هەرێمی کوردستان - عێراق
ئەنجومەنی نیشتمانیی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

49

ساڵی/ 2008 – بەرگی چل و نۆ

چاپی یەکەم/ ساڵی 2008

پێرِیست

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی دەستپێك خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/9/8 ل5

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (1) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2008/9/10 ل23

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (2) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/9/15 ل39

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (3) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2008/9/17 ل77

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (4) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/9/22 ل121

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (5) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2008/9/23 ل179

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (6) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2008/10/15 ل233

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (7) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/10/20 ل265

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (8) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2007/10/27 ل317

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (9) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2008/10/28 ل369

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (10) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2008/10/29 ل455

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (11) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2008/11/3 ل505

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (12) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2008/11/4 ل555

به هەمان شێوە هەنگاوی یەکەم، دەست لە کار کێشانەوەی لێژنەکەی خۆیان لە لێژنەی پەیوەندییەکان و رۆشنبیری دەخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە قبولی ئیستیقالەکەی بکەین با دەستی بەرز بکات تکایە؟ فەرموون، کێ لەگەڵدا نیە؟ بە زۆرینەی دەنگ قبول کرا، کاك سەردار داوای کردووە کە ببێت بە ئەندام لە لێژنەی یاسایی، تکایە کێ رەزامەندە کە ببێتە ئەندام لە لێژنەی یاسایی دەستی بڵند بکاتەوە؟ کێ رازی نیە؟ بە زۆرینەی دەنگ بوو بە ئەندامی لێژنەی یاسایی، ئومێدی سەرکەوتنی بۆ دەخوازین لە کارەتازەکەیدا، هەردووکیان ببنە هۆی ئەوەی دەوڵەمەند کردنی لێژنەی یاسایی و کارێکی زۆریان هەیە ئینشاء الله زۆرتریش دەبێت و سەرکەوتوو تریش دەبن، خاڵی سێیەم: خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژەی یاسای هەموار کردنی یاسای باری کەسیەتی ژمارە (188) ساڵی 1959ی هەموارکراو، کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیران پێشکەش کراوە.

فەرمو کاك عەونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الباب الاول

الزواج

الفصل الاول

الخطبة والزواج

المادة الثالثة: يوقف العمل بالفقرة (ا) من المادة الثالثة و يحل محلها ما يلي:

الزواج عقد بين رجل و امرأة يحل كل منهما للاخر شرعآ غايته تكوين الاسرة على اسس المودة و المسؤولية المشتركة و طبقآ لاحكام هذا القانون.

اما الفقرات (4،5،6،7) من المادة الثالثة فيوقف العمل بها و تطرح اللجنة محلها مقترحين و ذلك لعدم التوصل الى اتفاق فيما يخص موضوع تعدد الزوجات و فيما يأتي كلا المقترحين:

المقترح الاول : تقييد تعدد الزوجات

لا يجوز الزواج بأكثر من واحدة الا باذن القاضي، و يشترط لاعطاء الاذن تحقق الشروط التالية:

أ- قيام عذر مشروع يبرر التعدد كالمرض الثابت المانع من المعاشرة الزوجية او عقم الزوجة الثابت وذلك بتقرير من لجنة طبية مختصة.

ب- ان يكون لطالب الزواج الثاني امكانية مالية تكفي لاعالة اكثر من زوجة واحدة.

ج- امكانية تحقيق العدل بين الزوجين في القسم و غيره من الالتزامات الزوجية(المادية و المعنوية).

د - ان لا تكون الزوجة قد اشترطت عدم التزوج عليها في عقد الزواج الاصلي.

هـ - اذا تخلف احد الشروط المذكورة يعاقب الزوج و الزوجة وولي الزوجة اذا كان مقصرآ بالحبس مدة لا تقل عن ستة اشهر و لا تزيد عن سنة و بغرامة قدرها عشرة ملايين دينار.

و- لا يجوز للقاضي الحكم بايقاف تنفيذ العقوبات المذكورة.

المقترح الثاني

منع تعدد الزوجات

1- لا يجوز تعدد الزوجات وفق احكام هذا القانون.

2- يعاقب كل من تزوج و هو في حالة الزوجية و قبل فك عصمة الزواج السابق بالحبس مدة لا تقل عن ثلاث سنوات و بغرامة قدرها عشرة ملايين دينار.

3- تعاقب كل من تزوجت برجل و هي تعلم انه في حالة الزوجية بنفس عقوبة الزوج.

4- يعاقب الوكيل في حالة ابرام عقد تعدد الزوجات بعقوبة الموكل و يعاقب ولي القاصر بدلاً منه في حالة التعدد.

5- لا يجوز للقاضي ايقاف تنفيذ العقوبات المذكورة.

6- تنفذ هذه المادة بعد مرور سنة من صدور هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوە قیرائەی یەکەمە، تەعلیق هەر یەکەو لە لای خۆیەوە بۆچوونەکی هەیە، تکایە هینی مەکەن، دوایـیش کەی کاتی موناقەشە هات ئەو کاتی هەر یەکە و بۆی هەیە رەئی خۆی بدات، فەرموو کاك عەونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الفصل الثاني

اركان العقد وشروطه

المادة الخامسة: يوقف العمل بالمادة الخامسة و يحل محلها ما يلي:

تتحقق الاهلية في عقد الزواج بتوافر الشروط الواجب توافرها في العاقدين او من يقوم مقامهما وفق احكام هذا القانون.

الفصل الثاني

اركان العقد وشروطه

يوقف العمل بالفقرتين (1-د،3) من المادة السادسة و يحل محلهما ما يلي:

1- د- شهادة شاهدين متمتعين بالاهلية القانونية على عقد الزواج و يستوي في ذلك الرجل و المرأة.

3- للزوجة ان تشترط على الزوج تفويضها بالتطليق.

الفصل الثالث

الاهلية

يوقف العمل بالفقرة (2) من المادة السابعة و يحل محلها ما يلي:

للقاضي ان يأذن بزواج احد الزوجين المريض عقلياً اذا ثبت بتقرير طبي على ان زواجه لا يضر بالمجتمع و انه في مصلحته الشخصية اذا قبل الزوج الاخر بالزواج قبولاً صريحاً كتابة و في عقد الزواج.

يوقف العمل بالفقرة (1) من المادة الثامنة من الفصل الثالث و يحل محلها ما يلي :

1- اذا طلب من اكمل السادسة عشرة من العمر الزواج، فللقاضي ان يأذن به، اذا ثبت له اهليته و قابليته البدنية، بعد موافقة وليه الشرعي فاذا امتنع الولي طلب القاضي منه موافقته خلال مدة يحددها له، فان لم يعترض او كان اعتراضه غير جدير بالاعتبار اذن القاضي بالزواج.

و تضاف الفقرة التالية الى المادة الثامنة:

3- تعتبر الام ولياً اذا كان الاب متوفياً او غائباً و فيما اذا كانت حاضنه.

يوقف العمل بالمادة التاسعة من الفصل الثالث و يحل محلها ما يلي:

1-لا يحق لاي من الاقارب او الاغيار اكراه اي شخص، ذكراً كان ام انثى على الزواج دون رضاه، و يعتبر عقد الزواج بالاكراه موقوفاً اذا لم يتم الدخول بعد زوال اثر الاكراه ، كما لا يحق من الاقارب او الاغيار منع من كان اهلاً للزواج، بموجب احكام هذا القانون من الزواج.

2- يعاقب من يخالف احكام الفقرة (1) من هذه المادة بالحبس مدة لا تقل عن سنة و لا تزيد عن ثلاث سنوات اذا كان قريباً من الدرجة الاولى، اما اذا كان المخالف من غير هؤلاء ، فتكون العقوبة السجن مدة لا تقل عن ثلاث سنوات او السجن مدة لا تزيد عن عشر سنوات.

الفصل الرابع

تسجيل عقد الزواج و اثباته

يوقف العمل بالفقرتين (2و 5) من المادة العاشرة و يحل محلهما ما يلي:

1- يرفق البيان بتقرير طبي يؤيد سلامة الزوجين من مرض نقص المناعة و بقية الامراض السارية و الموانع الصحية و بالوثائق الاخرى التي يشترطها القانون.

5- يعاقب بغرامة لا تقل عن مليون دينار و لا تزيد عن ثلاثة ملايين دينار كل رجل عقد زواجه خارج المحكمة، و تكون العقوبة الحبس مدة لا تقل عن ثلاث سنوات و لا تزيد على خمس سنوات اذا عقد خارج المحكمة زواجاً اخر مع قيام الزوجية.

الباب الثالث

الحقوق الزوجية و احكامها

الفصل الاول

المهر

تبقى الفقرة الاولى من المادة التاسعة عشر كما هو في قانون الاحوال الشخصية رقم 188 لسنة 1959 و تعديلاته و ليس كما جاء في مشروع اللجنة البرلمانية.

تستحق الزوجة المهر المسمى بالعقد فان لم يسم او نفي اصلاً فلها مهر المثل.

الفصل الثاني

نفقة الزوجة

يوقف العمل بالمادة الثالثة و العشرون و يحل محلها ما يلي:

تجب نفقة الزوجة على الزوج، و في حالة يسار الزوجة تكون المسؤولية مشتركة.

اما الفقرة (1) من المادة الرابعة و العشرون فيوقف العمل به و يحل محله ما يلي:

تعتبر نفقة الزوجة المعسرة غير المخلة بالالتزامات الزوجية الواردة في هذا القانون ديناً في ذمة زوجها من وقت امتناع الزوج عن الانفاق.

يوقف العمل بالمادة الخامسة و العشرون و يحل محلها ما يلي:

1- على كل واحد من الزوجين ان يعامل الاخر بالمعروف و يحسن عشرته و يتجنب الحاق الضرر به.

2- يقوم الزوجان بالواجبات الزوجية وفق احكام هذا القانون.

3- يتعاونان على تسيير الاسرة و حسن تربية الابناء و تصريف شؤونهم بما في ذلك التعليم و السفر و المعاملات المالية.

4- يشترك الزوج او الزوجة في الانفاق على شؤون البيت و رعاية الاسرة و الاطفال، حسب الامكانيات المالية لكل منهما و يلزم الطرف الموسر بالانفاق، يوقف العمل بالمادتين التاسعة والعشرون والثلاثون ويحل محلهما مايلي:

اذا ترك الزوج زوجته المعسرة بلا نفقة واختفى او تغيب او فقد او سجن حكم القاضي لها بالنفقة من تاريخ اقامة الدعوى وتقوم صندوق الرعاية الاجتماعية بصرف النفقة المقدرة لها.

يوقف العمل بالمادة الثالثة وثلاثون ويحل محلها مايلي:

لا طاعة للزوج على زوجته ولا للزوجة على زوجها في كل امر مخالف لاحكام الشريعة وهذا القانون.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عونى با كاك زانا تەواوى بكات.

بەڕێز قادر سعيد خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

الباب الرابع

انحلال عقد الزواج

الفصل الاول

الطلاق

يوقف العمل بالمادة الرابعة والثلاثون ويحل محلها مايلي:

1-الطلاق رفع قيد الزواج بصيغة صريحة لا تدل عليه لغة او عرفا دون التقييد بصيغة محددة او لغة معينة بايقاع من الزوج او الزوجة ان وكلت به او فوضت من القاضي.

2- لايعتد بالوكالة في اجراءات البحث الاجتماعي والتحكيم وفي ايقاع الطلاق مالم يكن هناك مانع من حضور احد الزوجين.

3- لايعتد بالطلاق الا بحضور شاهدين عادلين حين الايقاع او الاقرار به امامهما او امام القاضي.

يوقف العمل بالفقرة (2) من المادة الخامسة والثلاثون ويحل محلها مايلي:

يقع طلاق المريض مرض الموت او في حالة يغلب في مثلها الهلاك اذا مات في ذلك المرض او تلك الحالة ولم يكن فاقد التمييز وترثه زوجته ولو كان الطلاق بائنا ويوقف العمل بالفقرة (2) من المادة السابعة والثلاثون ويحل محلها مايلي:

لايقع الطلاق المقترن بالعدد ولفظا او اشارة الا واحدة ولا يقع الطلاق المعتدة ويقف العمل بالماد الثامنة والثلاثون ويحل محلها مايلي:

1-رجعي: وهو كل طلاق بعد الدخول للمرة الاولى او الثانية على ان لا يكون بعوض (خلعا) ولا للمرة الثالثة وحكمه هو ان للزوج مراجعة زوجته اثناء عدتها منه دون عقد جديد.

2- لا يعتبر الطلاق الرجعي فكا لعصمة الزواج.

ويوقف العمل بافقرة (2) من المادة التاسعة والثلاثون ويحل محلها مايلي:

3- يلزم الزوج بوضع مبلغ من المال بقدر مساهمته بالانفاق على الاسرة لفترة ثلاثة اشهر في صندوق خاص لرعاية الاسرة عند رفضه دعوة الطلاق وتضاف هذه الفقرة الى المادة التاسعة والثلاثون.

4- تلتزم الدولة برعاية المراة المطلقة التي لا تملك دخلا شهريا وتخصص مبلغ شهري لها من قبل الرعاية الاجتماعية ولغاية ايجاد فرصة عمل لها.

الفصل الثاني

التفريق القضائي

يوقف العمل بالفقرة (5) من المادة الاربعون ويحل محلها مايلي:

اذا تزوج الزوج من الزوجة الثانية يحق للزوجة الاولى طلب التفريق، ويوقف العمل بالفقرة (اولا) من المادة الثالثة والاربعون ويحل محلها مايلي:

اولا: للزوجة طلب التفريق عن توفر احد الاسباب الاتية.

1- اذا حكم على زوجها بعقوبة مقيدة للحرية مدة ثلاث سنوات فاكثر بعد مضي سنة على التنفيذ ولو كان له مال تستطيع الانفاق منه،

2- اذا هجر الزوج زوجته مدة سنة فاكثر بلا عذر مشروع ولو كان الزوج معروف الاقامة وله مال تستطيع الانفاق منه، وتلغى الفقرة ثالثاً (أ) و (ب) من المادة الثالثة والاربعون، اما المادة الرابعة والاربعون فيوقف العمل بها ويحل محلها مايلي:

يجوز اثبات اسباب التفريق وانحلال عقد الزواج بكافة وسائل الاثبات بما في ذلك الشهادات الواردة على السماع اذا كانت متوافرة ويعود تقديرها على المحكمة، وذلك باستثناء الحالات التي حدد القانون وسائل معينة لاثباتها.

الفصل الثالث

التفريق الاختياري (الخلع)

توقف وتوحد الفقرة (1) و (3) من المادة السادسة والاربعون كالتالي:

1- الخلع ازالة قيد الزواج بلفظ الخلع او مافي معناه مقابل عوض لا يزيد عن ما قبضته من المهر المسمى، ولا يشترط رضى الزوج في الخلع اذا تبين للقاضي عن طريق التحكيم ان الزوجة لا تطيق العيش معه.

الباب الخامس

في العدة

يوقف العمل بالمادة (50) ويحل محلها مايلي:

تجب نفقة العدة للمطلقة المعسرة على زوجها الحي ولا نفقة لعدة الوفاة.

الباب السابع

نفقة الفروع والاصول والاقارب

يوقف العمل بالمادة الثامنة والخمسون ويحل محلها مايلي:

نفقة كل انسان من ماله الا الزوجة المعسرة فنفقتها على زوجها من حين العقد الصحيح.

يوقف العمل بالمادة التاسعة والخمسون ويحل محلها مايلي:

تعتبر نفقة الاولاد دينا في ذمة ابيهم حسب نسبة مسؤوليته في الانفاق من وقت امتناعه عن الانفاق.

الباب الثامن

في الوصاية

الفصل الاول

الوصية

يوقف العمل بالمادة الرابعة والسبعون ويحل محلها مايلي:

1- **اذا اجتمع اولاد الاولاد مع الاولاد او اولاد اولاد الاولاد مع اولاد الاولاد وان نزلوا يحلون محل والدهم المتوفى او والدتهم المتوفاة وينتقل اليهم ما يستحقه من الميراث لو كان على قيد الحياة على ان لايزيد على ثلث التركة اذا لم يرثوا ولم يعطهم الجد والجدة ما يساوي استحقاقهم واذا اعطاهم الاقل يكمل من الوصية الواجبة.**

2- **تسري احكام الوصية الواجبة على اولاد الاخوة والاخوات ذكورا كانوا او اناثا وان نزلوا وعلى الزوجين اذا كان الزوجة من اهل الكتاب.**

3- **للمورث حال حياته توزيع ماله على الورثه ذكورا كانوا او اناثا بالمساواة او ان يوصي بذلك على ان لايزيد على ثلث التركة وباجازة البقية فيما زاد على الثلث.**

4- **للمورث ان يوصي لوارثة بما لا يزيد عن ثلث تركته.**

5- **اذا تزاحمت الوصية الواجبة مع الوصية الاختيارية تقدم الاولى على الثانية.**

الباب التاسع

في احكام الميراث

يوقف العمل بالفقرة (1) من المادة واحدة والتسعون ويحل محلها مايلي:

يستحق الزوج مع الفرع الوارث لزوجته الربع ويستحق النصف عند عدمه اما الزوجة فتستحق الثمن عند وجود الفرع الوارث والربع عند عدمه بعد اخراج حصتها مما ساهمت في تكوينه من التركة.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، چەند تێبینیەك لەسەر ئەو پرۆژەیە، یەكەم بەداخەوە كە تەرجەمەی كوردی تەواو نەبووە، بۆیە كە تەواو بوو دەگاتە دەست ئەندامانی پەرلەمان، دووهەم ئەو پرۆژەیە لە ئەساسا لە لایەن لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرتان و ژنان لە پەرلەمان ئامادە كرابوو وە ئێمە ناردوومانە بۆ حكومەت، ئەو پرۆژەیە بۆ جارێكی تر بۆ ئەندامانی لیژنەی داكوكی كردنی مافی ئافرەتان وژنان دووبارەی دەكەمەوە بۆ ئەوەی گوێیان لێ بێت، ئەو پرۆژەیە لە لایەن ئەوانەوە ئامادە كرابوو، ژمارەی یاسایی ئەوان وە ئێمە ناردمان بۆ حكومەت، حكومەتیش كۆبوونەوەی لەسەر كرد، چەندین كۆبوونەوەو كونفراسی لەسەر كرد و ئێستا لەنامە ئەصلێكە بە پرۆژە بۆ ئێمە هاتووە، بەڵام وادیارە ئەو لیژنانەی كە تەكلیف كرابوون لەلایەن

حكومەتەوە لەپرۆژەکەیان کە ناردووە تەوصیاتیان کردووە، لەسەر ئەوە نووسراوە تەوصیات، حکومەت دیارە قەبوڵی کردووە ئەو تەوصیاتەی کردووەتە پرۆژەیەك، یەعنی ئەو کەلیمەیە رێگر نیە لەوەی کە ئێمە وەکو پرۆژە تەماشای بکەین، چونکە ئەصلی کتێبەکەو نووسراوەکەی حکومەت لەسەر ئەوە نووسیوێتی پرۆژە بۆ ئێمەی ناردووە، کەواتا ئەمە پرۆژەیە تەوصیات نیە وئەو کەلیمەیە لیژنەی یاسایی رەچاوی بکات، ئێمە دەیدەینە لیژنەی یاسایی و لیژنەی مافی مرۆڤ ولیژنەی ئافرتان (داکوکی کردن لەمافی ئافرتان) ولیژنەی ئەوقاف، پرسیارێك هەیە دەڵێت دوو موقتەرحیان ناردووە لەسەر مەسەلەی تعدد الزوجات ئەوە دەکرێت بۆیە ناردوویانە، پەرلەمان قەراردەدات کام موقتەرح لەو دوو موقتەرەحە قەبول دەکات، دەمێنیت لەکۆتاییدا بڕیاری خۆتانە، ئومێد دەکەین کە بتوانن لیژنەکان پاش ئەوەی کە کاری باش دەکەن ئەگەر کەم و کوڕییەك هەبوو لەرووی یاساییەوە، لەرووی زمانەوە زۆر مەسائیلی تێدایە، ئومێد دەکەم کە چارەی بکەن لەراپۆرتەکەتان، ئەگەر کرا راپۆرتێکی هاوبەش پێشکەش بکەن، لەو خاڵانەی کە ئیتیفاقی لەسەر نیە دەکرێت هەر لیژنەیەك رەئی خۆی بڵێ بۆ ئەوەی لێرە موناقەشەکان بەباشی بەرێوە بڕوات، هەر کەسێکیش رەئی و بۆچوونی تایبەتی هەبوو دە توانێت بیداتە لیژنەکان و مکو موناقەشەی یاسای خوێندنی بالای لێبکەین، موناقەشەکان لە لیژنەکاندا بێت بۆ ئەوەی لێرە وەختی زۆری پێنەکوژرێت، ئەساسەکە لەوەیە، چونکە لێرە ئیتیفاقیش نەکەین هەر دەبێت بگەڕێینەوە لیژنەکان، بۆیە ئەو لیژنانە کۆبوونەوەیەکی هاوبەش بکەن، راو بۆچوونەکانیان یەك بخەن، ئەگەر نەیانتوانی، ئەوخاڵانەی کە موتەفیق نین لەسەری، دەکرێت لێرە بڕیاری لەسەر بدەین، خاڵی چوارەم لەبەرنامەی کارمان، خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژەی یاسای قەدەغەکردنی توندوتیژی دژی (ژن وئافرت)، کە لەلایەن ژمارە یاسای ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوە، فەرموو کاك عونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مشروع قانون مكافحة العنف الاسري في اقليم كوردستان

المادة الاولى: اسم القانون: قانون مكافحة العنف الاسري في اقليم كوردستان.

المادة الثانية:

1- العنف الاسري هو ارتكاب اي فعل او تصرف عنيف او التهديد بارتكابه ضد الطفل والمرأة على اساس النوع الاجتماعي، وذلك على صعيد الحياة الخاصة في اطار العائلة او خارجها ويترتب عليه اذى من الناحية النفسية والجسدية والجنسية وهدر لحقوقها وحريتها.

2- تعتبر الافعال التالية على سبيل المثال عنفا اسريا.

أ-اكراه المراة على الزواج، تزويج الصغيرة، عقد قران الاناث الرضع، زواج الشغار، تزويج المرأة بدلاً عن الدية.

ب- الاهانة والسب وشتم الاهل وابداء النظرة الدونية اتجاهها وايذائها وتهديدها، وممارسة الضغط النفسي عليها وانتهاك حقوقها والمعاشرة الزوجية معها دون رضاها.

رەغبەتی د.نوریە، هەر رەغبەتەکەی ئیحتیرام دەگیرێت، لیژنەکانی پەیوەندیداریش قسەیان نیەو پەسەندیان کردووە لەبەر ئەوە ئەگەر ئەو دوولایەن قسەیان هەبێت دەیاندەمێ، ئەگەرنا دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵێتی؟ دەست بڵندکات تکایە، کێ لەگەڵدانیە؟ والله دەبێت بیژمێرین کەواتا، دەستتان بێرنە خوارەوە، ئەوەلەن د. نوری خۆی ئیستیعدادی هەیە کە ئێوە دەڵێن لەگەڵدا نین؟ چونکە ئەوە رەغبەتی خۆیەتی، ئیستیعدادی هەیە ئەگەر بێت و دەنگتان بۆ داو قەبوڵتان نەکرد، ئیستیعدادی هەیە بەردەوام بێت؟ باشە، نەخێر دەنگ نادەمە کەسی تر، هەر د. نوری و لیژنەکان بۆ ئەوە نیە، دەیژمێرم دەنگەکان دەژمێرم، کێ لەگەڵ داواکاری د. نوریە، داوای کردووە عەفوی بکەن لەلیژنەی نووسینەوەی دەستور و لیژنەی کاروباری یاسایی، کێ لەگەڵ ئەو داواکاریە؟ دەست بڵندکات تکایە، دەیژمێرین، کاك شێروان نوقتەی نیزامێت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

قەیناکە بدرێتە تەسویت، بەس بەعزێ مەسائیل هەیە حەزەکەم روونی بکەمەوە، ئەندامی هەر لیژنەیەك بەنیسبەت لیژنەی پەرلەمانی دەڵێم نەك هەر لیژنەی خۆمان، سێ جەلسە حازر نەبێت نیزامی داخیلی مافت دەداتێ کە حەقی نامێنێت کە ئیتر بەشداری لەم لیژنەیە بکات، من تەسویت بکەم دژی نیزامی داخیلی، بەغەیری رەغبەتی خۆیشی بەراستی من ئەوە بەراست نازانم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

قسەکەت راستە، بەڵام ئەگەر لیژنەکەتان ئەوەی داواکردبایە، بتانوتایە ئەو ئەندام لیژنەیە، بەڵێ کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە بەنیسبەت لیژنەی قانونی قسەدەکەم، کتابێکمان ئاراستەی جەنابی کاك د. نوری کردووە، دەڵێین ماوەیەکە دەوام ناکەی، زیاد لەسێ کۆبوونەوەکەش، حەزدەکەین جەنابت هەڵوێستی خۆت دیاری بکەی کە ئەسبابی دەوام نەکردنت چیە؟ وەڵامی ئێمەی داوەتەوە دەڵێت من چ کۆبوونەوەکانی لیژنەی یاسایی چ لەکاتی پشووی پەرلەماندا، چ لەدوای کاتی پشووی پەرلەماندا بەیاسایی نازانم، من نازانم بەراستی ئەوە تەفسیرەکەی لای خۆیەتی، منیش مەجبورمام داواکارییەکەی تەحویلی لای جەنابتان بکەم، ئەوە موختەسەری مەوزوعەکەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د. نوری فەرموو.

بەڕێز د.نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من نەمدەویست بەتەواوی بچمەوە ناو وردەکاریەکان، ئێستاش ناچمە ناو وردەکاریەکانەوە، سەبارەت بە دەست لەکار کێشانەوە لە لیژنەی دەستوری من لە پێنجی مانگی حەفتی (تەمووز)ی ئەمساڵ داواکاریەکەم پێشکەش بە جەنابتان کرد هۆکارەکانم تێایدا روون کردەوە، پاشان سەرۆکی لیژنەی قانونی لە 9/18 نامەیەکی بۆ ناردووم ئەڵێت تکامان وایە ئاگادرامان بکەنەوە لە هەڵوێستی خۆتان سەبارەت بە بەردەوامبوونت لە لیژنەکەمان، چونکە ئێمە کۆبونەوەکانمان رۆژانە بەردەوامە، منیش هەر هەمان رۆژ لێرەدا، لیژنەی قانونی بەڵێ، لێرەدا من وەڵامم داوە دەڵێم: ئەمڕۆ 9/22 نامەکەتانم بەدەست گەیشت لە رۆژی 9/18 نووسراوە، پێم باشە ئاگادارتان بکەم کە لە لیژنەی قانونی وەك لەلیژنەی دەستوریش دەست لەکار دەکێشمەوە و لەبەر چەند هۆکارێك چاوەڕێ بووم سەرۆکی پەرلەمان دواکارییەکەم بکات، لە 7/5 نووسراوە بەدەست لە کارکێشانەوەم لەلیژنەی دەستوری بخاتە بەردەم پەرلەمان تاوەکو پێکەوە ئەویش بخەمە بەرچاوو دەست لەو دوو لیژنەیە، وبکشێمەوە، روونکردنەوەکەم ئەوەیە، تێبینیم لەسەر کوبۆونەوەکانی لیژنەی قانونی لەکاتی پشووی هاویندا هەیە، بۆیە نەپێشترو نە ئێستایش بەراستی نازانم بە پێچەوانەی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی دەزانم، من باسم لە کۆبوونەوەکانی لیژنەی قانونی کردووە لەکاتی پشوی پەرلەماندا نەك لەکاتی دیکەدا، من داواکارم لەبەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان کەوا ئەو داواکاریەم قەبوڵ بکەن، و من بەڵێنیشیان دەدەمێ لەناو پەرلەماندا ئەوەی کە پێم بکرێت لێرە بەشداری دەکەم، بۆ ئەوەی کەوا هاوکاری پەرلەمان بکەم بۆ پەسەند کردنی ئەو پرۆژە قانونەی کەوا دەخرێتە بەردەم پەرلەمان، زۆر زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەۆکی ئەنجومەن:

بەڵام کاك دکتۆر من دوو وەڵامم هەیە لەسەر دوو مەسەلەی کە باست کرد، یەك: لە 7/5 کە جەنابت ئەو نووسراوەت بۆ ئێمە نووسی پشووی پەرلەمان بوو، دانیشتنی پەرلەمان نەکراوە نە مانگی حەفت نە مانگی هەشت تا وەکو ئەو داواکاریە بەخەینە بەردەم ئەندامانی پەرلەمان، دوایش من لەسەرەتای مانگی نۆدا وتم بەشکو پێداچوونەوەیەکت هەبێت، پەشیمان ببیتەوە، پاشان کە خۆت داوات کرد جارێکی تر ئەو جارە حەقی خۆتە وتەبیعیە، دووەم: ئەو رەئیەتیش من بە هەڵە دەزانم کە دەڵێت لەپشووی پەرلەماندا نابێت کۆبوونەوە بکرێت، بەعەکسەوە، لە پشووی پەرلەماندا، یەعنی پشووی ئەو دانیشتنە نیە، لیژنەکان دەبێت باشترو چالاکترکاربکەن، بەعەکسی هەندێك تێگەیشت، پێی وابێت عوتڵەیە وەکو عوتڵەی مامۆستایان لە پشووی هاویندا، پشووی پەرلەمان تەنها دانیشتنی پەرلەمان نیە، جەلسەمان نیە، یەعنی لیژنەکان دەبێت بەفرسەتی بزانن، سەردانی دام و دەزگاکانی حکومەت بکەن، چاودێری حکومەت بکەن، ئیشوکارەکانی خۆیان ئەنجام بدەن، راپۆرتەکانیان تاوتوێ بکەن، ئەو پشووە ئەصڵەن بۆ ئەوە دانراوە، بەڵام لەعەینی کاتیشدا ئەندامێکی پەرلەمان دووربێت نەخۆش بێت، پێویست بە سەردانێك بکات پازدەرۆژێك ئەویش ئیجازە وەردەگرێت و دەڕوات، ئەو پشووە جارێکی تر تەئکید دەکەمەوە زۆر جار لە رۆژنامەکاندا باس دەکرێت، پشوونیە بچیت دەوام نەکەیت و لەماڵی خۆت دابنیشی، پشووە لەوەی کە دانیشتنی پەرلەمان نیە،

بۆ ئەوەی لیژنەکان، کارو باری ئەنجومەن، سەرۆکایەتی هەر یەکە تەنزیمی کارەکانی بکات وخۆی ئامادەبکات بۆ خولی داهاتوو، ئەو رەئیەی جەنابت بە عکسەوەیە، یەعنی من بۆیە حەزئەکەم ئەوە روون بکەمەوە، بەهەرحاڵ جەنابت پیاوێکی پسپۆری وشارەزای وجێگای تەقدیری، هەموو کەسێك دەزانێت قابلیەتت و ئیمکانیاتت ودەوریتش هەبووە، بەڵام رێزیش دەگرین لەداواکاریەکەت، مەسەلە ئەوەنیە جاری لیژنەی دەستوری خۆی نەماوە لە حەقیقەتدا، کارەکانی تەواو کردووە مەفروزە ەچەند حەفتەیەکی داهاتووا پرۆژەکە لێرە بیخوێنینەوە و انشاء الله پێش کۆتایی ساڵ، کۆتایی پێ ئەهێنین دەستور، لیژنەی یاسایش، کە لەلیژنەیەکدا نەتوانیت ئینسیجامت هەبێت، ناچینە ناو تەفاصیلێ کێ حەقەو کێ حەق نیە، یەعنی رەغبەتی ئەندامێکی پەرلەمان بڵێت من لە لیژنە ئیش ناکەم، بیدایەتەکەی هەوڵ دەدەی تێبگەیت کە زانێت ناتوانێت ئیش بکات دەبێت رێز لە داوکاریەکەی بگیرێت، ئەوە جێگای ململانێ نیە من بڵێم نا ئیلا دەبێت لەو لیژنەیە بیت، کە خۆی نەیەوێت لەو لیژنەیەدا بێت، ئێمە ناکرێت موشکلەیەك دروست بکەین وبێینە ئێرە، خۆی کە بڵێت ناتوانم و تۆ بڵێت نا دەتوانێت، من حەزناکەم لەسەر ئەو مەوزوعەا زۆر قسەبکەین، بۆیە جارێکی کە دەیخەمە دەنگەوە ئەو رەغبەتەی د. نوری کە جارێکی تر شیکردەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە دەست لەکاربکێشێتەوە؟ بەو روون کردنەوانەی کە خۆی کردی و منیش کردم، تکایە دەستی بڵند کات، فەرموون، کێ لەگەڵدانیە؟ بەئەکسەریەت قەبوڵ کرا زۆر سوپاس، من دڵنیاشم کە د. نوری بە موداخەلەکانی پرۆژەکان دەوڵەمەنددەکات، بە دەوریشی وەکو کەسایەتیەکی ناسراو لە کوردستاندا وەکو کەسێکی شارەزا لەقانوندا، جێگای رێزە چ ئەندامی پەرلەمان بێت چ لەدەرەوەی پەرلەمانیش بێت، زۆر سوپاس، داوا لەلیژنەی ژنان و ئافرەتان بۆ خاڵی دووەم ولیژنەی ماڤ مرۆڤ، مەسئولی لیژنەی ماڤی مرۆڤ دیسان نیە، موناقەشە نیە، بەڵام دەبێت هەر بێن دابنیشن هێشتا قەرارمان نەداوە، فەرمو پەخشان خان، کاك مەلا سعدالدین مئەسول لیژنەی کاروباری ئایینی، دووەم خاڵ لەبەرنامەی کار: خستنە روو وگفتوگۆکردنی پرۆژەی هەموارکردنی یاسای باری کەسی ژمارە (188)ی ساڵی 1959 کە لەلایەن ئنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە، تەبعەن راپۆرتەکە ئاراستەی هەموو ئەندامانی پەرلەمان کرابوو، بەتایبەتی لیژنەی یاسایی و لیژنەی داکۆکیکردن لەماڤ ئافرەتان و ژنان ولیژنەی ئەوقاف ولیژنەی ماڤ مرۆڤ وئەندامانی پەرلەمان، ئومێددەکەم کە راپۆرتەکانیان ئامادەکردبێتن کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کۆبوونەوەکانی لیژنەی قانونی لەگەڵ پیاوانی ئاینی و پیاوانی پسپۆر بەردەوامە لەسەر یاسای باری کەسایەتی دوێنێیش لەسەعات 10ی بەیانیەوە کۆبوونەوەیەکی هاوبەشمان ئەنجامدا پێکەوە لەگەڵ لیژنەی کاروباری ئەوقاف لە پەرلەمان، ئێشتا راپۆرتمان ئامادەنەکردووە، بڕیار وایە لەگەڵ لیژنەی ئەوقاف پێکەوە دوای ئەو کۆبوونەوەی کە خەلاص دەکەین رۆژێك تەحدید بکەین ئەمڕۆبێت، بەیانی بێت، بۆ ئەوەی کۆبوونەوی لەسەر بکەین هەردوو لیژنە بۆ ئەوەی راپۆرتێکی هاوبەش پێشکەش بەپەرلەمان بکەین،

وحەزئەکەم لێرەدا ئەوە بڵێم پێویست دەکات ئەو بڕگەیە تەئخیر بکرێت تاوەکو ئێمە راپۆرتەکە ئامادە دەکەین وپێشکەش بەپەرلەمانی دەکەین، انشاء الله بۆ نیهایەتی ئەم حەفتەیە راپۆرتەکەمان ئامادە دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کەواتا لیژنەی یاسایی داوای دەکەوتنی موناقەشەکەی دەکات، حەزەکەم لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ژنان قسەبکات، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی راستە لیژنەی یاسایی ولیژنەی ئەوقاف وکاروباری ئاینی، یەعنی لەگەڵ زانای ئاینی و لەگەڵ توێژەجیاجیاکانی کۆمەڵگا ئەیانەوێ راوبۆچوونیان وەرگرن، بەڵام ئێمە ئەم پرۆژەیە لە 9/10 لەئەنجومەن خوێنرایەوە، لە 9/10 وە ئیحالەی لیژنە پەیوەندیدارەکان کراوە، ئەمڕۆ 10/20یە، بە پێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان مادە 71، بڕگەی 4 لەماوەی 10 رۆژدا ئەبێت لیژان راپۆرتی خۆیان ئامادە بکەن، ئەگەر سەرۆکایەتی بە پێویستی زانی کە زۆترپەلەبکات، ئەوە لەماوەی پێنج رۆژدا، لەبەر ئەوە بەراستی من ئەو تێبینیەم پێشکەش دەکەم، بەنیسبەت لیژنەی داکۆکیکردن لە مافی ئافرەتان و ژنان بە ئیلتیزام بە پەیڕەوی ناوخۆ کە پێشتر ئەو پرۆژەیە ناوەندێکی بەر فراوانی پەیوەندیدار دیبوویان بەنیسبەت لیژنەی مافی ئافرەت و ژنانەوە راپۆرتەکە ئامادەکراو خرایە بەردەست جەنابتان، من بەراستی ئەم تێبینیە نەك هەربۆ ئەم جارە هیوادارم، یەعنی ئەوە لەپەیڕەوی ناوخۆیا دەڵێت 10 رۆژ بەهەند وەربگیرێت، زۆر سوپاس، بەنیسبەت ئێمە ئامادەین ئەوە راپۆرتەکەمانە لەبەردەمی هەموو ئەندامانی پەرلەمانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جارێ پێش ئەوەی من قسە بکەم، کاك سعدالدین تەواو بووی؟ کاك سعدالدین فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدین ملا عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەر وەکو کاك شێروانیش ئاماژەی پێکرد، ئێمە وەکو لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی کۆبوونەوەیەکی موشتەرەکمان ئەنجامدا لەسەر ئەوەی کە هەندێك پسپۆڕی قانون و هەندێك شارەزایانی ئاینی و هەردوو سەرۆکی زانایانی ئاینی ئیسلامی لەکوردستان، لەهەولێر ولە سلێمانی ولە دهۆك پسپۆڕمان هێنا کە بگەینە نتیجەیەك، والحمدلله لەزۆر خاڵی ناکۆکی هەبوو حەتا لەبەینی خۆیان، توانیمان یەعنی رەئیەکی تەوافوقی وەربگرین ئیلا لەسەر هەندێك نوقاتی زۆر بەسیت نەبێت، ئەوەیش پێویستی بەوە هەیە کە لە پەرلەمان

حەلبێت، کەوا هەر وەکو پەخشان خان بەخۆی ئامادەی کۆبوونەوەکە بوو، دیاربی ئەویش لەگەڵ زۆر لە شتەکانی ئێمە کۆك بوو وانشاء الله دادەنیشین لەپاش جەلسەکەو کۆدەبینەوە، لەگەڵ رێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، والله ئێستا لیژنەی ئێوەیش وابزانم مانیعتان نیە لە تەئجیلەکەی، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە ئەگەر راپۆرتی ئەو دوو لیژنەیە ئامادەنەبێت، یەعنی هەر ناکرێت، بەڵام هیوادارم یەعنی ئەمە جارێکی کە لەپەرلەمان دوبارەنەبێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

جەوابمان لەسەر قسەکانی خوشکە پەخشان زەنگەنە، ئێمە لەلیژنەی یاسایی راپۆرتمان تەقدیم کرد بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان لەبەر ئەوەیش تەقدیم کرا راپۆرتەکە کە ئەو پرۆژەیەی هاتبوو لە ئەنجومەنی وەزیران، ئێمە بەراستی ئیعتیبارمان نەکرد بەپرۆژەیەکی قانونی بۆ هەموارکردنی یاسای باری کەسایەتی، لەبەر ئەوەی تێبینی ئەوە دەکرا کە پرۆژەکە بەناوی راسپاردە هاتبوو نەك قانون یان پرۆژە، لەبەر ئەوە داوامان کرد لەسەرۆکایەتی پەرلەمان کێشەکە حەلبێت، بەڵام کە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران هاتە ئێرە کۆبوونەومان کرد لەگەڵ جەنابتان و لەگەڵ ئەویش، داوامان کرد کە کێشەکە بە ودی حەلبێت، نەك بچێتەوە ئەنجومەنی وەزیران بریاری لەسەر بدرێت، تەخیر دەبێت، لەبەر خاتری خوشکانی ئافرەتان وژنان قەرارماندا خۆمان دووبارە کۆبوونەوە بکەین لەگەڵ لیژانی مەعنی و ئەوپسپۆڕانەمان هێناوە ئێرە وموناقەشەمان لەگەڵ کرد بە مەبەستی دەوڵەمەندکردنی یاساکە بۆ بەرژەوەندی ژنان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

جەنابی کاك سعدالدین باسی ئەوەی کرد کە لەکۆبوونەوەکەی دوێنێ ولە زۆر شتیشا من کۆك بووم لەگەڵ پۆچوونەکان، بەراستی من کۆك بووم لەگەڵ ئەوانەی کە لەپرۆژەکەدا هاتووە ولێرەیشەوە ئیعلانی دەکەم ئەمرۆ لەجەریدە، بەیانی زوو تەلەفۆنیان بۆم کردم وتیان فلان مامۆستا و فلان مامۆستا وتوویانە تۆیش تەراجعت کردووە لەمەسەلەی نەهێشتنی فرەژنی، وتم شتی وانیە موتڵەقەن، برادەران لەقاعەکەدا بوون، بۆ نموونە ئەیلێم جەنابی کاك سعدالدین وای نەوت، بەڵام بۆ روون کردنەوە، یەعنی ئەو خەڵکە گوێی لێبێت

و ڕەئی تەئجیل کردنیشم، من بەش بەحاڵی خۆم لەگەڵ تەئجیلا نەبووم ولەگەڵ ئەندامانی لیژنەکەیش قسەم کرد، بەڵام وادیارە و وابەباش زانرا کە مادام ڕاپۆرت حازرنیە ئێمەیش لەگەڵیانا بین، ئەوە ڕەئیی ئەندامانی لیژنەکەبوو لەقاعەکە، باقسەبکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من خۆم ڕەئیەك دەدەم، ئینجا پاش قسەکانی من ئەگەر قسەتان هەبوو، قسەتان دەدەمێ، ئەگەر نارازی بن بەقسەکانم دەیخەینە دەنگەوە، یەکەم ئەو پڕۆژەیە پڕۆژەیەکی زۆر گرنگە، وتایبەتمەندی خۆی هەیە، پەیوەندی بەهەموو کۆمەڵانی خەڵکەوە هەیە، ڕەئی جیاوازیشی لەسەر هەیە ئەو ڕەئیە جیاوازە نەك تەنها لێرە لەناو کۆمەڵگادا هەیە، لەو ماوەی رابردوودا لە هەموو شوێنێکا باس باسی ئەو پڕۆژەیەبووە، لەئەنجومەنی وەزیران یان لەوەزارەتەکان، لەناو مزگەوت، لەتەکیدا، لەلای مامۆستایانی ئاینی، لەلای لیژنەی ژنان، یەکێتی جۆراوجور، ماشاءالله ئەوەندە زۆریشن نەبێتەوە، لەهەموو کۆبوونەوەکان هەر یەکە ڕەئی هەبووە، پاش ئەوەی کە کۆنفراسی بۆکراوە، کۆبوونەواتی بۆ کراوە، ئەوان بەهەموو ئەو جهودەی کە سەرفیان کردووە نەیان توانیوە بگەنە سەر یەك ڕەئی لەسەر هەندێ مەسائیل کە لەناو گۆمەڵگادا جیاوازی لەسەر هەیە، ئەمە وای لێکردووە ئەو پڕۆژەیەی کە بۆ ئێمەیان ناردووە، موعەلەقیان بەجێهێشتووە وتویانە ئێمە ئەو چەندئیقتیراحەتان دەخەینە بەردەم وخۆتان قەرار بدەن، ئەمە یەك، یەعنی حەتا وەکو کۆنووسیش هاتووە، ڕاستە لەنووسراوەکە نووسراوە پڕۆژە، بەڵام لەدیباجەکەیدا لەسەرەوە نووسراوە کۆنووس، لیژنەی یاسایی ئیعتیرازیان کرد وتیان دەبێت، منیش وتم لەسەر ڕۆتین ڕامەوەستن مادام لەنووسراوە ڕەسمییەکە بە پڕۆژە هاتووە، بەپڕۆژە قەبوڵی بکەن بۆ ئەوەی دوا نەگەوێت، ئەوەبوو لەگەڵ سەرۆکی حکومەت و جێگری سەرۆکی حکومەت کۆبوینەوە ئەو مەسەلەیشمان باسکردو تاوتوێشمان لەسەرکرد، ئەو پڕۆژەیە ئاراستەی لیژانەکان کراوە، ڕاستە لەنیزامی داخلیدا دەڵێت لیژانەکان کە ڕاپۆرتیان ئامادەکردو داوا لەلیژنەی یاسایی دەکەین خیلال 10 ڕۆژدا تەووابێت، بەڵام پڕۆژەیەکی وا گرنگ، وا حەساس ناکرێت لەبەر ئەوەی ڕۆژێ فلان ئامادە نەبوو، خەلاص بەناڕەزایی بێتە ئێرە وکێشەکە ئاڵۆزتربێت، ئەو داوایە حەقی ئێرەیە و دواکەسیش کە بڕیاردەدات ئێوەن، حەزدەکەن ئێستا قەرار بدەن و بەردەوام دەبێن لەسەری بزانن چێ لێدێت، دیارە قەناعەتان بەقسەکانم نەکرد، فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم ئاساییە تەئجیل بکرێت، بەڵام یەك حەفتە، ڕۆژی دووشەمەی داهاتوو بخرێتە بەرنامەی کارەوە، بەڵام ئەمەوێ هەندێك تەوزیح بدەم ئەگەر یارمەتیم بدەن، دیارە ئەم پڕۆژەیە هێن ئەوە نیە بەحەفتەیەك و دە ڕۆژ بیروڕای خەڵکی پسپۆڕو یاساو ئەوانەی تر کەڕەئیان وەردەگیرێت، جەنابی کاك شێروان خۆی باش ئاگادارەو لەهەندێك کۆبوونەوەکانمان بەشداری کردووە کە ئێمە خەڵکی پسپۆڕ یان یاساناسمان لەسلێمانی، لەهەولێر، لەدهۆك بانگ کردووە، لەلیژنەکەمان بەئامادەبوونی هەندێك

لەئەندامانی لیژنەی یاسایی موناقەشەمان کردووە بۆ چەندرۆژ کۆنفراسمان لەسەر کردووە، هەر وەها خەڵکی شارەزا لەشەریعەت بانگمان کردوون ونوێنەری یەکێتی زانایانی ئاینیمان بانگ کردووە، ئێمە یەك ساڵ خەریکی داڕشتنی ئەم پرۆژەیەبووین، یەك ساڵیش لای حکومەت ماوەتەوە کە کونفراسی بۆ کردووە، رەئی خەڵکی یاساناسی وەرگرتووە، هینی شەریعەی وەرگرتووە ئەمانە هەمووی کراوە، هین ئەوە نیە کە ئەم حەفتەیە بە پەلەپەل ئەوە بکرێت، ئەمە زۆر دەمێکە کراوەو د. مصطفی زەڵمی لەمەسەلەی شەریعەیا ئیتر وێنەی نیە، یەعنی خەڵك ناتوانێت تەعنی لەسەر وەربگرێت، شتەکان هەمووی رەئی ئەوی لەسەر وەرگیراوە، مەسەلەی ئەوەی کە راپورتەکەی لیژنەی یاسایی و من ئاگادارم، یەك ئێمە لەکۆبوونەوەکە کە خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا جەنابت پێت وتین، ئێوە ئەمە تەئجیل مەکەن لەبەر ئەوەی ئەمە ئەصڵەکە لەحکومەتەوە بەپرۆژە هاتووە، دووەم تەنها مەسەلەی فرەژنیە کە دوورەئیە هیچ مەسەلەیەکی کەنیە، دواتر پێش جەژن جەنابت جەوابی لیژنەی یاساییت دابووەوە کە بیخەنە بەرنامەی کارەوە و مەوەستن لەسەر ئەو دوو خاڵەی کە یەکەمیان بەپرۆژەهاتووە و دووەمیشیان مەسەلەی فرەژنیە، با پەرلەمان یەك لایی بکاتەوە، کەواتا ئەوەی کە پەخشان خان باسی دەکات لەپێش جەژنەوە هەتاکو ئێستا زۆر زیاترە لەدە رۆژ، بەڵام لەگەڵ ئەویشدا من لەگەڵ ئەوەدام مادام ئەو لیژنانە راپۆرتیان ئامادەنیە، لەبەر ئەوەنە کەرەئی خەڵك وەرنەگیراوە، رەئی زۆر زیاتر لەپێویست لەخەڵك وەرگیراوە با حەفتەی داهاتوو، رۆژی دووشەمە بخرێتە بەرنامەی کارەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

هیچ رەئییکی ئیزافیتان هەیە لەسەر قسەکانی؟ رەئیکی موخالیف، فەرموو خەمان خان.

بەڕێز خەمان زرار اسعد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە خۆمان ئەزانین دیارە ماوەیەکی زۆرە، هەمووشمان باسی گرنگی گۆڕان وتەعدیلی قانونی ئەحوالی شەخصی دەزانین، ئەوەی لەلای من پرسیارە، پرسیارەکەشم ئاراستەی سەرۆکایەتی و ئاراستەی هەرسێ لیژنەکەش ئەکەم، ئێمە خۆمان ئەزانین ئەساسی ئەو فکرە یان ئەو بیرۆکەیەی گۆڕینی ئەم پرۆژەیە لیژنەی داکۆکی کردن لەمافی ژنان و ئافرەتان بوو، نزیکەی ساڵێك پێوەی خەریك بوون، لیژنەی یاسا و لیژنەکانی تریش باش ئاگادارن، پاش ئەوەش چووە لای حکومەت، حکومەتیش هەندێ تێبینی تێدا کردووە و هێنراوەتەوە بۆ پەرلەمان، ئێستاکە ئەو پرسیارەی لای من دروست بووە ئەوەیە، بۆچی ئەو لیژنەیەی کەخاوەنی پرۆژەکەیە، کەخاوەنی بیرۆکەکەیە، لە پەراوێز دانراوە، بەڵام لیژنەی تر کە ئێستا بەخۆیان هاتوونەتەوە لە ناوەڕاستدا دانیشتوون، لەم ماوە نزیکە هاتوون، یەعنی وەکو بەربەستێك وەکو کۆسپێك بەرامبەر بەم پرۆژەیەن، بەڕاستی بەرامبەر کاری ئەم لیژنەیە وەستاون، یەعنی بەڕاستی ئەمە پرسیارێکە خۆزگە بیانتوانیایە وەڵامیان بدامایەتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

حەزەکەی من جێگای خۆمی ئەدەمێ، فەرموو پەخشان خان وەرە ئێرە، هەرکەسێك لە هەرشوێنێك دابنیشێت تەمسیل لە خۆی دەکات ولەوشوێنەشی ئەکات، لە لیژنەکەشی ئەکات، بەوە کەم نابێتەوەو زیادیش نابێت، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ئەمەوێت ئەو میکانیزمەم بۆ ڕوون بکەنەوە، کاتێك لەپەرلەمانەوە پرۆژەیەك پێشکەشی حکومەت ئەکرێت، حکومەتیش ڕەئی خۆی لەسەر ئەدات، میکانیزمی قبوڵکردنی ڕەئیەکەی حکومەت و چاککردنی پرۆژەکە بەپرۆژە حساب ئەکرێت یان بەتەوصیات یان بە وەرەقە پڕکردنەوە، چونکە لێرەوەیە خەلەلەکە، ئێمە خۆمان داوای ڕەئی وەمەشهورەتی حکومەتمان کردووە، وتوومانە ڕەئیتان چیە، لەبەر ئەوەی نەوەزارەتێکە و نەدوانەو نە سێیانە، بەڵکو ڕەئی خۆیان بدەن، فیعلەن وابووە حکومەت داویەتی بەهەموو وەزارەتەکان، لەدوایشدا وەزارەتی عەدل ڕەئی خۆی داوە، ئینجا لەدوایدا کۆنفرانسیشی بۆ کراوە، یەعنی من پێم وایە ئەوە سەبەبێکی موقنع نیە، لەوەی کە لیژنەی یاسایی بەمن بڵێت لەسەرەوە نەنووسراوە پرۆژە یاسا نووسراوە تەوصیات، ئەوە میکانیزمەکە، ئەگەر لەوەدا خەلەل هەیە زەحمەت نەبێ پێم بڵێن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان داوای لێبووردن ئەکەم، ئەگەر بهاتایەو خیلافی قسەی تۆ وکەسێك رەفتاری بکردایە قەیناکە تۆ ئەو قسەیە بکەی، لیژنەی یاسایی وای وتووە ئێمە سەرۆکایەتی ئەو قسەیەمان کردووە، حەسمیشمان کردووە، لەگەڵ حکومەتیش حەسممان کردووە، لەبەر ئەوە ئەو مولاحەزەیەت حەل کراوە، پێویست بەوە ناکات، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا من تەنها یەك نوقتە ئەمەوێت تەوزیحی بکەم، لە هەندێ لەقسەکانی خوشکەکانم ئەوانە وا دیار دەکەوێت کە ئەنەهو لیژنەی یاسایی موقەسرە لەو مەسەلەیەدا، ئەوەلەن ئێستا حاڵی حازر 15 پرۆژەمان لەبەردەستە هەمووی پێشی ئەو پرۆژەیە، ئەو پرۆژەیە ئەولەویاتمان داوەتێ، ئەوەش پەخشان خان زۆر باش ئەزانێت، کە یەکەم پرۆژە بێت پاش ئەو جەلسەیە، ئەمە یەك، دوو: بەدەیان پرۆژە هەیە 10 ڕۆژی بەسەردا تێپەڕیوە کەس باس لەوە ناکات، تەنها باس لەوە ئەکەن کە ئەو پرۆژەیە لەئارادایە، سێیەم: لەهەموو پەرلەماناتی دوونیادا چەند گوێ بگرێت خەڵك ئەوەندەی تر پرۆژەکە دەوڵەمەند ئەبێت، لە یەکتریش نزیك ئەبینەوە، باشترین جەلسەش دوێنێ کرا ئەوە پەخشان خان لەوێ بووە، کەزۆربەی زۆری خاڵەکان توانرا، لەگەڵ پیاوانی ئایینی، لەگەڵ هەردوو سەرۆکی یەکێتی زانایان بگەینە نەتائیجی مەعقول ومەنتقی ومەقبول، کەلێرە نیقاشی زۆریشی لەسەر نەکرا، ئەصڵەن پرۆژەکە وەکو پێویست بڕوات، بۆیە من حەزم کرد ئەو نوقتەیە ڕوون بکەمەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تەنها سێ کەس ڕەئیان دەدەمێ دوایی ئەیخەمە دەنگەوە، تاڤگە خان و کاك محمد فرج و کاك شێخ فەتاح، فەرموو تاڤگە خان.

بەڕێز تاڤگە محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەگەڵ دەستخۆشیمان بۆ جوهدو تێکۆشانی هەر هەموو ئەو کەسانەی کە کار دەکەن لەپێناو هەموارکردنی یاساکانی ئەحوالی شەخصی، چونکە بەفیعلی ئێمەش لەگەڵ هەموارکردنی زۆرێك لەو خاڵانەین کە لەیاسای ئەحوالی شەخصی هاتووە، کە پێویستی بەهەموارکردن هەیە، لیژنەی داکۆکی کردن لەمافی ئافرەتان ئەوە ساڵێك زیاتر ئەبێت، خەریکی ئەو کارەیە و جوهدی دەنرخێنین، بەڵام من پێم خۆشە بۆ مێژوو قسە بکەین، کارکردن بۆ هەموارکردنی یاسای باری کەسێتی پێش هەر هەمووان ڕێکخراوەکان، جوهدی ڕێکخراوەکان لێرە بنرخێنین کە بەفیعلی لەساڵی 1993 وە بوو، ئەوەبوو لە 1995 گەورەترین سیمینار لە سلێمانی بەسترا، هەرهەموو ڕێکخراوەکانی ئافرەتان وژنان وخوشکان هەر هەمووی، ڕەئی خۆیان وتووە، بۆیە لێرەدا حەز ئەکەم هەر بۆ مێژوو قسە بکەین، کە جوهدی ئەوان بەڕاستی لەبیر نەکەین، ئەو پرۆژەیە تەنها هی یەك کەس ودوو کەس و لیژنەیەك نیە، بەڵکو هی زۆربەی دەنگی ژنان وئافرەتان وخوشکانی کوردستانە، ئەوە خاڵی یەکەمم، خاڵی دووەم: ڕاستە هەموارکردنی پرۆژەی ئەحوالی شەخصی ئێستا بەکۆمەڵێك تەوصیات هاتووە کە ڕێك کەوتوون لەسەر ئەوەی کە ببێت بە پرۆژەن بەپرۆژە هاتووە، بەڵام دوێنێ لەدانیشتنەکەی بۆمان دەرکەوت بەتەنها قسەکردن لەو بەندو بڕگانەی کەهاتوون لەو تەوصیاتەدا، هەندێ موخەلەفاتی تر یان هەندێ شتی تری بۆ دروست ئەبێت، لەداهاتوودا وەکو ئەوەی دوێنێ دکتۆر زەڵمی وتی، بەعزە شتێك هەیە ئەبێ دوایی هەمواری بکەین، ئایا ئێمە پرۆژەی ئەحوالی شەخصی لەهەر شوێنێك بهێنین موتەقەتیع هەمواری بکەین و هەر ساڵەو خەریکی بەندو یاسایەك بین، بەڕاستی دوێنێ کەباسی تەڵاق کرا، وتی ئەبێ دوایی ئەوەش هەموار بکەین، باسی نشوز کرا، وتی ئەوەش ئەبێ دوایی هەمواری بکەین، ئەو هەموو هەموارکردنە لەسەریەك بۆ؟ بۆ ئێمە هەموو دەنگمان نەکەین بەیەك هەموو پرۆژەکە کولیەن تەعدیلاتی خۆی بکرێت وبەپرۆژەیەکی یەك ئاراستە هەمووی بێتە ئێرە، موناقەشەی لەسەر بکرێت، نەوەکو هەر ساڵەو بڕگەیەك و هەر مانگەو بڕگەیەك، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد فەرەج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من وەکو سەرۆکی لیژنەی مافی مرۆڤ قسە ئەکەم، ئەو تەفصیل و تەشریح وشتانە من حەقم بەسەریەوە نیە، ئەمە کەهاتووەتە ئەو لیژنەی ئێمە، ئێستا چوار لیژنە موکەلەف کراوە بەم مەسەلەیەوە،

ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی (8)

دوو شەممە ڕێکەوتی 27\10\2008

خولی دووەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی (8)

دوو شەممە ڕێکەوتی 2008/10/27

کاتژمێر (11)ی سەر لە بەیانی ڕۆژی دوو شەممە ڕێکەوتی 2008/10/27 ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز عدنان رشاد مفتی سەرۆکی ئەنجومەن و, بە ئامادەبوونی بەڕێز محمد قادر عبداللە(د.کمال کەرکووکی) جێگری سەرۆك و, بەڕێز عونی کمال بزاز سکرتێری ئەنجومەن بەوەکالەت, دانیشتنی ژمارە (8)ی خولی دووەم, ساڵی (2008)ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمی بڕگە (1) لە مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی ئەنجومەن بڕیاریدرا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (8)ی خولی دووەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (11) ی پێشنیوەڕۆی ڕۆژی دوو شەممە ڕێکەوتی 2008/10/27دا بەم شێوەیە بێت:

1- خستنەڕوو و گفتوگۆ کردن لەسەر پرۆژەی هەموار کردنی یاسای باری کەسی ژمارە (188) ساڵی 1959 کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، بەرنامەی کار:

1- خستنەڕوو و گفتوگۆ کردن لەسەر پرۆژەی هەموار کردنی یاسای باری کەسی ژمارە (188) ساڵی 1959 کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە.

سەرەتا لەبەر ئەوەی بەڕێز کاك فرسەت غائیبە لەبەر نەخۆشی ئینشاء اللە زوو چاك دەبێتەوە بە پێی پەیڕەوی ناوخۆ دەبێ سکرتێرێك دابنێین، بە ئیجازە ڕۆیشتووە و غائیبەکەی لەبەر نەخۆشیەکەیە ، چەندین جاریش وا بووە، جارێك کاك شێروانمان هەڵبژارد و جارێکیشیان کاك فرسەتیش لێرە نەبوو کاك عەونیمان هەڵبژارد، ئێستاش کاك شێروان سەرۆکی فراکسیۆنە ناکرێت ئەو هەڵبژێرین، من پێشنیاری کاك عەونی دەکەم، ئەگەر کەس ئیعتیرازی نەبێ؟ کاك عەونی پێشتریش کردوویەتی و هەر دەبێ یەکێکی شارەزا بێت لێرە، ئەگەر کەس ئیعتیرازی نیە و پێشنیارێکی تری نیە دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە کاك عەونی بە ئیش و کاری سکرتێری هەڵسی بە وەکالەت دەستی بڵند بکاتەوە تکایە؟ فەرموون، کێ موعتەریزە؟ بە کۆی دەنگ، فەرموو کاك عەونی شوێنی خۆت بگرە، با دوو کەس لە لێژنەی یاساو سەرۆکی لێژنەی ئەوقاف و سەرۆکی لێژنەی مافی مرۆڤ بێن لە شوێنی خۆیان لەسەر مینەصە دابنیشن، دوو ئەندامیش لە لێژنەی ژنان، یاسای باری کەسێتی ئەوەندە مێشکی گرتووینە ئەو چەند ڕۆژە ناوی لێژنەی ژنانیش وای لێهاتووە، پێش ئەوەی دەست بە دانیشتنەکەمان بکەین بەخێرهاتنی هەموو ئەو ژنان و

ئافرتان و خوشكان و خانمان دەكەم كە لەگەڵمان ئامادەن، زۆر بەخێر بێن سەرچاو، خوشك و برایان ئەندامانی پەرلەمان، دانیشتنی ئەمرۆمان بۆ بڕیار دانە لەسەر هەندێ خاڵ بۆ هەموار كردنی یاسای باری كەسی كە یاسایەكی زۆر گرینگە، ئەوە چەندین كۆبوونەوەی بۆ كراوە لە لایەن لێژنەكانەوە، پێشتر ئەو پرۆژەیە كە لە لایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە ئامادە كرابوو و نێردرابوو بۆ حكومەتی هەرێمی كوردستان، ماوەیەكی زۆریش ئەوان چەندین كۆبوونەوەیان بۆ كردووە و كۆنفرانسیان بۆ كردووەو خەڵكی شارەزایان بانگ كردووە، دواتر پرۆژەكەیان بۆ ئێمە ناردۆتەوە، ئەوەی ڕاستی بێت ئەوانیش نە گەیشتونەتە ڕەئیەكی هاوبەش، بۆیە پرۆژەكەیان بەو شێوەیە ناردووە، لە هەندێ خاڵدا كە گرنگن نەیان توانیوە یەك ڕەئی پەیدا بكەن،بە دوو ڕەئیەوە بۆ ئێمەیان ناردووە، دوو ڕەئیەكەش لەلایەن لیژنەكانەوە تاوتۆی لەسەركراوە، لێرەشدا رەئی جیا جیا هەیە، ئێوەش هەمووتان ئەو پڕۆژەیەتان لایە، داواتان لێدەكەم دیراسەتان كردبێت، بڕیاری پێویستی لەسەر بدەن، لەگەڵ گەڕانەوە بە تێگەیشتن، لە لایەكەوە یاسا، عەدالەت، یەكسانی كۆمەڵگا، ئاین، هەموو ئەو مەسەلانە لەو پڕۆژەیەدا دێنە پێشەوە، دەبێت بە ویژدانەوە، بە ڕۆشنبیریەكی بەرزەوە، بە هەوڵدان بەرەو پێشكەوتنی كۆمەڵگا، بەرەچاو كردنی تایبەتمەندی كوردەواری، گۆمەڵگای كوردەواری خۆمان، ئەو یاسایە بێتە باس كردن و بڕیاردان لە سەری هەنگاوێك بێت بۆ پێشەوە چوون، هەنگاوێك بێت بۆ نەهێشتنی ئەو نا عەدالەتیە بەرامبەر بە بەشێك لە كۆمەڵ دەكرێت، هەنگاوێك بێت بۆ ڕێز لەیەك گرتن، لە هەمان كاتدا هیچ دژایەتیێك و دەرچونێك نەبێت لە ئاین و قورئانی پیرۆزو سوننەی نەبەوی، نەك ئەوەی فوقەها دەیڵێن، چونكە فوقەها ئیختیلافیان هەیە، لە شوێنێكی وەكو ئێرە كە یاسایەك دەردەكەین ناتوانین رەئی فوقەها بێنین بیكەینە یاسا،ئەگەر خیلافمان هەبوو ئێوە نوێنەری میللەتن، قرارەكەتان قرارێكی گرنگ و مێژوویيە، ئەمڕۆ هەرشتێك لە بەرژەوەندی خەڵك دابێت بەڕەچاو كردنی ئەو بنەمایەی كە باسمان كرد، بە ویژدانەوە بڕیاری بۆ بدەن، وەكو وتم بۆ پێشەوە، بۆ نەهێشتنی ئەو هەموونا عەدالەتیەو زوڵمەی بەرامبەر بە ژنان كراوە و دەكرێت، داوا دەكەم لیژنەی یاسایی، لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان، لیژنەی مافی مرۆڤ ، لیژنەی ئەوقاف، من داوام لێكردبوون كە بتوانن ڕاپۆرتەكی هاوبەش پێشكەش بكەن، بەلاّم ئەوانیش دیارە ئیختیلافیان هەیە،بۆیە نەیان توانیوە ڕاپۆرتەكەیان یەك بخەن،وابزانم تەنها لیژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف ڕاپۆرتەكی هاوبەشیان هەیە، لەبەر ئەوەی دوو لیژنەن بەیەكەوە، پێشەكی داوا لەوان دەكەم ڕاپۆرتەكەیان بخوێننەوە، لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان و ژنان بیخوێننەوە، ئینجا لیژنەی مافی مرۆڤ ڕاپۆرتی هەیە با بیخوێننەوە، فەرموو كاك خەلیل ڕاپۆرتەكەتان ئەسلی مەشروعەكە،مادده بە مادده ئەسلی مەشروعەكە بخوێننەوە، دوایش لیژنەكان رەئیەكانیان لەسەری بخوێندرێتەوە، سۆزان خان نوقتەی نیزامی.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لیژنەی ژنان لیژنەی تایبەتمەندە، مەفروزە تەقریری ئەوان لە پێشدا بخوێندرێتەوە و دوایش تەقریری لیژنەی یاسایی ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، کاك عوسمان.

بەڕێز عثمان عبدالله قادر(بانی مارانی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مادام لیژنەی ئەوقاف و لیژنەی یاسایی، ڕاپۆرتەکەیان ڕێك نە ختووە، لیژنەی ژنانیش یەك ڕاپۆرت نیە، کەواتە چەند ڕاپۆرتێکی جیایە و پێویستە بەراستی بۆ ماوەیەکی تر دوابخرێ، بۆ ئەوەی باش دیراسە بکرێ و بگاتە نەتیجەك، ئەوجا بێتە پەرلەمان، بەراستی ئەو هەموو ڕەئیە جیایە لێرە بە باشی نازانم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە چەندین جار دواخرا هەر لەبەر عەینی شت و حکومەت نەیتوانی یەك ڕەئی هەبێت، فەرموو سارا خان.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە زۆربەی پرۆژە یاساکاندا وەزیری پەیوەندیدار ئامادە بووە و لەو پرۆژە یاساییە وەزیرانی پەیوەندیدار ئامادەیان نیە، بۆ چی؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەزیری پەیوەندیدار کێیە پێم بڵێ؟

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەزیری هەرێم بۆ کاروباری ژنان، وەزیری ئەوقاف، وەزیری داد، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەزیری مافی مرۆڤیش ئیزافە بکە، وەزیری دادیش ئیزافە بکە، من ئیشارەتێکم بە قسەیەك کرد ئەگەر ئینتیباهی بەو قسەیە بکردبا ئەو قسەیەی نەدەگوت، ئەویش وتم حکومەت کۆبوویتەوە و ماوەیەکی زۆر موناقەشاتیان کردووە و کۆنفرانسیان گرتووە و نەگەیشتوونەتە ڕەئیەك، دوو ڕەئیان ناردووە، وەزیرەکانیش بانگ بکەین و ئەوانیش دوو ڕەئی بدەن، ئەوە ڕەئی حکومەتمان لایە و وازیحە، دوو ئیقتیرحیان ناردووە و وەزیریش لێرە بێت و عەینەن موناقەشە لەسەر ئەو ئیقتیراحە بکەن؟ بۆیە یەك

وەزیریش نیە تەعبیر لەوە بکات، دوو وەزیریش نیە، ئەو موشکیلەیە لە ئەنجومەنی وەزیران نەیانتوانیوە ڕێك بکەون وەك پرۆپۆزەڵیان ناردووە، بۆیە بانگمان نەکرد، قسەکەی کاك عوسمان لەبەر ئەوەی چەندین جار دوا کەوتووە و موناقەشەمان کردووە و ناگەنە نەتیجە، دەبێ بڕیاریشی لەسەر بدرێ، کاك خورشید فەرموو نوقتەی نیزامی.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەك کاك عوسمان وتی و جەنابیشت تازە فەرمووت، مەجلیسی وزرا نەگەیشتووتە قەرارێك ئیجماعی لەسەر بێت، هەتا لێژنەی قانونیش لە بەعزێ نوقات خیلافیان هەیە، هەتا لەگەڵ ئەوقافیش و لێژنەکەش لە بەعزی نوقات خیلافیان هەیە، بە ڕەئی من ئەو موناقەشە زۆری دەخایەنێ کە خیلافات هەیە و ڕەئی جودا هەیە، لێرە چۆن حەسم دەبێت بە سەد کەسی؟ مەجلیسی وزرا بە دە، پانزە کەس و لێژنەی قانونی کە 12 کەسن نەیانتوانیوە حەلی بکەن، بە ڕەئی من زۆر دەخایەنێ، نازانم یەعنی.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

د.شوکریە نوقتەی نیزامی فەرموو.

بەڕێز د.شکریە رسول ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی ئەم خیلافاتە من بە شتێکی سیحی دائەنێم، دونیا بریتیە لە فرە ئایدەلۆژیا، دونیا بریتیە لە فرە حیزب، بریتییە لە فرە فەلسەفەیی، لەبەر ئەوە ئەمە سیحیە، خاڵی دووەمیشم بەڕاستی لەبەر ئەوەی لێژنەی ماڤی ئافرەتان، ئەوان ئەوە چەندین مانگە لەگەڵ ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی هەموو یەکیان گرتووە و هەروەها لەگەڵ پیاوانی ئایینی چەندین کۆنفرانسیان گرتووە، من پێم باشە ئەوان لە پێشتر ڕاپۆرتەکەی خۆیان بخوێننەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو کاك باپیر.

بەڕێز باپیر کاملا سلێمان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە ئەو خیلافە جیاوازە لە خیلافاتی پێشتر لەگەڵ لێژنەکان و لەگەڵ کارەکانی تر، ئەوە کارێکی حەساسە، گۆڕانکارییەکی گەورە دەبێت، بۆیە منیش تەئیدی کاك عوسمانی دەکەم، پێشنیار دەکەم کە ئەو جەلسەیە تەئجیل بکەین و زیاتر لەسەری ڕابوەستێین، بێگومان ئەمڕۆ ئەو قۆناغەی کە ئێمە تێداینە، تەبایی سیاسیمان لێ دەخوازیت، زامنی تەبایی سیاسی، تەبایی کۆمەڵایەتیە، ئەوە دەبێتە مایەی نا تەباییەکی زۆر، خیلافێکی زۆرە، بۆیە من پێشنیار دەکەم و تەئیدی کاك عوسمان دەکەم بۆ تەئجیل کردنی زیاتر، چونکە هەر ئەوە نیە چ لە ناو حکومەتدا ئەو خیلافە هەیە و چ لە ناو لێژنەکاندا و چ لە ناو

پەرلەماندا، پێش ئـەوەی بگەیـەنێ دەبـێ کۆبوونـەوەی زۆری لەسـەر بکرێـت هـەم لـە لێژنـەکان و هـەم لـە فراکسیۆنەکان، بۆ ئەوەی بگەینە سیغەیەکی مامناوەندی، ئینجا بێین موناقەشەی بکەین لێرە، سـەرکەوتوو تر دەبێ و کاملتر دەبێ و باشتر دەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێخ الله فەرموو.

بەڕێز شێخ الله ابراهیم شێخ الله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەللاٚ منیش هەمان ڕەئی کاك عوسمان و کاك باپیرم هەیە، مـومکین نیـە ئێمـە شـتێك موناقەشـە بکـەین و نوێنەری حکومەت ئامادە نەبێ، وا بزانم لە چ جەلسەیەکی ئـەو شـتانەمان نـەکردووە و حکومـەتیش یـەك ڕەئی نەبێ، دوو ڕەئی هەیە، ئێستا لای ئێمە گەلاٚڵە بووە کە حکومەت دوو ڕەئـی هەیـە، بـە قەناعـەتی مـن داوا بکەین هەم ڕەئیەکەی حکومەت بە یەك ڕەئی بۆمـان بێـت و هـەمیش نوێنـەری حکومـەت لێـرە حـازر بێت بۆ موناقشەی و هەر سێ وەزارەت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

گێلاس خان فەرموو.

بەڕێز گێلاس محی الدین حمە غریب:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو پرۆژە یاساییە زۆر دەمێکە موناقەشەی لەسەر دەکرێ و ئەو ڕەئیە تا ئێستا چۆن هـاتووە هـەر وایـە و چەند جاری تر لەسـەری دانیشـین، بـە کـۆ و بـە تـاك لەسـەری دانیشـین هـەر وا دەردەچـێ، نەتیجـەی ئـەو یاسایەش قاعەکە خۆی تەحەکومی پێ دەکات، دەنگدان تەحکوم دەکات، بۆیە من پێشـنیار دەکـەم تـەئجیل نەکرێ و با وردە وردە لەسەری بڕۆین و کۆتایی بە یاسایەکە بێنین و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دیلمان فەرموو.

بەڕێز محمد احمد صالح(دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش هەر تەئیدی ڕەئی گێلاس خانی دەکەم، حەقیقەتەن ئەو خیلافە بەردەوام دەبێت لە نـاو پەرلـەمان و لە ناو حکومەت و لە ناو کۆمەڵگا، دوو ڕەئـی هەیـە جیـاوازە، ئـەو دوو ڕەئیـە حەسـم نابێـت یـان دەبێـت قانونەکە رابگرین و بگەڕێنەوە بۆ حکومەت، یان دەبێ گفتوگۆی لەسەر بکەین، ئەو دوو ڕەئیەش بەردەوام دەبێت، چونکە حەسمەکە دەبێ لە ڕێگای پەرلەمانەوە بێت و دەنگـدانیش موبـەریراتی خـۆی هەیـە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەو پرۆژەیە ماوەیەكە هاتووتە پەرلەمان و ماوەی ساڵێكە ئیشی لەسەر دەكرێ، من هیچ موبەریرێكی نابینم بۆ تەئجیلی، دوو: ئێمە و لێژنەی ئەوقاف چەندین كۆبوونەوەمان لەسەر ئەو پرۆژەیە كردووە و لە زۆر نوقات خیلافمان هەبووە و ئێمەش نەگەیشتووینە نەتیجە، رەنگە خیلافەكە بێتە پەرلەمان بۆ ئەوەی پەرلەمان حەسمی بكات، جگە لەوەش ئێمە لە رووی شەرعیەوە ئەو پرۆژەمان زۆر بە باشی دیراسە كردووە، رەنگە لە زۆر خاڵی سەرەكی ئێمە لەگەڵ لێژنەی ئەوقاف گەیشتووینەتە یەك، بەڵام مەسەلە خیلاف بێت، ئەوە خیلاف هەر دەمێنێت و هەر مایە، ئەبێ پەرلەمان حەسمی بكات، سولتەی تەشریعیش خەڵك چاوی لێیەتی بۆ ئەوەی ئەو پرۆژەیە حەسم بكات بەراستی، بۆیە من لەگەڵ تەئجیل نیمە و لەگەڵ ئەوەمە كە موناقەشەكە بەردەوام بێت بۆ ئەوەی مەساری راستی خۆی وەربگرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

باشە ئێستا دوو موقتەرەح هەیە، موقتەرەحێك هاتووە دەڵێ با تەئجیلی بكەین دوو، سێ برادەر قسەی لەسەر كرد كە داوا دەكەن تەئجیل بكرێ بۆ ئەوەی زیاتر موناقەشەی لەسەر بكرێ، سێ برادەریش موبەریراتی ئەوەیدا كە بەردەوام بین لەسەری و قسەیان كرد و كاك شێروان ئاخیر كەس بوو، ئەو موقتەرەحەی كە داوا دەكات تەئجیل بكرێ دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵ ئەوەیە كە تەئجیل بكرێ با دەستی بڵند بكاتەوە؟ فەرموون، كێ لەگەڵ ئەوەیە بەردەوام بین دەستی بڵند بكاتەوە؟ زۆرینە دەڵێ كە بەردەوام بین، بەردەوام دەبین، داوا دەكەم بۆ ئەوە زۆر ئیستیفادە لە وەخت بكەین، ئەگەر راپۆرتەكان هەمووی بخوێنینەوە وەختێكی زۆرمان لێ دەچێ بەراستی، لەبەر ئەوە لێژنەی یاسایی ئەصڵی پرۆژەكە ماددە ماددە بخوێنێتەوە، كە ئەسڵی پرۆژەكەی خوێندەوە و دوایی لێژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان و ژنان رەئی خۆی لەسەر بڕگەكەی بڵێ، دواتر لێژنەی یاسایی و ئەوقاف راپۆرتی موشتەرەكیان هەیە رەئی خۆیان لەسەر بڵێن، ئینجا لێژنەی مافی مرۆڤ رەئی بڵێت، ئینجا ئەیكەینە موناقەشە، فەرموو كاك خەلیل ئەسڵی پرۆژەكە بخوێنەوە، كاك سعدالدین ئەسڵی ماددەكە بخوێنەوە دواتر لێژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان و ژنان و دوایی لێژنەی یاسایی و دوایی لێژنەی مافی مرۆڤ.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بسم الله الرحمن الرحيم.

اللجنة المختصة بمراجعة قانون الاحوال الشخصية المرقم 188 لسنة 1959 المعدل اللجنة البرلمانية.

الباب الاول

الزواج

الفصل الاول/ الخطبة والزواج

المادة الثالثة: يوقف العمل بالفقرة (1) من المادة الثالثة ويحل محلها مايلي:

الزواج عقد بين رجل وامرأة يحل كل منهما للاخر شرعآ غايته تكوين الاسرة على اسس المودة والمسؤولية المشتركة وطبقآ لاحكام هذا القانون. اما الفقرات (4 و 5 و 6 و 7) من المادة الثالثة فيوقف العمل بها و تطرح اللجنة محلها مقترحين، وذلك لعدم التوصل الى اتفاق فيما يخص موضوع تعدد الزوجات وفيما يأتي كلا المقترحين:

المقترح الاول

تقييد تعدد الزوجات

لا يجوز الزواج بأكثر من واحدة الا بأذن القاضي ويشترط لاعطاء الاذن تحقق الشروط التالية.

1- قيام عذر مشروع يبرر التعدد كالمرض المانع من المعاشرة الزوجية او عقم الزوجة الثابت و ذلك بتقرير من لجنة طبية مختصة.

2- ان يكون لطالب الزواج الثاني امكانية مالية تكفي لاعالة اكثر من زوجة واحدة.

3- امكانية تحقيق العدل بين الزوجين في القسم و غيره من الالتزامات الزوجية المادية و المعنوية.

4- ان لا تكون الزوجة قد اشترطت عدم التزوج عليها في عقد الزواج الاصلي.

5- اذا تخلف احد الشروط المذكورة يعاقب الزوج او الزوجة و وولي الزوجة اذا كان مقصرآ بالحبس مدة لا تقل عن ستة اشهر و لا تزيد عن سنة و بغرامة قدرها عشرة ملايين دينار.

6- لا يجوز للقاضي الحكم بايقاف تنفيذ العقوبات المذكورة.

المقترح الثاني

منع تعدد الزوجات

1- لا يجوز تعدد الزوجات وفق احكام هذا القانون.

2- يعاقب كل من تزوج و هو في حالة الزوجية و قبل فك عصمة الزواج السابق بالحبس مدة لا تقل عن ثلاث سنوات و بغرامة قدرها عشرة ملايين دينار.

3- تعاقب كل من تزوجت برجل و هي تعلم انه في حالة الزوجية بنفس عقوبة الزوج.

4- يعاقب الوكيل في حالة ابرام عقد تعدد الزوجات بعقوبة الموكل و يعاقب ولي القاصر بدلآ منه في حالة التعدد.

5- لا يجوز للقاضي ايقاف تنفيذ العقوبات المذكورة.

6- تنفذ هذه المادة بعد مرور سنة من صدور هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان رەئی لێژنەی داکۆکی کردنی مافی ئافرەتان و ژنان، فەرموو

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

راپۆرتی لێژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان:

عقدت لجنة المرأة في 2008/9/16 اجتماعآ مكرسآ لمناقشة مشروع قانون تعديل قانون الاحوال الشخصية الذي احيل اليها بعد القراءة الاولى له في المجلس في 2008/9/10، لقد اجرت اللجنة مناقشة وافية للمشروع وتوصلت الى عدد من الملاحظات و المقترحات، قسم منها بالاجماع وقسم اخر بالاكثرية، نستعرضها امامكم:

1- المشروع مقبول بشكل عام مع الملاحظات المدرجة ادناه:

أ- ان معالجة المشروع الى حد ما لقضية عدم المساواة في الحقوق بين الرجل والمرأة داخل الاسرة واقراره بالمسؤولية المشتركة لها في بناء الاسرة وتسهيل شؤونها يعتبر خطوة متقدمة تنسجم مع اهداف العملية السياسية في اقليم كوردستان وآفاق تطورها الديموقراطي و المدني ويعبر عن رد بعض الجميل الى الامهات اللواتي دينهن في اعناقنا جميعآ بما يتحملن من عبء ومسؤولية في تنظيم شؤون الاسرة و الابناء وتنشئة الاجيال .

ب- المادة الثالثة الفقرة (أ): تقترح اللجنة اضافة كلمة تراضي بعد كلمة عقد وتقرأ الفقرة كما يلي:

الزواج عقد تراضي بين رجل و امرأة و ....الخ.

2- الفقرات(4-5-6-7) من المادة الثالثة هناك رئيان في اللجنة ، الاكثرية مع المقترح الثاني مع اضافة فقرة وكما يلي:

لا يعتبر زواج الرجل من المرأة الثانية عقدآ صحيحآ وفق احكام هذا القانون، اما الرأي الاخر فهو مع المقترح الاول تقييد تعدد الزوجات مع اضافة فقرة وكما يلي: اذا اعتبرت الزوجة الاولى زواج زوجها بالثانية يشكل اضرارآ بها.

ئەوە شەمسە خان وفەزیلە خان وکاك کەریم و برادەرێکی تر لەو کۆبوونەوەیە ئامادە نەبوون، دەربارەی ئەو فەقەرەیە رەئی نازانین، بەس لە پشتەوە تەحەفوزی نووسیوە، یەعنی نەیوتووە لەسەر چی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، راپۆرتەکەتان بە کوردی نەنووسیوە؟ لێژنەی قانونی و ئەوقاف فەرموون.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێستا خوشکی بەڕێزم د.رۆژان با راپۆرتی موشتەرەك بخوێنیتەوە.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

راپۆرتەکە بە زمانی عەرەبیە، بۆیە هەر بە زمانی عەرەبی پێشکەشی جەنابتانی دەکەم.

الى رئاسة المجلس الوطني لكوردستان - العراق

تقرير اللجنة المشتركة

استناداً الى حكم المادتين 39 و 46 من النظام الداخلي للمجلس الوطني لكوردستان - العراق رقم (1) لسنة 1992 المعدل، اجتمعت اللجنتان القانونية و الاوقاف و الشؤون الدينية بصورة مشتركة ايام الثلاثاء والاربعاء والخميس المصادف 23/22/21 من هذا الشهر باغلبية عدد اعضاء اللجنتين لدراسة مشروع قانون تعديل قانون الاحوال الشخصية رقم 188 لسنة 1959 المعدل في اقليم كوردستان المقدم من قبل مجلس وزراء اقليم كوردستان و المحال الى اللجان المعنية بعد القراءة الاولى له في المجلس بجلسته الاعتيادية المرقمة (1) في 2008/9/10 وبعد المناقشة والمداولة توصلت اللجنتان الى ما يلي:

1- تؤيد اللجنة المشتركة المشروع مبدئياً وتقترح صياغة ديباجة له وترقيم مواده وتبويبه وتنظيمه وتبديل التسلسلات الرقمية بالكتابية واتباع نفس الاسلوب المتبع في تشريع القوانين والقرارت الصادرة من قبل المجلس الوطني لكوردستان - العراق .

2- تقترح اللجنة المشتركة تسمية القانون بقانون تعديل تطبيق قانون الاحوال الشخصية رقم 188 لسنة 1959 المعدل في اقليم كوردستان، لان القانون الاصلي صادر من قبل السلطة المركزية وخارج عن الاختصاصات الحصرية للسلطة الاتحادية .

ئەوة دوو ثيشنيار بوو كة لة راثؤرتي ليَذنةكاني تر نةهاتية، تةنها سيَيةم ئةوةى كة هةردوو ليَذنة ثيَشنياري خؤيان ثيَشكةش كرد.

فيما يتعلق بالمادة الثالثة من القانون والتي ستصبح المادة الاولى من المشروع فترى اللجنة المشتركة مايلي:

أ- تأييد ايقاف العمل بالفقرات (1-4-5-6-7) منها و احلال بدائل عنها .

ب- و بالنظر لورود بديلين عن الفقرات (4-5-6-7) ترى الاغلبية من اللجنة المشتركة الاخذ بالمقترح الاول القاضي بتقييد مقترح تعدد الزوجات بشروط.

ت- اما بالنسبة للفقرة (ە) الواردة في المقترح الاول فترى اللجنة القانونية بالاكثرية صياغتها كالاتي:

ە- كل من اجرى عقداً بالزواج باكثر من واحدة خلافاً لما ذكر في الفقرات (أ- ب-ج- د) من ثانياً المادة الاولى : يعاقب بالحبس مدة لا تقل عن ستة اشهر ولا تزيد عن سنة وبغرامة لا تقل عن خمسة ملايين دينار ولا تزيد عن عشرة ملايين دينار ، اما بالنسبة للجنة الاوقاف و الشؤون الدينية فانها تقترح الاخذ بمبدأ الغرامة وحدها وحذف عقوبة الحبس.

د- تقترح اللجنة القانونية ابقاء الفقرة (و) كما جاء في المشروع بينما تقترح لجنة الاوقاف حذفها، وتكون صياغة المادة الاولى من المشروع كالاتي :

المادة الاولى: اولآ/ يوقف العمل بالفقرة (1) من المادة الثالثة من القانون رقم 188 لسنة 1959 المعدل في اقليم كوردستان و يحل محلها ما يلي :

أ- الزواج عقد بين رجل و امرأة يحل به كل منهما للاخر شرعآ غايته تكوين الاسرة على اسس المودة والمسؤولية المشتركة وطبقآ لاحكام هذا القانون.

ب- يوقف العمل بالفقرات (4 و 5 و 6 و 7) من المادة الثالثة ويحل محلها ما يلي:

لا يسمح بالزواج بأكثر من واحدة الا بأذن القاضي ويشترط لاعطاء الاذن تحقق الشروط التالية.

أ - قيام عذر مشروع يبرر التعدد كالمرض المانع من المعاشرة الزوجية او عقم الزوجة الثابت و ذلك بتقرير من لجنة طبية مختصة.

ب- ان يكون لطالب الزواج الثاني امكانية مالية تكفي لاعالة اكثر من زوجة واحدة.

ج- امكانية تحقيق العدل بين الزوجين في القسم و غيره من الالتزامات الزوجية المادية والمعنوية.

د- ان لا تكون الزوجة قد اشترطت عدم التزوج عليها في عقد الزواج الاصلي.

هـ- كل من اجرى عقدآ بالزواج باكثر من واحدة خلافآ لما ذكر في الفقرات(أ-ب-ج-د) من ثانيآ من هذه المادة يعاقب بالحبس مدة لا تقل عن ستة اشهر و لا تزيد عن سنة و بغرامة لا تقل عن خمسة ملايين دينار و لا تزيد عن عشرة ملايين دينار.

و- لا يجوز للقاضي الحكم بايقاف تنفيذ العقوبات المذكورة في الفقرة (ه).

سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سوپاس، لێژنەی مافی مرۆڤ، فەرموو.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بسم الله الرحمان الرحیم.

بۆ سەرۆکایەتی ئەنجومەنی نیشتمانی کوردستان - عێراق

بابەت/ راپۆرتی لێژنەی مافی مرۆڤ

لە 2008/10/16 و رۆژانی دوایی لێژنەی مافی مرۆڤ زنجیرەیەك کۆبوونەوەی یەك لە دوای یەکی ئەنجامدا بە مەبەستی تاوتوێکردنی پرۆژە یاسای هەموار کردنی یاسای باری کەسێتی ژمارە 188ی ساڵی 1959 ی هەموار کراو کە لە لایەن سەرۆکایەتی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانەوە ئاراستەی لێژنەکەمان کرابوو، ئەمە و ئەندامانی لێژنەی مافی مرۆڤ بە شێوەیەکی گشتی هەموار کردنی یاسایەکەیان

لـه لا پەسـەند بـوو، لەگـەڵ ئەوەشـدا پـاش دیراسـە کردنـی بڕگـەو ماددەکـانی بـەم شـێوەی خـوارەوە تێبینیەکانمان دەخەینە ڕوو:

1- سەبارەت بە بڕگەی یەك لە ماددەی سێیەم لە پرۆژەی یاساکە، ئەندامانی لێژنە بە پەسندیان زانی کە لە دوای وشەی (المودة) وشەی (والرحمة) زیاد بکرێ.

2- سـەبارەت بـە دوو پێشنیارەکەی لـە پـرۆژە یاساکەدا هـاتووە دەربـارەی فـرە ژنـی، ئەنـدامانی لێژنـە بـە زۆربەی هەرە زۆری دەنگ پێشنیاری یەکەمی کە لـە پـرۆژە یاسایەکەدا هـاتووە پەسـەند کـرد، واتـە لێژنـە لەگەڵ بوونی پرنسیپی فرە ژنیە بە کۆمەڵێك مەرجەوە.

3- سەبارەت بە بڕگەکانی دی کە لێژنە هیچ تێبینیەکی نەبوو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ لێژنەی ئەوقاف زنجیرە کۆبوونـەوەکمان کـرد لەگـەڵ عولـەما و زانایـان، یـەعنی دانیشـتنی زۆر زۆرمان کرد لەگەڵ موختەصین، بە شێوەیەکی مەبدەئی وەکو لێژنەی یاسا ئەوە ئێمە لەگەڵ قانونەکەین و پشتگیری مەبدەئی دەکەین لەگەڵ ئەو تەعدیلە، ئێمە بەس ئەوەمان کردیە لازمە ناوی قانونەکەی بگۆڕین و بڵێین: (قـانون تعـدیل التطبیـق)، ئـەوە بـەگوێرەی دەسـتووری عێراقـی لـە مـاددەی 121 بـڕگـەی دووەم، عینوانەکە وا دەبێت.

دووەم: صیاغەی دیباجەی دەکەین وەکو قەوانینی تر تەرقیم و تەبویب و تەسولسولەکەی تـر تـا بگونجێـت لەگەڵ ئەصڵی قانونەکە، وای دائەڕێژین.

سێیەم: ئێمە لەگەڵ تەعدیلی ئەو فەقەراتانەین ، یەك لە مەوزوعی تەعریف کـە گۆڕانکاریـەك بـوو پێشـتر باسی رابیتە موشتەرەکە بوو و باسی ئەوەیان کرد نەسل، ئەم دوو هەدەفـەیان دانـا بـوو، تەبیعیـە ئـەویش، بەڵام ئەوەی باسـی مـەوەدەو ڕەحمـەو مەسـئولیە موشـتـەرەکە ئـەوا موافیقـە لەگـەڵ مـەبادیئی ئیسلامی و لەگەڵ مەقاصیدی شەریعە لە ئیسلام و لەگەڵ دەقی ئایەتـەکان مـەوزوعی مەسـئولیە موشـتـەرەکە، ئەگـەر ئێمە جیاوازی بکەین لە مەوزوعی میرات و ئەوانە، لێرە تەبعەن مەسئولیەی موشتەرەکە هـەردوو تـەرەفن و تەئسیسی کەیانێکی ئیجتیماعی دەکەن کە ئوسرەیە، ئەوە زۆر موهیمە، بە نیسبەت فەقەرەی (4-5-6-7) ئێمە لەگەڵ تەعدیلین، بەڵام دوو موقتـەرەح هاتیـە لـە حکومـەت، موقتـەرەحێك باسـی تەقیـدی تەعـەدود دەکات، با فرە ژنی هەبێت، بەڵام قەید هەبێت و مەرج هەبێت، موقتـەرەحی دووەم ئـەڵێ بـا بنـبڕ ببێت و هەر نەبێت بەبێ قەیـد و شـەرت، ئـەوە تەحریمێکـە و تەجریمێکـە و عقوبەشـی بـۆ دانـراوە، ئێمـە لەگـەڵ موقتەرەحی دووەم نین، لەگەڵ موقتەرەحی یەکـەمین و ئـەوەش ئـەگونجێت لەگـەڵ مەقاصیدی شـەریعەی ئیسلامی و لەگەڵ ئەو شرووتانە لە ئایات و لە ئەحادیس هاتیە بۆ ئەو مەوزوعە، ئێمـە ئـەوە بـە واقیعـیتر

ئەزانین و زیاتر لە مەصڵەحەتی ئەحوالی شەخصی ئەزانین، چونکە شتی شەخصی چ بۆ پیاو و چ بۆ ژن و موافق بێت لەگەڵ دەستووری عێراقی زیاتر ئەگونجێت و لەگەڵ مەبدەئی شەریعەی ئیسلامی زیاتر ئەگونجێت، بە نیسبەی فەقەرەی (هـ) ئەوەش سیاغەیەکی ترمان کردیە و گۆڕانکاریمان کردیە لە ئەصڵی مەشروعەکە، باسی عقوبەکە بۆ زەوج و زوجە و (ولي المقصر) هاتیە، ئێمە لەوێ عقوبەکە هەر کەسێ موشتەرەك بێت لەو عەقدە وەکیل بێت، یان شاهید بێت ئەوانە هەمووی ئەتراقی موشتەرەکن لەو عەقدە موخالفی ئەو بڕگانەیە ئەوە عقوبە لەسەر ئەوانیشە، ئێمە ئەو تەعدیلاتانەمان کردیە لەسەر ئەوانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، دوایی رچاوی ئەو قسانەی کاك خەلیل دەکەین، ئێستا چوار لێژنە، دوو لێژنە راپۆرتیان موەحەد بوو، لێژنەی یاسا و لێژنەی ئەوقاف، لێژنەی داکۆکی کردنی ئافرەتان و ژنانیش یەك بوو لەگەڵ لێژنەی ماڧی مرۆڤ، سێ لێژنە ئەکسەریەتی رەئیان ئەوەیە، موقتەرەحی یەکەم قبوڵ بکرێ کە تەقییدی زەواج بکرێ بەو شرووتەی کە هاتووە، ئەکسەریەت تەبعەن، لەوێشدا ئەکسەریەت و ئەقەلیەت هەیە، لێژنەی داکۆکی کردنی ماڧی ژنان و ئافرەتان رەئی وایە موقتەرەحی دووەم وەربگێرێ، ئەوە ئەکسەریەت رەئی وایە، پێش ئەوە دەبێ ئێمە ئەوەی یەکلایی بکەینەوە کامە موقتەرەحەمان قبوڵە؟ ئینجا کە موقتەرەحێکمان قبول کرد دەچینە تەفصیلاتەکەی و تەعدیلاتی دەکەین و تەعدیلات هاتووە لێرە و لەوێ، خۆی ئێستا موناقەشەکە لەسەر ماددەی سێیە، لە ماددەی سێ فەقەرەیەك هەیە داوا دەکرێت تەعدیلی لەسەر بکرێت، عەقدی زەواج تەرازیە یان تەرازی نیە؟ کە ئێمە ئەو دوو فەقەرەی دووەم کە موقتەرەحەکەیە حەسممان کرد، دوایی دێینەوە ماددەی سێ، هەمووی فەقەرە بە فەقەرە هین دەکەینەوە ، ئەو دوو موقتەرەحەکە هەیە، یەکەمیان ئەوەیە دەڵێ زەواجی دووەم تەقیید بکرێت، یەعنی شرووتی بۆ دابنرێ و شرووتەکانیان نووسیوە، چەند شرووتێکە و هەندێ لە لێژنەکانیش شرووتی تازەیان هێناوە، دووەم پێشنیار ئەوەیە کە دەڵێ قەدەغە بکرێ بە نیهائی، ژنی دووەم قەدەغە بکرێ، گوێتان لە راپۆرتی لێژنەکان بوو، سێ لێژنە بەئەکسەریەت موقتەرەحی یەکەمی پێ باشە، یەعنی تەقیید بکرێ بە شرووت، لێژنەی داکۆکی کردن لە ماڧی ئافرەتان و ژنان بە ئەکسەریەت پێی باشە قەدەغە بکرێ، موقتەرەحی دووەم، جا بۆیە دەبێ ئەوە حەسم بکرێ، ئەگەر کەسێك قسەی لەسەر ئەوە هەیە، ئەگەر نا دەیخەمە دەنگەوە، بیخەینە دەنگەوە موقتەرەحی یەکەم یان دووەم؟ کاك زانا نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو مەسەلەیە نابێ بخرێتە دەنگدانەوە، مەسەلەیەکی نیزامیە، قابیلی ئەوە نیە دەنگی لەسەر بدرێ، لەبەر چەند بەلگەیەکی خوارەوە ئەگەر ئیزنم بدەی روونی دەکەمەوە:

یەکەم/ لا اجتهاد في مورد النص: ئەگەر هاتوو دەقێکی سابیت و وازیح هەبێ بە هیچ شێوەیەك بواری ئیجتیهادی تێدا نەماوە، نەصەکەش (فانكحوا ما طاب لكم من النساء) نەصێکی زۆر وازیح و صەریحە.

دووەم/ دەستوور لە ماددەی دوو رێگا نادات هیچ ماددەیەك دەربچێ پێچەوانەی ئەحکامی ئیسلام بێت، هیندۆسیەك یان بوزیەك لێی بپرسی دەزانی لە ئیسلام تەعەدود هەیە، بۆتە شتێکی بەدیهی و هەموو خەڵك دەزانێ تەعەدود هەیە، جا موقەیەد یان نا موقەیەد ئەوە مەسەلەیەکی ترە، ماددەی 41ی دەستوور کە دەڵێ: پێویستە قانونی ئەحکامی شەخصی دابندرێ بە پێی مەزاهیب و ئەو تائیفانەی کە هەیە، ئێمەش وەکو موسڵمان جگە لە هەشت ئەندامی بەرێزی ئێرە کە غەیرە موسەڵمانن، قانونی ئەحوالی شەخصی بۆ موسڵمانان دادەنیین و ئەوەی لێ دەخوێنینەوە و نابێ ئەو قانونە لە چوار چێوەی ئیسلام و شەریعەتی ئیسلام دەربچێ، تەشریعاتی هەموو دەوڵەتە ئیسلامیەکان جگە لە تونس کە سیستەمێکی خراپە، لەوێ نوێژ کردن لە مزگەوت بە بیتاقە و بە هەویەیە، ئەگەر نا لێت ناگەرێن بچیە مزگەوت، لەچك قەدەغەیە، نیزامێکی نا دیموقراطیە ناکرێتە قدوەو میسالی ئێمە، پاشان کە نەص هەبێ نەصیش هەیە دەڵێ نابێ بە پێچەوانە بێ: (ماكان لمؤمن و لا لمؤمنة اذا قضى الله و رسوله امرآ ان يكون لهم الخيرة من امره) هیچ ئیماندارێك چ ژن بێت، چ پیاو، ئەگەر هاتوو خواو پێغەمبەر قسەیان لە مەوزوعێك بریەوە بۆی نیە جارێکی تر قسەی لێ بکات، پاشان خوا دەفەرمووی:(يا ايها الذين امنوا لا تقدموا بين يدي الله ورسوله) ئەوە کە خۆی پێ ئیمانداره ناتوانێ شتێك بکات کە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فیکرەکەت گەیشت کاك زانا عەفوم دەکەی تۆ داوای نوقتەی نیزامیت دەکرد و ئەوە شەرحە، فەرموو جەنابت.نوقتەی نیزامیەکەت ئەوە بوو کە نابێ بخرێتە دەنگدانەوە چونکە ئەوە نەصێکی هینە، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بیدایەتەن من لێرەوە بە ناوی خۆم قسە دەکەم، کەس بۆی نییە موزایەدە لەسەر ئیسلامەتی لەسەر ئەو هەموو خەڵکە بکات ، ئەوە یەك، مەوزوعی دووەم حەق وایە جەنابت چەند کەسێك لەوبەرەو چەند کەسێك لەولایە قسە بکەن لەسەر ئەو مەوزوعە، ئینجا بدرێتە تەصویت، نەك یەکسەر بدرێتە تەصویت و کەس نەزانێ مەسەلە چیە بەڕاستی، بۆیە من حەز دەکەم ئیتیجاهی موناقەشەکە بەو شێوەیە بڕوات و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جا من قەرارم نەدابوو کە بیدەمە تەصویت، من شەرحی رەئی لێژنەکانم کرد، سێ لێژنە بە ئەکسەریەت رەئی وایە و لێژنەك رەئی وایە، بۆیە وتم بیخەینە تەصویت، یان قسەی لەسەر بکەین؟ ئەگەر هەموویان وتیان تێگەیشتینە دەکرێ یەکسەر بیخەینە تەصویت، ئەگەرنا پێویست بە موناقەشە دەکات، ئێستا دەڵێین

پێویست بە موناقەشە دەکات، تکایە ئەوەی داوای نوقتەی نیزامی دەکات، نوقتەی نیزام بێت، ئەگەرنا وەکو کاك زانا شەرحمان بۆ نەکات، فەرموو نازناز خان.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەبەر ئەوەی کە کاك زانا لەگەڵ ڕێـزم بـۆی ئیـستیفادەی کـرد لـەو مینبـەرە ئـازادە و ئاراسـتەی جەوەکـەی گۆڕی، داوا دەکەم لە پەخشان خان وەڵامی هەبێ بۆ ئەم قسانە، چونکە ئاراستەی جەوەکە دەگۆڕدرێ.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان جوابی دایەوە، پێویست ناکات، فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش تەئیدی قسەکانی کاك شێروان دەکەم، قبـولم نیـە کـەس لێـرەوە موزایـەدەی ئیسلامەتی بەسـەرمان بکات، چونکە ئێمە هەموومان ئیسلامین و هەمووشمان لە کۆمەڵگایـەکی ئیـسلامیداین و شـتێکیش ناکـەین خیلافی شـەریعە بێـت، چۆن کـاك زانـا کۆمـەڵێك ئایـەتی هێنـاوە، ئێمـەش کۆمـەڵێك تـەبریرمان هەیـە کـە نەخستنە دەنگی شەرعە و نە مەنعیشی خیلافی شەرعە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵلا منیش تەوزیحێك دەدەم بۆ قسەکانی کاك زانا، منیش قسەکانم دەخەمە پاڵ کاك شێروان و کوێستان خان، هەمووومان موسڵمانین و خوا دوایی قەرار دەدات کێ موسـڵمانە لـە ئـەوەی تـر، هـەمووشمان پابەنـدی قورئانی پیرۆزین، ئایینی ئەو وڵاتەیە، بەڵام موسڵمان 1400 ساڵە فوقەهاء دێن تەفسیری ئایـەت دەکـەن و حەدیس دەکەن، ئارائیان جیاوازە، بۆیە مەزاهیب دروست بووە؟ لە ناو مەزهەبی سونی دا چوار مەزهـەبی گەورە هەیە، جیاوازن لە بۆچوونیان، پەرلەمان بۆی هەیە خیلافی ئەوەی کـە کـاك زانـا وتـی یاسا دەربکات لەسەر هەموو شتێك، بەڵام بە شەرتێك دژی ئایینی پیرۆز نەبێت، ئەوە لە دەستووری عێراقدا هەیە، بـەڵام تۆ بڵێی حـەق نیـە موناقەشـە بکـرێ و بیخاتـە دەنگدان، ئـەو ڕەئیـەت قبـوڵ نیـە بەراسـتی، چـونکە ئێمـە ئیشمان لێـرە ئەوەیـە، ئیشمان لێـرە تەشـریعە، ئیشمان لێـرە یاسـا دەرهێنانـە، ئەگـەر شـتێکمان کـرد دژی قورئان بوو، ئەو کاتی بڵێ ئەوە دژی ئەو نەصە ئایەتە پیرۆزەیە، ئەو وەختی دەیکەینـە موناقەشـە، حـەقت دەبێ و ئەو وەختی حەقت دەدەینێ، بەڵام هیشتا تۆ موسبەقەن پێت وایە ئێمە دژی ئـایین دەنـگ دەدەیـن، ئەوە ناحەقی لەوەدا، ئێستا شەش، حەوت کەس با قسە بکات لەسەر ئـەو دوو موقتەرەحـە کـە زیـاتر ڕوون بێتەوە پێش ئەوەی بیدەینە دەنگدان، کاك طارق فەرموو نووقتەی نیزامیت.

بەڕێز طارق محمد سعید جامباز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

که دەڵێین هەموومان موسڵمانین، بەڵام هەشت کەس لێرە پێنجی مەسیحیەو سێی یەزیدیە، دەبێ بڵێین زۆرینە نەك هەموومان.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نوقتەی نیزامیەکەت لە جێیەتی، دەست خۆش، زۆرینەمان موسەڵمانین، ڕاست دەکات، بەڵام چاوم گێرا برا مەسیحیەکانم نەدیت بەراستی، دەنگ دەدەم بە فراکسیۆنەکان، لەبەر ئەوەی ناکرێت 50 کەس قسە بکات، بۆ ئەوەی ئەو موفتەرەحە قسەی لەسەر بکەین و بیخەینە دەنگدان، یان نا، ناکرێت هەمووتان قسەی لەسەر بکەن، کاکە ناوتان دەنووسم، با هەمووتان قسە بکەن، فەرموو نوقتەی نیزامی شەمسە خان.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مادام شتەکە مەعلومەو لە دوو میحوەر ئەخولێتەوە، تەقییدەکە لەگەڵ مەمنووعەکە جەنابتان لەو ناوە ئیختیار بکەن، سێ لەم تەرەف و سێ لەو تەرەفە قسە بکات، وەختەکە ئەگۆرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

قبوڵیان نەکرد، من وا من گوت، وتیان دەبێ هەموو قسە بکەن، بۆ ئەو قانونە لەبەر ئەوەی گرینگە سەبرمان هەیە، کاك ئارێز فەرموو.

بەڕێز ئارێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەرەتا داواکارم جەنابت و برادەرانیش وشەی لیژنەی ئافرەتان و ژنان بەکار نەهێنن بەڕاستی، ئینسان هەموو جار زەینی بۆ دوو شت دەچێت، دوو ڕێکخراوە یەك بەناوی ئافرەتان، یەکێکیش بەناوی ژنان، هەر ئافرەتان، یان ژنان بەکار بێنن، هەردووکی بەکار دەهێنرێت ئەوە حەق نییە بەڕاستی، ئەوە یەك.

دوو/ ئەوە چەند جارە بەناوی نوقتەی نیزام برادەرێك هەڵدەستێت دەرفەت دەزانێ قسەکانی خۆی دەکات و بیرو بۆچوونەکانی خۆی دەردەبڕێت، حەق وایە زووتر قسەکانی پێ ببڕیت، سەبارەت بە قسەکانی کاك زانا، بەڕاستی بۆنی تەکفیر کردنی ئەو پەرلەمانەی لێ دێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك ئارێز وەڵامی درایەوە، تکایە برۆ بۆ مەوزوعەکە.

بەڕێز ئارێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئایا گفتوگۆ کردن لەناو پەرلەمان قەدەغە بکرێتن، ئێمە لە دەستووردا باسی بەندێکی دەکات، لە دەستووردا بەندی دووەمی دەڵێت: نابێت یاسایەك دەربچێت دژی پرەنسیپەکانی دیموکراسی بێت، یەکێك لە پرەنسیپەکانی دیموکراستی دیالۆك و گفتوگۆ کردنە، یەعنی بە قسەی کاك زانا بێت، دەبوایە ئێمە ئێستا

لێرە ئەو گفتوگۆیە نەکەین لە لایەکدا دوو بۆچوون هەیـە، هـەردوو بۆچـوون وەکـو دەڵـێن لـە ژێـر سـایەی شەریعەتی ئیسلامی دەرنەچووینە، هەردوو بۆچوون وەکو یەکن، بەلاَم ئەو ئیجتیهادێکی هەیە، یەکێکی تر ئیجتیهادی دیکەی هەیە بۆ حەدیسێك، یان بۆ سونەتێك، حەق نییە حەدیس و ئیجتیهادی زانایان کە هـەر کەسێك بەسەر مندا بسەپێنێ وەکو لە سەرەتادا باسمان کرد، ئەوە یەك.

دوو/ باسی ئەوە دەکرێت، ئایا دەکرێت ئێمە باسی ئەوە بکەین (ولا تقربوا الصلاة)، یـان دەبێـت (ولاتقربـوا الصـلاة وانـتم سـكارى)، ئەگـەر یاسـا دژی شـەریعەتی ئیسـلامی نـەبێت، دەبێـت دژی پرەنسـیپەکانی دیموکراسیش نەبێت، حەقیقەتێك هەیـە دەبێـت ئێمـە بیـزانین، یـەعنی ئـەو یاسایە پێویستی بـە هـەموار کردن هەبوو، ئەگەر پێویسـتی بـە هـەموار کـردن نەبوایـە، یاسـا هەیـە لـە ساڵی 1959ەوە هـەبووەو کـاری پێکراوە، هەنـدێك بەنـدی کـاری پـێ نـەکراوە هـەبووە، بۆچـی کـاری پـێ دەکـرێتن، بێگومـان لەبـەر ئـەوەی هەلومەرجی کۆمەلاَیەتی، هەلومەرجی سیاسی، هەلومەرجی ئابووری ئەو کۆمەڵە گۆڕاوە، کە گۆڕاوە دەبێت ئێمـەش یاسـایەکان لەگـەڵ ئـەوە بگـۆڕین، دەبێـت ئێمـە لـە بیرمـان نەچـێت کاتێـك یاسـایەك دەردەچـێت وەزارەتمان هەیە بەناوی مافی مرۆڤ، لیژنەیـەکمان هەیـە بـەناوی مـافی مـرۆڤ، پرەنسـیپی هـەموو حزبـەکان بەناوی مافی مرۆڤە، من لێرەدا دەڵێم داکۆکی کردن لە فرەژنی، یەعنی داکۆکی کردنە لە هێشتنەوەی زوڵـم دژی مرۆڤ، پێچەوانەکەشی واتا پاراستنی مافی مرۆڤ، پرەنسیپەکانی مافی مرۆڤ یەکێکە لـەو پرانسـیپانەی چ حکومەت بەرزی کردۆتـەوە، چ حزبـەکانمان بـەرزی کردۆتـەوە، چ لـەناو خـودی پەرلـەمان گرنگـی پێـدراوە بۆیە لیژنەیەکی تایبەتی بۆ دانراوە، ئەوە بیرو بۆچوونی منە، لەبەر ئەوە من داواکـارم لـە کۆتاییـدا یـەك/ ئەوە لەبەر چاو بگرین هەلومەرجی سیاسی ئێستاو هەلومەرجی دیموکراسی سیاسی ئێستا ئەوە دەخوازێت، یەك/ وەکو ئەو دیموکراسیانە دیالۆك بکەین.

خـاڵی دووەمیشـم/ ئەوەیـە هەلومەرجەکە گۆڕاوە، دەبێـت ئێمـە چـۆن وشـەی دیموکراسـیمان لـەو وڵاتانـە وەرگرتووە، دەبێت بزانین ناوەڕۆکەکەشی بە هەمان ناوەڕۆکی ئەو وڵاتانەی وەرمانگرتووە پێویستە لێـرەدا جێ بەجێی بکەین.

خاڵی سێیەمیشم/ دووبارە قبول نییە، یەعنی هیچ کەسێك نە موزایـەدەی دیـنی، تەئیـدەن بـۆ قسـەی کـاك شێروان، نە موزایەدەی دینی لەسەر بکات، نە بەناوی دین لایەنێك لە لایەنـەکان لـە کۆمـەڵ دوور بکاتـەوە، ئێمە ئەکسەریەتمان موسڵمانین و پابەندین بە شەریعەتی ئیسلامی و بە قورئانی پیرۆزو بە فەرموودەکانی پێغەمبەر، بەلاَم ئەو قانونە قانونێکە بۆ کۆمەڵ دادەنێین، بۆ مەسەلەی ترە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ئەو موناقەشانەی ئێستا ئەو هـەموو ئەندامـە بـەڕێزە داوایـان کـردووە، ئەگـەر بـەو تەریقـەی کاك ئارێز بێتن هیچمان نەکرد، دوایێ دێینەوە دیسان یەك موقتەرەح قـەبول دەکـەین، عـەینی موناقەشـە دەکەینەوە، لەبەر ئەوە بە موختەسەری من پێموایە شـەش، حـەوت کـەس قسـەی بکـاتن بەسـە، بـۆ ئـەوەی بتوانین بچینە سەر ئەوانی ترەوە، کاك مەلا ئەنوەر فەرموو.

بەڕێز ملا انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەنیسبەت باسەكە، تەبیعی هەمووومان دەزانین كە لیژنـەكان زۆر زۆر مانـدوو بووینـە، هـەموو حكومـەت و لیژنـەكان و پەرلـەمان هـەموویان جهـودێكی زۆریـان كـردووە، هـەمووشمان موتـەفیقین لەگـەڵ ئـەوەی كـە پەرلەمانی كوردستان نوێنەرایەتی گەلی كوردو گەلانی تر دەكات لـە كوردسـتاندا، پێویسـتیمان بـەوە هەیـە كە خەڵك ئینتیزاری ئێمە دەكات، كە ئەو شتانەی قازانج و مەسڵحەتی كۆمەڵگای هەیـە، پەرلـەمان وای بـۆ دەچێت و تەسەور دەكات، كە ئەو یاسایە جێ بەجێ دەكرێت، ئەوە دابنرێت، نەك هەر دەرچوونی یاسایەك وەكو خۆی بمێنێتەوەو تەتبیق نەكرێت.

خاڵێكی تر، ئەوەیە ئەوەی كـە كـاك زانـا خوێندیـەوە، تـەبیعی ئـەوە خوێندنـەوەی ئایەتـەو رەئیـە، یـەعنی مەوزوعێك نییـە بچێتە ئـەو بابەتـە، ئێمـە لێـی بخوێنینـەوە، ئـاوا دەرناچێت، بـەڵكو تەوزیحێكـەو حـەقی خۆیەتی كە تەوزیح بدات بەگوێرەی ئەو ئیقتیراحاتانـەی كـە دەكرێت، مەسـەلەی ئـەو دوو موقتەرەحـەی كراوە، مەوزوعی تەعدود بە شروت بێت، یان بە مەنع بێت، تەبیعی هـەر یـەك لـەو دوو مەرجانـە، ئەگـەر تەماشای یەكەمیش دەكەیت مەرجەكان ئەوەندە تەعجیزین هەر بۆنی مـەنعی لـێ دێت، ئەوەنـدە مـەفتوح نییە بڵێت وەڵلا بەشێوازێكە، هەر ئەو قسە خۆشەتان بۆ بگێڕمەوە، كابرایەك گوێی لێ بوو مامۆستا باسـی پردی سیراتی دەكرد گوتی لە شیر تیژترەو لە موو باریكترە، گوتی بەخوای هەر ناچینە بەهەشـتەوە، گـوتی ئەگـەرنا ئـەو هـەموو تیـژی و باریكیـە بـۆ چیە، مەرجـەكان ئەوەنـدە قورسـن زۆر بـە زەحمـەتن لەسـەر قەزیەكان، لەبەر ئەوە ئێمە تەماشای دەكەین لە هەمان كاتدا دەبێت ئەو خەڵكەی خۆمان و دەوروبەر وەكو كـاك ئـارێز ئیشـارەتی پـێ كـرد مەسـەلەی سیاسـیەكانیش تەماشـا بكرێـت و لـە واقیعێـك داینـە هـەر چـوار دەوروبەرمان و خۆمان شتێكی وا نەكـەین خـەڵك، یـەعنی بـۆنی ئـەوەی لـێ بـێ، هـەر بـەخۆشمان زۆر بـەو شێوازە نین، یەعنی خەڵكێك هەیە میللەتی كورد تاكو ئێستا بە كافر، بە مورتەد لە قەڵەم دەدرێت، شتێكی وا بكەین لەوانەیە موبەریراتی زیاتر و خـراپتر بێـت، ئینجا پەرلـەمان بـاس لـە باسـی هـەموارە، تـۆ ئێسـتا مەنعی بكەیت، بەیانی دەردەكەوێت، خۆ پەرلەمانێك هەیە دێتەوە، دەتوانێت ئەو مەنعـەی چ لـێ بكاتـەوە، بەڵام ئێستا تۆ بە مەرجی دادەنێیت، هەم لە سنووری ئایەتدا، چونكە ئایەت بە مەرجی داناوە (وان خفـتم ان لاتعدلوا فواحدة) خۆی مەجالی مەرجی داوە، ئەو مەرجانەی كە باس كـراون دەبێتـە مایـەی ئـەوەی كـە زیاتر تەقید بكرێت، هەروەها تەنزیم بكرێت، ئینجا ئێمە شتێكمان هەیە بەڕاستی واقیعی كۆمەڵگای ئێمـە كە كەسانێك هەیە تەعدودی كردووەو ئەو شێوازانەی هەیە تەئسیر لە عەقل و عاتیفەی ئێمە نەكات بچین بەرەو مەجالێكی وا بڕۆین، ئێمەش هەموومان لەو واقیعە رازی نین كە كەسێك ژنێك دەهێنێت و ژنەكـەی تری ئیهمال دەكات و زوڵمی لێ دەكات، كەسانی تریش ژنی هەیـە مـافی پێشـێل دەكـات و زوڵمـی لـێ دەكـات،

یـەعنی چـەندەها شـت هەیـە هـەمووومان دەزانـین ئـەوە پێویسـتی بـەوە هەیـە کـە مەحکەمـە زیـاتر پێـدا بچێتەوەو دیفاع لە ژن بکات، ئەو کەسانە بە رێك و پێکی جێ بەجێ بکاتن، ئـەو حاڵەتانـەی هەیـە، لەبـەر ئەوە پێویستمان بـەوەی هەیـە هـەم لـە واقیعەکـە تـێ بگـەین، هـەم بـۆنی ئەوەشـی لـێ نەکـەین، کـە ئێمـە پێچەوانەی شەریعەت قسە دەکرێت مەجالی ئەوەشمان هەیە کە زیاتر بتوانێت، یەعنی قۆنـاغ زۆر مـاوە لـە پێشمان و تەجروبەش سەلماندویەتی، ئەو جۆرە حاڵەتە کە مەنع بێت کابرای کە تەعـدود دەکـات، هـەم بـە لامەرکەزی دەیکات، دەتوانێت ژنی یەکەمی تەلاق بدات، ئەو هەر زەرەرێکی گەورەتری لێ دەکەوێتـەوە، کـە کەسێك نییە سەرپەرشتیاری بێـت، ئـەوە دەکرێتـە زیـاتر مایـەی زیـاد کـردن و مەشـاکیل دروسـت کـردن و هەڵوەشاندنەوەی خێزان زیاتر لەوەی کە ئەوجا سەرەڕای ئەوەی مەوزوعی کوشتنی ژنانیش، خۆتان دەزانن باسێك لە باسەکانی غەسلی عار کراو کۆمەڵێك شت کرا رێژەی کوشتن و وێران کردنی خێزانـی زیـاتر تێـدا بوو تا کەمتری بکاتەوە، بۆیە پێویستمان بەوەی هەیە کە واقعیانە تەماشای بکەین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك باپیر فەرموو.

بەڕێز باپیر کاملا سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەرچەندە من بە عام تەئکید لە قسەکەی پێشووترم دەکەمەوە، ئەگەر باس لەوە دەکەم، کە هەر گۆڕانێـك کە دەبێت گۆڕان بەتایبەتی لە گەشەی کۆمەڵایەتی پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی لە سەرچاوەی گەشەی ئابووری وەرگرتـووە، بێگومـان ئەگـەر ئـاوەڕ بدەینـەوە لـە مێـژووی چـەند سـاڵەی رابـردوو، دە سـاڵ، پـازدە سـاڵ لەومەوبەر شێوەی پێکهێنـانی خێـزان و هەنـدێك دیـاردەی کۆمەڵایـەتی کـە هـەبوون بـە زەمـەن چارەسـەر کران، دیاردەی ژن بە ژن، دیاردەی مارە کردنی کچی بچووك، کۆمـەڵێك ئـەو دیاردانـە کـە هـەبوون، ئێسـتا بەبێ ئەوەی هیچ یاسایەکی بۆ دەربچێت، بەبێ ئەوەی هـیچ رێگریـەکی لەسـەر بکرێـت، بـەخۆی چارەسـەر کراوە، دیاردەی دوو ژنی ئێستا زۆر کەم بۆتەوە، بەپێی ئەو ئامارانەی کە دەردەکەوێت حاڵەتن، نـەك بڵێـی دیاردەیەك بێت و نیسبەتێکی زۆری هەبێت، ئەگەر تەماشای واقیعەکەی خۆشمـان بکـەین، ئـەوە واقیعێکـە، ئێمە تێیداین، ئایا ئەگەر ئێمە قەدەغەمان کرد، ناتوانێت بچێت لە کەرکووك ئەوە بکات، لەگـەڵ عێـراق و دوای عێراقی نەخەین کە بتوانێت ئەوە بکات، ناتوانێت تـا مـەخمور بچێت عەقـدی زەواج بکـات، ئـەوە بـۆ خۆی ئەوەیەکە، من لەگەڵ فرەژنی نیم، بەلام یاسایەك دەربکەین کە جێ بەجێ ببێت، بۆیە من موبەریرم هەر بۆ ئەوە بوو کەمێك دوا بخرێت، بۆ ئەوەی بتـوانین لـەوێ دەکرێـت، لـە رێگـای لیسـتی هاوپەیمانییـەوە داوا بکەین لە عێراق ئەو یاسایە جێ بەجێ بکرێت و دەربچێت، دواتـر ئێمـە دوای بخـەین و بتـوانین ئـەوە بکەین، ئەوە لە لایەك، لە لایەکی ترەوە رەچاو کردنی دراوسێیەکانمان، ئەگـەر بێتـو ئێمـە مـەنعی فرەژنـی بکەین، یان دوو ژنی بکەین، دەبێت بەدیلێکی ترمان هەبێت و یاسایەك دەربکەین، ئـەویش زیـاتر فەراهـەم کردنی ئازادی تاك بێت، چونکە بێگومان کە ئازادی تاك نەبێت گومان لەوە دانییە کێشەو ئاریشەی زۆرتری

کۆمەڵایەتی لێ دەکەوێتەوەو زۆرتر ئەوە دەبێت، بۆیە دەبێت زۆر بە دیقەتەوە، زۆر بە وردییەوە هەنگاوی بۆ بنێین، ئەوە گۆڕانێکی گەورەیە لە مێژووی باری کۆمەڵایەتی خەڵکی ئێمە، کە سابیقەی نەبووە لە پێشتر گونجاندنی، بۆیە من جارێکی تر داوا دەکەم کە بتوانین و بـرادەرانیش پشتگیری بکەن دوای بخەین باشترە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس کاك باپیر، بەڵام ئەو داوایەت خرایە دەنگدانەوە، ئیتر تەواو، کاك شێروان فەرمووو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خوشك و برایانی بەڕێز.

ئەندامانی پەرلەمان.

بەحەقیقەت من بەش بە حاڵی خۆم لەگەڵ هیچ دەقێك نیمە، کە دژ بێت لەگەڵ ئاینی ئیسلامی پیرۆزو دەقەکانی قورئان، بەڵام ئێمە کە ئەو پرۆژەیەمان دیراسەت کردو دیراسەیەکی زۆر زۆر بە تەفسیلی و هەردوو یەکێتی زانایانی ئاینی لێرە ئامادە بوون و زۆر کەسایەتی پیاوی دینی ئامادە بوون و تەقریبەن بیست ئەندامی پەرلەمانیش ئامادە بوون، ئێمە بە تەفسیل ئەو پرۆژەیەمان تاوتۆ کرد، زۆربەی هەرە زۆری خاڵەکانی ئەو پرۆژەیە لەگەڵ بنەمایەکانی ئاینی ئیسلام دژ نەبوو، لەگەڵ ئایەتەکانی قورئان دژ نەبوو، لەگەڵ سوننەش دژ نەبوو، تەنها دوو، سێ خاڵ نەبێت، کە ئێمە هەر هەموومان خیلافمان لەسەر هەیەو خیلافەکە ئێستاش بەردەوامە، بۆیە پێشکەش کردنی ئەو پرۆژەیەو پەسند کردنی بەو شێوەیەی کە هەیە، پاش گفتوگۆ کردن و یەکلا کردنەوە، من پێموایە ئەمە رەوشی ئافرەت لە کوردستان دەگۆڕێت ئەمە لە لایەکەوە، لە لایەکی ترەوە ئەم ماددانە لە چوارچێوەی شەریعەی ئیسلامی دابڕێژرێت و واقیعی کۆمەڵگایەکەی ئێمەش بە نەزەری ئیعتیبار وەربگیرێت، لە هەمان کاتدا لە رووی سیاسیەوە دەبێت بزانین ئێمە چی دەکەین، بۆ ئەوەی خۆمان لەو مەسائیلانە زۆر بە حەزەر رابگرین.

بە قەناعەتی من سەبارەت بە قەدەغە کردنی فەرەژنی بەو رەهاییەی هاتووە موخالیفی دەقی ئایەتی قورئانی پیرۆزە، لە هەمان کاتدا لە دەقی ئایاتی قورئانی رێگە پێدان بە فرەژنی بە هەمان شێوە سنوودارە، واتا قەدەغە کردنی سنوودارەو رێگە پێدانیش سنووردارە، بۆیە بەڕاستی من پێموایە قەدەغە کردن بەو رەهاییە دژی ئایەتی قورئانی پیرۆزە، ئەمە یەك.

دوو/ من پێموایە قەدەغە کردنی فرەژنی بەو شێوەیەی کە هاتووە بە هیچ شێوەیەك لە خزمەتی واقیعی کۆمەڵگای کوردەواری ئێمەدا نییە، لە هەمان کاتدا بە هیچ شێوەیەك خزمەت بە واقیعی خودی ژنان و ئافرەتان و خوشکان ناکات، بۆ نموونە من پێموایە ئەگەر مەسەلەی قەدەغە کردنی فرەژنی بە یەکجار مەنع کرا، دەبێتە مایەی ئەوەی کە رێژەی تەڵاق لە ئێستا زیاتر بێت، ئەمە لە لایەك، لە لای دووەم من پێموایە رێژەی مارە بڕین لە دەرەوەی دادگا زیاد دەکات.

سێیەم/ من پێموایە قەدەغە کردنی فرەژنی بەو شێوەیەی کە هاتووە، بەڕاستی دەبێتە ئاستەنگ لەبەردەم قەیرە کچ و بێوەژن و هەتا دوایی، جگە لەوەش دەبێتە هەمان ئاستەنگ لەبەردەم ئەو ئافرەتانەی کە ژمارەو رێژەیان لە زۆر بوون دایە لە کۆمەڵگای ئێمە لە ئەنجامی چوونەوەو کۆچ کردنی گەنجان بۆ دەرەوە، لەبەر ئەم مەبەستانە بە حەقیقەت من پێموایە قەدەغە کردنی فرەژنی بەو رەهاییەی کە هاتووە زەرەرمەندی یەکەم ژن خۆیەتی، یاخود ئافرەت خۆیەتی لەگەڵ منداڵەکانی، بۆیە بە حەقیقەت وڵاتانی دەوروبەریشمان بە نەزەری ئیعتیبار وەربگرین، وڵاتانی رۆژهەلأتی ناوەڕاستیش بە نەزەری ئیعتیبار وەردەگرین، عەدا تونس نەبێت، کە ئەوە واقیعێکی تایبەتی خۆی هەیە، بۆیە من لەگەڵ تەعدودیەتم بەو مەرجانەی کە لە پرۆژەکەدا هاتووە، لێرەدا کۆتایی بە قسەکانم دەهێنم، زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دکتۆر فوئاد بابان فەرموو.

بەڕێز د.فؤاد احمد محمد بابان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەندامە بەڕێزەکان.

ئەم یاسایە پەیوەندی بە ماددەی دوو و ماددەی چواردەو ماددەی چل و یەکی دەستووری فیدراڵی عێراقەوە هەیە، لەبەر ئەوە دەبێت بنەماکانی ئەم یاسایانە لەم هەموار کردنە رەچاو بکرێت، ماددەی دوو دەڵێت: (ئیسلام ئاینی فەرمی دەوڵەتەو سەرچاوەیەکی بنەڕەتییە بۆ یاسادانان: أ-نابێت یاسایەك دەربچێت لەگەڵ حوکمە نەگۆڕەکانی ئیسلامدا ناکۆك بێت، بەلأم لە هەمان کاتدا دوو بڕگەی تر هەیە کە دەڵێت: نابێت یاسایەك دەربچێت لەگەڵ سەرەتاکانی دیموکراسیدا ناکۆك بێت.

ج- نابێت یاسایەك دەربچێت لەگەڵ ئەو ماف و ئازادییە بنەڕەتیانەدا ناکۆك بێت کە لەم دەستووردا هاتووە.

ماددەی چواردە دەڵێت: (عێراقیەکان یەکسانن لەبەردەمی یاسادا بەبێ جیاکاری بەهۆی رەگەزو نەژادو نەتەوە).

ماددەی چل و یەك دەڵێت: (عێراقیەکان لە پابەند بوون بە باری کەسایەتییانەوە بەگوێرەی ئایین و ئایینزاو باوەڕیان بە هەڵبژاردنیان ئازادن).

بەڕێزان، ئەو ئایەتەی دەفەرموێت (فانکحوا ما طاب لکم من النساء مثناً وثلاثا ورباعا وان خفتم ان لا تعدلوا فواحدة او مالکت ایمانکم، ویقول لا تستطیع ان تعدلوا بین النساء ولو حرصتم).

بەڕێزان، کە دەڵێت (الاسلام مصدر اساسي للتشريع)، مانای وایە سەرچاوەی تر هەیە بۆ تەشریع و سەرچاوەکانی تری بریتییە لە عورف و عادات و تەقالید.

دووەم/ بنەماکانی یاسای نێودەوڵەتی و پەیمان و گرێبەستی بڕیاری رێکخراوە نێودەوڵەتیەکان، ئەوانەی کە عێراق پابەندە پێیانیەوە، بەڕێزان، دوو جۆر ئەحکام هەیە لە ئیسلامدا، ئەحکامی (واضحة) یەعنی (بینة

وصريحة بحكم قطعيتها) وەك دەفەرمویێت (الاعدام لمن قتل نفسا بريئا دون وجه حق) (وتوجد احكام) حەز دەكەم ئەمەیان بە عەرەبی بێت (يحتمل الاختلاف في الفهم/ مثلا حكم الرجم وحكم الردع) لەم ئایەتەی سەرەوە جیاوازی لێكدانەوە هەڵدەگرێت، ئەوەی سەرەوە كە باسم كرد (مثنىً وثلاثاً) چۆن باسی فرەژنی كردووە، هەروەها باسی تاكە ژنی كردووەو مەرجی داناوە بۆ فرەژنی كە دەڵێت (چەسپاندنی دادپەروەری یەعنی عەدل، بەلأم فرەژنی بە دادپەروەری ناچەسپێت، كە ئەویش بنەمایەكی بنەڕەتی دینی ئیسلامە) پێغەمبەر (د.خ) دەفەرمویێت (لا ضرر ولا ضرار في الاسلام) یەعنی ئیسلام بۆ زەرەر گەیاندن بە كەسێكی تر نەهاتووە، یەعنی دەوترێت (الاسلام يزيد المسلمة خيراً ولايزيده شراً)، كەواتە فرەژنی ژنی مرۆڤێك تێدا زەرەر دەكات، ئەویش مانای وایە دادپەروەری ناچەسپێت، ئەحكامی ئیسلام زۆرداری تێدا نییە، هەروەكو دەوترێت (يراعى فيها المصلحة والمفسدة).

بەڕێزان، نموونەیەكی تر لە نیشانەی نادادپەروەری ئەوەیە فرەژنی چەند نەوەیەكی لێ دەكەوێتەوە كە لەناو كۆمەڵدا وەك یەك سەیر ناكرێن، بۆیە دەوترێت زڕ خوشك و زڕ براو بە عەرەبیش پێی دەگوترێت (الاخ غير الشقيق) كەواتە دادپەروەری لەكوێ دایە، سەرەڕای ئەمانە دوو بڕگەی تری ماددەی دووی دەستوور دەڵێت (نابێت هیچ یاسایەك دەربكرێت دژی دیموكراتیەت لەگەڵ ئەو ماف و ئازادییانە بێت، كە لەم دەستووری عێراقیەدا هاتووە، ئەم كۆمەڵگەیەش گەرچی كۆمەڵگەیەكی ئیسلامە، بەلأم دیموكراتەو پێشكەوتووە مافی ئازادیەكانی تیا پارێزراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، كاك بەڵێن فەرموو.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من پێش ئەوەی باس لە رەئی خۆم بكەم، بەڕاستی دەمەوێت ئەوە بڵێم ئەگەر هەر كەسێك لێرە قسەی كرد لەسەر دژ بوون بە فرەژنی، وا لێك نەدرێتەوە دەچێتە خانەی دژی ئیسلام و قورئان، ئەوە حاڵەتێكی زۆر خراپە، بەڕاستی ئێمە دێین موناقەشەی حاڵەتێكی كۆمەلأیەتی دەكەین، دەمانەوێت ئەو حاڵەتە كۆمەلأیەتییە بە یاسا چارەسەر بكرێت، بۆ یەعنی دەبێت بكرێتە دوو جەبهە، جەبهەك ئەوەیە كە ئەوەی دژی فرەژنی بێت، ئەوە دژ بە قورئانە، ئەگەر كەسێك لێرە قسان بكات دژی فرەژنی بۆ چارەسەر كردنی حاڵەتێكی كۆمەلأیەتییە، زۆر سوپاس.

من پرسیاری ئەوە دەكەم، بەڕاستی بە پرسیار دەست پێ دەكەم، ئایا لە كوردستان حالەتی فرەژنی تا ئێستا نیسبەكەی چیە؟ یەعنی نیسبەتەكەی زۆرە، یان كەمە، ئەگەر كەمە، بۆ قەدەغەی ناكەین.

دوو/ پرسیاری دووەمم ئەوەیە، ئەوانە كێن كە دوو ژنی دەهێنن؟ ئایا فەقیرو هەژارەكانن؟ یان ئەو كەسانەن كە دەوڵەمەندن و بۆ حاڵەتێكی تایبەت دەچن ژنی دووەم دەهێنن، ئایا ئەو حاڵەتانە هیچ ئیحصایەكمان لەبەردەستە؟ بزانین ئەو كەسانەی كە دوو ژنیان هێناوە لەبەر ئەوەی خێزانەكەی عوقمی

هەیە، یان لەبەر ئەوەی خێزانەکەی ناتوانێت بەواجیباتی شەرعی خۆی هەڵستێت بەرامبەر بە پیاوەکەی خۆی، ئەگەر حاڵەتەکە لەبەر ئەوە ئەکسەریەتی فرەژنی لەبەر ئەو حاڵەتانەیە، من ئەو کاتە دژی ئەوە نابم کە فرەژن هەبێت، بەڵام ئەکسەریەتی موتلەقی فرەژنی لە کوردستان لەبەر ئەو شتانەیە، لەبەر ئەوەی دەوڵەمەندە دەتوانێ ژنی تر بێنێت، ئەوانەی دوو ژنیش دێنن بابزانین بێوەژنەکان دێنن، یاخود قەیرە کچەکان دێنن، ئایا ئیحصاییەکمان هەیە لە کوردستان پێمان بڵێ ئەوانەی پەنا دەبەن بۆ فرەژنی بیوەژنەکان دێنن، یان قەیرەکچەکان، یاخود ئەکسەریەتی موتلەقی چوینە کچەکانیان هێناوە؟ کچی 18و19 ساڵیان هێناوە، بابێین ئێمە ئەو حالەتە مناقەشە بکەین، نەك پەنا بۆ ئایەتی قورئان ببەین، کێ دژی قورئانە لێرە برایان؟ کێ دژی ئیسلامە؟ یەعنی ئەگەر هاتو ئێمە فرەژنیمان قەدەغە کرد، بۆ پێتان وایە ئێمە دژی قورئانین و کافرین، من داوا لە مەلا بەڕێزەکان دەکەم، ئەوها تەماشای حاڵەتەکە بکەن، ئێمە لێرە کە مناقەشەی حاڵەتێکی ئیجتیماعی دەکەین، نەك دژایەتی ئایەتی قورئان و ئیسلام دەکەین، ئێمە هەموومان موسڵمانین، لەبەر ئەوە من داوا دەکەم بەڕاستی ئەوها حاڵەتەکە مناقەشە بکرێت، من دژی فرەژنیم لە کوردستان، لەبەرئەوەی بە هیچ شکلێك بەشێوە ئیعتیادییەکەی ممارەسە نەکراوە، بەڵکو دژی ژن، دژی مافی ژن بەکار هاتووە لە کوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، کاك محمد فرج.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم باشە لێرەوە دەست پێ بکەین، من پێموایە لە هەموو یاساکان موهیمترە، هەر یاسایەکمان دەرکردووە لەوانەیە توێژێك دەگرێ، یان چینێك رەچاو دەکات، بەڵام ئەمە ژن، پیاو، مناڵ، گەورە، بچووك، هەتا مردووەکانیش باری کەسێتی هەموو ئەگرێتەوە، لەبەر ئەوە بەگرنگ سەیری بکەین، من سەرەتای قسەکانم بەم حەدیسە دەست پێدەکەم، (ما اکرمهن الا کریم وما اهانهن الا لئیم)، یەعنی ئافرەت بەم شێوەیە سەیر بکرێت، باری کەسێتی لە مێژوودا هەمیشە لە کۆمەڵگا دوو توێژ ستەمیان لێکراوە، دوو توێژی ناسکی هەستیار ژن و منداڵ، لە هەر کاتێکدا دەسەڵاتەکان سەرەڕۆییان کرد بێت و لە سنووری خۆیان دەرچووبن، تەواوی زوڵمەکانیان ناوە بەسەر ئەم دوو توێژە، پێموایە ئێستا کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی پێشکەوتنێکی باشی بەدەست هێناوە، مەرجەعیەتی لە تاکە کەسەوە هێناوەتە مەرجەعیەتێکی جەماعی، هەم لە رووی شەرعیەوە، هەم لە رووی قانونیەوە، بەڕاستی ئەمە دەسکەوتێکی گەورەیە، یەعنی ئێستا کۆمەڵێك خەڵك، وەکو پەرلەمان دادەنیشن قسە لەسەر کێشەو گرفتەکان دەکەن، وەکو ئەوسا نیە یەك کەس ئەم بڕیارانە هەبێت، یان هەبێت تەنفیزی بکات، یان نازانم چی لێ بکات، ئەمە دەسکەوتێکی گەورەیە بە شتێکی گەورەی سەیر بکەین، من لە دوو ڕووەوە سەیری ئەم مەسەلەیە دەکەم، یەعنی ئەم ئیقتیراحە دەکەم، ئێمە تەبعەن لەگەڵ ئیقتیراحی تەقیدین.

یەکەم: لە رووی ئاینیـەوە چوار جۆر ئـەحکاممان هەیـە، واجبمـان هەیـە، نـەهیمان هەیـە، لەگـەڵ مبـاح و لەگەڵ مەکروه، ئەم چوارە، دووان، دووان ئەتوانین بیانخەینە خانەوە، یەعنی واجب لەگەڵ موبـاح بکەینـە دائیرەی حەلالەوە، نـەهی و مـەکروهیش بخەینـە دائـیرەی حەرامـەوە، فوقـەهای ئوسـولی دیـن، ئـسولی فیقـە لەگەڵ فوقەهای قانون، بەپێی قسەی (د.حمد الكبيسى) دەڵێ هـەردووکیان موتـەفیقن لەسـەر ئـەوە، موبـاح ئەکرێ تەقیدی بکەین، بەلاَم ناکرێ قەدەغەی بکەین بۆ؟ چونکی جێگاکەی دەگۆڕێ، لە حاڵـەتی حەلاَڵـەوە دەبێتە حاڵەتی حەرام، ئەمەیان مەسەلەیەکی گرنگە، نەك ئەمـە ئـەتوانین دەسـتکاری بکـەین، ئەمـە باسـی دین نیە، باسی کۆمەلاَیەتیە راستە، بەلاَم دەبێت ئەوە بزانین باری کەسێتی لە ئەساسی هـەموو حەزارەتـدا دین دارێژراوە، ئەمە گرفتەکە لێرەیە، یەعنی ئەکرێ تەقیدی بکەین، دەسەلاَت ئەتوانێ موباح تەقید بکات، بـەلاَم ناتوانێـت قەدەغـەی بکـات، بـۆ؟ چـونکە جێگاکـەی دەگۆڕێـت، لـە حەلاَڵـەوە دەیبـەیتـە حـەرام، بـەلاَم دەتوانیت چۆن پێت باش بێت، دەتوانیت سنووورداری بکەیت قسەی تیا بکەیت، لـە رووی ئازادییـەوە، ئەمـە بواری رووبەری ئازادییە، یەعنی تۆ دەتوانیـت و ناتوانیـت، بـە ئـیرادەی خـۆت دەتوانیـت ئەمـە بکـەیت، بـە ئیرادەی خۆت دەتوانیت ئەمەی نایکەیت، تۆ ئەم رووبەرە تەسك بکەیتـەوە بیخەیتـە قەدەغـەوە، رووبـەری ئازادییەکە کەم دەکەیتەوە، من پێموایە موجتەمەعی بەشەری تەحەمولی قەدەغەکانی دینی هەیە، ئێمەش بێین کۆمەڵێکی تری بیخەینە سەری، ئەمە قورسە هەر چۆن بێت قەدەغە کردنـەکانی خۆمـان پـێ قـەبول دەکرێت، دەڵێین خوایەو خالیقە شتی زۆری لەگەڵدا کردووین تەحەمولی دەکەین.

دوو/ ئەم مەسەلەی قەدەغە کردنە پێم وا نییـە کێشـەکە چارەسـەر بکـات، وەکو ئـەو برادەرانـە کۆمـەڵێك شتیان گوت، یەکێك لەوانە زیانەکان بۆ سەر خودی ئافرەت، خودی خێزان، خودی کۆمەڵگا، بۆ سەر ئافرەت من پێموایە رزگاری ناکات، وەکو گەشەی بۆ دروست دەکات، کێشـەی زیـاتری بـۆ دروسـت دەکـات، وەکـو ئـەو برادەرانە گوتیان لێرە نایکات دەچێت لە شوێنێکی تـردا دەیکـات، تـۆ ناتوانیـت مـەنعی لـێ بکـەیت، لەسـەر خێزان لەو ماددەیەدا هاتووە دەڵێت مادام لە عیصمەتی دابێت (قبل ان يفرق من عصمته) مانـای وایـە تـۆ لە ئێستاوە مەجالێکت خۆش کردووە، کابرا دەڵێت باشـە تـەلاَقی دەدەم، وەکـو ئـەو حاکمانـەی مەحکەمـەی باری کەسێتی هەموو موتەفیق بوون لەسەر ئەوە، ئەمە رێژەی تەلاَق زۆر زیاد دەکات، جگـە لـەوە بەڕاسـتی پەنا بـردن بـۆ زۆر شـتی خـراپیش زۆر دەبێـت و کـە ئـەوە پێموانییـە ئـەم مەسـەلەیە چارەسـەر بکـات، بـۆ کۆمەڵگا وەکو ئەو برادەرانە گوتیـان هـەم ماددەی دوو لـە دەسـتووری عێراقـی، هـەم مـاددەی چـل و یـەك، هەموو ئایینێك دەتوانێت بەپێی ئاینەکەی ئەمە بکات، لە رووی شتی ترەوە، ئێمە بەڕاسـتی دەمـی نـەیاران لە خۆمان دەکەینەوە، یەعنی ئێمە بزانین ئەوە وەزعی کوردسـتان لەگـەڵ وەزعـی بەغـدا، وەزعمـان لەگـەڵ دەوروبەردا، خەڵکێك هەیە هەمیشە بۆ شتێك دەگەڕێت ئەم بارودۆخە لە ئێمە تێك بدات، من پێمـوا نییـە کە ئەمە بهێڵین ئەم جۆرە شتانە سەربگرێت، راستە ئەم تەعدودە بەشێوەیەکی نادروست مومارەسە کراوە، بـەلاَم ئـەم نادروسـتیە رەبـتی نییـە بـەوە، دیـن دروسـتی کـرد بێـت، کۆمـەڵگا دروسـتی کـرد بێـت، یـەعنی ئینسانێك کە لە رەوتی خۆی دەربچێت وەکو هـەموو شـتێکی تـر، گەنـدەڵی هـەر شـتێکی تـر دەکـات زوڵـم،

ستەم، ئێمە بێین شتەکان روون بکەینەوە، یەعنی ئەم عەقدە شتی وای تیا دروست بکەین ئەم پیاوە پابەند بێت نەتوانێت زوڵم لەم شەریعەیە بکات، بەتایبەتی لە پێش هەموویانەوە ئافرەت، ئێمە لە لیژنەی مافی مرۆڤ مەوەدەو رەحمەمان بۆ زیاد کرد، یەعنی دەبێت ئەم کەسە لەناو ئەم عەقدە مولزەم بکەیت بەو بەڵێنەی کە دەیدات، مەسەلەن دێیت بۆ ئەم پیاوە کۆمەڵێك مەرجی لەسەر دروست بکەیت نەتوانێت لەو مەسائیلانە دەربچێت، حاڵەتێکی تر من لە رووی چارەسەرەوە، ئایا لە کۆمەڵگا یەعنی پیاوێك، کوڕێکی گەنج ژنەکەی گەنجەو نەزۆك دەبێت؟ من هەر لە ژنان دەپرسم ئایا وەکو دایك یەعنی کوڕەکانیان ئیجبار ناکەن ژن بهێنن؟ یان ژنێکی گەنج لەگەڵ مێردەکەی تووشی ئیفلیجی، یان شتێك دەبێت، یان چارەسەری ئەوانە، ئەی ئێمە بۆ نەیەین حاڵەتێکی تریش دروست بکەین، یەعنی ژنانێك کە تەمەنیان زۆر دەبێت بێین ئەمە بە مەرج بگرین، یەعنی ئەگەر کەسێك دەیەوێت تەعدود بکات، ئێمە وەکو پەرلەمان دێین ئەمە دەخەینە قاعیدەو چارەسەرێکیش بۆ ئەمانە بدۆزینەوە، خوشك و برایان، یەعنی جنسیش وەکو خواردن حاجەی بەشەرە، تۆ ئەمانە چی لێ دەکەیت، یەعنی ئەو ئافرەتانەی کە دەمێننەوە چیان لێ دەکەیت، ئایا وەکو ئەوروپا دەتوانیت قانونێك دانێین خەلیلات و عەشیقات دروست بکەین، منداڵی ببێت قەیدی ناکات، ئێستا کاك فوئاد دەڵێت مەسەلەن منداڵ ببێتە براو ئەوە، ئەی باشە لەوێ عەشیقات خۆ منداڵیشی دەبێت و هیچ عەیبیش نییە، یەعنی ئایا ئێمە دەتوانین قانونێکی وا بکەین، ئەم حاجەیە چارەسەر بکەین، لەبەر ئەوە من دەڵێم ئێمە بیر لە شتێك بکەینەوە چارەسەرێك بدۆزینەوە، هەم رەفعی زوڵمەکە بکەین، هەم خەڵکێکیش کە گیرۆدەی ئەم حاڵەتە بووە ئێمە رزگاری بکەین، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، خەمان خان فەرموو.

بەڕێز خەمان زرار اسعد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە پێشی هەموو شتێك لێرە خۆمان دەزانین یەعنی کاتێك یاسایەکانمان دادەنێین، یاسایەکان تەعبیر لە کۆمەڵێك پرەنسیپی سیاسی دەکەن، تا ئێستا نیزامی سیاسی لە عێراق و لە هەرێمی کوردستانیش نیزامێکی سیاسی مەدەنی، ئەسڵەن لەسەر ئەساسێکی لیبرالییە، لەبەر ئەوە کاتێك گۆڕان لە سیستەمی قانونیمان دروست دەکەین، دەبێت هاوتەریب بێت بە فیکری و بە ئادایەکی لیبرالییانە بێتن، ئێمە دەزانین ئەساسی هەموو قەوانینی عێراقی لە زیمنیانەوە ئەو قانونانەی ئێستا لە هەرێمی کوردستانیشدا هەموو ئەساسی ئەو یاسایانە، یاسای رۆژئاواین و لە یاسای فەرەنسیەوە هەلهێنجراون، بەڵام خۆشمان دەزانین کاتێك هاتۆتە سەر ئەو مەسائیلانەی تەنزیمی ئومووری عائیلی دەکاتن، بەتایبەتی قانونی ئەحوالی شەخصی لەوێوە لە یاساو رۆژئاواییەکان پشتمان تێ کردووە، هاتوون لەسەر ئەساسی ئاینی، ئاینی ئیسلام، شەریعەی ئیسلامی بۆ زۆرینەی ئیسلام و ئەوەی لە مەحکەمەی مەوادی شەخصی هەیە، یەعنی بۆ مەسیحیەکان و ئیزیدیەکان ئەوانیش بەپێی حوکمی تائیفی و یاسایی خۆیان، لێرە پرسیارەکە ئەوەیە

کاتێك ئێمە بێین ئەگەر بمانەوێت یاسایەك، بەڕاستی ئەم یاسایە بگۆڕین، ئەگەر بمانەوێت ئەم یاسایە هاوتەریب بێت لەگەڵ سیستەمی سیاسی خۆمان، ئەو کاتە پرۆژەی یاسای حکومەتی هەرێمی کوردستان دەبێت پرۆژەیەکی یاسایی مەدەنی بێت، کەواتە لە جیاتی ئەوەی ئێمە بێین لەسەر قانونی ئەحوالی شەخصی قسە بکەین، ئەو کاتە دەبێت قانونێکی عائیلەمان هەبێت، یاسایەکی خێزانمان هەبێت کە لەسەر ئەساسی هاووڵاتی بوون و لەسەر ئەساسی یەکسانی نێوان هاووڵاتیان و تاکەکانی کۆمەڵگا بێت، کەواتە یاسایەکەی ئێمە نابێت یاسایەکی دینی بێت و نابێت هاووڵاتیەکانی لەسەر ئەساسی تائیفی و دینی گۆڕی بێت، بەڵکو دەبێت هەمووی بە یەك چاو وەکو هاووڵاتی سەیر کرد بێت، بەڵام ئێستا دەزانین ئەو پرۆژە یاسایە نە لەلای حکومەتی هەرێمی کوردستان و نە حزبە سیاسیەکان پرۆژەیەکی ئاوا لە ئارادا نییە، بەوپێیە ئێمە هاتووین بۆ حاڵی حازر وەکو هەنگاوێکی یەکەم، ئێستا هاتووین لە قانونی ئەحواڵی شەخصی هەر لە زیمنی شەریعەی ئیسلامی هەندێك گۆڕان دروست بکەین، هەندێك تەعدیلات دروست بکرێت، ئەم تەعدیلاتە خۆمان دەزانین ئەگەر تەعدیلات دروست بکرێت، کەواتە دەبێت لە سنووری شەرع دەرنەچێت، یەعنی بەداخەوە خۆزگە ئێستا ئێمە قانونێکی مەدەنیمان هەبوایە، بەڵام تا ئێستا ئەمەیە لەبەردەستمان، ئێستا لە چوارچێوەی شەرعیشدا ئێمە خۆمان دەزانین دوو خیلافی رەئی هەیە، خیلافێکی فقهی هەیە، رەئیەك پێیوایە رەئییەکی ریفرۆمخوازو گۆڕانخوازییە، پێیوایە کە دەبێت حوکمەکانی شەریعەی ئیسلامی لەگەڵ زروفی ئێستا، لەگەڵ بارودۆخی ئێستا بگونجێنین، رەئیەکیش پێیوایە چۆن وەکو هاتووە، چۆن چەندەهاو سەدەها ساڵ چۆن بووە، هەروا بەو شێوەیە بمێنێتەوە، ئێستا لە پەرلەمانی کوردستان، بەبێ ئەوەی ئێمە موزایەدات لەسەر یەکتر بکەین، موزایەداتی ئاینی لەسەر یەکتر بکەین، هەموومان لەو چوارچێوە شەریعەی ئیسلامیەوە چۆن هەوڵ بدەین بەلایەنی کەمیەوە بتوانین پشتگیری لە باڵی ریفرۆمخوازی نێوان فوقەهای ئیسلامی بکەین، ئەو رەئیە پەسند بکەین کە لەگەڵ گونجاندنی شەریعەی ئیسلامەوە هەیە، ئێستا وا پێ دەچێت مەسەلەی فرەژنی ئەگەر بێین باسی بکەین، ئەوانەی لە باڵی ریفرۆمخوازن فرەژنی ئەساسە لە شەریعە ئیسلامی کە هاتووە، دیاردەیەك نییە پەیوەندی بە ئیسلامەوە بێت وەکو کاك زانا باسی دەکات دەڵێت لەناو ئیسلامدا، ئەم دیاردەیە دیاردەی عەرەبی جاهلی بووە، لەناو جاهیلەکانی عەرەبەوە هەبووە، ئەسڵەن لە شەریعەی ئیسلامی ئەم ئایەتەش کە هاتۆتە خوارەوە لەناو قورئان بۆ ئەوە هاتووە ئەم دیاردەیە نەهێڵێت، هەنگاوی یەکەمی ئەوەیە قەدەغەی کردووەو کەمی کردۆتەوە، کەواتە ئەسڵەن شەریعەی ئیسلامی لەگەڵ ئەوەیە ئەم دیاردەیە لەگەڵ دیاردەیەکی قێزەونە، بەڕاستی فرەژنی واجیبێکی ئیسلامی نییە بەرێزان، یەعنی کەس نەهاتووە ژنی دووەم و ژنی سێیەم بهێنێت بۆ خاتری خواو پێغەمبەر، خەڵك بۆ حەزەکانی خۆی هێناویەتی بەڕاستی، ئێستا گرنگ ئەوەیە ئەگەر لەم بارودۆخە تەماشای بکەین تەنیا باس دەکەین، کە دەڵێین لە ناو شەریعەی ئیسلامیەوە رێگای داوە دوان و سێیان هەبێت، نازانم ئەوان تەقید بکرێت، خۆ لەناو شەریعەی ئیسلامیش هاتووە دەڵێت خەڵك دەتوانێت، یەعنی پیاوی ئیسلامی دەتوانێت جاریەشی هەبێت، بەڵام ئێمە بە

یاسایەکی مەدەنییانە، بەپێی ڕێککەوتننامە نێودەوڵەتیەکان، ئێستا لەناو یاسای هەموو دنیا جاریە نەماوە، یەعنی هیچ پیاوێك ناتوانێت ژنێك بکڕێت، هەرچەندە ئەمە لە شەریعەی ئیسلامی ڕێگەی پێدراوە، باشە ئێستاش ئەمە وایە، مادام شەریعەی ئیسلامی ڕێگەی پێداوە کە ئەساسەن بۆ تەقید کردنی بووە، ئێستا ئێمە بۆ ڕێگا بگرین بۆ ئەوەی ئەم دیاردەیە نەمێنێت لە کۆمەڵگای مەدەنی خۆمان، کە دەزانین خۆی ئەم دیاردەیە بە تەبیعەتی کۆمەڵگای ئێمە بەرەو کەمی ڕۆیشتووە، چۆن ئێستا ئێمە بتوانین یاسا وەکو ئامرازێك بەکاری بهێنین بۆ نەمانی ئەم دیاردە فێزەونە کە خۆی لە خۆیدا دیاردەیەکی فێزەونەو شەریعەی ئیسلامیش بە واجیبێکی دانەناوە، بەڵکو بە مافێکی داناوە بۆ تەقید کردنی ئەم دیاردەیە، نەك بۆ تەشجیع کردنی، لەبەر ئەوە من پێموایە بەڕاستی بە ڕەچاو کردنی بارودۆخی ئێستامان و بە ڕەچاو کردنی هەوڵی زیاتر کردنی پشتیوانی نێودەوڵەتی بە ڕەچاو کردنی یاسایەکانی ئێمە زیاتر بگونجێت لەگەڵ یاسایەکانی نێودەوڵەتی، لەگەڵ پشتیوانی ڕێکخراوە نێودەوڵەتیەکان و ڕۆژئاواش بۆ خۆمان بچەسپێنین و هاوتەریب گۆڕانی یاساناسەکانمان لەگەڵ گۆڕانی سیستەمی سیاسیمان، من پێموایە بەڕاستی دەبێت لەمەیان زۆر سارم بین لەوە فرەژنی بەبێ هیچ موزایەدە کردنێك قەدەغە بکرێت و هیچ مەجالێکی تێدا نەمێنێت، هیچ کەسێك نەتوانێت ئەم حەقە وەکو تەعەسوفێك، یان بە غەدر بەکاری بهێنێت بەرامبەر بە هاووڵاتیەکانی ئێمە، یان بەرامبەر بە ژنەکانمان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تاڤگە خان فەرموو.

بەڕێز تاڤگە محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە ئەوەی ئێستا زیاتر قسەی لەسەر دەکرێت، مەسەلەی ئەو دوو پێشنیارەیە، پێشنیاری یەکەم و پێشنیاری دووەم، من پێموایە گۆڕانێك لە پێناو گۆڕان نەبێت هیچ دەرئەنجامێکی باشی نابێت، گۆڕان بەس بڵێین لەبەر ئەوەی گۆڕانکارییەکمان کردووەو گۆڕانکارییەك بکەین، نەخێر، دەبێت ئێمە گۆڕانکارییەك بکەین بزانین چ دەستکەوتێك لەو گۆڕانە دروست دەبێت، چ دەستکەوتێکی ئیجابی بۆ کۆمەڵگا دروست دەبێت، ئەوە خاڵی یەکەم.

خاڵی دووەم/ هەندێك شت هەیە کلتور ئێستا نەیهێشتووە، هەندێك شت پێشتر مومارەسە کراوە، ئەمڕۆ کلتورو ڕۆشنبیری کۆمەڵگا شتەکەی بەرەو نەمان بردووە، ئێمە با بتوانین ئەگەر وەکو ژنان دیفاع لە مافی ئافرەت دەکەین با بێین بە کلتورو ڕۆشنبیری سەقافەیەك بڵاو بکەینەوە لەناو ژنان و لەناو خوشکانی خۆمان بزانین تا چەند ئەوان پێیان قەبولە کە تەعەدود مەنع بکرێت، یەعنی ئێمە دەڵێین هەندێك شت ئەوەی بە ڕۆشنبیرو کلتور دەکرێت، وەکو ئێستا باسی جاریەی کرد، جاریە کلتور نەیهێشتووە لێرە، لێرە کلتوری کوردەواری نەیهێشتووە نەمێنێت، ئینجا با بێینەوە سەر مەسەلەی تەعەدود، مەسەلەی تەعەدود من وەکو ڕەئی خۆم لەگەڵ تەقیدم، چونکە موباحە، مامۆستایان ئیشارەتیان پێ کرد، مادام لە دائیرەی

موباحه ڕێگەی پێدراوە، ئێمە ناتوانین کە شتێك خوای گەورە ڕێگەی پێداوە مەنعی باتی بکەین، بڵێین دژی خیلافی شەریعەت نییە، مەنع کردنی خیلافە لەگەڵ شەرعدا، ئێمە موزایەدەی دینیش ناکەین، هەمووومان خۆمان پێ موسڵمانە.

خاڵی ئەخیرم/ کە باس لەوە دەکرێت ئەگەر ژنێك نەزۆك بێت ژنی بەسەر دێت، بە موتلەقی وا باسمان کردووە برگەیەکە، بەلاَم لە ئیسلامدا ئەگەر پیاویش نەزۆك بوو ژن بۆی هەیە تەڵەبی تەفریق بکات، یەعنی ئەوەش زەق بکەینەوە، کە ڕۆشنبیرییەك کە پێویستە ئێمە ئەوەش باس بکەین لە پاڵ پیاوێکی نەزۆکدا ژنێك دەتوانێت تەڵەبی تەفریق بکات، چۆن لە پاڵ ژنێکی نەزۆکدا پیاو دەتوانێت ژنی دووەم بێنێت و سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، کاك دکتۆر نوری فەرموو.

بەڕێز د.نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

نازانم وا دیارە کەوا ئێمە بەسەر ماددەیەك لەو ماددانە کەوا پێویست بوو قسەی لێ بکرێت بازمانداو باسمان نەکرد، چونکە برگەی یەکەمی ماددەی سێ کە باس لە پێناسەی هاوسەرگیری دەکات، لێرە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دکتۆر لێرەدا لێت دەبڕم، باسمان کرد گوتمان و دوایێ ئەوەمان یەکلا کردەوەو گوتمان دەگەڕێینەوە سەری، ببوورە.

بەڕێز د.نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پەیوەندی بەو باسەوە هەیە کەوا ئێستا ئێمە باسی لێوە دەکەین، بە هەر حاڵ ئەم پرۆژەیە کە ئەمڕۆ لەبەردەستی پەرلەمانەو باسی لێ دەکرێت، پرۆژەیەکە، دەمێکە لە لایەن چەندین لایەنی پەیوەندیدارەوە بە وردی تەماشا کراوە، لێکۆڵینەوەی لەسەر کراوەو چەندەها کۆبوونەوەش کە کەسانێکی شارەزا لە بواری شەریعەتی ئیسلام و نوێنەرانی کۆمەڵگای مەدەنی، بەتایبەتی کۆمەڵگای ژنان بەشداریان تێدا کردووە، من لەو باوەڕە دام کێشەکە بەو جۆرە نییە، کەوا بەو جۆرە، بەو زەقیە خراوەتە ئێرە ڕەش، یان سپی، قەدەغە کردنی ژنهێنان بە هیچ شێوەیەك، یان ئەوەتە ڕێگا بدرێت بە چەندین مەرج، ئێمە با تەماشای باری کۆمەڵگای مەدەنی بکەین، ساڵی 1965 من خوێندکار بووم لە زانکۆی پاریس بیرم دێتەوە ڕۆژهەلاَت ناسێکی فەرەنسی زۆر ناسراوە بابەتێکی پێشکەش کرد سەبارەت بە باری سیاسی کۆمەلاَیەتی لە تورکیا، باسی ئەوەی کرد کەوا لە تورکیا قانونی مەدەنی سویسری بە وەرگێراوی لە فەرەنسیەوە کردیانە تورکی، گوتی بەلاَم پاش لەوەی زیاتر لە چل ساڵ لە بەشی زۆری ناوچەکانی تورکیادا، لەو شوێنانەی کەوا ئەگەر دایك و باوکەکانی ئەو منداڵانەی کە گەمەیان دەکرد نەچووبانە لای مەلا، منداڵەکانی بە چاوی سەیرەوە

تەماشای ئەو منداڵانەیان دەکرد، ئەوە تەنیا لە دادگایە ئەو هاوسەریەتە بەستراوە، گوتی ئەوە دەلیلی ئەوەیە کەوا کۆمەڵگا ئەگەر بێتو شتێك قەبول نەکات، هەتا ئەگەر قانونیشی بۆ دابنێیت، ئەوە کۆمەڵگا ناتوانێت رەفتاری پێ بکات، ئێمە ئێستا لە کۆمەڵگای کوردیدا چەندین گرفتی گەورەمان هەیە، ئێمە هەوڵی چارەسەر کردنیان دەدەین، ئایا ئێمە دەتوانین هەموو ئەو گرفتانە هەمووی پێکەوە بە یەکجار چارەسەر بکرێت؟ یان قۆناغ بە قۆناغ بۆی بڕۆین، من پێش پتر لە چل و سێ ساڵ بابەتێکم بلاّو کردۆتەوە لەسەر مەسەلەی فرەژنی بە زمانی فەرەنسی، لەم کاتەدا من قانونی تەنیا قانونێك لە ولاّتانی ئیسلامیدا کە باسی ئەوەی کرد بێت، پێویستە مەرج دابنرێت لەسەر مەسەلەی فرەژنی قانونی تونسی بوو، کۆمەڵێك مەرجی دانا بوو، وەکو بڵێی سەد جار بە کافر کرا، ئێستا ئێمە کە باس لە مەسەلەی فرەژنی دەکەین، دەبێت بیر لەوە بکەینەوە، ئایا کۆمەڵگای کوردی بەو شێوەیەی کە لە ولاّتانی ڕۆژئاواو تورکیا پێی دەوترێت (پۆلیگان) لێرە قەبوڵی ئەوە دەکات، یان دەچن هەوڵی پێچ و پەنا دەدەن بۆ ئەوەی کە بتوانن لە ڕێگایەکی ترەوە بە هەمان ئامانج بگەن، بەڵام بە پێچەوانەی قانونەکەش نەبێت، بەشێك لەو برادەرانە باس لەوە دەکەن دەڵێن لێرە ژن ناهێنێت دەچێت لە پردێ، لەوێ مارەی ژنی دووەمی دەبەسترێت، لە کاتی تاوتوێ کردنی ئەم پرۆژە قانونەدا لەو کۆنفرانسەی کەوا لەوێ بەسترا لە ئەنجومەنی وەزیران، چەند دادوەرێکی باری کەسێتی گوتی (ڕۆژێك پیاوێك هات بۆ لام ژنەکەی خۆی هێنا بوو بۆ دادگا، ویستی کەوا رەزامەندی ئەو وەربگیردرێت، گوتی ژنەکە کە هاتە بەردەم دادگا لەوێ دا گوتی من ڕازی نابم، چووە دەرەوەو هەر لەوێ تەلاّقی دا، بە سەعاتێك وەرەقەی تەلاّق نامەکەی هێنا و خستیە بەردەمی و گوتی منیش ناچار بووم کەوا رەزامەندی پێ بدەم)، کێشەکە لەوە دایە ئایا ئێمە ئەگەر بێتو بە موتڵەقی ئەو قانونە بەو چەشنەی کەوا پێشنیاز کراوە کە ڕێگا نەدرێت مەسەلەی فرە ژنی پۆلیگانی وەکو دژی قانون بدرێتە قەڵەم سەردەگرێت، کاری پێ دەکرێت، دادگاکانی هەرێمی کوردستان دەتوانن جێ بەجێی بکەن بەو شێوەیەی کە ئێمە دەمانەوێت، پتر لە چل ساڵە ئێمە داوامان کردووە، یان دەبێت ئێمە هەوڵی ئەوە بدەین و کۆمەڵێك مەرجی تر بدۆزینەوە لەپاڵ ئەو مەرجانەی کە لێرە دیاری کراون بۆ ئەوەی وەکو هەندێك لە برادەران ئاماژەیان بۆی کرد کەوا ئەو کارە لە بچووك ترین ئاست دا بمێنێتەوە، من لەگەڵ بۆچوونی یەکەمم کەوا پێویستە فرەژنی قەدەغە بکرێت، بەڵام ئایا لە ڕووی عەمەلی ئەوە کارێکی عەمەلیە؟ دەکرێت کاری پێ بکرێت لە کۆمەڵگای ئێمە دا؟ ئێمە با تەماشای ئەوە نەکەین کەوا ئێستا کۆمەڵێك ریکخراوی مەدەنی ژنان هەن داوای ئەوە دەکەن، بەڵام بەڕاستی لە کۆمەڵگای کوردەواری ئێمە دا هێشتا بە شێکی زۆر لە ئافرەتان ئەوە بە حەقی پیاو دەزانن کەوا ژن بێنن، ئێمە ئەگەر بتوانین کۆمەڵێك مەرجی زیادە بخەینە سەر ئەو کارە، من لەو باوەڕەدام لە ڕووی عەمەلیەوە ئەوە کارێکی باشترە، من مەسەلەکە ناخەمە قاڵبی ئەوەی کەوا ئەوە دژی شەریعەتی ئیسلامە، یان لەگەڵ شەریعەتی ئیسلامە، مەسەلەی جاریە وەکو ئاماژەی بۆ کرا، ئەوە لە قورئانی پیرۆز دا بە مەسەلەیەکی حەلاڵ درابووە قەڵەم، بەڵام ئێستا کاری پێ ناکرێت، من لەو باوەڕەدام ڕۆژێك لە ڕۆژان دێت مەسەلەی فرەژنی وەکو ئەوەی کە دەڵێن خەبەری

(کان)ە، بەڵام ئێستا ئێمە دەتوانین بەو موتڵەقیەی کەوا بڵێین فرە ژنی تاوانێکی گەورەیە، ژنەکەش و پیاوەکەش هەموو ئەوانە پێویستە کەوا سزا بدرێن، وابزانم لەڕووی عەمەلیەوە ئەوە کارێکی عەمەلی نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بۆچوونی یەکەمی سنووردارکردنیەتی، نەك قەدەغە کردنی، بۆ ئەوەی هین نەبێت، بۆچوونی یەکەم سنووردار کردنە، سوزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، دەستەواژەیەك هەیە هیوادارم برادەران توخوا با بەکاری نەهێنن، دەڵێن با سەیری کۆمەڵگای کوردەواری بکەین، بۆ کۆمەڵگای کوردەواری چیەتی؟ کۆمەڵگای کوردەواری ئەو کۆمەڵگایەیە بەرامبەر بە رژێمە یەك لەدوای یەکەکان بە ژن و بە پیاوەوە....، باسی کلتور دەکەن، بۆ ئەوانەی کە لە ئاستی خۆیانەوە کە ڕۆژ بە ڕۆژ لە ئاستی کۆمەڵگای کوردەواری کەم دەکەنەوە، بەوەی کە ئەگەر شتێك کە نەیانتوانی قوەتیان بەسەر دا بشکێت کەوا کۆمەڵگاکە قبوڵی ناکات، گۆڕانکاری لەم یاسایەدا گۆڕانکاریەکە پاش ئەوەی کە چەندین ساڵ خەباتی ژنان گەیشتووەتە ئەو ئاستەی کە دەزانێت خەلەلەکانی یاسایی لە کوێ دایە کە زەرەر لە ژنان دەدات، بۆیە ئەو تەعدیلاتانە داوا کراوە، ئێستا ژنمان هەیە یاساناسە، جاران ئەو شتە کەم بوو، لەبەر ئەوە دەزانین خەلەلەکە لە کوێ دایە، لەبەر ئەوەیە کە داوا دەکەین بگۆڕدرێت، خاڵی دووەمم ئەوەیە کە ئێستا ئەم گۆڕانکاریانە بەو جۆرە کراوە، دەقە یاساییەکان بەدەر لە شەرع نەخوێندراوەتەوە، بەڵام بە ئایدیایەکی تازەوە خوێندراوەتەوە، هەر لە ناو شەرعیش دا، تۆ بۆت هەیە لە ناو شەرع و مەزهەبەکەدا بگەڕێی چی لە قازانجی تۆ دایە هەڵێنجی، چیش لە زەرەردایە بیگۆڕی، کەس ڕێگە لە تۆ ناگرێت ئیستیفادە لە مەزاهب بکەی، ئەوەی کە کراوە ئێستا ئیستیفادە لە مەزاهب کراوە، خاڵێکی تر زۆر باس لەو ئایەتە کرا ، بەڵام ئەو ئایەتە ڕاستە، بۆچی تەنها بەشی یەکەمی دەخوێننەوە، بۆ ئایەتەکە هەمووی بە کامڵی ناخوێننەوە، ئێمە ئەمڕۆ کێشەمان لەگەڵ ئایین نییە، من هیوادارم ئەو کەسانەی کەوا تەسەور دەکەن ئێمە کێشەمان لەگەڵ ئایین دایە، ئەمەیان بۆ تەسحیح بکەین، ئایین مافەکەی خۆی داوە بە ئێمە، چونکە گوتوویەتی (ولن تعدلوا) عادل نابن، باشە کە تۆ عادل نابی، عەدالەت چەمکێکە تۆ ناتوانی تەنها بە جل و بەرگ و رایەخ و ماڵ و ئەوانە تەواوی بکەی، هەر خۆی خۆشەویستی بدەی بە ژنێك، ژنی یەکەم یان ژنی دووەم زیاتر، ئەوە خۆی لەوێدا شەرتەکەی جێ بەجێ نەکردووە عەدالەتەکەیشی جێ بە جێ نەکردووە، ئێمە لێرەدا شەڕی ئەوەمان نیە، ئەمە لە چوارچێوەی شەرع دایە یان نا، نەخێر ئێمە ئەمڕۆ شەڕی ئەوەمانە یاساکان بە عەقڵێکی پیاو سالاری داندراوە، ئەوەمان قبوڵ نیە، دەمانەوێت ئەمڕۆ ژن ڕەئی هەبێت لەو یاسایانەدا، چونکە ئەو یاسایانە چۆن لەسەر پیاو تەتبیق دەبێت، ئاواش بەو شێوەیە لەسەر ژن تەتبیق دەبێت، بۆ بە مافی ئێمەی نازانن؟ بۆ بە هەموو

شێوەیەك دەتانەوێت بیخەنە سەر باری ئەوەی تەكفیرمان دەكەن و لە دەرەوەی كۆمەڵگای كوردەواری دادەنێن و وای لێك دەدەنەوە كە كۆمەڵگای كوردەواری قەبوڵی ناكات، حەقیقەتەكە ئەوەیە نەسەكان هەتا ئێستا بە چاوێكی پیاوانەوە خوێندراوەتەوە، دەبا بە چاوی ژنانەش بخوێندرێتەوە، كفرەكە لەوێدایە؟ نەخێر بۆ تەوازنە، خاڵێكی ترم باسی زۆر بوونی ژن دەكرێت، بێوەژن و فەیرە كچ زۆرە، كێ مەسئولە لە شەڕو شۆڕ لە وڵاتاندا، پیاو كەم بێتەوە و ژن زیاد بكات؟ هەر پیاوە شەڕ دەنێتەوە و ژن بێوەژن دەكات، ژن نیە بچێت شەڕ بكات، پیاوەكانن شەڕوشۆڕ دەكەن، پیاوەكانن نسبەتی خۆیان كەم دەكەنەوە، بەوەش نیسبەتی ژنان زیاد دەبێت، بۆ باجەكەی دەبێت ئێمە بیدەین؟ بۆ باجی شەڕی ئێوە و تەوازونی كۆمەڵگا كە تێكی دەدەن بۆ ئێمە باجەكەی بدەین ؟ من لێرە دا حەز دەكەم ئەوە بڵێم، ئایین زوڵمی نەكردووە، بارودۆخ و پیاوان زوڵمیان لە ژن كردووە، لەبەر ئەوە ئەوەی ئەمڕۆ ئێمە داوای دەكەین، ئەو زوڵمە لاببردرێت لەلایەن پیاوانەوە، هەر ئەوەیە كە داوای دەكەین، خاڵێكی تر لەگەڵ هەموو ڕێزێكم بۆ ئەوانەی كە دەڵێن كابرا بە ژنێك تێر نابێت، حاجەی سێكسی پڕ ناكاتەوە، باشە بۆ ژنێكی تر باجەكەی بدات؟ بۆ؟ ئاخر بۆ هەوەسی كەسێك بە باج دانی و تێك دانی و ناعەدالەت پەیڕەو كردن بۆ ژنێكی تر بێت، یەعنی لەم ڕۆژە دا هەموو كەسێك ئارەزووی هەیە، بۆ ئارەزووەكە تەنها لەسەر پیاوەكە حەصر كراوە؟ بۆ تێر كردنەكانی ئارەزووەكەی تەنها ژنەكە باجەكەی دەدات، هیوادارم ئەمڕۆ ئێمە زۆر بە ئاسانی لەوە تێ بگەین، خوێندنەوەی دەقەكان بە شێوازێكی تازەو ژنیش لەگەڵ پیاودا بەشدار بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێخ فەرموو.

بەڕێز فتاح عبدالله نقشبندی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

﴿بسم الله الرحمن الرحیم﴾ پێشەكی من پشتگیری لە قسەكانی كاك شێروان دەكەم، چونكە ئێمە لە دوای چەندین كۆبوونەوەو بە ئامادەبوونی خەڵكانێكی پسپۆڕ لە هەموو بوارەكانەوە بە كۆمەڵێك دانیشتن، گەیشتینە ئیتیفاقێك كە ئەو تەقریرە موشتەرەكەی لە نێوان دوو لیژنە دەرچووە، بە عەدالەتێكمان زانیووە، كە نەشیش بسوتێت و نە كەباب، بەڵام ئەوەی من دەیبینم لەو جەلسەیەی پەرلەمان، بە داخەوە خوشكان، وەك ئەوەی جەنابت فەرموون خانمان، خۆیان چوونەتە سەنگەرێك وا دەزانن پیاو دژی ئافرەتە، نەخێر بە داخەوە پیاو لە خزمەتی ئافرەت دایە، لە شەریعەتی ئیسلامیش وایە پیاو بۆ خزمەتی ئافرەت داندراوە، من پێم خۆشە لەو ڕوانگەوە تەماشای پیاو بكرێت، وا نەزانن پیاو دوژمنی ئافرەتە، داوایەكی ترم هەیە ئەو قانونەی كە ئێمە دەڵێین، كە بەشی یەكەمیەتی موقەید كرا بەو تەقەیوداتەی كە زۆر قاسین، پێموایە ئەوە لەلای من (أضعف الایمان)ە، لەگەڵ ئەوەشدا من لە گەڵ ئەوەم، ئیتیفاقیشمان كردووە كە مەبدەئیەن لەو تەقریرە موشتەرەكەی كە هاتووە، بەڵام كە قسەی لێ دەكرێت، دەبێت دیفاع لە ڕەئیەكانمان بكرێت، داوا دەكەم لە هەموو خوشكان و خانمان و كچان شوو بە پیاوی بە ژن نەكەن، تاوانی پیاو نیە،

تاوانی قانون نیە، (نعوذ باللە) تاوانی خوا نیە، دەبێت ئێمە هەمووومان بە پیاوو ئافرەتەوە تەوعیەی کچەکانمان بکەین و بڵێین بابە شوو بە پیاوی بەژن مەکە، لەبەر ئەوەی خیلافێکە لە زۆر لایەنەوە کۆمەڵگا تووشی تێك دان دەکات، بەڵام چی بکەین کە بڵێین نەخێر خوا ئەمری پێ نەکردووە، حەزدەکەم تەوزیحێك بدەم لێرە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، رەجا دەکەم ئەوانەی کە ئایەتەکە بە شێوازێکی سەریح نازانن با تەدەخول لە ئایەتی خوا نەکەن، چونکە ئەوە خیلافێکە نابێت ئایەت بە شەدەیەك و مەدەیەك دەستکاری بکرێت، رەجاتان لێ دەکەم ئایەتی خوا ئەوەی کە کاك زانا گوتی کفری نەبوو، کاك زانا گوتی ئێمە ناکرێت موخالەفەی نەسێکی خوایی بکەین، ڕاستە من لەگەڵ دوو ژنی نیم، وەڵڵا مەبدەئیەن بە خۆم وەکو شەخس لەگەڵ دوو ژنی نیم، بەڵام ناکرێت ئێمە هەستین دەفعی فەساد بە ئەفسەد بکەین، بۆ نموونە پیاوێك لەو ماوەیە پێشی سێ مانگ هاتووچۆی منی کرد کە قەناعەت بە من بکات و بە حاکم و بە قازیش بە ژنەکەشی بکات، کە ژن بێنێت، دەرئەنجام نەخێر کەسمان ڕێمان پێی نەدا، چی کرد ئەو پیاوە! خێزانەکەی خۆی تەڵاق داو 10 دانە منداڵیشی هەیە، کە ئەو کچەی هێنای تەمەنی 24ساڵ بوو، کەواتە ئەوەیە دەفعی فەساد بە ئەفسەد، بۆیە رەجاتان لێ دەکەم، با ئێمە وای لێ نەکەین، کە مەنعی بکەین، نەخێر پێمان مەنع ناکرێت، چونکە نەسێکی خوایی هەیە، برادەران باسی ئەوە دەکەن کە (فاعدلوا) نەخێر وانیە، جەنابت لە قورئان و وشەی عەرەبی زۆر شارەزای خوا دەفەرموێت (فانكحوا) ئەمرە ئەوە، ئەو ئەمرەش لە یەکی دەست پێ ناکات، نافەرموێت (من واحدة) دەفەرموێت (مثنا) بە جوت دەست پێ دەکات، کەواتە ئەو کەسەی کە ژنی هەیە (مثنا وثلاثة وأربعة)، بەڵام هەروەکو ئەوەی ئێمە موقەیدمان کردووە بەو کۆمەڵە قەیدەی، خوای پەروەردگار تەقیدی کردووە و مەشروتی کردووە بە شەرتێك، ئەویش ئەوەیە (وان خفتم أن لاتعدلوا فواحدة) لەگەڵ ئەوەم کە هیچ ئینسانێك ئەمڕۆ لەسەر ئەو زەویە عەدالەت ناکات، کەواتە ئێمە ئەو کۆمەڵە شەرتەی کە هێناومانە لیژنەی قانونی و لیژنەی ئەوقاف و لیژنەی مافی مرۆڤ، موتابقە بە جێی عەدالەتمان ئەو تەقەیودە دابنێت، با تەقەیودەکان هەبن، بەڵام با زیاتر لەوە نەڵێین با مەنع بێت، ئەوە خیلافێکە لە عادەت و کلتور و دەستوور و ژیانی ئێمە پاشانیش نەصی خوا بیە رەجاتان لێ دەکەم، هی دووەمین من حەز دەکەم هەر هەمووومان ئێمە وەکو خەڵکی کوردستان بە موسڵمان و بە ئێزیدی و بە مەسیحیشەوە، بە ژن و بە پیاو با تەماشای سیاسەتی ئەمڕۆی ڕۆژمان بکەین، ئایا ئێمە بەرژەوەندی خۆمان لەوەیە کە بە پێش هەموو خەڵك بکەوین، نەخێر نە ئەشهەد و بیلا، ئەو قانونەی ئێستا وەختی نەبوو، لەبەرئەوەی وەختی نیە کە 40 دەوڵەتی عەرەبی و ئیسلامی کە جیرانی ئێمە ئێران و ئەفغانستان و پاکستان و تورکیا ئەو قانونەیان دانەناوە، تەعەددودی فرە ژنی مەنع بکەن بە قانون، بە تەوعیە لەگەڵ ئەوەم وەکو عەرزم کردن با تەوعیەی ئافرەت بکەین، خۆمان و مامۆستایانی ئایینی و وەزارەتی ئەوقاف، ئەو شتانە باس بکەین، بەڵام بەرژەوەندی گشتی وڵاتەکەی خۆمان با پێش خەڵکی تر نەکەوین، ئەو خەڵکانە هیچ دۆستمان نین، هەموویان لە کەمین دانیشتوون بۆ ئێمە بۆ ئەوەی بزانن ئایا چ بێ شەرعیەك و موخالەفەیەك دەکەین، ئەوە نەمان کردووە دژمانن، ئەی ئەگەر بکەین چیمان لێ دەکەن،

لەبەرئەوە رەجاتان لێ دەکەم ئەو کۆمەڵە شتانە ڕەچاو بکرێت، ئافرەتیش خوشکی ئێمەیە، کچمانن، شەریکی حەیتمانن، من چۆن دژی ئافرەت ڕادەوەستم؟ حەز دەکەم ئەوە بزانن، بەڵام پێویستە تەوعیەی بکەین، بڵێین کچم شوو مەکەن بە پیاوی بەژن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نسرین خان فەرموو.

بەڕێز نسرین محمد صالح:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ فرەژنی دانیم، دژی ئایین و شەرعیش نیم، بەڵام تەنها باسی کێشە کۆمەڵاتیەکان دەکەم کە ئێستا لە ناو کۆمەڵگەمان بڵاوبوونەتەوە، ئەو کێشانەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو پیاوانەی کە دوو ژن دەهێنن، ئەمڕۆ لە ناو خێزانەکان دا گیروگرفت زۆر بووە، ئەگەر ئێمە سەردانی دادگاکان بکەین و سەیرێکی کێشەکانی ناو ئەو دادگایانە بکەین، زۆربەی ئەو پیاوانەی کە ژنی دووەمیان هێناوە، ژنی یەکەمیان داوای تەڵاق دەکات، لەبەرئەوە ژمارەی تەڵاق زۆر بووە، لەلایەکی ترەوە وەکو شەخسی خۆم سەردانی زیندانیەکانم کردووە و چاوم بەو منداڵانە کەوتووە کە قسەم لەگەڵ دا کردوون زۆربەی ئەو کێشانەی کە تووشیان بووە، ئەمڕۆ لە ناو زیندانەکە هۆکارەکەی ئەوە بووە کە باوکی ژنی هێناوە و پەرتەوازە بوون و دوورکەوتوونەتەوە لە ماڵ و تووشی ئەو کێشانە بوونەتەوە، لەبەرئەوە من لە ڕووی کۆمەڵاتیەکەیەوە لەگەڵ ئەوەدانیم، بە نیسبەت ئەو ئیمزایەی کە لە لیژنەی مافی مرۆڤ کراوە، من تەنها بۆ حزورەکە ئیمزام کردووە، لەگەڵ ئەوە نیم کە فرە ژنی هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك حسن فەرموو.

بەڕێز حسن بابکر أحمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

﴿بسم الله الرحمن الرحیم﴾، سەبارەت بە حەڵاڵ و حەرامەوە، بەڕاستی من قەناعەتم وایەو پێشنیار دەکەم کە ئەهلی ئیختساس باسی لێوە بکات، ئێمە کە باسی ئیسلام دەکەین و پیمان دەڵێن ئێوە موزایەدەی ئیسلامیمان لەسەر دەکەن، بەڵام بە داخەوە خەڵکێکی تر بە هەڵەت و پەڵەت، هەندێك فەرموودەو ئایەت دەخوێننەوە کە لەلام وا بێت یەك، دوو ڕۆژە هەندێك لە براو خوشکان ئیهتیمامی پێ دەدەن بۆ دانیشتنێکی لەم شێوەیە هەندێك شتیان پێ بێت، ئێمە لەگەڵ فرە ژنین بە شەرتی قورئانی، یەکەمیان خوای گەورە موباحی کردووە، حەرام کردنیشی پێچەوانەی قورئانە، ئەوەش قسەی ئێمە نیە، ئیتیحادی عولەمای هەردوو ئیدارە و مامۆستایانی کوردستان، بە تایبەتی لەم خوتبەی جومعەی رابردوو کە لە هەولێر و دهۆك و سلێمانی زیاتر لە 200 مامۆستا لە وتارەکانیان دا باسیان کردووە، ئەمەش تەقریری ئیتیحادی عولەمایە کە پێچەوانەی نەسی قورئانی دەژمێردرێت کە ئەگەر مەنعی تەعەدودی بکرێت،

دووەمیان: بە نەزەری ئێمە زوڵمێکە لە ئافرەت دەکرێت، کە ئافرەتان ژمارەیان لە پیاوان زیاترە، هەر ژنی یەکەم ئافرەت نییە، بەڵکو ئەوانەشی کە بەسەر ژنی یەکەم و دووەم دەچن، ئەوانیش ئافرەتن و مافیان هەیە، سێیەمیان: مەنع کردن، تەشجیع کردنی تەڵاقە، چونکە کە یەکێك بیەوێت ژن بێنێت، هەر دەیهێنێت، بەڵام بۆ ئەوەی دووەمیان یەکەمیان تەڵاق بدات، چوارەمیان: مەنع کردن تەشجیع کردنی زیناو خراپەیە، چونکە وەك چۆن دەویسترێت ژنی بە حەڵاڵی نەهێشترێت، هەرواش کە هیچ قانونێك نیە لە کوردستان باسی ئەوە بکات کە ئەوەی دۆست دەگرێت بە ناشەرعی و بە حەرامی ئەویش قەدەغە بکرێت، پێنجەم : گرفتەکانمان لە گەڵ حکومەتی ناوەند و موشکیلەی ماددەی 140 و سنووری کوردستان و...هتد، کە موشکیلەمان ئەوەندە زۆرن، کە ئێمە موستەغنین لەوەی کە مەسەلەیەکی تری دیکەی ئاوا بێنینە پێش کە وەکو تەماشای دەکەی زاهیرەیەکی زۆر کەمە، بە پێی ئەو مەعلوماتەی کە لە دادگاکانی هەولێر کە تۆمار کراوە، لە شارێکی یەك ملیۆنی وەکو هەولێر لە ساڵی 2008 تەقریبەن 72 کەس ژنی دووەم، یان سێیەمی هێناوە، کە ئەوە زاهیرەیەکی زۆر کەمە، ئەو حەقیقەتەش بزانن کە رەئی حکومەتی هەرێمی کوردستان کە زۆربەی ئەنجومەنی وەزیران رەئی فرە ژنی بووە بە تەقیید، هەروەها ئیتیحادی عولەمای هەر دوو ئیدارە و ئیتیحادی پەرلەمانی کوردستان و یەکێتی پەرلەمان تارانی کوردستان، هەندێك لە رێکخراوەکانی ئافرەتانیش، بە داخەوە کە باسی ئەوە دەکرێت دژی فرە ژنی یەکسەر باسی ئەوە دەکرێت رێکخراوی ئافرەتان لە کوردستان دا ئەوە رەئیانە، نەخێر هەموویان وا نین، ئەوەتا رێکخراوی ئافرەتانی کۆمەڵی ئیسلامیش و یەکگرتووی ئیسلامیش لەسەرەوە وجودیان هەیە، کە دژی فرە ژنی نین، چونکە بە پێچەوانەی نەسێکی قورئانی دەزانن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك غفور فەرموو.

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان، سەرەتا من دەمەوێت لەوەوە دەست پێ بکەم کە بەنیسبەت ئاییەنەوە هەر کۆمەڵگایەك یەعنی لە سەرەتای دروست بوونی بەشەریەتەوە، هەر کۆمەڵگایەکیش کە تووشی داڕووخانی کۆمەڵایەتی و ئەخلاقی و ئابووری هاتبێت، خوای گەورە پێغەمبەرێکی ناردووە و لەگەڵیشی دا کتێبێك هاتووە، کە بۆ ئەوەی کە تەنزیمی ئەو کۆمەڵگایە بکاتەوە لە هەموو روویەکەوە، بەنیسبەت ئایینی ئیسلامیشەوە بە هەمان شێوە کە خوای گەورە پێغمبەر ﴿محمد ـ ص .ع﴾ی ناردووە، کە لەگەڵ ئەویش دا قورئانی ناردووە بۆ تەنزیم کردنەوەی کۆمەڵگای بەشەریەت لەو سەردەمدا، بەڵام ئەوە بە مانای ئەوە نایەت کە ئێمە لێرەدا قسەیەك دەکەین دژی مەسەلەی ئایین بین یان دژی مەسەلەی ئیسلام بین، من کەسێکی موسڵمانم و باوەڕم بە پرەنسیپەکانی ئیسلامیش هەیە، بەڵام لەگەڵ ئەوە دا ئینسان دەبێت بە پێی پێشکەوتنی کۆمەڵگا و بەپێی بەرەو پێش چوونی کۆمەڵگاکەت تۆ هەنگاو بنێی و لە خەڵك دانەبڕێی،

من بەنیسبەت ئەو یاسایەی کە ئێستا باسی لێوە دەکەین، یاسایەکی زۆر گرنگە دەتوانم بڵێم هۆکارێکە بۆ گۆڕانکاریەکی گەورە لەسەر ئاستی کۆمەڵگای کوردستانی، کۆمەڵگای کوردستانیش ئەمڕۆ قۆناغێکی باشی بڕیوەو بەرەو پێشەوە ڕۆیشتووە، ئێمە دەمانەوێت کۆمەڵگایەکی مەدەنی بینا بکەین لە کوردستان، جا بۆ بینا کردنی کۆمەڵگایەکی مەدەنی لە کوردستان ئێمە دەبێت هەنگاوی وا بنێین کە ئەو هەنگاوانە لە گۆڕ خواستەکانی تاکی کۆمەڵگا دابن بە پیاو و بە ئافرەتیشەوە، ڕاستە یاساکان تا ئێستاشی لەگەڵ دابێت بە دیدگایەکی پیاوانە تەماشای مەسەلەکانیان کراوە، دەتوانم بڵێم زۆربەی هەرە زۆری یاساکان لەبەرژەوەندی پیاو دان، ئەوەندەی کە لە بەرژەوەندی ئافرەت دابن، من وەکو شەخسی خۆم دژی فرە ژنیم، قەد قەناعەتم بەوە نیە پیاوێك بتوانێت لەیەك کات دا دوو ئافرەتی وەکو یەك خۆش بوێت، یەعنی ناتوانێت عەدالەت بکات، بەڵام تا ئێستا فرە ژنی لە کوردستان نەبووەتە دیاردەیەکی وا بەربڵاو، بە پێچەوانەوە ئێستا خەریکە لەناو دەچێت، زۆر کەم بووەتەوە، جا کە شتێکیش دیاردە نەبێ و بەو شێوەیەی کە خەریکی لەناو چوون و خەریکی پووکانەوە بێت، هی ئەوە نیە کە تۆ بێی بە یاسا ئەو مەسەلەیە تەرکیز بکەی لەسەری، دواتر کە یاسایەك دەردەکەی ئەو یاسایە بۆ کوردستان دەردەکەی دەبێت ئیمکانیەتی جێ بەجێ کردنی ئەو یاسایەشت هەبێت، ئەگەر ئەو یاسایە وەکو ئەوەی کە ئێمە دەمانەوێت جێ بەجێ نەکرا، ئەو کات دەبێت جارێکی تر تەعدیلی بکەینەوە، ئەوەش گرفتی ترت بۆ دروست دەکاتەوە، ئێمە لەو پەرلەمانە یاسامان دەرکردووە کە لە ناو خودی پەرلەمان جێ بەجێ نەکراوە، بۆ نموونە یاسای جگەرەکێشان، وەرە لە زۆربەی ژوورەکانی پەرلەمان جگەرە دەکێشرێت، یەعنی یاساکە قوەتی ئەوەی نەبووە وەکو خۆی جێ بەجێ بکرێت، بۆیە دەبێت ئێمە هەوڵ بدەین یاسایەك کە دەری دەکەین ئەو یاسایە ئیمکانی جێ بەجێ کردنیشی هەبێت، باوەڕمان بە قۆناغ بەندیش هەبێت، پێشتر ئەگەر مەسەلەی فرە ژنی بەو شێوە بەربڵاوە هەبوو ئێستا وردە وردە کەم بووەتەوە، تەماشا دەکەی حاڵەتەکان لە هەموو سنووری هەولێر، نەك تەنها ناو شاری هەولێر کە لە ساڵی رابردوو دا 73 حاڵەتی ئەوە بووە کە خەڵك ژنی دووەمی هێناوە، ژنی سێیەم هەر زۆر زۆر کەم بووە، بە مروری زەمەنیش ئەوەی کە تێبینی دەکرێت، ئەو تەقەیودەی کە ئێستا لێرە هاتووە، کە ڕێگریەکە و خیلافی شەریعەتیش نیە، ڕێگریەکە کە ئینسان نەتوانێت ژنی دووەم بێنێت، بەڵام ئێمە دەبێت لە یاساکان دا هەوڵی ئەوە بدەین خواستی موقابلیش ڕەچاو بکرێت هەم خواستی ئافرەتەکەش و هەم خواستی پیاوەکانیش، دیسانەوە ئەوەی کە تێبینی دەکرێت لە ناو خودی ئافرەتەکانیش خیلاف هەیە، ئەو خیلافەش دەگەڕێتەوە بۆ پاشخانی فیکری ئەو تاکە کە چۆن تەماشای مەسەلەکە دەکات، کە تا چەند باوەڕی بە کرانەوەو بە مەدەنیەت هەیە، هەروەها تا چەند موقەیدە بە مەسائیلی تر، یەعنی خۆشتان دەزانن هەر یاسایەك کە تۆ دای دەنێی بۆ واقعێك دای دەنێی وە لە هەمان کات دا زەرورەتیش حوکم دەکات کە ئەو یاسایە تا چەند پێویستە لەم قۆناغەدا، هەندێك مەبادئی ئینسانی هەیە کە بەڕاستی ئێمە دەبێت پێیەوە مەتەمەسك بین، برادەران باسی ئەوەیان کرد دەستوور کە دەبێت خیلافی شەریعەت نەبێت، هەر یاسایەك کە دادەندرێت لە دەستووری عێراقی، بەڵام لە هەمان مادده دا لە بڕگەی 2 دەڵێت

(هەر یاسایەك كە دادەندرێت نابێت خیلافی لەگەڵ بنەما دیموكراسیەكانیش هەبێت، خیلافی لەگەڵ ئەو ئازادیانەش هەبێت كە لەو دەستووره بە تاكی عیراقی یان بە تاكی كوردستانی دراوە، جا لەسەر ئەو بنەمایە ئێمە دەبێت بەڕاستی ئەوەی كە ڤە ناعەتمان پێیەتی، مەسەلە مەبدەئیەكە و مەسەلەی دینی و مەسەلەی ئیسلامی من ڕێزم بۆی هەیە، من لەگەڵ ئەوە دانیم ئێمە شتێك بكەین خیلافی شەریعەت دابێت، بەڵام مەسەلەی قەناعەتی بە شەخسی خۆم من دژی فرەژنیم، قەد ناتوانم تەئیدی ئەوە بكەم كە مەسەلەن دوو ژن هەبێت لە ماڵەوە، ئەوە قەناعەتی شخسی خۆم و پاشخانی فیكری خۆم و تێگەیشتنی خۆم، ناتوانم عەدالەت بكەم، بۆ مەسەلەی ئیجتیهادات جەنابی سەرۆكی پەرلەمان زۆر جوان بۆ ئەو مەسەلەیە چوو، گوتی كە ئەو هەموو مەزاهیبە ئیجتیهاداتە، جا مەسەلەی (أن لن تعدلوا فواحدة) ئەو عەدالەتە هەموو ڕوویەك دەگریتەوە، تەنها مەسەلەی پارەو جل وبەرگ ناگرێتەوە، لە ڕووی مەسەلەی سۆزو عاتیفەو خۆشەویستی دەگرێتەوە، تێبینی بكەن لە كوردستان ئەوەی كە ژنی یەكەمی هەیە، ژنی دووەم دێنی، ژنی یەكەم ئیهمال دەكات، یەعنی ئەكسەریەتی وابووە، لە هەمان كات دا مەسەلەی قەیرە كچی یان بێوەژنی، حەزدەكەم ئەوەتان پێ بڵێم ئەوەی ئێستا دەچێت ژن بێنی، كەس نەچووە قەیرە كچێك بێنێت، كەس نەچووە بێوەژنێك مارە بكات، باوەڕكەم ئەوەش گرفتەكە چارەسەر ناكات، ڕاستە سەرەتا ئەوە بێ و بەو شێوەیەی كە ئێمە دەمانەوێت كە قەدەغەی یەكلایی بكەین، ئەوە تووشی گرفتێكی زۆرمان دەكات، لە هەمان كاتیش دا لەوانەیە رەدفعلی گەورە لەسەر ئاستی كۆمەڵگاو لەسەر ئاستی زانایانی ئایینی ڕووبەڕووی پەرلەمانیش ببێتەوە، لەوانەیە ڕووبەرووی دەزگاكانی جێ بەجێ كردنیش ببێتەوە، بۆیە ئێمە دەبێت باوەڕمان بە قۆناغ بەندی هەبێت، قۆناغی یەكەم ئەوەیە كە ئێمە موقەییدی بكەین بەو تەقەیوداتەی كە لە یاساكەدا هاتووە، بەو شێوە تەقەیودەی كە هاتووە ئێمە ڕێگریمان كردووە لە فرەژنی و لە هەمان كات دا دەتوانین شتێكی وا بكەین كە بڵێن ئەوەتا یاساكە دژی شەریعەت نیە، یەعنی لەبەر ئەو عەدالەتەی كە لە قورئان باس دەكرێت، گۆڕیوتە بەو تەقەیودەی كە لە یاساكەت هێناوە، بەو شێوەیە ئێمە باوەڕمان بەوە هەیە كە لە ماوەیەكی داهاتووی زۆر نزیك دا ئەوەش وردە وردە كەم ببێتەوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئاستی رۆشنبیری كۆمەڵگا زۆر زۆر پێویستە، ئەوە پیاو نیە كە غەدر لە ئافرەت دەكات كە دوو ژن دەهێنێت، چەند برادەرێكی تریش باسی ئەوەیان كرد كە غەدر لە ئافرەتێكی تر دەكات، كە دەزانێ ئەو كابرایە ژنی هەیە بۆ هەندێك بەرژەوەندی ماددی دەچێت مێرد بەو كابرایە دەكات، بەڕاستی ئافرەت هەندێك جار خۆی وەكو كاڵا دادەنێت، ڕاستی هەندێك پیاویش وەكو كاڵایەك تەماشای ئافرەت دەكەن، بەڵام ئافرەتیش هەندێك جار قبوڵی ئەوەی كردووە كە ببێتە ئەو كاڵایە بچێت شوو بە پیاوێك بكات كە یەك ژنە یان دوو ژنە، بەرستی ئافرەتان دەبێت لەلایەن خۆیانەوە ئەو وشیاریانەیان هەبێت كە بە هیچ شێوەیەك ئامادە نەبن، خۆیان لە لای خۆیان تەحریم و تەجریمی ئەوە بكەن كە مێرد بە پیاوێكی دوو ژنە بكەن، لەگەڵ ڕێزم بۆ هەمووتان.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

من لەسەر قسەیەك رادەوەستم كە لێرە جگەرە دەكێشرێت لە پەرلەمان، نەسی قانونەكە یەكەم شتی شوێنی مەنع كردووە كە سەرۆكایەتی پەرلەمانە، لەبەر ئەوە هەر كەسێك كە جگەرەی كێشا بێت دەبێت ئەوەڵ جار رەخنە لە خۆی بگرێت و پابەند بێت بەو یاسایە و باجەكەشی بدات، لەمەودوا هەر لێرەوە كەسێك سەرپێچی و موخالەفەی ئەوە بكات، جگە لە وەرگرتنی ئەو بڕە پارەیەی كە دیاری كراوە لە كۆبوونەوەكاندا ناوی دەهێنم، دەڵێم فلان كەس یاسای شكاندووە كە تەلەفزیۆنیش موباشەرەتەن نەقڵی دەكات، ئەوەش عقوبەیەكی ترە، چونكە ئێمە كە یاسا دادەنێین دەبێت دووجار پابەند بێت بە یاسایەكە، هەر یەكێك بێت، لە جەلسەی داهاتووەوە، هەر یەكێك جگەرەی كێشا بێت، بێجگە لەو 10 هەزار دینارە لێی دەستێنین ناویشی لێرە دەخوێنینەوە، شەمسە خان فەرموو.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەۆكی ئەنجومەن.

دیارە زەرورەتی هەمواركردنی هەر یاسایەك یاخود دانانی هەر یاسایەك لەو ڕووەوە دەبێت كە گۆڕانكاریەكی زۆر، پێشكەوتنێكی زۆر لەو بوارەی كە دەمانەوێت ئەو یاسایەی هەموار بكەین ڕووی دابێت و یاساكە ئەوەندە كۆن و سواو بێت، نەتوانرێت بە كەڵكی ئەو رووداوە بێت، بەڵام لە یاسای باری كەسێتیدا شتێكی ترە، لەبەر ئەوەی یاسای باری كەسێتی مەسائیلی رۆحی تیایە لەسەر ئاستی خێزان دا و لەسەر ئاستی ڕەگەزی نێرو مێ و منداڵ تیایدا بەشدارەو تەواوی ژیانی ئینسانەكان دەگرێتەوە لە پێش قۆناغی لە دایك بوونیەوە هەتا دوای مردنیشی، لەبەر ئەوە هەموار كردن لەسەر ئەو یاسایە پێم وایە زۆر دەخایەنێت و كۆمەڵگای ئێمەش لەو ڕووەوە ئەوەندە پێش نەكەوتووە كە یاساكە ئەوەندە سواو بێت بە كەڵكی ئەمڕۆی ئێمە نەیەت، ئەگەر نا بێتو یاسایەك ئیستیجابەی نەبێت لە ناو كۆمەڵگا و لە ناو ناخی كۆمەڵگاوە نەبێ و ئەكتیف نەبێت پێم وایە گۆڕانی یاسایەكە هیچ جێگایەك ناگرێت ماعەدا لەوانەیە چەند پەشێویەك بخاتەوە، بەڵام كۆمەڵگا ئەگەر خۆی لە رووكارێكەوە ئەوەندە پێش كەوت خۆی ئۆتۆماتیكیەن ئەو یاسایە بە كەڵكی نایەت، ئەو گۆڕانكاریەش دەبێت لە ناو خودی كۆمەڵگاوە بكرێت، ئەگەر ئەمڕۆ ئێمە مەنعەكە بۆ ئەوە بێنین و موبەررمان ئەوە بێت كە زۆربەی زۆری ژنان و زۆربەی زۆری خێزانەكان زوڵمیان لێ كراوە، ئەوا زوڵمەكە لە خودی دەقەكە و نەسەكە نیە هەتاوەكو ئێمە بێین زەرورەت بێت بۆ ئەوەی ئەو نەسە بگۆڕین، ئەوە كۆمەڵگایە و ئەوە عادات و تەقالیدە ئەو زوڵمە دەكات، نەسەكە هیچ پێویستی بەوە نیە بگۆڕدرێت، دوای ئەوە ئێمە ئەگەر بێتو ئیحسائیەك بخوێنینەوە باس لەوە دەكەین كە ئەمە حاڵاتە، بۆ نموونە ئێستا من ئیحسائیەكم لەبەر دەست دایە كە تۆماركردنی ژمارەی ئەو كەسانەی كە دوو ژنیان هێناوە لە خیلالی 5 ساڵ دا لە دادگای باری كەسی هەولێر كە بەم شێوەیە لە ساڵی 2004 ـ 2008 ، كە لە ساڵی 2004 ەوە 43 كەس تەعەدودی كردووە، لە ساڵی 2005 ، 72 كەس تەعەدودی كردووە، لە ساڵی

2006 یش دا 97 کەس تەعەددودی کردووە کە ئەمە لوتکەیە لەو ساڵەیەدا، لە ساڵی 2007 یش دا 91 کەس، لە ساڵی 2008 یش دابەزیوە بۆ 51 کەس، ئەمە هەتاوەکو 2008/10/22 لە خیلالی ئەو 5 ساڵە کۆیەکەی دەکاتە 354 کەس، ئەمە ئەگەر بێتو بەراوردی بکەین لەگەڵ ئەو ڕێژە زۆرەی کە لە هەولێرو دەوروبەری دا دەبینین کە حاڵەتەو ئەگەر ژمارەکەش ئەزعاف بکەینەوە دەبینین لە 2008 دا تەنها 51 کەس لەناو دادگا ناوەکەی تۆمار کردبێت، با بڵێین 51 کەسیش لە دەرەوەی دادگا تۆماری کردبێت ناگاتە ئەوەی کە ئێمە ئەمڕۆ بڵێین ئەو نەسە پێویستی بە گۆڕینە، لەبەر ئەوەی حاڵەتە، خاڵەتیش ناچێتە ژێر بابی دیاردەوە کە گۆڕانکاری لەسەر بکرێت، خاڵێکی تریشم کە دەمەوێت باسی بکەم، هەندێك کەس باس لەوە دەکەن کە تەعەددود مەسەلەیەکە تایبەتە بە عەرەبەوە یان تایبەتە بە لایەنێکی ترەوە، من ئیحسائیەی عولەمای ئیجتماعی وەکو یەکێکی وەکو (جێمس) لەبەردەستمە کە دەڵێت (لە ناو شعوبی موتەحەزر و پێشکەوتوو نیزامی تەعەددود نیزامێکی موتەبەعە) بە عەکسەوە نیزامی یەك ژنە لە ناو شعوبی دواکەوتوو دا نیزامێکی موتەبەعە، ڕاستە ئێمە باس لەوە دەکەین کە (جێمس) عالمێکی ئیجتماعیە هەموومان ناومان بیستووە، ئەوە قسەی من نیە کە ئەو ڕەئیە باس دەکات، ئەمە لە نیزامی تەعەددود دایە، ئەگەر ئێمە بێینەوە سەر نەسەکە و مەنعی بکەین، ئەگەر ئێمە بێتو مەنعی بکەین کۆمەڵێك ئاسەواری سەلبیمان بۆ دەبێت و دەرهاویشتەی زیاتری دەبێت، ئەو دەرهاویشتەی کە ئێستا هەیەتی، بۆ نموونە ژنەکە زوڵمی لێ دەکرێت، بەڵام مێردەکەی دەری ناکات و دەیەوێت دایکایەتی خۆی بکات، نەفەقەی دەکێشێت، ڕووبەرووی تەڵاق و عونفی تر نابێتەوە کە لەوانەیە لە دەرەوەی خێزان ڕووبەڕووی ئەو ئەشکالیتانە ببێتەوە، بەڵام ئەو شروتانە و ئەو تەقییدانە کە داندراوە ئەوەندە قاسیە ڕێگەی نەداوە بەو موتڵەقیە کە ئەمڕۆ ئێمە مەترسیمان لەسەری هەبێت، هەموو پیاوێك دەبێت دوو ژن و سێ ژن بهێنێت، من بۆ هەموو پیاوەکان باسی ئەوە دەکەم، خوای گەورە کە باسی کردووە و دەڵێت (فانکحوا ما طاب لکم) ئەو ئەمرە بۆ وجوب نیە، ئەوە نیە هەموو پیاوێك هەستێت بە ئارەزووی خۆی چوار ژن بهێنێت، بەڵکو بۆ ئیباحەیە، ئیباحەش بە تەنها مەجالەکەی تیایە تەنها مەنع کردنی نیە، مەجالەکە تەقیدە، لەبەر ئەوە من دەچمەوە سەر ئەوەی ئەم موبەرراتانەی کە ئەمڕۆ ئافرەتی ئێمە و واقعی کۆمەڵگای ئێمەی تێ کەوتووە ڕێگە بە تەعەددود نادات، جگە لەوەی کە باسی زیانی تەڵاقمان کرد باسی ئەوە دەکەین کەوا دیسانەوە تۆ مەرغوبی دەکەیەوە، کە مەرغوبت کردەوە کەسانی تر دەچن لەژێر دەسەڵاتی ئەو سێ موحافەزەیە مارە کردن دەکەن، دیسانەوە ئێمەش وەکو کۆمەڵگایەکی ئیسلامی ئەگەر مەنعی بکەین پیاوانمان لە دەرەوە زیانی زیاتر بەسەر ئافرەتان دا دەهێنن، جگە لەوەی زەواجی میسار و موتعەو زەواجەکانی تر کە هیچ حقوقێکی ئافرەتی تیادا ناپارێزرێت و بەرەو زیادبوون دەڕوات ئەو کاتە مافی مبیت و نە مەئکەل و نە نەفەقە و نە مەسکەن و هیچ مافێکی تری نامێنێت، لەبەر ئەوە بە پێی هەموو پێوەرەکان ئەو تەقییدە لەگەڵ کۆمەڵگای ئێمە دا یەکدەگرێتەوە و هیچ زەرورەتێك نابینرێت بۆ ئەوەی کە

نەسەکە دەستکاری بکرێت، لەبەر ئەوەی نەسەکە زوڵم ناکات، زوڵمەکان لە ئاستی تەڤالید دایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەردەوام بین لەسەر موناقەشە؟ کاك دیلمان فەرموو.

بەڕێز محمد أحمد صالح(دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەڵبەتە من لەگەڵ پێشنیاری دووەمم، قەدەغەکردنی فرە ژنی بە تەواوی، چەند موبەرریێك دەهێنمەوە، یەکەم: ئەمە قەدەغە کردنە موخالفی شەرع و دین نیە، چونکە کە دەڵێت (فواحدة) ئاخیری ئایەتەکەیە ئەوەش لزومە، ئەوەی تر مەسموحە، ئەو مەسموحەش مەشروتە، شەرتەکەش عەدالەتە، بە قەناعەتی ئێمە هیچ پیاوێك ناتوانێت بە عەدالەت لەگەڵ دوو ژن بژیت و لەگەڵ دوو ماڵیش ئیدارە بکات و لەگەڵ دوو منداڵی جودا جودا تەعامل بکات، لەبەر ئەوە کە عەدالەتەکە نابێت، ئیتر لە دین و شەرع قبوڵ نیە غەیری (واحدة) نەبێت، دووەم : کۆمەڵێك ئایەت و فەرموودەی سەحیح هەیە کە مەجال دەدات بۆ ئینسان کە لە ئموری دونیەوی تەعامل بکات، وەکو دەڵێت (الضرورات تبیح المحذورات) هەروەها دەڵێت (وأنتم أعلم بشؤون دنیاکم) ئەوەی ئێستا ئێمە قسەی لەسەر دەکەین، شئونی دنیایە، باسی ئەحکام و عیبادات نیە کە لە دنیادا خەڵك دەتوانێت بگونجێت لەگەڵ واقعەکەی کە پێی دەژیت، واقعی کوردستان ئەمڕۆ کە حکومەت بێت یان کۆمەڵگا بێت بەرەو هاووڵاتی بوونە، بەرەو دەستوورە، بەرەو مەساواتە، بەرەو دیموکراسیەتە، بەرەو بەڵگەنامەکانی حقوقی ئینسانە، کە هەموویان دەڵێن ئەو (المواطنون متساون أمام القانون) مواتنین تەمیزی ناکات لە نێوان ژن و پیاودا، لەبەر ئەوە دەبێت ژن و مێرد، بۆیە دەبێت لەبەرامبەر ئەو یاسایە متەساوی بن، ئەوەی کە ئێمە باسی دەکەین متەساوی نیە، لە کۆمەڵێك لە شتەکان ژن بە دەرەجەی دووەم دادەندرێت، هەموو کەموکوڕیەکان لەسەر ژن دادەندرێت، ئەوەیە پیاو رزگار دەکات لە هەموو ئیلتیزامێکی تر، سێیەم : فرەژنی هیچ کێشەیەکی کۆمەڵایەتی لە وڵاتی ئێمە دا چارەسەر نەکردووە، ئەو کێشانەی کە هەن وەکو قەیرە کچی، هیچ کەس نەبووە قەیرە کچێك بهێنێت، هەروەها بێوەژن کە لە زۆر وڵات دا دێن ئیستسنای دەکەن دەڵێن بێوەژن یان (ئەرمەڵە) کە لە حاڵەتی شەڕە نیسبەیەکی زۆر عائیلە ماون بە تەنها، لێرە ئەو کێشانە موعالەجە ناکات، تێکەڵێەك هەیە کە تەنها بایەخ بە جانبی ماددی دەدەین، ئەگەر هاتو ئیمکانیەتی ماددی هەبێت، بەڵام خۆی لە جەوهەرەکە ئەوە شەراکەتە، پیاوەکە دێت شەریك دروست دەکات بە بێ رەزامەندی شەریکی یەکەم، بێ ئەوەی کە بتوانێت بە موقابەلەکە ڕازی بێت، خاڵێکی تر جانبی رۆحی ئینسانی هەیە، چەند زەرەر بە کەسی تر دەدات، قانون و یاساکانی ئێمە هەمووومان دێین دەڵێین ئەگەر زەرەر بە قانونێکی تر بدات با محاسەبە هەبێت، ئەمە زەرەرو زیان دەگەیەنێتە فەرعێکی تر، موعالەجەی تەڵاق بە قەناعەتی من قەدەغە کردنی فرە ژنی موعالەجەکە باشتر دەبێت، چونکە

ئەوەی ژن دێنێت باش تەدقیقی خۆی و ژنەکەی دەکات، مەجموعە ئوسوسەك ئەو عەقدە دروست دەکات کە مەجال نادات بۆ تەڵاق و بۆ ....

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تکایە بێ دەنگ بن، ئەگەر نا کۆتایی بە موناقەشەکە دەهێنم، دوو ڕەئیەکە زۆر قسەی لەسەر کرا، لیژنەکانیش قسەیان کرد، ئەندامانی پەرلەمان بە هەموو فراکسیۆنەکان قسەیان کرد یان لەگەڵن یان لەگەڵ نین، یان تەئیدی ڕەئی یەکەم دەکەن یان تەئیدی ڕەئی دووەم دەکەن، نوقتەی نیزامی چیە؟ فەرموو نازناز خان.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

جەنابت گوتت فراکسیۆنەکان، هەرچەندە کاك شێروان چووە دەرەوە، لە ناو فراکسیۆنی ئێمە پارتی دیموکراتی کوردستان دوو وجهە نەزەر هەیە ڕەنگە وجهە نەزەری تریش هەبێت، ئەوەی لە ناو کوتلەی ئێمە قسەی کرد ئەوانیش هەموو یەك ڕەنگ بوون لەگەڵ فرە ژنی بوون، ئێمە ژمارەیەکمان من یان مامۆستا جمال قاسم پێویستە قسە بکەین، چونکە ئێمە ڕەئی جیاوازمان هەیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نازناز خان، ئەوەڵەن گوتیان هیچ لیژنەیەك بە کۆی دەنگ ڕەئیەکانیان نەداوە، فراکسیۆنەکانیش مەعلومە هەر هەموویان یەك دەنگ نین لەو مەوزوعە، مومکینە فراکسیۆنێك هەبێت، بەڵام پارتی و یەکێتی هەر دووکیان ئەوەی مولاحەزەم کرد یەك ڕەئیان نیە، لەبەر ئەوە، ئەوە وازیحە بەبێ ئەوەی قسە بکەی لە دەنگ دانیشدا ئەوە ڕوون دەبێتەوە، ناکرێت یەك بە یەك بپرسین ڕەئیتان چیە؟ ئەوە لە دەنگ دان دا دەبێت، بەڵام بە عام قسە کراو ڕەئیشی لەسەر دراو پێم وایە زۆریشە، ئەوە دوو سەعاتە موناقەشەی ئەوە دەکەین، جەنابت کاك محمد حکیم و کاك زانا و کاك حسن و تاڤگە خان زۆر قسەتان کرد، بەحەقیقەت زۆربەتان قسەتان کرد، بە حەقیقەت لەڕووی شەریعەتەوە کاك مەلا أنور قسەی کرد، زۆر ڕێگام دا بە خانمانیش کە قسە بکەن، دیارە دوو ڕەئیەکە وازحە، دوو ڕەئی جیاوازن، یەکەمیان دەڵێت سنووردار بکرێت، تەقیید بکرێت، ئەوەی تریشیتان دەڵێت قەدەغە بکرێت، لەبەر ئەوە ئەگەر ڕەئیەکی تر هەیە؟ ئەگەر نا بیدەمە دەنگدانەوە، دەبێت یەکلای بکەینەوە، جا پێش ئەوەی هین بکەین، با بەکورتی ڕەئیی دەدەمە سەرۆکی لیژنەکان کە دانیشتوون، دوا ڕەئی خۆیان جارێکی تر بڵێین بە تایبەتی پاش ئەوەی کە گوێیان لە ڕەئی ژمارەیەك لە ئەندامانی پەرلەمان بوو، هەر یەکە بە دوو دەقیقە قسەی بکەن و ڕەئی خۆیان بڵێن، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە ئیتیفاقمان کرد کە کوێستان خان و من یەکی تۆزێك قسە بکەین، نەك هەر یەکێکمان، ئەگەر ڕێگەمان بدەن، بەڕاستی بەداخەوە یەعنی ئینسان حەزی نەدەکرد موناقەشەکان ئەو ئاراستەیە بگرێت، کە وەکو ئەوەیە ئێستا ئێمە موناقەشەی مەجموعەیەك دژی ئەحکامی ئیسلامەو مەجموعەیەك لەگەڵیدایەتی.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دەقیقەیەك کە دەنگ دەدەین داوا لە ئەوانی تر دەکەم بێنەوە ژوورەوە، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدلله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەکەم : سەبارەت بەو عینوانەی کە دراوەتە پێشنیاری دووەم، ئەوە ناچێتە ناو یاساوە، تەنها عینوانێکە بۆ جیاکردنەوەی لەوەی سەرەوە کە تەقییدی تەعەددودی زەوجاتە، (منع تعدد الزوجات) ئەوە عینوانێك نیە بچێتە ناو یاسایەکەوە، دووەم : عەینەن چۆن لەسەرەوە نووسراوەتەوە (لایجوز تعدد الزوجات ألا......) لێرە نووسراوە (لایجوز تعدد الزوجات وفق أحكام هذا القانون) نەیگوتووە شەرعەن ڕێگەی پێ نادرێت، بە پێی حوکمەکانی ئەم قانونە ڕێگە نادرێت بە فرەژنی، ئەمەش وەك ئەوەی کە برادەران باسیان کرد، نسوس و ئیجتهادات و هتد ...، ئیجتهاداتیش هەیە کە ئینتلاق دەکات لە مەقاسیدی کولی شەریعەی ئیسلامەوە کە دەرئی مەفسەدەیە لە پێش دا ئینجا جەلبی مەسڵەحەیە، هەر لەسەر ئەو بنەمایە دەکرێت وەلی ئەمر دیاردەیەك ڕابگرێت کە هەیە لە کۆمەڵگا بۆ دەرئی مەفسەدە و بۆ جەلبی مەسڵەحە، ئینجا ئەوە قسەی من نیە، بەڕاستی جەنابی سەرۆك زۆر باس لەوە کرا کە ئەگەر فرە ژنی نەبێت وا دەبێ و وا دەبێت، ئێمە ئێستا لەم قاعەیە برادەران و خوشکانمان کە لە ئایینێکی ترن ڕێگە بە فرەژنی نادەن، ژیانێکی زۆر زۆر تەبیعیش ژیاون، نە خوانەخواستە فەساد لە عەنکاوە هەیەو نە لە شوێنێکی تر، لەبەر ئەوە من زۆر ئەو قسانەم لەبەر گران بوو، بەڕاستی باس لەوە دەکرێت کە ئەمە مەسەلەی کچان و ژنان حەل دەکات، من لێرە حەز دەکەم شتێکتان بە بیر بێنمەوە، ئێمە فەرقی ئینسان و بوونەوەری تر عەقڵە، ئینسان غەرائیز نایڕەوێنێ، عەقڵی ئینسان دەجوڵێنێت، لەبەر ئەوە پێم ناخۆشە کە باس لەوە دەکرێت کەئەنەهو ئینسان عەبدی غەرائیزەکانیەتی، ژیان زۆر لەوە دەوڵەمەند ترە کە تەنها غەرائیز بێت یان تەنها یەك غەریزە بێت، بەڕاستی مەرجی شەرعی و ئەساسی بۆ فرە ژنی عەدالەتە، ئەو عەدالەتە هەر بە پێی خودی شەرع زۆر زەحمەتە، لە ئایەتی 129 لە سورەتی (النساء) دەڵێت [ولن تستطيع أن تعدلوا بين النساء ولو حرصتم] ئەگەر حەریسیش بن لەسەر ئەوە (فلا تميل كل الميل فتذرها كالمعلقة وأن تصلح تتقوا فأن الله كان غفورا رحيما) لەسەر شەدە و فەتحە هینم مەکەن، هەر لە خودی ئایەتی 3 لە سورەتی (النساء) کەوا ئیحاء درا کەئەنەهو ئەمرێکە، چونکە خوا دەفەرموێت (فانكحوا)......... .

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مامۆستای ئایینی هەیە و قورئان خوێنیش هەیە كە غەڵەت دەكات، مانای وانیە مەقسودەن دەزانم جەنابت چی دەڵێی كە نیەتەكەی وا نیە، فەرموو پەخشان خان تەواوی بكە.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من داوای لێ بوردن دەكەم، دەخوازم ئەگەر لە فەتحەو زەمە و كەسرە ئەوە هیچ مەقسود نیە، ئێستا من لەبەردەمی خۆم دا كەسانێك كە زۆر پیاوی ئایینن گوێم لێ بە غەڵەتیان خوێندەوە، یەعنی غەڵەتی تیا بوو، هەر ئەوە نیە (فانكحوا) بەڵكو (وأن خفتم أن لا تقصطوا فى اليتامى).

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك محمد فەرموو نوقتەی نیزامیت هەیە؟.

بەڕێز محمد حكيم جبار:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

كە كاك زانا قسەی كرد، ڕاستە قسەت نەبڕی، بەڵام مەبەستم ئەوەیە مەجموعەیەك گوتیان با بە ئایەت و فەرموودە نەكەن، من دەڵێم كە مەنع دەكەین با بەڵگەی ئایەت و فەرموودە نەهێنینەوە، یەعنی پەخشان خان با بەڵگەی تر بێنێتەوە، بەڵگە لە موجتەمەع و نموونەی خراپ بهێنێتەوە، بەڵام تەفسیرێك ئەگەر بە ئایەت نەكرابێت بە فەرموودە كراوە....... .

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە شتێكی ترە، كاك محمد فەرموو، ئەو قسەیەت جوان بوو كە دەڵێی با دڵمان فراوان بێت و قبوڵی یەكتری بكەین، د. شوكریە رەئیت هەیە یان نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د. شوكريە رسول ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بۆ خۆتان گوتتان با لە موجتەمەعیش دا نموونە بێنینەوە، من دەڵێم لە ناو مجتمع دا پەندی پێشینانی زۆر جوان هەیە لە شاری هەولێر و لە هەموو شارەكانی تری كوردستان، پیاوی دوو ژنە جەرگی كون كونە، ڕێزیشم بۆ شوێنە ئایینیەكان، كە پیاوی دوو ژنە هەر خەریكی سەفاو مەروایە، ژن هەدووە پیاو لەدووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك جمال تۆش قسەیەك بكە بۆ ئەوەی گلەییمان لێ نەكەی، فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

به حەقیقەت من لەو مەوزوعە زۆر مەبەستم بوو بزانم بۆچی رەئیم هەیە بۆ یەکێك لەو تەرەفانە، تەبیعی بۆ هەریەکێك سەبەب و موبەرراتانەی کە لە ناو خەڵکەکە بیستوومە یان ئەو ڕۆژە چوومەتە ئەو دانیشتنەی کە کۆمەڵێك خەڵك هاتبوون کە عولەمای دینی و پرۆفیسۆر و زانایانی ئیسلام، یەعنی بەعام خەڵکێکی زۆری لێ بوو ، کە تەحلیلەکان هەمووی ئیمامی حەنەفی و ئیمامی شافعی و، یەعنی شتەکان هەمووی ئیجتهادات بوو، هیچی باسی ئەوەی نەدەکرد کە لە قورئان دا مەنع کراوە یان لە قورئان دا ئەمە نابێت بکرێت و ئەوەیان دەبێت بکرێت، لەبەرئەوە من ئێستا هەر قەرارێك کە دەیدەم، ئەوەی کە هەیە لە قورئان دا تەنها ئەو ئایەتەی سورەتی (النساء) تەبیعی ئەوە دوو مەفتەعی هەیە، لەلایەك ڕێگا دەدات یەك و دووان و سێیان، لەلایەکی ترەوە دەڵێت ئەگەر عەدالەت نەبێت، دەبێت ئەو شتە نەکرێت، جا لەسەر ئەو بنەمایە و لەسەر قسەکانی تریش، ئەوەی کە لەم کۆمەڵگایە هەیە من فکرەی خۆم باس دەکەم، تەبیعی خەڵك دەڵێت ئەگەر مەنع بکرێت دژی قورئانە، من بە دژی قورئان و ئایینی ئیسلامی نازانم، لەبەرئەوەی من بینیومە و هەتا ئێستا ئەوەی کە من بیزانم، یەك کەسم پێ بڵێ کە دوو ژنی هەبێت و عەدالەتی کردبێت؟ مومکین نیە لە ناو ئەم کۆمەڵگایەو لە ناو هیچ کۆمەڵگایەکی تریش دا لە دەرەوە خەڵکێك بتوانێت عەدالەتی هەبێت لەو مەوزوعە، ئەو مەوزوعە عەدالەتی تێدا نیە، لەبەر ئەوە من ئەوە ناچێت بە مێشکم دا ، بە نیسبەت ئەوەی کە هەندێك پێیان وایە فرە ژنی دژی دەستوورە، من بە دژی دەستووری نازانم، چونکە هەندێك لە برادەران ماددەی دووی دەستووریان باس کرد و هەندێکیش دەڵێن دەبێ دەستوورەکەی ئێمە و ئەو قەراراتانەی پەرلەمانی ئێمە کە دەیدات لەگەڵ ئەوەی بەغدا نابێت نەگونجاو بێت، من دەڵێم ئەوەش وا نیە، چونکە لە ماددەی 121 دا لە بەشی دووەم دا دەڵێت (یحق لسلطة الاقلیم تعدیل تطبیق القانون الاتحادی فی الاقلیم فی حالة وجود تناقض أو تعارض بین القانون الاتحادی وقانون الاقلیم بخصوص مسألة لا تدخل فی اختصاصات للسلطات الاتحادیة) ئەمە ڕێگەی بە تۆ داوە کە تۆ خۆت چی ئیختیار بکەیت و چ قەرارێك بدەی، خەڵکی تر دەڵێن کاکە با دەووروبەر لە خۆمان تێك نەدەین کەی دنیایە خەڵك دابنیشێت لە پەرلەمان، خەڵك دابنیشێت دەستوور دابنێت، یاسا دابنێت، دەبێت بیر لەوە بکاتەوە خەڵکێکی تر چۆنی کردووە؟ خەڵکی تر هەموو شتەکانیان غەڵەتە، هەر خەڵکی ترە دنیایان تێك داوە، خەڵکی ترە ئیرهاب و ئەنواعی شتی تر دەکەن، لەبەر ئەوە با خۆمان دیراسەتی وەزعی خۆمان بکەین، خۆمان چارەسەری موشکیلەکانی خۆمان بکەین، بیر لەوە نەکەینەوە کێ پێی ڕازییەو کێ پێی ڕازی نیە، هەندێك لە برادەران باسی ئەوەیان کرد ..... .

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە موناقەشەمان تەواو بوو ، پەخشان خان نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدلله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من قسەم تەواو نەبوو بوو، قسەم پێ بڕدرا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نوقتەی نیزامیت گوت، نوقتەی نیزامیەکەش نیو نوقتەی نیزامی بوو، ڤیان خان نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز ڤیان سلێمان حاجی بشار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەکەم جار دەرگای قسە کردن کراوە، زۆر ناویش نووسران، دوایی بە بێ ئەوەی کە جەنابت بگەڕێیتەوە بۆ رەئی ئەو ئەندامانەی کە ماون، ئایا حەقیان هەیە کە قسەکەی خۆیان بە جێ بهێڵن و هیچ قسەیەك نەکەن، بێ ئەوەی کە رەئی ئەوان وەربگری، گوتت بەسە تەنها رەئی سەرۆك لیژنەکان وەردەگیردرێت، رەئی سەرۆك لیژنەکانیش کە گوترا هێشتا تەواوی نەکردبوو کە قسەکەی پێ بڕاو دوو، سێ ئەندامی تر قسەیان کرد.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

یەکەم شت کە ناومان نووسین مولزەم نین بەوەی کە ئەوەی ناوی نووسرا قسەی بدەینێ، سەرۆکی پەرلەمان و سەرۆکایەتی زەبتی جەلسەکە دەکات و ئەو تەقدیری شتەکان دەکات، ئەگەر هەموو جار مولزەم بین مانای وایە تاوەکو سەعاتی شەشی ئێوارە دادەنیشین و ماددەیەکیش تەواو نابێت، لێرە مەسئولیەتی ئێمەیە لە کوێ ڕای بگرین و بڵێین بیخەمە دەنگدانەوە، لێرە موناقەشەکان دووبارەو سێ بارە دەبێتەوە و قسەیەکی تازە ناکرێت، کاك جمال هاواری لێ هەستا و گوتم بەڵکو شتێکی تازەی پێیە، بۆیە قسەم دا پێی، ڕاستیەکەت ناوێت؟ گوتم لە ئەمریکایەو قسەی سێیەمی پێیە، ئەویش هەر هەمان قسەی کرد، کاك محمد حکیم نوقتەی نیزامی هەبوو و قسەی پەخشان خانی بڕی، کاك خورشیدیش دەیەوێت بە هەمان ڕێگای کاك جمال قسە بکات، ئەگەر موسیرە لەسەر ئەوە دوو دەقەش قسە دەدەمە ئەو، کاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا من ویستم قسە نەکەم، بەڵام جەنابت دیارە مەجالت زۆر دا قسە بکرێت، قسەکانم هەمووی تیکرارە، بەڵام واقعەك هەیە نە مزایەدەی کەس لەسەر کەس بکەن، نە عاتیفەش بمانگرێت، رەجام وایە کە ئێمە دەمانوێت قانونێك دابنێین و کێشەیەك چارەسەر بکەین، کێشەیەکی کۆمەڵایەتی هەزار و دوو سەد ساڵە هەیە، من لەگەڵ ئەوە دانیم کە خۆم بڕوام بە دوو ژنی نیە ، لە حەیاتی خۆم بڕوام پێی نەبووە و نەشم هێناوە، ئەوەی دەشی هێنێت ڕقم لێی دەبێتەوە، بەڵام هەندێك مەسائیل هەیە ناتوانی تەجاوزی بکەی و رەجاش لە خوشك و برایان دەکەم تەقدیری واقعی کلتورو سەقافەت و عادات و تقالیدی میللەتەکەی خۆمان بکەین، مەعقولە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان پەنجا دەوڵەتی ئیسلامی هەیە کە دووسەد تا چوار

سەد ساڵە دەوڵەتە ئێمە لە ئەوان پێشکەوتوو تر بین، هەر چواردەورمان دەوڵەتی ئیسلامین، تەجاوزی هەمووی بکەین، ئێمە لە ئەوان عاقڵ ترو پێشکەوتوو تر و مەدەنی ترین کە هیچ کیانێکیشمان نیە، دەوڵەتیشمان نیە، لەبەر ئەوە رەجام ئەوەیە با لە حدود دەرنەچین و تەقدیری زروفی خۆمان بکەین، من بە دڵنیاییەوە دەڵێم خوشك و برایان ئەوەی کە دوو ژنی بێنێت، هەر دەیهێنێت، هەندێك برادەرو خوشك باسی ئەوەیان کرد کە دوو ژنیەکە تەلاقی نادات، بەڵام ئەوەی رەغبەتی هەبێت دوو ژنی بێنێت وەکو کاك غفور مەخموری ئیشارەتی پێی کرد بە تەئکید دەبێت ژنەکەی تری تەلاق بدات و دەبێت مندالەکانیشی بەرەلا بکات، لەبەر ئەوە من تەئیدی فەقەرەی یەك دەکەم، قبوڵ بکرێت بەو قیودەی کە داندراوە، ئەو قیودەش کە داندراوە ئیزافەی هەبێت باشترە، بەڵام رەجاتان لێ دەکەم با لە قاڵبی خۆمان دەرنەچین، با شتێکی سەیرمان لێ دەرنەچیت، چونکە هەموو دوەلی ئیسلامی تەنها تونس نەبێت ئەو قانونەی تەتبیق دەکات، یەك ملیار ئیسلام ئەو قانونەی هەیە با ئێمە تەجاوزی ئەو قانونە نەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاکە هەمووتان قسەی بکەن حەز دەکەن هەتا سەعات 5 دادەنیشین، کاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن اسماعیل سلیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ موقتەرەحی یەکەمم، خۆم وەکو شەخص دژی ئەوەم کە دوو ژنی هەبێت، بەڵام ئێمە ئەگەر بێتو موقتەرەحی دووەم بەکاربێنین، خۆ ئێمە لە ئەوروپا پێش کەوتوو تر نینە، ئەو خوشك و برایانەی کە چوونەتە ئەوروپا باش دەزانن لەوێ دوو ژنی مەمنوعە، بەڵام قانونێکی تری هەیە، لەوێ پیاو مومکینە 10 ژنی بێنێت، بەڵام چۆن دەیهێنێت، دوو ساڵ لەگەڵی دا دەبێت و دەڵێت کاکە ئێمە لەیەکتری تێر بووین، کاکە تۆ خواحافیز و من خوا حافیز و دەچێت ژنێکی تر دەهێنێت، هەروەها هەر لە ئەوروپا خانەوادە هەیە زۆر موحافزە یەك ژن دەهێنێت هەتا دەمرێت، ئەگەر لێرە تۆ ئەو موقتەرەحەی دووەم بەکاربهێنی دەبێت تۆ نیزامی ئەوروپاش بێنیە ئێرە، ژن ئازاد بێت کە 10 مێردی بکات، پیاو ئازا بێت کە 10 ژنی بێنێت، شتێکی تریش هەیە کە دەتوانن هەر یەك 10 دۆستیشی هەبێت، فرە ژنی لەوێ نییە، بەڵام لەوێ ئەو ئازادیە هەیە کە ئایا ئەو ئازادیەی ئەوروپا لەسەر ئێمە تەتبیق دەبێت؟ یان نا؟ ئێمە دەتوانین ئەوەی بکەین، لەبەر ئەوە من لەگەڵ موقتەرەحی ئەوەڵم کە تەعەددودی زەوجات هەبێت و شتێکی زۆر باشە، وەکو شەخص لەگەڵ دانیم، بەڵام بۆ کۆمەڵگای ئێمە شتێکی زۆر باشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سەرۆکایەتی رەئیەکی هەیە کە پێشکەشی جەنابتانی دەکەین، نیوەی زیاتر قسەیان کردووە، نیوەکەی تریش ماون، ئەگەر بمانەوێت ئەو نیوەی تریش قسەی بکات دەبێت جەلسەکەمان بخەینە سبەی، ئەوەی موئەییدی ئەوەیە کە ئێستا حەسم نەبێت و رەئی لەسەر نەدرێت و ئەوەی ماوە سبەی قسە بکات ئەوجا بیدەینە دەنگدان، دەیخەمە دەنگدانەوە کێ لەگەڵ ئەوەیە بەیانی ئەوانەی ناویان نووسیوە و تا ئێستا

قسەیان نەکردووە، با قسەی خۆیان بکەن ئەوجا حەسمی بکەین، کێ لەگەڵ ئەوەیە موناقەشەکە دوا بخەین بۆ سبەی دەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون ، کێ لەگەڵ ئەوەیە ئێستا حەسمی بکەین؟ دوو رەئیەکە بەو شێوەیە کە تەقدیم و تەئخیرەکەی بکەم، ئێستا کۆتایی بە موناقەشەکە بهێنین، دوو موقتەرەحەکە ئەوها بێت کە ئێستا کۆتایی پێ بێنین و دەیخەمە دەنگدانەوە، یەکەمیان: تەقیید بکرێت و دووەمیان: قەدەغە بکرێت، یان دوای بخەین کۆبوونەوەکەمان سبەی قسەکانی خۆمان تەواو بکەین ؟ فەرموو کاک بارزان چیە؟

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەم قسەکردنانە هیچ قسەیەکی تازە نیە، هەمووی تیکرار کردنەوەیە، هەموو باسەکان بە تێروتەسەلی کرا، تەعەدودیە مەنع بکرێت یان نەبێت، ئەوە کافیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە دەیخەمە دەنگدانەوە کێ لەگەڵ ئەوەیە کە ئێستا بیخەمە دەنگدانەوە و کۆتایی پێ بهێنین دەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێ لەگەڵ ئەوەیە موناقەشەکە کۆتایی پێ بهێنین نەك بخەینە سبەی دەستی بڵند بکات تکایە؟ زۆرینە لەگەڵ ئەوەیە ئێستا کۆتایی پێ بهێنین، ئێستا ئەو دوو موقترەحە لە ماددەی 3 کە هاتووە، پێش ئەوەی بیخەمە دەنگدانەوە، پەخشان خان ئەگەر رەئیەکت هەیە، فەرموو لەبەرئەوەی کاك محمد حکیم قسەکانی پێ بڕی، بە نوقتەی نیزام تەواوی بکە ، ئینجا کاك خلیل و کاك ملا سعدالدین و کاك کرخی هەریەکە دوو دەقیقە قسەی بکەن، دواتر دەیخەمە دەنگدانەوە، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی ئەوەی من کە ئەو ئایەتەم هێناوە لێرە بەکارهێنرا، کە بۆ دەعمی رەئیەك دژی رەئیەکی تر، نەك هەر ئەوەش یەعنی رەئیەکەی تر هەستم کرد بە غەیر مەقسود نەوعە شێواندنێکی بەرکەوت، بۆیە ئەوانەم هێنایەوە، من قسەی کاك محمد حکیم کە هەرچەند نوقتەکەی نیزامی نەبوو، بەڵام قسەکەی زۆر زۆر باش بوو، مەبەستی قسەی من ئەوە بوو بگەمە ئەو نەتیجەیەی کە ئەساسی شەرعیەتی ژن و هاوسەرگیری وەحدانیەتە لە ئیسلامدا، ئەوە کاك محمد حکیم زۆر کارەکەی ئاسان کرد، بەڕاستی مەسەلەی کە دووبارە لێرە باس دەکرێت مەسەلەی ژن و پیاوە، برادەرێك کە ئەو قسەی کرد زۆر بە حەق گوتی مەسەلەی هەموو کۆمەڵگایە، بلفعل با شتەکە وای لێ نەیەت کە ژنەکان قسەیان کرد پیاوەکان قسەیان نەکرد ئەوە ئێستا هەمووی دیارە، نە هەموو ژنەکان لەسەر یەك رەئین، نە هەموو پیاوەکانیش لەسەر یەك رەئین، مەوزوعێکی تر کە باس دەکرێت، جەنابی سەرۆك کە ژن، با ئەو شوو نەکات، بەڵام وەکو ئەو ڕۆژە کۆمەڵێك لە رێکخراوەکانی ئافرەتان و ژنان هات بوون، لە جوابی ئەندامێکی بەڕێزی پەرلەمان گوتیان ژن لە دەرگای پیاو دەدات یان پیاو لە دەرگای ژن دەدات؟ پیاوە دەچێتە خوازبێنی ژن، بەڕێزان من ئاخر قسەمە کە دەیکەم، کوێستان خانیش قسەی هەیە، ئێمە ئەو زۆرینەیەی لیژنەی داکۆکی کردن لە ئافرەتان

و ژنان پێمان وانیه ڕێگەگرتن بەو سیغەیەی کە (لایسمح ، لایجوز) بە پێی حوکمی ئەو قانونە شەرعەن پێمان وانیە فەساد بێت، یەعنی ئەوەی ئۆقیانوسێك لە تاوانی لەسەر نووسرا زیاتر بێت، پێمان وانیە نسبەی تەڵاق لە ئێستا زیاتر دەبێت، پێمان وانیە ژن کوشتن لە ئێستا زیاتر بێت، پێمان وانیە ژن لە ئێستا زیاتر خۆی بسووتێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان بە کورتی، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش بە بۆچوونی خۆم وای تێگەیشتووم کە بە پێی ئەو ئایەتانەی کە هەیە، بە شەرعیش فرە ژنی نیە، هەر یەك ژنیە، من پشتگیری لە قسەکانی برای بەڕێزم کاك محمد حکیم دەکەم کە ئەوە فعلەن یەك ژنیە، قسە بەمنیش مەبڕە کاك محمد ....

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد حکیم جبار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من سوپاسی ئەو دوو خوشکە دەکەم کە پشتگیری لە قسەکانم دەکەن، بەڵام قسەکەی من ئەوەیە کە ....

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من لە جیاتی جەنابت قسەکە دەکەم، جەنابت گوتت ئەسڵ یەك ژنیە، ئەوەی تر فەرعە، تێی گەیشتین، کوێستان خان بە کورتی، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کەواتە مادام عەدلی دڵ نابێت وەکو پێغمبەر (د.خ) گوتوویەتی کەواتە عەدالەت جێ بەجێ نابێت، کەواتە فرە ژنی حەرامە و حەڵاڵ نیە، من دەمەوێت لێرەدا پشتگیری لە برای بەڕێزمان کاك عوسمان و کاك مەلا أنور کە دوو کادیری یەکگرتوو و دوو کادیری شارەزا لە شەرع، قسەیان لەسەر مەسەلەی مەمنوع کردووە، لە رۆژنامە کاك عوسمان دەڵێت حاکمی دەوڵەت، قازی بۆی هەیە بۆ ماوەیەك ڕێ لە فرەژنی بگرێت، لە پێشیشەوە دەڵێت ئەمە دژی شەرع نیە و لە چەند مناسەبەیەکیش دا کاك مەلا أنور ئەوەی گوتووە، ئەوە رۆژنامەکەم لەلایە، من ئەوەندەی تێی گەیشتووم بە پێی شەرع خیلاف نیە، بەڵام لەڕووە کۆمەڵاتیەکەوە حەزدەکەم شەرحێك بدەم بە هیچ شێوەیەك فرەژنی هیچ کێشەیەکی کۆمەڵایەتی چارەسەر نەکردووە لە هیچ شوێنێکی ئەم دنیایە، هەمووومان کۆمەڵێك پیاو دەناسین کە فرەژنی کردووە، هیچ یەکێك لەو پیاوانە مورتاح نیە، هیچ یەکێك لەو ژنانەی ژنی بەسەر هاتووە مورتاح نیە، هیچ یەکێك لەو ژنانەش کە سەر بە

هەویٚ ڕۆیشتووە مورتاح نیە، هیچ یەکێك لەو منالآنەی لە خێزانێك دا گەورە بووە کە فرەژنی تیا کراوە، مورتاح نییە، کەواتە تۆ کێشەیەکی کۆمەلآیەتیت چارەسەر نەکردووە، بە پێچەوانەوە کێشەی زیاترت بۆ خێزانەکان دروست کردووە، ئەوەشی کە لە ئایەتەکەدا هاتووە، لێرە ئەوە بەهیچ شێوەیەك پەیڕەو نەکراوەو جیٚ بەجیٚ نەکراوە، ئەوەی کە ژنی دووەم دەهێنێت، نە کچێك دەهێنێت کە تەمەنی گەورەیە، نە ژنێکیش دەهێنێت کە مێردەکەی شەهید بووە، یان ئەمری خوای کردووە، گەڕاون بە دوای منالٚ ترین و جوانترین و باشترین کچی ئەم موجتەمەعە، کەواتە نەك چارەسەری کێشەیان نەکردووە، ڕەنگە فرسەتی زەواجی کوڕێکی گەنجیان کەم کردبێتەوە، ئەوەی من لەم مەسەلەیە تێی گەیشتووم مەسەلەیەکی زیاتر پیاوسالاریانەیە، مەسەلەیەکە لە هینەوە هاتووە، لەم یاسایە مەسەلەی فرەژنی هەبێت، هیچ بنەمایەکی یەکسانی تێدا نابێت، یەعنی ئەگەر پیاو بۆی هەبێت دوو ژن پێکەوە کۆبکاتەوە، ئەمە هەمووی بنەمایەك و هەمووی مەبدەئی یەکسانی هەلٚدەوەشێنێتەوە، ئەمە شتێکی ئینسانیە، شتێکە بە هیچ شێوەیەك پیاو نابێت لەگەلٚ دوو ژن کۆببێتەوە، ئەمەیە شتە ئینسانیەکە، بۆ دەبێت پیاوێك دوو ژنی پێکەوە هەبێت، ئەمە کەی ئینسانیەت و کەی عەدالەتی تیا جیٚ بەجیٚ دەبێت؟ لە ڕووە ئینسانیەکەوە تەماشای بکەین کە ئەمە شعوری هەر دوو ژنەکە بریندار دەکات، کە پیاوێك نە دەتوانێت عەدالەت لە خۆشەویستیا جیٚ بەجیٚ بکات، نە دەتوانێت هەردووکیان وەکو ژن تەماشا بکات، چونکە هەموومان ئینسانین دەتوانین تەماشای ناخی خۆمان بکەین، مومکین نییە دوو ژن وەکو یەك بە هاوسەر تەماشایان بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

چەند حەقائیقێك هەیە، یەکەم: فرە ژنی نە تایەبتمەندی دینێکە نە شوێنێکە نە فەترەیەکی زەمەنیە نە حەزارەتێکە، لە هەموو حەزارەت و لە هەموو ئەدیان لە هەموو فەترەیەك و لە هەموو زەمەن هەبووە، لە مەسیحیەت لە هەمووی کەمتر بوو، ئەویش وەکو لە دین و نسوسی دینی مەسیحی تێیدایە (مارتن لۆث) وەکو ئیسلاحیەکی مەسیحی وای کرد ئەوە ببێت، بەهەرحالٚ ئەوە باسی من نییە، ئێستاش تەعەدودیەت لەناو مەسیحیەت هەیە کە رەبتی بە تەتەورو مەدەنیەتە، تەتەورن، دیموکراتینە، مەدەنینە، لە دینی ئەوان هەیەو مومارەسەشی دەکەن، دووەم: فرەژنی، قانونی باری کەسێتی لەو ولآتانەی دەووروبەر لە هەموویان مەسدەری هەرە ئەساسی دەتوانین بلێین سەد لە سەد فقهی شەریعەتی ئیسلامیە، لە هەموو دەولەتانی دەوروبەر، سێیەم: لە عالەمی ئیسلامی سیٚ تەوەجوه هەیە بۆ ئەم مەوزوعە، هەندێك فرەژنی بە موتلەقی دادەنێن لە قەوانینی ئەحوالی شەخسی، وەکوسعودیە و وەکو مصر و هەندێك دەولەتی تر، هەندێکیشیان بە قەید داناوە وەکو عیراق و سوریا و سۆمالٚ و هەندێك دەولەتی تر، هەندێکیشیان مەنعی موتلەقیان کردووە، ئەوەی مەنعی موتلەقی کردووە، تەنها و تەنها تونسە، کە ئەویش ئێستا ئەشکالیەتی

لەسەر هەیە، لە خانوویەك دا ژنێك هەیە و پۆلیس دێت و مودەعی و تەحقیق دێت، دەڵێن (انها خلیلتی ولیست حلیلتی)، بە فەلسەفەی لیبراڵی عەشیقەو سەدیقەو خەلیلە دروستە، بەڵام حەلیلە دروست نییە، من لێرە ئیسلام وەکو شتێك کە حەڵاڵی دەکات، یان حەرامی دەکات موراعاتی مەنتقی خۆی و مزاجی کولی خۆی دەکات، ئیسلام (یحرم زینا)ی دەکات، حەرامی هەموو عیلاقەیەکی ناشەرعی دەکات بە هەموو شێوەیەك، لێرە عقوبەشی بۆ دادەنێت (الى درجة الاعدام) بۆیە کابرا کە خاوەنی منالْ و ژن بێت، ژنی هێنابێت بە شێوەیەکی شەرعی و ئەوە بکات حەدی ئیعدامە عقوبەی ئەو ، ئیسلام ئەو ڕێگایەی بۆ داناوەو شروتیشی بۆ داناوە، ئێمە ئیعتیدالمان ناوەندیە، چونکە ئیعتیدال شتێکی زۆر موهیمەو هەروەها تەوازونیش شتێکی زۆر موهیمە، نە ئەوەی مەنعی موتڵەق، نە ئەوەی تەعەدودی بە کەیفی خۆیان بڵێن ئارەزووی ئەوەیەو ئەوەیە، با ئەو قیودانە بن، چونکە ئەوانە زۆر باشن، دەتوانی موقتەرەحی تریش بێتە سەر ئەو قیودانە، باسی ئەوە کرا کە ئەوە موخالفە یان موخالف نیە، برایان، خوشکان، ئێمە لە حکومەت لیژنەیەکی فیقهی دروست بوو کە پێداچوونەوە لەسەر پرۆژەی لیژنەی داکۆکی کرد لە مافی ژنان لەوێ بکەن، ئەوانە بە نەسی سەریح ئەوان گوتیان بابە ئێمە ناتوانین تەبەنی ئەوە بکەین کە ئەوە موخالفە، ئەمە خاڵێکیان، رەئی زانایان و عولەمامان هەیە، کە دوو ئیتیحادمان هەیە، شوکر بۆ خوا انشالله ئەو دووانەش یەکتر بگرنەوە، هەر دووکیان موتەفقن و هەردووکیان یەك رەئیان هەیە کە مەنعی موتڵەق موخالفە، 1800 مینبەر لە کوردستان هەیە، بەیانی ئەوان هەموویان بێنە قسە لەبەرامبەر ئێمە وا نازانم ئێمە نە وەکو سیاسەتی حکومەت نە وەکو وەزعی ئێمەی ئێستا نە وەکو باری ئیجتماعیش باوەڕ ناکەم لە ساڵحی ئێمە بێت، ئەوە کرا کە ئایا تەڵاق زیاد دەبێت؟ یان نا؟ وەڵاهی نە بە قسەی منە و نە بە قسەی پەخشان خانە، بەقسەی مەحاکم و مەحامیە، دانیشتووینە لەگەڵیان و قسەمان لەگەڵیان کردووە کە حادیسە ڕووی داوە ژن چووەتە ئەوێ بۆ ئەوەی لە پێش قازی بڵێت ڕازیمە پیاوی من ژن بێنێت، لەوێ لە پێش قازی گوتوویەتی وەڵڵا پەشیمان بوومەوە و ڕازی نیمە، پیاوەکە گوتویەتی قازی تۆ لێرە شاهید بە یەك، دوو، سێ فەرموو، هەر لەوێ و لەو هەولێرە، یەعنی ئەوە قسەی مەحامی و ئەوانە، من دەڵێم ئەوە موخالفی ئەوەیە، تەبیعەتی ژن وایە حەز دەکات بە شەرعی شوو بکات، فورسەتی یەکەمی نیە، تەنها بۆی هەیە فورسەتی دووەم، بۆ لێ ناگەڕێی ئەوە ببی، با بە حوریەتی خۆی و بە ئیختیاری خۆی بێت، مافی مرۆڤ دەڵێت حەزدەکەم بە شەرعی بژین، ئێ بۆچی ئەو مافەت لێی ستاندووە، مادام بە ئیکراه نییە، عقوباتمان هەیە لە زەواجی بە ئیکراه ، جا من دەڵێم و رەئی سێ لیژنەش لەسەر ئەوەیە، ببورن و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك أنور ئیزافەت هەیە لەسەر قسەکانی کاك خلیل ؟ باشە کاك سعدالدین فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

﴿بسم الله الرحمن الرحيم﴾ حەقیقەتەك هەیە كە دەبێت هەموومان ئەوە بزانین، موستەحیلە كەس لێرەو لە ناوئەو پەرلەمانەی لەو برا بەڕێزانە كەوا خیانەت لەگەڵ دایك و خوشك و خێزانی خۆی بكات كە قانونێكی وا دەربێنێن كە زەرەری ئەوان بێت، قەت تەسەور ناكەم ئەو شتەی بكەن كەسمان، خاڵێكی ترم لە مەوزوعی تەعەددود هەتا ئێستاش كە ئەمریكا كە دەوڵەتەكە ئومەی دیموكراتیەتە نەیتوانیوە ئەو حاڵەتەی مەنع بكات، ئێستاش مۆرمۆنیەكان لە ویلایەتی ئەریزۆنا تەعەددود بەكار دەهێنن، ئەوە كاك جمالیش لێرەیەو دەزانێ، هەتا حاكمی ویلایەتی ئەریزۆنای دەیگوتن ئەوانە ئیشەكەیان لە ئێمە تێك داوە، چونكە تەعەددود بەكاردەهێنن و خیلافی قانون زۆر دەكەن، لە كەنیسەی ئسوڵی ئەوە موستەمسەكم لە كنە، نوقتەی دووەم ئەوە حەلەكە قەت ناتوانی تۆ بنەبڕی بكەی قانونێكی وا، هەتا لە بۆنی ئەڵمانیا لە ساڵی 1949 لە پاش ئەو تەوسیاتەی موئتەمەر تەوسیاتی ئەوەیان كردووە كە تەعەددود بگەڕێتەوە، بۆ؟ چونكە نیسبەی ئافرەت زۆر زیادی كردووە، یەعنی عیلاج نییە، یان دەبێت تەعەددودێكی موحتەرەم هەبێت خەلیلەو عەشیقە هەبێت، یان دەبێت ئەوها بە حەلالی بێت، ئەوە حاڵەتێكە دەبێت هەڵی بژێری، ئەگەر ئەتۆ مەنعی بكەی زۆرم پێ عەجایبە، یەعنی كو مەنعی دەكەی؟ بە چ حاڵەتێك مەنعی دەكەی؟ ئەگەر یەكێك كەمی هەبوو یان معاشەرەی زەوجی پێ نەكرا، دوایە دەبێت لە پاشان عەینی شت قانونێكی تری بۆ دەربێنیەوە، ژنەكە دەڵێت با مێردەكەم بچێت ژنێكی تر بێنێت، بەس بۆ منداڵی، من رازیم لەگەڵی داببم، یەعنی ئەو حاڵەتە ئەوە خەلەلی دەخاتە بەر مەحاكم، لە قەزیەی ئەو تەقیدەی كە ئێستا كە لێرە هەیە، لە قەزیەی تەقیدەكە ئێمە ئیزنمان داوە، یەكەم: ئیزنی قازی دەوێت، دووەم: عوزرەكی مەشروعی دەوێت، سێیەم: شروتمان لەسەری داناوە، چوارەم: ئاساری موتەرەتبە كە عقوبەی دێتە سەر، پێنجەم: حەبسی دێتە سەر، شەشەم: هەر دەبێت ئیجازەی قازی هەبێت، یەعنی قازی بۆی نیە ئیقافی تەنفییز بكات، ئێ باشە لە پاش ئەو هەموو قیودانەی لەسەری داندراوە، ئێ وەڵڵا مانای ئەوەیە كە كەس ژنی پێ نەیەت، یەعنی ئەو هەموو قیودەی لەسەرە ئەوجا ئێمە ئەو حاڵەتەی بڵێین با بەیەك جاری مەنع بێت؟.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس كاك سعدالدین قسەكەت گەیشت، كاك كرخی فەرموو.

بەڕێز كرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵڵا جەنابی سەرۆكی پەرلەمان، ئێمە لەگەڵ ئەو ڕاپۆرتەی داین، چونكە ئیمزامان كرووە و رەئی جیاوازمان نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئێستا زۆر وازحە و موناقەشەكان زۆر جوان كران، كەس لەدەرەوە هەیە؟ بزانن كێ لەدەرەوەیە بڵێ بە پەلە بێنە ژوورەوە، بەهەرحاڵ كۆتایی بە ژیان و خەبات نیە، بە هەر شێوەیەك بڕیار بدرێت، ئەو دوو پێشنیارە كە پێشنیاری یەكەم دەخەمە دەنگدانەوە كە دەڵێت سنووردار بكرێت، یەعنی ژن هێنانی دووەم

سنووردار بکرێت و مەرجی بۆ داندراوە، پێشنیاری دووەم دەڵێت قەدەغە بکرێت، گوێتان لە هەردوو بۆچوونەکە بوو لە رەئی لیژنەکان و لە رەئی ئەندامانی پەرلەمان، ئەو پێشنیارەی یەکەم کە دەڵێت فرەژنی سنووردار بکرێت بەو مەرجانەی کە داندراوە کە کاك خلیل و کاك سعدالدین ئاماژەیان پێی کرد، کێ لەگەڵ ئەوەیە پێشنیاری یەکەم قبوڵ بکرێت بۆ موناقەشە، چونکە لە موناقەشەدا دەوڵەمەند دەکرێت، کێ لەگەڵ ئەو پێشنیارەیە دەستی بڵند بکات تکایە؟ 39 دەنگ، کێ لەگەڵ ئەوە نیە دەستی بڵند بکات تکایە؟ 35 دەنگ، بە 39 دەنگ موفتەرەحی یەکەم قبوڵ کرا، ئەگەر هەر سێکیشمان رەئی بدەین هێشتا حەسمی ناکات، سەرۆکایەتی ئەو لەحزەیە مەجبورە رەئی بدات ئەگەر حەسم نەبوو، بەڵام کە ئەکسەریەتی هێنا پێویست بە ئەوە ناکات، 39 دەنگ بە 35 دەنگ تەواو بوو، من دەمەوێت دوو قسە بکەم لەوە دا، کە تا ئێستا قسەم نەکردووە، ئەو پێشنیارەی دووەم ئەگەر بێتو یەك، دوو شەرت هەیە لیژنەی ژنان و ئافرەتان پێشنیاری دەکەن، ئەویش ئەگەر قبوڵ بکرێت، وەکو ئەوەیە کە قەدەغەی بکەی، ئەگەر ئیلتیزامی پێ بکرێت لەلایەن قازیەوە و لەلایەن کۆمەڵگاشەوە ئەو شەرتانە جێ بەجێ بکرێت، بەقەدەر قەدەغە کردن وایە، چونکە زۆر زەحمەتە بتوانین رێگا بدەی بە یەکێك کە ژن بێنێت، بەڵام لە عەینی کاتیش دا بەو شێوەیە تەوازونەکە پەیدا دەبێت، تا سبەی سەعاتی 10,30 بەیانی....... .

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو مەرجانە، مەرجی تریش هەن، یەعنی دەبێت ئەوانیش موناقەشەی بۆ بکەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کۆتایی بە دانیشتنەکە دەهێنین بۆ سبەی کاتژمێر 10,30 دەقیەی بەیانی، زۆر سوپاس.

عونی کمال بزاز	**محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)**	**عدنان رشاد مفتی**
سکرتێری ئەنجومەنی نیشتمانیی	**جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**	**سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان – عێراق**	**کوردستان - عێراق**

ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی (9)

سێ شەممە ڕێکەوتی 28\10\2008

خولی دووەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی (9)

سێ شەممە ڕێكەوتی 2008/10/28

كاتژمێر (11)ی سەر لە بەیانی رۆژی سێ شەممە رێكەوتی 2008/10/28 ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستانی عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز عدنان رشاد مفتی سەرۆكی ئەنجومەن و, بە ئامادەبوونی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی) جێگری سەرۆك و, بەڕێز عونی كمال بزاز سكرتێری ئەنجومەن بەوەكالەت, دانیشتنی ژمارە (9)ی خولی دووەم, ساڵی (2008)ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمی بڕگە (1) لە مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار كراوی ساڵی 1992ی ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستانی عێراق، دەستەی سەرۆكایەتی ئەنجومەن بڕیاریدرا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە (9)ی خولی دووەمی هەڵبژاردن لە كاتژمێر (11) ی پێشنیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێكەوتی 2008/10/28دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو وگفتوگۆكردنی پرۆژەی هەمواركردنی یاسای باری كەسی ژمارە (188) لەساڵی 1959، كە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشكەش كراوە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان دانیشتنەكەمان دەكەینەوە، بەرنامەی كار:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو وگفتوگۆكردنی پرۆژەی هەمواركردنی یاسای باری كەسی ژمارە (188) لەساڵی 1959، كە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشكەش كراوە.

جارێكی تر بەخێرهاتنی میوانە بەڕێزەكان دەكەین كە لەسەرەوە لەگەڵمانا ئامادەن، كاك سعد یش دوێنی غایب بووە ئەمڕۆ بەخێربێت، داوا لەلیژانی پەیوەندیدار دەكەم، كە دوێنێ لێرە دانشتبوون بێن لەشوێنی خۆیان دابنیشنن، كاك محمدیش دەمێكە غایبە بەخێربێت، خوشك و برایان، ئەندامانی پەرلەمان، دوێنێ ئەو مەسەلە كە گرنگ بوو دەبوایە یەك لای بكەینەوە، جارێكی تر سوپاستان دەكەم پاشی موناقەشەیەكی تێرو تەسەل، بڕیارتان لەسەردا، ئێستا پڕۆژەكە بەوەی كە راپۆرتی لیژنەكان كەهاتووە بەو شێوەیە رێك دەخرێت، مادەی سێ ئەو رەئیانەی كە لیژنەی یاسایی دەریبڕیبوو سەبارەت بە دیباجەكەی و گۆڕینی قەراراتەكانیشی شتێكی رۆتینە دەبێت بگۆڕێت و دوایی خۆیان چاكی دەكەنەوە، دێینە سەر مادەی سێ، لەمادەی سێ داوادەكەم لەلیژنەی یاسایی ئەصلی پڕۆژەكە بخوێننەوە و دوایی رەئی لیژنەكان لەسەری بدرێت، فەرموو كاك سعدالدین.

بەڕێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الباب الاول

الزواج

الفصل الاول

الخطبة والزواج

المادة الثالثة: يوقف العمل بالفقرة واحد من المادة الثالثة ويحل محلها مايلي:

الزواج عقد بين رجل وامراة يحل كل منها للاخر شرعا غايته تكوين اسرة على اسس المودة والمسؤولية المشتركة وطبقا لاحكام هذا القانون، اما الفقرات (4 و 5 و 6 و 7) من المادة الثالثة فيوقف العمل بها وتطرح اللجنة محلها مقترحين وذلك لعدم التوصل الى اتفاق فيما يخص موضوع تعدد الزوجات وفيما يأتي كلا المقترحين، المقترح الاول تقييد تعدد الزوجات، لا يجوز الزواج باكثر من واحدة الا بإذن القاضي ويشترط لاعطاء الاذن تحقق الشروط التالية من لجنة طبية مختصة.

ب: ان يكون لطالب الزواج الثاني امكانية مالية تكفي لاعالة اكثر من زوجة واحدة.

د: ان لاتكون الزوجة قد اشترطت عدم التزوج عليها في عقد الزواج الاصلي.

ج: امكانية تحقيق العدل بين الزوجين في القسم وغيره من الالتزامات الزوجية المادية والمعنوية.

د: ان لا تكون الزوجة قد اشترطت عدم التزوج عليها في عقد الزواج الاصلي.

هـ: اذا تخلف احد الشروط المذكورة يعاقب الزوج والزوجة وولي الزوجة اذا كان قاصرا بالحبس مدة لا تقل عن ستة اشهر ولا تزيد عن سنة وبغرامة قدرها عشرة ملايين دينار.

و: لا يجوز للقاضي الحكم بايقاف تنفيذ العقوبات المذكورة، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

موقتەرەحەکەی تر پێویست ناکات بیخوێنیتەوە، بەڵام لە هذا: يعاقب الزوج او الزوجة، نەك الزوجة، فەرموون لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ئافرەتان وژنان.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

راپۆرتی لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ئافرەتان وژنان دەربارەی مادەی سێ ئەخوێنمەوە:

المادة الثالثة:

الفقرة 1:

اضافة كلمة تراضي بعد كلمة عقد وتقرأ الفقرة كمايلي:

الزواج عقد تراضي بين رجل وامرأة والى اخر الفقرة، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرمووو د. رۆژان.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە پێشنیاری یەکەم و دووەم کە دوێنێ دەنگی لەسەر نەدرا، دارشتنی دیباجەیەك بۆ پرۆژە یاساکەو، هەر وەها ناوی یاساکە بگۆڕێت بەقانون: تعدیل قانون الاحوال الشخصیة، سەبارەت بەو مادە لەبڕگە (ج) سێهەمدا هاتووە لەراپۆرتی لیژنە، بەزورینەی ئەندامانی لیژنەی یاسایی کەوا لەگەڵ پێشنیاری یەکەم بوون، هەر وەکو لەبڕگە (هـ)ی راپۆرتەکەدا هاتووە لەلاپەرە یەك، لە لاپەرە دوو، المادة الاولى، اولاً: یوقف العمل بالفقرة واحد من المادة الثالثة من القانون رقم 188 لسنة 1959 المعدل في اقلیم کوردستان ویحل محلها مایلي:

1- الزواج عقد بین رجل وامراة یحل به کل منهما للاخر شرعاً غایته تکوین اسرة على اسس المودة والمسؤولیة المشترکة طبقا لاحکام هذا القانون.

2- یوقف العمل بالفقرات (7،6،5،4) منها ویحل محلها مایلي:

لایسمح بالزواج باکثر من واحدة الا بإذن القاضي ویشترط لاعطاء الاذن توفر الشروط التالیة:

أ- قیام عذر مشروع یبرر التعدد کالمرض الثابت المانع للمعاشرة الزوجیة او عقم الزوجة الثابت بتقریر من لجنة طبیة مختصة.

ب- ان یکون لطالب الزواج الثاني امکانیة مالیة تکفي لاعالة اکثر من زوجة واحدة.

ج- امکانیة تحقیق العدل بین الزوجین في القسم وغیره من الالتزامات الزوجیة اي المادیة والمعنویة.

د- ان لاتکون الزوجة قد اشترطت عدم التزوج علیها في عقد الزواج.

هـ- کل من اجرى عقدا بالزواج باکثر من واحدة خلافا لماذکر في الفقرات (أ،ب،ج،د) من ثانیا من هذه المادة یعاقب بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولا تزید على سنة وبغرامة لا تقل عن خمسة ملایین دینار ولا تزید عن عشرة ملایین دینار.

و- لایجوز للقاضي ایقاف تنفیذ العقوبات الواردة في الفقرة (هـ) اعلاه، زۆر سوپاس.

بڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خلیل فەرمووو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە تەئیدی پڕۆژەی حکومەت دەکەین، تەنها لەبڕگەی (هـ) وتوویەتی: اذا تخلف باحد الشروط المذکورة یعاقب الزوج والزوجة وولي امر الزوجة اذا کان مقصرا، ئەوە وتوویەتی الزوج والزوجة وولي امر الزوجة،

لیَرة مان طوت، كل من اجرى عقدا بالزواج باكثر من واحدة خلافا لما ذكر، ئەو گۆڕانكاریەی تیابوو، ئەوەی تـر وەكـو خـۆی مـاوە، تەبعـەن لیژنـەی ئـەوقاف رەئـی خۆیـان هەیـە لـەدوو بڕگـە ئـەوان دەتـوانن داوای قسەبكەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی داكۆكیكردن لەمافی ژنان لەسەر ئەو شروتانە چ تازەتان هەیە؟ تەغیرێك، شتی تازە، فەرموون.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من ئەوەم نەخوێندەوە، ئەوەی عیلاقەی بەمادەی (4،5،6،7)وە هەیە، بەپێی راپۆرتەكەمان، ئەگەر هاتوو ژنی یەكەم زەواجی پیاوەكەی لەژنی دووەم بەزەرەری زانی بۆ خۆی ئەوەیش یەكێك دەبێت لەشـەرتەكان و ئەوەی كەئێستا پاشی موداوەلە، پاشی نەتائیجی دوێنی بـەعزێ مـەرجی ترمـان هەیـە كـە هـاتووە بـە: قیام عذر مشروع یبرر التعدد كالمرض الثابت، ئەو (قیـام عـذر مەشـروعە كـە یـبرر التعـدد) ئـەوە لابـدرێت یەك سەر وادەستی پێبكات: (لایجوز الزواج باكثر من واحـدة الا بـاذن القاضـي ویشـترط لاعطاء الاذن تحقـق الشروط التالیة: المرض الثابت المانع للمعاشرة الزوجیة وعقم الزوجة والی اخره)، یەعنی ئەوەی یەكـەم ئـەو جوملەیەی یەكەم لابدرێت چونكە دەرگادەكاتەوە بۆ شتی تر، بەڵام بـا تـەحدیـد بكرێـت كـە لـەچ حاڵـەتێكا بۆی هەیە ژنی دووەم بێنێ، ئەگـەر ژنەكـەی نـەخۆش بـوو، نەخۆشـیەكی مـانع لەموعاشـەرەی زەوجـی یـان عوقمێكی بەردەوامی هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

تەواو راپۆرتی لیژنەكان وا نیە؟ كاك كەرخی فەرموو.

بەڕێز كرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە وەكو لیژنەی مافی مرۆڤ لەبڕگەی یەكەم لەمادەی سێهەم، تەنها یەك وشەمان بۆ زیادكردبوو، ئەوەیش پـاش كلمـەی المـودة، الرحمـةمـان زیـاد كردبـوو، بەنیسـبەت دوو پێشـنیارەكە ئێمـە وەكـو لیژنـە لەگـەڵ پێشنیاری یەكەم بووین وەكو لە یاساكەدا هـاتووە، بەنیسـبەت بڕگـەكانی دی لیژنەكـەمان هـیچ تێبینیـەكی نەبوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ئێستا بۆ ئەوەی ئیشەكان ئاسانتربێت فەقەرە بە فەقەرە موناقەشەی دەكەین، مـاددەی سـێیەم هـەمووی، لـە فەقـەرەی یەكـدا تەعریفـە، ئـەوەی دوێنـێش ئامـاژەی پێكـراو دواخـرا بـۆ ئـەمڕۆ، ئەصـڵی مەشروعەكە كە هاتووە بەعەرەبی خوێنرایەوە كە دەڵێت: الـزواج عقـد بـین رجـل وامـرأة ویحـل كـل منهـا للاخر شرعا وغایته تكوین الاسرة علی اسس المودة والمسؤولیة المشتركة وطبقا لاحكام هذا القانون، دوو وشـە موقتەرەح كـراوە بـۆ ئیزافـەكردنی، لیژنـەی داكۆكیكردن لـەمافی ئافرەتـان وژنـان دەڵێـت: (الـزواج) دەبێـت

بنووسرێت عقد تراضي، لیژنەی ماڧی مرۆڤیش دەڵێت لەگەڵ مەوەدەکە ڕەحمەیش ئیزافە بکرێت، ئەوە بەنیسبەت ئەو فەقەرەیە جا لەبەر ئەوە دەبێت چەند کەسێك قسە بکات لەسەر ئەو مەوزوعە، ئەو موقتەرەحەی لیژنەی ژنان کە دەڵێت تەرازێکە ئیزافەبکرێت و لیژنەی ماڧی مرۆڤیش دەڵێت ڕەحمەکەیش پاشی مەوەدەکە ئیزافە بکرێت، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خۆی عەقدی زەواج کەهاتووە حەتمەن دەبێت کە عنصری تەرازی تێدا بێت، بۆیە ئەگەر تەرازێکەی تێدابێت بەقەناعەتی من هیچ ئیشکالاتێکی تێدانیە و هەتا بەنیسبەت ئەخیر وشەی کاك کرخی کە ئیشارەتی پێکرد ئەگەر تێدانەبێت هیچ ئیشکالیەتی تێدا نیە، چۆنکە تەواو کەری یەکترین ئەوانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ناوەکان دەخوینمەوە بۆ ئەوەی دوێنی ئەوانەی لێم عاجزبوون، دوێنی کە قسەیان نەکردووە ئەوەڵ جار ناوی ئەوان دەخوێنمەوە، فەرموو سارا خان.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە ناتوانم لەجیاتی دوێنێ قسە بکەم، چونکە مەسەلەکەی دوێنێ تیپەڕی، بەهەرحاڵ، زۆر سوپاستان دەکەم، بەنیسبەت پێناسەی عەقدی زەواج، ئێمە ئەو یاسایەی کە دەریدەکەین دیارە بۆ چارەسەرکردنی کێشەی ژنانەو زیاتر لەبەرژەوەندی ژنانە، ئێمە ڕۆژانە دەبینین ئەو کێشە زۆرانەی ژنان کە بەلێشاو دەکوژرێن، بەلێشاو خۆیان دەسووتێنن، خۆیان دەکوژن، مەسەلەکە ئەوەیە زۆر لەحاڵەتەکان بەرەزامەندی خۆیان زەواجیان نەکردووە، شوویان نەکردووە، یان هاوسەریان هەڵنەبژاردووە، لەبەر ئەوە بوونی ئەو تەرازییە زۆر گرنگە تەئکیدی لێ بکرێتەوە، حەتا لەمەحکەمەکانیش بۆ ئەوەی زۆر جار لەمەحکەمەیش عەقد تومارکراوە، بەڵام ڕەزامەندیشی نەبووە، یەعنی ئەو تەرازییە زۆر زۆر گرنگە لێرە بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

هەر ئەوەندە بە موختەسەر بێت، خۆی دەڵێت: زەواج پەیمانێکە بە رازی بوون، رازیی بوونەکە ئیزافەبکرێت یان نا؟ لە پاشی مەوەدەکەیش ڕەحمەکە ئیزافە بکرێت، یان نا؟ ئەوەندە رەئی لەسەر ئەو دوو شتە بدەن، گێلاس خان فەرموو.

بەڕێز گێلاس محی الدین محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مـن پشـتگیری لەپێشـنیاری راپۆرتەکـەی لیژنـەی داکۆکیکردن لـەمافی ژنـان دەکـەم، لەبـەر ئـەوەی راسـتە لەناوشارەکاندا تۆزێك کەم بوەتەوە، بەڵام لەئەترافا ئێستا ئەو تەرازییەی تێدا نەبێت ئەو عەقدانە زۆرجار بەزۆر دەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەوەوە دەستی پێدەکەم پێویستە بڕۆژەکە جارێ هـەر نـاوی ئـەوەبێت (تعـديل تطبيـق قـانون الاحـوال الشخصية) بەپێی مادەی 121 دەستور ناوەکەی وا لێبکەین سەبارەت بـە ئـەوەی عەقدەکە، ئـەرکانی عقـد، تراضي محل سبب، **یەعنی هیچ نایەت تۆ باسی تەرازی بکـەی، هـیچ عەقـدێك ئەگـەر تـەرازی تیانـەبێت، یـەعنی ئـەو عەقـدە باتڵە یـان ئـەو عەقـدە خەلـەلێکی تێدایـە، ئـەوە نابێـت بینووسـی ئـەو عەقـدە، ئـەوە ئەرکانەکانێتی، ئینجا من ئیزافەیەکم هەیە سەبارەت بەوەی (المسؤولية المشتركة)، (المسـؤولية المشـتركة) لـە نیتاقێکی بچووکایە، ئەگەر ئێمە بنووسین (المسؤولية المشتركة) بچووکە، ئەو رۆنکردنەوانەی کە من ئەیـدم قسەی خۆم نییە، لەبـەر ئـەوەی لـە هەنـدێ مەسـادرەوە خوینـدمەتـەوە، ئەگـەر ئێمـە بنوسـین (المسـؤوليات المختلفة) زۆر فراوانترە بۆ پاراستنی مافەکانی ژن و مافەکانی پیاو، هەر بۆ نموونە تەنها لەسـەر (المسـؤولية المشتركة) چـی وچـی ئەگرێتـەوە تـەوزیحێك لەسـەری بـدەم، (المسـؤولية المشـتركة)،** حسن المعاملة **یەکێکـە لەوانە، (اشباع الغريزة، التعاون على البر والتقوى، النسل)، ئەم سیانەیە، بەڵام (المسـؤوليات المختلفـة) چـیە؟ (المسؤوليات المختلفـة) مسـاواتە، کـەواتا یەکسـانی لـەنێوان ژن وپیـاودا، (المسـؤولية الشخصـية)، مسـئوولیەی شەخسیە چیە؟ ئەهلیەی دینی، ئەهلیەی ئیقتیسادی، ئەهلیەی ئیجتیماعی، ئەهلیەی ئوسەری و هـەر وەهـا لەیەکێك لە مسؤلیاتی موختەلیفە،** المسؤولية الادارية، **لەمەسئوولیەی ئیدرای دێینەوە سـەر مسـئولیەی موشترەکە کـە بەشـێکە لەمەسـئوولیەی ئیـداری لـەنێوان ژن وپیـاوا، ئەگـەر ئێمـە لـە جیـاتی مەسـئوولیەی موشـترەکە بنووسـین (المسـئووليات المختلفـة) فـراوانترو گـەروەترو مـافی ژن وپیاوەکـەیش ئـەپارێزێت، زۆر سوپاس.**

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دلێر فەرموو.

بەڕێز دلێر محمد شريف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی منیش لەگـەڵ ڕەئەکـەی لیژنـەی داکۆکیکردن لـەمافی مـرۆڤم، چۆنکە ئـەوەی کـاك عـادل ئـەیڵێت راستەکا خۆی عەقد تەرازی تێدایە، هیچ عەقدێك بەبێ تەرازی نابێت، بەڵام ئەوە بەعەقدێکی تەبیعی بـۆ کڕین و فروشتن، ئێمە لەحاڵەتێك کە عیلاقەی دوو ئینسان کە ژن ومێردە و تەئکید دەکات لـەپیاو ژن، بـۆ ئەو عیلاقەیە رەبتەکەین بە عەقدێك کـە ئـەو عەقـدە زەرورەت وایـە کەلیمـەی تـەرازی تێـدابێت، چونکە

ئەمە حاڵەتێکە بۆ تەئکید لەهەردوو حاڵەتی ژن و پیاو، هەموومان دەزانین کە مجتەمەعی کوردستانی پڕە لەو حاڵەتەی کە مەفهومی تەرازی نەبووە و زەواجەکەیش کراوە، بەزۆر دراوە بەشوو، ئەو کچە و بەبێ رازی بوونیش، لەحاڵەتێکدا کە هەر عەقدیش بووە و ژیانیشی لەسەر بەردەوام بووە، لەبەر ئەوە بە قەناعەتم کەلیمەی تەرازی زەرورەتە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش وەکو قانونیەك تێدەگەم کە عەقد ئیجاب و قەبوڵە، بەڵام ئەگەر لیژنەی ژنان پێیان باشە کەلیمەی تەرازی هەبێت ئەوە هیچ مانیعێك نیەو ئیزافەیەکە، مەسەلەی مەسئولیەی موشتەرەکە من تێبینیم لەسەری هەیە بەراستی لەلیژنەی قانونیش باسم کرد، من پێم وایە ئیزدیواجیەت دروست دەکات لەقیادەی ئوسرە، لەناو کۆمەڵگای ئێمە هەر موئەسەسەیەك، هەر دەوڵەتێك، ئەو پەرلەمانەی ئێمە ئەگەر مەسئولییەی موشتەرەك بێت لەبەینی دووکەس، کەس تێناگات کێ مەسئولی یەکەمە و، ئێمە تەجروبەی دوو ئیداریی و پەنجا بە پەنجام زەرەری زۆر گەورەی لێیداین لەئیدارەی کوردستان، ئێستا بێین ئوسرە تووشی ئەو وەزعە بکەینەوە، بەرەئیی من باش نیە، پێشنیارەکەی کاك عادل باشترە، (المسؤولیات المختلفة) بۆ ئەوەی تەعاون بێت زیاتر نەك مەسئولیەی تەفسیری، دوایی بێتە سەر ژن و هەندێ ئاساری قانونی بێتە سەر، بۆیە مەسئولیەی موشتەرەکە موەفەق نیە، المسؤولیات المختلفة باشترەو پشتگیری پێشنیارەکەی کاك عادل دەکەم و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ ئەوەدام تەرازی ئیزافەبکرێت، موشتەرەکەیش وەکو خۆی بمێنێتەوە، بەڵام من لێرەدا حەز ئەکەم شتێکی زیادە ئیزافە بکرێت، ئەو عەقدی زەواجەی کە دایکم شووی پێی کردووە هەمان نەصە کەمن شووم پێی کردووە و هەمان نەصیش ئەبێت لەگەڵ ئەو عەقدەی کە کچەکەم شووی پێ دەکات، هیچ گۆڕانێکی بەسەردا نەهاتووە، ئێمە لێرەدا دەمانەوێ هەموو کەسێك کاتێك بەتایبەتی ژنان کاتێك کە ئەچن بۆ بەردەمی قازییەکە عەقدەکە ئەکەن، مەفروزە هەم شێوازی عەقدەکە بگۆڕێت هەم قازییەکە تەبلیغی کات، پێی بڵێت تۆ ئەتوانیت شروتی زەواجەکەی خۆت لەناو عەقدەکەدا بنووسی، کەواتە ئێمە دەتوانین هەر ئەم تەعریفە لەدوای ئەوەی بڵێین: (طبقا لاحکام هذا القانون)، ئەوە بکەین بە یەکەم وەکو تەعریف، دووەمیش: (علی القاضي اعلام الطرفین)، بۆ ئەوەی هەردوو لا ئاگاداربن، ئەمان رووبەڕووی چی ئەبنەوە

و خەرێکی چین، (على القاضي اعلام الطرفين عند ابرام عقد الزواج بكافة حقوقهما وواجباتهما)، ئەوسا تێگەیشتن بێت هەم تازەگەریەکیشە و هەم مەجالی ئەوەیە خەڵك بزانێت مافەکانی خۆی چیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەهەموو عەقدێکا روکن هەیە وشەرتیش هەیە، روکن ئەوەیە ئەگەر ئیخلال بەهەر شتێکی هەبوو، بەهەر روکنێك هەبوو عەقدەکە هەڵوەشێتەوە، تەرازی روکنە، روکنی عەقدی زەواجە، یەعنی ئەگەر تەرازی لە بەینی ئەو دوو تەرفانەدا نەبێت، ئەوە عەقدەکە هەر دروست نابێت لەئەصلا، لەکوێدا ئەمە و دەرهاویشتەی چیە؟ دەرهاویشتەی ئیجاب و قەبوڵە، ئەبێت لەبەردەم قازیدا ئەم دوانە ئەو ئیجاب و قەبوڵەیان لێ ببیسترێت، یەعنی هەردووکیان رازیبن بەم مەسەلەیە، ئێستا تۆ بڵێیت تەرازی، تەرازی لەکوێدا دروست دەبێت، ئەبێت سیغەیەکی بۆ بدوزیتەوە یان ئالیەتێکی بۆ بدوزرێتەوە، ئالییەتەکە ئەوەیە لەشروتەکانا دیاری کراوە لەبەردەم قازیدا ئەبێت ئیجاب و قەبوڵ بچێت بەگوێی قازیداو بەچێت بەگوێی شاهیدەکانیشدا، هەتا ئەگەر بەریسالەیش بوو لەشوێنێکی دوورەوە بۆ جێگایەکی تر ئەبێت، ئەو ریسالەیە مەسموع بێت، نەك یەکێکیان مەسەلەن کوێربێت و نەیبینێت، کابرا نەبینێت، ئەبێت بچێت بەگوێیدا، ئەبێت بیبیستێت ئەم ئیجاب وقەبوڵە، ئیجاب و قەبوڵی هەردوو تەرەفەکە ببیستێت، مەعنای وایە کە تۆ ئەڵێیت تەرازی، دەبێت ئالیەتێکی بۆ دانەیت لەجێگایەکدا بۆ ئەوەی تەئکید بێت، ئەمە ئەگەر ببێت ونەبێت هیچ تەئسیرناکات، بەڵام بوونەکەی وەکو تەئکیدێك بێت بەوەی نازانم زەرەر بدات، بەنیسبەت ئەوەی ئێمەوە کە رەحمەمان بۆ زیاد کردووە لە ئەصلا ئەم زەواجە، یەعنی جەعلێکی خواییە کە وتمان بەشەرع حەڵاڵ دەبێت نەك بەعەقد، لەسەر چ ئەساسێك، لەسەر ئەساسی: على المودة والرحمة، مەوەدە دژی توندوتیژییە لەزمانی عەرەبیدا بۆ ئەوەیە و رەحمەیش دژی زوڵمە، یەعنی ئەم دووکەسە کە پێك دێن لەم عەقدە ئەبێت ئەمە لەبیری خۆیان ببەنەوە، ئەم دوو سیفەتە لەخۆیان هەڵکەنن یان کەمیکەنەوە، توندوتیژی و زوڵم کردن، بەلای کەمەوە بەرامبەر بەیەکتری نابێت ئەم دووشتە بکەن، چونکە ئەمە ئیخلال دروست دەکات، ئیخلال دروست دەکات بۆ پەیوەندێکانیان، وئیخلال دروست دەکات بۆ ئەوانەیش کەدوای خۆیانن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د. ناصح فەرموو.

بەڕێز د.ناصح غفور رمضان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەر ئەوەندە لە رووی یاساییەوە بڵێین عەقد تەرازیش دەگرێتەوە، یەعنی بەبی رازی بوون عەقدەکە نابێت، بەڵام بۆ دڵنیایی ئافرەتان و ژنان و خوشکان، من پێم وایە ئەگەر ئەوەی تێدا بێت تووشی کێشەنابن، چونکە ئەمە دڵنیاییە و تەئکیدکردنە، من پێم وایە هێچ زەرەرێکی نیە ئەگەر تێیدا بێت، ئەوە بەنیسبەت (المسؤولية المشتركة) باشتر وایە بڵێن (المسؤولية المختلفة) وەکو کاك عادل باسی کرد وە لێرە وشەی رەحمە من پێم وایە پێویست ناکات، چونکە ئەوە لەشەئنی ئافرەت کەم دەکاتەوە ئەو وشەیە من پێم وایە ئەوە زیادە وپێویستی نیە، مەوەدە هەیە ئەوە بەسە، ئەوەی رەحمەکە پێویست ناکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دیلمان فەرموو.

بەڕێز محمد احمد صالح(دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش لەگەڵ ئەوەمە تەرازی ئیزافە بکرێت لەسەر ئەوە، چونکە ئەم عەقدە وەکو عقودی موعاملاتی بەیع نیە، لێرە تەوازن نیە لەبەین هەردوو تەرەف وزۆر جار عەواملی دەرەوەی هەردووکیان تەئسیردەکات لەسەر دروست کردنی عەقد، بەتایبەتی ماڵ و باوك و ئەوانە، لەبەر ئەوە ئەگەر تەرازی هەبێت دروست ترە، رەحمە ئەمەیش حیساب دەکەم زیادەیە ئیزافەبکەین، چونکە مەوەدە موورادیفە لەگەڵ رەحمە پێکەوەنە شتێکی زیادەدەبێت، المسؤولية المشتركة ئەگەر خەلەل هەبێت، ئیمکانە بڵێت المسؤولية الزوجية المشتركة، حەتا موحەدەدبێت لەزەواج و لەئوسرە لەو حاڵەتانەدابێت و مونتەهی دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

شمسە خان فەرموو.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەپێناسەکەدا من عەقدی تەرازی لەگەل لیژنەی ژناندام، راستە یەکێك لە روکنەکانی عەقدە، بەڵام ئەم عەقدە جیاوازە، عەقد خۆی کە ئەکرێت لەبەیع و شیرایە، مەسەلە دەبێت زمەی مالی ئەغلەبیەتی تیدابێت، بەڵام ئەمەی بەینی ژن و مێرد خوای گەورە کە بەمیساق ئەمەی هێناوە، بەمیساقیکی غەلیز جیایە لەو عەقدا، راستە مەسەلەی نەفەقەکە، مەسەلەی تەلازومی مالی تێئەکەوێت، بەڵام لەبەر ئەوە پێم باشە عەقدی تەرازیبێت، چونکە هەر بەو عەقدەیشەوە پێشترکراوەو کۆمەڵێك ژنیش بەناچاری

بەشوودراوەو، یان خۆی سووتاندووە، یان خۆی کوشتووە، لەبەر ئەوە پێم باشە تەرازیەکە بێت وتەسبێت بکرێت، بەنیسبەت مەوەدەو رەحمەیشەوە بۆ زیاد بکرێت لەگەڵ ئەوەی ماق مرۆڤن، لەبەر ئەوەی رەحمە لێرە ئەوە ناگەیەنی کە پیاوەکە بەزەیی بە ژنەکەدابێت وکەلیمەیەکی سوك بێت، یان ئافرەت کەم بکاتەوە، بەعەکسەوە خوای گەورە کە باسی دەکات مەوەدەو رەحمە لەبەینتانا بێت، مەعنای وایە وەکو شەریکەیەك وایە بەینی ژن و پیاو ئەگەر رەئس مالەکەی دڵخۆشی و سۆزوبەزەییە، ئەگەر ئەم رەبتە هەبێت لەبەینی ژن و پیاو ئەو کێشانە و ئەنواعی توندو تیژی روو نادات، لەبەر ئەوە پێم باشە ئەو رەحمەیەیش لێرەدا تەسبیت بکرێت، بەنیسبەت مەسئوولیەتی موشتەرەکەوە من لەگەڵ رەئیەکەی کاك عادلم، مەسئوولیاتی موختەلیف بێت باشترە، چونکە ئەمە سبەینی تەعریف زۆر زۆر موهیمە لەوانەیە ئەگەر ئەمە تەسبێت بکرێت بەو نیتاقە تەسکە دوایی لەبڕگەکانی کە وەکو نەفەقەو میراتا ئەڵێن مەسئوولیەتەکە موشتەرەکە، لەبەر ئەوەی نەفەقەکە ئەبێت ژن و پیاو وەکو یەك بێت ومیراتەکەیش وەکو یەك بێت، رەنگدانەوەی بەسەر ئەو مادانەی تر هەیەو ئیشکال دروست دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د. کمال فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەبەر ئەوەی ئەمە حاڵەتێکی زۆر زۆر گرنگە پێویستە ئەم شروتانە زۆر بەوردی دەست نیشان بکرێت وزۆربن و وازیح بێت، پێش ئێستا زۆر عەقد کراوە، بەڵام عەقد پێکراوە، یەعنی ئێمەیش پێویستە لێرە روونی بکەینەوە ئەو ئافرەتەی، ئەو ژنەی کە بەشوو دەدرێت ئەچنە پێش قازی بەتەنها قازی لەخۆی بپرسێت پاشان بەجەماعی لیێ بپرسێت، چونکە زۆر ئافرەت هەیە منداڵە ئەترسێت لەبەر شەرمی باوك و برای ئەڕوات عەقدەکات وئەڵێت باشە، بەڵام بەدڵی نیە، بۆ ئەوەی قازی موتمەئن بێت، پێویستە ئەم نوقتەیە موراعات بکرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوباس بۆ ئەوانەی کە قسەیان کرد، هەموو رەئیەکان وازیحە، کاك د. نوری ماوە، فەرموو.

بەڕێز نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من بەداخەوە کەوا هەستەکەم، ئێمە خۆمان بەدەستی خۆمان زمانی کوردی دەشێوێنین وشەی عەقدمان کردووە بەگرێبەست کە لەزمانی کوردیدا نیە، گرێبەند هەرچۆن بێت باشترە، لەبەر ئەوەی ئێمە تەبعەن رێکەوتنمان هەیە لەزمانی کوردیدا رێکەوتن، ئەگەر بەمەعنای ئیتیفاق بێت، ئیتیفاق لەعەقد گەلێك فراوان ترە، من بۆیە پێشنیازی ئەوە دەکەم بەزمانی کوردی بۆ ئەو پێناسەیە بوترێت، رێکەوتنێکی ئارەزوومەندانەیە لەنێو ژن و پیاودا بەمەبەستی دروست کردنی خێزان لەسەر بنەمای خۆشەویستی

وبەرپرسیاریەتی هەردوو لایان بەپێی حوکمەکانی ئەم قانونە، کە ئێمە وتمان بەپێی حوکمەکانی ئەم قانونە پاشان کە دەچینە ناویەوە کۆمەڵێك ئەرکی لەسەر شانی هەردوولا داناوە هەموویان دەگرێتەوە، ئێمە ئەگەر بەشێوەیەکی گشتی بڵێین هەموو لایەك ئەوە ناتوانین، بەڵام ئەگەر بڵێین بەپێی حوکمەکانی ئەم قانونە ئەوانەی کەوا لەو قانونەدا هاتووە پاشان روون دەکرێتەوە، ئەوە دەکەوێتە سەر شانی هەردووکیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دووکەسی کەیش ڕێگایان دەدەم قسە بکەن، کاك مەلا ئەنوەرو کوردستان خان، فەرموو کاك مەلا ئەنوەر.

بەڕێز مەلا انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت عەقدی تەرازی، ئێمە لەمادەی شەشەم عیلاجی ئەوەمان کردووە لەهەموار کردنی مادەی نویەم دەڵێت: (لایحق لاي من الاقارب اکراه اي شخص ذکرا کان ان انثی علی الزواج دون رضاهم)، یەعنی ئەوە تەعریفێکی کردووە لەوێ نابێت بەهیچ شێوەیەك ئیکراه بکرێت، کەواتا ئەگەر (عن تراضي) هەبێت، یان نەبێت زۆر تەئسیرناکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو کوردستان خان.

بەڕێز کوردستان پیرداود قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەکەم جار من رەخنەیەکم هەیە لەهەندێك لەو برادەرانە، ورێزیشم هەیە بۆ قسەکانیان کە باس دەکەن و دەڵێن ئێمە لەبەر دڵی ئێوە دەدەین، بۆ لەبەر دڵی ئێمە، ئێمە یاسایەك دەردەهێنین، نازانم یەعنی دەیانەوێ رەحم بە ئێمە بکەن، شتێکی وانیە ئەو قسە، یەعنی ئەو قسە خۆش نیە، یەعنی لەبۆ قانون ئەو قسەبکەن لێرەدا بۆ دڵ نەوایمە، چونکە ئەوانیش دایکیان هەیە، خوشکیان، خێزانیان هەیە هەموو شتێك، ئەوانیش هەر ئافرەتن، ئەو شتەجوان نیە بۆ ئەندام پەرلەمانێك باسی ئەو شتەبکات بەراستی، دووەم من پشتگیری لەپێشنیارەکانی سۆزان خان دەکەم، سێهەم لەگەڵ ئەوەیدامە لەم پرۆسدا یەعنی هاوسەرگیری و رەزامەندی زیادبکرێت لەبەر دووپاتکردنەوەی هاوسەرێتی هاوبەشە لە یاساداو هەروەها لێرە دان نانە بەرۆڵی دایك، چونکە دایك زۆر دەوری هەیە، ئێمە بەس تەنها باسی پیاو نەکەین، باباسی دایکەکەیش بکەین و هەر وەهایش مەسئوولیەتی موشتەرەکە تەنها مادی نیە، مەعنەویش هەیە لێرانە، کە مەعنەوی لێرە باس بکەین زۆرشت هەیە کە لە رابردوودا لە هەشتایەکان، لە حەفتایەکان پیاومان هەبوو پێشمەرگە بوو، ئەو دایکە ئەو منداڵانەی بەخێو دەکرد بەهەر شێوەیەك، پیاو ئاگای لێ نەبوو، جاری وا هەبوو نە مام مەسئوولیەتی هەڵدەگرت، نە باپیر، نەبرا کەس مەسئوولیەتی هەڵنەدەگرت، دایکەکە هەڵیدەگرت، ئەوجا ئێمە لێرە حەزدەکەین بۆ ئەوەیە کە لەیاسادا هەبێت ودیاریش بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

فەرموو كوێستان خان.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

مـن پشـتگیری ئـەو ڕەئیـەی كوردسـتان خـان دەكـەم كـە ئـەو تەعریفـە بكرێـت بـە دوو فەقـەرە، تەئیـدی فەقەرەكەی دووەمی دەكەم ئیزافەبكرێت، پشتگیری ڕەئیەكەی د.كمال دەكەم كە شێوازێك بدۆزرێتـەوە كـە فیعلەن كچان بەتەنها ڕەزامەندیان لێ وەربگیرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

د. ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سـێ وچـوار تێبـینی و پێشـنیار خرایـە ڕوو، یەكـەمیان سـەبارەت بـەزیادكردنی وشـەی تـەرازی، هـەموو گرێبەستێك ئەساسەكەی تەرازیە، واتا ڕەزامەندی هەردوو لایان، شكلیەتێكی تێدا نیە، ئیلا ئەگـەر دەقێكـی یاسایی تێدا بێت یان هەردوو لا لەسەری ڕێكەون، بـەڵام لێـرە كێشـەكە لەچیدایە، ئـەو پێناسـە لەیاساكەدا هەبووە، بەڵام لەواقیع كێشە زۆر بووە، واتا زۆرلێكردن هەبووە ئەوەی كـە مامۆسـتا مـەلا ئـەنوەر ئیشـارەی پێكرد، ئیكراهەكـە ئـەوە ڕێگایەكـە لـەئیجباركردن وزۆركـردن مـادام ئەصـل لـەعقود تەرازیـە، ئـەو وشـەیە زیادبكرێـت لەپێناسـەكە بەشـێك كێشـەكان چارەسـەر دەبێـت، سـەبارەت بـە مەسـئولیەتی موشـتەرەكەو پێشنیاركراوە مەسئولیەتی موختەلیفـە، هـەردووكیان مەسـئولیەتن، بـەڵام لێـرە مەسـئولیەتی موختەلیفـە ئەو مەعنایە نادات كە مەبەستمانە لەمادەكـە زیـادی بكـەین، هـەر دەبێـت مەسـئولیەتی موشـتەرەكە بێـت، مەسئولییەی موختەلیفە قەبوڵ نیە، چونكە مەعناو مەبەست لەیاساكە دەگۆڕێت و باس لەوە كرا مەوەدەو ڕەحمـە كـە شـتێكە بـۆ ئـافرەت دەكرێـت، ئـەوە باسـی تـەكوینی ئوسـرە دەكرێـت، پێكهێنـانی خێـزان تـەنها مەبەست ئافرەت نیـە لـەو بڕگەیـە، تكاتـان لێدەكـەم بـەوردی بیخوێننـەوە، پێكهینـانی خێـزان لەسـەر ئـەو بنەمایانە نەگوترایە بەرامبەر بەئافرەت، ئەو شتانەبكرێت خێزانیش ئافرەتەكـە دەگرێتـەوە وپیاوەكـەیش دەگرێتەوە، زۆر لە هەمواركردنەكە وپێشنیارەكان مەبەسـت ئـافرەت نیـە، مەبەسـت خێزانـە، بـە مەبەسـت پێشنیارێك كراو چەند ئەنـدامێكیش پشـتگیریان لـێ كـرد، لایەنـەكان ئاگـادار بكرێنـەوە، ئاگـادار بكرێنـەوە مافەكانیان چیەو ئەركەكانیان چیە، ئەو مادە تایبەتە بە پێناسەی گرێبەستی هاوسەرێتی، لەو مادەیە باس لـە تەفاسـیلەكان و وردەكارێكانیـان ناكرێـت، دوای ئەوانـەی كـە ئـەو گرێبەسـتە دەبەسـتن لایەنـەكان كامـل ئەهلیەنـە، ئەهلیـەتیان تـەواوە، دەزانـن ئەنجامـەكانی ئـەو گرێبەسـتە چـیە كەتووشـی دەبنـەوەو تووشـیان دەبێت ئەو مەسئولیەتە كە هەڵدەگرن، بۆیە ئەو مادە تەنها تایبەتە بە پێناسە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە مەبدەئێك هەیە بزانین هەر قانونێك کە دایئەنەین یان تەعدیلی بکەین، جێگای دیراسەیە لەموختەسین بەیانی دیراسات لەسەری دەکەن، ئەبحاس لەسەری دەکەن، خەڵکانی تر ریسالەی ماجستێرو دکتوراو ئەوانە لەسەری دەکرێت و ئەو کاتە حوکم دەکەن لەسەر موشەرعی ئێراقی ئەو فەترە چەند مونتەبیە بویە بۆ شتی ئەساسیات، ئایە تەعریف لازمە چی تێدابێت چی تێدانەبێت، ئەحکام چۆن بێت، چۆن نەبێت، عقودو ئەوانە شەبەکەیەکی موتەرابتە پێکەوە، قەوانین موتەرابتە لازمە ئاگامان لەیەکتر بێت ئەمە مەبدەئێکە رۆژێك نەیەت یەکێك بێت بڵێت والله دەورەی پەرلەمانی فلان ساڵ کەسی وای تێدانەبێت کە مونتەبیە بێت بۆ ئەمە، هەتا دەقیق بین لەو مەسەلەکان، ئەمە وەکو مەبدەئێکە ئەوە یەك، دوو ئێمە بزانین ئەمە تەعریفێکی تر کرایە، هەموار کرایە فەقەرەی یەك هەتا مادەی سێ لەقانونی ئەحواڵی شەخسی، مەبەستمان لەو تەعدیلە چێە، مەبەستی حکومەت لەو مەشروعە کە ناردی چیە؟ ئەمە یەکێك پێشتر وتبووی: الزواج عقد بین رجل وامرأة تحل له شرعا، یەعنی بەس باسی ئافرەت بوو، لێرە شتێکی باشکرایە یەعنی، یحل کل منها للاخر، کەمەوزوع ئەوەیەو لەو ئەوەی تریش هەر تەحسیل حاسیلە و ئەمە دەگەیەنێت، بەڵام ئەمە نوقتەیەك بوو، پێشتر وتبووی: غایتە انشاء رابطة الحیاة المشترکة بین الرجل والمرأة، ئەمە موافیقی ئەم ئایەتەیە (ومن ایاته ان خلق لکم من انفسکم ازواجا لتسکنوا الیها وجعل بینکم مودة ورحمة) ئەوە یەعنی غایەتی یەکەمە، غایەتی دووەم لەتەعریفی پێشتری ئەصلی وتبووی (النسل، انشاء رابطة بین الرجل والمرأة)، (النسل) ئەویش موافیقی ئایەتێکە لەسورە النحل (والله جعل لکم من انفسکم ازواجا وجعل لکم من ازواجکم بنین واحفاد ورزقکم من الطیبات) لێرە لەو تەعریفی ئێستا وتی: (غایته تکوین الاسرة علی اسس المودة والمسؤولیة المشترکة)، من دەڵێم ئەم تەعریفی ئێستا شتێکی باشە، عەناصری تەعریف هەموو تێدانە وغایەتیش تێدایە ئەو نەسلەی تێدانیە، چونکە شەرت نیە نەسل بێت و زەواجی عەقیمیش دروستە، یەعنی مەعنای ببێت یان نەبێت ئەوەتا، ئەوە یەك، دووەم تۆ ئەڵێت مەسئولیەی موشتەرەکە، بەڵێ بینای ئوسرە ئەقدس ئەلرەوابێتە، ئوسرە موهیم ترین بینائە وعەقدەکە زۆر زۆر موقەدەسە، مەسئولیەی موشتەرەکە تێدایە بەحوکمی زۆر ئایات و زۆر ئەحادیس وئەوە میساقێکە وەکو میساق تو دائەنەی ئەڵێت غەلیزە ئەوە مەعنای مەسئولیەی موشتەرەکەی تێدایە قوران ئەڵێیت: (فإن ارادا فصالا عن تراضي منها وتشاور فلا جناح علیهما)، لەمەوزوعی فیصام وئایەتێکی تر دەڵێت: (واتمروا بینکم بالمعروف)، باسی زەوج وزەوجەیە، الاتمار لەفزی الاتمار موشتەرەکە، یەعنی (یامر بعضهم بعضا)، یەعنی لەهەردوو تەرەفە مەوزوعی تەشاورە تێدا، لەحەدیسی صەحیح، پێغەمبەر (ص)

ئەڵێیت: (كلكم راعي وكلكم مسؤول عن رعيته)، له عەینی حەدیسەکە ئـەڵێت: (الـزوج راعـي في بيـت اهلـه ومسؤول عن رعيته والمرأة راعية في اهل بيتها ومسؤولة عنها)، یـەعنی مسـئولیەی موشـتەرەکە شـتێکی زۆر تەبیعی دەبێت، بەڵام تۆ لێرە بێژێت (عقد تراضي) کەلیمەی (الراضي) لە قانونی مـەدەنی ئـەرکانی العقـد لەمادەی 77 یەکەم دانەی (التراضي) مەقصەد (بالتراضي) یعنی صیغەیە، صیغەیش یەعنی ئیجاب وقەبوڵە، ئەم ئیجاب وقەبولە دوو تەرەفن (وتراضي) تیدایـە، چونکە یـەك ئـەڵێت ئـەوەم عـەرز کـرد، دووەم ئـەڵێت (قبلت)، ئەمە رەزای خۆی تێدایە، دووەم ئیجبار لەقەوانینی ئێراقی نیە، یەعنی ئەویش موخالیفە، سێهەم: (الزواج بالاكراه)، جریمەیەو عقوبەی لەسەرە، چوارەم: زواج خاریج مەحکەمە نابێت، وئێستا لەمەحکەمـە هەر قازیەك وەختی تەزویجی کچێك ئەکات، دەڵێت: تـۆ رازیـت؟ تەعـەدا لـەتۆ نەکرایـە، مـن ئـەڵێم یـەعنی هەبێت یان نەبێت هەر خۆی تێدایـە لەهـەموو قـەوانینی ئێراقـی لەمـەعنای عەقد، لەمـەعنای سـیغەکەی ئیجاب وقەبوڵە روکنی عەقدە، ئەمـە هـەمووی تێـدابێت، تێـدابێتیش بڵێم هـەر کەلێمەیـەکی زیـادە بـەس زەرەر نادات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کرخی فەرمووو.

بەڕێز كرخی نجم الدين نورالدين:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە بەراستی بەنیسبەت ئەو وشەی (والرحمة) پاش (المودة) جەنابی ماموستا محمد فرج شەرحی کـرد بـۆ هەردووکیانە، یەعنی وا نیە ئەوەی کە رەئییك دەرچوو کە وتی ئەوە بۆ دڵنەواییە و بۆ ئەوەی کە بـەزەیی بەژندا بێتەوە، یەعنی خۆ جار جارە رەحمە هەر بـۆ پیـاو نیـە بـۆ ژنیشـە، دەبێت بەرامبـەر بەمێردەکـەی رەحیمە بێت، یەعنی بـا وا تەفسیر نـەکرێت ئـەو شـتانەی کـە لێـرە نووسـراون تـەنها شـمولی پیـاو دەکات، شمولی هەردووکیان دەکات، چونکە ئەوە موئەسەسەیەکی موقەدەسە پێکهاتووە لەژنێك ولـەپیاوێك وپاشـان منداڵیشیان دەبێت، بەنیسبەت تەرازی و ئەوەی دوو مەوزوع هاتە گۆڕێ، تەرازی ئێمە هیچ خیلافمان نیە، بەراستی با تەرازی هەبێت خۆی ئەصلەن وەکو بـاس کـرا تـەرازی نـەبێت عەقدەکـە ناکرێـت وباتـڵ دەبێـت ئەگەر تەراوی نەبێت، بەڵام من پرسیاردەکەم ئەگەر بەنووسینەوەی کەلیمەی تەرازی ئـەو کێشـەیە ئیکـراه کەئێستا لەناو کۆمەڵگای ئێمەدا هەیە ئەگەر پێی چارەسەر دەبێـت مـن دەڵـێم بـا دە جـار بینووسـین نـەك یەك جار، با دە جار تەرازی بنووسین، بەڵام ئـەوە پەیوەنـدی بـە پێشـکەوتنی رادەی رۆشـنبیری کۆمـەڵگاوە هەیە، پەیوەندی بە پێشکەوتنی رادەی کۆمەڵایەتیەوە هەیە، هەتا چەند پێشکەوتووە لـەم بارەیـەوە، ئـەوە بەنووسینی وشەیەك نابێت، مانیعمان نیە، ئەگەر بنووسرێت، من لەگەڵ ئەوەم کە بنووسـرێت، بـەڵام پـێم وایە ئەگەر کچێك بەتەنها لێیشی بپرسرێت کە چووە پـێش قـازی، ئەگـەر تەهدیـد کرابێـت لەلایـەن بـابی ومامی وبراکەی و هەموو لەپێش دەرگا ئینتیزاری ئەوە دەکەن کە بزانن چی دەڵێت والله لەسەر ئەوەی کـە تەرازی نوسرایە، ئەوە حەل دەبێت، وانیە تەهدیدەکـەی ئـەوان دەیخـوات، ئێمـە کۆمەڵگاکـەمان وایـە، بۆیـە

پێم وایە ئەصلەن پەیوەندی بەرادەی پێشکەوتنی کۆمەڵگاوە هەیە ئەو مەسەلەیە زیاتر، دەبێت ئێمە موحاوەلەی ئەوە بکەین ئەو شتە جەزرییەن حەل بکرێت لەعەقدەکەدا، خۆی ئەصڵەن عەقد کە تەرازی تێدا نەبێت، عەقدەکە باتڵە، بەنیسبەت ئەوەی کە دەبێت هەموو شروتێك بنووسرێت بۆ زەواجەکە، هەموو شروتێك کە سۆزان خان باسی کرد، من پێم وایە ئەوە زەواج تەعقیدتر دەکات، بەڕاستی من یەعنی لە مەسەلە روحییەکەیش زیاتر بە دوور دەکەوێت مەسەلەکە، باشە ژیان شتێکی، عەمەلییەکی موستەمیرە، پێشهاتی زۆری تێدایە، تۆ چی دەزانی لە ئاییندەدا چی دەبێت هەتا هەموو شروتەکان بنووسیت، باشە ئەگەر پیاوەکە ئیفلیج بوو ئەوکات ئەو شروتە دەنووسێت؟ ئەگەر ئیفلیج بوو من چی دەکەم؟ یان پیاوەکە ئەگەر تۆ شتێکت بەسەر هات چی دەکات؟ من پێم وابی شتەکە ئسوڵی تربێت جوانترە و ئەساسی ئەوە بێت کە تەرازی بێت لەبەینیان، یەعنی عەقدەکە تەجرید نەکرێت لەمەسائیلی خۆشەویستی وروحی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، زۆر قسەکرا لەسەر ئەو مەوزوعە ومن خولاسەی قسەکان جاری پێش هەموو شتێك ئەو موقتەرەحە تازەیە کە دەڵێت دەبێت قازی ئیلزام بکرێت، من پێم وایە تەحسیل حاسیلە، من خۆم کوڕی قازی بوومە، زۆریش دیومە و پێش هەموو شتێك قازی ئەوە مەسئولیەتێتی، ئەوە بەدیهیەتێکە ئەوە پێش ئەوەی ئەو عەقدە بکات دەپرسێت رازیە یان نا؟ ئەو شروتانەیش کە دانراون لێرە لەمەحکەمە بەتەئکید دەبێتە ئیستیمارەیەك ئەو کەسەی کە دەیەوێت زەواجی دووەم بکات ئەو ئیستیمارەی دەبێت پڕ بکاتەوە، ژنەکەیش و پیاوەکەیش هەردوو لا ئیلزامی پێدەکرێت، ئەو هەموو شتانەی تێدادەبێت بەراستی، فەقەت ئەوەی تەرازیەکە، کاك عادل باسی کرد عەقد بەبێ ئەوەی بنووسی تەرازی، تەرازیەکەی تێدایە، بەڵام چ زەرەرێکی نیە تەئکید بکرێتەوە، کە مادام زەری نیە، داوای لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ئافرەتان وژنانە بەقەوەتریشی دەکات، من پێم وایە شتێکی تەبیعیە، دەمێنێتەوە سەر کەلیمەی رەحمە ئیزافە بکرێت، دوو رەئی هەیە هەندێك دەڵێن باشەو هەندێکیش دەڵێن ئەوە رەبتی بەهەندێك شت هەیە، هەندێك ژن وئافرەت زەعیف پێشان دەدات، وەکو بڵێت پێویستی بەرەحم و شتی وایە، پێشتر لەپێناسەی پێشوودا حەیاتی موشتەرەك هاتووە، بەینی مەسئولیەتی موشتەرەك و مەسئولیاتی موختەلیفە فەرق هەیە، مەسئولیەتی موشتەرەکە، عائیلەیەکن پێکەوە دەژێن، مەسئولیاتی موختەلیفە جیاوازە، تەفسیری جیاوازی بۆ دەکرێت، بۆچی موشتەرەك نەبێت؟ هەردووکیان لێرە مەسئوولن، لەبەر ئەوە یەعنی موختەلیفە دەرگای دەکرێتەوە، موختەلیفەی چ، ئەوە عائیلەیەکە، ئوسرەیەکە لەناوماڵەکەدا مەسئولیەتی هەردووکیانە وهاوبەشن، یەعنی لێپرسراوەتی هاوبەشی بۆ بنووسی، لێپرسراوەتی جیاجیا؟ لێپرسراوەتی هاوبەشی بەرامبەر ئەو عەقدە بنووسرێت زۆر زۆر جوانترە، بۆیە من لەجیاتی رەحمەکەیش پێم وایە ئەگەر بێت بنووسن: علی اسس المودة والحياة والمسؤولية المشتركة، ئەگەر ئەوە بکەن، حەیاتەکە لەئەساسیشدا لەقانونە کۆنەکە حەیاتی موشتەرەکە هاتووە، ئێمە مەسئولیەتەکەمان ئیزافەکرد،

ومەوەدەکەیش هاتووە ولیژنەی ماف مرۆڤیش پشتگیری لی کردووە، لەجیاتی رەحمەکە بۆ ئەوەی دوو رەئیەکە نەخەینە موناقەشەوە، (المودة والحياة والمسؤولية المشتركة)، ئەوە پێم وایە لێرە جێگای زۆر باش دەگرێتەوە، لەبەر ئەوە من پێش هەموو شتێك بۆ ئەوەی هەمووی پچر پچر نەکەینەوە ئەو موفتەرەحاتەی کە کۆم کردوەتەوە ئەکسەریەتی بەو شکڵە دەیخوێنەمەوە، ئەگەر رازی بوون دەیخەمە دەنگەوە، ئەویش ئەوەیە بەعەرەبیەکەی وایە: (الزواج عقد تراضي بين رجل وامرأة يحل به كل منها للاخر شرعا غايته تكوين الاسرة على اسس المودة والحياة والمسؤولية المشتركة طبقا لاحكام هذا القانون)، پێتان باشە؟ ئەوەی کە پێتان باش بێت کە ئیلزامی قازی بکرێت دەکرێت وەکو فەقەرەیەك دواتر باسی بکرێت لەشروتەکاندا، بڵێین: (على القاضي افهام الطرفين)، کاك شێروان رەئی جەنابت جیە؟ بۆ ئەوەی کە دەڵێت ئیلزامی قازی بکرێت، کاك د. کمالیش ئاماژەی پێکرد، سۆزان خانیش نووسیەتی (على القاضي افهام طرفي عقد الزواج قبل ابرامه بما لهم من حقوق وواجبات والصيغ المختلفة وفق احكام هذا القانون)، ئەگەر ببێتە برگەیەك لەشروتەکان، منیش پێم وایە ئەگەر قازیەکی ئاگاداربێت لە قانون وشتی وا دەبێت ئەوە بەدیهیاتە لەسەری، یەکەم شت ئەوە ئەگەر ئیزافەیش بکرێت لێرە ئیزافە ناکرێت، چونکە ئەوە پێناسەیە عیلاقەی نیە، لەشروتەکانا دەتوانیت بیکەیتە خاڵێك، لێرە جیگای نیە موتڵەقەن، تۆ عەقدەکەی بەینی ژن وپیاوەکە باس دەکەی، على القاضي؛ دەکەیتە چی؟ دەیکەیتە وەکو شەرتێك تەرحی بکات، دەکرێت لەوێندەر باس بکەین لەپێناسەکە باس ناکرێت، لەشەرتەکانا لەوێندەر دەڵێت یەك، دوو، سێ، دەتوانیت فەقەرەیەك لەئەخیرا تەرح بکەین و بڵێین لەسەر قازیە ئەو شروتەیش هەیە، کاك شێروان لەپێناسە دەکرێت ئەوە باس بکرێت؟ فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوە میکانیزمێکە بەراستی قەزا لەسەری رۆیشتیە ماوەیەکی دورودرێژە، فەرزکە لێرە تۆ ئیلزامت کرد، ئەگەر قازی بەکویێ نەکرد چێ لێدەکەیت؟ من ئەوە بە مەنتیق تەعامولی لەگەڵ دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نا مەسئولیەتەکە تەحەمول دەکات، هەیئەتی قەزا دەبێت موحاسەبەی بکات، کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی ئەگەر تەعریفەکە وەکو خۆی بمێنێت زۆر زۆر باشترە، ئەگەر تەرازیەکەی بۆ زیابکرێت، حەیات ئیزافە بکرێت پێم وایە پێناسەکە لەنگ دەبێت ئەوە یەك، دوو ئەوەی پێشنیار کرا لەلایەن سۆزان خانەوە پێم وایە وەکو فەقەرەی یەکەم لەگەڵ تەعریفەکەدا کە بەمادەیەکی موستەقیل لەدوای تەعریفەکە بێت شتێکی زۆر باشە، بۆیە لێرە باس بکرێت باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

كاك عونى فەرموو.

بەڕێز عونى كمال سعيد بزاز:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

خوشك وبرايانى پەرلەمانتاران.

له ماددەى شەشى قانونى ئەحوال شەخصى، ئەو شتانەى كە تازە قسەى لەسەر دەكرێت هەموو موعالەجە كراوە، ئەگەر دەتانەوى با بۆتان بیخوێنمەوە بۆ ئەوەى زیاتر ئاگاتان لەوەزعەكە بێت.

المادة السادسة:

اولاً : لاينعقد عقد الزواج اذا فقد شرطا من شروط الانعقاد او الصحة المبينة في مايلي:

أ-اتحاد مجلس الايجاب والقبول.

ب- استماع كل من العاقدين بكلام اخر واستيعابهما بانه المقصود منه عقد الزواج.

ج- موافقة القبول بالايجاب.

د- شهادة شاهدين متمتعين بالاهلية القانونية على عقد الزواج.

هـ- ان يكون العقد غير معلق على شرط او حادثة غير محققة.

ثانيا: الزواج بالكتابة للغائب لمن يريد ان يتزوجها بشرط ان تقراء الكتاب او تقراه على الشاهدين وتسمعهما عبارته وتشهد هذا على انها قبلت الزواج منه.

ثالثا: الشروط المشروطة التي تشترط ضمن عقد الزواج معتبرة يجب الايفاء بها.

رابعا: للزوجة طلب فسخ العقد عند عدم ايفاء الزوج بما اشترط ضمن الزواج.

واتا ئەو شتانە هەمووى لێرە باسكراوە، تەعدیلاتەكەیش ئێستا لە پڕۆژەكەیدا هاتووە تەنها دوو بڕگەى دەگرێت، دەوڵەمەند دەبێت، بەڵام ئەوانە هیچى پێناوێت لە پڕۆژەى نوێ ئیزافە بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

كاك د. نورى فەرموو.

بەڕێز د. نورى جمیل تاڵەبانى:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

لەڕاستیدا ئەوانەى كە ئێستا باسى لێ دەكرێت لەكاتى پێداچوونەوە بە پڕۆژەكەدا هەمووى تاوتوێ كران، لەپێناسەدا پێویست ناكات باسى ئەوانە بكرێت، بەڵام لەكاتى باس كردنى مەرجەكان بەتایبەتى مەرجى ئەوەى كە ژنەكە داوابكات كە ئەو پیاوە نەتوانێت ژنەى بەسەر بێنێت باس لەوە كرا كەوا فۆرمێكى تایبەتى لەلایەن دادگاوە چاپ بكرێت ودابەش بكرێت بەسەر هەموو ئەو كەسانەدا، ئەو شتانە بەروونى تێدا دیارى بكرێت، بەڵام لەوەیشدا وترا كە پێویست ناكات بە قانون دیارى بكرێت پاش پەسەند كردنى قانونەكە، وەزارەتى داد دەتوانێت بەڕێگەى رێنمایى ئەو شتانە روون بكاتەوە لەهەموو دادگاكانى كوردستاندا ئەو فۆرمە دابەش بكرێت و دادوەریش دەتوانێت یەكە یەكە لەهەردوولا بپرسێت، ئایا

دەتەوێت پیاوەکە ژنت بەسەر بهێنێت یان نا؟ ئەگەر وەڵامی بەروونی دایەوە ئەو کاتە دەچەسپێنرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تەئییدی بۆچوونەکەی من دەکەیت، فەرموو خەمان خان.

بەڕێز خەمان زرار اسعد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە جاری بۆ جەوابەکانی بەڕێز کاك عەونی لەم شەرتانەی کە بەڕێزی خوێندیەوە، بەڕاستی هیچ ئەوانەی کە باس دەکرا، ئەوانەی ئەو فەقەرەی دەمانەوێ ئیزافەی بکەین لەناو ئەوانەدا نیە کە خوێندیەوە، بەدەر لەوەی کە فەقەرەیەکی تێدایە کەبەپێی تەعدیلات ئەمە ئیلغا کراونەتەوە ئەمە لایەك، دوو: ئێمە کە دەمانەوێ ئەم فەقەرەیە ئیزافە بکرێت کێشەکەی ئێمە لەوەدایە لەگەڵ عەقڵی حوکامەکانی ئێمەیە، لەگەڵ ئەو عورفەیە، لەگەڵ ئەدائی رۆژانەی قازیەکانی خۆمانە کە بەراستی ئێمە خۆمان دەزانین لەمەحاکمیش بووینە، ئەزانین کە بچێتە مەحاکمی ئەحواڵی شەخصی چ هۆسەیەك و چ هەڵایەکە، وە ئەشزانین بەڕاستی حاکم ئەوەندە بەئسلوبێکی خێرایی وبەبێ خوێندنەوەی ئەم هەموو تقوسەی کە پێویستە بیکات، نایکات لەبەر ئەوە ئەمانەوێت ئەم جارە هەوڵدەین هەندێ گۆڕان ئەگەر گۆڕانی زۆر بەسیتیش بکەین و لەچوار چێوەی شەرعیشن، بەڵام بتوانین هەندێ گۆڕانی زۆر بەسیت دروست بکەین، من پێم وایە بەڕاستی کاتێك ئێمە نەسێکی قانونی یان فەقەرەیەك زیاد دەکەین لەعەقدی زەواجا بڵێین بەقازی ئەبێت زۆرتر وەخت بدات بەو تەرەفە یان نە، چونکە خۆمان دەزانین عەقدی زەواج یان بابڵێین مونەزەمەی زەواج پێویستی بەڕاستی بە هەندێك تقوس و ئەوەی گەورە هەیە، بەڕاستی پێی بدرێت، ئەگەر قازی بێت و هەردوو تەرەفەکە بەرامبەر خۆی دابنێت و زۆرتر حقوق وواجیباتیان بدات ئەمە لەلایەك، لەلایەکی تر سەرۆکی پەرلەمان کاتێك ئێمە داوا دەکەین سیغەی جیاوازی یان شێوەکانی جیاوازی گرێبەندی زەواج بۆ هەردوو لایەنی گرێبەندەکە باس بکرێت وئاشکرا بکرێت، ئاخر بۆچی ئێمە ئەبێت مانیع بێن لەبەردەم ئەوانە، بۆ نموونە یەك لە گرێبەندەکانی زەواج کە لەناو شەریعەی ئیسلامیشدا هەیە کە رێگا بەژن دەدات عیسمەتی خۆی بە دەستی خۆی بێت، یەعنی تەلاق بەدەستی خۆی بێت، ئەمە لەچوارچێوەی شەرعدا هەیە ئەوە لە قانونی ئەحواڵی شەخسیش بەپێی مەزاهیبیش رێگای پێدراوە، ئێمە هەتاکو ئێستا بینیومانە هیچ قازیەك ئەم حەقە بەژنان بدات؟ یان ئەم شێوەیە، حەقی هەیە وەکو حەق، بەڵام بینیومانە ئەمانە لەعورفدا یان لەژیانی رۆژانەدا ئادابکرێت، لەبەر ئەوە بەڕاستی زۆر پێداگیری دەکەین لەسەر ئیزافەکردنی ئەو فەقەرەیە، واتا ئەم شتانە هەر خۆتان ئەڵێن ئێمە مانیعمان نیەو لەسنووری شەرعیش دەرنەچووەو ئەی کوا، ئەی کاکە بۆ رێگری ئەکەن لێگەرێن با ئیزافە بکرێت فەقەرەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، فکرەکە گەیشت، کاك شێروان نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی نابێت یەعنی لەهۆڵی پەرلەمان ئیهانەی قازی بچێتە مەحازری جەلەساتی ئێمە بەراستی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

با کەلیمەی یان وشەی هەندی قازی شەتب بکرێتەوە لەمەحازری جەلەسات، کاك عونی جەواب بداتەوە دوای ئەویش صبریە خان قسە بکات، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

جەنابی سەرۆکی پەرلەمان خەمان خان ئیشارەتی بەوە دا کە مادەی شەش تەعدیل کراوە، دەمەوێت تەوزیحی ئەوە بدەم کە مادەی شەش هەمووی تەعدیل نەکراوە جگە لەدوو برگە، یەك: فەقەرەی یەك، (د)، دوو: فەقەرە سێ، فەقەرە سێ بەوەزعێك هاتووە کە ئیشارەتت پێدا، (للزوجة ان تشترط على الزوج عند عقد الزواج تفويضها بالتطليق)، مادام هەموو فەقەراتەکانی دیکە ماوە ئیشی پێدەکرێت وزیاتر باروونی بکەمەوە، پاش پەسەندکردنی ئەو یاسایە بەو شروتانە کە لەیاساکەدا تەسبیت دەکرێت حەتمەن ئیستیماراتی عەقدی زەواج دەگۆڕێت کەلێرە ئەوانە ئیلزام دەکرێت مەحاکم لە رێگای سوڵتەی قەزائی ئیستیمارەی نوێ دابەش دەکرێت وئەو شەرتانەی کە لەقانونەکەدا هاتووە پەسەند دەکرێت و هەموو لەئیستیمارەی نوێ تەسبێت دەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دواکەس صبریە خان قسە دەکات فەرموو.

بەڕێز صبریە غفار امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕێزان، ئافرەتان ئەڵێن، ژنان ئەڵێن، بڵێن بکرێت بە چوار دێر، پێنج دێر حەقی خۆمانە، چونکە بەراستی لەئەرزی واقیعدا ئەو مەرجانە رەنگی نەداوەتەوە، بەلام ئایا بەنووسین ئەو گرفتەی ئێمە چارەسەر دەبێت، ئەمە خاڵێکە کە بەراستی ئێمە دەبێت تەغیراتەکان لەشوێنێك بکەین، بەتەعلیمات لەدەزگای پەیوەندیدارەوە ئیشی پێبکات وپێی هەڵسێت وتەفاسیلەکان لای ئەوەوە بێت وئەمە مەتن بێت وسەقافەی ئەو کەسانەی کە دێن لەناو عەقدەکەدا رۆڵ دەبینن ودەوریان هەیە، خاڵی دووەم: کە زۆ زەرورە باسی هەندێ وشەئەکەین موستەڵەح، ئێمە حەساسیەتمان پێی هەیە، چونکە وا دەزانین ئەمە مافێکە لای پیاو وخێر بەمن ئەکات، مەسەلەی مەوەدەو رەحمە مولکی پیاو نیە خێر بە من بکات، رەحمە هاوبەشە

لەهەردوو لامانە، رجائەن جێکردنەوەی ئەم شتانە ئێمە با بیکەینە موستەڵەحێکی موشتەرەك كە لەبەینی ئینسانەکانا، چون ژن پێویستی بەرەحمەیە لە پیاوەکانیان، پیاویش بەهەمان شێوە پێویستی بەو رەحمە هەیە لەژنەکەوە، چونکە حەیاتی موشتەرەکەیە بەهین هەردووکیان تەکامولی دروست دەبێت، بۆیە پشتگیری دەکەم ئەو وشەیە جێی بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە تەواو موناقەشە تەواو، ئێستا یەك: ئەو موقتەرەحە تازەیە کە وترا نایەتە پێناسە ئەوەی د. نوریش ئیشارەتی پێی کرد، دەکرێت بکرێتە شەرتێك لەشەرتەکان، ئێوە واز لەو مەوزوعە بێن پێناسەکە سێ ئیختیلافی لەسەرە، یەکێکیان: لەسەر داوای لیژنەی داکۆکیکردن لەسەر مافی ئافرەتان و ژنانە، کە کەلیمەی تەرازی پاشی عەقدەکە ئیزافە بکرێت، قسەی زۆر لەسەر کران هەر ئەوەی دەخوینمەوە، ئەو کەلیمەیە ئیزافە بکرێت یان نا، کێ لەگەڵ ئەوەدایە کەلیمەی تەرازی ئیزافە بکرێت؟ دەستی بڵند بکات تکایە فەرموون، کێ لەگەڵیدانیە؟ بەکۆی دەنگ قەبوڵ کران دووەم: ئەوەیە کەڵیمەی رەحمە، ئەوەی کە لیژنەی مافی مرۆڤ داوای کردووە ئیزافە بکرێت وپاشی کەلیمەی مەوەدە، کێ لەگەڵ ئەودایە ئەو کەلیمە ئیزافە بکرێت؟ دەستی بڵند بکات تکایە، فەرموون، کێ لەگەڵدانیە؟ زۆرینە لەگەڵ کەلیمەی رەحمەدایە، سێ: ئەوەیە حەیاتی موشتەرەکە هەندێك وتیان مەسؤولیاتی موشتەرەکە ببێتە مەسئولیاتی موختەلیفە، کێ لەگەڵ ئەوەیە وەکو خۆی بمێنێت کە مەسئولیەتی موشتەرەکە بمێنێتەوە بادەستی بڵندکات تکایە، فەرموون، کێ لەگەلدا نیە؟ بەکۆی دەنگ مەسئولیەتی موشتەرەکە مایەوە، فەقەرەکە دەخوێنمەوە بەو گۆڕان کاریەی کە کرا دەڵێت: الزواج عقد تراضي بين رجل وامرأة يحل بـه كل منهما للاخر شرعاً غايته تكوين الاسرة على اسس المودة والرحمة والمسؤولية المشتركة طبقا لاحكام هذا القانون، دەیخەمە دەنگەوە کێ لەگەڵێتی؟ دەستی بڵند بکات تکایە فەرموون، کێ لەگەڵیدانیە؟ بەکۆی دەنگ قەبوڵ کران، زۆر سوپاس، ئێستا بۆ شەرتەکان، دەچینە ناو شەرتەکان، شەرتی یەکەم: لایسمح بالزواج باكثر من واحدة الا بإذن القاضي ويشترط لاعطاء الاذن تحقق الشروط التالية:

یەکەم: ئەوەیە کە دەڵێت ئەو فەقەراتانەی کە پێشتر هەیە، ئیقتیراح کراوە، (4،5،6،7) رابگیرێت، یەعنی لەحیاتی ئەوانە ئەو فەقەرە تازە هاتووە، ئەوەی ئیلغا کردنی فەقەراتی (4،5،6،7) هەموو لیژنەکان موتەفیقن لەسەری، دەیخەمە دەنگەوە بۆ ئیلغاکردنی ئەو فەقەراتانە، کێ لەگەڵ ئەوەیە؟ دەستی بڵندکات تکایە، کێ لەگەڵیدا نیە؟ ئیزەن ئەو فەقەراتانە ئیلغاکرا (4،5،6،7)، شروتەکانی ژنی دووەم، کە یەك ژن زیاتر ناهێنێت ئیلا بەموافەقەتی قازی نەبێت وبەوشروتانەی خوارەوە:

یەکەم: ئەصڵی مەشروعەکە دەڵێت: (لايجوز الزواج باكثر من واحدة الا باذن القاضي ويشترط لاعطاء الاذن تحقق الشروط التالية:

ئەصڵەکە دەڵێت: (قيام عذر مشروع يبرر التعدد كالمرض الثابت والمانع للمعاشرة الزوجية او عقم الزوجة الثابت وذلك بتقرير من لجنة طبية مختصة)، ئەوە ئێستا فەقەرەی یەکەم موناقەشەدەکەین، لیژنەی

قانونی لەفەقەرەی یەکەمدا تەئییدی ئەوەی کردووە، دەڵێت: قیام عذر مشروع یبرر التعدد کالمرض، ئەصڵی مەشروعەکە دەڵێت: لایجوز، لیژنەی قانونی ولیژنەی مافی مروڤ تەقریریان خوێندەوە، دەڵێت: (لایسمح بالزواج)، وابزانم لیژنەی داکۆکیکردنی مافی ژناژنیش هەمان شتی وتووە، (لایسمح بالزواج لاکثر من واحدة)، شەرتی یەکەم: لیژنەی قانونی تەئییدی کردووە کە دەڵێت: (قیام عذر مشروع یبرر التعدد کالمرض الثابت المانع من المعاشرة الزوجیة او عقم الزوجة الثابت وذلك بتقریر من لجنة طبیة مختصة)، ئێستا داوا دەکەم لە لیژنەی داکۆکیکردنی لەسەر مافی ئافرەتان بیخوێنێتەوە، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە ئەمانەوی ئەو قیام عذر مشروعة یبرر التعدد لابدرێت، یەکسەر بنووسرێت المرض الثابت المانع من المعاشرة الزوجیة او عقم الزوجة الثابت وذلك بتقریر من لجنة طبیة مختصة، چونکە ئەگەر ئەو پێشەکیەی هەبێت عوزری کەیش دەبێت، یەعنی دەرگا دەکاتەوە، جگە لەنەخۆشی و جگە لە عوقم کۆمەڵێ شتی کەیش هەبێت بۆئەوەی تەعدد رووبدات، بۆ ئەوەی حەسربێت لەبەینی نەخوشی و عوقمەکەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ هیچتان هەیە ئێوە؟ فەرموو.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بەماددەی پێنجەم، ئێمە پشتگیری لەهەموارکردنەکە دەکەین، ئێمە لەگەڵ مادەکەینە وەکو خۆی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کەواتا ئێوە لەگەڵ پرۆژەکەن، کەواتا فەرقەکە ئێستاکە فەقەت لەبەینی لیژنەی داکۆکیکردن لەسەر مافی ئافرەتان وژنان کە داوا دەکەن ئەو: قیام عذر مشروع یبرر التعدد، نەمێنێت و بنووسرێت: المرض الثابت،فەفرقەکەیشی شەرحیان کرد بۆچی وادەڵێن، کەس ئەگەر قسەی هەیە فەقەت لەبەینی ئەو دوو رەئیە، د. هالە فەرموو.

بەڕێز د. هالە سهیل وادی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پشتگیری لەلیژنەی داکۆکیکردن لەسەر مافی ئافرەتان وژنان دەکەم کە فیعلەن زۆر پێویستە ئەو بڕگەیە لابدرێت کەدەڵێت: قیام عذر مشروع، لەبەر ئەوەبێ کەئەنەما عذري دیکەیش هەیە، کەئەنەما میسالی دیکەیش هەیە، پێویستە ئەو بڕگەیە لابدرێت لەبەر ئەوەی ئەگەر ئەو بڕگەیە بمێنێت کەئەنەما میسالی دیش هەیە کە ناوی نەهاتووە، پێویستە ئەوە لابدرێت، بۆئەوە ئەوە نەبێتە میسال، ببێتە حەصر، تەنها

لەو حاڵەتە بۆی هەیە و پێویستە بڕگەی دووەمیش پێم وایە ئەگەر دەمج بکرێت وببێتە یەك بڕگە کەئەنەما بڕگەی دووەم بڕگەیەکی سەر بەخۆیەو عیلاقەی بەوانەی دیکەوە نیە، کەئەنەما ئەگەر ئەو شەرتە هەبێت و ئیمکانیەی مالی هەبێت بۆی هەیە ژنێکی دیکە بێنێت، زۆر پێویستە ئەو بڕگەیە دەمج بکرێت و تەواو بکرێت لەگەڵی وببێتە: وعلى ان يكون لطالب الزواج امكانية، وهەتا کۆتایی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێردڵ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ عبدالله حەوێزی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە کە ئەو ئیقتیراحەمان قەبوڵ کرد، مەعنای فرەژنی قەبوڵ کرا، فرەژنیش هەر یەك ژن نییە ، سێ ژنە لە دوای یەکەم، یەعنی هەتا چوار ژن دەتوانێت ژن بێنیت، هەتا ئێستا وەکو من موتابەعەم کردبێت، ئەوانەی ژنیان هێناوە، ئەوانەی لە ژنێك زیاتریان هێناوە خاوەن سامانن یان خاوەن سوڵتەن یان خاوەنی هەردووکیانن، ئەو دووشتەیش هیچ شێك ڕێگایان لێناگرێت و هەتا ئێستایش شەرعیش ڕێگای لێیان نەگرتووە، باشە قانون چون ڕێگایان لێ دەگرێت؟ تەماشا دەکەین لێرە لەسەر ئەو بڕگەیان باسی ئەوە دەکەین کە نەخۆشە یاخود منداڵی نابێت، باشە تۆ تاوانێکت پێوە ناوە کە خۆی دەستی تێدانییە، یەعنی چ بکات کە نەخۆش بوو، هەموو کەسێك پێی خۆشە سەحەتی لەهەموو کەسێك باشتربێت، کەمنداڵیشی نابێت ژنی ئێمە پێی خۆشە ئەصڵەن نەك منداڵێك، چەندین منداڵی هەبێت ولەپێشەوەیش منداڵەکانی هەمووی کوڕبن، زۆر پیاویش هەیە لای ئێمە مومکینە هەمووومان بیناسین، هەموومان کەس و دوست هەیە هەتا جەنابێشتان دەزانن، زۆر کەس هەیە ژنەکەی چەندین ساڵە هەیەتی ژیانێکی زۆر خۆشی لەگەڵ دەباتە سەر مەنداڵیشی نابێت، زۆر کەسیش هەیە ژنەکەی نەخۆشی خراپیشی هەیە هەموو پارەی خۆی لەسەر سەرف دەکات و دەیباتە هەموو دونیا بۆ ئەوەی چاك بێتەوە وژنیشی لەسەر ناهێنێت، یەعنی من خزمی خۆم هەبووە وەختی خۆی نەخۆشی سیلی هەبووە کە ئەوەی نەخۆشی سیلی هەبوایە دەمرد، ژنی نەهێنا و خزمەتی کرد هەتا مرد ئەوجا دوایش درەنگیش ژنی هێناوەتەوە، ئێستا من خزمێکی خۆم هەیە وەختی خۆی مێردی هەبوو منداڵی نەبوو، پێش شەش، حەفت ساڵ مێردەکەی مرد، لەو ڕۆژانە باوکی مردبوو من خۆم چوومە لای دەبینم ماڵەکەی هەمووی ڕەسمی مێردکەیەتی، من سەرخۆشی باوکیم لێ دەکرد، کەچی ئەو باسی مێردەکەی دەکرد، یەعنی وەفاو ست هەیە ڕێگا دەگرێت، دووەمین هەتا لەدەوڵەتە پێشکەوتوەکان مومەسیلێك هەیە کە تەمسیلی (جیمس بوند) دەکات و واتا چەندین ساڵە شیك ترین وجوان ترین پیاوبوو لەعالەم، ئێستایش وایە ناوی (بروسنانە) هەرکەسێك فیلیمی جیمس بوندی بینیبێت دەزانێت لەهەر فیلیمێك زیاتر لەبیست ملیۆن وەردەگرێت، لەو ڕۆژانە موقابەلەیەکی هەبوو لەتەلەفیزیون برسیاریان لێ دەکرد، دەیگوت من ژنەکەی یەکەمم سێ ساڵ سەرەتانی هەبوو، تەبعەن ئەوەی ئەنگو سەرەتان دەگرێتەوە یان نەخۆشی دی، وتی هەندێ لەفیلمەکەم دەبوایە لەجنوبی ئەفریقیا بگرم، گوتی

هەتا ژنەكەم قەبوڵی نەكرد نەچووم بەشەرتێك ئەو مەبلەغە وەردەگرێت لەبریتانیاش دەژێت، من وەگ گوتم ئەوانەی كە ژنی دی دەهێنن شەرت ڕێگایان لێ ناگرێت، ئەتۆ شەرتی دیكەت داناوە كەبیهێنێت، بۆ شەرتێك دێنی كە دایبنەی شعور برینداردەكات، لەبەر چی، لەبەر ئەوەی ئێمە خۆتان دەزانن ئەگەر واقیعی بین، هەموو كەس لەلای ئێمە كە ژن دەهێنن زۆربەیان كە تەئخیر دەبێت، كچ تەئخیر دەبێت، یان كوڕ تەئخیر دەبێت، كەس و كارەكەی وازی لێناهێنن، قسەی پێدەكەن، زەختی لەسەر دەكەن و هەندێ كەس مێرد دەكات یاخود ژن دێنێت لەبەر قسەی خەڵك، باشە ئەوە ئەگەر ژنەكە نەخۆش بێت یاخود منداڵی نەبێت، چونكە زەخت دەكەوێتە سەر، مەسەلەكە ئەوەیە كە زۆر كەس هەیە ژنەكەی نەخۆشە یان منداڵی نابێت، بەڵام ژنیش ناهێنێت، ئەو مەسەلەشم بۆت هێنا هەم لەخۆمان و هەم لە خاریجیشەوە، ئێستا ئێمە ئەگەر ئەو شەرتە دابنەین هەرچی كچی كوردستانە هەمووی تووشی ترس و دڵەڕاوكی دەبێت، دەڵێت من سبەینێ ئەگەر مێردم كرد، ئەگەر منداڵم نەبوو، یان نەخۆش بووم ئەوە قانونێك دانراوە كە ژنم لەسەردێت، هەتا ئێستا قانونەكە كە نەبوو ئیعتیادی بوو ئەوە یەك، دووەم: باشە ئەدی ئەو هەموو وەفاو عەهدو دوستایەتی و لەقورئانا مەوەدو رەحمە هەیە ئەوانە هیچ نامێنێتەوە لەبەر ئەوە من لەگەڵ ئەوەمە تۆ هەر ڕێگات پێداوە، بەڵام ئەو شەرتە لابدرێت لەبەر ئەوەی بەراستی شعور برینداردەكات و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

بەس بۆ مەعلوماتت كاك شێردڵ ئەو شەرتە لەقانونی پێشووشدا هەیە.

كاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من لەبڕگەی، قيام عذر مشروع يبرر التعدد بمرض ثابت يكون مانع للمعاشرة الزوجية، لێرەدا ئێمە شەرم دەكەین باسی بەتەواوی بكەین، باشە موعاشەرە زەوجییە هەر جنسە یان شتی تریش دەگرێتەوە، زۆر جار كە ئیختلاف لەبەینی ژن وپیاوا دەبێت، مەسەلەن یەكێكیان بۆنی دەمی دێت ناتوانێت وتەحەمولی ناكات، ئێمە شەرم دەكەین بڵێین موعاشەرەی جنسی ناومان ناوە موعاشەرەی زەوجی، موعاشەرەی زەوجی هەر جنسەكەنیە بەتەنها كە ئێمە شەرم دەكەین باسی كەین لێرە، موعاشەرەی زەوجی زۆر شتی تر هەیە میزاجە، ئەمە تەفسیری زۆر هەڵدەگرێت، ئەمە لەتەفسیر لای حاكم موعاشەرەی زەوجی هەر ئەوە مانیعەكەیە، موعاشەرەی زەوجی هەر ئەوە نیە، شتی تریشە، ئەمە شمولی هەموو حاڵەتەكان دەكات، من لەگەڵ ژنەكەم ڕێك ناكەوم لەبەر ئەوەی بۆن دەمی دێت، یان ئەو لەگەڵ من ڕێك ناكەوێت لەبەر ئەوەی بۆنی دەمم دێت، یان بۆنی جسمی دێت و ئەوانە، هەندێ حاڵات هەیە موعاشەرەی زەوجی هەر جنسە یان شتی تریشە؟ ئەو تەفسیرەم دەوێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

کاك جمال قاسم فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەبیعی من هەر لەگەڵ خاڵی یەکەم نیم کە شەرتێك بێت لەسەر ژن هێنان، بەڵام ئێستا کە دانراوە و مەسەلەی فرە ژنی بوو بەقانون، مەفتەعی یەکەم موبەرر زۆر زیاترە لەبەر ئەوە من بە پێویستی دەزانم کە لابدرێت، قیام عذر مشروع، یەعنی ڕێگاکە کراوەتەوە بەشێوەیەکی زۆر فراوانتر، من پشتگیری لیژنەی ئافرەتان دەکەم کە ئەو مەفتەعی یەکەمە لابدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

د. فؤاد فەرموو.

بەڕێز د.فؤاد احمد محمد بابان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە مەبەستی موشەریع لەوشەی سابیت مەقسەدی ئەوەیە کە بڵێت درێژ خایەنەو نەگورە، بەڵام بەراستی لەعەرەبیدا ئەم وشەیە مەعنای، مؤکد یان موقربە، بەکوردیش ئەوە دەگەیەنێت کە مسوگەرەو نەگۆڕەو چەسپاوە، بەڵام ئەوە ناگەیەنێت کە درێژخایەنەو چارەسەر ناکرێت و لەلیژنە پزیشکێکانیشا ناڵێن سابیت، ئەوترێت المزمن، لەبەر ئەوە من وا پێشنیار دەکەم کە ئەم بڕگەیە وابنووسرێت و بوترێت: (المرض المزمن الثابت المانع للزواج ولا يرجى منه الشفاء)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئاخر المانع للزواج، ئەو مێردی کردووە، ئەوە باسی ژنی پێشوودەکەی تۆ، المانع للزواج چون دەبێت؟.

کاك شێخ فتاح فەرموو.

بەڕێز فتاح عبدالله نەقشبندی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم‌وایە ئەگەر ئەو وشەیە لابدرێت، کە لا دەدرێت تەئسیری نامێنێتەوە، چونکە ئەو کەسەی کە ژن دێنێت، دەبێت لەدوای ژنی دووەمدا، ئینجا دەبێت بەتەعدود، تەعەدودەکە لەبەر چیە؟ لەبەر ئەو نەخوشیانەیە، تۆ یەکسەر بڵێ: (قيام عذر مشروع كالمرض)، ناکرێت ئەگەر وشەی تەعدد لابدرێت لەوێ، کەواتا مەفعولی ئیشەکەی جوملەکە نامێنێت لە ئەوەڵ هەتا ئاخیری، عیبارەتەکە سەرانسەر هەڵەوەشێت، لەبەر ئەوە من پێم وایە وشەی تەعدد ئەگەر بمێنێت شتێکی چاکە، بەڵام ئەوەی کاك د.. فواد باسی کرد، كالمرض المزمن، ئەوە جێگای خۆیەتی ببێت، بەڵام تەعدد کە لاچوو جوملەکە زۆر ئەشێوێت، لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لەپێشەوە، لەسەرەوە نوسراووە، (لايسمح بالزواج من اكثر من واحدة الا بإذن القاضي ويشترط لاعطاء الاذن)، یەعنی (اذن بالزوجة الثانية بالشروط التالية)، لەبەر ئەوە لەوێ نووسراوە، ئەگەر نەنووسرابایە جەنابت قسەکانت تەواو بوو، کاك غفور فەرمووو.

بەڕێز غفور طاهر سعيد مەخموری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پشتگیری پێشنیارەکەی لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ئافرەتان دەکەم، بەقەناعەتی من ئەگەر ئەو تەقیدە بێمنێت، یەعنی تەعدودەکە هیچ مەعنایەکی نامێنێت، من پێچەوانەی رەئیەکەی جەنابی شێخ فتاحم کە دەڵێت ئەوە ئەگەر بمێنێت، تەعدود مەعنای نامێنێت، بەقەناعەتی من ئەگەر ئەوە ما، تەقید هیچ مەعنایەکی نامێنێت، لەبەر چ؟ لەبەر ئەوەی تۆ بواری دەدەی، لەهەر مەجالێکی ترا دەرگاکە کراوەیە، دەڵێت کالمرض، یەعنی ئەوە نموونەیەکت هێناوەتەوە، یەعنی نەخۆشی بێت کە توانای بەیەکەوە ژیانی زەوجی نەبێت، یاخود نەزوکی بێت، لیرەش ناعەدالەتییەك کراوە، باشە ئەگەر تاوانەکە لەپیاو بوو، نەزوکێکە لەپیاو بوو لەئافرەتەکە نەبوو، یەعنی لێرەدا مەسەلەی عەدالەتەکە بەڕاستی ئەبێت هاوشان بێت، راستە لەرووی شەرعیەوە عوزری هەیە، بۆی هەیە داوای تەڵاق بکات ئافرەتەکە، باشە لیرەدا لەکاتێك پیاوەکە دەمرێت، ئافرەتەکە دەمێنێتەوە، کەواتا عەدالەتەکە نەبوو ئەوە خاڵێك، دوویش: ئەگەر ماوە ئەوە ئەو کاتە ئەو کابرایە جگە لەوانە سەفەربکات و ماوەیە نەیەتەوە دیسان حەقی خۆیەتی کابرا ژنەکە لەگەڵی نەچێت، شتێکی نەبوو ژن بێنێت، یان ژنەکەی رۆیشت وبەجێی هێشت وماوەیەك نەگەڕایەوە ماڵ، یەعنی ئەوەیش بکرێت بە مەهانە بۆ ئەوەی جارێکی تر ژنێك نەهێنێت، کەواتە تۆ تەقەیدد نەکرد و بوارەکەت هێشتەوە،بۆیە من لەگەڵ ئەوەدام ئەو پێشەکیە لابچێت و یەك سەر بڵێت: تحقق الشروط التالية، المرض الثابت الى اخره، بەوشێوەیە بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سەردار فەرمووو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەرکی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من دوو پێبینیم هەیە، تێبینی یەکەم: لیژنەی موشتەرەکی ئەوقاف و یاسایی پێشنیاریان کردووە کە لایجوز بگۆڕرێت بەلایسمح، بەبی ئەوەی شەرحەکەی بدەن بۆچی ئەو داوایانە کردووە، من لەگەڵ ئەوەم لایجوزەکە بمێنێت، خاڵی دووەم: لەگەڵ برادەران کۆکم کە ئەو قیام عذر مشروع، لابدرێت یاخود ئیقتیراح بکەین وبڵێین: (قيام العذر المشروع المتمثل بالمرض الثابت المانع)، لەبەر ئەوەی من ئەوەی تێدەگەم لەوپرۆژەیەی پاش ئەوەی کە پێشنیاری یەکەمان وەرگرت، (منع التعدد) وەرنەگیرا، هەدەف لەوەیە مەنع زەواج یاخود فرەژنی تەقیید بکرێت ئەگەر ئەو عذر مشروعة، بمێنێت بەراستی تەوەسع دەکات لەشەرحەکەی وبەشێوەیەکی عام دەبێت، لێرە دووشت هەیە یان تەوەسوعێکی عام هەیە یان العذر المشروع، یان کە میسالی دا بەدوو نەخۆشی، واتا عوزر مەشروعەکە تەنها بۆ ئەو دوو نەخۆشیە هاتوون،

باشە لەدەرەوەی ئەو دوو نەخوشیە، من لەدکتۆرەکان دەپرسم چەند نەخۆشی هەیە؟ و لەو نەخۆشیانە چەندی ڕێگا دەدات کە فرە ژنی بکرێت؟ بۆیە من پێشنیاردەکەم ئەوە عوزر مەشروعە لابدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک بەڵێن فەرموو.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش هەمان شێوەی قسەکانی کاک غەفورە بەڕاستی، لێرە وەکو دوو نموونە هاتوەتەوە، ئەو سەبەبانەی کە ڕێگا دەدات بەفرە ژنی وەکو نموونە هاتووەتەوە، حەسری نەکردوە، واتا ئەگەر وای بێڵینەوە وەکو ئەوەی لەپرۆژەکەدا هاتووە تەقدیراتەکە بۆ قازی دەمێنێتەوە، یەعنی قازی ئەو کات تەقدیراتەکە لەدەستی خۆیەتی، خۆی بەمەزاجی خۆی دەتوانێت ئەو حاڵەتانە تەقدیر بکات و ڕێگای پێبدات، یان نا، لەبەر ئەوە پێویستە بەراستی لێرانە ئەو دوو حاڵەتە، ئەو دوو سەبەبە حەسر بکرێن،دیاری بکرێن، دیارە ئەوەیش بە لیژنەی تەندروستی دەرکرێت، بۆیە پشتگیری لەپێشنیارەکەی لیژنەی ژنان وئافرەتان دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک ئاریێز فەرموو.

بەڕێز ئاریێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی ئەوەی هاتووە هەر وەکو قسەی برادەرانە، ئێمە دەمانەوێ سنووورداری کەین، مەرجی بۆ دابنەین، بەو شێوەیە هیچ مەرج نیە، کالمرض، کەواتا عوزری مەشروعی تر هەیە، نەخوشی تر هەیە ئەوە یەك، دوو: من پێم وایە ئەوەیش من هەر دەمەوێ درێژی بە قسەکانی کاک شێردڵ بدەم، هەر کەسێك بۆ پێنج دەقە بیربکاتەوە خۆی تووشی نەزۆکی دەبێت، یان خۆی تووشی نەخۆشی سەرەتان دەبێت، خۆی بەئارەزووی خۆی تووش نەکردووە، یەعنی غوبنێك بەرامبەری هەیە، یان نەحەقیەك بەرامبەری هەیە، یان خوا رەحمی پێ کردووە، بەهەر نەوعێك بێت ئایا چۆن دەبێت ئێمەیش لێرە بەقانون جارێکی تر غەدرێکی تری لێ بکەین، یەعنی نەزۆکی و تووشبوونی نەخۆشی درێژ خایەن کەس لەخۆیەوە تووشی نەهاتووە، هەتا ئێمە لێرە غەدری لێ بکەین، جارێك نەخۆشە وجارێك ئێمە بەعەزاب بیکوژین، لەبەر ئەوە من لەگەڵ نیم بەراستی و بەهیچ شێوەیەك، بەڵام مادام هەر سنووردار کردنە، چەندێ دەکرێت سنووورداری بکەین، بەو دەستەواژەی ئەلیف کەدەڵێت: (قیام عذر مشروع) بەو شێوەیە لابدرێت، وپشتیوانی لەلیژنەی ئافرەت و ژنان دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان سلیمان حاجی بشار:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

مـن پشـتگیری لەلیژنـەی مـافی ئافرەتـان دەكـەم كـە: (قیـام عـذر مشـروع)، لابـدرێت، چـونكە ئەمـە دەستەواژەیەكی مەتاتیە، ڕێگادەدات كە زۆر ڕێگای تریش بكرێتەوە، هەر وەها من پێم باشە بـەس (المـرض المزمن الثابت المانع للمعاشرة الزوجية) بمێنێتەوەو عوقی زەوجیە لابـدرێت، یـان بـە بڕگەیـەكی دیكـە جیـا ببێتەوە، دوای وەرگـرتنی ڕەزامەنـدی ژنەكـە، چـونكە بەراسـتی عـوقم ئێسـتا زۆر زۆر، زۆر حاڵـەتی نـادری عوقم هەیە كە چارەسەری بۆ نادۆزرێتەوە، ئەگینا ئەوانەی دیكە، ئێمە كەواقیعی خۆشمان دەژین زۆر جـار دەبینین پیاو دەیكات بەحجەیە بەدەستیەوە وە ئەوەی كە دوای دووساڵ لەتێپـەڕ بـوونی زەواجەكـەی یـەك سەر دەڵێت بـە ژنەكـەی كـە تـۆ منـداڵت نابێـت تـەواو مـن نـاتوانم، یـان زۆر جـار هەیـە مەسـەلەن منـداڵی ئەنابیب هەیە شتی تر هەیە، زۆر جار ئەو موحاوەلاتانە هەمووی نابێت، من خۆم كەسێك دەناسـم بـەوەی كە دەڵێت لەحیاتی شەست وەرەقە، یـان حـەفتا وەرەقـە لـەوە سـەرف بكـەم كەبچـم منـداڵی ئـەنابێب بكـەم ومنداڵم هەبێت، خۆ دەچم ژنێكی دیكە دەهێنم باشترە، ئەو حەقیقەتە دەبێت لەپێش چاومان بێت، بۆیـە دەبێت ڕەزامەندی ژنی یەكەم لەسەر مەسەلەی عوقمەكە هەبێت، جگـە لـەوەیش زۆر حـالاتی عـوقم هەیـە دكتۆرەكان باشتر دەزانن كە لە پیاو و ژن لە هەردووكیانا هەیە، یەعنی لەبەر ئەوەی ئەو دوو كەسـە تـەواو نین و قسمەتیان پێكەوە بووە، عوقمەكـە دروسـت بـووە، ئەگـەر نـا هـەر یـەكێكیان بەتـەنها بوایـەن لەگـەڵ پیاوێكی دیكە یان لەگەڵ ژنێكی كە ئەو عوقمە وجودی نەدەبوو،لێرە ئێمە بێین ئەو غەدرە دیسان لەو ژنە بكەینەوە و لەعورفی خۆشمان هیچ ژنێك ئەگەر پیاوەكەی نەزۆك بێت بەمێردەكەی نەیوتووە تـەڵاقم بـدە، بۆ ئەوەی بچم شووبكەم و منداڵم هـەبێت، ئـەو شـتە وجودی نیـە لـەعورفی ئێمـەدا، بۆیـە مـن داوا دەكـەم عوقم الزوجە بكرێتە فەقەرەیەكی دیكە یـان هـەر لابـدرێت، خـۆم لەگـەڵ ئەوەمـە لابـدرێت، چـونكە هـیچ كچێك، یان هیچ كوڕێك نازانێت منداڵی دەبێت یـان نـا، ئـیلا دوای ئـەوەی شـوو بكـات یـان ژن بێنێـت، ئـەو تەعریفـەیش كـە دامانـنـاوە نەسـلمان تیـدا نـەهێناوە بـەپێی تەعریفەكـەی خۆشمـان وتوومانـە ئوسـرەیە، ئوسرەیش ژن وپیاو پێكی دەهێنن، ئێمـە دوێـنی زۆربـەی بـرادەران باسـی بێـوەژن و قـەیرە كچیـان دەكـرد، یەعنی تەقیید كردنی ژن دەبێت بۆ ئەوە بێت هەتا خەمی ئەوانیش بخۆن، ئەبێت خەمی ئەو منداڵانەیش بخۆن كە بێ دایك وباوكن، با مەسەلەی تەبەنی بێتە وجودی ئەوانەی كە عوقمیان هەیە با تەبـەنی بكـەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

حەزەکەم ئیتیجاهی قسەکان وا نەڕوات کە دوێنێ بەجیاوازی چوار دەنگێکی کەم مەنعەکە دەنگی نەهێنا، مەعنای ئەوەیە کە تەواو فرەژنی موباحە، نەخێر هەتا تەنانەت لەدووهەمیشا تەقیید کە مەبەست تەقیید بوو کە واتا لایسمح نابێت، تۆ ئەتەوێت تەقیید بکەیت عنوانەکەت وا هێناوە: المقترح الاول، تقیید تعدد الزوجات، کەتۆ تەقییدی دەکەیت، لایجوز بەقەوەترە لە لایسمح، خاڵی دووەمان ئەوەیە، ئێمە لەسەرەوە تەعریفی زەواجمان گۆڕی، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، حەزەکەم مەشغوڵ نەبێت و گوێم لێ بگرێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من موفاتەعەت دەکەم، جاری یەکەم تۆ ئەبێت ئیلتیزام بکەیت، هەمووجار کە قسەدەکرێت تۆ خۆت مەشغوڵ دەکەیت وگوێ ناگریت، من ئێستا قسەیەك بۆ تەئیید قسەکانی تۆم کردو مولاحەزەم لەسەردا، ئەو مولاحەزەیە لەسەر خۆت تەتبیق بکە، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

باشە قەبوڵمە، ئێمە لەتەعریفەکەدا کۆڕانکاریەکی زۆر گەورەمان کرد، تەعریفە کۆنەکە دەیوت: الزواج عقد بین رجل وامرأة تحل له شرعا غایته انشاء رابطة للحیاة المشترکة والنسل، نەسل شەرت بوو، ئێستا ئێمە لەم تەعریفە تازەدا نەسلمان لابردووە، کەواتا زەواجی عوقەما موشکیلە نیە، یەعنی دووان عەقیمن شووئەکەن بەیەك، چونکە غایەی زەواجەکە نەسل نیە، کەواتە ئێمە دەتوانین ئەصڵەن ئەم شەرتەیش هەر لابەین، ئێمە زۆر خۆمان واپیشان دەدەین رەحمی بخەنە ناو، مەوەدەی بخەنە ناو، ئیزافەی کەن لەبەینی دووانا، حەزەکەم جەنابت بەس پێم بڵێیت ئەوە چ رەحمێکە تۆ بەمنی ئەکەیت کاتێك کە من منداڵم نابێت جەنابت ئەتوانێت بچێت ژنێکی کە بێنێت پیاوی بەڕێز؟ ئەوە کەی رەحمە ئاخر، ئاخر ئەوە کەی رەحمە من بەدەستی خۆم نیە، بەدەستی خۆم نیە سەرەتانم گرتووە، نەخۆشی درێژخایەنم گرتووە، فەقەراتم گرتووە، ئاخر فەقەرات کەی نەخۆشی درێژخایەنە کە خەڵك بڵێت واللە دەچم ژن دەهێنم، لەبەر ئەوەی ژنەکەم نەخۆشی درێژخایەنی هەیە، رجاتان لێ دەکەم توخوا با دووفاق نەبین لەگەڵ خۆمانا، توخوا بائێمە زۆر بەسەراحەتی باس دەکەین کە باسی رەحم و مەوەدە دەکەین، رەحم و مەوەدەکە خۆ ئەبێت رەنگ بداتەوە لەشەرتەکاندا نەخۆشی چیە؟ نەخۆشی خوا دەیدات بەسەر بەشەرا، کوڕی نابێت، کوڕی نابێت پیاو مەسئوولە لەجیناتی کوڕ و کچ، هەموو کەسێك و عیلمیش ئەزانێت، چەندین کەسمان هەیە بۆ ئەوە ژن دەهێنێت ئەڵێت لەبەر ئەوەی کوڕم نابێت، ئاخر بەڕێز کە ئەڵێن ئێمە ئەوەتا، ئەو مەقتەعە هەمووی لابەن یان بەشی یەکەمی لابەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

جاری بادوو قسەیش بكەین لەبەرژەوەندی پیاو، جارێ زۆرینەی پیاو، 95٪ پیاو ئەو قانونە هەر شمولیان ناكات، چونكە لەخۆیانەوە وەفایان هەیە و بیریش ناكەنەوە ژن بێنن، دوێنی صبریە خان یان شمسە خان بوو ئامارێكی خوێندەوە لەچوار ساڵەدا ئەوانەی ژنی دووەمیان هێناوە ناگەنە 400 كەس، 352 كەسن، كەواتا ئێمە باسی چەند كەسێك دەكەین كە بابڵێین عادل نین، بۆ ئەوەی ئەو كەسانەی كە بیردەكەنەوە بەناعەدالەتی رەفتار بكەن لەگەڵ خێزانی یەكەمیان رێگا بۆ ئەوانیش بگرین، ئەما ئێوە باسدەكەن ودەڵێن پیاو وەها، پیاو لە 95٪ی پیاو هەر لەخۆیەوە بەبێ ئەوەی قانون هەبێت بیر لەوە ناكاتەوە ژنی دووەم بێنێت، بۆیە ئێمە حەسری ئەو حاڵەتە تایبەتیانە دەكەین كە زۆر نیە لەحەقیقەتدا، ئەو كەمە دەمانەوێ كەمتری بكەینەوە، تەقییدەكە بۆ ئەوەیە بۆ هەموو پیاو نیە خۆئەوە، كاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من دەمەوی دیفاعێك یەكەم لەژنی نەزۆك و لەژنی نەخۆش، پاش ئەوەی لیژنەی داكۆكی كردن وازی لەوانە هێناوە، كە دیفاعیان لێ ناكات، من پێم سەیرە، یەعنی لە موفتەرەحی خۆیان لیژنەی مافی ژنان رازی بووە كە ژنی نەزۆك بەعوزری شەرعی ژنی لەسەر بێت، یان ژنی نەخۆش رازی بێت بەعوزرێك قەبوڵ بكات، كە ژنی لەسەر بێت، ئەدی كام مەوەدەو رەحمە، ئەدی كام وەفا؟ چۆن دەبێت شتی وا، بەڕاستی ئەوە زۆر زۆر جێگای تەعەجوبەو انشاء الله روونی دەكەنەوە، پەخشان خان كە بەعوزرێكیان قەبوڵ كرد بێ كە ژنی بەسەر بێتن، بۆیە من لەگەڵ پێشنیارەكەی كاك شێردڵم ئەصلەن ئەوە هەر لابدرێت لەپرۆژەكەو لەیاساكە، چۆن دەبێت ژن بەسەر ژن بێت، لەبەر ئەوەی نەزۆكە، یاخود نەخۆشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك كریم فەرموو.

بەڕێز كریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لەرووی یاساییەوە، پێم وایە پێشنیارەكەی لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ژنان راستە كە دەبێت قیام عوزر مەشروع لا بدرێت، لەبەر ئەوەی مەرج نابێت موبهەم بێت ودیار نەبێت، ئەوەی مەرەز وعوقم ئەوە عەلا سەبیل المسال هاتووە، عەلا سەبیل الحصر ناهاتووە لەو فەقەرەیەدا بۆیە دەبێت حەصر بكرێت بەو شێوەیە، من پێم وایە عوقم هەر مەرەزە، بۆیە پێویست ناكات لێرە باس بكرێت، من بەو شێوەیەم دارشتووە: المرض المزمن الثابت او المانع من العاشرة الزوجية ولا يرجى منه الشفاء بتقرير من لجنة طبية مختصة، پێم وایە مەعنایەكە بە تەواوی دەدات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

نازناز خان فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

منیش دەنگی خۆم دەخەمە پاڵ دەنگی كاك شێردڵ، لەگەڵ لابردنی ئەو فەقەرەیەم كە باس لە نەخۆشیە درێژخایەنەكان دەكات، چونكە بەڕاستی ئێمە لە ناوچەی ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست دەژین، نە تەقاریرە توبیەكان و نە شەهادەكانمان و نە بڕوانامەكانمان دەتوانرێت كە گومانی لەسەر هەبێت، بۆیە زۆر جار بە ڕاپۆرتی ساختە ئەو شتانە ئیسپات بووە لەسەر ژنان بەبێ ئەوەی ئەو نەخۆشیانەیان هەبێت، لەدواییدا ژن لەڕووی بایەلۆجیەوە، لە دوای 50 ساڵی تووشی چەند گۆڕانكاریەكی هۆرمۆنات دەبێت، ڕەنگی تووشی هەندێك ساردوسڕی لە عیلاقات و ئەو جۆرە شتانە ببێت لەگەڵ پیاوەكەی، هەر ئەوە لەوانەیە بكرێتە بیانووەك بۆ ئەوەی زۆربەی هەڵوەشاندنەوەی خێزانەكانیش لە دوای ئەوتەمەنە ڕوودەدەن، بۆیە من لەگەڵ تەئید كردنی قسەی جەنابتم كە زۆربەی پیاوەكان وەفادارن بەرامبەر بە ژنەكانیان، ئەمە زۆر زۆر ڕاستە زۆر نموونەشمان هەیە كە بە 15 ساڵ و 20 ساڵ دانیشتوون و ژنەكانی خۆیان بەخێو كردووە، بەلام ئەگەر ئێمە ئەوە دابنێین، ئەوەش ڕەنگە بە جۆرێك بەچاو دادانەوە بێت، كە دەڵێت لەگەڵ ئەوەی كە من حەقی ئەوەم هەبووە ژن بێنم بەسەرت، چونكە تۆ نەخۆشی، بەلام ئەوەم نەكردووە، ئینجا ئەوەش دەبێتە بەچاودادانەوەیەكی بەردەوام، ئەویش تووشی حاڵەتێكی نەفسی زۆر خراپ دەبێتەوە بە نەوعێكی تر، جا بۆیە بەڕای من ئەمە كەم كردنەوەی نرخی پیاوە، پیاو كە خێزان دروست دەكات دەبێت تەحەمولی ئەو شتانەش بكات و ئەوە لە كاتی خوێندنەوەی عەقدەكە دەبێت سوێند بخۆن كە پارێزگاری لە یەكتری بكەن تا دوا چركەی ژیانیان بە هەموو نەخۆشی و نەبوونیەكان ڕازی ببن، دوایی ئێمە لە مەنتیقەیەكی شەڕاوی ژیاوین، سی، چل ساڵە شەڕمان بەسەردا فەرز كراوە لایەزالیش لە عیراق شەڕ هەر هەیە، زۆربەی كاتەكان پیاو معوەق بووە لەشەڕ، پیاو بریندار بووە، ئینجا زۆر بە وەفاداریەوە دانیشتووە بەخێوی كردووە، باشە بۆ ئەو حاڵەتانەش حیساب نەكەین كە جاروبار نەخۆشی سەرەتانی مەمكە و سەرەتانی رەحمە و تەهدیدی ژن دەكات و نەخۆش دەكەوێت، لەو حاڵەتە ئیستیسنایە پیاو وەفادار نەبێت بەرامبەر بە ژن، بۆیە بەڕاستی من لەگەڵ لابردنی ئەو فەقەرەیەم بەگشتی و بە تایبەتی ئەوەی كە باس لە نەخۆشیە موزمینەكان دەكات، چونكە لە ناوچەیەك دەژین كە دەكرێت زۆر ئیستیفادە لەو فەقەرەیە بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حيدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵلا من دوو، سێ مولاحەزەم هەیە، مولاحەزەی یەكەم : هەندێك لە بەڕێزان لە ڕاپۆرتەكە بە نەوعێك ڕەئیان داوە و ئێستا كە دێنە ناو هۆڵی پەرلەمان ڕەئی خۆیان دەگۆڕن، لە كاتێك دا كە ئیمزایان لەگەڵ ئێمە كردووە، بەداخەوە حەق وایە ئینسان یەك ڕەئی هەبێت، لە ناو پەرلەمان بێت یان لەدەرەوەی پەرلەمانیش بێت، دووەم: مەسەلەی (یسمح) لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان لەگەڵ مامۆستایانی ئایینی لەگەڵ یەكێتی زانایانی هەر دوولا و لەگەڵ ئەو بەڕێزانەی ئەو پرۆژەیان ئامادەكردووە، ئەو (یسمح) هەر هەموویان موافق بوون، گوتیان (لایجوز) كەلیمەیەكی پۆلیسیە، بۆ (لایسمح) ئیستعمال نەكەین كە كەلیمەیەكی مەرن و ڕێك وپێك ترە، ئێمەش حەقی قسەمان هەیە، بۆ قسەم پێ دەبڕی سۆزان خان؟ جەنابت قسەت كرد كەس ئیعتڕازی نەگرت، نا مەسەلەكە تەشەنوج نیە، بەهەرحاڵ، بەنیسبەت ئەو پرۆژەیەی كە هاتووە، عوزرە مەشروعەكە مەبەستی ئەوەیە بەڕاستی كە هاتووە، لە قانونی پێشتر هاتووە كە جەنابت ئیشارەتت پێی دا بە مەسلەحەتی مەشروع هاتووە، بەڵام لێرە بە عوزر هاتووە، عوزرەكە كە دەڵێت (كالمرض الثابت) یان كە دەڵێت (كالعقم) ئەوانەی بە نموونە هێناوە، ئەو عوزرانەی كە پێشتر هەیە، نابێت لە مستەوای ئەو عوزرانە كەم تر بن كە قازی بە كەیفی خۆی حوكم بداو بڵێ وەڵڵا فلان كەس عوزرە و ئەوە عوزر نیە، نەخێر دەبێت ئەو عوزرانەی كە هەیە لەو مستەوایە بێت، كەمتر نەبێت، ڕەنگە هەندێك حاڵەت هەیە، چ ئێستا ئێمە بە بیرمان بێت، چ لە ئاییندەش بە بیرمان بێتەوە، بەڵام بەبەر قەزا دەكەوێت، ئیمكان هەیە قازی نەتوانێت ئەسڵەن هیچ تەسەروفێك بكات، ئەو حاڵەتە حاڵەتێكی تازەیە، بۆیە دەبێت ئەو حاڵەتانە بە عوزری مەشروع ئیعتیبار بكرێت لە مستەوای ئەو حاڵەتانە بێت، من لەگەڵ ئەسڵی پرۆژەكەمە و ئیمزاشم كردووە و بە سەراحەتیش قسەی دەكەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

د. ناصح فەرموو.

بەڕێز د. ناصح غفور رمضان:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

جاری پێشوو من قسەم كرد بە تەشەنوج وەریان گرت، هیوادارم ئەو جارەیان بە تەشەنوج وەری نەگرن، من لەبەرژەوەندی دایك و خوشك و خێزان و كچی خۆم دەمەوێت قسە بكەم، نەك بە پێچەوانەكەیەوە، ئەسڵەن من نە لەگەڵ پرۆژەكەی لیژنەی یاساییم نە لەگەڵ پرۆژەكەی لیژنەی داكۆكی كردنم لە مافی ئافرەتان یان ژنان، من پێم وایە ئەسڵەن ئەوانە هەمووی زیادن كە لێرە نووسراون، سێ خاڵ بەسە كە لێرە تەئكیدی لەسەر بكرێتەوە، یەكەمیان بەم شێوەیە بێت (لایجوز الزواج بأكثر من واحدة الا بموافقة الزوجة) ئەوە شەرتی یەكەم بێت ئینجا (باذن من القاضی)، دووەم: یان بە (كل من أجری عقدا بالزواج بأكثر من

واحدة خلافا لما ذكر بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولاتزيد عن سنة وبغرامة لاتقل عن خمسة ملايين دينار ولا تزيد على عشرة ملايين دينار) وەکو خۆی بمێنێتەوە بەس ئەو فەقەراتەکانی لێ لابېردرێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تەنها فەقەرەی یەکەمە د. ناصح ، فەرمووو کاك د. ناصح.

بەڕێز د. ناصح غفور رمضان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

(لايجوز بالزواج باكثر من واحدة الا بموافقة الزوجة وبإذن من القاضي)، من پێم وایە ئەوە گەورەترین ڕێگریە بەرامبەر بە ئەوانەی کە دەیانەوێت دوو ژنی بهێنن یان بیکەن بە سێ و چوار، ئەگەر ڕەزامەندی خێزانی لەگەڵ نەبێت چۆن دەبێت تۆ ژنی تر بهێنی؟

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د.کمال فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله (د.کمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەم خاڵە زۆر زۆر گرنگە بەنیسبەت گشت ماددەکە، چونکە ئەساسی فرە ژنی دەبێت لەو فەقەرەیە بێت، ئەوانەی لە دواوە دێن هەمووی دەبێت پابەند بە ئەوە بن، بۆیە بە حەقیقەت وەك زۆر لە بەڕێزان ئیشارەتیان بەوە دا کە ئافرەتێك نەخۆش بکەوێت و تۆ کابووسێکی تر بەسەری دا بهێنی، ئەوە عەجەلە کردنە لە مردنی، ئەوە زۆر زۆر جەریمەیەکی گەورەیە، پێویستە ئەم خاڵە ئەو بەڕێزانەی ئەندامانی پەرلەمان باشتر و چەند نوقاتێکی زۆر زۆر موحوەدەد دیار بکرێت، چەندیش لەسەری بوەستین کەمە، چونکە ئەمە پێکەوە ژیانە، بناغەی ماڵ دادەنێی کە بەردەوام دەبێت لە تولّی عومرت، جا ئەو ژیانە ژیانێکی سەعید دەبێت، یان ژیانێکی تەعیس دەبێت، یان یەکێك لەو دووانە ئەگەر غەڵەت نەکەین، بۆیە پێویستە ئەمە زۆر ورد تر بیری لێ بکەینەوە، لە هەموو حاڵەتێکیش چی دابندرێت پێویستە بوترێت بە موافەقەتی ژنەکەی، ئەگەر موافەقەتی نەبێت لەسەری و ڕەزای نەبێت لەسەری تەحریم بکرێت، ئەو بەڕێزانەی کە دەڵێن تەعەددودی زەوجات لە ئیسلام هەیە، ئایینی ئیسلامی پیرۆز زۆر بە جوانی حقوقی ئافرەتی لە قورئانی پیرۆز روون کردوەتەوە، ئەوانەی ئیجتهادیان تێی کردووە کە ئەوانەی لە ئافرەتێك زیاتر دەهێنن دەبێت عەدالەت رەچاو بکەن، عەدالەتیش لەهەموو ڕوویەکەوە، یەکێك لە ڕووەکانی بزەبت ئیشارەت بەمە دەکرێت کە عولەمای ئیسلام دەیلێن، ئینسانێك دوو منالّی هەبێت، هەردووکیانی وەکو یەك خۆش دەوێت، لەو حاڵەتەش دەبێت بەو دەرجەیە بێت، ئەگەر بە غەیری ئەوە بێت حەرامە، یەعنی بەو دەرجەیە کە خۆشەویستی بەرامبەریان یەك نەبێت، ئەوەش لە شەرعی ئیسلامیش دەردەچێت، بۆیە لێرەش لازمە عەدالەت هەبێت، لازمە ژنی دووەم بە موافەقەتی ژنی یەکەم بێت، ئەگەرنا ئیشەکە بە خراپی دەڕوات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كوێستان خان فەرمووو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

دیارە مەسەلەی هەمواركردنی ئەم یاسایە هی ئەمڕۆ و دوێنێ و هەفتەیەك نیە، چەندین ساڵە ڕێكخراوەكانی ژنان خەباتی بۆ دەكەن، ئێمە لەو ڕوانگەیەوە پرۆژەیەكمان ئامادە كرد، كە پرۆژەكەی ئێمە زۆربەی زۆری ئەندامانی لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان و ژنان لەگەڵ مەنع دابووین، مەنعمان كردووەو هیچ مەرجێكمان بۆی دانەناوە، ئەو پرۆژەیە كە دراوە بە سەرۆكایەتی نێردراوە بۆ ئەنجومەنی وەزیران و لیژنەیەكی تری بۆ دروست كردووە، لیژنەكە پێك هاتووە لە كۆمەڵێك فوقەها لەگەڵ ڕێكخراوەكانی ژنان و نوێنەری داكۆكی كردن لە مافەكانی ژنان، لەوێ دوو ڕەئی هەبووە، بۆیە دوو ڕەئی هاتووەتەوە بۆ ئێرە، لەبەرئەوەی لە ناو ئەو لیژنەیەدا دوو ڕەئی هەبووە، ڕەئی ڕێكخراوەكانی ژنان و نوێنەری لیژنەی داكۆكی كردن لە مافەكانی ژنانیش لەگەڵ مەنع بوونە، دواتریش لە ئەنجومەنی وەزیران دیارە كە ساغ نەبووەتەوە، هەندێك لەگەڵ مەنع بوون، هەندێكی لەگەڵ تەقیید بوون، دیارە كە دوێنێش ڕەئیەكانمان دیار بوو، دەنگەكانمان دیار بوو، كە لیژنەی ژنان لەگەڵ چی دابووین، ئاشكرایە كە لەگەڵ مەنع دابووین، بەڵام كە بە چوار دەنگ نەمانتوانی سەركەوتن بە دەست بهێنین و مەنعەكە جێ بەجێ بكەین و هاتینەوە سەر تەقیید بۆ ئەوەی فرە ژنی بە ڕەهایی نەمێنێتەوە ئەزعەف و ئیمان چی دەكەین؟ كۆمەڵێك مەرجی بۆ دادەنێین، ئێمە وەك زۆربەی ئەندامانی لیژنەی ژنان ئاوا سەیری عیلاقەی ژن و مێردایەتی دەكەین و زۆر بە گەورەو پیرۆزی دەزانین، ئێمە لەو ڕوانگەیەوە كە ئەو عیلاقەیە بەڕاستی عیلاقەیەكی پیرۆزە و عیلاقەیەكە كە ناكرێت بە شتێك ئیستغنای لێ بكرێت، بە تەنها حەسرمان نەكردووە لەسەر چێژ و منداڵ بوون، لەو ڕوانگەیەوە دەمانویست مەنع بكرێ و مەسەلەی هەندێك غەریزەو مەسەلەی منداڵ نەكرێتە تەبریر بۆ ئەوەی فرەژنی بمێنێتەوە، ئەمە مەسەلەیەكە سوورین لەسەر ئەوەی كە لە بڕگەی یەكەم دا ئەوەی كە گوتمان لابردرێت با لابردرێت،چونكە ئەگەر لانەبردرێت فرە ژنی بە ڕەهایی دەمێنێتەوە، مانای تەقیید لێرە نامێنێت، ئیتر بە ڕەهایی فرەژنی دەكرێت، بۆیە تەئكید دەكەینەوە كە ئەو پێشەكیەی لێرە هەیە لابردرێت، ئەگەر بكرێت ئەوەی د. فؤاد سیاغەی كرد، سیاغەیەكی تری بۆ بكرێتەوە، مەسەلەی ئەوەی كە نەخۆشی هەبێت، ئەو مەسەلەیە مەسەلەی نەخۆشی درێژخایەن نیە، مەسەلەكە زۆر كەس بە سەرەتان و بە سیل و ئەوانەوە هێناوە كە وازحە لە مەرجەكە، نەخۆشیەك كە ببێتە هۆی ئەوەی كە ژن نەتوانێت مەعاشەرەی زەوجی بكات، دیارە مەعاشەرەی زەوجی چیە، یەعنی پێویست بەشەرح كردن ناكات، دیارەو روونە بۆ ئەوانەی دەیانەوێت بمێنێت دەزانن بۆچیە، لەبەر ئەوە ئێمە دەمانەوێت نەخۆشیەكی درێژخایەن كە چارەسەر نەكرێت كە ببێتە هۆی ئەوەی كە ژن نەتوانێت مەعاشەرەی زەوجی بكات، ئێمە لەگەڵ ئەوەین مەسەلەی ڕەزامەندی ژن ئیزافە بكرێت، چونكە

ئەمەش بەڕاستی مەرجێکی باشە هەرچەندە دڵنیاشین لەوەی کە پیاوێك بیەوێت ژنی دووەم بێنێت، ئەگەر پێویستی بەڕەزامەندی ژنی یەکەم بێت، زۆر ئاسانەو دەشزانین چۆنی دەبا بۆ مەحکەمەو ڕەزامەندیشی پێ وەردەگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان ئیزافەت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی کوێستان خان گوتی تەعبیر لە رەئی لیژنەکە دەکات، بەڵام من حەزدەکەم شتێك بە بیری ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان بهێنمەوە، دوێنێ زۆرینەی ئەوانەی کە قسەیان کرد، ئەگەر نەڵێم هەموویان لەگەڵ ئەوەی کە ڕێگە بە تەعەددود دەدەن، سەبەبی ئەساسی مناڵ بوون و ئەگەر ژنەکە نەخۆش بوو و نەیتوانی حەیاتێکی زەوجی تەبیعی بکات، باشە ئەی فرەژنی بۆچی بکرێت؟ ئەی ئەگەر وابێت بۆچی ئەوە بکرێت؟ ئەگەر منداڵ سەبەبی رەئیسی بێت، کە دوێنێ پێیان وابوو سەبەبی رەئیسی بوو کە باس کرا، خاڵێکی تر ئەی ئەگەر ژنەکەی نەخۆش بوو نەیتوانی موعاشەرەی بکات، ئەی باشە ئێستا من تێ ناگەم ئەی فرە ژنی لە چ حاڵەتێك دا بکرێت؟ ئەوە پرسیارێکە بۆهەمووان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا ئەو فەقەرەیە وازحە و زۆر قسەی لەسەر کرا، ئەو وشەیەی کە لابردرێت (لایسمح) و (لا یجوز) فەرقی نیە بە حەقیقەت، (لایجوز) نەفسیەن بە قوەت ترە، ئەگەرمانعتان نیە لیژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف، (لایجوز) بمێنێت وەك ئەوەی لە ئەسڵی مەشروعەکە وا هاتووە، ئەوە بووە (لایجوز) موشکیلەمان لەوە نەما، لەسەر ئەساسی پێشنیاری ئەوانەی کە هینیان کردووە، ئیجازەم بدەن، هەمووتان قسەتان کرد لە حەقیقەت دا، ئەگەر وا بێت بە مانگێکیش تەواو نابین لەو قانونە، تکا دەکەم قسە مەکەن، تەعلیقیش نەدرێت لە کاتی قسە کردنی ئەندامێکی پەرلەمان، سۆزان خانم بۆیە هێنایە پێشەوە بۆ ئەوەی دوور بێت لەوانەی دەوروبەری و قسە نەکات، تەنها بە داواکردنی ئیزن ئەوجا قسە بکەن، ئەو جوملەیەی کە داوا کراوە لابردرێت لەلایەن لیژنەی داکۆکی کردنی مافی ئافرەتان و ژنان (لایسمح بزواج أكثر من واحدة الا باذن القاضي ويشترط ...قيام عذر مشروع بالتعدد ..) ئەوانە شەتب بکرێت (المرض الثابت من المعاشرة الزوجية أو عقم الزوجة الثابت بتقرير من لجنة طبية مختصة)، ڕەنگە ئەگەر ئەوەی لاببەین، سیاغەکە پێویست بکات تۆزێك گۆڕانکاری بەسەر دابێت، ئەگەر ئەو (قيام عذر مشروع)ەکە لاببەین، ئەو هینەی کاك عونی نووسیویەتی، ئەگەر پێتان هین بێت لە جیاتی ئەوە بنووسێت (مرض الزوجة) (لمرض لايرجى شفاءه أو كونها عقيم لاتنجب وذلك بتقديم تقرير لجنة طبية رسمية مختصة تؤيد ذلك) ئەوە سیغەیەکە لە مەقالەکەی کاك عونی نووسراوەو بڵاوبووەتەوە لە جەریدەیەکدا ، عەینی قسەکەی کاك کریم دەگرێتەوە، ئەوەی لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان دەڵێن ئەو جوملەیە شەتب بکرێت، زۆر

قسەی لەسەر کرا ئەوەی بەینی موئەید و بەینی هین و ئەوانـە، ئـەوە هەنـدێك تەئیـدی ئـەوەیان کـرد کـە لابردرێـت، هەنـدێك پێیـان وایـە زەروریـە کـە بمێنێـت، ئـەو موقتەرەحـەی لیژنـەی داکـۆکی کردنـە، زۆر موناقەشەی لەسەر کرا، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دوێنێ تەسویتمان لەسەر ئەو مەبدەئە کردووە، ئێستا چۆن دەتوانن ئیلغای بکەین؟

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خۆ من نەم گووتوە ئیلغا بکرێت، رەئیەکە گوتراوە کە ئیلغا بکرێت، وەکو کاك شـێروان گـوتی وا نـەهاتووە، چونکە ئێمە دوێنێ ئەوەمان قبولّ کرد بەو شروتانەی هەبوو، چۆن دەکرێـت ئـەو شـروتانە ئیلغـا بکرێـت، ئێمـە ئـەو موقتەرەحـەمان قبـولّ کـرد کـە بـەو شـروتانەی کـە هـاتووە، ئێسـتا موناقەشـە زۆر کـرا، تـەنها ئەوەندەیە کە ئەوە بخەمە دەنگدانەوە، پێش ئەوەی بیخەمە دەنگدانەوە تەبعەن لیژنەی داکۆکی کـردن لـە مافی ئافرەتان و ژنان داوایان کردووە ئـەو جوملەیـە شـەتب بکرێـت، هەنـدێك لـە ئەنـدامانی پەرلـەمانیش تەئیدی ئەوەیان کرد، خۆشیان قسەیان کردو جارێکی تـر دووپاتیـان کـردەوەو شـەرحیان کـرد، ئێسـتا قسـە دەدەمە کاك خلیل بۆ دواجار تەرحی وجهە نەزەری خۆی بکات، بۆ ئەوەی بیخەمە دەنگدان، فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مەشروعی حکومەت وا هاتووە (قیام عذر مشروع) ئێمە لە ڕاپۆرتی موشتەرەك تەئییدی ئـەوەمان کـردووە کە وەکو خۆی بمێنێت، زەواج حقوق و ئیلتیزاماتە لە نێوان هەر دوو تەرەف، لێرە وەکو ئـەو کەلیمـەی کـە هاتووە (قیام عـذر مشـروع)، ئـەو دوو شـتە بـۆ میسـالن نـەك بـۆ حەسـر، حـالاّتی زۆر تـر هەیـە، حـاکم و مەحاکم دەزانێت تەقیدیرەکە بۆ ئەوە، یـەعنی ئـەو تەقـدیری دەکات، تەعـەدود لـەوە زیـاترە، بـۆ نموونـە ژنێك ناشیزەیەو ناگەڕێتەوە و حەزیش ناکات تەفریق ببێت، هەردووکیان لەگەلّ ئەوە نینـە، ئـەو لـە مـالّی خـۆی و ئـەو لـە مـالّی خـۆی و نـە موعاشـەرە دەکـات و نـە هـیچ موشـکیلەیەکیش نیـە، ئەمـە حالّەتێکـە، حالّەتێکی تریش هەیە، ژنێك لە دەرەوەیـە و مێـردی لێرەیـە، مێردەکـەی پێـی دەلّێـت وەرە ئێـرەو منـالّ و خانوومان و حقوقی من وایە، نایەت بۆ ئەوێ، حەز ناکات لە تەلاّق، هەردوو تـەرەف حەزناکـەن لـە تـەلاّق، ئایا مەجبوری بکەین کە تەلاّقی بـدات لـەو حالّەتـە، هەنـدێك ژنـی تـر هـەن هـەر نـاتوانن (قیـام بواجبـات الزوجیة) حقوقی ئەو مێردە نادات، حەزیش ناکات، هەردوو تـەرەف حـەزیش ناکـەن لـە تـەلاّق، چـی لـەوە بکەین؟ دەیان حالاّت هەیە غەیری ئەوە، بـا بـۆ برایـان و خوشـکان بخوێنمـەوە و بـا ئێمـە مونسـف بـین لـە ماددەی 43 باسی تەفریق لەچەند حالاّت داندراوە، بۆ ژن حەقی تەفریق هەیە، 9 حالّەتی هەیە بۆ حەقی تەفریق، هەمووش میسالیان بۆ هێناوە و گوتی (أو مما یماثلها) لێرە لە بڕگەی 2 لە ماددەی 43 کـە دەلّێـت (للزوجة طلب التفریق ، 1 ـ اذا هجر الزوج زوجته مدة سنتین فـأکثر بـلا عـذر مشـروع) لێـرە (اذا هجـرت

الزوجة زوجها مدة سنتين بلا عذر مشروع....) بۆی هەیە بێنێت یان نا؟ لێرە گوتوویەتی بۆ ئافرەت هەیە کە داوای تەفریق بکات، (4 ـ اذا وجدت زوجها عليلاً أو مبتلى بما لايستطيع معه القيام بواجبات الزوجية سوى أكان ذالك لاسباب عضوية أو نفسية، أو اذا اصيب بذلك بعد الدخول بها وثبت عدم امكان شفاءه منها) هەروەها لە خاڵی (5 ـ اذا كان الزوج عقيما أو ابتلي بعقم بعد الزواج ولم يكن لها ولد على قيد الحياة) ئەوەش هەر حەقی تەفریقەیە، وەرە بۆ خاڵی (6 ـ اذا وجدت بعد العقد ان زوجها مبتلى بعلة لايمكن معها معاشرته بلا ضرر، بالعلة كالجذام أو البرص او السل أو الزهرى أو الجنون، وانه قد اصيب بعد ذلك بعلة من هذه العلل أو ما يماثلها) دەستی قازی نەبەستنەوە لێرە، حاڵاتی زۆر هەیە، ئینجا دەگەڕێمەوە ئەگەر ئێمە وا بکەین حاڵاتی تەڵاق زۆر دەبێت و مەشاکلی تریش زۆر دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک شێردڵ نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ عبدالله حەوێزی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من کە گوتم نەخۆشی، گوتم ئەوە زوڵمە بیکەینە قانون، تۆ ڕێگات داوە ئەگەر ئەوەشی تێدا نەبێت هیچ لە وەزعەکە ناگۆڕێت، بەڵام زوڵمێك لەو پەرلەمانە لە قانون، چەند کەسێکیش تەئییدی کردن، تۆ بیدە دەنگدانەوە، ئەگەر ئەوە بڕگەی سێیەم با هەموو کەس تەئییدی دەکردن، بەڵام بڕگەی یەکەم ئەوەت هێناوە تۆ دەچی شعوری یەکێك بریندار دەکەی و خەڵك دەبەیە ناو دڵە ڕاوکێ و تووشی نەخۆشی نەفسیان دەکەی، لە کاتێکدا ئێمە لە دوای حەرب دەژین، ئەنواع نەخۆشی پەیدا بووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

قەیدی نیە، بەڵام هەموو قانونەکە دەگۆڕێت، ئێمە دوێنێ دەنگمان داوە بە هێن، هەموو وەزعەکان دەگۆڕێن، فەرموو کاک شێردڵ.

بەڕێز شێردڵ عبدالله حەوێزی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تۆ فەقەراتی ترت داوە، هیچ ڕێی نەگرتووە، ئەوە شەرتێکی بریندارکەرە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لە ڕاستی دا ئەو قسەیەی کاك شێروان کردی زۆر ڕاستە، یەعنی لە لیژنە دانیشتوون و ماوەیەکی دوورو درێژە بە حەقیقەت، ڕاپۆرتتان تەقدیم کردووە و لێرە هەریەکە رەئی تازەتر تەرح دەکرێت، یەعنی ئەوە هەتا لە سیاغەش دا تا ئێستا ئەندامانی جیاجیا شەش تا حەوت نەوعە سیاغەیان ناردووە، باشە ئەی ئێوە کۆبوونەوەتان بۆ کردووە؟ ئەگەر تەحەفوزیشتان نووسی بێت، با ئەوە بڵێ تەحەفوزم نووسیوە، هەتا لیژنەکە لێرە لە بەینی خۆیان دا ئیختلافیان هەیە، کاك عونی لە تەنیشتمەوەیە و موقتەرەحی تازەی تەقدیم کردووە، ئەویش لە لیژنەی قانونیە، کاك کریم لەوێوە هەرواو ، لە ڕاستی دا ئەوە بەو شکلە نابێت،

ئەگەر تەحەفوزیشتان هەبێت، ئەوە دەنووسرێ کە تەحەفوزیان هەیە، هەر ئەو کەسە نیـە کـە تەحـەفوزی هەیە، هەتا ئەوەی کە تەقریرەکەی نووسیوە، ئەویش مەقتەرەحاتی تازە دەهێنێت، لە ڕاستی دا ئێستا مـن هەشت موقتەرەحم لە پێشە، کاك شێردڵیش لەوێوە ئیقتراحێکی تر دەهێنێت کـە هـەمووی نەسـف دەکات، جارێ ئەوانەی قانونین ئەو موقتەرەحەی کاك شێردڵ، ئەگەر تەرح بکرێت، وەزعی قانونەکە دەگۆڕێت یان نا؟ دەمەوێت ئەوانەی شارەزای قانونن، قسە بکەن، کاك زاناو کاك کریم و کاك د.نوری، ئەو سێ یـە قسـەی بکەن، کاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمـە بۆیـە داوای ئیلغـای ئـەو شـەرتە دەکـەین، چـونکە بـە ئیهانـەی دەزانـین بـۆ ژنـی نـەزۆرك و نـەخۆش سووکایەتیەکە بۆی، پاشـان کۆمـەڵێك مـەرجی تـر هەیـە، ڕەزامەنـدی ژن و ئـەو خاڵانـەی تـر کەنووسـراوە، یەعنی بابەتەکە هەڵناوەشێنێتەوە، بەڵام ئەو مەرجەمان پێ ناخۆشە و بریندار کردنی شعوری ژنی نەزۆك و نەخۆشە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دوێنـێ کـە موافـق بـوون لەسـەر مەسـەلەی تەعـەدود بـە تەقیـد لەسـەر ئـەوە بـوو کـە مەسـەلەی عقـم و مەسەلەی نەخۆشی و منداڵ نەبوون بـوون، بەڕاسـتی ئەگـەر ئـەوە لاببـەین، ئـەوە تـەناقوز دروسـت دەکـات لەسەر مەسەلەی تەقیید، بۆیە ناکرێت لەڕووی یاساییەوە ئەوە لاببردرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د.نوری فەرموو.

بەڕێز د.نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مـن لەگـەڵ ئـەوەدم کـەوا شـەرتی یەکـەم ئـەوە بێـت، کـەوا ڕەزامەنـدی ژنـی یەکـەم وەربگیردرێـت، ئـەوە مەرجێکی زۆر زۆر گرنگە لە هەمان کاتیشدا ڕێگا بە پیاوەکەی نـەدرێت لەسـەر ئـەوەی کـەوا مـافی ئـەوەی هەبێت ژنەکەی تەڵاق بدات، مەرجی دووەم ئەوە بێت کەوا پێویستە......، نازانم مـافی قسـەکردنمان هەیـە یـان نـا؟ مـەرجی دووەم ئەوەیـە کـەوا پێویسـتە دادوەر ئاگاداری ژنەکـە بکاتـەوە کـەوا مـافی ئـەوەی هەیـە، مـەرجی ئـەوە لەسـەر پیاوەکـە دابنێـت کـە ناتوانێـت ژنـی بەسـەر بهێنێـت، مـەرجی سـێیەم سـەبارەت بـە مەسـەلەی نـەزۆکی ئـەوەی کـەوا نـەتوانێت موعاشـەرەی زەوجـی لەگـەڵ دا بکـات، مـن ئاگـاداری زۆر شـتم، بەهۆی ئەوەی کەوا خێزانەکەم پسپۆڕی ژنانە، بەشێکی زۆری لـەو ژنانـەی کـە دێـن بـۆلای هـەموویان بـاس

ئەوە دەکەن کەوا پیاوەکانیان دەیانەوێت ژنی بەسەر بهێنن، لەبەرئەوەی کەوا منداڵی نابێت، ئەو مەرجە دەبێت بمێنێت بەو شەرتەی ، بەڵام بەو سیغەیەی کەوا لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان پێشنیازی کردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی کە کاك زانا دەیڵێت بەڕاستی من لەگەڵی نیمە لەڕووی قانونیەوە، ئەوەی کە کاك کریم دەیڵێت من تەئیدی ئەو دەکەم، ئیلغاکردنی ئەو فەقەرەیە تەعاروز لەگەڵ تەسویتی دوێنێ دەکات و قانونەکە سەقەت دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، قانونیەکان ئەوەیان حەسم کرد، ئێمە ناتوانین ئەوەی بخەینە دەنگدانەوە، چونکە دوێنێ دەنگمان بۆ شتێك داوەو تەعاروز دەبێت لەگەڵ ئەو، داوای لێ بوردن لە کاك شێردڵ دەکەم، ئەوە دەخەمە دەنگدانەوە کە ئەو جوملەیە ئیلغا بکرێت لە جیاتی ئەوەی (قیام عذر مشروع ... کالمرض الثابت) ئەوە رەئی مەشروعەکەیە و لیژنەی یاسایی و لیژنەی مافی مرۆڤ و لیژنەی ئەوقاف تەئیدی ئەسڵی نەسەکە دەکەن، لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ژنان دەڵێن ئەو سێ کەلیمەیەی پێشوو لابېردرێت و یەکسەر بنووسرێت ، (لایسمح أو لایجوز بزواج بأكثر من واحدة الابأذن القاضی ویشترط ... التالیة) موقتەرەحی تازە کە لیژنەی داکۆکی کردنی مافی ژنان دەڵێن یەکسەر بنووسرێت (المرض الثابت المانع من المعاشرة الزوجیة أو عقم الزوجة الثابت بتقریر من اللجنة الطبیة المختصة).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر نەنووسرێت (لایرجی منه شفاء) لەوانەیە ئەو عوقمە و ئەو نەخۆشیە چاك ببێتەوە، بۆیە لە ئەو زۆر زۆر موهیمە بگوترێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جارێ ئەو موقتەرەحەی لابردنی ئەو دوو جوملەیەی پێشتر، دەیخەمە دەنگدانەوە کێ لەگەڵ ئەوەیە ئەو دوو، سێ کەلیمەیە لابېردرێت؟ ئەسڵی مەشروعەکەم خوێندەوە، کە لەلایەن هەر سێ لیژنەکە پشتگیری کرا، لیژنەی داکۆکی کردنی مافی ئافرەتان و ژنان، دەڵێن پێویست ناکات بنووسرێت (قیام عذر مشروع) واتە ئەوەیان پێ زیادەیە، هەندێك لە ئەندامانی پەرلەمان پشتگیریان لەو داوایە کردووە، ئەوە

موقتەرحێکی تازەیە کە لابردرێت، دەیخەمە دەنگدانـەوە، دواتـر دێینـەوە سـەر تەفسیلاتەکان، کـێ لەگـەڵ ئەو موقتەرەحە تازەیەی ژنانە دەستی بڵنـد بکات تکایـە؟ 39 دەنـگ لەگـەڵ دایـە، کـێ لەگـەڵ دانیـە؟ 27 کەس لەگەڵ دانیە، کەواتە ئەو فەقەرەیە لابردرا، ئەوجا دێینـە سـەر ئـەوەی سیاغەی فەقەرەکـە پێویست دەکات دەوڵەمەند بکرێت، (المرض المزمن الثابت) ئەوەی کە کاك کریم گوتی (أو المانع من المعاشـرة الزوجیـة ولایرجی منه الشفاء بتقریر من اللجنة المختصة) کە ئەوەی ئیزافـە بکرێـت (لایرجـی منـە الشـفاء) ئەوەیـە موقتەرەحەکـە کـە کـاك کـەریم کردوویـەتی یـەك، دوو بـرادەریش پشـتگیری کـردووە، دکتـۆرە هالـە بەئیعتیباری ئەوەی دکتۆرەیە لەڕووی توبیەوە، ئەگەر ڕەئیەکی هەیە، فەرموو.

بەڕێز د. هالە سهیل وادی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێشنیار دەکەم نە موزمین و نە سابت، ئەو نەخۆشیەی ئەمڕۆ سابتە لەوانەیە چەند ساڵێکی تر سـابت نـەبێت، وشـەی مـوزمینیش زۆر مەتاتیـە، بـۆ نموونـە نەخۆشـی زەخـت موزمینـە، نەخۆشـیەکی خـەفیفی شەکرە موزمینە، یەعنی ئەوانە دەرگای ترمان بۆ دەکەنەوە، ئەو دوو وشـەیە لابرێـت، بـەس ببێتـە المـرض المانع من المعاشرة الزوجیة، ئەوە باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خۆ ئەوە ناکرێت هەر موناقەشەی بکەین، کاك دکتۆر فوئاد فەرموو.

بەڕێز د.فؤاد احمد محمد بابان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو پێشنیارەی کە کردم (المرض المزمن الثابـت المـانع مـن المعاشـرة الزوجیـة، والـتي لایرجـی منـە الشـفاء، او عقم الزوجة المزمن الثابت)، عەفو بـبوورە عـوقم نەخۆشـی نییـە، لەڕاسـتیدا نیشـانەی چـەندین دیاردەیـە، لەبەر ئەوە ناکرێت بڵێین (مرض العقم)، نەخۆشی نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئـەو صـیاغە تازەیـە بـەوەرگرتنی وجهـە نـەزەری دکتـۆر فوئـاد، (المـرض المـزمن الثابـت المـانع مـن المعاشـرة الزوجیة، والتي لایرجی منه الشفاء، او العقم الزوجة الثابت بتقریر من لجنـة طبیـة مختصـة)، ئـەوە باشـە، فەرموو خەمان خان.

بەڕێز خەمان زرار اسعد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە ئەزانین تەڵاق دەسەڵاتێکی حەسریە بەدەست پیاوەوە هەیە، ئـەزانین کـەوا تـازە عـوقم ونەخۆشـیمان کرد بەتاوانێك لەدەست ژنی یەکەم، من ئیزافەی شتێك ئەکەم، لەو حاڵەتەی ئەگەر ژنێك نەخۆش بوو یان عەقیم بوو، کە ڕێگا ئەدرێت پیاو ژنی دووەم بهێنێتەوە، مانای وایە بە موافەقەی ژنی یەکەم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو ئەوە لە جێگایەکی ترە، موافەقەتی ژن چەند ئەندامێکی پەرلەمان و دکتۆر کەمالیش باسیان کرد، ئەوە دوایی باسی ئەکەین، لێرە جێگای نیە، ئێستا ئەیخوێنمەوەو ئەیخەمە دەنگەوە، (المرض المزمن الثابت المانع من المعاشرة الزوجية، والتي لايرجى منه الشفاء، او عقم الزوجة الثابت بتقرير من لجنة طبية مختصة)، کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، ئینجا دەچینە سەر فەقەرەی دووەم، ئێستا ئەم فەقەرەیە چوار، پێنج ئەندامی پەرلەمان و کاک دکتۆر کەمالیش وتیان ئەبێت ئەوە ئیزافە بکەین کە خێزانی یەکەمی موافق بێت، بۆ هێنانی ژنی دووەم، ئێستا ئەو فەقەرەیە تازەیە کەهاتووە، ئەگەر ئیقرار کرا ئەبێتە فەقەرەی یەکەم، موافقة الزوجة الاولى على زواج زوجها امام المحكمة. ئەوە کێی لەگەڵدا نیەو ئەیەوێت قسە بکات ناوتان دەنووسم، کاک محمد حکیم فەرموو.

بەڕێز محمد حکیم جبار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا ئەم خاڵەی ئێستا کە ئیقرارمان کرد حەسرتان کردووە، ئەو خاڵەی ئێستا کە ئیقرارمان کرد حەسرت کردووە، لە دوو عوزردا من پێم وایە ئەو عوزرەی کە جەنابتان و دکتۆر کەمال ئیزافەی کردووە، ئەوە شتێکی زیادەیە تۆ ئێستا شتەکەت بە بەربڵاوی وەکو جاران نەهێشتەوە، تاکو ئێستا ئەو عوزرەی کە ئێستا هەیە یان ئەو شەرتە ڕەزامەندی ژنی یەکەمە کە ئێستا لە مەحاکمی کوردستان ئیشی پێ ئەکرێت، یەعنی ئەوە هەیەو ئیشی پێکراوە، یەعنی ڕەزامەندی ژنی یەکەمی ئەوێت، ئێستا تۆ هیچ عوزرێکت نەهێشتەوە بۆ قازی کە موبەڕیر تر بیخوات، دوو موبەڕیرت دۆزیوەتەوە و ئاشکرایە، ئەمەکەی تر من ئێستا خۆم وەکو کاک شێردڵ زۆری هێنایەوە خزم و ناسراو نموونەی زۆر بوون، نموونەیەکم لایە ژنەکە منداڵی نابێت، پیاوەکە بردوویەتی بۆ ئوردن، بۆ تاران و دکتۆرەکانی ئێرەش هەمووی، ئەیەوێت ژن بهێنێت ژنەکەی ڕازی نیە، بەپێی ئەمەی کە ڕەزامەندی ژن ئەزاندرێت، ئەبێ ژنەکەی تری تەڵاق بدات، ئەم قانونەش تەشجیعی تەڵاق ئەکات، تەشجیعی تەفریق ئەکات، ئەوە حەقیقەت و واقیعێکە، یەعنی ئەم ژنە ڕازی بێت پیاوەکەی ژنێکی تر بهێنێت کە حەزی لە منداڵە یان ژنەکەی یەکەمی تەڵاق بدات، بۆلای خوای گەورە بۆلای کۆمەڵگا کامیان باشترە، شیرازەی خێزانێك تێك بدەیت و ئەو حەدیسەی پێغەمبەرمان پێشێل بکەیت کە (ابغض الحلال عند الله الطلاق) یان ئەو مەرجە لاببەیت، بۆیە ئەو مەرج دانانە وەلەو واتان لێکرد کە مەنعەکە چاکتر بوو، پێم وایە دوێنێ مەنعەکە تەسبیت ببوایە، چونکە ئەمە زۆر نزیکە لە مەنعەوە کە ئێوە بەو دوو عوزرە ڕێگاتان پێداوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، بەس یەك مولاحەزە کاك محمد حکیم ئەوە مانای وانیە تەڵاق بدرێت، ئەگەر پیاوەکە بیەوێت تەڵاقی بدات، ئەوە ڕێگای لێ ناگیرێت، ئەوەی جەنابیشت وتت ئەوە عورفە قانون نیە، کاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

دیارە ئەگەر هەندێ شروتی با بڵێین غەیر صەحیح زیاد بكرێت، ئەو كاتە ئەبێتە شەرتی تەعجیزی، ئەوكاتە بەڕاستی موبەڕیڕی تر دروست ئەكات بۆ تەڵاق، بۆ فێڵ كردن لە قانون لە یاسا، هەندێ ئاماژەش هەیە ئەڵێت ئەوەندە شەرت زیاد بكەین وەكو مەنعی لێ بكەین، ئەوكاتە یاساكە تەعنی قانونی وەردەگرێت، ئێمە داوا لە بەڕێزتان دەكەین كەوا زیاتر تەركیز بكەنە سەر خەڵكە قانونیەكان تا نەصەكان تێك نەدەن، ئەگەر وا بڕوات بەو وەردەكارییەوە نەصەكان تێك ئەچن، دەبێتە شەرح و تەفاصیل ئەوكاتە یاساكە جێگای خۆی ناگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەڕاستی من بەپێچەوانەی ڕەئی ئەو دوو برادەرەم لە ڕووی قانونیەوە، من پێم وایە ئیزافەكردنی ئەو شەرتە، تەواوكەری شەرتەكانی ترە، بۆ ئەوەی وەحدەی خێزانی بپارێزین ئەمە یەك، دوو: زۆر لە بەڕێزان لێرە ئیشارەتیان پێدا بەعزە نەصێك دابنێین قازی ئیلزام بكەین، ئێستا لە قانونی پێشتر هیچ نەصێك نیە قازی ئیلزام بكات كە موافەقەتی ژنەكە وەربگیرێت، ئێستا حاڵی حازر موافەقەتی ژن وەردەگیرێت، بۆیە بوونی ئەو نەصە لەناو ئەو ماددەیە، هیچ لە قانونەكە ناگۆڕێت و هیچ تەئسیرێكیش ناكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێخ جەعفەر فەرموو.

بەڕێز جعفر مصطفى معروف:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من تەئیدی كاك محمد حكیم و برادەران ئەكەم، من تەئیدی كاك محمد حكیم و برادەران ئەكەم، بە عەكسی كاك شێروانەوە، چونكە ئێستا هەیە، ئەمە یەك، دوو: ئەگەر ئەوەش نەكات ئەو ئافرەتە كە منداڵی نەبێ، داوای شوێنی جیاو خانووی جیاو ژیانی جیا لە پیاوەكە بكات، سێیەم: موشكیلەیەكی گەورە لە نێوان دوو بنەماڵەدا دروست ئەكات، ئەگەر ئەو بڕگەیە زیاد بكرێت ئەبێ ئافرەتەكە ڕازی ببێت، ئینجا ئەو ژنی دووەم بهێنێتەوە ئەوە سێ، چوار مەشاكیل دروست ئەكات، تەڵاق زیاد دەكات، ژنەكەش بەجیا ئەژی و داوای ژیانێكی جیا ئەكات، ئەبێتە موشكیلەش لە نێوان دوو خێزاندا، ئێستا پەنا ئەبەن بۆ خێزانی ئافرەتەكە كە ڕازی ببێت، بۆ ئەوەی پیاوەكە ژنی دووەم بهێنێت، لەبەر ئەوە مەشاكیل زیاد دەكات و كەمی ناكاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، نەسرین خان فەرموو.

بەڕێز نسرين محمد صالح:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

محکەمە ئەبێ ئاگاداری ژنی یەکەم بکاتەوە، کە پیاوەکە ژنی دووەم ئەهێنێتەوە، بە ژنی دووەمیش بڵێت کە ژنم هەیەو منداڵم هەیە، بۆ ئەوەی هەردوولا ئاگادار بن، زۆر کێشە ڕووی داوە ئێستا لە دادگاکاندا کە ژنی دووەم هاتووە، نازانێ کابراکە ژنی یەکەمی هەیە، لەبەر ئەوە ئاگادار بکرێتەوە کە ژنی هەیەو منداڵی هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشيد سليم شێرە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا من قسەم نەماوە تەئیدی کاك محمد حکیم و کاك شێخ جعفر ئەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دیلیمان فەرموو.

بەڕێز محمد احمد صالح(ديلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە دوێنێ کە دەنگماندا لەسەر تەعەددودی زەوجاتی موقەیەد بوو، بەڵام لەسەر قیودەکان دەنگمان نەدا و موناقەشەشمان نەکرد، لەبەر ئەوە ئەمڕۆ ئەتوانین لەسەر هەموو خاڵەکانی قیود قسە بکەین، ئەمە یەکەم، دووەم: ئێمە لەسەر عەقد قسەمان کرد کە تەڕازیە، کە بوو بەتەڕازی لە هەموو حاڵەتەکانی دیش ئەبێت ئەو شەراکەتە دوو لایەنیە بە موافەقەی هەردوولا بێت، لەبەر ئەوە پێشنیار ئەکەم کە لە سەرەتاوە بێت بنووسرێت لايجوز الزواج بأكثر من واحدة الا بموافقة زوجة اولى، ئەو موقتەرەحەی بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان تەرح کری، دووەمیش لە ڕاپۆرتی لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان خاڵێك هاتووە، ئەگەر ئەوە ئیزافە بکەین، مەنعی تەڵاقیش دەکات، کە دەڵێت(إذا اعتبرت الزوجة الاولى، زواج زوجها بالثانية، يشكل اضراراً بها) حەتا ئەوکاتە ئەگەر زوجەکە بگەڕێتەوە بۆ تەڵاق دەبێتە زەرەر لەسەر ئەو ئەساسە ناتوانێت تەڵاقیشی بدات، لەبەر ئەوە تەڵاقەکەش موقەیەد دەبێت، لەبەر ئەوە تەڵاقەکەش موقەیەد دەبێت، یان ئەو موقتەرەحەی ئافرەتان ئیزافە بکرێت و بیکەین بەخاڵێك لەسەری یانیش لە موقەدیمەکە مەنعی زەواجەکە هەبێت، ئیلا بەو مەرجانە نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سعدالدين فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە لە پێشەوە دوو شەرتمان داناوە، یان دەبێ عـوقمی هـەبێت یـان نەخۆشـیەكی مـوزمینی هـەبێت، باشـە ئەگەر ئەو دوو نەخۆشیەشی هەبوو، بەڵام موافق نەبوو، ئایا تـەڵاق حەلـە بـۆ ئـەو كێشـەیە، نـەخێر حـەل نیە، ئێستاكە حەتا ئەوەی بیەوێت لەسەر ئەوە سور بێت كە ژنی دووەم بهێنێت و موافەقەی ژنی یەكـەمی بوێت، دەچێ لە مەحكەمە تەڵاقەكە دەكات بە ڕەجعی لە خیلالی فـەترەی ڕجعـەی ژنەكـەی دەهێڵێتـەوە و دەچێ ژنەكەی تر مارە دەكات، دوایش ڕەجعەت بە ژنەكەی تر دەكات، ئەوەش دەتوانـدرێت بكرێـت، لەبـەر ئەوە ئـەو شـەرتەی زەوجـە عەرقەلـە بـۆ شـتەكە دروسـت دەكـات، زۆر كـەس هەیـە تـەڵاق دەخـوات دەڵێـت بەژنەكەی، ئەگەر تۆ لێنەگەڕێیت و نەیەیت موافەقەم بۆ نەكەیت لە مەحكەمە تەڵاقت كەوتبێ، ئەو كاتـە یان دەبێ و مەجبوریشە لەگەڵی بڕوات یان تەڵاقەكە وەربگرێت، لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

دكتۆر نوری فەرمووو. ببورە جارێ كاك بارزان نوقتەی نیزامی هەیە با بزانین چیە؟ فەرمووو كاك بارزان.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەو برادەرانەی كەوا ئەچنە سەر مەنەسە، ئایا تەعبیر لە ڕەئی لیژنە ئەكەن یان ڕەئی شەخصی؟ سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

نوقتەكەی ڕاستە بەس لەبەر ئەوەی موقتەرەحێكی تازەیە، بۆیە تەعبیر لە ڕەئی شەخصی خۆیـان ئەكـەن، فەرمووو كاك دكتۆر نوری.

بەڕێز د. نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لەسەرەتای ماددەكەدا هاتووە ئەڵێت (لايجوز الزواج بأكثر من واحدة الا بأذن القاضي)ئێمە هەڵسەنگاندنمان داوە بەدادوەر، حەتا ئەگەر ئەو هەموو مەرجانەش كە ئێستا باسـیان لـێ ئەكـەین، هـەمووی مـەوجود بـن، دادگا ئەتوانێت ڕێگا بەپیاو نەدات ژنی دووەم بهێنێت، بۆیە پێویسـتە ڕەزامەنـدی ژنـی یەكـەم وەربگیرێـت، لەهەمان كاتیشدا ئەبێ بیر لەوە بكەینەوە، ئەگەر هاتو ژنەكە ڕەزامەندی نەدا پیاو نەتوانێ ئەو ژنە لەبەر ئەو هۆیە تەڵاق بدات، ئەوەش لە دەستەڵاتی قازیدایە، ئەبێ ئەوەش ڕوون بكرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

دكتۆر رەمەزان فەرمووو.

بەڕێز د. رمضان عبدالرحمن محمد رضا:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

هەموو عەقدێكی یاسایی بەتەڕازی بەڕێوە ئەچێت، بەتەڕازیش ئەتواندرێت ئەو عەقدە پوچەڵ بكرێتـەوە، لەگەڵ مەرجەكانی ئیخلال كردن بەعەقدەكە كە بەشێكی ترە لـە پوچـەڵ كردنـەوەی عەقدەكـە، لەوكاتـەدا تەڕازی پێویست ناكات لایـەنی موخـل تـەڕازی وەربگیرێـت، ئێمـەش پێویسـتە یاساكانمان لەسـەر ئەساسـی شكوك بەرامبەر بە دادگاو قازی دابنێین، مەفروزە وا چاوەڕوان بكەین قازییەكانمان، دادوەرەكانمان لەئاستی ئـەو موهیمەیـەدان كـە دەیبیـنین، پێویسـت ناكـات لەسـەر ئەساسـی شـەك، زۆر تـەداخولی تایبەتمەنـدێتی ئیشەكانیان بكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك دكتۆر كەمال فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. كەمال كەركووكی):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

تەبعەن پێشتریش ئیشارەتمان پێكرد، كە خێـزان دروسـت ئـەبێت، ئـەبێ سـەعادەتی تێـدا بێـت لـەو ماڵـەدا، ئەگەر تەرەفێك ڕازی نەبێت، سەعادەت لەو ماڵەدا نابێت، موستەمڕ كێشە دروست دەبێـت، ئەمـە لەلایـەك لەلایەكی تریشەوە، ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ دەستووری عێراق ماددەی چواردە دەڵێـت ئینسـان یەكسانە ژن و پیاوو ئەو لە چ قەومێكە لە چ ڕەنگێكە، یەكسانە، ماددەی دوو فەقـەرەی یـەك نـابێ قانونێـك یـان نەصێك دەربچـێت تـەعاروز بكـات، لەگـەڵ مـەبادئی ئیسلام، ئـەوە دوێـنێ قەرارمانـدا كـە بـەو شـێوەیە بـوو تعـدد الزوجات حەڵاڵ كرا، فەقەرە نابێ تەعاروز بكات، لەگـەڵ حقـوق وحورِیـاتی ئینسان، نـابێ لەگـەڵ مـەبادئی دیموقراتی نەگونجێت، بۆیە لێرەدا حەقە ئەو ئینسانە كە تەرەفێكە لەو ماڵە، لەناو ئەو ماڵەدا ئـەژی ڕەئـی وەربگیرێت، بەبێ ڕەئی ئەو تۆ چۆن ئەتوانی عائیلەیەك دابنێیت سەعید بێت، ئەگەر ئەوەندە ناڕازی بێت كە ویستی تەڵاق بدرێت، ئەوە باشترە لەوەی كە لەماڵەوە بێت وموسـتەمڕ كێشـەو موشـكیلەی هـەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوانەی كەوا داوایانكرد و ناویانم نووسی تەواو بوو، ناكرێ هەموو جار خەڵكی تریش قسە بكات، ئەوانەی كەوا داوایان كرد ناویانم نووسی وتەواو بوون، من خۆم ئەمەوێت هەندێ قسە بكەم لەسەر ئـەو مەوزوعـە، ئەوە لەبەر ئەوەی كەوا موقتەرەحێكی تازەیە، ئێمە دوێنێ قەرارێكماندا مەرجمان دانا، ئەصڵی مەبدەئەكە لە چیەوەیە، ئەصڵ ئەوەیە ئەو عەدالەتـەی كـەوا لـە ئایـەتی پـیرۆزدا هـاتووە، باشـە ئـەو عەدالەتـە بەچـی دابین دەكرێت، قانون بۆ ئەوەیە نەك بەوەی كە كەسێك دوو قسـەی خۆشـی كـرد ببێـت بـە عەدالـەت، یـان خانوویـەكی بـۆ ژنـی یەكـەمی كـڕی، پێـی وابـێ ئـەوە عەدالەتـە، ئـەو هـەموو شـتانەمان دانـاوە، بۆیـە ئـەو شەرتەی كە باسكرا، هیچ لە بنەمای مەبدەئەكە ناگۆڕێت، جگە لەوەی كـە لـە دەسـتووری عێراقـدا هـاتووە،

سێ شەرتی گرنگ هاتووە، لايجوز سن قانون يتعارض مع ثوابت احكام الاسلام ئەوە يەك، دوو: لايجوز سن قانون يتعارض مع مبادىء الديموقراطية، سێ: لايجوز سن قانون يتعارض مع الحقوق والحريات الاساسية الواردة في هذا الدستور، يەعنی دەستووری عێراقی، ئەو سێیە ئەگەر بیری لێ بکەیتەوە ئەوەی کە ئێمە لەم قانونەدا دەیبینین یەکێکیان دوێنێ قەرارماندا لەسەری دا لەسەر سەوابتی ئیسلام تەعاروز نەکات، ئەگەر بتوتایە مەنعەکە ڕەنگە زۆر تەفسیری وا بکرایە، ئەویش هەرچەندە فوقەها موختەلیفن لەسەری بەس دوێنێ ئەوە حەسم کرا و بڕایەوە، دووەمیان ئەوەیە ئەی ماڤی ئینسانەکە مافەکانی ئەساسی، دیسان دەیڵێمەوە ئەو کەسەی کە ئەیەوێت ژنی دووەم بهێنێت، زۆر نسبەتێکی کەمە، ئەو قەیدانەی کە دائەندرێت بۆ ئەوەیە کە ئەو عەدالەتە دابین بکرێت، ئەو عەدالەتە بتوانێت بێتە جێ، ئینجا کە وتت موافقه الزوجه من قەناعەتم وایە ئەو کەسەی کە ژنی دووەم دێنێت، زۆربەیان دەتوانن ژنی یەکەم ئیقناع بکەن، چونکە ئێمە شەرتێکمان داناوە ئەڵێین دەبێ ئیمکانیەتی مالی زیاتر بێت، کەواتە ئەچێت خانوویەکی بۆ دەکڕێت، زێڕی بۆ دەکرێت، بەوەش ئیقناعی ئەکات، خۆ هەموو ژنان و ئافرەتان مستەوای سەقافی بەرزیان نیە، تێبگەن لە حقوقی خۆیان، ئەوە هاوکارییەکە بۆ ئەوەی تەمەتوع بەو حقوقە بکەن، ئەگەر چیش لێی تێناگەن، ئەگەرنا ژنێك کە تێگەیشتنی زۆری هەبێت مێرد بەیەکێك ناکات کە ئیمکانیەتی ماددی نەبێت، سەبەبێکی وەجیهیشی نەبێت، نەزانێت عەدالەت دابین نەکات، کێشەش بۆ ژنەکەی پێشووی پەیدا نەکات، بەڵام ئەمە بۆ ئەو کەسانەیە لێی نازانن و لێی تێناگەن، کەوا بوو ئێستا دوو ڕەئیەکە وازحە لەبەردەمتاندا موقتەرەحەکە لە ئەصڵی مەشروعەکەش لە زۆربەی زۆری کۆبوونەوەکانیش باسیان کردووە، بەڵام نازانم بۆ نەبووە بە موقتەرەح لە پرۆژەکەدا، ئەگینا ئەوە لە بیدایەتەوە باسکرا، ئەوە شەرتی یەکەم بووە، لە کۆبوونەوەکانی ئەنجومەنی وەزیرانیش بە حزوری مامۆستایانی ئایینی وئەوانەش باسکراوە، بەڵام لە پرۆژەکەدا نەهاتووە، لە ڕاپۆرتی لیژنەی قانونیش نەهاتووە، بەڵام شەرتێکە من پێم وایە دەبێ شەرتی یەکەم بێت، بۆ ئەوەی عەدالەت هەبێت، بۆ ئەوەی مەشاکیل دروست نەبێت، بە عەکسەوە ئەوەش وای لێ دەکات ئەو پیاوەی کە ژن دێنێت خەتوەی یەکەمی ڕاست دەبێت، ختوەی یەکەمی ئەوەیە کە ژنەکەی یەکەمی ئیقناع ئەکات، بۆیە ئەچێتە هاوسەرگیری دووەم بە ئیتمئینانەوە، بەمەش موشکیلەی نابێت، بەینەما ئەگەر وا نەبێت مومکینە بەدزیی بیهێنێت، شەش مانگ حاشا حازری ئەو شەش مانگە هەر درۆ بکات، بڵێ من ژنم نەهێناوە، ئەوە تووشی درۆی ئەکات، شەش مانگیش خۆی بشارێتەوە لە مەسئولیاتی بەرامبەر هەردووکیانەوە، بۆیە ئەوە من دەیخەمە دەنگەوە، ئەو موقتەرەحەی دکتۆر کەمال کە هەندێ ئەندامیش ئاماژەیان پێکرد و پشتگیرییان لێ کرد، هەندێ ئەندامیش وتیان هەر پێویست ناکات، ئێستا دەیخوێنمەوەو دەیخەمە دەنگەوە، (موافقه الزوجه الاولى على زواج زوجها امام المحكمه) کی لەگەڵ ئەو ڕەئیەدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ قبوڵکرا، زۆر سوپاس، بڕۆن بۆ بڕگەی سێیەم، ئەمە ئەبێت بەیەکەم ئەوەی

تريش كە گۆڕانكاريمان لىٚ كرد، دەبێت بە دووەم، ئێستا دووەم لە ئەصڵى مەشروعەكە كە ئەبێت بە سێيەم واتە حەرفى (ب) كە ئەبێت بە (ج) ئێستا ئەصڵەكەى بخوێنەوە كاك سعدالدين واتە (ب).

بەڕێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

ب- ان يكون لطالب الزواج الثاني امكانية مالية تكفي لاعالة اكثر من زوجة واحدة.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

لەسەر خاڵى (ب) ڕاى ليژنەى ياسايى و ئەوقاف چيە؟ فەرموون.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەيى:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

هيچ تێبينيمان لەسەرى نيە، تەئيدى پرۆژەكە ئەكەين وەكو چۆن هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

ئێمەش هيچ تێبينيەكمان لەسەرى نييە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

كاك كەرخى فەرموو.

بەڕێز كرخى نجم الدين نورالدين:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

ئێمەش لەگەڵ پرۆژەكەداين و هيچ تێبينيەكمان نيە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

كاك دكتۆر كەمال ڕەئى هەيە، فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. كەمال كەركووكى):

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

ئەم خاڵەش زۆر گرنگە، يەعنى واى لێنەيەت ئەوەى ئيمكانيەتى هەبىٚ يان بڵێت ئيمكانيەتم هەيە، بتوانىٚ ژنێكى تر بهێنێت، بۆيە من پێشنيار ئەكەم ئەم فەقەرەيە واى لێبێت،(ان يكون لطالب الزواج الثاني امكانية مالية تكفي لاعالة اكثر من زوجة واحدة، وذلك ببيان مدخولاته الثابتة) يەعنى ئيسباتى بكات لەپێش قازى كە ئەو ئيمكانيەتەى هەيە ئەمە يەك، دوو: فەقەرەيەكى ترى بۆى ئيزافە بكرێت ان يوفر مسكن مناسب للعائلة ويقدم مستمسكات رسمية لاثبات ذلك؛ يەعنى ئەوە بكرێت بەدوو فەقەرە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێروان لە ناحیەی قانونی بزانین چی ئەڵێت، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەو شەرتەی كەوا دكتۆر ئیشارەتی پێدا لە قانونی پێشتر هەیە، ئەو دەسەڵاتە بۆ قازی ئەگەڕێتەوە ئێمە لێرە زەوابت دانێین بۆ قازی بەڕاستی بە واریدی نازانم، قازی خۆی ئەبێت تەحەققوقی ئەوە بكات، عەجەبا ئەوە ئیمكانیەتی مالی هەیە، یان نیەتی، من لێرە زەوابت بۆ قازی دابنێنم بەڕاستی ئەوە من بەڕاستی نازانم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەزانن چۆنە، ئەگەر بۆ هەر فەقەرەیەك دوو سەعات موناقەشەی بكەین، ئەوە ناكرێت بەڕاستی ئەوە جوملەیەكە هاتووە شەرتێكە شەرتی مالی ئەوەی كاك دكتۆر كەمال وتی، ئیزافەیەكە كاك شێروان ئەڵێت پێویست ناكات، من پێم وایە ئەگەر بێت و تۆزێك تەعدیلی بكەین ئەوە بەقوەتی ئەكات، بەوەی بڵێین مەسەلەن لێرەدا نوسیوومانە ان یوفر مسكن مناسب للعائلة ویقدم مستمسكات رسمیة لاثبات ذلك، ئەوەندەی بڵێین یەعنی بۆ ئەوەی قازی ئیجتیهاد نەكات، بڵێت ئاگادارم دەوڵەمەندە، موستەمسەكاتی هەبێت، كاك دكتۆر كەمال ڕەئی هەیە.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. كەمال كەركووكی):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ڕاستە قازی، قازیە بەس قازیش بە نەص ئیش ئەكات، ئەبێ نەصەكەی لەبەردەستدا بێت، كە ژنێك ئەهێنێت ئەیباتە ماڵی ژنە كۆنەكەی ئەبێتە مەئسات بۆیان، بۆیە پێویستە سابتی بكات كە هەم ئیمكانیەتی هەیە بە موستەمسەكاتی ڕەسمی، هەم ماڵێكی تریشی هەیە، ئەگینا نەبێ باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەزانی چۆنە با شتی عەمەلی بڵێین ئێستاكە چۆنە لە مەحاكم، یەكێك ئەڵێت من ئیمكانیەتم هەیە، ئەگەر نەصێكی وا نەبێت مومكینە تەعاهودێك بنووسێت، بڵێ من تەعاهود ئەدەم كە ئیمكانیەتی مادیم هەیە، ئەتوانم خانوویەك بكەمەوە، دەتوانم دوو ژن بەخێو بكەم، سێ ژنیش بەخێو بكەم، ئەگەر ئەو نەصە نەبێت وقازی سیقەی پێ بكات، مولزەم نیە لەوە زیاتر داوای لێ بكات، ئەگەر ئەو نەصە نەبێت، بەڵام ئەگەر ئەو نەصە هەبێت، بڵێ موستەمسەكات بێنە، تاپۆ بێنە كە تۆ موڵكت هەیە، وەرەقەی بانك بێنە كە تۆ پارەت هەیە، وەرەقەی مرور بێنە كەتۆ سەیارەت هەیە، ئەو شتانەی نیشان ئەدات، بەهەرحاڵ ئێستا دوو ڕەئی هەیە، بۆ ئەوەی زۆر نیقاش نەكەین، ڕەئیەك ئەوەیە كە باشە ئەتانەوێت قسە بكەن، بەس ئەوانە نەبێت كە قسەیان كردووە، با ئەوانە بن كەقسەیان نەكردووە، ناوتان ئەنووسم، فەرموو كاك حاتم.

بەڕێز حاتم محمد جان حسن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا من یەك قسەم هەیە، ئەویش ئەوەیە حەزەکەم ئیشارەت بەوە بدەم، کە لەدوێنێوە قسە ئەکرێت جارجارە تەشەنوجێك دروست ئەبێت، ئێمە کە لێرەین چ ئەندامی ئافرەتانی بەڕێز و چ هی پیاوانیش ئێمە هەموومان وەکو ئەندامی پەرلەمانی کوردستان لێرەین بە حەقیقەت، ئەو قسانەش کە ئەیکەین وەکو ئەندامێکی پەرلەمانی کوردستان دەیکەین چ پیاوان چ ژنانیش، ئەوە نیە خوانەخواستە ئێمە ئەو ئافرەتانەی کەوا لە وڵاتی ئێمەدان هەموو کەسوکاری یەکترین، خوشك و دایکی ئێمەن بەحەقیقەت، ئێمە لامان پیرۆزن و ئەمانەوێت قانونێکیش بۆ وڵاتەکەمان دابنێین کە قانونێکی وا بێت ئیستیفادەی لێ بکەین، ئەمە یەك، دووش: ئەم پەرلەمانەش زمان حاڵی گەڵێکە ئەبێ لێرەوە قسەی لەسەر بکەین وەکو ئەندامی پەرلەمان، حاڵەتی دووەمیش لەسەر ئەو بڕگەیە ئەوەیە من پێشنیارێکم هەیە، ئەم بڕگەیە بۆ ئەوەی حەقی خۆی پێبدرێت وبە هێز تریش بێت، بڕگەی (ب، ج) بکرێت بەیەك بڕگە، بەم شێوەیە (ان يكون لطالب الزواج الثاني امكانية مالية تكفي لاعالة اكثر من زوجة واحدة وتحقيق العدل بين الزوجين من الالتزامات الزوجية(المادية والمعنوية)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ان يكون لطالب الزواج الثاني امكانية مالية تكفي لاعالة اكثر من زوجة واحدة، ئەم زوجة واحدة تا چوار ئەڕوات، ئیحتیمالە ئەو شەرت و مانعانەش کە ئێمە دای ئەنێین لە زەوجەی دووەم دووبارە ببێتەوە، عوقمە، نەخۆشیە، بۆیە ئیحتیمالی هەیە دووبارە ببێتەوە، بۆیە من تەرحی ئەوە ئەکەم لە هیچ حاڵەتێکدا عوزری مەشروع و غیر مەشروع ژنی سێیەم و چوارەم هەر نەمێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێمە ئەوەمان دوێنێ حەسم کرد، ناکرێت، چونکە تەعاروز ئەکات، لەگەڵ نەصی ئایەتی پیرۆز، کاك مەلا ئەنوەر فەرموو.

بەڕێز ملا انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی ئەو مەرجە زۆر پێویستە کە هەموومان ئەمانەوێت دیفاع لە ئافرەت بکەین، ئەوەی کە زەرەرمەندی یەکەمە ئافرەتی یەکەمە، کە زەرەری زۆری تووش ئەبێت، ئێمە هەر تەماشای واقیعی ناو کۆمەڵگا بکەین کە چەندەها زەرەر هەبووەو خێزانێك ئیبادە بووە، بەهۆی خێزانی دووەمەوە، لەبەر ئەوە ئەو مەرجە هەروا چاکە لە ڕووی شەرعیشەوە حەرامە کابرا دوو ژنی هەبێت کۆیان بکاتەوە لە خانوویەك،

لە ڕووی شەرعەوە نابێت، ئیلا ئیمکانیەتی مالی تەواوی هەبێت بۆدابین کردنی خانووبەرە بۆ ئەوی تریشیان، من پێم چاکە لێرەدا مەرجێك هەبێت بۆ ئەو کەسەی کە ژنی دووەم دێنێت، ژنی یەکەم شتێکی لەسەر تاپۆ بکات، یەعنی عەقارێك هەبێت یان شتێکی هەبێت بۆ ئەوەی لە پاشەڕۆژدا نەچێتە ئاستێکی وا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێخ جعفر فەرموو.

بەڕێز جعفر مصطفى معروف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو بڕگە بەڕاستی ئەو کەسەی کە خۆی فەقیرە، نەگبەتە سێ ژن ئەهێنێت، من دراوسێم هەیە 27 مندالَی هەیە، ئەم بڕگە ڕێگا لە فەقیر ئەگرێت، ئەوەندە فەقیر تالبی ژنی دووەم و سێیەمە دەولَەمەند تالب نیە، ئێستا ئێمە بلَێین ئیلا ئەبێ پارەو ماددەو سامانی هەبێت ئینجا بۆی هەبێت ژن بهێنێ، ئەی ئەگەر ژنەکەی نوقسانی هەبوو ئەو فەقیرەو نەیتوانی ژن بهێنێ یان ژنەکەی مندالَی نەبوو، یان لەگەلَیدا نەژیان ئەوە چۆن ئەبێت؟، یەعنی مادام ئیمکانیەتی نیە نابێ بیهێنێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کەرخی فەرموو.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی ئەو مەسەلەیە زۆر گرنگە، ئەوەی کە موتەزەڕیرە کە مامۆستا انوریش باسی کرد ژنە یەکەمەکەیە، من تەواو پشتگیری پێشنیارەکەی جەنابی کاك دکتۆر کەمال ئەکەم، لەگەلَ ئەوەشدا بەڕاستی ئەو کابرایە، ئەگەر ئەوەندە دەولَەمەندە و دەیەوێت لەبەر ئەوەی ژنەکەی شتێکی هەیە لەو دوو حالَەتە، بۆیە ژنێکی تر بهێنێتەوە با یەکەمجار دابینی ژیانی ژنی یەکەمی بکات، من زۆر لەگەلَ ئەوەدام خانوویەك بەناوی بکرێت، ئینجا هەر شێوەیەك بێت خانووەکە، چونکە ئەویش هەست بە ئیتمیئنان ئەکات، نیەتی پیاوەکەش بەدەر دەکەوێت، کە نیەتی ئەوە نیە غەدر لە ژنی یەکەم بکات، لەبەر حالَەتێکی ترە کە ژنی دووەم دێنێت، بۆیە پێم وایە ئەوە زۆر گرنگە کە بکرێت، ئەگەر ئەوەی فەقیرەکەش کە جەنابی کاك شێخ جعفر باسی کرد، ئەگەر پێی نەکرێت دوو ژن بەخێو بکات وەلَلا حەق نیە ژنی تر بهێنێت، ئەگەر پێی ناکرێت چۆن ئەتوانێ ژنی تر بهێنێت با مندالَیشی نەبێت، کەپێی بەخێو نەکرا مەسیری ژنەکە چی لێ دێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەزانن چیە تکایە بە عاتیفە شت تەرح مەکەن، ئێستا ئەوە دوو برادەر کاك کەرخیش داوا ئەکات، کە خانوو بۆ ژنی یەکەم بکات، چۆن ئەبێ تۆ نەصێکی وا دابنێیت کە ئیمکانیەتی ئەوەی نیە، ئینسان فەرق

ئەكات دەوڵەمەندە یان مام ناوەندییە، یان فەقیرە، ئەو حاڵەتە ڕەبتی ئەوە كراوە مادام وتمان ژنی یەكەم موافەقەتی وەربگیرێت، ئەوەشمان تەسبیت كرد، كەوابوو بڵێت موافەقەت ناكەم تا خانووم بۆ دابین نەكەیت، یان بڵێت پارەم دەوێت یان هەرچی دەوێت داوای بكات، بەڵام تۆ لێرەدا لە قانونێك بنووسی خانوویەك، رەنگە خانوویەكی بۆ بكرێت 100 مەتر بێت، بەڵام ئەمەش ئیعتیماد دەكاتە سەر ئیمكانیەتی پیاوەكە، ئەیكاتە سەر ژنەكە سەر رۆشنبیری ژنەكە، تێگەیشتنی ژنەكە، مەوقیعی مالی و ئیجتیماعی ژنەكەش، لەبەر ئەوە بەو شێوەیە نا مادام ئێمە وتمان موافەقەتی ژنی یەكەمی پێویستە ئەوە كافیە بۆ حەل كردنی ئەو مەسەلەیە، كاك رەفعەت فەرمووو.

بەڕێز محمد رفعت عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من تەئیدی ڕەئیەكەی كاك دكتۆر كەمال ئەكەم، دیارە ئیمكانیەتی مالی خۆ ئەبێت تەسبیت بكرێت، كە هەیەتی یان نیەتی، ئەوە شتێكی عامە كەلێرەدا هاتووە، لەبەر ئەوە دەبێ لەبەردەمی قازیدا ئەو ئیمكانیەتە ئیسپات بكات كەهەیەتی، ئینجا ژنی دووەم بهێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرمووو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵڵاهی من تەئیدی فكرەكەی كاك دكتۆر كەمال ئەكەم، كە ئەمڕۆ گوێمان لەدەنگی بوو، گلەیی ئەوەی لێ ئەكەم كە دوێنێ گوێمان لەدەنگی نەبوو، بەڵام بەڕاستی من حەزەكەم وەڵامی ئەو برادەرانە بدەمەوە كە ئەڵێن خانوویەكی بەناوەوە بكات، یەعنی هیچ خۆشەویستیەك نیە لەدونیادا بەوە تەعویز بكرێتەوە، هەڵی بخەڵەتێنێت خانوویەكی بۆ بكرێت، بەڵام ئێمە لەگەڵ ئەوەشدا نابێ لەبیرمان بچێتەوە ئەو ژنە ئەبێ تەواوی مافەكانی دابین كرابێ، ئەوەی كەهەیەتی خانووی جیا واتە سەربەخۆ ئەوە نەبێ هەردووكیان لەماڵەكەشدا بەیەكەوە دایان بنێت، لەبەر ئەوە لەسەدا سەد پشتیوانی لە قسەكانی كاك دكتۆر كەمال ئەكەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك دكتۆر ناصح فەرمووو.

بەڕێز ناصح غفور رمضان:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەڕاستی من دژی ئەم بڕگەیەم لە پێشتریش باسم كرد كە دژیم، چونكە ئەمە مانای وایە، مەسەلەكە بەپارەیەو ماددەیە، ئەی باشە ئەگەر ئەوەی ئەیەوێت ژنی دووەم بهێنێت، ژنی دووەم كچە دەوڵەمەندە یان پارە دارە، ئەوە چی لێ ئەكەیت، ئەتوانێ لەڕێگەی ئەوەوە ئەو شتە بكات، بۆیە من پێم وایە ئەصڵەن ئەم

بڕگەیە نەمێنێت، وەکو جەنابت باست کرد خۆشم تەئکیدم لێ کردەوە، کە مەرجی ڕەزامەندی ژنی یەکەممان دانا، ئەوە لەوێ ئەتوانێ داوای هەموو ئەو پێویستیانە بکات، بۆیە لێرە پێویست ناکات ئێمە باسی ئەم خاڵانە بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵڵا ئەوە کاك مەلا ئەنوەر جوان جوابی دایەوە، ئەگەر تەحقیقی ئیمکانیەتی ماددی نەکرێت، مانای وایە مەشاکیل لە ماڵەکەدا دروست ئەکات، حەتا وەکو باسیشی کرد زۆر ڕاستە ناکرێت هەردووکیان لەیەك خانوودا بن، گوڵناز خان فەرموو.

بەڕێز گوڵناز عزیز قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی ئەو دیاردەی دوو ژنیە ئەوەندە ناشیرینە، هەر حەز ناکەم قسەی تێدا بکەم، دژیشیم بەهەموو شێوەیەك، بەڵام کە بوو بەشتێك لە واقیعی کۆمەڵگای ئێمە، ئەو پیاوەی کە ئەیەوێت ژنی دووەم بهێنێت، نەفسیەن ژنی یەکەمی دەمێکە تەڵاق داوە، نەفسیەن کێشەو گرفتی بۆ دروست ئەکات، من پشتگیری لە پێشنیارەکەی کاك دکتۆر کەمال ئەکەم، چۆن لە زەواجی یەکەمدا مەرجێك لەمەرجەکان ئەوەیە پیاو ماڵی شەرعی هەبێت وماڵی سەربەخۆ بۆ ژنەکەی دابین بکات، نەفەقەی بکێشێ لە زەواجی دووەمدا ئەوە چڕ بکرێتەوە، هەڵسەنگاندن بکرێت بۆ ئەوەی بزانن ئەم پیاوە چۆن ئەتوانێ ئەم گرفتە بۆ خۆی دروست بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا نەصەکە ئەخوێنمەوە قسەی زۆر کرا لەسەری، یەکێك لەشەرتەکان (ان یكون لطالب الزواج الثاني امكانية مالية تكفي لاعالة اكثر من زوجة واحدة)، بە ئیزافەکردنی پێشنیارەکەی کاك دکتۆر کەمال و برادەران کە ئاماژەیان پێکرد، على ان يثبت ذلك بالمستمسكات الرسمية يقدمها للمحكمة، ئێستا بەو ئیزافەی کەوا کرا، دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بە زۆرینەی دەنگ وەرگیرا، دوو کەسی لەگەڵدا نەبوو، ئێستا خاڵی (ج) کە ئەبێت بە(د) فەرموو کاك سعدالدین.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ج- امكانية تحقيق العدل بين الزوجين في القسم و غيره من الالتزامات الزوجية(المادية والمعنوية).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەڕەئی من ئەو خاڵە حەشوە واتە زیادە، وایە کاك شێروان؟ کاك دکتۆ کەمال قسەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەم فەقەرەیە من بەزیادی نازانم، پێویستە تەقویەی بکرێت، چونکە لێرە دەڵێت (امکانیة تحقیق)، من ئەڵێم بگۆڕدرێت بۆ ان یتعهد الزوج بتحقیق العدل بینهن و یوفي بالتزاماته الروحیة (مادیة والمعنویة). (ویتعهد في حال اخلال الشروع بتعهداته بعد الزواج یعاقب الزوج بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولا تزید علی السنة و بغرامة قدرها عشرة ملایین)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان ڕەئی لیژنەی مافی ئافرەتان وژنان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە هیچ مولاحەزەیەکمان لەسەری نەداوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەداین کە بمێنێتەوە، چونکە زۆر حاڵەت هەیە پیاوەکە دوو ژن ئەهێنێت، ئیمکانیەتی مالیشی هەیە، یەکێکیان ئیهمال ئەکات ولەگەڵ ئەوی تریان ئەمێنێتەوە، لەبەر ئەوەی کە عەدالەت جێبەجێ بکرێت پێویستە ئەوە بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەزانی چی عەفوم بکەن، من لەحەقیقەتدا وتم زیادە، یان هەندێ شت مەنووسن کە قابیلی تەنفیز نیە، قابیلی تێگەیشتن نیە، قازی لەکوێ بزانێ ئەوە تەحقیق ئەبێت، ئەوە شتێکە دەڵێت پاش ئەوەی ژنی هێنا، دەبێ هەفتەیەك لەلای ئەو بێت وهەفتەکەی تر لەلای ئەوی تریان، باشە ئەوە قازی چوزانێ جێبەجێ ئەکرێت یان نا، کاتێ کە عەقدەکە دەنووسرێت، باشە قسەی لەسەر بکەن و ناوتان دەنووسم، ئێستا ڕەئی لیژنەی مافی مرۆڤ فەرموون.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ ئەصڵی پرۆژەکەداین، واتە هیچ تێبینیەکمان نیە، بەس لەگەڵ مانەوەین نەك لابردن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لیژنەی یاساییش لەگەڵ دەقی پرۆژەکەدان کەهاتووە، پشتگیری لێ دەکەین و سوورین لەسەر مانەوەی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا ئەوە هەموو لیژنەکان ئەڵێن با بمێنێتەوە، دیارە تەنها منم پێم وایە کە زیادە، ئێستا ناوتان دەنووسم ئەوەی کە دەیەوێت قسە بکات، کاك ئیحسان فەرموو.

بەڕێز احسان عبدالله قاسم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەحەقیقەت فرە ژنی خۆی مەسەلەیەکی ناعەدالەتیە، ئەو کۆبوونەوەی پەرلەمان کە چەند ڕۆژێکە قسەی لەسەر دەکەین، چونکە شتێکە ناعەدالەتی لەناو کۆمەڵگا پەیدا دەکات، ئێستا هاتووینەتە سەر ئەوەی فەقەرەیەك دابنێین بڵێین دەبێ ئیمکانیەتی تەحقیق کردنی عەدالەتی تێدا هەبێت، بە تەسەوری من ئەوە شروتێکی خەیاڵیە، چونکە کە ژنی دووەم دێنێت ئەصڵەن ناعەدالەتی هەیە، تۆ ئەوکاتەش کە ڕێگای پێدەدەیت ژنی دووەم بهێنێت کە حاڵەتێکی زۆر زۆر دەگمەنەو بە زەحمەتە، دووەم کە نەخۆش بێت وجێگایەکی جیاوازی بۆ دروست بکەیت وکۆمەڵێ پێویستی هەبوو بۆت دابین کرد، ئەو کاتە لەڕووی ماددی و ڕۆحیەکەوە ئەتوانی عەدل تەحقیق بکەیت، لەبەر ئەوە شتێکە بەتەصەوری من ئیمکان نیە، کە ئیمکانیش نەبوو، بەپێویستی نازانم ببێتە فەقەرەیەك لێرەدا تەسبیتی بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە ئەو فەقەرەیە کەهاتووە، مەرجێکی شەرعیە، ئێمە وتمان کاتێك کە دەیکات بە دوو ژن دەبێ عەدالەتی هەبێت، کە عەدالەتی نەبوو نابێ بیکات، کەواتە ئەمە مەرجێکی شەرعیە، بۆ ناحیەی ماددی و مەعنەوی بۆ ڕێزی خێزان، هەروەها پیاو دەبێ عەدلی هەبێت، لەگەڵ خێزانی یەکەمی ئەگەر لەگەڵ ئەو نەیتوانی ئەوا ناتوانێ، لەگەڵ دووەمیش هەیبێت، کەواتە بمێنێتەوە زۆر باشە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەرکی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پشتگیری لەقسەکانی کاك عبدالرحمن ئەکەم، بەڕاستی تاکە شەرت کەلە ئایینی پیرۆزی ئیسلامدا هاتووە، لە سورەتی نیساء ئەوەیە کە عەدل هەبێت، بەڵام لێرەدا کە دەڵێت زوجین من پێم وایە زوجین دەقیق نیە لە زمانی عەرەبیدا، لە نەحوی عەرەبی زوجین نێرو مێ ئەگرێتەوە، بەڵام لە قانونی ئەحوالی شەخصی عێراقی پێی وەرنەگرتووە، فەرقی کردووە لەبەینی زوج وزوجە، بۆیە پێشنیار ئەکەم بکرێت بە الزوجتین یان بینهما، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بەڵێن فەرموو.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش پشتگیری لە قسەکانی جەنابت ئەکەم، بەڕاستی ئەو فەقەرەیە لێرەدا زیادە، یەعنی ئەوە پێش مارەبڕینە، خۆ ئەوە دوای مارەبڕین نیە، یەعنی قازی کە لێی دەپرسێت هەر ئەوەندەیە کە دەڵێت دەتوانی تەحقیقی عەدالەت بکەیت، دەڵێت بەڵێ خۆ ناڵێت نەخێر، من مستمسکات ناڵێم ئەوە شتێکی ترە، یەعنی کە قازی دوای ئەوەی مارەی بڕی دەچێت بانگی بکاتەوە، بڵێ ئایا تۆ تەحقیقی عەدالەتت کردووە، لەبەر ئەوە بەڕاستی ئەو فەقەرەیە لێرەدا زیادە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك جەمال فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەبیعی من لێرەدا تەئیدی ڕەئەکەی کاك عبدالرحمن ئەکەم لەلایەك، لەلایەکی تر تەئیدی ڕەئیەکەی کاك دکتۆر کەمال ئەکەم، ئەو ئیمکانیەتە زەعیفە ئەبێ بەقوەتی بکرێت، یجب تحقیق العدل بین الزوجین، ئیمکانیەت قابیلی ئەوەیە کە نەیکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەزانی چی خۆ ئەو جوملانە جوانە یجب وئەو شتانە، بەس تۆ لەبەردەمی قازیدایت نووسراوە، بۆ ئەوەی قازی تەحقیق بکات بۆ مارەبڕینی دووەم، چی ئەتوانێ وابکات تۆ قازییەکە قەناعەت پێ بێنی، ئایا ئەوە چۆن ئەکرێت؟، یجب لەکوێ بزانێت قازی، واتە قازی چۆن ئەتوانێ تەحقیقی بکات، چۆن ئەتوانێ تەئکید بکات کە ئەو عەدالەتە هەیە، بەهەرحاڵ ئەوە دوایی ئەیخەینە دەنگەوە، شەمسە خان فەرموو.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەئیدی قسەکەی جەنابت ئەکەم، لەبەر ئەوەی عەدلە ماددییەکە ئێمە لە فەقەرەی پێشووتر تەسبیتمان کرد، ئەمێنێتەوە عەدلە مەعنەوییەکە، عەدلە مەعنەوییەکە چۆن لەبەردەمی قازیدا تەحقیق ئەکەیت، یەعنی شتێکی قەلبییە بۆ هەموو ئەوانەشی کەوا ئایەتەکە ئەهێننەوە، هەموو موفەسیرین خیلافیان لەسەر ئەوەیە کە ئەوە شتێکی قەلبییە، یەعنی پیاوەکە ناتوانێت لەبەردەم مەحکەمەدا ئیسپاتی بکات، لەبەر ئەوە من لەگەڵ ڕەئی جەنابتم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعيد خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەو بڕگانەی كەوا دامانناوە ئەڵێت ئەبێ قابيلی قياس بن، يەعنی چۆن قياس بكرێت كە ئەو شتە ئەبێت، خاڵەكانی پێشتر هەمووی دیارەو مادديەو شتەكان چارەسەر ئەكرێن، بەڵام ئەگەر جوملەكە بە تەعاهود دەست پێبكات باشترە، ان يتعهد ئەوە ئيلتيزامێكی ئەدەبی و ئەخلاقی دەكەوێتە سەر، بەڵام پاشان من لەگەڵ كەليمەی مەعنەوی نيم، مەعنەوی بەهيچ شێوەيەك ناتوانی قياسی بكەيت، بەڵام تەعەهودەكە لەجێگای خۆيەتی، كە تەعەهود بدات كە عەدالەت جێبەجێ ئەكات، ئيتر ئەگەر ئيلتيزامی نەكرد، خيلافی ئيلتيزامێكی ئەدەبی وئەخلاقی كردووە، ژنەكە بۆ خۆی ئەتوانێ داوای تەفريق بكات، بەڵام قانونەن ناتوانی هيچ موستەمسەكی لێ وەربگريت، كە دەليلێكی ماددیەو ئەتوانێ عەدالەت بكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە موقتەرەحێكی تازەيەو مەعقوليشە، تەعەهود هيچ شتێكی نيە، نە تەحقيقی ئەوێت نە تەئكيدی ئەوێت، تەنها تەعەهودێكە و ئەچێتە ناو ئەوراقەوە كاك دكتۆر كەمال فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. كەمال كەركووكی):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

زۆر باسكرا كە لای حاكم وەعد ئەدرێت ودوايی ناكرێت، ئەمە زۆر زۆر جێگای سەرسوڕمانە، لای حاكم كە تەعەهوديدا، پێويستە جێبەجێی بكات، ئەگەر پاشان نەيكرد شكايەتی لێ ئەكرێت، كە شكايەتی لێ كرا ئەوجا بەپێی ئەو نەصەی كە بۆی دادەندرێت سزا دەدرێت، لەبەر ئەوە من پێشنيارەكە تەعديل ئەكەم، وەكو ئەوەی كاك زانا ئەگەر دەنگی لەسەر بدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك دلێر فەرموو.

بەڕێز دلێر محمد شريف:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەوە فيعلەن كەليمەی ئيمكانيەت لێرەدا هيچ گرنگ نيە هەبێت، نە بە يجب نە بە امكانيەت، بەڵام ئەمە ئەبێ بمێنێت، قەزيەكە ئێستا نيە، كە ئەچێتە بەردەم قازی ئەڵێت من تەحقيقی عەدالەت ئەكەم، ئەمە ئاسارو ئيلتيزامات دروست ئەكات، چونكە تەئكيد لە ئيلتيزامات ئەكاتەوە، كاتێ كە ئەو ژنە داوای جيابوونەوەی كرد، لە مەسڵەحەتی ژنەكە ئەبێت بۆ ئەو حاڵەتەی كە نەيتوانيوە تەحقيقی عەدالەت بكات، لەبەر ئەوە لە مەسڵەحەتی ژنەكەيە كاتێك كە ئاسەواری قانونی لەسەر دروست ئەبێت، بۆ داهاتوو، لەبەرئەوە ببێت باشترە لە خزمەتی ژناندايە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك محمد حكيم فەرموو.

بەڕێز محمد حکیم جبار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خۆی هەندێ مەعلومات ئیستیفادەی لێ ئەکرێت، مەحاکمی هەولێر فەحصێك ئەکەن بۆ پیاوەکە، کە بەمەش ناحیەی عەدالەتی مەعنەوییەکەی بۆ دەرئەکەوێت حاکمەکە، هەبووە خێزانیشی ڕازی بووە، کاتێ کە حاکم فەحصەکەی بۆ هاتووەتەوە دەبوایە برادەرانی قازی ئەو قسەیە بکەن، من مەعلوماتی هەولێرم هەیە، پیاوەکە ژن هێنانی دووەمی ڕەفز کراوە، لەبەر ئەوەی ناتوانێ هەردوو ژنەکەی ئیحسان بکات، ئەوەی کە ئەو خاڵەی نووسیوە زۆر زیرەکانە نووسیویەتی مەبەست لە مەعنەوییەکە ئەوەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئاخر کەس کاك مەلا ئەنوەر فەرموو.

بەڕێز ملا انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لێرە کە باسی مەوزوعی عەدل ئەکەین، تەبیعی وازحە ئیعتیماد لەسەر ئایەتەکە ئەکەین، من حەز ئەکەم یەك قسە بکەم، ئەوەیە کە ژن هێنانی یەکەم خۆی سونەتە، ئەگەڕێتەوە سەر ئەو ئەحکامانەی کە تەوزیع ئەکرێت، ئەگەر کەسێك ژنی نەهێنابوو، بەڵام لە خۆڕا نەبێت کە عەدالەت بکات، لەگەڵ ئەو ژنەدا کەحقوقەکانی دابین بکات، ئەوە حەرامە ژن بهێنێت، یەعنی ژنی یەکەمیش حەرام ئەبێت نەك ژنی دووەم یان سێیەم وچوارەم، لەبەر ئەوە شەرع زۆر لەو مەوزوعە قسەی کردووە، دەبێ عەدالەت بکات لەڕووی ماددی و مەعنەوییەوە، مافەکانی ژنی یەکەمیش پێشێل نەکات، کەواتە ژنی دووەم واجب ترە، ئەگەر ئەو واجب بێت ئەو ئەوجەبە، واتە زیاتری پێویستە، لەبەرئەوە پێویستی ئەوە هەیە کە مەسەلەی عەدل لەڕووی مادد‌ییەوە بمێنێتەوە، زیاتریش تەئکیدی لەسەر بکرێت، چونکە نەبوونی عەدالەت خەلەل لەو مەشروعە دروست ئەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش پێم وایە، مانەوەی ئەو نەصە بۆ مەصڵەحەتی هەموو لایەکە بەتایبەتیش بۆ ئافرەتان، مەسەلەی تەعاهود من لە مەحاکم 25 ساڵ ئیشم کردووە، مومکینە لەمنیش قەدیم تر هەیە، نەیان بینیوە بین لەوێ تەعاهود بدەن، چونکە من بەنەصێکی قانونی ئیلزامی بکەم، ئەو کاتە تەعاهود چ قیمەتێکی هەیە، من بەنەصی قانونی ئیلزامی ئەکەم کە عەدالەت بنوێنێ لەڕووی ماددی و مەعنەویش، ئەگەر عەدالەتی نەنواند قانون ڕێگای بۆ داناوە، چ لەقانونی پێشتر چ لە قانونی ئێستاش، بۆیە بەڕاستی من مەبدەئی

تەعاهود بەشتێکی ڕاست دانانێم، نەصێکی قانونی بەباشتر ئەزانم کە تێیدا بێت، لەگەڵ دەقی نەصەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک دکتۆر کەمال تەوزیحی هەیە، فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئینسان هەیە، مادیەنیش ئیش بۆ خێزانی یەکەمی جێبەجێ ئەکات، بەڵام ئیهمالی ئەکات قسەی لەگەڵ ناکات، سەیری ناکات، موحارەبەیەکی ڕۆحی ئەکات، هەزار هەزار خراپترە لەوەی کە بەزێر هەڵی بکێشێت، لەبەر ئەوە بمێنێت باشترە، کە مەحاکمی پێش ئێستاش ئەو شتەیان لەبەردەستدا نەبووە، ئەوە غەڵەت بووە، بۆیە دەبینین کۆمەڵگاکەمان پڕە لە نەخۆشی ئێمە محاوەلە ئەکەین یەك هەنگاو بچینە پێشتر، چونکە هێشتا زۆرمان ماوە، یەعنی بەتەدریج بەرەو پێشەوە ئەچین، لەبەر ئەوەیە بمێنێ زۆر زۆر باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لەگەڵ ئەوەشدا کە من مولاحەزاتی خۆمم داوە، عەرەبیش باش ئەزانم ئەو جوملەیە لەبەردەم قازی موحەیەر ئەبێت پێی، امکانیە تحقیق العدل بین الزوجین، هەریەکەو خۆی بکات بەقازی، ئەو شەرتە چۆن فەرز بکات لەکاتی مارەبڕینەکەدا، فەرموو کاك کەریم.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی دوای ئەو هەموو گفتوگۆیە گەیشتینە نەتیجەیەك ئەویش ئەوەیە، لەڕووی یاساییەوە ئیستیحالەیەکی قانونی هەیە، بۆ ئەوەی ئەو شەرتە جێبەجێ بکرێت، پێش ئەوەی بێنە لای قازی چۆن تەحقیق ئەبێت ئەو شەخصە عەدل ئەکات لە بەینی ژنەکاندا ئەوجا ڕازی ببێت و ئیزن بدات بۆ مەسەلەی زەواجەکە، ئەوە دوای دخول دوای ئەوەی کە دەیگوازێتەوە، ئەو شەرتە تەحقیق ئەبێت، بەڵام بۆ پێش وەخت من تەئیدی جەنابت ئەکەم، ئەو مەرجە نەمێنێت باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵڵا من پێم باشترە بگەڕێینەوە سەر ڕەئەکەی کاك زانا، هەرچەندیش دوێنێ ڕەئێکی زۆر توندی دا، بەڵام ئەم ڕەئیەی ئەمڕۆی دڵیانی داوەتەوە، با بەقسەی بکەین خراپ نیە، کاك عەونیش تەوزیحی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئـەو فەقەرەیـە بمێنێتـەوە، بـەڵام بـەو پێشـنیارەی کـە کـاك زانـاو دکتـۆر کـەمال ئیقتراحیـان کـرد، بـەو صیاغەیەش (ان یتعهد الزوج کتاباً بتحقیـق العدالـة) ئەگـەر هـاتو تەعەهودیشـی داو نـەیکرد، ئیلتیزامـاتی قانونی دەکەوێتە سەر ئەو کەسەی کە تەعەهود دەدات، دەتوانێ ئیجرائاتی قانونی لەگەڵ بکرێت، ئیعتیبار دەکرێت موخالەفەی شەرتێکی قانونی کردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تاڤگە خان فەرموو.

بەڕێز تاڤگە محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە ئەگەر ئەو دەقە لابەرین لەناو ئەو ماددەیە بەڕاستی، ئەگـەر ژنێـك غـەدرێکی مـاددی یـان مەعنـەوی لێکرا، بچێ شەکوای خۆی بەرێت بۆ کوێ؟ کە نەصێك نەبێت لێرە دیفاعی لـێ بکـات، چـۆن دیفـاع لـەخۆی بکات؟ ئینجا تەعەهودیش زەعیف ترە لەوە ئیمکانیەتی تەحقیق هەر نەمێنێت باشترە، هەر بەموتڵەقیەت تحقیق العدل في القسم ئەوە ئەکەوێتەوە سەر زەمیری پیاوەکە، کە تا چەند تەحقیقی ئـەو عەدلـە ئـەکات، یەعنی هەر تەحقیقەکە بە موتڵەقی بمێنێتەوە، ئەی ئیتر باشە ئافرەت بچێ لەکوێ دیفاع لەخۆی بکات، لە حەقی خۆی بکات، نە لە قەسەم، نە لەپارە، نە لـە هـیچ شـتێکی تـردا، باشـە چ نەصـێك هەیـە دیفـاعی لـێ بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تێکەڵاوییەك هەیە، ئەوە لەکاتی مارەبڕینەکەدا چەند شەرتێك پێویستە هـەبێت یـەك: ژنەکـە ڕازی بێـت، دوو: پیاوەکـە دەوڵەمەنـد بێـت، سـێ: ئەگـەر ژنەکـە نـەخۆش بێـت بـە مەلوسـی کـە تـەقریری توبیـە یـان موستەمسەکاتی ڕەسمیە، بەڵام ئەمە تۆ ئەڵێیت امکانیە تحقیق، باشە مـن ئێسـتا ڕێگـا ئـەدەم بـە لیژنـەکان دواجار ڕەئی خۆیان وەکو شەخص با بدەن، فەرموو کاك سعدالدین.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کاك بەڵێن ئیشکالێکی دروسـت کـرد، کاتێـك وتـی ئـەوە ڕەئـی قازیـەو پرسـیاری لـێ ئـەکات، پێشـی دخولـە، یەعنی هەروەکو لە قسەی جەنابیشت دێتـە دی کـە پرسـیارەکە پرسـیارێکی حەشـوە، ئەگـەر لـە زوجەکـەی دەکـات، بـەس لێـرەدا دەتـوانین حـەلی بکـەین، یشـترط تحقیـق العـدل بـین الـزوجین في القسـم وغـیره مـن الالتزامات الزوجیة بعد الـدخول، بـۆ چـی؟ ئەگـەر لەپاشـان ئـەو قەسـەمەی نـەکرد واتـە عـەدلی جێبـەجێ نەکرد، تخلف احد الشروط یعاقب الزوج، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە هەر موقتەرەحەكەی كاك زانا ئەگرێتەوە، بە تەعەهودەكە حەل ئەبێت، كاك جەمال فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من مەوزوعێك باس ئەكەم لە ئەمریكا چۆن چارەسەری ئەمەیان كردووە، حاكم كە ئافرەتەكە و پیاوەكەش بانگ ئەكات، لێی ئەپرسێت ئەڵێت فلانی كوڕی فلان یان فلانی كچی فلان تۆ ڕازیت كە ژیان، لەگەڵ فلانی كوڕی فلان ببەیتە سەر بە خۆشی و ناخۆشی بە نەخۆشیش ئەم پرسیارە لە هەردووكیان ئەكات، هەردووكیان وەعد ئەدەن ئەڵێن، بەڵێ ڕازین، یەعنی تەعەهود ئەدەن هەردووكیان بەو شێوەیە ژیان بەرنەسەر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە ئێمە ناگرێتەوە، ئەوە زەواجی كاسۆلیكیە بە نەخۆشی، بەهەموو شتێك هەر قبوڵە، پەخشان خان ڕەئیت هەیە، فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ مانەوەین بەس موشكیلە نیە، ئەگەر كەلیمەی امكانیەت لابرێت، تەعەهود نابێت، چونكە لە پێشەوە ئەڵێت تحقق الشروط التالیة، یەعنی شەرتی داناوە، ئەمە ڕاستە لەوەختێ كە ئەچێ ژنی دووەم مارە ئەكات، نازانێ ئەتوانێ ئەو عەدلە بكات یان نا، بەڵام ئەمە ژنەكە ئەتوانێ ژنی یەكەم، دوایی بەلگەیەك بێت بەدەستیەوە بەپێی ئەم بڕگەیە بچێ بۆ مەحكەمەو موقازاتی پیاوەكە بكات، بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە عەدالەت بكات لە نێوانیاندا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

تەنها ئەوەندە بۆ تەوزیح، یقدم التعهد قبل الاجراءات، فەرموو كاك بەڵێن.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەڕاستی ئەوە تێكەڵ كردنە، بەڕای من قازی قەت ناتوانێت، ئەگەر لێرە جێگای بكەینەوە بەو ماددەیە مەحكەمەو جەزای پیاوەكە بدات، ئەگەر ئەیگوازنەوە بۆ شوێنی دیكە، ئەوە موشكیلە نیە، من لەگەڵێدام بەس با لە جێگایەكی تر بێت، چونكە ئێرە جێگای ئەو نیە، با تێكەڵی نەكەین، گەرنا خۆ من دژی ئەوە نیم نەقڵی بكەن بۆ شوێنێكی تر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەو نەصەی لە ئەصڵی قانونەكەدا هەیە، كە هاتوون گۆڕانكارییان تێدا كردووە، ئەو نەصەی ئێستایان هێناوە، پێیان وایە عەینی شت ئەگرێتەوە بەس فەرقی هەیە، نەصە قەدیمەكە زۆر تەبیعیە و دەكرێت

دەڵێت(اذا خیف عدم العدل بین الزوجات فلا یجوز التعدد ویترك تقدیر ذلك للقاضي) ئەوە شتێکی جیاوازە، کاك شێروان (او اذا خیف) باشتر نیە، لەوەی ئێستا.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەقەناعەتی من ئەوەی لە قانونی پێشتر هەیە، بەقوەت ترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

یەکەم شت، ئەوەی لە قانونی پێشتر هاتووە بزانن چیە، وەکو کاك شێروان وتی زۆر بەقوەت ترە، ئەگەر هەموو ئەو شەرتانەش کە گوتوومانە، ئەو هەموو شەرتانەش موتەوەفیر بوون، ئەگەر قازی گەیشتە قەناعەت کە ئەو پیاوە لەگەڵ ئەو ژنە ناتوانێت عەدالەت هین بکاتن مارەییەکەی نابڕێتن، ئەوە بەقوەتترە، شەرتێکی فەوقە لعادەیە، یەعنی شەرتەکان بەردەوامن، یەك/ ژنەکە دەبێت موافیق بێت.

دوو/ ئەگەر نەخۆش بوو تەقریر توبی هەبوو عوقمە، یان موعاشەرەی جنسی و ئەوانە.

سێ/ پارەی هەبێتن.

چوار/ ئەوانە بەردەوامن، سابتن، لە جیاتی ئەوەی کە ئەوەمان نووسیووە، شەرتێکی تریش، ئەوە بمێنێتەوە بۆ قازی، ئەگەر ئەو شەرتانە هەمووی موتەوەفیر بوو تەقدیری خۆی ئەوە بوو بە رەغمی خۆی کە هەموو ئەو شەرتانە موتەوەفیرن، ژن موافیقە، پارەی هەیە، ئیمکانیاتی هەیە، نەخۆشیەکەو نازانم چی، بەلاَم قازیەکە گەیشتە قەناعەت کە ئەو پیاوە عەدالەتی پێ ناکرێت، مومکینە تەماشا بکات بڵێ ئەوە عەقڵی تەواو نییە، خۆی لە تەقریرەکان نەنووسراوە، کە قازی گەیشتە ئەوە رەغمی ئەو شوورتانەی تێدا موتەوەفیرە، ئەو پیاوە راستگۆ نییە بە رەغمی ئەوەی موستەمسەکانی تەقدیم بکرێت، بە رەغمی ئەوەی ژنەکە موافیقە، بەلاَم قازی گەیشتە ئەو قەناعەتە، ئەوە قوەتێکە بۆ ئەوەی شەرتێکی بەقوەتە، زۆر زۆر باشترەو قابیلی ئەوەشە هین بکرێتن، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر ئەوە بێت تۆ بتەوێت ئەمە وەکو شەرتێك دابنێیت، کە ئەمە ناپێورێت، دەتوانیت بە شێوازێکی تر بنووسیت (اذا لم یکن هناك امکانیة لتحقیق العدل بین الزوجتین في القسم وغیره من الالتزامات المادیة والمعنویة فلا یأذن القاضي بالزواج الثاني)، تۆ هێناوتە تێکەڵکێشت کرد.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو، کاك عەونی قسەی هەیە، سارا خان نوقتەی نیزامی هەیە.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەر چەند بەنیاز نەبووم لەسەر ئەو فەقەرانە قسە بکەم.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە قسەیە، من نامەوێت، نوقتە نیزامیەكەت چیە؟

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

تۆ هێناتەوە وەكو شەرت، لە قانونە كۆنەكەی باری كەسێتی شەرت نییە، فەقەرەیە، یەعنی شەرتی زەواج دووانە لە قانونە كۆنەكە (ویشترط لاعطاء الاذن تحقق الشرطین التالیین) دووەم، بەس ئەوەی جەنابت باست كرد فەقەرەیەكی دیكەیە، هەر لە زەواج لە قانونی ئەحوال شەخصی، جا ئەگەر لێرە بكرێتە شەرت، ئەوە باشترە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە شەرت نییە وایە، بەلاَم لێرە تەفسیری ئەو فەقەرەیە ئەوەندەیە لەوەوە هێناویانە كردویانە بە ئیمكانیەت وەكو شەرتێك، كە ئەو شەرتە ئیمكان نییە تەحقیق بێتن لەبەردەم قازی، بۆیە ئێمە هێن دەكەین، بە هەر حاڵ كاك عەونی قسەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من دووبارە قسەكانم تكرار دەكەمەوە، تەئیدی قسەكانی كاك زاناو دكتۆر كەمال دەكەم صیاغەكەی بەو شێوەیە بنووسرێتەوە (ان یتعهد الزوج امام المحكمة قبل اجراء العقد بتحقیق العدل بین الزوجین في القسم وغیره من الالتزامات الزوجیة المادیة والمعنویة)، تەئید قسەكانی كاك عەدنانیش دەكەم، ئەگەر ئەو فەقەرەیەش بمێنێتەوە لە فەقەرە پێنجی لە ئەسڵی قانونەكە (اذا خیف عدم العدل بین الزوجات فلا یجوز التعدد ویترك تقدیر ذلك للقاضي)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەو موقتەرەحە بەو شێوەیەی صیاغە كرا، موقتەرەحی تازەتر هات لەهەمووان هینترە، لەجیاتی ئەو فەقەرەیە كە ئیمكانیەكە (ج)ەكە وای لێ بێتن (ان یتعهد الزوج امام المحكمة قبل اجراء العقد لتحقیق العدل بین الزوجین في القسم وغیره من الالتزامات الزوجیة المادیة والمعنویة)، كێ لەگەڵ ئەو موقتەرەحەیە، كاك شێروان نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من دەمەوێت قانونەكە قانونێكی سەقەت دەرنەچێت، لێرە كە دەڵێی ئیمكانیەتی تەحقیقی عەدل، ئەو ئیمكانیەتە هەر بۆ قازی گەڕاندۆتەوە، دەچیە سەر قانونی پێشتر ئەو ئیمكانیەتە هەر بۆ قازی گەڕاوەتەوە، ئێستا بێت زەوج تەعەهود بدات لەو ئیلتیزاماتە هەمووی دەرباز بێت و قەناعەت بە قازیش بكات وەڵلاً من ئیمكانیەتی تەحقیقی عەدلم هەیەو ئیزنەكەم بدێ، یەعنی كامیان بەقوەتترە، لەسەر قازی

بەجێ بهێڵینەوە، یان لەسەر لایەنی تر بەجێ بهێڵین، من ئەوەندە لە ئێوە دەپرسم، تەعەهودەکە زۆر زەعیفە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک عەونی وەڵامی دەداتەوە، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە نامانەوێت ئەو فەقەرەیە فەقەرەکانی تر بخوات، ئەوە ئیزافەیە تەئکید دەکەینەوەو شروتی قورس دادەنێینە سەر پیاو، ئەو کەسەی کە بەنیازە ژنی دووەم بهێنێت ئەو شەرتەش ئیزافە بکرێتە سەری، هەتا مەجالی ئەوەی نەدرێتی ژنی دووەم بهێنێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوەی کاک شێروان هینی کرد، دەکرێت تۆزێك ئەگەر تەعدیلی موقتەرەحەکەی کاک دکتۆر کەمال و کاك زاناو کاك عەونی و برادەرانی تر وا بکرێت (ان يقدم الزوج تعهداً خطياً امام المحكمة بتحقيق العدل بين الزوجين في القسم وغيره من الالتزامات الزوجية والمادية والمعنوية)، ئەوە تۆزێك هینی دەکاتن، یەعنی تەقدیمی وەسیقەیەك دەکاتن بە کتابێك کە تەعەهودی تێدا بێتن و عەدالەت دابین بکاتن لەنێوان هەردوو ژنەکەی، لیژنەی داکۆکی لە مافی ئافرەت و ژنان موافیقن، ئێستا دەخوێنمەوە، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدان لەجیاتی ئەو فەقەرەیە (يقدم الزوج تعهداً خطياً امام المحكمة بتحقيق العدل بين الزوجين في القسم وغيره من الالتزامات الزوجية والمادية والمعنوية)، دیسان نوقتەی نیزامیت چیە؟ فەرموو. کاك شێروان، (اذا خيف العدل) لە ئەسڵەکە نییە، لە مەشروعەکە لادراوە، من لەگەڵتم تەئیدی ئەوەم کرد، کاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەعنی مەجالی نادەنە ئێمە کو ئەم وەکو بەرخودانێ تەقریری دیفاعێ بەرەڤانی ئیشی خۆ بکەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵلاهی کاك خەلیل تۆش ئیتیهامەکەی، دوو جار ناوم هێنای کە قسە بکەیت دەرچوو بووی، فەرموو نوقتەی نیزامیت چیە؟

بەڕێز ئارێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوە دوو جارە جەنابت دەست بە ئێمە بەرز دەکەیتەوە، دوایێ کە یەکێك دەست بەرز دەکاتەوە، دیسان دێیەوە سەر موناقەشە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نوقتەی نیزامیەکەت راستە، بەلاَم نوقتەیەکی حەساسە، نامەوێت فەرزی شتێك بکەین پێش ئەوەی روون بێتن و هەموو لە برادەران قەناعەتیان پیَ بێت، ئەگەر وا تەفسیلم نەکرد بوایە، ئەو فەقەرەی لە ئەسلَ هاتووە دابین بکەین سبەینیَ زۆر لە حاکمەکان دێن دەلَێن ئەوەتان چۆن نووسیوە، وەکو هەندێك قەوانینی تر کە کراوە، لەبەر ئەوە هەندێك جار ئەگەر قسەکەت راستە، بەلاَم هەندێك جار ئەوە پێویستە، بۆ ئەوەی بگەینە ئەو حەللەی کە قانونی بێتن، مەسەلەن زۆر جار رێگە دەدەمە کاك شێروان و کاك عەونی، ئەوانە قانونینە زیاتر، بۆ ئەوەی لە ناحیەی قانونی غەلَەت نەکەین، فەرموو کاك خەلیل.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ببوورە، من بە ئیجازە دەرچوو بووم، داوای لێبوردن دەکەم، ئێمە تەبعەن تەقریرمان هەیە، تەئیدی پرۆژەی حکومەتمان کردووە، کە وەکو خۆی هاتووە (امکانیة تحقیق العدل)، نەك لە ئەمە، لە زۆر شتەکان مەوزوع بوو تەقدیری قازی دەبێت، قازی نەزەرێکی مەوزوعی، نابێت موحابات نابێت تەعەسوف، خۆی و زەمیرِی خۆی، بەلاَم ئەسلَ لە قەزا ئەوەیە مەجالی بدەیتیَ و تەفسیری خۆی هەیە، تەقدیری خۆی هەیە، ئالیاتش هەیە بۆ ئەو تەقدیرە، ئێستاکە تۆ بلَێیت (یقدم تعهد) ئاخر ئەو تەعەهودە بۆ چیە؟ پێشی ئیجرائی عەقدە، باشە ئیجرائی عەقد کێن؟ دواییَ ئیلتیزام بەو تەعوهودەی نەکات، چی لیَ دەکەیت؟ باشە ئەم ژنە حەپسی ئەم پیاوە دەکات، شەش مانگ لەسەر ئەوە دەگیرێت، دوای ئەوە نەتیجە چی دەبێت، ئاخر موشکیلەی زۆر بۆ ئێمە دروست دەکەیت بەبیَ مانا، تۆ شتێکت دانا تەحقیقی عەدل، کابرا قازییە سەیری دەکات، دەزانێت ئەم پیاوە بەم سەرو بەرە، بەم وەزعە ئیمکانیەتی باسی موبەریراتی ئەوەی ئیمکانیەتی ئەوەی هەیە، یان نا، خۆی میحرارێك نییە، مقیاسێك نییە، مەستەرەیەك نییە بێژت عەدالەت ئەوەندە تەقدیرەو ئەوەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مەشروعەکە ئێستا تەواو، مەشروعەکە هاتووەو دیارە، لیژنەکانیش پشتگیریان لیَ کردووە، موقتەرەحێکی تازە هاتە پێشەوە، کاك کەمال قسەی کرد، کاك زانا قسەی کرد، کاك عەونی قسەی کرد، هەندێك برادەرانیش قسەیان کرد، ئەویش ئەوەیە نەك موقتەرەحەکە، پێموایە ئەوە هەر زیادە، بەلاَم ئەو موقتەرەحە تازەیە، لەبەر ئەوەی تازەیە زیاتر لە دوو ئەندام تەقدیمیان کردووە، ئەوەل جار ئەوی دەخەینە دەنگدانەوە، ئەگەر دەنگی نەهێنا، دەگەڕێینەوە سەر ئەسلَەکە، فەرموو کاك کەریم.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە سیَ کەس داوامان کردووە ئەو بڕگەیە ئەسلَەن لێرە لا ببرێت لە شوێنێکی دیکە جێگەی بۆ بکرێتەوە، لەبەر ئەوە ئەوە بە شروتی تەعەدود ناشێتن.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە نوقتەی نیزامی نەبوو، عەفوم دەكەیت، یەكێك داوای كردووە كە لابدرێت ئەویش خۆم بووم، ئێستا دوو موقتەرەحە، موقتەرەحی تازەكە دەخەمە دەنگدانەوە، ئەگەر دەنگی نەهێنا، ئەو وەختی دەچینەوە سەر ئەسڵەكە، لەجیاتی ئەو فەقەرەیەی كە نووسراوە دەڵێت (امكانیة تحقیق العدل) زۆر قسەی لەسەر كرا، ئێمە ئەو موقتەرەحە تازەیە كە لە لایەن كاك دكتۆر كەمال و كاك زاناو كاك عەونی و هەندێك برادەر كرا، كە موقتەرەحی تازەیە دەڵێت (ان یقدم الزوج تعهداً خطیاً امام المحكمة قبل اجراء عقد الزواج بتحقیق العدل بین الزوجین في القسم وغیره من الالتزامات الزوجیة والمادیة والمعنویة)، دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵ ئەوەیە دەستی بەرز بكاتەوە؟ دەژمێرم (29) دەنگ، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (29) دەنگ، (29) بە (29) دەنگە، خۆم لەگەڵ ئەوەمە ئەو موقتەرەحە بمێنێت، ئەوە تەواو بوو حەسم بوو، بڕۆ فەقەرەی دواتر تكایە.

بەڕێز ملاسعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

د- ان لا تكون الزوجة قد اشترطت عدم التزوج علیها في عقد الزواج الاصلي.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ ئەو شەرتەین.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لیژنەی یاساییش لەگەڵ ئەو شەرتەیەو لەگەڵ دەقی بڕگەكەین.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ.

بەڕێز كرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمەش لەگەڵ دەقی پرۆژەكەین.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كەواتە هەموو لیژنەكان پشتگیری لەوە دەكەن (ان لا تكون الزوجة قد اشترطت عدم التزوج علیها في عقد الزواج الاصلي)، كاك عادل و كاك عبدالرحمن قسەیان هەیە، فەرموو، كاك تارق فەرموو.

بەڕێز طارق محمد سعید جامباز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەگەر تەماشای تـەقریری لیژنـەی یاسایی و ئـەوقاف بكـەین، ئێمـە ئەسـڵیەكەمان لابـردووە، عەقـد زەواج ئەسڵیەكە ئەوە نەكراوە، ئەوە یەك ڕاست كردنەوە.

دوو/ پێشنیار دەكەم لە سەرۆكایەتی لەبەر ئەوە ئەو یاسایە زۆر گرنگە سـەعات دە كۆبوونـەوەكان بكرێـت، نەك سەعات یازدە.

سێ/ ئەو شتەی كە باس دەكرێت، كە ژنی بەسـەر نێـت، ئـەوە حـەقێكی مەشـروعە، بـەڵام چـەند ژن داوای كردووە، دووش/ تەفویزی تەڵاق هەیە، ئەویش مافێكی ژنان و ئافرەتانە، پێویستە تەوعیە بڵاو بكرێتـەوە، بۆ ئەوەی ئەو دوو مافە كە عەقدی زەواج تەسبیت بكرێتن، نەك تەنیا لەسەر كاغەز بێتن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەم بڕگەیە لەگەڵ بڕگەیەكی پێشوو حاڵەتێك هەیە، ڕەنگە هاودژی یەك بن، ئەگەر هـاتوو ژنێـك مـەرجی ئـەوەی دانـاوە، نابێـت ئـەو پیـاوە ژن بهێنێـت، دوای ئـەوەی دەركـەوت نەزۆكـە، ئێمـە لـە بڕگـەی پێشـوودا گوتوومانە لەكاتی نەزۆكیدا بۆی هەیە ژنێكی تر بێنێتەوە، ئەو دوو دژە چۆن چارەسەر دەكرێت؟

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەگەر ئەم نەصەی تێدا بێتن، یەعنی فەرزە ئەگەر نەخۆش بێت، ئەگەر نـەخۆش نـەبێت مـەنعی كـردووە، ئەم نەصە لە عەقدەكە هەبێتن حاسمە، كاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن اسماعیل سلیم:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

كاكە پێشی كە دەنگەكە بدرێتن، بۆ ئێمە وازیح نەبوو دەنگ بۆ كام لا بدەین، یەعنی تێكەڵیەك هەبوو، من داوا دەكەم دووبارە دەنگ بدرێتەوە، تۆ ئەوەلی گوتت ئەو موقتەرەحەی تازە، دوایێ دەرچوو هـی كـۆن، بـە هەر حاڵ من حەز دەكەم جارێكی دی دەنگدان بدرێتەوە، بۆ ئەوەی وازیح بۆ كام لا دەنگ بدەین.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عبدالرحمن سەعات و نیوێـك قسـەمان لەسـەر كـرد، هـەموومان دەزانـین دەنگمـان بۆچـی داوە، ئەگـەر جەنابت بە تەنیا دەنگت بۆ شتێك داوە، ئەوە مەسئوولیەتی خۆتە، كاك دكتۆر ناصح فەرموو.

بەڕێز د.ناصح غفور رمضان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش هەمان ڕەئیەکەی کاک عادلان هەیە، ئەمەیان ئەوەی یەکەم ڕەفز دەکاتەوە، تەبعەن ئەمە بەهێزترە، بە قەناعەتی من بەهێزترە، لەبەر ئەوە هەر ئەوەندە بۆ شەرح کردن، ئەمە ئەوەی یەکەم ڕەفز دەکاتەوە، لەبەر ئەوە من بە پێویستی دەزانم بمێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کەریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێموایە لە ڕووی یاساییەوە، ئەوە دووبارەیە، بەلاَم بەشێوەیەکی دیکە، بە صیاغەیەکی دیکە، ئێمە مافمان داوەتە ژن کە ڕەزامەندی ژن وەربگیرێت، کەواتە لێرە ئەو (اشتراط)ە زیادە، شتێکی زیادە لە عەقدەکە بێتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕەنگە لە سەد هەزار حاڵەتدا، حاڵەتێکی وا نەبێت، شتی وا من هیچ نەمبیستووە، لە ژن و مێرد کردندا، ژنەکە دەبێت بڵێت ئیلا لە عەقد بنووسرێت کە ژنی دووەم لەسەری نەهێنێت، تەنیا ئەوەم لێرە بیستووە، بەلاَم باشیشە تێدا بێت، شەرتێکی هین و ئەوانەیە، بەڵێ کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

زۆربەی کاتەکان ناو دەنووسرێت و موناقەشەکان تەواو دەبێت، یەکێك لەو بەڕێزانە شتێکی بەبیر دەکەوێتەوەو دەست هەڵدەبڕێت و شتێکی تازە دەهێنێتە پێشەوە، جارێکی دیکە موناقەشەی لەسەر دەکرێت، ئەگەر بکرێت موناقەشەکان کەمێك چڕ بکرێتەوە باشترەو لە قازانجی پرۆژەکەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پێش هەموو شتێك بەخۆتان بڵێین لە لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان، خۆتان ئاڕائی موختەلیفتان هەیە، سۆزان خانە، خەمان خانە، ئەوە خۆتانن، لە ئێوە زیاتر حەماسەتیان هەیە، فەرموو دکتۆرە ڕۆژان.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

بوونی ئەو مەرجە لەناو گرێبەستەکە، مانای ئەوەیە سەرەتا لە کاتی بەستنی گرێبەستەکە، هەردوولا لەسەری ڕێککەوتوون، واتا ئافرەتەکەو پیاوەکە، ئینجا بۆتە مەرجێك، بۆتە بڕگەیەك، بەندێك لە

گرێبەستەکە، مانای ئەوە نییە کە ئافرەتەکە سەرەتا شتێکی فەرز کرد بێت لەسەر پیاوەکە، خۆیان هەردوولا لەسەری ڕێککەوتوونە، زۆر ئاساییە کە لێرە هەبێت، وشەی (اصلي) کە لە ئەسڵی پرۆژەکە هەیە لە ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی و ئەوقاف لابردراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو خاڵەی کە لەلایەن هەر سێ لیژنەکەوە ئیقتیراح کراوە، بەبێ ئەوەی کەلیمەی ئەسڵیەکە زیادە لە عەقدی زەواج پێویست ناکات ئەسڵی، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، خاڵی دواتر.

بەڕێز ملاسعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هـ- اذا تخلف احد الشروط المذكورة يعاقب الزوج والزوجة وولي الزوجة اذا كان مقصراً بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولا تزيد عن سنة وبغرامة قدرها عشرة ملايين دينار.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕەئی لیژنەکان.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لیژنەی یاسایی بەشێوەیەکی تر دامانڕێشتۆتەوە بڕگەی (هـ- كل من اجرى بعقد الزواج باكثر من واحدة خلافا لما ذكر في فقرات (أ، ب، ج، د) من ثانياً من هذه المادة يعاقب بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولاتزيد على سنة وبغرامة لاتقل عن خمسة ملايين دينار ولاتزيد على عشرة ملايين دينار).

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان لەگەڵ ئەسڵی پرۆژەکەیە، خاڵی (ه) لە پرۆژەکە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک کەرخی فەرموو.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەی لیژنەی مافی مرۆڤ لەگەڵ پرۆژەکەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من پێش ئەوەی قسەتان بدەمێ، شەرحی تۆزێك ئەو پێشنیارەی لیژنەی یاساییتان بۆ بکەم، بۆچی وای لێهاتووە، لە ئەسڵەکەیدا دەڵێت (اذا تخلف احد الشروط المذكورة يعاقب الزوج والزوجة وولي الزوجة اذا كان مقصراً بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولا تزيد عن سنة وبغرامة قدرها عشرة ملايين دينار)، لێرەدا

دەڵێت (كل من اجرى عقداً) یەعنی (زوج و زوجة) قازییەكەش دەگرێتەوە، مەلایەكەش دەگرێتەوە كە خارجی مەحكەمە رەنگە شتی وا بكاتن، ئەوە زۆر بەقوەتترە، لەبەر ئەوە حەقە لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان و ژنان پشتگیری لەوە بكەن، ئەوە ئەو مەلایەش دەگرێتەوە كە خارجی مەحكەمە شتی وا دەكاتن، حاكمیش دەگرێتەوە ئەگەر گوێ نەدات و ئەو شەرتانە جێ بەجێ نەكات، كاك كەمال قسەیەكی هەیە، فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كەمال كەركووكی):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لێرە دەڵێت (كل من اجرى عقداً) ئەمە رێگا دەداتە ئەوە كە مامۆستایەك، یان فەقێیەك لە دەرەوەش عەقد بكات، بۆیە پێویستە لێرە روون بێت، تەنها قازی عەقد بكات، مامۆستاش ئەگەر بێت لەلای قازی بێت، یەعنی بە یەكەوە بیكەن بە غەیری ئەوە (كل من اجرى عقداً بالزواج بأكثر من واحدة) نەك (بأكثر واحدة) (بواحدة او اكثر)، یەعنی ئەوەش (بواحدة او اكثر) هەر زەواجێك كرا.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی ئەوقاف رەئی خۆی نەگوتووە.

بەڕێز ملاسعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

تەبیعی لە كۆبوونەوەكەی ئێمە لەگەڵ لیژنەی قانونی سێ رەئی جیاواز هەبوو، رەئیەكیان ئەوە بوو كە ئیختیار لە دەستی حاكم بێت لە مەبدەئی غەرامەو لە مەبدەئی حەبس و یان هەردووكیان، رەئی ئێمە ئەوە بوو بەس مەبدەئی غەرامە بێت، حەبسی لەگەڵدا نەبێت، چونكە ئەوە تەبیعی جونحە نییە، موخالەفەی شروتە، رەئی لیژنەی قانونی بە زۆرینە ئاخیری گەیشتە سەر ئەوەی كە مەبدەئی غەرامەو حەبس هەبێت، یەعنی دوو رەئی جیاوازە، زۆرینەی لیژنەی قانونی و زۆرینەی لیژنەی ئەوقاف، زۆرینەی لیژنەی قانونی لەگەڵ ئەوەدایە كە حەبسی لەگەڵدا نەبێت، بەس غەرامە بێت، ئینجا غەرامەكە هەرچەند بێت.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

پەخشان خان قسەت هەبوو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

دەكرێت هەردوو فەقەرەكە، یەعنی ئەو پێشنیارەكەی لیژنەی یاسایی و ئەوەی لە مەشروعەكە هاتووە تێكەڵ یەك بكرێت، بۆ ئەوەی مانای ئەوەی كە لە فەقەرەی (هـ) پرۆژەكە هاتووە روون بێت، چونكە لە پرۆژەكە دەڵێت (اذا تخلف احد الشروط المذكورة)، یەك شەرتیان نەبوو، یەعنی ئەوە نابێت، بەڵام ئەمەی لیژنەی یاسایی ئیحایەكی وایە، ئەگەر یەك هەبوو، دوو هەبوو، سێ هەبوو بێت، بۆ ئەوەی بە وازیح بێت،

ئەوەی لیژنەی یاسایی ئێمەش لەگەڵ ئەوەین کە هەر کەسێك ئەو عەقدەی کرد، یەعنی بکەوێتە ژێر سزاوە، بەلاّم ئەو (احد الشروط المذكورة) تیایدا سابت بێت، یەعنی هەر بە نەبوونی یەك شەرتیان مانای ئەوەیە نابێت، ئێمە لەگەڵ مانەوەی غەرامەو حەبسەکەین، یەعنی لا نەچێت، غەرامەکەش کەم نەکرێتەوە دە ملیۆن بێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو مولاحەزەیە بەجێیە، دەکرێت بەوە چاك بکرێت (كل من اجرى عقد الزواج باكثر من واحدة خلافا لما ذكر في اي من الفقرات)، دوایی چاك بکرێتن، دەمێنێتن خیلافەکان لەسەر ئەوەی لیژنەی ئەوقاف دەڵێت عقوبەکە تەنیا پارە بێت، هەردوو لیژنەکەش سزای تریشی تێدایە، دکتۆرە رۆژان فەرموو.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

خیلافەکەمان لەسەر ئەوە بوو ئایا عقوبەی غەرامەو حەبس پێکەوە بێت، یان تەنها غەرامە بێت وەکو لیژنەی ئەوقاف داوای کردووە، ئەگەر هەردوو عقوبە بێت، هەروەکو لە قانونەکەدا هەیە، لە واقیع دادوەر کە بڕیار دەدات زۆربەی زۆری غەرامەیە، واتا لێرە ئەو کەسەی کە باری ئابووری باشترە دەتوانێت غەرامەکە بدات سەرپێچیەکە بکات، ئێمە نەمانویست ئەو جیاوازییە بمێنێت لەنێوان ئەو کەسەی کە باری ئابووری باشەو توانای ئەوەی هەیە کە غەرامەکە بدات لەنێوان ئەو کەسەی کە باری ئابووری باش نییەو توانای نییە غەرامەکەی بدات، بۆیە پێمان خۆش بوو عقوبەی حەبسەکە بمێنێت، دوایی ئەو حەبسە تەنها لەو حاڵەتەیە ئەو کەسە سەرپێچی بکات، ئەگەر سەرپێچی نەکرد ئەوە سزایەکە نادرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان احمد خضر پاشا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لێرە منیش لەگەڵ ئەوەدامە، کەوا رەچاو نەکردنی یەك لە شەرتەکان ئەوە هەڵبوەشێتەوە، ئەوە یەك. دوو/ من پێشنیازی ئەوە دەکەم، لێرە مادام مەسەلەکە خێزانی تێدا هەیە دەڵێم هاوسەرگیریەکە ئەگەر بێتو غەرامە بێت لەگەڵ حەبسەکە، من پێشنیازی ئەوە دەکەم هەر حەبسەکە بێت بە تەنها، بەلاّم جێ بەجێ بکرێت، چونکە لێرە مەسەلەی خێزانی و خێزانداری دەکەوێتە گۆڕێ، لێرە دەڵێت ئەگەر بێتو لە گرێبەستەکە سەرپێچی کرا، یەك لەوانە ئەگەر پیاوەکە، یان ژنەکە، یان سەرپەرشتیاری ژنەکە، لێرە مەسەلەی خێزان دێتە گۆڕێ، چونکە ئەوانە بێ سەرپەرشتیار دەمێننەوە، بێ کەسێك دەمێننەوە کەوا سەرفیان لێ بکات لە ژیانی رۆژانەیان، تەنیا حەبسەکە بمێنێتەوە، ئەویش تەتبیق بکرێت لەماوەی شەش مانگدا، تا ساڵێك، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

چرۆ خان فەرمور.

بەڕێز چرۆ علی حمە امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵلائەوەی ڕاستی بێت منیش، لەگەڵ مانەوەی حەبسەکەم چونکە، ئەگەر حەبسی لەگەڵ نەبێت، واتە تەنها غەرامە بێت، ئیعتیادی ئەوانەی بەزۆری کە ژن ئەهێننەوە، دەوڵەمەندەکانن و غەرامەکە ئەدات و لەسەر ئیشەکە خۆی بەردەوام ئەبێت، لەسەرووی ئەوەشەوە ئێمە ئەم قانونە بۆ تەحزیر دەرئەکەین، بۆ شتێك دەرئەکەین کە نەکرێت، کە تۆ عقوبەی حەبسەکەت دانا، پارەکەت دانا، ئەو بەرەو ئەوە ئەچێت کە نەیکات، بەڵام عقوبەی حەبس لابرا ئەو ئەیکات، مەبەستی نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك ئارێز فەرموو.

بەڕێز ئارێز عبداللە احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پیشتیوانی لە لیژنەی یاسایی ئەکەم، پێم وایە تەنها حەپسەکە بێت غەرامەکەی تێدا نەبێتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان عبداللە نصراللە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێشنیارێکم هەیە، نازانم لەم بڕگەیەدا یان لە کۆتایی ماددەکە جێگای ئەبێتەوە، بەڵام مادام وەلی ئەمری قاصر ناوی هاتووە، من پێشنیار ئەکەم لە خوار تەمەنی 18 ساڵەوە بەهیچ شێوەیەك گرێبەستی هاوسەرگیری ئەنجام نەدرێت لە مەحاکمدا، وەلی ئەمریش نەگرێتەوە، چونکە هەموومان عەقدی زەواجمان لە مەحاکم ئەنجام داوە، پێویستی بە بوونی وەلی ئەمر نەکردووە، ئەمە ئەو غەرامەو حەبسە ئیجحافە بە حەقی وەلی ئەمر ئەکرێت لەو حاڵەتەدا، بۆیە پێشنیار ئەکەم لەخوار تەمەن 18 ساڵەوە گرێبەست ئەنجام نەدرێت، دووەم: لە موقتەرەحی لیژنەی یاسایدا هاتووە، ئەڵێت هەر کەسێك بەشدار بێت لە پرۆسەکەدا، لە پرۆسەی عەقدی زەواجدا لەوانە حاکم، قازی ئەگرێتەوە، ئەمە تەزاروب ناکات لەگەڵ دەسەڵاتی دادوەری، چونکە تۆزێك پێش ئێستا لە موقتەرەحێکی کاك دکتۆر کەمالدا، کاك شێروان سەرۆکی لیژنەی یاسایی باسی ئەوەی کرد، ئێمە بۆمان نیە زەوابت یان لەڕووی یاساییەوە نەشیاوە زەوابت بۆ قازی دابندرێت، لەکاتێکدا ئێمە لێرەدا سجن و غەرامەشمان بۆ داناوە، پرسیارەکەم ئەوەیە، ئایا ئەمە تەزاروب ناکات لەگەڵ دەسەڵاتی ئەنجومەنی قەزادا؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

حاکم پێش هەموو کەسێك ئەبێت پابەند بێت بەیاسا، ئەو یاسایانەش جێبەجێ بکات کە لەپەرلەمان دەردەچێت، ئەندام پەرلەمانیش ئەگەر پابەند نەبێت ئەبێ موحاسەبە بکرێت، چونکە ئەوە ئصولی هەیە، کاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن اسماعیل سلیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من دەربارەی ئەو خاڵە بەڕەئی من واباشترە تەنها هەر حەبس بێت باشترە، بۆ ئەوەی عەدالەت جێبەجێ بکرێت لەبەینی فەقیرو دەوڵەمەند، ئەوەی دەوڵەمەندە پارە دەدات وهیچ منەتێکیشی پێی نیە، بەڵام فەقیرەکە پارەی نیەو حەبس دەبێت، لەبەر ئەوە داوا ئەکەم حەبسەکە بێت بۆ هەموو لایەك، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عبدالرحمن احمد بۆ دابین کردنی عەدالەت فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم باشە، لەباتی (و)ەکە ئەو بێت، یەکێك لەو مەرجانە، ئەویش یاسا چەند ئاسان بکرێت، ئەوەندە تەنفیزیشی بۆ یاسای و بۆ مەحاکم ئاسانترە، بۆ یەکێك لەو مەرجانە بۆ ئاسان کردنی تەنفیزی بۆلای قازی، لەبەر ئەوە عەواقبی خراپتری بەدوادا نەیەت، لەوانەیە بەپارەکە بێت ئەو کاتە، ئەگەر سجنەکە بێت ئەو پیاوە حاڵەتێك ئەیگرێت بەیانی تەڵاق و عەواقبی خراپی بەدوادا دێت، لەباتی (و)ەکە ئەو بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەکە لە کۆتایدایە نازانم ئێوە چۆنتان نووسیوە، ئێمە یەکمان تەعدیل کرد، دوو، سێمان هەیە، من پێم باشە مەرجەکان ئەوە لەژێر سەقفی چوارەمدا بێت، بڕگەی (هـ) بکرێت بە پێنجەم، من لەگەڵ ئەوەشم عقوبەی حەبس و غەرامەکەش هەبێت، بەم شێوەی لێ بێت، (کل من خالف احکام هذه المادة یعاقب بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر و لاتزید عن سنة، وبغرامة قدرها عشرة الاف دینار)وە لەگەڵێدا بنووسرێت ئەو بڕگەی خوارەوە کە واوە ئەویش دەمج بکرێت لەگەڵی، (ولا یجوز للقاضي الحکم بایقاف تنفیذ العقوبات المذکورة في هذه المادة)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك حاتم فەرموو.

بەڕێز حاتم محمد جان حسن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا من یەك ڕەئیم هەیە، با شتەکان بە چاوی دەرەوەو ئەوروپا سەیر نەکەین، نەفسیەتی کۆمەڵگای خۆشمان بخوێنینەوە، بەحەقیقەت من لەگەڵ ئەوەدا نیم کە حەبس هەبێت لەناو ئەو قانونە بۆ پیاوەکە، چونکە ئایا دوای ئەوەی کە ئەو ئافرەتە شەش مانگ یان ساڵێك پیاوەکەی خۆی کردە سجن، لەدوای دەرچوونی و گەڕانەوەی بۆماڵەوە شتی تر ڕوونادات واتە تەڵاقدان ڕوو نادات، بۆیە من لەگەڵ حەبسەکە نیم بەس غەرامەکە موشکیلە نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سارا خان فەرموو.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەڕاستیدا ئەو بڕگەی کەلە پرۆژە ئەصلیەکەدا هاتووە، لەبەر ئەوەی هەندێ شتی ورد کردۆتەوە باش دەیبینین، لەبەر ئەوە لێرە باس لەوە ئەکات، سزای وەلی زەوجە دەدرێت، ئەگەر(اذا کان مقصراً) لێرەوە وا نووسراوە، وا بزانم دەبێ قاصرە بنووسرێت، جارێ من پرسیار ئەکەم بۆ کێ ئەگەڕێتەوە موقەصیرەکە؟، چونکە لە هەندێ حاڵات هەیە هەر لەیاساکەدایە، کە دوایی دێینە سەری لەکەمتر لە 18 ساڵ، جاری وا هەیە وەلی مارەی دەبڕێت، بۆیە سزای ئەویشی تێدا بێت زۆر باشترە، لەگەڵ سزای حەبسیشداین، چونکە غەرامە بەتەنها چارەسەری کێشەکە ناکات، حەبس با بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دیلمان فەرموو.

بەڕێز محمد احمد صالح(دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش لەگەڵ ئەوەدام کە هەردوو عقوبەکە بمێنێتەوە، نازانم ئەوەی دکتۆرە ڕۆژان دیاری کرد، کە ئیمکانە کە عقوبەکە حبس یان غەرامەکە بێت، لە نەصەکەی لیژنەی قانونی ئەوە نەهاتووە، دەڵێت (یعاقب بالحبس و بالغرامة)، یەعنی هەردووکی تێدایە، ئەمە یەکەم شت، دووەم: لە ئەصڵەکەدا ڕەنگە باشتر هاتبێت، (اذا تخلف احد الشروط) ئەگەر لێرەدا لەعەقدەکە احد شروتەکە تەنفیز نەکەین، بە چ شێوەیەك موحاسەبە ئەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خاتوو ڤیان سلێمان فەرموو.

بەڕێز ڤیان سلێمان حاجی بشار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت ئەم خاڵە، لەگەڵ ئەوەدام کە تەنها سزای حەبسەکە هەبێت، سزای پارەکە نەمێنێتەوە، چونکە لەوانەیە بۆ ئەوەی خێزانەکە تووشی کێشە نەبێت، تووشی گرفتی ئابووری ئەبنەوە، بەس حەبسەکە بمێنێتەوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا پێشنیارێکم هەیە، وا دیارە لە ئاینی ئیسلامیش کە هاتووە، ئەوەش لەو کاتەدا هاتووە کە شەڕ وشۆڕێکی زۆر هەبووە، ڕێژەی بێوەژن زۆر بووە، بۆیەش ئەو مەرجانە هاتووە، بەدەر لەوەش کە ئەو هەموو ژنەی کە پێغەمبەر(ص) هێناونی تەنها یەکێکیان کچ بووە، کە حەزرەتی(عائیشە) بووە، هەموویان بێوەژن بوون، ئێمەش کە ئیسلامین بە زۆرینەی دەنگەکان قەیدەکەمان داناو وتمان مەنعەکە ئەوەیە، کە لەوانەیە خیلاف ئیسلام بێت، بەهەمان زروفیش تێپەڕیوین، بێوەژنمان زۆرە بەدەست کێشەیەکی تریش بەهۆی عورف خۆمان دەناڵێنین، ئەویش ئەوەیە کە زیاتر کچی ئێمە مەسەلەن پارچەی کوردستانی باشوور کە هەیە، ئەوەی کە هاوسەرگیری ئەکات، تەنها لەم پارچەیە ڕوو ئەدات، واتە لەپارچەکانی تر ژن و ژن خوازی ناکرێت، واتە لەگەڵ ڕۆژ هەڵات و ڕۆژ ئاواو باکور ناکرێت، بۆیە من پێشنیار ئەکەم یەکێك لە مەرجەکان ئەوە بێت، ئەگەر ئەمانەوێت بەدروستی بیچەسپێنین بەمەرجێك، کە ئەمەیە زیاد بکرێت ژنی دووەم یان بێوەژن بێت، یان سەرووی تەمەنی 30 ساڵی بێت، کە ئەوەش فعلەن ڕێژەی قەیرە کچ لەنێوان ئێمە کەم ئەکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دکتۆر نوری فەرموو.

بەڕێز د. نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من، لەگەڵ دەقی ئەو بڕگەیەدام، بەڵام دوو تێبینیم هەیە، یەکەمیان: لێرەدا سزا تەنها بۆ ئەو کەسانە دانراوە کەوا ڕاستەوخۆ بەشداری ئەکەن لەو ڕێککەوتنەدا، بۆ ئەو کەسانەی دی کەوا وەکو مەلا یان وەکو قازی بەشداری ئەکەن، ئەوە سزای تایبەتیان بۆ دانراوە کە پاشان باس ئەکرێت، بەڵام حەتا سەبارەت ژنی دووەم پێویستە لێرەدا ئێمە جیاوازی بکەین لەنێوان ئەواندا، چونکە دوێنێش من ئاماژەم بەباری ئابووری کۆمەڵگای کوردی کرد، وتم چەندین کچی وا هەیە، لەبەر بێ کەسی لەبەر ئەوەی کەلە حاڵەتێکی زۆر زۆر خراپدا دەژی لەژێر دەستی باوەژندایە، لەژێر دەستی براژنێکی خراپدایە خوا خوایەتی لەو ماڵە دەربچێت، حەتا بچێتە ماڵێکی دی کەوا ژنێکی دی تێدا بێت، لەم حاڵەتەدا ئێمە ناکرێ کەوا بڵێین ئەو ژنەش وەکو ئەو ژنە سزا بدرێت کەوا لەبەر سامان و سەروەتی ئەو پیاوە شووی پێکردووە، پێویستە ئەو دەسەڵاتە بە دادوەر بدرێت، بۆ ئەوەی جیاوازی بکات لەنێو ئەو ژنەی لەبەر بێ کەسی ونەداری شووی کردووە بەسەر بەهەوێ، لەگەڵ ئەوەی لەبەر سەروەت و سامانی ئەو پیاوە شووی پێکردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەرکی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

قسەکانی من دووبارەیە بۆ ڕای برادەران زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دکتۆر ڕەمەزان فەرموو.

بەڕێز د. رمضان عبدالرحمن محمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بە تێگەیشتنی من (کل من اجری عقداً بالزواج) بەس مێردەکە دەگرێتەوە قازی و شاهیدی و ئەوانە تۆ عەقدەکە لەبەردەم قازیدا ئەکەیت و بە حزوری قازی دەبێت، قازی عەقدەکە ناکات تۆ و ژنەکە عەقدەکە ئەکەن، لەبەر ئەوە قازی عەقدی نەکردووە، عەقدەکە بەس ژن ومێردەکە ئەگرێتەوە، بۆ کەسایەتی قازیش من پێم ڕەوا نیە بیخەینە بەردەمی لێ پرسینەوەی هەبێت بەجۆرێکی تر کە یاسای قوزات بۆی داناون، نەك ئێمە بیخەینە سجنەوە وەکو مێردێك حسابی بۆ بکەین، کە ئیشێکی ناڕەوای کردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

هەر بۆ وەڵامی جەنابت کاك دکتۆر ڕەمەزان قازی مەسئولیەتی لەوەدایە ئەگەر ئەو شەرتانە موتەوەفیر نەبوو، عەقدەکەشی کرد ئەو کاتە ئەویش تەرەفێکە لە عەقدەکەدا، ئیمزای ئەکات، ئەگەر قازی نەبێت عەقدەکەش نیە، مەسئولیەتەکەی لەوەدایە تەماشا بکات بزانێ ئەو شەرتانە موتەوەفیرە یان نا، کاك بەڵێن فەرموو.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

قسەکانی من کران، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێخ جعفەر فەرموو.

بەڕێز جعفر مصطفی معروف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من بەقەدەر دەکەس دژی فرەژنیم، من ئیشیشم بۆ کردووە، خەڵکیشم هانداوە کە نەیکات بە دوو هاوسەر، شاهیدم زۆرە، ئەمە یەك، دوو: من سەیرەکەم ئەمە ژن هێنان نیە، ئەمە ئیعدام کردنە، ئەمە خەڵك بۆ جەهەنم بردنە، سێ: مەبدەئی حەبس لێرەدا گەورەترین موشکیلە بۆ خێزان دروست ئەکات، قەت مومکین

نیـە پیاوێـك لەسـەر ژنێـك حـەبس بكرێـت، پاشـان بێتـە نـاو خێزانەكـەو لەگـەڵیان دابنیشـێتەوەو بـژی، غەرامەكە جائیز ترە، بەڵام حەبس زۆر قورسە لێـرەدا بـۆ هاوسـەرگیری، لەبـەر ئـەوە مـن پێشـنیار ئەكـەم حەبسەكە لابچێت، با بەس غەرامەكە بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵلاهی ڕەئیەكم هەیە بەس نەڵێیت توندە، دڵی كەسیش عـاجز نـەبێت مەبەسـتم نـەبووە، ئەگـەر دوێـنێ برایەك یان خوشكێك عاجز بووە، من هەوڵم داوە قسەكانم بە مونتەهای ئـەدەب بێـت نـە تەزكیـەی خـۆم بكەم و نە تۆمەتی كەسیش بكـەم، ڕەئیەكـەم جیـاوازە لـەو مەوزوعـە لـە ڕەئـی هـەموو ئەنـدامان لێـرە، لـە لیژنەی قانونیش موناقەشەم كرد نەگەیشتمە قەناعەت، بۆیە لێرە دووبـارەی دەكەمـەوە، پیاوێـك دەچـێتە بەردەم قازی و داوای مارەبڕینی ژنـی دووەم دەكات، قانونەكـەی خوێندۆتـەوە بـەپێی ئـەو قانونـە دەیـەوێ بچـێ ئیزنـی قـازی وەربگرێـت، بەحسابی خـۆی هـەموو موستەمسـەكاتێكی تـەواو كـردووە، قـازی هـەموو شتەكانی لێ دەپرسێت وئیزنی دەدات ودەڵێ ئەوە عەقدەكەم بۆ كردی، پاشان ئەگـەر خەلـەلێك هـەبێت لـە عەقدەكە تاوانی چیە ئەو پیـاوە و ئـەو ژنـە و ئـەوانی تـریش، ئەگـەر تاوانێـك هـەبێت ئـەوا تاوانەكـە هـی قازییە، هی ئەوانی تر نیە، پاشان قازی چۆن ئیزان ئەدات كاتێ كە شـەرتێك تەخـەلوف بكـات لـەو عەقـدە، ئـەوە چ قازییەكـە شـارەزای قـانون نـەبێت، یـەعنی ئـەوە فەرەزییەكـە لەسـەر سـوئی زەن بینـا كـراوە، قازییەكانمان زۆر شارەزا نین، ئاگادار نین قانون جێبەجێی ناكەن، چۆن ئیزنـی عەقـدێكی زەواج دەدات كـە یەكێك لە شەرتەكان تەخەلوفی كردووە، من تێناگەم، پاشان ئەگەر عەقدەكـە لـە دەرەوەی مەحكەمـە كـراوە هـی دووەم، ئایـا ئێمـە لەباسـی تەسـجیلی عەقـدی زەواج لـە لاپـەڕەی پێـنج باسمـان كـردووەو عقوبەیـەكی توندیش دانـراوە، هـەر كەسـێك ژنـی دووەم بهێنێـت ولـەدەرەوەی مەحكەمـە بێـت، پاشـان كەچـوو تەسـجیلی زەواجەكە بكات، عقوبەیەكی زۆر سەختی بۆ دادەندرێت، كە سێ ساڵ سجن بـاس دەكرێـت، بۆیـە مـن پـێم وایـە هـاتنی ئـەو عقوبەیـە لێـرەدا جێگـای نابێتـەوە، ئەگـەر هەشـە ئـەبێ تـەنها بـۆ قازییەكـە بێـت، قازییەكانیشمان گومانی باشمان پێیان هەبێت، موخالەفەی قانون ناكـەن، پـێم وایـە شـتێكی زۆر زۆر سـەیر ئەبێت، كە ئەو مەسەلەیە لێرە دێت، داوای لێبوردن ئەكەم، ئەبێ هەر سووریش بین لەسەری لە كۆتاییەكە بنووسرێت (مالم تكن الزوجة الثانیة ارملةً) بۆ تەشجیعی زەواجی دووەم لە ئەرمەلە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

شەمسە خان فەرموو.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە ماددەی 40ی قانونە کۆنەکەدا باسی تەفریقی قەزائی ئەکات، بڕگەیەکمان هەیە، کە ژنی دووەم بێ ڕێگە پێدانی دادوەر یەعنی لێرەدا، ئەگەر ژنی دووەمی هێنا و دادوەر ڕێگای پێنەدا، مەسەلەن ئەتوانێ لەبواری تەفریقدا، بەڵام لێرەدا عقوبەکەی بۆ مێردەکە گەڕاندووەتەوە، کە ئێمە لێرەدا ئەڵێین(کل من اجری) کە مەلاو ئەوانە ئەگرێتەوە کەدەستیان هەبووە لەوەدا، ئایا ئەوە تەناقوز ناکات، لەگەڵ ئەو بڕگەی ماددەی 40دا ئەمە یەکەم، دووەم: دکتۆرە ڕۆژان خوێندیەوە ئەوەی لیژنەی یاسایی باسی ئەکات، ئەڵێ ئێمە حەبسەکە بۆیە دائەنێین لەگەڵ غەرامەکەدا بۆ ئەوەی فەقیرو دەوڵەمەندەکان فەرقیان نەبێت، بەڵام ئێمە لە شروتەکاندا ئەرکانی ماددیمان کرد بەشەرتێك، کەوابوو هەر ڕێگامان کردۆتەوە بۆ دەوڵەمەندەکان، فەقیر ناتوانێ ژن بهێنێ، ئێمەش باسی مەرج و شروت ئەکەین، ئەگەر خاریجی مەرج وشروتەکە بێت، سێیەم: ئایا ئەمە ڕێگا نادات کە ئێمە حەبسەکە بکەینەوە ئەو مەجالە ڕێگا نادات بەوەی بچێت لەخاریجی هەرێم لە پارێزگاکانی تر مارەی ببڕێت، (کل من اجری) ئەو کاتە چۆن ئەبێت، مەسەلەن عقوبەی ئەو ئەحوالی شەخسیە یان مەحاکمی ئەو شوێنانەی کە باسمان کردن دوێنێ وتمان کەرکووك وچەند شوێنێکی تر، ئایا تۆ (کل من اجری) بێنی عقوبەی ئەوانە ئەدەیت، کە لەوێ تەسجیلی بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوەی دوێنێش ئیشارەت کرا، کە ئەو کەسەی بچێت لەدەرەوەی هەرێم ئیجرایەك بکات، ئەمە بگەڕێتەوە ئێرە حوکمی قانونی ئێرەی لەسەر تەتبیق ئەکرێت، ناکرێت ژنێکی مارەکردبێ و بێتە ئێرە، هەمان شەرت لێرە قبوڵ ناکرێت، نە تەسجیلی بۆئەکەن و نە قبوڵیشی ئەکەن، کاك کەریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی ڕاستی بێت من قسەکانم کران، بەس من دوو پێشنیارم هەیە، یەکێکیان ئەوە بوو کە تازە جەنابت ئاماژەت پێدا، ماددەیەکم صیاغە کردووە بەو شێوەیە، دەڵێت (یمنع تسجیل اي عقد زواج اخر لدى سجلات الاحوال المدنية ما لم يكن صادراً من احدى محاكم الاقليم المختصة) ئەگەر ئەو نەصە دابنێین لێرەدا ئەوا ڕێگە دەگرێت لەو عەقدی زەواجانەی کە لەدەرەوەی هەرێم دەکرێت، چونکە هەر عەقدێك بکرێت لەدەرەوەی هەرێم ئێمە مولزەمین لێرە جێبەجێی بکەین، مەرجێکی تریش، چونکە لێرەدا هاتووە ئەو مەرجانەی کە دیاری کراوە (أ، ب، ئەوانی دیش)، من مەرجێکم داناوە سەبارەت بەوە تەنها بگوترێت، (ان تكون الزوجة الثانية في العقد الرابع من عمرها على الاقل) واتە لە چل ساڵیدا بێت بەلانی کەمی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خۆی ئێمە کە ئەڵێین (کل من اجری) مەبەستمان پیاوەکەیە، خۆی دوێنێ کە ئێمە دەنگمان نەدا بۆ مەنع دەنگمان بۆ تەقید دا، ئۆتۆماتیکیەن یەعنی تەقیدی ئەکەین، خۆی وا تەسەور نەکەن تەقید ئەبێ شەرتەکانی زۆر موریح بێت، کابرا زۆر بەئاسانی بچێ ژنی دووەم بهێنێ، ئێمە مەبەستمان تەقیدە، ئەبێ بزانن ئێمە باسی تەقید ئەکەین، هەتا چەند قورسیش بێت ئەوە داوای ئێمەیە، ئێمەی ژنانین ئەمانەوێت وابێ، حەزەکەم بەسەراحەت ئەوە بزانن، کە تەقیدیش هەبوو من، لەگەڵ ئەوەدام حەبسیش و غەرامەش هەبێت، چونکە کە تۆ شتێکت کردووە، خەتایەکت کردووە، چی تیایە با عقوبەی بدەین، با ئێمە فێری ئەوە بین کە سزاکە قبوڵ بکەین، مادام غەڵەتمان کردووە با سزاکە قبوڵ بکەین، لەگەڵ ئەوەشدام کە هەردووکیان بمێنێتەوە، ئەگەر حەزیش ئەکەیت من ئیقتراحی ئەوەش ئەکەم کە زیاتر بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو نازناز خان.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوە نوقتەی نیزامی من و کاك محمد حکیمە، چونکە لە دوێنێوە هەندێ لە پیاوەکان دڵیان خۆشە، ئەگەر لێرە نەتوانن ئەچنە دوبزو کەرکووك و ئەو شوێنانەی تر عەقدەکە ئەکەن، بەڵام ئەوە ناکرێت، چونکە لە هەرشوێنێك تۆ بتەوێت عەقدی زەواج بکەیت، ئەبێ نفوسی ئەو ناوچەیەت هەبێت، ئەگینا ناتوانی، بۆیە لە هەرشوێنێك بێت ئەبێ تەئیدی نفوس بێنێ، لەبەر ئەوە با دڵیان خۆش نەکەن بەو مەوزوعە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کەمال قسەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەڕاستیدا وا لێرە دەردەچێت کە هەندێك لەو بەڕێزانە وا ئەزانن ئەمە لە صاڵحی پیاوە، بابە دوو ژنی ماڵوێرانیە بۆ ئێوە، محاوەلە بکەن ئەو قیودانە چەند سەخت بێت، بۆ ئەوەی کەس غەڵەتی وا نەکات، ئەوە یەك، دووش: بەنیسبەت ئەو غەرامەو حەبسەوە، من لەگەڵ ئەوەدام کە دەبڵ بکرێتەوە، بۆ ئەوەی هەر لە پێش چاویان بێت، کەس محاوەلە نەکات ژنی تر بهێنێت، ئێمە ئەو مەرجە سەختەمان دانا بۆ ئەوەی هەنگاوێك بێت بۆ بەرەوپێش و لە داهاتووشدا باشتر بەرەو پێش بچێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا ئەصڵی خاڵەکە، کە لیژنەی قانونی تەعدیلی کردووە، دەڵێت (كل من اجرى عقداً بالزواج باكثر من واحدة خلافاً لما ذكر في اي من الفقرات)؛ ئەوە لەسەر داوای لیژنەی مافی ژنان و ئافرەتان بوو، الواردة في المادة الثالثة من القانون، يعاقب بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولاتزيد على سنة و بغرامة لاتقل عن خمسة ملايين دينار ولاتزيد على عشرة ملايين دينار) لیژنەی ئەوقاف دەڵێت فەقەت با پارە بێت، زیندانی تێدا نەبێت، زۆر قسەی لەسەر کرا، ئیقتراحی لیژنەی ئەوقاف، کەئەڵێت با بەتەنها غەرامەکە بێت، مامۆستا خەلیل قەست هەیە، فەرموو.

بەڕێز خليل ابراهيم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەرچەندە هەمووومان ماندووین و مێشکمان ماندووە، من نازانم ئێمە لە لیژنەی یاساییش بەڕاستی یەك دەنگ نەبووین، لەسەر ئەو مەوزوعە، هەر جیهە جیهە بووین لە بیدایەت، لێرە باسی عقوبە هەیە، تەبعەن فەلسەفەی عقوبە لە تەئریخ بەسێ قوناغ تێپەڕیوە، مەرحەلەی یەکەم: (ثأئر الانتقام)ە، مەرحەلەی دووەم: تەکفیری زنوبە، مەرحەلەی سێیەم: باسی تەحقیقی عەدالەتەو ئیصلاحی گیانیە، ئێستا تەوەجوهی سائید لە مەسائیلی عقوبات ئەوەیە، کە تا بکرێت عقوبە موقەید بێت بۆ حوریەت ئەوە باشترە، بە غەرامە چارەسەر ناکرێت، دیراسات ئێستا بەزۆری لەسەر ئەوەیە، ئەوە یەکەم شت: دووەم: لێرە ئێمە ئەڵێین (اذا تخلف احد الشروط كل من اجرى عقداً) ئێستا قازی ئیزن ئەدات، نابێ قازی ئیزن بدات هەتا تەحقیق و تەئکید بکات ئەم مەرجانە هەبێت، بەڵام ئەگەر ئیزنیدا، بەڵام مەرجێکی تێدا نەبوو، تۆ ناتوانی لێرەدا ئەو عقوبەیە تەنفیز بکەیت، ڕەئی من لێرەدا جێگای ئەم عقوبەیە نیە، چونکە عقوبە لێرەدا تەنها باسی ئەوە دەکات، موخالفی ئیزنی قازی ئەویش لازمە لە شوێنێ بیت، کە خارجی مەحکەمە بێت، چونکە ئێستا قازی ئیزن نادات تا ئەم مەرجانەی تێدا نەبێت، لەگەڵ ئەوەشدا ئەگەر قازی ئیزنیدا، دوایی تۆ ناتوانی تەجریمی ئەمە بکەی ئیکتیسابیەتی شەرعیەت بکات قانونەکە، ئەمە هەر نابێت لێرەدا، ئەگەر ئێمە بیکەن تەبعەن لە شوێنی تر، (حبس او غرامە او بهما يان كلاهما) یەعنی ئەوە بوو، بەڵام لێرە جێگای ئەوە نیە، ئێستا مرور ئیجازەی سیاقە دەدات بە کابرایەك، دوایی دەرئەکەوێت کە سائق نیە، بەڵام خۆی شەرعیەتی وەرگرتووە بەو ئیجازەیە، کەوابێ لێرەش قازی ئەگرێتەوە، (كل من اجرى) قازیش ئەگرێتەوە، قانونیەن تەنها ئێمە ئەتوانین وا بکەین، زوجە کە خاوەنی شەئنە ئەتوانێ تەعن لە ئیزنی قازی بدات کە ئەم مەرجانەی تێدا نەبێت، ئەگەر تۆ ئیزنتدا تێیدا بێت یان تێیدا نەبێت، تۆ ناتوانی ئیکتیسابی شەرعیەت تەجریم بکەیت، تۆ ناتوانی عقوبەی بۆ دابنێیت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دکتۆرە ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەو ماددەیەدا لەو پرۆژە، چەند مەرجێکمان داناوە، زۆر ئاساییە، ئەگەر سزاشی تێدا بێت واتە پێچەوانەی یان سەرپێچی ئەو مەرجە بکات، بەو شێوە سزا دەدرێت، سەرپێچی نەکرد زۆر ئاساییە سزاکە نایگرێتەوە، لێرە سزاکە تەنها بۆ ئەو حاڵەتانەیە کە (أ، ب، ج، د) لە بڕگەکەدا هاتووە، کێشەکە لەبەر چیە؟، سەبارەت بە حەبس و غەرامە، وابزانم کاك دیلمان لەمن غەڵەت تێگەشت، من داوای هەردوو سزام کرد، هەروەکو زۆرینەی ئەندامانی لیژنەی یاسایش، لەگەڵ ئەوەدا بووین کە هەردوو سزاکە بمێنێت، بەس وتم لە ئەصڵی یاساکە حەبس یان غەرامەیە، ئەویش لە واقیعدا کێشەکانی زیاد کرد، چارەسەری نەکرد، چونکە لە مەحاکمی ئەحوالی شەخصیدا زۆربەی زۆری کێشەکان دادوەر کە بڕیار دەدات، بڕیارەکە بەزۆری بەلای غەرامەکەدا دەچوو نەك حەبسەکە، بۆیە ئێستا پێمان باشە هەردووکیان بەیەکەوە بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەگەڵ تەئیدم بۆ هەموو قسەکانی دکتۆرە ڕۆژان، دووبارەی ئەکەمەوە، ئەگەر مەسەلەی حەبس نەمێنێت بەتەنها غەرامە بێت، دەوڵەمەندەکانیش بۆیان هەیە ژن بهێنن، غەرامەکە ئەدەن ولێی دەرئەچن وتەقیدەکە نامێنێت، ئەگەر بکرێت ئێمە، لەگەڵ ئەوەداین حەبسەکە شەش مانگ بۆ ساڵێك بێت، و غەرامەکە دە ملیۆن بێت، نەك پێنج بۆ دە ملیۆن بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی ئەوقاف بۆ دواجار دیفاع لە وجهە نەزەری خۆی ئەکات، فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دائیمەن ئەبێ ژنی یەکەم بچێت ڕەفعی دەعوا بکات، ئەو خاوەنی شەئنە دەی وەڵلاهی پیاوەکە هەر لە دەرگای سجن نەچووەتە ژوورەوە ژنەکەی تەڵاق داوە، ئەوە شتێکی موتەبەعەو حەز ئەکەم بزانن، یەعنی ئەوە مەشاکیل زیاتر ئەکات، بۆ قەزییەی حەبس دوایی باسی غەرامەکە ئەکەن، کە کەم وزیاد بکرێت ئەوە چەند زیاد بێت موشکیلە نیە، دوایی فەقیر کەی پارەی هەیە، بچێت دوو ژن بهێنێت، باشە کەی مەجالی دەدرێتێ دوو ژن بهێنێت ئێمە باسی ئیمکانیەی مالیمان کرد، حەقی فەسخی هەیە حەتا ئەگەر شتەکەش ببێت، بەو مەرجانەی کە هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پێش ئەوەی موقتەرەحەکەی لیژنەی ئەوقاف بخەینـە دەنگـەوە، دەبـێ دوو وشـە ئیزافـە بکرێـت،(کل مـن اجرى عقداً بالزواج باكثر من واحدة خلافاً لما ذكر في اي من الفقرات) ئەوە ئیزافە بکرێت(اي) و کل حسب مسؤولية) ئەوەش ئیزافە بکرێت، لەبەر ئەوەی هەندێ مەسئولیەت هەیە هـی پیاوەکەیـە هەندێکیشـی هـی ژنەکەیە، هەندێکیش هی قازییە، ناکرێـت تـۆ مەسـەلەن ئـەوەی ژنـی دووەم دێنێـت تەعاهودەکەیـدا، بـەس درۆیە، ئیخلالە ئەوە قازی مەسئولیەتی نیە لێرەدا، یان موستەمسەکی هێناوە، تەقریرێکی توبی هێناوە کە درۆیە، قازی لێرەشدا مەسئول نیە لەوە، شاهیدەکان بـەدرۆ سـوێندیان خـواردووە، تـەنها ئـەوان مەسـئولن، بۆیە لێرەدا(کل حسب مسؤولية) ئەوە ئیزافە بکرێت، ئەمە یـەك، دووش: ئـەو دوو ڕەئیـە پەیـدا بـوون کـە یەکێکیان دەڵێت (ئـەو سـزایە بـەس پـارە بێـت یـان پـارەو حەبسـەکەش بێـت) لیژنـەی یاسـایی زۆرینـەیان، لەگەڵ لیژنەی مافی مرۆڤ و ئافرەتان، دەڵێن با هەردوو سزاکەی تێدا بێت، لە لیژنەی ئەوقافیش هـەموویان ئەڵێن تەنها بـا غەرامەکـە بێـت، واتـە پـارە بێـت، لەبـەر ئـەوەی موقتەرەحەکـەی لیژنـەی ئـەوقاف تازەیـە، یەکەمجار ئەو دەخەمە دەنگەوە، کێی لەگەڵدایە؟ ڤیان خان نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز ڤیان احمد خضر پاشا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پێـنج، شـەش ئەنـدام پەرلـەمان ڕەئیـان وابـوو، وتیـان بـا حەبسـەکە بێـت، ڕەئـی سـێیەمیش هـەبوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پێنج، شەش ئەندامەکە کێ بوون غەیری خۆت؟ ئەوەی گوتی تەنیا زیندان بێتن، پارەی تێـدا نـەبێت، کـاك ئارێز تۆش بووی.

بەڕێز ئارێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من خوێندنەوە بە ئەوە تێگەیشتبوو، نەك بە هەردووکی، ببوورن من لەگەڵ هەردووکیمە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کێ بوو داوای کرد سزایەکە بەس زیندانی تێدا بێت، پارەی تێدا نەبێت، هەردوو ڤیان، ئـەویش تـەڕاجوعی کـرد، ئەگـەر سـێ کـەس نـەبێتن نابێتـە پـرۆژە، ئێسـتا موقتـەرەحی لیژنـەی ئـەوقاف هەنـدێك ئەنـدامی پەرلەمانیش پشتگیریان لێ کرد، کە دەڵێت سزایەکە تەنیا غەرامـە بێـت، کـێ لەگـەڵ موقتـەرەحی لیژنـەی ئەوقافە دەستی بەرز بکاتـەوە؟ دەیـژمێرم (17) دەنـگ، کـێ لەگەڵدا نییـە دەسـتی بـەرز بکاتـەوە؟ زۆرینـە لەگەڵدا نینە، زۆر سوپاس، کەواتە هەردوو سزایەکە دەمێنێتەوە حەبس و غەرامە، لیژنـەی داکۆکی کـردن لە مافی ئافرەتان و ژنان دەڵێت پارەکە کەمـە، زیـاد بکـرێتن، ئێسـتا هـەردوو سـزایەکەی تێدایـە لـە ئەسـڵی یاسایەکەدا هـاتووە، کـە لەلایـەن لیژنـەی یاسـایی و لیژنـەی مـافی مـرۆڤیش پشـتگیری لـێ کـردووە، لیژنـەی

ئەوقافیش پشتگیری لێ کردووە، دەڵێن پارەکە لە پێنج ملیۆن کەمتر نەبێت، لە دە ملیۆنیش زیاتر نەبێت، لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان دەڵێت لە دە ملیۆن کەمتر نەبێتن، ئەسڵی پرۆژەکەش واهاتووە دەڵێت لە دە ملیۆن کەمتر نەبێتن، با لیژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف و لیژنەی مافی مرۆڤ دەڵێن سزایەکە پارەکە کەمتر نەبێتن لە پێنج ملیۆن زیاتریش نەبێتن لە دە ملیۆن، لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان دەڵێن ئەسڵی پرۆژەکە دەڵێتن لە دە ملیۆن کەمتر نەبێت، یەعنی دە ملیۆن مومکینە زیاتر دەرواتن، پەخشان خان نوقتەی نیزامت هەیە، فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی لە ئەسڵی پرۆژەکە (بغرامة قدرها عشرة ملايين دينار) نەك کەمتر نەبێت، ئێمە لەگەڵ ئەوەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

یەعنی موحەددەد بە دە ملیۆن، لیژنەی مافی مرۆڤیش لەگەڵ ئەسڵی مەشروعەکەیە، دەڵێت غەرامەکە دە ملیۆن بێتن، لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان دەڵێن دە ملیۆن بێت، لیژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف کەمتر نەبێت لە پێنج ملیۆن لە دە ملیۆنیش تێپەڕ نەبێت، لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان موقتەرەحێکی تازەیە، کە پشتگیری کراوە لە لایەن لیژنەی مافی مرۆڤیشەوە دەڵێت سزایەکە لە ناحیەی ماددیەکەی دە ملیۆن بێتن، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ موقتەرەحی تازەیە هی دە ملیۆنەکە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ دە ملیۆنەکە تەسبیت بوو، کەواتە ئێستا خاڵەکە دەخوێنمەوە بەو تەعدیلاتەی کە کراوە، خاڵەکەی وای لێ دێتن (كل من اجرى عقداً بالزواج بأكثر من واحدة خلافاً لما ذكرت في اي من الفقرات من هذه المادة كل حسب مسؤوليته يعاقب بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولاتزيد عن سنة وبالغرامة قدرها عشرة ملايين دينار)، کێ لەگەڵ ئەو خاڵەیە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، خاڵی (و) دەمێنێت، فەرموو.

بەڕێز ملاسعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

و- لايجوز للقاضي الحكم بإيقاف تنفيذ العقوبات المذكورة.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕەئی لیژنەکان.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بڕگەی (و) بەم شێوەیە دامانڕیشتۆتەوە، لە مەبدەئەکە وەکو یەکە (لايجوز للقاضي بإيقاف تنفيذ العقوبات الواردة في الفقرة (هـ) اعلا).

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە هیچ مولاحەزەیەكمان نییە لەسەر ئەو فەقەرەیە.

بەڕێز كرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ دەقی پرۆژەكەین.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە پێمانوایە ئەوە دەست بەستانی قازییە، چونكە ئەگەر هەر عقوبەیەك لە ساڵێكی كەمتر بوو قازی بۆی هەیە ئیقافی تەنفیز بكات، لەبەر ئەوە ئێمە پێشنیاری ئەوە دەكەین كە فەقەرەی (و) حەزف بكرێت.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

تەبعەن ئەوە رەئی لیژنەی قانونی هەیەو تەئیدی كردیە، بەس من خۆم لەوێش موعتەرز بووم، ئێستاش ئیعتیرازی خۆ نووسیەو تەوقیعی خۆم هەیە، من وا دەبینم ئەمە (لایجوز للقاضي الحكم بإيقاف تنفيذ)، مەوزوعی ئیقافی تەنفیز لە قانونی عقوبات ماددەی (144) لەوێ ئەو حەقەی داوە بە قازی، ئەو ماددەیە لە قسمی عقوبات عامە هاتووە، یەعنی وەكو قەواعید عامە تێدا، لێرە تۆ ناتوانیت بەشتێكی وا ئیلغای بكەیت، یان تەعتیلی ئەوێ بكەیت، یەعنی ئەمە باش نییە، ئەمە لە ماددەی 144 قازی لێرە دەستی دەبەسترێت بە شتێكی عام، قاعیدە عامە بۆ قازی.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك خەلیل من لێرە لە ئێوە فێر بوویمە، زۆر جار لە ئێوەم گوێ لێ بووە (الخاص یقید العام)، بەمانای ئەوە نا بچێت لەسەر پرۆژەكە، نەخێر بەو مانایە ناڵێم، بەڵام لێرەدا دەكرێتن تۆ كە قانونێك دەردەكەیت، نازناز خان دیسان نوقتەی نیزامییە، یان رەئیە.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

كاك مەلا سەعدەدین گوتی ئێمە لەگەڵ لابردنی ئەو فەقەرەیەن، گوتی ئێمە، یەعنی لیژنەكە، كەچی ئەوە لە راپۆرتی لیژنەی هاوبەش هاتووە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لەوێش تەوزیح كراوە، كە لیژنەی ئەوقاف لەوەدا، ئەوانەی ئیختیلافیان هەیە تـەوزیحیان كـردووە، كەواتـە ئێستاكە شتەكە زۆر وازیحە، پێویست بە قسە كردن ناكاتن، قازی كە حوكم دەداتن لە قەزایەی موختەلیف، بۆی هەیە دەڵێت (مع ایقاف التنفیذ) یەعنی رایدەگرێتن لە حاڵەتێكی موعەیەندا، ئەگەر ئەو حوكمەی كـە درا بـێتن لـە سـاڵێك زیـاتر نـەبێتن، بـۆی هەیـە رابگـرێتن، لەبـەر ئـەوەی مەسـەلەن حاڵـەتێك هەیـە بـۆ تێگەیشتنی خۆی دەبێتن، لیژنەی یاسایی و لیژنەی ماڧ مرۆڤ دەڵێن نابێت قازی ئەو حەقەی هەبێتن، ئەو حوكمـە دەبێـت بـدرێتن بـەبێ ئـەوەی ئـەو حەقـەی هـەبێتن رابگیرێـت، لیژنـەی ئـەوقاف داوا دەكـاتن ئـەو فەقەرەیە ئیلغا بكرێت، هیچ شەرحی ناوێتن، موقتەرەحی لیژنەی ئـەوقاف دەخەمـە دەنگدانـەوە، كـە ئـەو فەقەرەیە ئیلغا بكرێتن، كێ لەگەڵدایە بۆ ئیلغا كردنی دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، فەرموو كاك كەریم.

بەڕێز كریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سەبارەت بەوەی كە ئەوانەی گرێبەست، یان عەقدی زەواج لە دەرەوەی هەرێم دەكـەن، ئەگـەر سـبەی رۆژێ بێن لێرە دەبێت جێ بەجێ بكرێت، چونكە بەپێی دەستوور لە هەر محاكمێكی عێراقی قەرارێك دەربچێت واجبی تەنفیزە، ئەگەر ماددەیەكی ئیستسنائی لێرە دانەنێن، ئەو شمولی ئەو قانونە ناكـات، ئەگـەر مـاددەی تێدا نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دوایێ ئەوە شروتی عەقدی زەواجە، دەکرێتن ئەو موقتەرەحەی دوایێ کە باسمان کرد، وەکو ماددەیەك تەرح بکەین، ئێستاکە ماددەی سێ کە فەقەرە بە فەقەرە دەنگمان بۆدا، بەو تەعدیلاتەی دەیخەمە دەنگدانەوە، هەمووی خوێندراوەتەوەو ئاگادارینە، ماددەی سێ هەمووی دەخەمە دەنگدانەوە بە پێناسەوە، بە شروتەکانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، دوو کەس لەگەڵدا نییە، بە زۆرینەی دەنگ وەرگیرا، زۆر سوپاس، کۆتایی بە دانیشتنەکەمان دەهێنین، بەیانی سەعات (11) کۆدەبینەوە، بەلاّم بەیانی لە سێ سەعات زیاتر دانانیشین، سەعات دوو تەواو دەبێتن.

عونی کمال بزاز	**محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)**	**عدنان رشاد مفتی**
سکرتێری ئەنجومەنی نیشتمانیی	**جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**	**سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان – عێراق**	**کوردستان - عێراق**

ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی (10)

چوار شەممە رێکەوتی 29\10\2008

خولی دووەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی (10)

شەممە ڕێكەوتی 2008/10/29

كاتــژمێر (10،30)ی ســەر لــە بــەیانی ڕۆژی چــوار شــەممە ڕێكــەوتی 2008/10/29 ئەنجومــەنی نیشـتمانیی كوردسـتانی عێـراق بـە سـەرۆكایەتی بـەڕێز عـدنان ڕشـاد مفـتی سـەرۆكی ئەنجومـەن و, بـە ئامادەبوونی بـەڕێز محمـد قـادر عبـدالله(د.كمـال كـەركووكی) جێگـری سـەرۆك و, بـەڕێز عـونی كمـال بـزاز سكرتێری ئەنجومەن بەوەكالەت, دانیشتنی ژمارە (10)ی خولی دووەم, ساڵی (2008)ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمی بڕگە (1) لە مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمـارە (1)ی هـەموار كـراوی سـاڵی 1992ی ئەنجومـەنی نیشـتمانیی كوردسـتانی عێـراق، دەسـتەی سـەرۆكایەتی ئەنجومـەن بڕیاریـدرا بەرنامـەی كـاری دانیشـتنی ژمـارە (10)ی خـولی دووەمـی هەڵبـژاردن لـە كاتـژمێر (10,30) ی پێشـنیوەڕۆی ڕۆژی چـوار شەممە ڕێكەوتی 2008/10/29دا بەم شێوەیە بێت:

1- بـەردەوام بـوون لەسـەر خسـتنەڕوو وگفتوگـۆكردنی پـرۆژەی هـەمواركردنی یاسـای بـاری كەسـی ژمـارە (188) لەساڵی 1959، كە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیـرانەوە پێشكەش كراوە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی خوای گەورەو میهربان، بەناوی گەلی كوردستان، دانیشتنەكەمان دەكەینەوە، بەرنامەی كار:

1- بـەردەوام بـوون لەسـەر خسـتنەڕوو وگفتوگـۆكردنی پـرۆژەی هـەمواركردنی یاسـای بـاری كەسـی ژمـارە (188) لەساڵی 1959، كە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیـرانەوە پێشكەش كراوە.

بەخێرهاتنی میوانـە بـەڕێزەكان دەكـەین كـە لەسـەرەوە میـوانن بیانیمـان لەگەڵـە، كـاك سـعدیش هەمیشـە بەخێر بێت، داوا لە ئەنـدامانی پەرلـەمان دەكـەم لەلیـژانی پەیوەنـدی دار كـەدوێنی لێـرە دانشـتبوون بـێن لەشوێنی خۆیان دابنیشنن، فەرموو كاك غەفور.

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من پێشنیاری ئەوە دەكەم بۆ سەرۆكایەتی كە دانیشـتنی ئـەمڕۆمان بـەپێی ئـەوەی دوێـنێ بـەڕێوە نەچـێت بەراستی لەكاتی نووسینی ناوەكان، ئەو ناوانەی كە دەنووسرێت هەر ئەوان قسەبكەن نەك هەر كەرەئیـەكی هات قسەبكات، چـونكە ئەگـەر بـەو شـێوەیە بێـت دوێـنێ ئێمـە یـەك دانیشـتنی تـەواومان كـرد تـەنها یـەك مادەمان تەسویت كرد، ئەگەر وابێت بەدوو حەفتەی تریش ئـەوە تـەواونابێت، بۆیـە پێشـنیار دەكـەم ئـەوە زیاتر منەزەم تربكرێت و تـەنزیمی زیـاتر هـەبێت لـەو مەسـەلانە، ئـەوەی كـە نـاوی خـۆی دەنووسـێت، كـە دەستی بەرز كرد مەجالی قسەكردنی دەدرێتێ، چونكە كە مادەكـە دەخوێنرێتـەوە رەئیـەكان دەخرێتـە روو

کێ قسەی هەیە با نەبێت هەرکەس قەسی هەیە قسەی خۆی بکات، دواتر بۆ پێشتر ئەندامی پەرلەمان ئەو پرۆژەیەی خۆێندبێتەوە خۆی ئامادەکردبێت کەدێت بۆ گفتگۆکردن، زۆر سوپاس.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نەسیحەتێکی زۆر باشە، زۆر سوپاس بۆ ئەو نەسیحەتە، هەمیشە ئینسان هەتا رۆژی مردن پێویستی بەنەسیحەتە، کاك شێخ فتاح نەصیحەتت هەیە؟ فەرموو.

بەرێز فتاح عبدالله نەقشبندی:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەعەکسەوە ئەوەی من نەسیحەت نیە داواکاریە، سوپاسی جەنابت دەکەم ئەگەر رێگام پێبدەی، ئەویش بەحەقیقەت من پێم وایە ئەو جەلسەی ئێمە بەمەساری خۆیداناروات، بۆ؟ لەبەر ئەوە چەند لیژنەیەکی پەیوندیدار هەیە بەو مەوزوعە بەتایبەتی لیژنەی قانونی، لیژنەی ئەوقاف، ئێمە تەقریرێکی موشتەرەکمان هەیە یاخود دەبێت لەنوێنەری لیژنەکان کە لەسەر مەنەصەن رەئیان وەرگیری یان دەبێت زیاتر رەئی دەدەن مەجال بدرێت بەئێمە کە لەسەر مەنەصە نین رەئی خۆمان بدەین و دیفاعی لێ بکەین، جا لەبەر ئەوە داوا لەجەنابت دەکەم و سوپاست دەکەم ئەوەی ئەمرۆ بەمەساری دوێنێ نەڕوات، زیاتر ملاحەزەی ئەو تەقریرە موشتەرەکە بکرێت کە لەبەینی لیژان دانراوە، چونکە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، بەرێزان قانونی ئەحوالی شەخصی قانونێکی گرنگە و هەستیارە، دووەم: هەموو قانونێکی دونیا لەسەر بنەمای دینەکەی خۆی دانراوە، دینی ئیسلام بێت، مەسیحی بێت، ئیزیدی بێت، هەر دینێك بێت و لەهەر ولاتێك بێت، من پێم وایە ئەو قانونە کە ئەحوالی شەخصیە لەسەر بنەمای ئەرکانی ئیسلام ودینی ئیسلامدا دروست بووە، مەفروز وایە ئێمە مولاحەزەو موراعاتی هەندێك لەو بابەتە بکەین، چونکە قانونەکە خۆی لەو بنەمایە هاتووە، ئەوەی دوێنێ کرا، جارێ ئێمە خۆمان قازیمان دوورکردەوە، بێبەشمان کرد لەهەموو شتێك، پێموایە عقوبەشی بۆ دانراوە، زۆر سوپاس.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تەواو کاك شێخ فتاح، کە گەیشتە قازی مەمنوعە باسی بەخراپی بکرێت، دوێنیش باسمان کرد، لەراستیدا خۆم دەمەویست هەندێ قسە بکەم، ئەوەی جەلسەی دوێنێ زۆر جەلسەیەکی گرنگ بوو، گەرم بوو، بەلام یەك شت هەیە 111 ئەندامین لای کەم 80 ئەندام حازرن لێرە، یان 85تان حازن لێرە، بیرورای جیاواز هەیە، هەر یەکێکتان کەسایەتیەکتان هەیە، مەنبەعی رۆشنبیری جیاواز هەیە، خوێندنەوەتان، هەر یەکە ئاستی خوێندنەوەی، تێگەیشتنی، ئەزموونی فەرقی هەیە لەگەڵ یەکتر، لەحیزبی جیاجیا هاتوون، بەلام کەئیشکالێك دەبێت هەر یەك پێی وایە حەقەکە لای خۆیەتی، پێی وایە ئەگەر بێت قەسەی نەدرێتێ مەعنای وایە ئەوە لە پرەنسیپی دیموکراتی دەرچووە، هەڵەکراوە و سەرۆکایەتی لێی مەسئولە، لێرە لەبەر ئەوەی لەم مەوقیعە دانیشتووم باشتر دەبینم، هەرکامێکتان لێرە دابنیشن وەکو من دەبێنن، چەند مەلاحەزەیەك لەو مولاحەزانەی کاك غەفور وتی، ماموستا شێخ وتی، پێشتریش چەندین مولاحەزە،

جەلسـەی یەکـەم هـەمووتان نـەتانتوانی قسـەبکەن، مـن ناوەکـانم لێـرە نووسـیبوو، زۆریـش بەدیقـەت وبەحیساب هەڵم دەبژارد کێ قسەبکات، لەدەرچووندا رێگایـان لێگرتـووم ئـەوەی وتـی ئـەمڕۆ رێگـات نـەدا بەئەندامانی یەکێتی باش قسەبکەن، یەك گۆتی پارتییەکان باشتر قسەیان کرد، یەك گۆتی هەردوو حیزبـی ئیسلامی زیاتر قسەیان کرد، یەك گۆتی کەمتر قسەیان کـرد، منـیش وەرەقەکـەم بـاش بـوو لابـوو، تەماشـام کرد رەنگە بەسوتفەیش بێت ئەوەندە دیقەت ناتوانم بکەم، بـەڵام ئەوەنـدە عەدالـەت بـووە، رەنگـە ئـەوەی رەخنەی لێگرتبوو، کەبڵێت پارتی زیاتر قسەی کردووە، دەرچوو پارتی یـەکێك کـەمتر قسـەی کـردووە، یـان رەخنـەی گردبێت وتـووبێتی زیـاتر بـوارت داوەتـە ژنـەکان، دەرچـوو نیسبەتی ژنـەکان کـەلێرە 29 کەسـن بەرامبەر 111 ئەندام هەر ئەوەندە قسەیان کردووە، غێر هەر ئەوەندە داوایان کردووە قسە بکـەن، بـەڵام یەکێك ئەگەر رێگای نەدرایە قسەبکات، مەعنای وا نیە دەبێت پێی وابێت کۆسپە، پێـی وابێـت دانیشـتنەکە خراپە، گفتوگۆکان خراپە، یـان رەئیـەك دەدات، رەئیەکـە سـەر نـاگرێتن، مـن خـۆم رەئـیم دا دوێـنێ سـەری نەگرد، تەئییدی کاك شێروانم کرد وتم باشترە سەری نەگرت، مـەعنای وانیـە بڵـێم پـێم وابێـت هـەمووتان غەڵـەتن ئـەوەی رەئیـی ئەکسـەریەتە دەبێـت رێـزی لـێ بگیرێـت، بـەڵام لەگـەڵ ئەوەیشـدا مـن یـەك رجـام لەهەموو ئەندامانی پەرلەمان هەیە، راوبۆچوونی خۆیان بەئازادی دەیلێن، پێویسـت بـەوە ناکـات ئیتیهـامی یەکتری بکەین، پێویست بەوە ناکات من ئەگەر رەئیەکم داو سەری نەگرت بەوەی تر بڵێم تۆ تێناگەی، یان بچم لەدەرەوە لەرادیۆ یان لەتەلـەفزیۆن، لەجەریدەکانـدا قسـەیەك بکـەم و دڵـی موقابیلەکـە بشـکێنم، یـان ئیتیهاماتی بکەم کە لـە دەرەوەی شـتەکەبێت، ئـەوەی قسـەکراوە لێـرە کـراوە نەتیجەکەیشـی هـەموو رێـزی لێـدەگرێت، وهـەموو پابەنـدین پێـی بەئەکسـەریەت و بەئەقەلییـەت، چـونکە ئـەوە مـەوزوعێك نیـە وەکـو بەغـدا بێـت دیموکراتیـەتی تـەوافق بێـت، ئـەوە قانونێکـە بـۆ خـەڵك، لەبـەر ئـەوە قـەت ناکرێـت قانونێـك دەربێنین هەموو پێتان راست بێت، مومکین نیە ئـەوە هـیچ قانونێـك لـەدونیادا دەر نەچـووە، مەگـەر شـتە نۆرماڵەکان نەبێت کە هەموو بەیەك دەنگی دەنگی بـوو بـدەن، ئـەوەی کـە سـزابێت، ئیختـیلافی هەیـە، پـارە بێت، ئیختیلافی هەیە، دامەزراندنی هەتا کۆلیژێك بێت دووکەس، سێ کەس هەر پێی دەڵێت پێویست ناکات دایبنەین، هەر قەرارێك ئەوەی کە جەماعی دەبێت، ئیلا ئەو قەراراتانەیە کە نورماڵن، مەسەلەن دەڵێت ئو قانونـە لـەرۆژی دەرچـوونیەوە جـێ بەجێـدەکرێت، هـەمووتان دەسـتان بڵنـد دەکـەن، ئـەوە مـەعنای وانیـە ئیختیلاف نیە لەبـەینتان، بـەڵام ئـەو دووخاڵـەی دوێـنێ موناقەشـەمان کـرد، ئـەو مادەیـەی دوێـنێ وپێـرێ مناقەشەمان کرد ئەگەر ئیختلاف نەبێت تەبیعی نیە، ئیختیلافەکە زۆر تەبعیە، وەکو دەڵێت: (اختلاف امة رحمة) رەحمەکە لەچیەوە هاتووە، ئەوەیـە کـە دەگەینـە نەتیجەیـەکی بـاش، ئـەو ئیختیلافـە وای لێـدەکات دەوڵەمەندی ئەو موناقەشە بکەی، رەئیی جیابـدەیت، ئیمکانیـەتی ئـەوەی هەیـە غەڵـەت بێـت، رۆژگـار کـە ئیسپاتی کرد کە تۆ غەڵەتی پێدادەچیتەوە، دوێنێ مەسەلەن ئێمە لەقانونەکەدا لەسەر داوای لیژنـەی مـافی ئافرەت و ژنان وشەی تەرازیمان ئیزافـەکرد، مـن دوێـنێ تەلـەفۆنم بـۆ هـاتووە لەمامۆسـتا مصطفی زەڵمـی، لەخەڵکی تر لەئەوروپا، لە "منذر الفضل" کە شارەزایەکی زۆرە، دەڵێت: ئـەو کەلیمەیـە زۆر زیـادە، چـونکە

عقد تراضي ئەوە عەقدێکی شکڵیە، نایزانم بەحەقیقەدا، دەبێت لێرە بپرسین بزانین وایە یان نا، ئەگەر وابێت دوایی پێدادەچینەوە، کاك شێروان دەڵێت شەرت نیە، یەکێکی تر دەڵێت تەلەفۆن بۆ منیش هاتووە، یەعنی مەقسەدم وایە کە ئێمە بەئەکسەریەتیش لێرە قەرارماندا، ئیمکانیەتی ئەوەی هەیە کەغەڵەت بین، بەشەرە غەڵەت دەکات، لەبەر ئەوە، ئەوەی کە رەئیەکی سەرکەوت، حەق نیە زۆر بەکەیف بێت پێی کە ئەوە سەرکەوتنە بۆ خۆی دەبێت بزانین کە سەرکەوتنە بۆ هەموو پەرلەمان، بۆ قانون، بۆ دامەزراندنی کۆمەڵگای مەدەنی، بۆ ئەوەی دەسەڵاتی دادوەری بگاتە هەموو کەسێك، ئەوەی کە رەئێکی سەری نەگرت دڵ گران نەبێت بەوەی کە رەئیەکەی سەری نەگرت، دیارە حجەتێك هەیە، دیارە ئەسبابێك هەیە رێز لەئەکسەریەت بگرێت، یەکێك ئاماژەی بەناوی قازی هێنا، کاك شێروان ئاماژەی بەوە کردەوە شەتبمان کرد لەمەحزەری جەلسە، ئێمە رێزمان بۆ حاکمەکان هەیە، بۆ قازێەکان هەیە، دەسەڵاتی دادوەری لێرە بەدەنگی ئێوە قانونیکمان دەرهێنا ئەو دەسەڵاتەمان سەربەخۆ کرد 100٪ ، بۆ ئەوەی بتوانێت ئیش بکات، ئێمە خۆمان لێرە موبادەرەیەکی خۆمان بووە، رێزگرتن لەوان دەبێت زۆر زیاتریش بێت، خۆشیان دەبێت هەوڵ بدەن ئەو رێزگرتنەی خەڵك بۆیان زیاتر بێت بەو قانونە و ببێتە ئەمرێکی واقێع، حاکم وقازی لەناوکۆمەڵگادا لەهەموو کۆمەڵگایەکدا دەورێکی گەورە دەبینن، رێزی تایبەتیان هەیە، لێرەیش رێزی تایبەتیان هەیە، یەکێك یان ئەندامێك قسەیەکی کرد مومکینە مەقسەدیشی نەبووە، حەق نیە ئەوانیش دلگران بن، سێ، چوار حاکم دوێنێ تەلەفۆناتیان کردووە ودەڵێن دلگران بوونە لەو وشەیە، باشە یەك ئەندامی پەرلەمان قسەی کردووە وشتبیشمان کردووە وئەویش حەق نیە دلکران بێت، مەقسەدم هەر ئێوە نین، مەسەلەکە زاتیە زۆر جار قسەلەسەر یەکێك دەکرێت، کە مادام هەموو پەرلەمان قەراری نەداوە، تەعبیر لەخەڵك ناکات، تەعبیر لەو کەسەدەکات وئەویش مومکینە بەغەڵەت وتوویەتی، یان هاتبێتە سەر زمانی وهەمووشمان ئیمکانە غەڵەت بکەین، مادام بەشەرین غەڵەت دەکەین، قازیبێت، سەرۆکی پەرلەمان بێت، سەرۆکی هەرێم بێت، سەرۆکی کۆمار بێت، هەموو ئینسانێك هەڵەدەکات، ئەو کەسە هەڵە ناکات کە لەماڵی خۆی دانیشتووە، هیچ ئیشی نییە، مەسئولیەتی نیە، مومکینە هەڵە نەکات، ئەویش هەڵەیەك دەکات، دانیشتنەکە هەڵەیە، هەموو هەڵەیەکیش رێگای قانونی خۆی هەیە، تەعنی لێ بگرێت، قازی ئەگەر هەڵەبکات دەزگای دادوەری خۆی هەیە دەبێت موحاسەبەی بکات وتەعن لەقەرارەکەی بکات، ئەی بۆ مەحکەمەی تەمییز هەیە؟ قەرار لەمەحکەمە دەردەچێت مەحکەمەی تەمییز هەیە ئەگەر هەڵەی کردبێت تەعنی لێ دەدات، لەرۆژنامەدا ئەی هەموو ئەو رەخنانە چیە؟ لەبەر ئەویش ئێمە خۆمان فێری ئەوە بێن هەم رەخنەی بەجێ بگرێن وهەم تەحەمولی تەعن بکەین لەچوار چێوەی رێزگرتن، لەچوار چێوەی نەورۆژاندنی مەسائلی لابەلا، ئومێددەکەم ئەمڕۆ دانیشتنەکەمان بەو پێیە بڕوات، من دوێنێ کە سۆزان خانم هێناوە پێشەوە بۆ ئەوەی لەگەڵ کاك شێخ فتاح دا تەعلیقات لەیەکترنەدەن، لێرەوە چاو لێ بوو، تەعلیقاتیان لەیەك دەدا، بۆ ئەوەی تەعلیقات لەیەك نەدەن، ئێستا لێرە کە دادەنیشن و چاویشم لێتانە تەعلیقات مەدەن و کاك کریم دەتوانێت بێتە تەنیشت د. ئەرسەلان ئەمڕۆ، ئەگەر پێت خۆشە

بێیته پێشەوە، سۆپاستان دەکەم و سوپاسی ئەو کەسانەیش دەکەم کە مولاحەزەیان پێشکەش کردووە، لەدوێنێوە هەتا ئەمرۆ بەڕێوەچوونی دانیشتنەکەی دوێنێ، ئێستایش داوا لەکاک سعدالدین دەکەم ئەصلی مادەی دواتر بخوێنیتەوە، کاك محمد حکیم ئەتەوێ قسە بکەی فەرموو.

بەڕێز محمد حکیم جبار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ئیجازە لەجەنابت دەخوازم بۆ ئەوی چەند دەقەیەك قسەبکەم، ئێمە ئەو خوشك و برایانەی ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان ئەو ماوەی کە هێناومانە، من یەکێك کەخاڵێك لەخاڵەکان کە دڵم پێی خۆش بێت ئەوەیە کە ئەو یەك ریزیە لەبواری برایەتی و خوشکایەتی نێوان خۆمان پاراستومانە، کە هەمووماں لەقاعەی پەرلەمان دەچینە دەرەوە، خاڵێك کە دڵمان پێ خۆش دەبێت و دەچینە دەرەوە سینگمان بەرامبەر یەك پاکەو هەرچی قسەیەکیش هەبێت زۆر جار بەرامبەر بەیەك کە تەجریحی بەرامبەرمان کردبێت زۆر داوای لەیەك بۆردنمان کردووە، ئەوە خاڵێکی ئیجابیە لەنێوان ئێمەی ئەندامانی پەرلەمان، ئێمە کە دێینە پەرلەمان هەر بەکۆرتی بۆ ئەوەی ئیعادە نەبێت بۆ قسەکانی جەنابت، من ئیسلامی کە هاتوومەتە پەرلەمان دەبێت بەزۆرینە رازی بم، زۆرینەی دەنگ دان ئیلا ئەوەی کە قیادەی کوردی ئەوەی کە دەستور دیاری کردووە، هەندێ سنووری شەرعی نەتەوەیمان هەیە کە دەبێت نەیبەزێنین، ئەوە هەمووماں لەسەری موتەفیقین وەکو میللەتی کورد و هەمووپێکهاتەکانی ئاینەکانی ترو تایفەکانی ترەوە، بەلاَم بەراستی لەم مەسەلەیە هەندێ قسە ئەکرێت لەدەرەوە من لەگەڵ رێزم بۆ قسەکەرەکە برای منە، خوشکی منە داوای لێدەکەم دووبارەی نەکاتەوە، ئەوانە هەندێ بۆچوون دەخەنە ناو شەقامی کوردی ئیستفادەی لێ ناکەین، دەرگای هەندێ سیراعاتی فکری هەیە کە پێم وایە ئیستفادەی لێ ناکەین، ئێمە تەنها شوێنێك دەنگەکانمان یەك لاکاتەوە وهەمووماں پێی پابەند بین سەندوقی هەڵبژاردنەکانە کە ئایندەمان وئەنجامماں وکۆششی هەموو لایەکمان دەردەخات، رەخنە گرتن لەعەقلیەتی پەرلەمان وتەشهیرکردن بەشێوەیەك لەشێوەکان لێی ئەوانەی کە رۆژی یەکەم پاساوی شەرعیان هێناوەتەوە بەشێوەیەك ناویان بهێنی، ئەوانەی کە پرۆژەکەیان داناوە پیاوی بەڕێزن، ماموستایان لەهەموو عالەمی ئیسلامیدا وەکو فەقهی وقانونی وشەرعی دەستیان بۆ درێژ دەکرێت بەتایبەتی مامۆستا زەڵمی، با قسەیەك نەکەین ئەویشمان لێ نیگەران بێت، ئیمە بەحەقیقەت دوێنێ، پێرێ هەموو قسەکانمان بەتەصویت یەك لاکردوەتەوە، دەبێت لەدەرێش ئاگامان لێ بێت کە هەر تەسریحاتێك دەدەین تەرەف بەرامبەر بریندارنەکەین، من ئیسلامیم نابێت پەرلەمان تەوزیع کەم بەسەر عەلمانی و ئسلامیەت و ئەمە بۆ ئەوی و ئەوە بۆ ئەوی، فیرەق فیرەقی بکەم و لە یەك جیای بکەمەوە، نا خاڵی هاوبەشمان زۆرە لەبەرامبەریشا دەبێت بەرامبەریش ئاگای لەشعوری من بێتن، شعورم برێندارنەکات، وام لێنەکات رەدی بدەمەوە، رەدانەوەکە لەنێو شەقامی کوردیا رەنگ بداتەوە، ئەمە خاڵێکی سەرەکی بوو کە ویستم ئاماژەی پێ بکەم، هەندێ قسەی تر هەیە بەڕێزان من لەکاتێکدا دەست خۆشی لەوانە دەکەم کە رێکخراوی ژنان ولیژنەی

داكۆكی لەمافی ئافرەتان و ژنان كە ئەوەی قەناعەتیان پێی هەیە وداكۆكی لێ دەكەن، بەڵام دوو تەكلیفیان لێ دەكەم یەك: پێم خۆشە دوای ئەم پرۆژەیە، پرۆەیەكی باشیش ئامادە بكەن بۆ قەدەغەكردنی لەش فرۆشی وریگرتن لەلەش فرۆشی، چونكە بەئامارەكان رێژەی لەش فرۆشی وریژەی ئەو گەنجە كوردانەی كە روو لەو خانووانە دەكەن كە لەشارەكانی كوردستان زۆر لە (تعدد) وئەوانەی (تعدد) دەكەن زیاترە لەهەمان كاتدا ئەگەر (تعدد) عەیب بێت، بەراستی بۆ ئەو ئافرەتانە كە لەریزی ریكخراوەكانا چەندەهای چەند ساڵە بانگهێشتی قەدەغەكردنی فرەژنی دەكەن، من پێم خۆشە لەلایەن رێكخراوەكان و لەلایەن لیژنەی تایبەتمەندیەوە زیاتر ئەوان نەنامۆ بكرێن، چونكە چەنەهای چەند ساڵە هێچ نەكراوە دەربارەی ئەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، كاك محمد حكیم، كەس ئەو وشەی عەیبەی بەكار نەهیناوە، وشەی زوڵمیان بەكار هێناوە، فرەژنی وتویانە زۆڵمە نەیان وتووە عەیبە، لەبەر ئەوە لەئایەتدا هاتووە دەڵێت: فرەژنی هەیە، بەڵام باسی عەدالەت كراوە، وتوویانە زوڵمە، دەیانەوێ ئەو زوڵمە لابچێت، كاك سعدالدین بۆ مادەی دواتر، ئەصلی مادەكە بخوێنەوە تكایە.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بسم الله الرحمن الرحيم.

الفصل اثاني

اركان العقد وشروطه

المادة الخامسة: يوقف العمل بالمادة الخامسة ويحل محلها مايلي:

تتحقق الاهلية في عقد الزواج بتوافر الشروط الواجب توافرها في العاقدين او من يقوم مقامهما وفق احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

رەئی لیژنەی قانونی، د. رۆژان فەرموو.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، لەدانیشتنی دوێنێ مادە یەكی راپۆرتی هاوبەشی لیژنەی یاسایی ولیژنەی ئەوقاف تاوتوێ كرا كە دەكاتە مادە سێی ئەصلی یاساكە، ئەمڕۆ مادە دووی راپۆرتە كە لەراپۆرتەكەداهاتووە بەژمارەی مادە دوو، لەئەصلی یاساكە مادە پێنجە بۆ ئاگاداریتان.

اما فيما يتعلق بالمادة الخامسة من القانون الاصلي فان اللجنة المشتركة تؤيد مضمونها ولا ملاحظات لها عليها وتصبح المادة الثانية من المشروع، كة دةكاتة مادة ثيَنجي ئةصلي ياساكة، كالاتي:

المادة الثانية:

يوقف العمل بحكم المادة الخامسة من القانون ويحل محلها مايلي:

تتحق الاهلية في عقد الزواج بتوفر الشروط الواجب توافرها في العاقدين او من يقوم مقامهما وفق احكام هذا القانون، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی ئەوقاف موشتەرەکە ئەو رەئیەتان وا نیە؟ لیژنەی مافی ژنان وئافرەتان، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە هیچمان نیە لەسەر پرۆژەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك اسعد، فەرموو رەئی لیژنەی مافی مروڤ.

بەڕێز اسعد شاکر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بەمادەی پێنجەم لەپرۆژەی یاساکە ئەندامانی لیژنەمان بەتێکڕای دەنگ پشتگیری لەهەموارکردنەکە دەکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە مادەیەکە وابزانم زۆر موناقەشە هەڵناگرێت لەبەر ئەوەی هەر سێ لیژنەکە پشتگیریان لێ کردووە، لەئەصڵەکەیدا تەنها یەك جوملە ئیزافەکراوە لەمادەی ئەصڵدا ئەویش: بتوافر الشروط الواجب توافرها في العاقدين، ئەگەر کەسێك قسەی لەسەر نیە دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵ ئەو گۆڕان کاریەیە لە مادەکە؟ کە هەر سێ لیژنە پشتگیری لێ کردووە با دەستی بڵند کات تکایە، فەرموون، کێ لەگەڵدانیە؟ ئەوە بەکۆی دەنگ قەبوڵ کرا فەرموو بۆ مادەی دواتر.

بەڕێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الفصل الثاني

اركان العقد وشروطه

يوقف العمل بالفقرتين (1)، (د)، والفقرة الثالثة من المادة السادسة ويحل محلهما مايلي:

د- شهادة شاهدين متمتعين بالاهلية القانونية على عقد الزواج ويستوي في ذلك الرجل والمرأة.

ثالثا: للزوجة ان تشترط على الزوج تفويضها بالتطليق.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی یاسایی و ئەوقاف، د. رۆژان فەرموو.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خامسا: اما فيما يتعلق بالمادة السادسة من القانون والتي ستصبح المادة الثالثة من المشروع فاغلبية اعضاء اللجنة القانونية مع ماورد في المشروع بالنسبة للشهادة اما الاغلبية من لجنة الاوقاف فليس مع ما ورد في المشروع وتكون الصياغة كالاتي:

المادة الثالثة: يوقف العمل بالفقرتين (1)، (د)، والفقرة الثالثة من المادة السادسة ويحل محلهما مايلي:

د- شهادة شاهدين متمتعين بالاهلية القانونية على عقد الزواج ويستوي في ذلك الرجل والمرأة.

ثالثا: للزوجة ان تشترط على الزوج عند عقد الزواج تفويضها بالتطليق.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ ئەصڵی پڕۆژەکەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك اسعد، فەرموو.

بەڕێز اسعد شاکر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەم هەموارکردنەی کە بەسەر بڕگەی (1)، (د) لەگەڵ سێدا لەمادەی شەش هاتووە، ئەندامانی لیژنە بەتێکڕای دەنگ پشتگیری لەهەموارکردنەکە دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سعدالدين لیژنەی ئەوقاف ئەغلەبیەتان لەگەڵدا نین؟ فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەکو لیژنەی ئەوقاف وکاروباری ئاینی، ئعتیرازەکە لێرەدا، ئێمە هەموومان لەگەڵ ئەودا نین کە دەڵێت: ويستوي في ذلك الرجل والمرأة، بەس لەض، في الاهلية، یەعنی لە ئەهلیەت وەکو لەدینیشدا هاتووە، ويستوي في ذلك الرجل والمرأة، پێمان باشە کەلیمەی ئەهلیەی بۆ زیادبکرێت، لەبەر چ؟ یەکەم: زۆر جاروایە راستە لەهەندێ مەزاهیبی ئیسلامی وەکو مالك، یان ابن القيم و ئەوانە شاهیدی هەر شەرت نیە بۆ نیکاح، چونکە شەرتە و روکن نیە، بەڵام چەندی شاهیدێکە پیاوی زیاتر تێدابێت ئەوەندە بەقەوەت تر دەبێت، لەبەر چ؟ لەبەر ئەوەی شاهیدی بۆ ئەوەیە سبەینێ ئەو کابرایە کە ئەو ژنەی مارەکردووە ئینکاری لەشەهادەکەی نەکات و نەڵێت ئەوە ژنی من نیە، یەعنی شاهیدی لەبەر جحودە، جحودیش ئەو ئینسانەیە کە مەسەلەن

نەوەك ئینكاری لەشەهادەكەی بكات، كە پیاوی تێدابێت زیاتر ناتوانێت زیاتر ئەو كابرایە ئینكاری بكات، حمایەتەن بۆ عەقدی زەواجەكەی، ئەمە مەقصەدمان پێی ئەوەیە، نەوەك لەهەندێك مەزاهیب هەر شەرت بەشاهیدی ناگرێت وشەهادەت بەس بۆ تەقویەی حوكمەكەیەو بۆ هیچی كە نیە و ئەوە رەئی لیژنەی ئەوقافە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی قانونی، د. رۆژان فەرمووو.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

مەبەست ئەوەنیە گرێبەستەكە بەقەوەت دەبێت ئەگەر شاهیدەكان پیاوبن یان ئافرەت بوون، گرێبەستەكە پیرۆزی خۆی هەیە، ئەركانی لەهەرسێ یاساكە بۆی دیاری كراوە، دوایی كە دەڵێن حضور شاهیدین، ئەوە دادوەر لەوێ ئامادەیە كە عەقدەكە تەسجیل دەكات، خۆی ئەگەر ئەو دوو شاهیدەیش نەبێت شاهید هەیە ئەو فەرمانبەرەی كە پسپۆرە یان موختەصە بەو ئیشەیە كە تۆماركردنی عەقدەكە لەبەردەم قازییەكە ئیشەكە دەكرێت، ئەوە نییە هەر دووكەس رێك كەون و عەقدەكە دەبەسترێ و تەواو، نە بەئامادەبوونی شاهیدی پیاو گرێبەستەكە بەهێزتر ونە پیروزتریش دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

خۆی ئەوەی كە داواكراوە هەمواربكرێت فەقەت ئەوەی كە ئیزافەی پیاووژنی تێدایە، ألرجل والمرأة، لەئەصڵدا شاهیدینە، دەڵێن فەرقی نیە ئەگەر ژن بێت یان پیاو، كاك خلیل فەرمووو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لێرە بەندی (د) لەبڕگەی (1) لەمادەی شەش وەكو پێشتر هاتووە، شهادة شاهدین متمتعین بالاهلیة القانونیة علی عقد الزواج؛ ئەمە وەكو قانونی قەدیمە هەتا ئەوی هیچ كۆرانكاری كاری نەهاتووە، لەئەهلیەی قانونیش لەقانونی احوال الشخصیة، ئەهلیەی شەرعیش دەگرێت، یەعنی هەرچەندە لەپێشتر هەردووكی هاتوون لێرە بەس ئەهلیە قانونی هاتووە فەرق بەینی ئەهلیەی شەرعیە و ئەهلیەی قانونی، ئەهلیەی قانونی فەقەت بۆ تەنزیمی ئوسەریە وزەمانی حقوقە، ئەمە لەمەحكەمە ئەوەیە، ئەهلیەی شەرعی ئەحكامی تری هەیە، چونكە لەبەر مەسدەری شەریعەتە وفقی دینی ئیسلامی دانراوە بۆ ئەحواڵی شخصی موسلمینە، ئەوە ئەحكامی تر حل وحرمە و ئەوە عەقدی باتڵە، ئەوە فاسدە، ئەوانە موتەرەتبە، لێرە من نابینم لەوێ هیچ ئیشكال ببێت، مەوزوعی رجل وامراە، ئێستایش هەر لەقانونی ئێراقی وەكو یەكن لەمەوزوعی ئەحواڵی شەخصی وهیچ مانعی شەرعیش لەو مەوزوعە نیە ولەقانونی ئیسباتیش هێن ئێراقی هەروا هاتووە، یعنی كاتێ بڵێی شاهید چ پیاو بێت چ ژن بێت، زكورەت و ئنوسەت لەمەوزوعی شەهادەت ولەمەحاكم هیچ معیار نیە، معیار باسی بەینەیە چۆن ئەم حەقە پێی ئیزهار ببێت، جا هەندێ

جار بەیەك شاهد ئیسپات دەبێت و ئەوەیش تەنها بەژنە، هەنـدێك جـار نابێـت شاهیدێك هـەبێت غـەیری ژن، چونکە ئەو مەوزوعە جگە لەژن کەس لەسەری پێـی نازانێـت، هەنـدێ جـار نابێـت ئـیلا بەسـێ شـاهید نەبێت، هەندی جار نابێت ئیلا بەچوار شاهید نەبێت، هەندێ جار نابێـت ئـیلا بـەزەلامێك و دوو ژن، یـان ژنێك ودوو زەلام، یەعنی ئەمە هەموو ڕێگای ئیسپات کردنـە کـە زۆر هەیـە، هەنـدێ جـار شـاهیدی ناوێـت باسی نکولە، هەندێ جار بەس ڕەئی دەوێت، مەبەستم لێرە بۆچـی ئـەو تەوزیحـە ئـەدەم، ڕەجائـەن خـەڵت نـەکرێت بـەینی دوو مـەوزوع، مـەوزوعی شـەهادە لەمـەحاکم کـە ڕێگایەکـە لـەڕێگاکانی ئیسـپات لـەکاتی خصومەدا، لەکاتی مونازەعەدا، شتێکی تایبـەت هـاتووە لـە سـورەتی (بقـرة) باسـی ئایـەتی دەینـە لەسـەفەر ئەوەیش باسی تـاڵبی حەقـە و ئیشهادە لـەوێ فـەرقی بـەینی ئیشهادی تـاڵبی حـەق لەسـەفەرێکە بخـۆی بـۆ تەوسیقی خۆی باسی داواکاری شتێك بێت و تەوجیهێکی تەوزیحی ئیرشادی دەوێت، لێرانە باسـی مەحاکمـە لەوێ باسی مەحاکم نیە، بەس حەزم کرد ئەو تەوزیحە لەمەوزوعەکە بدەم کە ژن وپیـاو وەکـو یـەکن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، شەرحێکی باشی کرد کاك خلیل،یەعنی بۆ ئەوەی ئەو ئیشکالە دروست نەبێت، ئەوە شەهادەیە لـەقانونی ئێراقیشـدا هـاتووە، ئـەوە جائیـزە ئـەو ئیزافەیـەی بکرێـت وەکـو هەرسـێ لیژنەکـەیش ئاماژەیـان پێکرد و ئەوەی کاك سعدالدینیش وتی ئەهلیەکە لێرەشدا ماوەتەوە لەپڕۆژەکەدا ئەهلیەکە هاتووە، فەقەت لەفەقەرەی سێهەمی دەڵێت: للزوجة ان تشترط علی الزوج عنـد عقـد الـزواج تفویضها بـالتطلیق، ئـەوەیش تازەیە لەبەڕگە کۆنەکەدا بەنەوعێکی تر هاتووە، ئەوەیش لەزۆ وڵاتی ئیسلامیشدا جـایزە بەعەقـدە، مـادام تەرازی هەبوو تەبیعیە، ئەگەر کەس قسەی هەیە ناوتان دەنووسم، خاتوو فەزیلە فەرموو.

بەڕێز فضیلة رمضان سعدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت خاڵی یەکەم کە شەهادەیە، هیچ تێبینیم لەسەر نیە و پشتگیری لەسـەر دەکـەم، بـەڵام بـۆ خـاڵی دووەم: للزوجة ان تشترط علی الزوج تفویضها بالطلاق، بەراستی ئەو خاڵە موخـالیف نیـە لەگـەڵ شـەرعدا بەس پیش نیاردەکەم هەرحەز ببـێتن بـۆ ئەگـەرەکی و ئەوەیشـە تەشـجیعی طـلاق دەکـەت وئێسـتا طـلاق لەکۆمـەڵگای خۆمـان بۆیەتـە دیـاردە، ئـەوە زۆر خەتـەرە لەسـەر خێـزان، راسـتە ئـەوە حـەقی ژنـە، بـەڵام کۆمەڵگای ئێمە هەمووی ئەندام پەرلەمان نین وهـەموو موسـەقەف نـین، ئێمـە دەزانـین واقیعـی کۆمـەڵگای ئێمە چۆنە، لەئەو کاتەدا پێویستە ئەو فەقەرەنەبێت تەشجیعی تەڵاق دەکات و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێخ فتاح فەرموو.

بەڕێز فتاح عبدالله نقشبندی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەسەر خاڵی یەکەم، مولاحەزەم تەنها ئەوەندەیە کە دەڵێت (شهادة شاهدين متمتعين بأهلية شرعية، قانونية) حەز دەکەم وشەی شەرعیە زیادبکرێت، لە کۆبوونەوەی ئەوەڵیەکەش باسمان لەوە کرد کە برادەران دەزانن، لە خاڵی سێیەمدا (للزوجة أن تشترط على الزوج تفويضها بالتطليق مقابل التنازل عن المهر المؤخر) یان لابربدرێت وەکو فەزیلە خان گوتی یان دەبێت ئەو وشەیە ئەو جوملەیەی بۆ زیادبکرێت، لە کۆبوونەوەی موشتەرەکیش لەگەڵ پسپۆران مامۆستا زەڵمی و جەماعەتی د. محمد گەزنەیی ئیتیفاقمان وا لەسەر کرد، حەزدەکەم یان لابربدرێت یان ئەو وشەیەی بۆ زیادبکرێت (مقابل التنازل عن المهر المؤخر) سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك ئاریێز دەڵێت بە عەرەبی ڕەنگە خەڵکێك هەبن تێ نەگەن ئەو دوو هینە، فعلەن دەبووایە بە کوردیش هەبێت، بەس دیارە زۆری دەخایاند، من ئەو دوو هینە بە کورتی بە کوردیەکەی دەیڵێم ئەوەی کە دەمانوێت هەموار بکرێت، لە کاتی عەقدی زەواجدا یان مارەبڕیندا دوو شاهیدی دەوێت، دوو شاهیدەکە دەبێت، ئەهلیەی قانونیان هەبێت، ئەهلیەی قانونیش یەعنی چی؟ 18 ساڵی تەواو کردبێت، نەخۆش نەبێت، شێت نەبێت، تەبیعی بێت یەعنی لەناو خەڵك دا ئیعتیباری هەبێت، یەعنی ئەوانەن ئەهلیەی قانونی، لە قانونی پێشوو دا نەهاتووە کە پیاو بێت یان ژن بێت، لێرەدا ئەوەی ئیزافە کراوە، کە وەکو یەکن ژن و پیاو بۆ شاهیدیەکە، یەعنی دەکرێت وەکو یەك تەماشا بکرێن، بە تایبەتی کاك خلیل زۆر جوان شەرحی کرد کە ئەوە لەگەڵ ئایینی پیرۆزی ئیسلام دا تەعاروزی نیە و بۆ شەهادەت بە یەکسانی تەواو کراوە، شەرتی دووەم کە دەڵێت ژن بۆی هەیە لە عەقدەکەدا شەرتێك دابنێت کە حەقی ئەوەی هەیە ئەویش تەڵاق بدات، ئەوەش لە زۆر لە وڵاتان لە مصر هەیە ڕەنگە ئەوە خۆتان لە فیلمی (عصمة فی ید المراة) ئەوەیە کە دەڵێت لە عەقدەکەدا ژنەکە مەترسی هەیە لەوەی پیاوەکەی زوڵمی لێ بکات و بە ئیتیفاقی خۆی و پیاوەکە شەرتێك وەکو شەرتەکانی عەقدەکە ژنەکەش بۆی هەیە، ئەگەر ویستی تەڵاقی بدات، ئەو حەقە بە قانون تەسبیت بکرێت، ئەگەر داشی نەنێت ئەوە هیچ دایناێ ئەوە نیە کە مولزەم بێت، بەڵام ئەگەر ژنەکە یان کچەکە ئەو شەرتەی ویست پیاوەکەش ڕازی بوو قانونیەن ڕێگای پێ بدرێت، صبریە خان فەرمووو.

بەڕێز صبریه غفار أمین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پشتگیری لە ڕەئی هەر سێ لیژنەکە دەکەم لەگەڵ هەردوو خاڵەکەم کە بمێنێتەوە، چونکە ئێمە ئیشکالمان لە مەسەلەی شاهیدی نەبووە، بەڕاستی لەڕووی عەمەلیەوە هەڵەی لەگەڵ دا مومارەسە کراوە، پشتگیری لەو ڕەئیەی مامۆستا خلیل دەکەم، لەسەر تەوزیح دانی مەسەلەی شەهادەی ژن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئیزافەتەن بۆ قسەکانی تۆ مەوزوع هەر مصر نیە، کاتی خۆشی پێغمبەر (ص .ع) گوتوویەتی (أن احق الشروط أن توف ما استحللتم به الفروج) یەعنی دەتوانی شەرتەکانی خۆت دابنێیت وەکو ژنێك، من دوێنێ پێشنیارێکم کرد، داوای ئەوەم کرد کە قازی دەبێت هەردوو لای تەرەفەکە تێ بگەیەنێ کە دەتوانن شەرتەکانی خۆیان چیە لە ناو عەقدەکەدا ئیسپاتی بکەن، هەر بۆ تەئکیدیش بۆ ئەوە، ئێمە دوێنێ لە خاڵێك لە خاڵەکان گوتمان سنووردارکردنی فرەژنی گوتومانە ئەگەر هاتو ژنەکە لە عەقدەکەدا ئەو شەرتەی نەنووسی بێت، دیارە هەتا ئێستا ئێمە ئەوەمان پەیڕەو نەکردووە کە ژن شەرت و شروتی خۆی بنووسێت لە ناو عەقدەکەدا، لەبەرئەوە من داوای ئیزافە کردنی ئەو فەقەرەیە دەکەم و دوێنێش ناردم بۆ بەڕێزانی لیژنە، (على القاضى أو المحكمة افهام طرفى عقد الزواج بواجباتهم وحقوقهم قبل ابرام العقد والشروط الواجب على أحد الطرفين تثبيتها فى العقد).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێمە ماددەکەمان هەموو لانەبردووە، لە قانونە ئەسڵیەکە ئەوە هەیە، ئەوەی تۆ دەیڵێی لە قانونە ئەسڵیەکە ئەوە هەیە، (لاينعقد عقد الزواج اذا فقد شرطا من شروط الانعقاد أو صحة بين مايلى : اتحاد مجلس الاجاب والقبول)، ئەوە دەبێت قازی پێیان بڵێت، (سماع كل من العاقدين كلام الاخر واستعابهما بأنه مقصود منه عقد الزواج موافقة القبول للايجاب، شهادة شاهدين متمعين بالاهلية القانونية) ئەوە هەمووی ئەو شتەی کە تۆ دەیڵێی تیایدا هەیە، ئەو کە دەڵێت (اتحاد مجلس الايجاب والقبول) لە هەواوە دێت؟ غیر لە ناو مەحکەمە قازیەکە قسە دەکات، (سماع كل من العاقدين)، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من دوێنێش گوتم ئەو عەقدەی کە دایکمی پێ مارە کراوە هەمان عەقدە کەمنی پێ مارە کراوە، کچەکەشم سبەی بەهەمان عەقد مارە دەکرێت، ئەوە بوو گوتتان بڵێن باشە با ئێمە سیغەکەشی هەر دەبێت بگۆڕین، چونکە ئێستا شەرت و شروتی تێ کەوتووە، ئەی باشە ئەگەر قازی فۆرمێکی تایبەتی نەبێت و هەر ئەو وەرەقەیە بێت کە وەکو شەڕەپشیلە نووسراوە ئاخر چۆن دەبێت؟ ئەمەی تیا دروست نابێت، باوەڕت هەبێت من خۆم عەقدی خۆمم بۆ ناخوێندرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك أنور جوابی بدەوە، فەرموو.

بەڕێز ملا أنور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەوەی سۆزان خان پێی دەگوترێت كەفائەیە لەڕووی شەرعەوە، بۆ نموونە ئایا وەكو مەرجێك لەومەرجانە كەفائەتە، ئەو كچە چ پیاوێك هەڵدەبژێرێت، ئەو كوڕەش چ كەسێك هەڵدەبژێرێت، كە پێی خۆشە مەرجەكەی ئاوا بێت و ئاوا بێت، ئەوانە شتی شەرعینەو تەبیعیە دەكرێت پێشی عەقدەكە ئیتیفاقی لەسەر بكرێت، بۆ نموونە لە عەقدەكە كەی (تراضی العقد بين الرجل والمرأة) ئەوە كەفائەتە لە شەرعیش دا دەكرێت كە بە كەفائەتی خۆی، لەوانەیە ئەو حەز بكات كە مهندسە بێت یان عەقڵی وا بێت، بیركردنەوەی وا بێت، تێڕوانینی وا بێت، یەعنی كۆمەڵێك شت لەوانە هەیە، ئەوانە دەكرێت پێشی عەقدەكە بكرێت، زۆر تەبیعیە، ئەگەر لێرەش بكرێتە مەرجێك كە كەفائە هەبێت، ئەوە وا هەست دەكەم هیچ تەئسیر لەوە ناكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

هەر ئەوانە قسەی دەكەن كە ناویان نووسراوە، كاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لە ماددەی 6 باسی شروتی ئینعقاد دەكات كە شروتی سحەیە، ئەمە باسی ئەوەیە كە زەواج ئایا لە چ كاتێك ئینعقاد دەبێت و لە چ كاتێك باتڵ دەبێت، چ كاتێك فاسد دەبێت، لێرە لەو ماددەیە هەر خۆی لە ئەسڵ دا ماددەیەكی موەفق نیە، چونكە هەموو شروتەكان وەكو یەك داناوەو لە یەك خانە فەرقی نەكردووە لە نێوان شروتی سحە و شروتی ئینعقاد، شروتی ئینعقاد ئەوەیە كە یەك شەرت لەوانە نەبێت زەواج باتڵە، زەواجی باتڵ یەعنی وەكو نەبوون، هیچ شتێك موتەرەتب نیە، بەڵام شروتی سحە ئەگەر نەبێت ئەوە فاسدە، فاسد ئەحكام لەسەری تەرەتوب دەكات، موساهەرە دەبێت، حەدی زینا نابێت، مەهر دەبێت، لێرە نابێت ئێمە ئەوە دروست بكەین، ئەو ئیقتراحەی جەنابت دەتوانێت شوێنێكی تر بگرێت، لەو شەرتە نابێت، چونكە تۆ دەڵێی (لاینعقد) مەنای وایە تۆ زەواج ئینعقاد دەكەی بە باتڵ، دەتوانی لە فەقەرەیەكی تر زیاد بكەی، لەڕووی فەنیەوە ئەمە باسی شروتی ئینعقادەو باسی شروتی سحەیە، لازمە لە بیدایەتی ماددە بخوێنیەوە، ئەمە فەقەراتی تەبیعیە ئەو ماددەیە، ناكرێت بچیتە ناو ئەو ماددەیە، چونكە لێرە تەعدیل تەنها لە دوو بڕگە كراوە، تەبعەن ئەوە جێگای ئەو نیە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بوونی بڕگەیەکی وا کە پێش ئەوەی عەقدەکە ئیمزا بکەن، ئەو دوو کەسەی دەیانەوێت پرۆسەی هاوسەرگیری ئەنجام بدەن لە حقوق و واجباتی خۆیان تێ بگەن، شتێکی زۆر باشە، لەلایەکی تریشەوە، ئەگەر قازی لە ژنەکە بگەیەنێت حقوقی چیە دەتوانێت چی لە عەقدی زەواجەکە بنووسێت، ئەویش پێم وایە شتێکی باشە، من پێم وایە لێرە جێگای دەبێتەوە، ناڵێین (لاینعقد) تەنها ئەوە نەبێت، بەڵام دەکرێت ئەویش وەکو بڕگەیەکی تر ئیزافە بکرێت، ئەوەی کە ئێستا سۆزان خان گوتی، بەڵام نەك ئەوەی واجبە لەسەری ئەوەی کە حەقی هەیە ژنەکە لە عەقدەکە بینووسێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خەمان خان فەرموو.

بەڕێز خەمان زرار أسعد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێشەکی پشتگیری لە لیبراڵترین ئەندامی پەرلەمان سۆزان خان و مامۆستای بەڕێزی ئاینی مامۆستا مەلا أنور دەکەم، بۆ ئەوەی کە بەڕاستی ئەم خاڵەی کە لەلای سۆزان خانەوە بڵێین پێشنیار کرا و مامۆستا مەلا أنور و لیژنەی ژنانیش پشتیوانیان لێی کرد، منیش جارێکی تر پشتیوانی لێی دەکەم، بۆ جوابی کاك خلیل کاتێك دەڵێت (لاینعقد) عەقدی زەواج لەم فەقەرەیە، کاتێك دەڵێی (اتحاد مجلس الایجاب والقبول)، ئەوەی لە مەحکەمەی ئەحوالی شەخسی دەیبینین یەك سیغە تا ئێستا لە زەواج هەیە، یەعنی یەك کلێشە هەیە بەردەوام کە کلێشەیەکە هەمووومان و زۆربەی زۆری ئەوانەی بینیومانە کلێشەکە چۆنە، خۆی ئەنواعی سیەغ هەیە بۆ گرێبەندەکە، بەڵام لێرە یەك شێواز هەیە لەبەر ئەوە ئەگەر بۆ نموونە ئەوەی سۆزان خان دەیڵێت ڕەنگە ژنێك بێت لەبەردەمی قازی بە کچەکەو بە کوڕەکە بڵێن ئێمە نامانەوێت مارەیی بنووسرێت ناو عەقدی زەواجماندا، بۆ نموونەیە یان ئەمەی دوێنێ شەرتێکی ترمان دانا گوتمان ئەگەر ژنێك لە یەك لە مەرجەکانی کە دای دەنێ بڵێ من قبوڵم نیە مێردەکەم ژنی ترم بەسەر بهێنێتەوە، کەواتە لێرەوە ئێمە دەمانەوێت بڕگەیەك زیادبکرێت تیایدا قازی بڵێت ئاگاداری هەردوو لایەنی گرێبەندی هاوسەری بکرێتەوە و پێیان بڵێت ئێوە ئەم شەرتانەتان هەیە، ئەم مافە و ئەو ئەرکانەتان هەیە، لەبەرئەوە من پێم وایە شوێنێکی زۆر گونجاوە، ئەگەر لە فەقەرەی (أ و ب) یش نەبێت دەتوانی وەك چۆن ئەوەی دووەم لەگەڵ یەکەم جیاوازە دەتوانی بۆ نموونە ببێتە خاڵی پێنجەم، لەبەرئەوە پشتگیری لەوە دەکەم، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان من داوایەکی ترم هەیە، ئەگەر بکرێت ئەو فەقەرەیە زیادبکرێت کە هەموو سیغەکانیان، هەموو شێوە جۆراوجۆرەکانی گرێ بەندی زەواج بدرێتە بەردەمی دوو لایەنی گرێبەندەکەوە، بۆ نموونە ئەوەی کە پێی دەڵێی تەفویزی تەڵاق ئەوە یەك لە شێوازەکانی هاوسەرگیریە، لەبەرئەوە ئەگەر بکرێت، ئێمە وەکو فەقەرەیەك یان وەکو بڕگەیەك لێرە بیسەپێنین، ئەوە بۆ هەموو ئەو

کەسانە بە تایبەتی ئەوانەی خوێندەوارنە ئەوانەی خەریجی کولیەکانن بەرچاو روونیەکیان بۆ دەبێت لە کاتی زەواج دا هەست نەکەن یەك نەوعە کلێشەی زەواج هەیە، هەست بکەن ئیختیاراتی یان مۆدێلی گرێبەندی زەواج زیاتر لە جۆرێك لە شەریعەی ئیسلامی ڕێگای پێ دراوە، ئەو کاتە بە پێی بیروبۆچوون و باوەڕی خۆیان و بە پێی ئیختیاری خۆیان شێوەیەك لە شێوازەکان هەڵبژێرن، سوپاس بۆ هەمووتان.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك جعفر فەرموو.

بەڕێز جعفر مصطفى معروف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پرسیارێکم هەیە لە لیژنەی قانونی، ئەگەر کاك خلیل مەشغوڵ نەبێت؟ ئەم مەوزوعە خۆی دروستە و بە باشی هاتووە، ئەمە بۆ کچ و کوڕێکی ئیعتیادیە کە ژن دەهێنێت و ئەویش شوو دەکات، ئەی ئەو کچ و کوڕانەی کە دایك و باوك ڕازی نابن خۆیان دەچنە مەحکەمە بۆ مارە کردنیان، ئەو شەرت و شروت و شاهیدە چۆن چۆنی دەیانگرێتەوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد حکیم جبار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا قسەکەی من مامۆستا خلیل فەرمووی لەبەینی شروتی ئینعقاد و سحەدا تێکەڵیەکی کردووە و لەیەکی جیانەکردووەتەوە، خاڵی دووەمم ئێمە هەروەکو شایەتییەك بۆ حاکمەکان یەعنی ژنمان هێناوە و شایەتیش بووینە لەسەر ژن هێنانی کەسانی تر، حاکم لە کچەکە دەپرسێت، کچم زەختت لێ کراوە، فشاریان لەسەرت هەبووە؟ مەگەر حاکمێکی ئیستسنا هەبێت، ئەگەر نا مەلاش کە دەچێت مارەی کچێك دەبڕێت دەچێتە ژوورەوە جا لەگەڵ باوکی کچەکە بێت یان هەریەکێکی تر، لەوانەیە لە کچەکەش بپرسێت ڕازین یان نا، یەعنی ئەوانە هەمووی ئسلوبی خۆی هەیە، بەڵام حاڵەتی ئیستسناشی هەیە وەکو سۆزان خان باسی لێوە کرد، سێیەم قسەم ئەویش ئەوەیە ئەسڵی مەشروعەکە لە خاڵی سێیەم من پێم وایە ئەوە جوانتری نووسیوە کە (الشروط المشروعة التی تشترط ضمن عقد الزواج معتبر یجب الافاءبها)، روونکردنەوەم بۆ لیژنەی یاسایی ئەوەیە کە بۆ ئەوە لابراوە، شروتی مەشروعە و تەفویزەی کە نووسراوە شتێکی مەشروعە، بەڵام بۆ لە نێوان کۆمەڵێك شروت دا ئێمە تەنها یەك شەرت بڵێین، یەعنی ئافرەت بۆی هەیە شروتی تری مەشروع بگرێت لەسەر پیاوەکەو پیاوەکەش مولزەمە بەپێی حەدیسی پێغەمبەر (المسلمون عند الشروط الا شرطا احل حراما أو حرم حلالا) تەنها ئەوە نەبێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خۆی ئەوەی کە کاک محمد حکیم گوتی و تا حەدێکیش داواکاریەکەی سۆزان خانیش دەگەیەنێت، لە سێیەم دا نووسراوە (الشروط المشروعة التی تشترط ضمن عقد الزواج معتبر یجب الایفاء بها) بۆ ئەوەی حەقی ژنەکە داندراوە و یەکێکە لە عەقدی زەواج بۆ ئەوەی بۆی هەبێت ئەویش تەڵاق بدات، کاک خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت داوای خوشکان کە ئەمە لە عەقدەکە هەبێت، جێگای وی ئێرە نیە، بۆخوشکانی خۆم بێژم، جێگای ئەوە ئەو ماددەیە نیە، ئەوە باسی شروتی ئینعقاد و سحە مەوزوعێکی ترە، ئەوەی ئێوە دەیڵێن لە فەسڵی چوارەمە کە باسی شتی ئیجرائی دەکات، ئەوانەی ئێوە دەیڵێن شتی ئیجرائیە، باسی تەسجیلی عەقدی زەواج (اثباتە) لەوێ شروتیان داناوە، عەقدی زەواج ئەو ئیستیمارەی کە پێی دەڵێن (حجة الزواج) یان (استمارة عقد الزواج) لەوێ هەندێك شروتی تری داناوە، دەتوانین لە ماددەی 10 ئەو مەوزوعە بکەینەوە و بڵێین با رێکخراوەکانی خوشکان، مونەزەمات یان مەجلسی قەزا یان با ئیستیمارەیەك دروست بکات هەموو حقوقی زەوج و زەوجە مورفەق بێت تێیدا، حەقی تۆ ئەوەیە و ئەوەش شتێکی ئیجرائی تەنزیمە و جێگای وی ئەو ماددەیە نیە و ببەنە ماددەی 10 کە باسی ئەو مەوزوعە دەکات، خاڵی دووەمم لێرە مەشروعی حکومەت هاتووە و دەڵێت (یوقف العمل بالفقرتین .....3 ـ للزوجة ان تشترط علی الزوج تفویضها بالتطلیق) ئەمە بووە بەدیل بۆ ئەو فەقەرەیەی کە گوتی (الشروط المشروعة التی تشترط ضمن عقد الزواج معتبر یجب الایفاء بها) من دەڵێم و روئیشم ئەوەیە ئەو بڕگەی کە دەڵێت (للزوجة ان تشترط علی الزوج تفویضها بالتطلیق) ئێمە نەیکەینە بەدیل بۆ ئەو بڕگەیە، ئەمەشی با تێدا بێت و ئەوەی تریشی با تێدا بێت، یەعنی ئەوە ببێتە بڕگەیەکی ئیزافی و سێیەمیش وەکو خۆی بمێنێتەوە، ئەمە بەو شێوەیە باشترە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دیلمان فەرموو.

بەڕێز محمد أحمد صالح(دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش تەئیدی لیژنەی مافی مرۆڤ و لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و قانونیەکان دەکەم، لەگەڵ موقتەرەحی ئەوقاف نیم، چونکە ئەمە ئیقراری واقعە و ئیسپاتی واقیعەشە، هەروەها زەمانی شروتی ئەم واقعەیە، ئەمرۆ ژن حاکمەیە، مودەعی عامەیە، کاتبەتی عەدلە، لە مەحکەمەیە، بە مانای ئەوەی خۆی ئەسڵەن شاهیدە لەسەر واقعەکە، لەبەرئەوە ئەو تەساویە مەتلوبە، ئەوەی خاڵی سێیەم تەبعەن مافەکە بە ژنی دەدەن دەتوانن مومارەسەی بکەن و دەتوانن مومارەسەشی نەکات، یەعنی مەجبور نیە، بەڵکو حەقێکە

و شەرتێکە دایدەنێ پێش ئەوەی عەقدەکە مۆربکات، هەردوو (طرفا العقد) دەتوانن رێك بکەون و دەتوانن رێکیش نەکەون، منیش لەگەڵ موفتەرەحی ئەخیری کاك خلیلم کە شروتی مەشروتە ببێتە خاڵی سێیەم و ئیزافە بێت و موشکیلەکە چارەسەر بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن أحمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بە نیسبەت فەقەرەی دووەم کە باسی تەفویزی تەڵاقە، من تەوزیحاتێك دەدەم، دیارە تەڵاق مانای هەڵوەشانەوە و تێك دانی خێزانە، لە فەرموودەیەکی سەحیح دا هاتووە کە پێغمبەر (ص.ع) دەڵێت (ابغض الحلال عند الله الطلاق) ناشیرینترین و خراپترین شت کە حەڵاڵیش بێت لەلای خوای گەورە تەڵاقە، کەواتە مەسەلەی تەڵاق کە زۆر خەتەرە شتێك نیە ببەخشرێت بە ژنان کە پیاو موجازەفە دەکات ئەگەر ژن تەڵاق بدات یان پەنا بۆ تەڵاق بەرێت، ئەوەی ماڵی خۆی وێران دەکات، لەبەرئەوەی منداڵی و سەروەت و سامانی، بەڵام بۆ ژن لەبەرئەوەی کە ناسکە و دڵ پاکە لەوانەیە زوو پەنا بۆ ئەو بابە بەرێت، بە تایەبەتی لەو بارودۆخە کە زۆر باسمان کردووە و خۆیان زۆر بە مەزڵوم دەزانن، ئەوە شتێك نیە پێیان ببەخشرێت، چونکە من ئەوە بە ئەرکێکی زۆر قورسی دەزانم، پێ دەچێت ئەوەش کێشەی زۆری لێ ببێتەوە لە کۆمەڵگای ئێمە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێخ اخر فەرموو.

بەڕێز اخر جمال أنور:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بە نیسبەت فەقەرەی (د) (شهادة شاهدين متمتعين بالاهلية القانونية على عقد الزواج ويتساوى فى ذلك الرجل والمرأة) ئەوە بە پێچەوانەی هەر چوار مەزهەبە، تەنها ئیمامی حەنەفی دەفەرمووێت ئافرەت دەبێت دوو ئافرەت بن لە شاهید، یەك نەبێت، دەبێت دوو ئافرەت بن، ئەوەش مەسئولیەتێکی شەرعیە دەکەوێتە سەر مامۆستایانی ئایینی و سەرۆکایەتی پەرلەمان، بە نیسبەت فەقەرەی سێیەمی (للزوجة ان تشترط ...) من پێم وایە ئەو فەقەرەیە هەر نەمێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد أمين:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەموومان دەزانین کە تەڵاق بە ئیرادەی مونفەردە دەکرێت، لێرە باس لە تەفویزی تەڵاق دەکرێت، من پێم وایە پێویست ناکات ئێمە لێرە ئاماژەی پێ بدەین، چونکە لەبەرئەوەی لە ماددەی 34 هاتووە، لێرە دەڵێت بۆ ژنەکە هەیە مەرج دانان، بەڵام لە ماددەی 34 دا هاتووە (الطلاق رفع قيد الزواج بإيقاع من الزوج أو من الزوجة وان وكلت به أو فوضت) مەعنای وایە لە ماددەی 34 دیسانەوە هاتووە کە مێردەکە بۆی هەیە تەفویزی ژنەکەی بکات، من پێم وایە ئەوە زیادەیە، ئەو پرسیارەشم هەیە کە ئێمە دەزانین تەڵاقی یەکەم رەجعیە، ئایا ئەو تەتویجی تەڵاقە رەجعەیە یان بایینە؟.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە وەك لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ژنان پشتگیری لەو پێشنیارەی کاك خلیل دەکەین کە بڕگەی سێیەم بمێنێتەوە و ئەوەی کە لێرە بڕگەی سێیەمە ببێت بە بڕگەی 5، یەك جوابم هەیە بۆ مەسەلەی خەتەرە ژن تەڵاقی بە دەست بێت، زەرەرمەندی یەکەم لە تەڵاق دا ژنە، ژن زۆر بە سەبر ترە لە پیاو، لەبەرئەوە هیچ خەتەر نیە و جگە لەوە شەرع ڕێی پێداوەو لەوانەیە لە وڵاتانی ئیسلامی بە تایبەتی لە مصر جگە لەوەی کە ئەمە بە ئیتیفاقە، پیاوەکە دەتوانێت ڕازی نەبێت، یەعنی لە مەحکەمە کە دەچن عەقد دەکەن دەتوانێت ڕازی بێ ودەشتوانێت ڕازی نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سعدالدین فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەسەر ئەو قەسەیەی کاك دیلمان لە قورئان هاتووە کە ژن مەلیکەیە، یەعنی (أعلى من كل شيء) یەعنی باسی مەلیکەی بەلقیسە دەکات، مەعنای وایە مەنتەهیە بۆ هەموو شتێك، رەئی ئێمە ئەوەیە وەکو لیژنەی ئەوقاف بەس ئەگەر بڕێك بە تەواوی لە ناو ناوەڕۆکەکەی وردبینەوە، ڕاستە وەکو ئەوەی د.ڕۆژان دەڵێت بۆ تەقدیس نیە ئەو شەهادەیە، ئەو شەهادەیە بۆ تەقویەی عەقدەکەیە، هەتاوەکو عەقدەکە زیاتر بە قوەت تر بێت، کە باسی ئەوە دەکات (ويتساوى في ذلك الرجل والمرأة) مەعنای مەفهومە موخالەفەکەی ئەوەیە کە مانای وایە لە جێگای تر هەیە کە ژن وەکو پیاو نیە، ئێمە پێمان وایە لە هەموو حاڵەتەکان ژن وەکو پیاوە ، بەڵام ئەگەر تۆ لێرە ئەو قەیدەت زیادکرد، مانای وایە لە جێگای تر هەیە کە ژن وەکو پیاو

نیە، دەبێت لە مەفهومی موخالەفە ئەو نەسەی والێ ڕاببینی، ئێستا لە مەحاکم ئەو شەرتە نیە، بۆ ئێمە لێرە ئیسارەی بکەین، هەروەکو خۆی بێت باشترەو ئەوەندەی تێدا نەبێت، لەگەڵ ڕێزم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د.نوری فەرموو.

بەڕێز د. نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی ئەم بابەتە لە کاتی پێداچوونەوەی بە پرۆژەکە قسەی زۆری لەسەر کرا، من ئێستا قانونە ئەسڵیەکەم لەبەر دەست دایە کە باسی ئەوە دەکات و دەڵێت (الشروط المشروعة التی یشترط ضمن عقد الزواج معتبر یجب الایفاء بها) ئێمە دەتوانین لە زمنی ئەوە ئەوە بهێڵینەوە و بڵێین (بضمنها تفویض المرأة بالتفویض) ئەمە وەکو بڵێی نموونەیەکە دەیهێڵینەوە بۆ ئەو شەرت و شروتانەی کەوا ژن دەتوانێت لێرەدا دایبنێت، بەو حاڵەتە مادده ئەسڵیەکەش دەمێنێتەوەو ئەوەی کەوا ژنان داوای دەکەن لێرەشدا ئەو دەچەسپێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پێم وایە ئەگەر خولاسەکەی بڵێم، شەمسە خان داوای قسەت کردبوو؟ فەرموو.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەسەر ئەو ماددەیە لە برگەی أ فەقەرە (د) (شهادة الشاهدین) ئەوە هیچی تیا نیە هیچ نەسێکی لەسەر نیە کە حرام بێت، لە بورای ئەحوالی شەخسیشدا جێگای دەبێتەوە و ئەگەر پیاویش حزوری نەبێت و ژنیش حزوری نەبێت بۆ خۆی قازیەکە لەگەڵ ئەوەی کە تەسجیلی دەکات، هەردووکیان شایەتن و عەقدەکە کۆتایی پێ دێت، بۆیە لە ڕووی دینەوە هیچی تیا نیە، لەسەر برگەی 3 ئێمە لێرەدا کە باس لەوە دەکەین تەڵاق پیاو تەفویزی بکات بۆ ئافرەتەکە ئەمەش نەسێك نیە لەسەر حەرام کردنی، بەڵام لە مادده 34 بە نەوعێکی تر هاتووە، یەعنی ئیختیارەکەی داوەتە دەست پیاو، دەمەوێت شتێکی تریش لەسەر تەڵاق بڵێم، تەڵاق بەڕاستی کە دەبینین ڕێژەکەی بەرز دەبێتەوە، وەکو خوشکێکیش فەرمووی یەعنی هەموو ئافرەتەکان لە پلەی سەقافەتدا وەکو یەك نین، لە تێگەیشتن دا وەکو نین، ئەمڕۆ کچێکی مناڵ شوو دەکات بە کوڕێك، یەعنی کە تەمەنی 16 ساڵی بۆ داندراوە یەکسەر تەڵاقی بدەی قەراراتی توبی هەمووی لەسەر ئەوە کۆکن کە ئافرەت بڕیاری عاتفی زۆر زۆر زیاتر زاڵە بەسەریدا، یەعنی ملیۆنێك زوڵمی لێ بکە، بیخەڵەتێنە بەیەك قسەی خۆش یەکسەر لەگەڵت ئاشت دەبێتەوە، بەڕاستی ئەوە بەرگە لە تەڵاق دان دەگرێت بە قەراراتی توبی دەڵێت بە یەکەم هەڵچوون لەوانەیە تەڵاقی مێردەکەی بدات، لەوانەیە یەکسەر تەڵاقی خۆی بخاتە دەستی مێردەکەی، ئێمە لێرەدا ڕێژەی تەڵاق زۆر دەکەین، لەوانەیە ببێت بە سیلعەیەکی کڕین و فرۆشتن، بۆ نموونە سیلعەیەکی تیجاری ئەمڕۆ من شوو دەکەم بە پیاوێك کە نەفەقەی

لەسەرە، تەکالیفی زۆری لەسەرەو مەهریشم دەداتێ سبەی خۆم تەلاق دەدەم و نیوەی مەهریەکەم وەردەگرم و دەچم شوو دەکەمەوە بە پیاوێکی تر ، ئەوە بوو بە سیلعەیەکی تیجاری.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نازناز خان نوقتەی نیزامیت هەیە، فەرمو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی تەوەقوعم نەدەکرد ئەندام پەرلەمانێك بەو شێوەیە پێناسەی ئافرەت بکات کە بە دوو قسەی خۆش هەڵدەخەڵەتێت....

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

عەفوم بکە ئەوە نوقتەی نیزامی نیە، ئەوە رەئیەکە لەسەر رەئی ئەندام پەرلەمانێك، ببورە، بەڵێ نازناز خان؟

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

قسەی عولەما دەهێننەوەو داتا دەدەن و هۆشداری دەدەن من نازانم یەعنی بە چ حەقێك ئێمە نە سەنتەری لێکۆڵینەوەمان لە پەرلەمان هەیە، نە خۆشمان ئەو بەحسانەمان هەیە و نە داتامان هەیەو نە ئاماریشمان هەیە، چۆن گەیشتینە ئەو قەناعەتە کە ژن بە دوو قسە هەڵدەخەڵەتێت و ڕێژەی تەعەددودی زەواج بەو شێوەیە دەبێت، بۆیە من نازانم ئەو عەددەدو ئەو ئەرقامانە لە کوێوە هاتووە؟

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

قسەکەت جوانە، بەڵام نوقتەی نیزامی نیە، ئیعتڕازم لەسەر ئەوەیە کە داوای نوقتەی نیزامیت کرد، بەڵام رەئیت هەبوو، کاك ملا أنور فەرموو.

بەڕێز ملا أنور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەر لەسەر بڕگەکانی (د) و بڕگەی 3 من پێم چاکە قسە کە لەسەر ئافرەت و پیاو دەکرێت، پێش هەموو شت قسە لەسەر ئینسان بکرێت، فەرق نیە لە نێوان چ ژن و چ پیاو هەردووکیان ئینسانن، هەردووکیان خاوەن شعور و حقوق و مافی خۆیەتی ، با ئێمە تەقسیمی نەکەین، ئەو تەقسیماتە دەبێت بگەڕێتەوە سەر ئەو ئەرك و واجباتەی کە لەسەر شانی هەردووکیانە بە شەوو بە ڕۆژ، فەرق لە نێوان شەوو ڕۆژ چیە؟ هەریەکەیان ئیشێك دەکات، ئەوجا خاڵێکی ترم هەیە کە بەڕاستی ئێمە لە دیاری کردن و وازح کردنی حقوقی ئافرەت نەترسێین، یەعنی ئێمە لەوە نەترسێین وەڵڵا ئەگەر باس بکەین وای لێ دێت و ئەو شتانە بە بۆچوونی من شتی خراپن، چونکە شەرع ئەوەی دیاری کردووە، بە نیسبەت خاڵی سێیەم یەعنی ئەگەر تەفویزی تەلاق بکرێت، ئافرەت عاتیفەی وایە و ئەو شتانە مادام لەڕووی شەرعەوە جائیزە، ئێمەش

تەشريعين، بۆيە لێرە حەقی خۆيانە هەموو ئافرەتێك كە مافەكانی خۆی بزانێت، موستەوای عاتيفەو عەقڵيش لە پياويش دا يەك مستەوا نيە و لە ژنيش دا يەك مستەوا نيە، زۆر ژن هەيە كە لە پياو بەهێز ترە، ئەسڵەن مەسەلەی شاهيديەكە تەبيعيە كە شاهيدی لە مەزهەبی حەنەفی مەجالی داوە، ڕاستە لە هەر چوار مەزهەبەكە وەكو يەك نيە، وەكو جەنابی شێخ اخر باسی كرد، ئيمامی عمر و ئيمامی علی لە كاتی خيلافەتی حكوميان بە شاهيدی ئافرەت داوە، مەسەلەيەك نيە بيكەينە مەوزوعەك بڵێين وەڵڵا ئەوە بێ دينيە و يان بە دينيە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

قسەكەت زۆر ڕاستە من دەمويست جوابی ئەو بدەمەوە، من لە ژن مارە كردن دا ئەگەر ناچار بێت شاهێديشی نەوێت، ئەگەر شاهێد نەبوو نابێت، جەنابت باشتريش دەزانی ژن و پياوەكە موافق بوون و بە ڕێگای ئيسلامەتی ئەگەر قازيش نەبوو خوا ڕێگای داوە عەقدەكە بكەن، كاك محمد فرج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەوەی كە لەو ماددەيە هاتووە لە فەسڵی دووەم دا، دوو بڕگەيە يەعنی خيلافمان لەسەر هەر دوو بڕگەكە نيە، ئێستا شتێكی لاوەكی هاتووەو موناقەشەكەی بەلاوە ناچێت، يەعنی ئەوەی كە لە ماددەكە هاتووە هەر چوار ليژنەكە لەگەڵی نييە، ئەبوايە جەنابت پێشتر بتخستايەتە دەنگەوە، هەر پێشنيارێك كە ئەكرێت، جارێ لە پێشەوە بيخەرە دەنگەوە، تا بزانی ئايا خەڵك لەگەڵ ئەم پێشنيارەدايە، ئەگەر لەگەڵی بوون ئينجا موناقەشەی با بكەين، ئێمە هەر هەرا ئەكەين پێم وابێ ئەوە هەر تەعليماتە، يەعنی ئەوەی كەداوا كرا مافە، خۆ ئەصڵ نيە، ئەو ژنە حەقيەتی هەر شتێك داوا ئەكات، بەڵام ئايا تەرەفەكەی تر قبوڵيەتی؟ تۆ وتووتە ئيجاب و قبوڵ، يەعنی بۆ ئيمە دژی ماف بين، كابرا مافێك داوا ئەكات، ئەڵێت من حەزم لێيە لەباتی سەيارە بە وڵاخ بمبەی، ئەگەر پياوەكە قبوڵيەتی ئەبێ، بەڵام ئەگەر نەيكرد ئەوە هيچ، يەعنی ئێمە لەو شتانە بۆ بترسين؟ ئەوە مافێكەو داوای ئەكات، پێم وايە ئەوە بەتەعليمات دەرئەچێت ئەتوانن مەحاكم، سوڵتەی قەزائی كە ئێستا سەربەخۆيە، كۆمەڵێك تەعليمات دەربكات، مەرج نيە لەياسا جێگای ببێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حيدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من پێم وايە ئەو نەصەی كەهاتووە زۆر زۆر موەفەقە و لەجێگای خۆيەتی، من تەئيدی نەصەكە ئەكەم ئەوەيەك، دووش: كە دەڵێت للزوجە مەوزوعەكە جەوازييە وجوبی نيە، يان دەيكات يان نايكات، سێ:

مەسـەلەی ئیجـاب و قبـوڵ لەگۆڕێیـە، ئـەم شـتانە هـەمووی بـە ئیتیفـاق ئـەبێت، بۆیـە مـن لەگـەڵ دەقـی نەصەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەزانی چۆنە، کاك غەفور مولاحەزەیەکی دا، داوای لەسەرۆکایەتی کـرد کـە قسـە نـەدەم بـەو کەسـانەی کـە ناویانم نەنووسیوە، دەفەرموو هەشە قسەی کردو تۆ لەجێگای من دانیشە بڵێ قسە مەکەن، کاك ئەنوەر بـە تووڕەیی داوای قسە کردنی کرد، کاك محمد فەرەج بە عاجزی داوای کـرد، کـاك محمـد حـەکیم لـەوێوە تـوڕە بوو، هەموویان بەهەمان شێوە، هەر بەو بەیانیە تەعلیقێکم لێدان وتم هەمووتان بـوون بـە مـوفتی، لەبـەر ئەوە هەر کەسێك داوای کردووە هەر ڕێگا بـەوە ئـەدەم، ئەگـەر نەگەشـتینە نەتیجـەو نـەمانتوانی حـەسمی بکەین ئەو وەختـە جارێکی تـر قسـەی لەسـەر ئەکـەین، کـاك دکتـۆر کـەمال قسـە ئـەکات، دوایـی دەیخەمـە صیغەی نیهائی فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەحەقیقەتدا ئێمە دانیشتووین بۆ ئەوەی شتێك دابنێین عەدالەت ڕەچاو بکرێت، بەنیسـبەت ژن، ئافرەتـە، خوشکە، دایکە، هەر شتێکە، بڵێین زوڵمیان لێ نەکراوە، وەڵلاهی لێیان کراوە، یەعنی ئێستا کە ئەو حسەیان هەیـە، بـۆ ئـەوەی زۆر دڵنیـا بـن، کـە لـەداهاتوودا قانونێـك دابنـدرێت زوڵمیـان لـێ نـەکرێت، ئـەوە حـەقی هەموومانـە وەکـو مامۆسـتا مـەلا ئـەنوەر فـەرمووی، کـە زۆر بـەوردی و زۆر بەجـدی ئـەوە ڕەچـاو بکـەین، بەنیسبەت ئەو خوشکەی کە وتی ڕێژەی تـەڵاق زیـاد بـووە ئـەوە ڕاسـتە، چـونکە ئینسـان زۆر بـووە، جـاران ئینسـان کـەم بـوو بەنیسـبەت ئـەو نیسـبەی خـەڵکی ئـەو شـوێنە تـەڵاق هـەبووە، ئێسـتا ئینسـان زۆر بـووە، نیسبەکەش زیاد بووە، بەنیسبەت ئەوەی کە پیاوێك عەقدێك بکات خـۆی ڕازی بێـت، تـەفویزی تـەرەفی تـر بکات کە تەڵاقی لەدەست بێت، بۆ ئێمە ببین بەمانع بڵێین نـابێ ئـەو پیـاوە لـە داهـاتوودا ئـەو شـتە بکـات، ئیحتیماله ئەگەر پیاوەکە ڕازی نەبێت تەفویزی ئەو ژنەی کە ئـەیهێنێت تـەڵاقی لەدەسـت بێـت، ئیتیفـاقی لەسەر بکات و ژنەکە موافەقەتی کرد ئەویش ئەبێ، بەڵام ئەگەر پیاوەکە خۆی حازر بێت ئـەو شـتە بکـات، بۆ ئەوە نـەبێت، پێویسـتە ئـەو شـتە بکرێـت مـن پشـتیوانی لـە پێشـنیارەکەی کـاك خـەلیل بـە ئیزافەکـەی خوشکە سۆزان دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ئێستا ئەگەر ئیجازەم بدەن، چونکە ئەگـەر موناقەشـە بـەردەوام بێـت زۆر ئەخایـەنێت، باشـە ئێستا ئەو موقتەرەحەی کە هاتووە کاکە ناکرێت هەموو هەر قسە بکەن، ئـەو ڕەدی ئـەو بداتـەوە، یـەکێکی تر ڕەدی ئەوی تریان بداتەوە، زۆر ئەخایەنێت ئەوەش ناکرێت، ئێستا یەکەم موقتەرەح دەخەمـە دەنگـەوە (شهادة شاهدين متمتعين بالاهلية القانونية على عقد الزواج ويستوي في ذلك الرجـل والمـرأة) کـە دەبـێ دوو شاهد ئەهلیەی قانونیان هەبێت، لەسەر مارەبڕین لەوەدا ژن و پیاو وەکـو یـەکن، ئـەوە ڕەئـی یەکەمـە، زۆر

لەئەندامانی پەرلەمان پشتیگریان لەو ڕەئیە کردووە، لەڕووی شەریعەتەوە هیچ خیلافی نیە، لەگەڵ دینی ئیسلامی، دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ ئەوە قبوڵکرا، فەقەرەی دووەم کەدەڵێت(للزوجة ان تشترط علی الزوج عند عقد الزواج تفویضها بالتطلیق) لەجیاتی فەقەرەی سێ هاتووە، کە کاك دکتۆر نوری ئیشارەتی پێداو منیش ئیشارەتم پێدابوو، فەقەرەی سێ بمێنێتەوە، ئەو جوملەی ئەخیری ئێرەش ئیزافە بکرێت، واتە وای لێ دێت (الشروط المشروعة التي تشترط ضمن عقد الزواج معتبرة یجب الایفاء بها و للزوجة ان تشترط علی الزوج عند عقد الزواج تفویضها بالتطلیق) ئەوە هەمووی ئەگرێتەوە، بەڵێ کاك کەریم بزانم چیت هەیە، فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی دوای ئەوەی کاك عادل ئیشارەتی پێدا لە تەعریفی تەڵاق، لە ماددەی 34 باس لەوە ئەکات کە زەوجە لەحاڵەتی (تفویض) حەقی تەتلیقی هەیە، یان تەوکیل لە تەعریفی تەڵاق، ماددەی 34 لای جەنابتانە، مولاحەزەی ئەوە بکەن، لەوێش هاتووە لێرەش دووبارە ئەبێتەوە، بۆ ئەوەی موعیب نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە هەموو قسەشت کرد، ئەوە عیلاقەی بەو بابەتەوە نیە کەباسی ئەکەین، نیهائیەن عیلاقەی بەوەوە نیە، ڕەبتی نیە لەگەڵ نە لەدوور نە لە نزیکەوە، ئەوە تەفویزە شتێکی تر تەفویز ئەکات بۆ تەڵاق، ئەوەی کە ئێمە باسی ئەکەین لە عەقدی زەواجەکەیە کە دەبێ ئەو بەندە بنووسرێت، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

فەقەرەی سێ ئێمە وەکو کوێستان خان وتی، لەگەڵ مانەوەیم، بەڵام حەقی تەفویزی تەڵاق با وەکو خۆی بمێنێتەوە، چونکە ئەو شروتە مەشروعانەی کە شەرتی ئەکات تەنها تەفویز نیە بەتەڵاق، ئێمە لەماددەی دوێنێدا شتێکی ترمان ئیزافە کرد، حەقێکی ترماندا بە ژن، کەئەتوانێ ئیشتراتی ئەوە بکات کە ژنی بەسەر نەیەت، ڕەنگە شتی تری هەبێت، لەبەرئەوە من پێم باشە ئەو فەقەرەیە بەتەنها خۆی بمێنێتەوە، یەعنی ئیزافە بکرێت وفەقەرەی سێش بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

عەینەن شت ئەکات، ئەگەر وایە باشە ئێستا کێ لەگەڵ ئەوەدایە کە سێیەم بمێنێتەوە، با دەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ کەواتە سێیەم وەکو نووسراوە دەمێنێتەوە، ضوارەم (للزوجة ان تشترط علی الزوج عند عقد الزواج تفویضها بالتطلیق) کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ ئەویش قبوڵکرا بەکۆی دەنگ، ئەو ماددەیە بەو سێ گۆڕانکارییە دەخەمە دەنگەوە، کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بە کۆی دەنگ وەرگیرا بۆ ماددەی دواتر.

بەڕێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

الفصل الثالث

الاهلية

يوقف العمل بالفقرة (2) من المادة السابعة و يحل محلها مايلي:

للقاضي ان يأذن بزواج احد الزوجين المريض عقليا اذا ثبت بتقرير طبي على ان زواجه لايضر بالمجتمع و انه في مصلحته الشخصية اذا قبل الزواج الاخر بالزواج قبولاً صريحاً كتابة في عقد الزواج.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ڕەئی لیژنەكان تكایە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بڕگەی شەشەم لە ڕاپۆرتی لیژنە یاسایی كەباس لە هەمواركردنی ماددەی حەوتی ئەصڵی پرۆژەكە ئەكات، (اما فيما يتعلق بالمادة السابعة من القانون والتى ستصبح المادة الرابعة من المشروع فتؤيدها اللجنة المشتركة و كالآتى:.

المادة الرابعة/ يوقف العمل بحكم الفقرة(2) من المادة السابعة ويحل محلها مايلى:

2- للقاضي ان يأذن بزواج احد الزوجين المريض عقلياً اذا ثبت بتقرير طبي ان زواجه لايضربالمجتمع وانه في مصلحته الشخصية وقبل الزوج الآخر بهذا الزواج قبولاً صريحاً كتابة في عقد الزواج). ئەوەی لێرە زیاد كراوە لەو بڕگەیە لە هەمواركردنەكە وەكو لە ڕاپۆرتی هاوبەش هاتووە، لەئەصڵی یاساكە هەیە تا (قبولاً صريحاً) تەنها ئەوە زیادكراوە (كتابة في عقد الزواج) كە دەبێ بەشێوەیەكی نووسراو بێت، بەس ئەو بڕگەیە زیاد كراوە لە ئەصڵی قانونەكە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

فەرموو كوێستان خان.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە وەكو لیژنەی ژنان، لەگەڵ ئەصڵی پرۆژەكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك اسعد فەرموو.

بەڕێز اسعد شاكر امين:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمەش لەگەڵ هەمواركردنەكەین بەكۆی دەنگ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەکو خوشکە ڕۆژان وتی فەقەت کتابة في عقد الزواج **زیاد بووە، ئەویش زیادە فی توسیق وەلەو لە مەحاکم قبولاً و صریحاً ئەنووسرێت، بەڵام باشە بمێنێت، بەس لێرە من ئەڵێم لێرە نەخۆشی عەقلی و شێت کە بچێتە سەرشەقام و ئەو شتانە، زۆر گرنگە کە زیاتر تەئکیدی لێ بکرێتەوە، ئەو تەقریرە توبیە پێم باشە بڵێین صادر من هیئە مختصە، چونکە هەندێجار تەقریری توبی ئیحتیمالە هەر دکتۆرێك بەتەنها دەری بکات، تا زیاتر تەئکیدی هەبێت، چونکە عامیلی ویراسی دکتۆرەکان لێرەنە ئیختیصاصیان باشترە، تەقریری توبی صادر من الهیئە المختصە من پێم باشترە، ئەوە بوو موقتەرەحی من، زۆر سوپاس.**

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دکتۆر کەمال قسەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەحەقیقەت ئەمە بە زەرەری ئافرەتە، بەزەرەری ژنە، چونکە پیاوێك شێتیش بێت ژنێکی ڕێك وپێك کەسوکاری ڕازی ئەکەن ئەڵێن ئەمە ئەتوانێ لەگەڵیدا بژێت، بۆیە بۆ ئەمە پێویستە زۆر بەوردی لەسەری بوەستین، چونکە من لە تەجروبە بینیومە لەناو ئەم هەرێمی کوردستانەی خۆمان، ژنی زۆر موحتەرەمیان داوە بە پیاوێکی نیو شێت، کە عەلا ئەساس عاقڵ ئەبێ یان عاقڵ بووە، پاشان ژنەکەی کوشتووەو سووتاندوویەتی، لەبەر ئەوە پیاوێکی عاقڵ ناچێت ژنێکی شێت بهێنێت، بە حەقیقەت نایهێنێت، ئەمە بە زەرەری هەردووکیانە، بۆیە پاشان وەکو کاك خەلیل وتی منداڵیان ئەبێت، منداڵەکان ویراسیەن نقلێ ئەبێت و ئەوانیش شێت دەرئەچن، واجبی حکومەتە شێتەکان چاك بکات، ئەسالیبێکی تر بۆ ژیانی بەختەوەری ئەو کەسانە دابین بکات، ئەگەر ئینسانێك عەقڵی تەواو نەبێت و خێزانێکیش بکەوێتە سەری بەخوا هێشتا شێت تر ئەبێت، واتە چاکتر نابێت، بەڵکو شێت تر ئەبێت، لەبەر ئەوە من داوا لە بەڕێزان ئەکەم زۆر ورد لەسەری بوەستن بۆ ئەوەی صیاغەیەك بهێنین کە ئەو کۆمەڵگایە تووشی نەخۆشی زیاتر نەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان احمد خضر پاشا:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من لەگەڵ پێشنیارەكەی كاك دكتۆر كەمالم، بەڕاستی مەسەلەكە خێزانە نابێ ئێمە بە عاتیفە بچینە ناو مەوزوعەكەوە، ئەوە چیە با دڵی ئەوە نەشكێنین ژنەو ئەوە كچە بەپێچەوانەشەوە پیاوێك، لێرەدا مەسەلەكە وەچەی لێ دێتە گۆڕێ و خێزانی لێ دەكەوێتەوە، منداڵ و مەسئولیەت دەكەوێتە گۆڕێ و دەكەوێتە ئەستۆی ئەو خێزانە، كۆمەڵگاش لێ مەسئول ئەبێت وحكومەتیش بەهەمان شێوە، ئەوە یەك، دوو: لێرەش موعارز ئەبێت لەگەڵ فەقەرەی دووی ماددەی 10، سێیەم: حكومەت لەلایەك بێت چارەسەری ئەو نەخۆشیانە بكات و منداڵەكانیشی بەملدا دێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

دكتۆر فوئاد فەرموو.

بەڕێز د.فؤاد احمد محمد بابان:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لەڕاسیتدا من پێشنیارێكم هەیە لەوەی كە كاك خەلیل فەرمووی، هەر چەند تەقاریری توبی جۆرەها تەقریر هەیە، لەبەر ئەوە وا باشترە بووترێت (لجنة طبیة رسیمیة المختصة) بۆ ئەوەی هەموو لیژنەكە تایبەت مەند بێت كەوا بڕیار بدات لەسەر ئەوەی نەخۆشێك عەقڵی تەواو نەبێت ژن بێنێت یان شوو بكات، لەپاشدا لێرەدا دوو شەرتی باش داندراوە، بۆ ڕوونكردنەوەكەی كاك كەمال، چونكە ئەڵێت ئەو تەقریرە توبیە ئەبێ وا باس بكات كە (زواجە لایضر بالمجتمع)ئەمە یەك، دووش: (انه في مصلحته الشخصیة)، واتە دوو مەرجی داناوە بۆ ئەوە، لەبەر ئەوە ئەو دوو مەرجە ئەو لیژنە توبیە موختەصە ڕەچاوی بكات مانای وایە كێشە نابێت، هەرچەند ئەبێ ئەوەش بزاندرێت كەوا هەندێ نەخۆشی عەقڵی هەیە، ئەگوازرێتەوە بۆ نەوەكانی داهاتوو، بەڵام ئەو لیژنە توبیە ئەبێ ئەم دوو خاڵە رەچاو بكات، لەبەر ئەوە پێم وایە ئەگەر وا بوترێت باشترە، نەك هەر تەقریری توبی (تقریر اللجنة الطبیة الرسمیة المختصة)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

فضیلة خان فەرموو.

بەڕێز فضیلة رمضان سعدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وابزانم لێرەدا ئەو خاڵە مەبەستی ئەوە نینە كە شێت بت، هەندەك هەیە شێت نینە بەس نەخۆشی ئەعسابی هەنە، یەعنی مانگی جارەك یان دووجارا ئیغما دەبیتن دەدەقیقەیەك ئاوها، پشتگیری لە مامۆستا خەلیلیش ئەكەم، ئەوە هەبێت بۆ سەلامەی هەردووكیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

گێلاس خان فەرموو.

بەڕێز گێلاس محی الدین محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش پشتیوانی لە ڕاکەی کاك خەلیل ودکتۆر فوئاد ئەکەم، کە لیژنەیەکی موختەص بێت، لەبەر ئەوەی زۆرجار ڕاپۆرتی پزیشکی هاتووەو ئەصڵی مەسەلەکەش وا دەرنەچووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دکتۆرە هالە فەرموو.

بەڕێز د.هالە سهیل وادی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش تەئیدی دکتۆر فوئاد ئەکەم، کە لیژنەی توبی موختەص بێت، کە تەقریرەکە ئەدات لێرەشدا کەلیمەی (في مصلحته الشخصية) بکرێت (في مصلحتهما الشخصية) یەعنی ئەگەر ئەو نەخۆشی عەقڵی هەیە و مەصڵەحەتی هەیە لەو زەواجە، دەبێ ژنەکەش مەصڵەحەتێکی هەبێت، ئەگینا بۆ قبوڵ ئەکات شوو بەیەکێکی موتەخەلیف بکات، یان نەخۆشی عەقڵی هەبێت، مەسەلەی نەخۆشی عەقڵیش دەرەجاتە، نەخۆشی زۆر سووك هەیە کەئەصڵەن بە نەخۆش دانانرێت، حاڵاتی جنون هەیە کە ئەصڵەن بۆی نیە ژن بهێنێت، ئەوەش کەوابوو لیژنەی توبی قەرار ئەدات، زۆر پێویستە لیژنەی توبی موختەص هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دلێر فەرموو.

بەڕێز دلێر محمد شریف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خۆی من نازانم لە فەقەرەی یەکی ماددەی حەوتدا شتێکی تر ئەڵێت، موخالفی ئەو فەقەرەیەی دوو ئەکات، شەرتی تەواو بوونی ئەهلیەی زەواج بە 18 ساڵی داناوە، بڕگەی یەکی لە بڕگەی دوودا ئەڵێت ئەگەر نەخۆشەکە عەقڵیەن نەخۆش بوو، ئەو کەسەی کە شوو ئەکات بۆی هەیە بدرێت بەشوو، لەفەقەرەی یەکەم خۆی ئیکمالی ئەهلیەی زەواج، عەقڵ و تەمەنە، یەك لەو شەرتانە عەقڵە دەی باشە کە عەقڵی تەواو نەبوو کەوابوو فەقەرەی یەك تەناقوز ئەکات لەگەڵ فەقەرەی دوودا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جارێ با من تەوزیحێك بدەم، ئەو ماددەیە لە قانونی عێراقیشدا هەیە، زۆریش دراسەت کراوە، لەلایەن خەڵکی پسپۆڕ و بەتەجروبە، ئەمە ساڵێك ودووساڵ نیە، ڕەنگە 50 ساڵ بێت ئەو قانونە هەیە، یەعنی ئەو ماددەیە لە مەحاکمی شەرعی تەتبیق ئەکرێت، من لەگەڵ ئەوەدا کە لیژنەی توبی موختەص بێت، ئەوە ڕاستە هەمووتان ئاماژەتان پێکرد، بەڵام خۆ مەبەست ئەو شێتە نیە، کە لەسەر جادەیە و خەڵك ئیزعاج ئەکات، هەندێ نەخۆش هەیە بۆچی ئاماژەم بە لیژنە کرد، بۆ تەقریری توبی دەبێ ئەم لیژنەیە بڵێت کە

منداڵیان بوو، ئەو نەخۆشیە ئینتیقال ناكات بۆ منداڵەكەیان، بڵێت ئەو نەخۆشە خەتەر نیە لەسەر ژنەكە كە بیكوژێت، یان پەلاماری خەڵك بدات، دەبێ ئەو شتانەی تێدا بێت، كاك عەونی لەو تەنیشتەوە دوو نموونەی هێنایەوە بۆم، لە هەولێر ناسیاوەو خەڵك دەناسێت، نەخۆش بوون دوای ئەوەی ژنیان هێناوە چاك بوونەتەوە، واتە مومكینە عیلاج بێت، خۆ شەرت نیە شێتەكە هەر پیاو بێت بەڵكو ئیحتیمالە ژنیش بێت، ئەگەر مێرد بكات ئەویش چاك ئەبێتەوە، ئەوە دەخەمە دەنگەوە بە ئیزافەكەوە، للقاضي ان یأذن بزواج احد الزوجین المریض عقلیا اذا ثبت بتقریر منلجنة طبیة مختصة على ان زواجه لایضر بالمجتمع و انه في مصلحته الشخصیة اذا قبل الزواج الاخر بالزواج قبولاً صریحاً كتابة في عقد الزواج. كێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات تكایە؟ فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟ بە كۆی دەنگ قبوڵكرا بۆ ماددەی دواتر.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

یوقف العمل بالفقرة(1) من المادة الثامنة من الفصل الثالث ویحل محلها مایلي:

1-اذا طلب من اكمل السادسة عشرة من العمر الزواج، فللقاضي ان یأذن به، اذا ثبت له اهلیته و قابلیته البدنیة، بعد موافقة ولیه الشرعي فإذا امتنع الولي طلب القاضي منه الموافقة خلال مدة یحددها له، فإن لم یعترض او كان اعتراضه غیر جدیر بالاعتبار اذن القاضي بالزواج، وتضاف الفقرة التالیة الى المادة الثامنة: 3- تعتبر الام ولیاً اذا كان الاب متوفیاً او غائباً و فیما اذا كانت حاضنة.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

دكتۆرە رۆژان فەرموو.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمەش لە لیژنەی یاسایی لەگەڵ ئەوەداین كە ماددەكە وەكو خۆی بمێنێتەوە وەكو چۆن لە پرۆژەكەدا هاتووە، كە دەكاتە ماددەی پێنج، لە ئەصڵی پرۆژەكە ماددەی هەشتە، بەزیاد كردنی برگەی سێ، اما فیما یتعلق بالمادة الثامنة من القانون والتي ستصبح المادة الخامسة من المشروع فان اللجنة المشتركة تؤیدها مع اضافة فقرة (ثالثة) الیها كما هو وارد في المشروع وكالآتی:

المادة الخامسة/ تضاف فقرة بتسلسل (3) الى المادة الثامنة من القانون في أقلیم كوردستان ـ العراق وكالآتی:

(3) تعتبر الام ولیاً اذا كان الاب متوفیاً او غائباً وكانت حاضنة). زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە، لەگەڵ ئەصڵی پرۆژەکەین داواش ئەکەین(وفیما اذا کانت) ئەوە دابندرێتەوە، واتە ئیزافە بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك اسعد فەرموو.

بەڕێز اسعد شاکر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەندامانی لیژنە بە تێکڕای دەنگ پشتیگرییان لەو پێشنیارە کردووە، کەلە پرۆژەکەدا هاتووە،یەکەم: سەبارەت بەتەمەنی شووکردن لە 15 ساڵیەوە بۆ 16 ساڵی بگۆڕدرێت، دووەم: سەبارەت بەو پێشنیارەی کە بۆ ماددەی هەشت کراوە، لە پرۆژەی یاساکەشدا هاتووە، واتە بۆ زیاد کردنی بڕگەی سێ لەگەڵ پرۆژەکەداین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەمە ماددەی حەوتە، ماددەی شەش باسی ئەهلیەی کامیلە دەکات، پێشتر ئەهلیەی قانونی کامیلە بلوغە و 18 ساڵیە، لێرەدا ئەهلیە حالاتی تری ئیستسنائی هەیە، کە بۆ قەزا ئەگەڕێتەوە، ئەوە پێشتر لە قانونی پێشتر 15 بوو، لە قانونی مەدەنیش هەر هەیە، 15 ساڵە لێرە ساڵێك زیاد کراوە بۆ زەواج، چونکە زیاتر روشد و نوزجی پێویستە، ئەم ساڵەی بۆ دانراوە، بۆیە ئێمەش پشتگیریمان کرد، کە ببێت بە 16 ساڵ، ئەوی تر کە دەڵێت(تعتبر الام ولیاً او اذا کانت)، یەعنی ئەمە مەوزوعێکی زمانەوانیە، یەعنی دەقیق ترە لەوەی کەتۆ بڵێت (اذا کانت حاضنة) کەوابوو ئەمە باشترە، بەمە موعالەجەی ئەوە کراوەو سابت بووە لە مەحاکم، پێشتر ویلایەت بەتەدەروج بووە، تەبعەن لەلای شیعە شتێك بوو لەلای سونەش شتێکی تر، کەوا بوو ئەگەر باوك نەبێت دەچێتە باپیر ومام و دواتریش برا، واتە دایکی تێدا نیە، سابت بووە کە دایك زیاتر مەصڵەحەتی ئەم کوڕە یان ئەم کچانە ئەزانێ، تەبعەن ئێستا لەمەحاکم ئەو شتە ئەکەن، دایکەکە ئەهێنن، بەلام لێرە پێی نالێن وەلی دەیکەن بە وەصی، چونکە لە قانون ئەڵێت یان وەلی بێت یان وەصی، ئیعتیبار ئەکەن کە دایکەکە وەصیە، ئێمە ئەڵێین با هەر وەلی بێت هیچ موشکیلە نیە، مادام باوك نەماوە یان غائیبە، کەوابوو دایك بە وەلی نزیکترە لە باپیر لە مام بۆ مەصڵەحەتی ئەم کچە، لێرەدا ویلایەتیش نەماوە بەڵکو ئیلتیزامە، ئیلتیزام لازمە لە مەصڵەحەتی ئەوە بێت کە تۆ بۆی دەکەیت، کە کچە یان کوڕە، لەبەر ئەوە شتێکی زۆر جوان هاتووە، ئێمە وەکو لیژنەکان پشتگیری لێ ئەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك خەلیل وەصی بۆ مردوو نیە؟ داوا ئەكەم لە كوێستان خان ئەو فەرقە شەرح بكەن، (في ما اذا كانت حاضنة)و (وكانت حاضنة) جیاوازییەكە لە چی دایە؟، فەرموو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

فەرقەكە لەوەدایە كە دەڵێت كاتێ وەلیە كە باوكەكە مردبێ یان غائیب بێت، بەڵام هەندێجار هەیە ئەم ژن و مێردە جیابوونەتەوە، منداڵەكان دایكیان بەخێویان ئەكات، پێویستە لەو حاڵەتەشدا دایكەكە وەلی بێت نەك باوك، یان ئەبێ حاڵەتی تەلاقیش زیاد بكرێت یان (وفي ما اذا كانت حاضنة) بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من ڕێزم هەیە بۆ ئەو تەفسیرە بەس بەو شێوە نیە، كە كوێستان خان تەفسیری كرد، حەزانە لە هەندێ حاڵەت بۆ دایكە لە هەندێكیش بۆ باوكە، لێرەدا ئەوە ئەگرێتەوە كە حەزانەكە بۆ دایك بوو، یەعنی (في حضانة امها) مەسەلەكە ئەوەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عەونی فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

كاك خەلیل ئیشارەتی بە نوقتەیەكی خیلافی قانوندا، ڕێزم هەیە بۆ ڕەئیەكەی ئیشارەتی بە وەصیە دا كە ژن دەبێت بە وەصیە، ئەوە لە حاڵەتێكدا ئەبێت كە باوكە كە بمرێت، بەپێی ماددەی(75) لە قانونی ئەحوالی شەخصی، هەر مەبەستم ئەوە بوو كە تەوزیحی بكەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كوێستان خان فەرموو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

پێش هەموو شتێك، ئەگەر مەسەلەكە زمانەوانیە ئێمە داوا ئەكەین وەكو خۆی لێبێتەوە، ئەگەر هەر تەنها زمانەوانیە، واتە ئەگەر شتی تری تێدا نیە، بەڵام ئەوەی من تێگەیشتووم و لیژنەكەمان تێگەیشتووە، لەو حاڵەتەی كە مێردەكە مردووە، یان غائیبەو دایكەكە حازینە، ئەو كاتە ئەبێت بەوەلی، بەڵام ئەی ئەگەر

جیاببوونەوەو دایکەکە ئەم منداڵەی بەخێو کردبوو، پیاوەکەش لە منداڵەکەی نەپرسیەوە، بۆ ئەبێ باوک وەلی بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دیارە زۆر کەس ئەیەوێت قسە بکات، ناوتان ئەنووسم، کاك محمد فەرەج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کاتێك بۆ مردوو یان غائب بۆ باوکەکە ئەوە ڕاستە، دایك ئەو جێگایە بگرێتەوە، یەعنی مافێکی شەرعی زۆر باشە، ئەتوانێ لەو مەسەلەیە قسە بکات، بەڵام ئەگەر لە مەسەلەی فیراقدا بوو، یەعنی فیراقی تەڵاق بوو، هەردووکیشیان مابوون لە ژیاندا، تەنانەت لە قورئاندا ئیشارەت بەوە ئەکات، ئەگەر ئەمە بۆ ڕیزاعە بوو ئەبێ تەشاور لە مابەینیاندا هەبێت، یەعنی هەزار مەسئولیەتی موشتەرەکیان ماوە، نابێ پیاوەکەش حەزف بکەین حەتا وەختی ئەو منداڵە کە ئیفتیراق دەکەن و جیا دەبنەو منداڵێکیان دەبێ ئەبێ بۆ ریزاعە، یەعنی بۆ شیر دان یان، بیخەنە حەزانەیەك ئەبێ هەردووك تەشاور بکەن، ئیتیفاق بکەن لەسەر جێگایەك، نەك ئەو بە مەیلی خۆی و ئەو بە مەیلی خۆی مەنع بکات، جا ئەمە ئەهلیەتی منداڵ لە سنی زەواجدا ئەیکرد مەسەلەی باوك و دایك ئەگوێزرێتەوە، لەبەر ئەوە بڵێین ئەوە هەردووکیان مەسئولیەتی موشتەرەك بێت، یەعنی هەردووکیان لەو منداڵە تەشاوریان هەبێ و رێك بکەون لەسەر صیغەیەك، حازینەکە بۆ ئەوەیە کە ئەو پیاوە مردبێ یان غائیب بێ و دایکەکە لەسەرییەتی، مامەکە لە کوێ ئاگای لێیەتی؟ لەوانەیە هەر نەیەت بۆ ماڵیان، لەبەر ئەوە جێگەی خۆیەتی ئەم بیبات، بەڵام ئەگەر فوراقی تەلاق بوو، پێم وایە ئەبێ هەردووکیان ڕەئیان وەربگیرێ لەو مەسەلەیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك جەمال فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە راستیدا من تێبینیم لەسەر شتەکانی تر نیە، بەڵام حەز دەکەم تەئکید لەسەر خاڵێك بکەمەوە، مەقتەعی دووەم: (اذا ثبت له اهليته و قابليته البدنية) یەعنی شکی هەیە لەوە کە 16 ساڵ شیاوی ژن هێنان بێ، تەبیعی لە سەردەمی ئەمڕۆ ئەوەی کە من بزانم لە هیچ شوێنێك 16 ساڵ قبوڵ ناکەن، جگە لە ئەو مەنتیقەی شەرقی ئەوسەت، چونکە 16 ساڵ موتەکامیل نیە، نە جسمیەن و نە عەقلیەن و نە هەستی بە شتێك هەیە، دووەم هەر زەواجێك لەو مەجالە و لەو عومرە ببێت ئەوە سەرکەوتنی زۆر مەحالە، لەبەر ئەوە من قەناعەتم وایە با لەو خاڵە لەگەڵ خەڵکی تر بین و لەگەڵ ئەو هەموو عالەمە و ئەو هەموو خەڵکە پسپۆڕەی کە 18 ساڵیان کردۆتە بنەمایەك بۆ زەواج، وەڵڵاهی زەلامێك ببێنن 24 ساڵ بێت هەتا ئەگەر لە سەیارەیەکدا بێت و لەگەڵ یەکێك کە 16 ساڵ بێت حوکمی ژیان بدرێ، یەعنی ئەوەندە

نارەحەتە، یەعنی وەکو وایە کوشتبێتی لەبەر ئەوە من داوام وایـە ئـەو 16 سـاڵە بکرێـت بـە 18 سـاڵ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مـن موداخەلـەم لەسـەر ئەوەیـە ئـەڵێ کـە وەلـی ئـەمر بچێتە بـە دەسـت حـاکم و ئیعـتیراز بکـات، دوایـی ئیعتیرازەکەی لای حـاکم مـەقبوڵ نـەبێت، تەسـەور ناکـەم، ئـەوە حاڵـەتی زۆر نـادرە، وەلـی ئـەمر ئەصـڵەن ئەگەر رازی نەبێ هەر موافیق نەبێ ئەوە هەر ناچێتە بە دەست حـاکم، بـەڵام حاڵـەتی تـر دێتـەوە ئـاراوە، حاڵەتی خۆشەویستیە و حاڵەتی رەدووکەوتنە، یەعنی حاڵەتی تایبەتی دێتە ئـاراوە، مـن پـێم وایـە وای لـێ بێ، او اذا وجد القاضي ضرورة قصوى لـذلك اذن بـالزواج، یـەعنی زەرورەی قوسـوای بـۆ ئیزافـە بکـرێ ئـەو جوملەیە، یەعنی ئەگەر وەلی ئـەمر رازی نـەبێ ئەصـڵەن ناچێتە بـەردەم حـاکم، زۆر حاڵـەت هەیـە ئـەبێ وەلـی ئـەمر ئیجبـار بکـرێ بچێتە لای حـاکم، چـونکە وەلـی ئـەمر سـەد درۆی دێنیتـەوە وەلـڵا کچمانە و شەرەفمان دەشکێ و حەیامان ئەچێ، بۆیە ئەگەر زەروورەی قصوا بوو و حاکم بتوانێ لە جیاتی وەلی ئەمر قەرار بدات و جێبەجێێ بکات.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لە فەقەرەیە دوو: للقاضي ان يأذن ، لە فەقەرە دوو بەس لە ئەسـڵی هینەکـە، بـەس لـەوێ دەبـێ هینەکـە 15 ساڵ ببێتە 16 ساڵ ئەگەر ئیقرار بکرێ، کاك جەعفەر فەرموو.

بەڕێز جعفر مصطفى معروف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من تەئیدی رەئی کاك جەمال قاسم دەکەم، ببێتە 18 ساڵەکە ئەوە یەك، دوو ئەو بڕگەی سێکە زیاد کراوە بڕگەیەکی زۆر چاکە و پیرۆزیشە، بەڵام ئەوە ڕاکردنە بۆ خۆ دزینەوەی کـەس و کـاری ئـەو منداڵانەیـە کـە باوکیان تێك ئەچێ لەو عائیلە، لەبەر ئەوە بە رەئی من ئەو بڕگە بۆ خۆی بمێنێ و بۆ هاوکاری ئافرەتەکـە ئەوەی بۆ زیاد بکرێ(بە هاوکاری واریسی یەکەمی ئەو پیـاوە) ئـەو منداڵانـە بـە خێـو بکـرێن، چـونکە ئـەو کاتە دەبێتە حوجەیەك مامی یان برای گەورەی یان خەڵکی دیکە ناچێتە دوای ئـەو منداڵانـە، ئـافرەت بـە تەنیادەرەقەتی ئەوە نایەت منداڵ بە تەنیا بەخێو بکات، هەشت منداڵ بـەخێو بکـات، ئەگـەر ئێمـە ئـەوەی بە موتلەقی دابنێن عیلاقەی بە واریسی مێردەکەیەوە نـەمێنێت ئـەو منداڵانـە زەرەر دەکـەن و ئافرەتەکـە دەکەوێتە ژێر بارێکی گرانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

چرۆ خان فەرموو.

بەڕێز چرۆ علی حمه امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەتساڵەکەوە بەراستی 16 ساڵ منیش پێم باشترە بکرێت بە 18 ساڵ، چونکە لە زۆربەی وڵاتانی دەوروبەریش وا هاتووە کە 18 ساڵە، بە نیسبەت خاڵی سێیەم بۆ ئەوەی مەسەلەن ئەگەر هاتو باوکەکە غائیب بێ یان متەوەفی بێ یان هەتا ئەگەر هاتو مەوجودیش بێ، بەڵام مەسەلەی جیابوونەوەی هەبێ و منداڵ لای دایکی پەروەردە بووبێ، بەرای من ئەگەر بەو شێوەیەی لێ بکرێ باشە: تعتبر الام وليآ اذا كانت حاضنة، ئیتر هەمووی ئەگرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کاك حاتم، فەرموو.

بەڕێز حاتم محمد جان حسن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا منیش لە ڕەئی تەمەنەکە هەر هەمان ڕەئی ئەو بەڕێزانەم هەیە بکرێتە 18 ساڵ ، بەڵام پرسیارێکم لە لێژنەی قانونی و لێژنەی ئەوقاف هەیە کە لێرەدا حاڵەت هەیە، ئەگەر ئافرەتێك دوو کچی هەیە بۆ خۆی پێی خۆش بووە لەگەڵ کچەکانی خۆی بمێنێتەوە، بەڵام کەسوکاری دوای ئەوەی کە پیاوەکەی نەماوەو مردووە یان ون بووە، ئافرەتەکەیان بردوەتەوە بە زۆر، بردوویانە لای خۆیان و کچەکانی چوونەتە لای مام و کەسوکارەکەی، ئایا لێرە تا چەند ئافرەتەکە کە بە خۆشی خۆی نەچووە، بە زۆر بردوویانە، ئایا تا چەند وەلیە بەرامبەر بە کچەکانی بۆ بەشوودانیان؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بەڵێن فەرموو.

بەڕێز حمد عبد الله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەسەر فەقەرەی سێ بەراستی دەمەوێ موداخەلە بکەم، من تێناگەم بۆ لە کاتێك کە ئیلا لە حاڵەتێك کە باوك بمرێ یان غائیب بێ ئەو کاتە بەرپرسیاریەتی ئەخرێتە ئەستۆی دایك؟ ئەگەر دایك ئەو توانایەی هەیە لە دوای مردنی باوکیان، یان غائیب بوونی قابیلیەتی ئەوەی هەیە منداڵەکانی بەڕێوە ببات تا دەیانگەینێتە سنی روشد و بە مێردیان بدات و ژنیان بۆ بێنێ، بۆ لە کاتی ئیستیمراری حاڵەتی زەوجی و ئیستیمراری هاوسەرێیەتی ئەو حەقەمان لێ سەندۆتەوە؟ یەعنی ئەو حەقەمان لێ سەندۆتەوە ئەگەر پیاوەکە مەوجود بێ ئەو حەقەی نیە و تەنها باوك وەلی ئەمرە، یەعنی لەو کاتە ئەهلیەتی نیە، بەڵام ئەگەر مێردەکەی مرد و غائیب بوو ئەو مەسئولیەتە قورسەی ئەخەینە سەر ئەستۆی، ئەو حەقەشی دەدەینێ کە سەرپەرشتیان بکات تا سن الروشد و بەڕێیان بکات، کەواتە ئیسباتە ئەوە دەتوانێ و لە شوێنێکی تریش وتوومانە پێکهێنانی خێزان مەسئولیەتی موشتەرەکەیە، بۆیە بەراستی ناحەقێکی

گەورەیە بەرامبەر ئافرەت دەکرێت لە وەلی ئەمر، من پێشنیاری ئەوە دەکەم کە بنووسرێ(تعتبر الام الى جانب الاب ولياً للقاصر سواء ان كانت الحياة الزوجية مستمرة او منتهية) ئەوە بەراستی عەدالەتی تێدایە بەنیسبەت ئافرەت، من داوا دەکەم ئەو فەقەرەیە تەسبیت بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بەڵێن ئەو قسەیەت وا دیارە لە فەقەرەکە باش حاڵی نەبووی، ئەو فەقەرەیە بۆ ئەوەی نەهاتووە باسی یەکسانی یان نا یەکسانی بکات، لە کاتی وجودی پیاوەکە وەکو یەکن مەسئولیەتەکە، و زۆر ماڵ هەیە ژنەکە وەلیترە لە پیاوەکە و هەمووشمان ئەوە دەزانین، بەڵام حاڵەتێك هەیە ئەگەر پیاوەکە وەفاتی کرد یان غائیب بوو بۆ ئەوە مام یان باپیر یان کەسێکی تر نەییت ببێتە وەلی ئەمر، ئەو بەعەکسەوەیە دیفاعە لە ژن، دیفاعە لە حەقی دایکەکە، زۆر بە وازیح هاتیە، بە قوەت هاتیە بۆ ئەوەی ئەو حەقە بە عورفی عەشائیری و بە عورفی عادەت باپیر یان مامەکە لێان نەستێنێتەوە و بڵێی من وەلیم، بۆ ئەوەی تۆ ژنی و حەقت نیە، مادەم منداڵەکە لای ژنەکەیە ئەو حەقەی بداتە ژن، ئەوە زۆر باش هاتووە و لە جێی خۆیەتی، ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان سلێمان حاجی بشار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بە نیسبەتی من وەللاهی من لەگەڵ ئەوەمە کە تەمەنەکە دوو ساڵی بۆ زیاد بکەین بە تایبەتی بۆ ئێرەش هەر بۆ کور هاتووە بۆ کچ هیچ نەهاتووە، من بە نیسبەت تەمەنەوە بۆ کور بە تایبەتی هەرچەندە بە بڕوای خۆم کەمیشە، بەڵام ئەزعەف الایمان هەر 18 ساڵەکە بێت، کچ ئەتوانێ 16 ساڵ بێت، بەڵام کوڕ بەراستی لە وڵاتی ئێمە و مەسئولیەتی دابین کردنی ماددی ماڵەکە وەردەگرێ، جگە لەوەش بۆ ئەوەی لەگەڵ ئەوەمە کە ژیان بەرپرسیارەتی موشتەرەکی هەیە لە نێوان ژن و پیاو، هەم دایکیش وەلی ئەمرە و هەم باوکیش وەلی ئەمرە، بۆیە لەبەر ئەوەی کە ئەو خاڵە بە جوانی تەئکید بکەینەوە لێرە لە خاڵی (أ) دەڵێ: فاذا امتنع احدى، کەلیمەی (احدى) بۆ زیاد بکرێ لە حاڵەتی کە ژیانی هاوسەرێتی بەردەوام بێت و لە هەردوو کیان مەوجود بن، هەردووکیان وەلی ئەمرن، نەك تەنیا باوکەکە لێرە با حەقی دایکەکە نەخۆینەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك حەسەن، فەرموو.

بەڕێز حسن بابکر احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە یەکەم: اذا طلب من اکمل 16، (من) بۆ ژن و پیاوە تەبیعی، کەواتە بۆ هەردووکیان، فللقاضي ان يأذن به، ئەو (من)ە بۆ هەردووکیان دەگەڕێتەوە، من رەئیم وایە کە 16 ساڵەکە بمێنێتەوە، چونکە ئەوە شتێکی عام نیە، بەڵکو شتێکی ئیستیسنائیە و اذا ثبت اهليته، یەعنی قازی بۆی هەیە لە کاتێکدا کە

ئیسباتی ئەهلیەت و قابلیەتی بەدەنی هەبێ، شەرتێکی تریشی بۆ داناوە (بعد موافقة ولیە الشرعي)، ئەوە لە هەموو موجتەمەعێکدا خەڵکانێك هەیە مەسەلەن لەوانەیە وەکو شتێکی ئیستیسنائی لە 15 ساڵی یان لە 16 ساڵیش لە زۆر رووە تەواو بێت، با ئەو مەجالە بۆ قازی بهێشترێتەوە، ئەو شتە ئەگەر سابیت بوو، سەبارەت بە وەلی بوونی پیاو و ژن لە کاتی وجودی هەردووکیان، یەعنی شەرعەن و بۆ ئەوەی هەموو لایەکمان بزانین هەتاکو باب بمێنێ بەراستی وەلی موشتەرەك نیە بڵێین ویلایەتی موشتەرکە سەبارەت بە منداڵەکانی پێشتر باوکە، ئەگەر باوك مرد ئەویش ئیختیلاف هەیە ئایا بۆ برا دەگەڕێتەوە، بۆ مام ؟ یەعنی ئەوە رێیەکە دۆزراوەتەوە لە شەرعیشدا هەیە کە دایك دانراوە، ئەگەر نا هەتاوەکو ئێستا مەسەلەن لە مەزهەبی ئێمەدا وەکو مەزهەبی ئیمامی شافیعی دوای باوك کە مرد باپیر دێت وەلیە، ئینجا برا دێت ئینجا بۆ مامەکان و ئەوانە، یەعنی کە مەبەستم ئەوەیە لەحاڵەتی مەسەلەن کە باوك و دایك کە دەمێنێت، باوك وەلیە، نەك وەلی موشتەرەك بەشوودانیان و ژن هێنانیان بۆ کوڕەکانیان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو رۆژەی کە من مارەم برا زۆرم حەز دەکرد دایکم ئیمزای بکردبایە، سەراحەتتان پێ ئەڵێم، تەمەنی 38 ساڵ بوو کە دانیشت من و برایەکەمی بەخێو کرد، بۆ؟ ئەگەر باوکیشم مابوو هەر ئەو ئاگای لە ئێمە بوو، یەعنی ئێوە بۆ ژن ئەوەندە بە شتێکی هین سەیری ئەکەن؟ بۆ ئەگەر باوکیش بمێنێ ژن ناتوانێ وەلی بێ؟ جەنابتان وتتان، بۆ باوکەکە و بۆ باپیر و مامەکە ماف ئەوەیان هەبێ ویلایەت بکات؟ برایەکەی ماف ئەوەی هەبێ ویلایە بکات، ئەو دایکەی کە نۆ مانگ بە زگ هەڵیگرتووە، ژیانی بە مەمرە و مەژی بەخێوی کرد، ئێوە لێرە وا ئەزانن خێری پێ ئەکەن سەعاتێکە دانیشتوون قسە ئەکەن لەسەری، ئەوەی مافی ئەوەی هەبێ یان نەیبێ؟ جارێ سەیری ئەوە بکەن حاڵەتە ئینسانیەکانیشی لە لاوە راست بکەن، ئەوە حاڵەتێك بوو، چونکە زۆر تەئسیری لێ کردم، داوای لێبوردن دەکەم ئەگەر تۆزێك دەنگیشم بەرز کردبێتەوە، هەر بۆ روونکردنەوەیەك لە ماددەی 7 دا هاتووە ئەوەی کە شوو دەکات و ژن ئەهێنێ ئەبێ 18 ساڵی تەواو کردبێت، یەعنی ئێمە نەمانوتووە با بێت ببێت بە 16 ساڵ، بەڵام لێرە هەندێ حاڵەت هەیە تۆ بتەوێ یان نەتەوێ ئەچن لە دەرەوەی مەحکەمە مارە ئەکەن، ئینجا ئێمە بۆ رێگا لەوە نەگرین؟ ئەگینا خۆی لە هەموو عوراق دونیادا 16 ساڵ منداڵە، ئەوەی ئەو کارەش دەکات کەسێکی نەخۆشە، ئەبێ چارسەر بکرێ، بەڵام ئیتر کە ئەشیکا ئەبێ تۆ ماف ئەو کەسە نەفەوتێنێ، ئەبێ بچێ لە بەردەم مەحکەمە و قازی و بە قازی بڵێ ئەمە ئەتوانێ ژن بهێنێ یان شوو بکات، ئەگینا ئێمە لەگەڵ نەصی ئەصلی قانونەکەین کە ئەبێ 18 ساڵ بێ بۆ ئەوەی بتوانێ لەبەردەم قازیەکە بڵێ من ئەمەوێ شوو بکەم و رازیم یان رازی نیم، بەڵام لە هەندێ حاڵەت هەیە ئەچن لای مەلا مارەی ئەکەن، چاوەڕێ ئەکەن دوو ساڵ یان سێ ساڵ تاکو تەمەنی

ئەبێ بە 18 ساڵ، جا بۆ ئەو مافەی بفەوتێ ئەوکەسە، منداڵەکانیشی ئەگەر منالی هەبێ ئەو فەترەیە، زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە هەموومان ئەزانین ئەو یاسایە بەراستی زۆر وردە و ئەبێ زۆر بە وردانە تەعامولی لەگەڵ بکەین لەبەر ئەوەی پەیوەندی بە هەموو کۆمەڵ و ئەوانەی لە دوای ئێمەش دێن، لێرە ئەڵێ دایك وەلیە ئەگەر باوك مردبوو یان غائیب بوو، غائیب ئەو کەسەیە کە ئێمە ئەزانین ماوە، بەڵام نازانین شوێنی لە کوێیە؟ پێویستە ئێمە مەفقودیش زیاد بکەین، مەفقود ئەو کەسەیە کە نازانین ماوە یان مردووە؟ ئەو حاڵەتە ئەگەر روویدا ئەوە باوکی مەفقودە، لێرە ئەگەر نەینووسی ئەوە لێرە دایك نابێتە وەلی، بۆیە زەرووره وشەی غائیبەن یان مەفقودەن زیاد بکەین بۆی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك غەفوور فەرموو.

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەموو لایەکمان دەزانین پێکهێنانی خێزان مەسئولیەتێکی گەورەیە، ئەو کەسەی کە خێزان پێك دێنێت دەبێ ئیمکانیەتی بەرێوەبردنی ماڵ و منداڵ و ئیدارەکردنی خۆشی هەبێت، بۆیە بە قەناعەتی من ئەو 16 ساڵە زۆر زۆر کەمە، کەسێك تەمەنی 16 ساڵ بێت نە کچەکە و نە کوڕەکەش لەوانەیە ئەو توانایەی نەبێت، راستە ئەوە بۆ حاڵەتی ئیستیسنا داندراوە و لە یاساکە باس لە 18 ساڵ دەکات، بەڵام دەبێ ئێمە رێ بەوە نەدەین و ئەو دەرگایە نەکەینەوە، لەبەر ئەوە ئێستا تەماشا دەکەین لە کۆمەڵگای کوردستان ئەکسەریەتی ئەو حاڵەتانەی کە تەلاق هەیە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوە، لەبەر ئەوە کچە و کوڕە لە حاڵەتێك شوویان کردووە یان ژنی هێناوە لە رووی عەقلیەوە و لە رووی بەدەنیەوە پێنەگەیشتووە، راستە تەقدیرەکە بۆ قازی دەگەرێتەوە، دەچێتە پێش قازی، قازی لەوانەیە لە رووی شکلەوە تەماشایان بکات و بیانبینێت، بەڵام ئەی لە رووی عەقلیەوە؟ ئەی لە رووی بەدەنیەوە، ئەی ئیمکانیەتی ئەوانە؟ خۆ ئەگەر تەداخولاتیش هەبێ لەو ماڵە نوێیە و داوای ماڵی زیادیش بکرێ و لە ماڵی بابیشیان نەمێنێتەوە کورەکە، ئەی ئەو کاتە چۆن دەتوانی خۆی ئیدارە بکات؟ بەراستی دەرگا کردنەوەی ئەوە بە قەناعەتی من شتێکی باش نیە ئەوە شتێکی خراپە، ئێمە یان ئەوەتا بڵێین 18 ساڵەکە دیاری بکەین وەکو برادەرانی تریش باسیان کرد، یان ئەو 16 ساڵە نەمێنێت، تا ئەهلیەتی قانونی خۆی تەواو بکات، من رەئیم لەگەڵ ئەوەیە و ئەوەی دووەمیش من لەگەڵ ئەوەدام کە وەکو خۆی بمینێتەوە، چونکە لەو حاڵەتەدا باس دەکات لە کاتی

غیابیش، کەواتە غیابیش ئەگەر ماوە ئامادە نەبێ لە شوێنێکی ترە، دایکەکە ئەو حەقەی هەبێ کە کچەکەی بە شوو بدات و تەدەخول لە ئەموری کچەکەی بکات بۆ شوودانی، نەك تەنها لە حاڵەتی وەفاتی بێت، مەسەلەن ئێستا تەماشا دەکەین زۆر کەس هەیە لە دەرەوەی وڵاتە لێرە نیە مەسەلەن چوار ساڵ یان پێنج ساڵ و ناگەڕێتەوە، کە نەگەڕاوە با دایك ئەو دەسەڵاتەی هەبێ کە ئیدارەی ماڵەکە دەکات و ئیدارەی منداڵەکانی دەکات، منداڵەکانی بەخێو دەکات با ئەو دەسەڵاتەی هەبێ ئێمە ئەو دەسەڵاتەی لێ بستێنینەوە، لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێخ فەتاح فەرموو.

بەڕێز فتاح عبدالله نەقشبندی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا من لەسەر بڕگەی سێ بێ ئەوەی قسەی بکەم، بە حەقیقەت وەکو ئەوەی سۆزان خان باسی کرد پێم وانیە مەسئولیەتەکە هەر بۆ باوك بێت بە تەنیا و تەکوینی عائیلە بۆ دایك و باب موشتەرەکە، بەڵام لە حاڵەتێکدا دایك دەوری مارە بڕین نابینێ وجودی هەیە و شەرعەن وایە و باپیر کە وجودی هەیە ئەو وەلی موجبەرن، لەبەر ئەوە پێویستە باب مەوجود بێ، بەڵام بابێك بێت ئەهلیەتی هەبێ و زۆر بابیش هەیە شێتە، بۆ ئەوە ناتوانێ مارەی کچی بکات، لەبەر ئەوە باب هەیە ئەهلیەتی نیە و دایکیش پێویستە شەرتێك زیاد بکەین ئەویش (اذا كان لديها شروط اهلية) دوای ئەوە (تعتبر الام وليآ اذا كان لديها شروط الاهلية)، چونکە زۆر جار دایك هەیە چوار کچی داوە بە شوو، گەڕاوە لەوێ و لەوێ و کێ پیاوێکی دەوڵەمەندی دیوە کچەکەی خۆی داوەتێ، لەبەر ئەوەی ماڵی هەیە دوای دوو حەفتە تەڵاقی دەدات، لەبەر ئەوە هەموو دایکێك ئەهلیەتی مارە بڕینی نیە لە هەموو حاڵەتێکدا، هەموو باوکێکیش نییەتی، بۆیە داوا ئەکەم ئەو بڕگەیە (تعتبر الام وليآ اذا كان لديها الشروط الاهلية)، ئەوە زیاد بکرێ، ئەوەی دیش (اذا كان الاب متوفيآ او غائبآ، اذا كانت حاضنة)، لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعيد خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ مانەوەی برگەی یەکەم، تەبعەن لە 16 ساڵی ئیستیسنا داندراوە هەموومان دەزانین و بۆ حەل کردنی هەندێك مەشاکیلی کۆمەڵایەتیە، لەو کۆمەڵگایە گەنجێکی 16 ساڵ چ کچ بێت و چ کور بێت، بە هەر شێوەیەك بێت ڕەدووکەوتنە، یان شتێکی ترە کێشەیەکی کۆمەڵایەتی لێ دروست بووە، دەبێ بایی ئەوەندە مەجال بدەینە قازی ئەو موشکیلەیە حەل بکات و گەورەتر نەبێ، دوایی گوتراوە (للقاضي) یەعنی دەتوانێ قازی دوایی تەقدیر بکات، ئەگەر بینی موناسیب نیە بە شێوەیەکی تر حەلی بکات و

عەقدەکەشیان بۆ نەکات، بە نیسبەت ویلایەتی دایك و باوك، ئەوە لە موجتەمەعی کوردەواری بەراستی ویلایەتەکە بە عەمەلی موشتەرەکە، بە شکلی بۆ باوك ماوەتەوە کەم باوك مەشوورەت لەگەڵ خێزانی خۆی ناکات لە کاروباری منداڵەکانی، لە مەکتەب لە دوای وەلی ئەمری تەلەبەکان دەنێرن یا دایکی بێ یان باوکی بێ، وا لە بەشوودان زۆر زۆر دەگمەنە ئەو بابانەی کە بە بێ ئاگاداری داکیان کچەکەیان بە شوو بدەن، بگرە زۆربەی شتەکان تەواو دەبێ لەلای ژنان، ئاخیری بە پیاوان دەڵێن، لەوانەیە پیاو هەر ئاخیر کەس بێت بزانێ، دەبێت تەئکید بکەینەوە لەوەی ویلایەت لەگەڵ حەزانە دەکرێ، ویلایەت و حەزانەت پێکەوە بەستراوەتەوە، ئەگەر ژنەکە حەزانەتی منداڵەکانی لایە حەقی خۆیەتی و ئەو وەلی ئەمرە لە کاتی غائیب و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوردستان خان فەرموو.

بەڕێز کوردستان پیرداود قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە پێکهێنانی خێزان، گرنگترین شتە کە خێزان ژن وپیاو پێکدێنن کە یەکتری ناناسن، بەڵام خێزانێکی زۆر رێك و پێك پێکەهێنن، لەکاتی سەر پەرشتی کردنی منداڵیان کە باوکەکە نەمێنێت، دایکەکە حەقی خۆیەتی، بەڵام ئەگەر دایکەکە مایشبێت دیسان ماڵ و منداڵی خۆی بەجێبهێنێت بە دە یان پازدە ساڵ، ئەو ژنە بە ساڵەهای ساڵ بەهەزار بەد بەختی و بەهەزار بوونی ونەبوونی منداڵەکانی خۆی بەخێوکردووە و گەورەی کردووە، ئێستا کەبەمێردی دەدات حەق نیە بابەکە بێت تەدەخول بکات، لەبەر ئەوەی هیچ سەرپەرشتی منداڵەکانی نەکردووە، ئاگای لەمنداڵەکان نەبووە، ماوەی ئەو دەساڵ یان پازدەساڵە، بەراستی من لەگەڵ دایکدام کەسەرپەرشتیارەکە چ مابێت وچ حازربێت، ئەگەر تەڵاقیشی دابیێت چ مردبێت با هەر دایك سەرپەرشتی بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

گوڵناز خان فەرموو.

بەڕێز گوڵناز عزیز قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەسێ وچوار شتا کە لەم وڵاتە تەتبیقی دەکەین، 18 ساڵ سنی روشدە لەدەنگ دانا و لەتەقریری طبي کە ئەڵێت ژن لەدوای 18 ساڵ حامیلە بێت باشترە، زەواج تەنها ئەوە نیە کە بەژن وباڵای منداڵێك ببینێت بڵێت ئەمە پێگەیشتووە، بۆیە من لەگەڵ تەمەنی 18 ساڵیام، کاك غەفور زۆر لەخاڵەکانمی وت ناچمەوە سەری جارێکی تر، لەمەسەلەی ولایەی دایك کە من هەر چەند لەعەرەبیدا بەهێز نیم، بەڵام ئەوەی دەڵێت: بعد موافقه الولی الشرعی، ئەو ولی شەرعیە ئەگەر ژن و پیاو بگرێتەوە لێرە ئەوە باشترە، هەر لێرە ئەمڕۆ کچێکم بینی ئەڵێت باوکم ژنی دووەمی هێناوە و پێنج ساڵە ئێمەی نەبینیوە و، ئێمە

شەش مـنداڵین، باشە ئەو باوکە چ مافێکی بەسـەر ئـەو کچەوە هەیـە لـەکاتی مـارە بڕینـا بێـت خـۆی بکـات بەکوێخاو تەکبیریش لەوەزیعاتەکانیان بکات، ئەگـەر ئـەو رسـتە بکرێـت بـۆ هـەردوولایان بگونجێـت لەوێـدا جێی ولایەتەکە بۆ هەردوو لایان بگەڕێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

گێلاس خان فەرموو.

بەڕێز گێلاس محی الدین محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە تەمەنەکە، ئێمە منداڵی خۆمان لەتەمەنی شازدە ساڵدا دەبینـین هـیچ ئـەو ئەهلیەتـەی تێـدا نیە کە بە قسەی خۆت ناکات، یەعنی هەڵس و کەوتەکەی خۆت بـەدڵ نیـە، ئینجـا چـۆن ئـەو مەسـئولیەتە گەورەیە دەخەیتە سەر شانی، چ کوڕ وچ کچیش کە خێزانێکی پێکەوەبێنیت کە ئێستا باسـی زۆری رێـژەی تەڵاق دەکەن، من پێم وایە کە بەشێك لەزۆرینەی ئەو زەواجانە زۆر نەبـەکامن بۆیـە پێـك نایـەن و تـەڵاق دروست دەبێت، لەسەر مەسەلەی ولایەتی دایك ئەو دوو خاڵەم پێ باشە، بەڵام لەحاڵەتی تەڵاقدا کـە ژنێـك تەڵاق ئەدرێت وحەزانەی منداڵەکانی دەکەوێتە سەر خۆی و بەهیچ شێوەیەك ئـەو باوکـە لێیـان ناپرسـێت لەناحێیەی مادی و مەعنەوی و پەروەردە و هەموو شتەکان دەکەوێتە سەر شـانی دایـك، بـۆ لەئـەخیرا ئـەو باوکە فوت بێتەوەو ئەبێت بەموافەقەتی ئەو بێت، خۆ رەنگە لـەو حاڵەتـەدا بـاوك کچەکە بـدات بـەژن بـۆ خۆی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نازناز خان فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

رەئیەکەی من وترا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئـەوەی راسـتیبێت، ئێمـە یاسـا دادەنـەین بـۆ رێکخسـتنی کۆمـەڵگاو بـۆ چارەسـەرکردنی ئـەو کێشـانەی کـە لەکۆمەڵگا سەر هەڵدەدات، بۆیـە لەبڕگـەی یەکـەم کـە هـاتووە مەسـەلەی شـازدە سـاڵی وهـەژدە سـاڵی وەکـو ئیستسنایەك لەئەهلیەت شتێکی زۆر دروستە بۆ ئەمڕۆ ولەو قۆناغەدا، لەبەر ئەوە لەکۆمەڵگای ئێمـە هـەتا ئێسـتاش مەسـەلەی ئـەوە کـە لـەخوار 18 سـاڵیەوە مەسـەلەی هاوسـەرگیری یـەك جـار زۆرە، بۆیـە بـۆ چارەسەرگردنی ئەو کێشانە و بۆ رێکخستنی ژیانی کۆمەڵگا پێویستە ئەو بڕگە یەکەمینە بمێنێتـەوە وەکـو

خۆی، سەبارەت بەبڕگەی سێهەم، من پێم باشە من لەلیژنەی یاسایشدا هەر لەگەڵ ئەوە بووم، فیما اذا، کە هەر وەکو خۆی بمێنێتەوە وە لەگەڵ ئەصڵی پرۆژەکەدام و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

فەزیلە خان فەرموو.

بەڕێز فضيلة رمضان سعدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت خاڵی یەکەم، ئیشارەتیان پێ دا ئەو ئەندام پەرلەمانانە هەموویان، فیعلەن ئەوە حالەتێکی ئیستیسنائیە، ئەو حاڵەتە زۆر باشە، چونکە تەشجیعی خەڵك دەکات بچن بۆ ئەو حاڵەتە زەرووریە و عەقدەکە لە داخیلی مەحکەمە بێت، لە خاریجی مەحکەمە نەبێت، ئەوە یەکەم، دووەم: پرسیارێك لە لیژنەی قانونی هەیە و مامۆستا خەلیل گوتی 16 ساڵ لە ئێرە هاتووە، بەس قانونی مەدەنی 15 ساڵە، ئیشکالی نابێت لەگەڵ ئەوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دلێر فەرموو.

بەڕێز دلێر محمد شريف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەڕاستیدا من بەشێکی قسەکانم کاك کەریم کردی، خۆی ئەصڵەن 18 ساڵە، ئەهلیەتی قانونی 18 ساڵە، بەڵام ئیستیسنائەکە 16 ساڵ دانراوە، کۆمەڵێك حیساباتی تێکراوە، کاتێك کە رازی بوونی وەلی شەرعی تێدا بوو ئەوە بۆ ئیسباتە بۆ قەزا، پاشان کە ئیسبات دەبێ بەدەنیەن وجەسەدیەن، پێم وایە موجتەمەعی کوردەواری زۆر جار خەڵك هەیە کە عومری بۆ دیاری کراوە دوو، سێ ساڵ گەورەترە بە نەوعێکی تر دەبێ، ئەو حاڵەتانە زۆرە لە کوردەواری ، زۆر جار ئەوانەش بووینەتە ئەمری واقیع، ناچار دەبێ بچێتە دەرەوەی مەحکەمە مارە بکات، پێم وایە بۆ ئەوەی لەدەرەوەی مەحکەمە ئەو حاڵەتانە کەم بکرێتەوە با ئەو 16 ساڵە بمێنێتەوە، خۆی 18 ئەسڵەکەیە، بەس 16 ئیستیسنایە، لە بەشی دووەمدا کەلیمەی غائیب حیساب کراوە لەسەر مەسەلەی ئامادە نەبوونی باوك، یەعنی مردن و غائیب، غائیب بێ ئیتر ئەگەر شوێنەکەی مەجهول بێ یان مەجهول نەبێ غائیبە، مادەم وەلی لێرە بۆ حاڵەتی بەخێوکردنەکەیە، ئەگەر ئەو بەخێوی بکات لەو حاڵەتە ژنەکە حەقی خۆیەتی بە ئەکیدی ئەوە حەقێتی، ئێمە ئەم مافە کە بۆ یەکەم جار لێرە بۆ ژن تەسبیتی دەکەین دەبێ لەگەڵی بین، لە حالەتی تەفریقدا ئەگەر هاتو مەسەلەی تەلاق و جیابوونەوەی تێدا بوو، ئێمە دەتوانین لە تەڵاقدا و تەفریقی قەزائی و ئەمانە لەوێ نەصێك ئیزافە بکەین لە حاڵەتی ئەوەی ئەگەر منداڵەکە لای ژنەکە ماوە، ئەو کاتە دیسان ئەکرێت دەوری هەبێ لە مەسەلەی بەشوودانی، چونکە لەوێ مەسئولیەتی موشتەرەکەی دێنێتەوە، زۆر جار مەسەلەی موشارەکە و مەسەلەی بەخێوکردن بۆ مناڵ لە پاش تەلاقیش بە موشتەرەکی دەبێ، لەوێ حوکمێکی تری قانونی هەیە دەبێ ئێمە

لەویٚ عیلاجی ئەو حاڵەتە بکەین، بەس لێرە ئـەبیٚ ئـەو نەصـە بمـێنیٚ، لـە حاڵـەتی مـردن وحاڵـەتی غیـاب دەبیٚ دایك ئەو مەسئولیەتە ببێنیٚ، چونکە بەراستی نە مام و نە باپیر و ئەمانە ناتوانن ئەو دەورە ببێنن و ئەو حەقە نادەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دیلمان فەرموو.

بەڕێز محمد احمد صالح(دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەرچەندە کاك دلێر قسەکانی منی کرد، بەس لەسەر غیـاب دەمـەویٚ تۆزێـك تـەوزیحاتی بـدەم، ئـەوەی کـە متەوەفی یان غائیب، غائیب ئێستا رەنگە مەحکومـە سیٚ سـاڵە غائیبـە، یـانیش سـەفەری کردیـە و چـوویتە دەرەوە و زۆر حاڵـەتیش هەیـە شـەش حـەوت سـاڵە لـە درەوەیـە و لجوئیشـی وەرنەگرتیـە و خێزانەکەشـی نەدیتوە، ئەو لەوێیە و ئەم لێرەیـە و ئیتیسـالاتیش ئێسـتا ئاسـانە و رەئـی و تەشـاوریش لەگـەڵ یـەك هـەر بەردەوامە، لەو حاڵەتە کە دەڵێن حەیاتی زەوجـی شـەراکەتە، ئەگـەر بڵـێین (تعتـبر الام الی جانـب الاب) لـە حاڵەتی ئەوهادا هەتا عیلاقەی (وان کـان علـی قیـد الحیـاة او غائبـآ) ئەوکاتـە صـەلاحیەتی باشـتر دەدرێتـە ژنەکە و ئاسانتر عەمەلیەکە بەرێوە دەچیٚ، لەو جانیبەوە رەنگـە لەگـەڵ کـاك بـەڵێن بم کـە (الام الی جانـب الاب) بێت، هەم تەئکیدی شەراکە ومساوات دەکات و هەمیش ئەو حاڵەتەی غیابەی موعالەجـە دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێخ الله فەرموو.

بەڕێز شێخ الله ابراهیم شێخ الله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵلا من لەسەر 16 سـاڵیەکە پـێم وایـە کـەم نیـە، لەبـەر ئـەوەی زۆر کێشـە و گیروگـرفتی کۆمەڵایـەتی لـە کوردستان چارەسەر دەکات، جگە لەوەش مەناخی هەموو دونیا وەکو یەك نیە، مەناخ تەئسیری خۆی هەیـە لە پێگەیاندنی ئینسان، موحتەمەلە لە جنوبی ئەفریقیا زۆر زووتر ئینسان بگاتـە ئـەو حـەدەی چ کـچ و چ کور شوو بکەن، حەتا فەرقی بەینی ئێرە و بەصرە، فەرقی ئێرە و ئەورووپاش هەیە بـە تەصـەوری مـن، بـە نیسبەت فەقەری سیٚ من لەگەڵ ئەوەمە (اذا کانت حاضـنة) زۆر شـتم دیتیـە ئافرەتێـك مێردەکـەی مردیـە دوو منداڵی هەیە و سیٚ منداڵی هەیە، چوار منداڵی هەیە لە دوای بەجیٚ مایە و چووە شـووی کردووتـەوە، منداڵەکانی بەجیٚ هێشتووە، ئەمە لەو حاڵەتە ئەگەر (حاضنة) نیـە، کـو دەبـیٚ حـەقی ئـەوەی هـەبیٚ وەلـی بیٚ؟ بەڵام هەیە و زۆر هەیە لەناو کۆمەڵگای ئێمە یەك منداڵی هـەبووە لەسـەری ماوەتـەوە و زۆر مەردانـە ئەو منداڵەی خۆی بەخێو کردووە و پێی گەیاندووە و، ئەوە حەقێکی زۆری خۆیەتی کە وەکو وەلـی ئـەمر حیسابی بۆ بکریٚ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سعدالدین فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەللاهی جارێ بیدایەتەن ولایەت ئیلتیزامە، یەعنی حەق نیە، یەعنی یلتزم بجانب، ویلایەتەکە لە بۆ کێیە؟ (دائماً یتقرر لمصلحة القاصر)، یەعنی با هەموومان بزانین ویلایەت لە بۆ مەصلەحەتی قاصر ،خۆ ئەگەر عومری بووە 18 ساڵ، ولایەت نامێنێ دەکەوێتە دەستی خۆی ، یەعنی ئەوە مەفهومێکە حەز دەکەم روون ببێتەوە، قەزیەی ئەوەی کە ویلایەت بۆ ئافرەت دەبێت، ویلایەت بۆ ئافرەت نابێت شەرعەن حەدیسی پێغەمبەر هەیە لەسەر مەزهەبی ئیمامی حەنەفی، کە عائیشە کچی برای خۆی، عەبدولرەحمانی کوڕی ئیمامی بەکری کە لە غیابدا بوو بە مێردیدا، مانای وایە ویلایەتی کرد، کە هاتەوەش نەیتوانی فەسخی بکات، یان شتەکەی نەهێڵێت، ئەوە شەرعەن مانای شتێکی جائیزە، بەلاَم لێرە حەز دەکەم شتێك روون بکەمەوە، بۆ؟ راستە هەندێك لە تەمەنی شازدە ساڵی هەندێك کێشەی حەل دەکاتن، بەلاَم من لەگەڵ ئەوە دامە کە هەروەکو ئێستا لە سعودیە هەیە (17) ساڵ بۆ کچە، (18) ساڵیش بۆ کوڕ، بۆ؟ ئێستا زۆر جار دەبینیت ئەغلەبی مەشاکیلی عەوانیس لەو شتە دروست بووە، هەتا ئەوەی عومری بچووکە دەچێت دەیهێنێت، دوو خوشکن یەکێکیان عمری بچووکە لە خوار شازدە ساڵ، ئەوەی تر لە بیست و سەرەوەیە نایهێنێتن، یەعنی کە عمری بووە بیست و قصور ساڵ، یان بیست و دوو و بیست و سێ ساڵ حیسابی قەیرە کچی بۆ دەکاتن، یەعنی ئەوە یەك لەو موشکیلانەیە کە بە بچووکی بە مێرد دان ئەو موشکیلەی عەوانیسی دروست کردووە لە ناو کۆمەڵگا، نەخێر لێ بگەڕێ، کە لێرە باس دەکات با قابلیەتی بەدەنی هەبێت، با بزانێتن مەسئوولیەتی عائیلە چیە؟ با عمری ببێتە هەژدە ساڵ و سەرەوەی هەژدە ساڵ، ئینجا حەقی ئەوەی هەبێت بە مێرد بدرێت، ئێستاکە راستە هەندێك شتی توبی هەیە با دکتۆرەکان روون بکەنەوە، ئەغلەبی ئەو سەرەتانانەی کە لە رەحمی دروست دەبێت و ئەغلەبی ئەوانەی کە نەخۆشی درێژخایەن و زەختی حەمل لەو کەسانە دروست دەبن کە زوو مێردیان کردووە، مانای وایە ئەو زوو مێرد کردنە لە جانبی بەدەنی، لە جانبی جسمانی تەئسیری هەیە، زەرەری هەیە، قازانجی نییە، جا ئێمە لەگەڵ ئەوە داینە، راستە ئەگەر ئەوەکە موخالیفیش بێتن لەگەڵ لیژنەی قانونی، رەئیەکە موخالیف بێت، لەبەر هەندێك داوای ئەوەم تێدا کرد، ئێمە لەگەڵ ئەوە داینە کە عمری هەژدە ساڵ بە حەڤدە ساڵ بێت، ئەگەر دەڵێن کێشەش دروست دەبێت لە محاکم کوڕو کچێك بە ناشەرعی لە عمری بچووك ئەو ئیشەی دەکەن زوو دەچنە مەحکەمەی هەتا کێشەکە حەل بێت، با بە قەرارێکی مەحکەمە عمری گەورە بکەن زۆر ئیعتیادییە، هەتا کێشەکە حەل ببێتن، لەگەڵ رێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو قسەی دواییت قەبول نییە، یەعنی فێڵ لە قانون بکەین، کاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بسم الله الرحمن الرحیم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لێرە لە ماددەی هەشت ئێمە باسی دوو شت دەکەین بەو تەعدیلە، باسی ئەهلیەت دەکەین، دوایش باسی ویلایەتی دایك دەکەین، ئێمە لێرە قانونێك دادەنێین، تەشریعێك دادەنێین، لازمە رەبتی بکەین، بزانین پێشتر چیمان گوتووە، پاشان چیمان گوتووە، کە رەبتی بەوە هەیە، فوقەها گوتیان ئەمە مەصدەری ئەحوالی شەخصی ئەم قانونە شەریعەتی ئیسلامە، لە شەریعەتی ئیسلام فوقەهای موسلمین تەحدید نەکردیە ئەهلیەت بۆ تەزویج، بۆ زەواج بە ماوەیەکی موعەیەن، بە عمرێکی موعەیەن تەحدید نەبووە، ئەوە وا مەتروك بووە، موشەرەعی عیراقی حەسەنەن فەعەل، شتێکی زۆر باشی کرد ئەهلیەت کرا دوو قسم، کرا ئەهلیەتی کامیلە کە لە ماددەی حەوت لە برگەی یەکەم گوتی (تتحقق اهلیە، اتمام الاهلیە، تمام الاهلیە بالعقل) و هەژدە ساڵ، ئەوە ئەهلیەی کامیلە، ئەهلیەی ناقیصەش دوو حاڵەتی دانا، ئێك/ باسی ئەو مەجنونەو ئەوی پێشترمان باس کرد لە ماددەی هەشتیش باسی عمری پازدە ساڵی دەکات، پێشتر ئەوەیە لێرە موشەریعی عێراقی حەسمی کردووە ئەو خیلافەو دەتوانیت بڵێی ئەو فەوزایە گوتی ئەگەر ئەهلیەی ناقیصە ببێت، یەعنی نەگاتە دەرەجەی هەژدە، تەقدیری دانا بۆ قازی گوتی ئەگەر یەك هات عمری پازدە ساڵ بێت، لێرە کردمانە شازدە ساڵ، پازدە ساڵ بێت ئەم قازی دەتوانێت ئیزنی بدات بۆ زەواج، کە ئەمە بکات دوو شەرتی بۆ دانا، ئێك/ گوتی ئەگەر بەو پازدە ساڵیە، یان شازدە ساڵیە ئەهلیەتی وی، دیتی ئەهلیەتی هەیە، قابلیەتی بەدەنی هەیە، شەرتێکی تریشی دانا وەلی وی ئیزنی دەدات، هەتا ئەگەر وەلی وی ئیزنیشی نەدات کە ئیعتیرازی کرد قازی سەیری دەکات، ئایا ئەگەر ئیعتیرازی وەجیه بێت وەردەگرێت، ئەگەر ئیعتیرازی وەجیه نەبێت وەرناگرێت، ئەم مەوزوعە لە زۆربەی زۆری قەوانین هەیە، هی عێراقیش و هی ئیسلامیش و غەیری ئیسلامی، ئەمە مەوزوعێك، یەعنی لێرەش زۆر زۆر جوان هاتووە، باسی شازدە ساڵ، من دەڵێم باشە تا نزوج زیاترە لە پازدەش، بەڵام ئێستا واقیعی محاکم لە پازدە ساڵیش، هەندێك جار سێزدە ساڵی هاتووە، قازی بۆی دروست کردووە، هەندێ مەشاکیلی تریش دروست بووە، دیتی ئەهلیەی هەبووە، یەعنی هەبووە مەشاکیل دروست بووە بەو تەزویجە لە مەحکەمە خینداریەك، عەداوەتێك لەنێوان دوو ماڵ قەزا بووە، ئان حەزێکیان کردووە، یان شتێك روویداوە لە بەینیان، ئینجا بهێڵن زۆر جوان هاتووە، ئەمە یەك.

مەوزوعی دووەم، هەندێك برادەران گوتیان (الام بجانب الاب) لە هیچ قانونێك و لە هیچ شەرعێك نەهاتووە دوو ویلایەت جەمع بن لەسەر یەك حاڵەت، لەسەر تەسەروفێکی شەرعی، ئان قانونی لە یەك حاڵەت ئەوە نییە، نە لە قوانین هەیە، نە لە شەرعدا هەیە، ناچێت ئیجتیماعی دوو ویلایەت، لازمە تۆ بڵێیت ئەمە لە حاڵەتی غیابە، یەعنی غیابی حەقیقی، ئان حوکمییە، غیابی حەقیقی مردنە، غیابی حوکمی یەعنی لە حوکمی مردنە، لێرە یان غائیبە، یان مەفقودە، یان هەمووی دەگرێتەوە، کاك عەونی

گوتی كاك خەلیل شتێكی خیلافی قانونی گوتووە، نەخێر من شتێكی خیلافی قانونیم نەگوتووە، من گوتوومە ژن ئەو دەورەی بینیووە، ئێستا لە محاكم بۆ زانینتان ئەم بڕگەیەشی تێدا نەبوو موعامەلەی وەصیان لەگەڵ كردووە، ئەوەش هەر باسی حاڵەتی مردنە، غائیبە، ئەوەی ئیصاش راستە باسی ئان حاڵەتی غیابە، ئان مردنە، واقیعی مەحاكمی ئێستا باسم كردووە، یەعنی كە ئەم ئیشەیان كردووە، نەك بەناوی ژن وەلییە، گوتی كردویانە بە وەصی كە ئەمە ئیختیاری قازییە.

نوقتەی ئەخیر، من موفتەرەحێكم هەیە تا ئێمە لەم خیلافە دەربچین و ئەوانە، لەوانەیە ئێمە صیاغەكەی ئەمە بڵێین (الام كالاب في الولایة علی القاصر في حالة وفاة الاب او غیابه او فقدانه) یان (او فقدان اهلیته)، چونكە دا باوكەكە ئەوەش دەكات، حازرە، بەلاَم مەسڵەحەتی ژنەكە نازانێت، یەعنی ژنەكە باشتر دەزانێت لەسەر سەبەبی عەقلی، نەفسی، مەرەزی، یەعنی حالات زۆر هەنە، من دەڵێم بڵێین (موته) ئان (غیابه) ئان (فقدان اهلیته)، نە موتە، نەغیابە، بەلاَم ئەهلیەتی ئەوە نییە، بڵێین (الام كالاب)، من دەڵێم ئەوە شتێكی باشە (اذا كانت حاضنة) ئەو حازنەیەش تێدا بكەین بەو شێوەیە وابزانم جوان دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

منیش دەمویست ئەمە روون بكەمەوە، كە لە یاسایەكە ئاماژە كراوە بە ئەهلیەت كە عمری هەژدە ساڵەو ئەمەی كە ئێستا كراوە بە شازدە ساڵ، ئەسڵەن لە یاسایەكە خۆی بە پازدە ساڵەو لە بڕگەی دوای ئەوە لە یاسایەكە لە عمری كەمتریش ئیجازە دراوە لە حالاتی زەرورەتی قصوی، یەعنی كاك خەلیل ئەوەی لە من باشتر روون كردەوە، بەڕاستی بەنیسبەت ویلایەتەوە، ئەگەر باوكەكە ئەهلیەتی نەما بوو ئەوە شتێكی باشە، بەلاَم دەبێت لە حاڵەتێكدا ئەگەر دایك حازینە بوو دەبێت ویلایەتی هەبێت، ئێمە لەسەر ئەوە سورین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

دكتۆرە رۆژان فەرموو.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لەكاتی تاوتۆ كردنی ئەو پرۆژە یاسایە لە یەك لە كۆبوونەوەكانی لیژنەی یاسایی، من پێشنیارێكم هەبوو بەس پشتگیریان لێ نەكرد، ئێستا ئەو كێشەو ئەو گفتوگۆیانەی هەموو بۆ چارەسەر دەكردین، ئەوەی داهاتی ئەو پازدەو شازدەو حەڤدە، بەڕاستی ئەو ژمارانە ئەوها ئاسان نییە دەستكاری بكرێت، یاخود بگۆڕدرێت، بۆیە ئەگەر ئیستیسنائەكان كەم بكەین، لەبەرچی؟ لەبەر ئەوەی ئەو ژمارانە پاش چەندین دیراسەت و پاش چەندین كۆ كردنەوەی ئامارو شتی وا دادەنرێت، لە دەوڵەتێك بۆ دەوڵەتێكی تر دەگۆڕێت،

ئەگەر ئێمە هەوڵ بدەین ئیستیسنائەکان نەمێنێت، تەوحیدی ئەحکامی ئەهلیەت بکرێت، ئیکتیفا بکەین بە هەژدە ساڵەکە، ئەو کێشەو هەموو ئەوانەمان بۆ چارەسەر دەکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک دکتۆر کەمال مولاحەزەی هەیە فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە حەقیقەت وەکو لە یاسایەکەدا هاتووە، کاک خەلیل زۆر باش روونی کردەوە هەژدە ساڵ ئەوە ئەساسی مەوزوعەکەیە، ئەویتر بۆ حاڵەتی قصوی، بۆ حاڵەتی زەرورەت هاتووە، بۆیە پێویستە بمێنێت، چونکە حالاتی ئیستیسنائی دێتە پێشەوە، پێویستە چارەی بکرێت، موجتەمەعی ئێمە وەکو ئەوروپا نییە، ئەوان بە شێوەیەکی تر چارەسەری کێشەی خۆیان دەکەن، لێرە لە قازی بکرێت زۆر مەشاکیل بەلاوە دەچێت.

بەنیسبەت ئەهلیەت، ئەمە راوەستاوە لەسەر عائیلەکە، هەندێك عائیلە هەیە پیاوەکە رێك و پێکترە، دەتوانێت باشتر عائیلە بکات، هەندێك ئافرەتەکە دەتوانێت، هەندێك عائیلە هەیە پیاوەکە ناتوانێت قیادەی ماڵەکە بکات، بۆیە پێویستە ئەمە وەکو لە یاسایەکەدا هاتووە بەم شێوەیە بێت.

بەنیسبەت منداڵیش، ئەگەر دایکێك منداڵەکان بەخێو بکات، بۆچی بۆ برای پیاوەکە بێتن؟ یەعنی بۆ مامی بێتن، لەوانەیە هەر رەحمیشی لەسەریان هەبێتن، یان نەبێت، چونکە ئەوەی دوو کەس لە ماڵێك موعاشەرە بکات عەتفی زیاتر دەبێت لە هەموو روویەکەوە زیاتر پابەند دەبن بە یەك ئەگەر لە مەسڵەحەت بن، ئیحتیرام بۆ ئینسان، ئیحتیرام بۆ ژن و بۆ پیاویش لە ماڵەوە بێت کۆترێکت هەبێت، پشیلەیەکت هەبێت زیاتر عەتفت دەکەوێتە سەری، جا کوا ئەوەی کە لێت دوور بێت عەتفی کەمتر دەبێت، بۆیە هەر دایکەکە بێت باشترەو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو کاك بەڵێن.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

جەنابت باست کرد کە من لەو فەقەرەیە باش تێ نەگەیشتیمە، لە نەتیجەی موناقەشەکان دەرکەوت کە من باش تێگەیشتیمە، قسەکانی کاك خەلیل ئیسپاتی ئەوە دەکات کە من باش لەو فەقەرەیە تێگەیشتیمە، لەبەر ئەوە بەڕاستی من جارێکی تر تەئکید دەکەمەوە، ئێمە لێرە بەگوێرەی ئەو فەقەرەیە من تێدەگەم ئەگەر غائیب بوو، یان مرد دایك حەقی ویلایەتی هەیە، من باش لەوە دەگەم، یەعنی ئەوە حەقێکی باشی داوەتێ تاکو ئێستا کێشەیەکی زۆر لەو مەسەلەیەدا هەبووە، دوای مردنی باوك مام هاتووە تەدەخولی کردووە، خەڵکی تر تەدەخولیان کردووە، من لەوە دەگەم، بەڵام کێشەی من لە کارە ئیستیمراریەکەیە، پرسیارەکەی من ئەوەیە ئەگەر ژنێك توانای ویلایەتی هەبێت پاش مردنی مێردەکەی منداڵەکانی بەڕێوە

ببات، بۆ لە کاتی ئیستیمرار ئەو حەقەی نادەیتێ لە تەنیشت پیاوەکەی قەرار لەسەر مەسیری منداڵەکانی بدات.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فیکرەکەت گەیشت، زۆر سوپاس، من ناڵێم لە عەرەبی نازانی، وامنەوتووە، بەڵام لە کاتی وجودی پیاوەکە موشکیلە نییە هەردووکیان مەسئولن، ئیشکال نییە، ئێمە باسی ئیشکال دەکەین، لە کاتی مردنی پیاوەکە، کاک مەلا ئەنوەر فەرموو وەڵامیان بدەوە.

بەڕێز ملا انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی کاک بەڵێن دەڵێت شتێکی زۆر موتەناقیزە لە هەموو مەوزوعەکان، یەعنی باب وەلی بێت و دایکیش وەلی بێت لە یەك کاتدا ئەوە نابێت لە حاڵەتی وجودیدا، بەڵام حەدیس دەفەرموێت لە کاتی بە شوودانی کچە مەشوەڕەت بە دایکی بکرێت، یەعنی بە مشوەڕەتی دایکەکەش بێت، نەك ئیهمال کردنی دایکەکە بێت، هەر نەفسی حەدیسی پێغەمبەر (د.خ) وا دەڵێت لەو مەوزوعەیدا، کەواتە ناکرێت، ئێستا دەکرێت دوو کەس مەسئوول بێت لە پەرلەماندا لە یەك کاتدا، یەعنی دەبێت، تەبیعاتی شت ئەوایە، لەبەر ئەوە پێچەوانەیە لە واقیع، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تکایە ئەو مەوزوعە بۆ ئەوە هاتووە، ئەو کچە، یان ئەو کوڕە کە دەیەوێت ژن بهێنێت، یان مێرد بکاتن لە کاتێکدا کە باوکەکەی وەفاتی کردووە، مام و خاڵ و باپیریان تەدەخول نەکەن زۆر وازیحە عیلاقەی بە شتی ترەوە نییە، ئەوە حەقی دایکەکەیە، حەقی خۆیەتی حازینەیەتی، تێکەڵاوی شتی تر مەکەن، من لەگەڵ یەکسانیمە، بەڵام لێرەدا جێگای نییە، هەر لە هەموو جوملەیەکدا حەشری جوملە بکەیت، بۆ ئەوەی بگەیتە ئەوە، ئەوە ناکرێتن بەحەقیقەت، لێرە زۆر بە وازیحی هاتووە، فەرموو کاک شێروان.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێموایە ئەو مەبدەئەی کە ئێستا هاتۆتە ناو ئەو یاسایە مەبدەئێکی تازەیەو پشتگیری لێ دەکەم، کە ویلایەت لە پیاو وەردەگیرێتەوەو دەدرێتەوە ژنەکە، بۆیە من ئەو مەبدەئە زۆر بە پەسند دەزانم، لەگەڵ رێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

یەك شت هەیە خیلافی لەسەرە، حەوت ئەندامی بەڕێز قسەیان کرد دەڵێن تەمەنەکە دەبێت ببێتە هەژدە ساڵ، لە هەژدە ساڵ کەمتر نەبێت، یەعنی حاڵەتی ئیستیسنائی نەبێت شازدە ساڵەکە، ئەوانەی کە وایان داوا کرد کاك جەمال بوو، چرۆ خان بوو، کاك حاتەم بوو، کاك جەعفەر بوو، ڤیان خان، سۆزان خان، کاك غەفور بوو، کاك ملا سەعدەدینیش بوو، هەشت کەس باشە ئەوە بووە دە کەس، بەرامبەری ئەوەشەوە

هەندێك ئەندام شەرحیان كردووە، لە قانونی مەدەنی ئەهلیەت هەژدە ساڵە تەواوە، بەلأم ئەو شازدە ساڵەیان ئەوانەی كە قسەیان كرد كاك كەریم و كاك شێخەڵلا و كاك دلێرو كاك دكتۆر فوئادیش بە نامە بۆ ئێمەی نووسیووە شەرح دەكاتن، ئەو شازدە ساڵییە لەبەر ئەوەیە، مەلەسەن لە شوێنی گەرمدا فەرق دەكاتن، ئەفریقیاو شەرقی ئەوسەت فەرق دەكاتن لەگەڵ ئەوروپا لە گەیشتنی بابڵێین گەورە بوونی پیاو و یان ژن و ئەوانە، بۆیە ئەوە دانراوە، لە حاڵەتی تایبەتدا بۆ چارەسەرو ئەوانە، بۆیە من پێموایە ئەو مەوزوعە بیخەینە دەنگدانەوە، كە دە ئەندامی پەرلەمان داوایان كردووە، وەكو قانونی مەدەنی حاڵەتی ئیستیسنائی شازدە ساڵەكە نەبێت، ئەو دە ئەندامە بەڕێزە داوا دەكەن شازدە ساڵیەكە نەمێنێت، هەمووی هەژدە ساڵە، لە هەژدە ساڵ زیاتر ڕێگە نەدرێتن مارە بڕین و ئەوانە، موقابیل بە ئەوانەی داوایان كردووە بە ئەكسەریەت، هەندێك ئەندام پەرلەمانیش دەڵێت موبەریراتی بەردەوام بوونی پازدە ساڵەكە بكرێتە شازدە ساڵ، موقتەرەحە تازەكەی ئەندامانی پەرلەمان كە دەڵێت هەژدە ساڵ كەمتر نەبێت دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵ ئەوەیە هەژدە ساڵ كەمتر نەبێت دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، (23) دەنگ، كێ لەگەڵ ئەسڵی ماددەكەیە، زۆر سوپاس، زۆرینەیە، كەواتە شازدە ساڵەكە دەمێنێتن، ئێستا ئەو ئیقتیراحەی كە پازدە ساڵەكە ببێتە شازدە ساڵ لە هینەكەدا، وەكو لە موقتەرەحەكەدا هاتووە، فەقەرەی یەكەم كە هەر سێ لیژنەكە پشتگیریان لێ كردووە، بەس ئەوەندەیە پازدە ساڵەكە دەبێتە شازدە ساڵ (اذا طلب من اكمل) لە جیاتی (الخامسة عشرة، السادسة عشرة من العمر الزواج فللقاضي ان يأذن به اذا ثبت له اهليته وقابليته البدنية بعد موافقة وليه الشرعي، فاذا امتنع الولي طلب القاضي منه موافقته خلال مدة يحددها له فان لم يعترض او كان اعتراضه غير جدير بالاعتبار اذن القاضي بالزواج)، ئەو پازدە ساڵە بووە شازدە ساڵ، كێ لەگەڵ ئەو بڕگەیە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بڕگەی دووەم كە ئیزافە كراوە دەڵێت (تعتبر الام وليا اذا كان الاب متوفياً او غائباً او حاضناً)، لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان و ژنان دەڵێت ئەسڵەكەی باشترە، كەواتە (تعتبر الام وليا اذا كان الاب متوفياً او غائباً فيما اذا كانت حاضناً) وانییە، فەرمووو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەسڵی مەبەست ئەوەیە، ئەگەر هاتو ئەو ژنە حازینە بوو، حازینەی منداڵەكە بوو، هەتا ئەگەر بە جیابوونەوەش لە مێردەكەی دوور بوو، نەك هەر موتەوەفی و غائیب بوو، یەعنی (فيما اذا كانت حاضنة) ئەوە باشە، بۆ حاڵەتێكە ئەگەر ژنەكە مێردەكەی نەما بوو، یان دوور بوو و شووی نەكردبۆوەو منداڵەكە خۆی حازینە بوو، ئەوە دەگرێتەوە، (واذا كانت حاضناً ايضا) لە حاڵەتی تەلأقدا، جا ئەوە چۆن صیاغەی دەكەن برادەرانی لیژنەی یاسایی، ئەوە لای ئەوانە، ئەسڵی مەبەست ئەوەیە، یەعنی تەنها حاڵەتی وەفات و غیاب نەبێت، لە حاڵەتێك ئەگەر جیابوونەوە، بەلأم خۆی حازنی منداڵەكە بوو لەوەشدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ببوورە پەخشان خان، ئەوەلەن/ ئەوە ئیسارە نەکراوە.

دووەمیش/ تەلاقدان لە حەقی بابەتی نایەخێت، قەیدی ناکات تەلاقیدا، بەلام مەسئوولیەتی باوک و دایکە، هەردووکیانە، لێرە باسی وەفات و غیاب دەکات، قەیدی ناکات تا هەژدە ساڵی، کە ئەهلیەتی بوو لە هەژدە ساڵی خۆیەتی، لێرە جێگای نابێتەوە، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێموایە لە حاڵەتی تەفریق حەزانە بۆ دایکە، ئەگەر هاتو مەحزون زەرەری پێ نەکەوت ئەمە ئەحکامیەتی، لە حاڵەتی وەفاتیش بە هەمان شێوە حەزانە بۆ دایکە، ئەگەر هاتوو مەحزونەکە موتەزەریر نەبوو، ئەوە ئەحکامی عام، ئەویتر بۆ دایکە بۆ ماوەی دە ساڵ، کاری تەمدید هەیە بۆ پازدە ساڵ، پاش پازدە ساڵ ئازادە لە حەزانەی باوك دەبێت، یان لە حەزانەی دایك دەبێت، ئەوە ئەحکامەکەی حەزانەیە بەڕاستی ئەگەر لێ بزانین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان موفتەرەحی خۆی سەحب کرد، چونکە شەرحێك هەبوو و ئەوانە، ئەو صیاغەی کە کراوە دیقەتی بدێ، بەڕاستی پاشی چەند کۆبوونەوەو خەڵکی شارەزاو لە رووی قانونیەوە، لە رووی شەرعیەوە هەمووی دیقەتی تێدایەو وا کراوە، لەبەر ئەوە من وەکو خۆی پێم باشە بیخەمە دەنگدانەوە، پاشی ئەوەی لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان تێگەیشتن، ئەو ئیزافە بکرێت (تعتبر الام وليا اذا كان الاب متوفياً او غائباً وكانت حاضناً)، (وكانت حاضناً) یەعنی منداڵەکە لەلای خۆیەتی، یەعنی لە شازدە ساڵیەوە منداڵەکە لەلای خۆیەتی لە ئەسبابێکی دیار، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، دوو کەس لەگەڵدا نییە، بە زۆرینەی دەنگ وەرگیرا، کۆی ئەو ماددەیە دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، دوو کەس لەگەڵدا نییە، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، زۆر سوپاس، بۆ عام نییە، بۆ ئەو ماددەیە، کۆتایی بە دانیشتنەکەمان دەهێنین، تا رۆژی دوو شەممە سەعات یازدە، زۆر سوپاستان دەکەم.

عدنان رشاد مفتی	محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی)	عونی كمال بزاز
سەرۆكی ئەنجومەنی نیشتمانیی	جێگری سەرۆكی ئەنجومەنی نیشتمانیی	سكرتێری ئەنجومەنی نیشتمانیی
كوردستان - عێراق	كوردستان – عێراق	كوردستان – عێراق

ئەم پڕۆژەیە بریتیە لە (22) مادە و ئامادە كراوە وبەكوردی و عەرەبیش تەرجەمە كراوە، لەبەر ئەوەی دوورو درێژە ولەبەر ئەوەی وەختمان لێ نەگرێت هەر یەك سەر ئاراستەی لیژنەی یاسایی ولیژنەی رۆشنبیری دەكەم لەگەڵ ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان بۆ تاوتوێكردن لەسەری و خۆ ئامادەكردن بۆ رۆژی موناقەشەی، پڕۆژەیەكی گرنگە و پێویستە باش دیراسەت بكرێت، ئەو پڕۆژەیەی بەدەستهێنانی مافی زانیاری ئاراستەی لیژنەی ناوخۆیش دەكەین لەبەر ئەوەی ئەوانیش پەیوەندیان پێی هەیە، خاڵی چوارەم لەبەرنامەی كار:

بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو گفتوگۆكردنی پڕۆژەی هەمواركردنی یاسای باری كەسی ژمارە (188)ی ساڵی 1959 كە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشكەش كراوە، فەرموو كاك د. نوری.

بەڕێز د. نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

پتر لەساڵێكە پڕۆژەی هەمواركردنی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ئامادەكراوە، تاوەكو ئێستا خوێندنەوەی یەكەمی بۆ نەكراوە كەچی بەشێك لەو پڕۆژە قانونانەی وا ئەمڕۆ خوێندنەوەی یەكەمیان بۆ كرد، هەمووی چەند رۆژێكە و ماوەیەكی كەمە ئامادە كراون، بابزانین هۆی نەخوێندنەوەی ئەو پڕۆژە قانونە هەتاكو ئێستاكە چیە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

من لەلیژنەی یاسایی دەپرسم، كاك عونی شەرحی بكات، بۆ چی دواكەوتووە هەمواركردنی پەیڕەوی ناوخۆ، فەرموو كاك عونی.

بەڕێز عونی كمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەكو د. نوری ئاماژەی پێدا راستە، ئێمە لەلیژنەی یاسایی پڕۆژەكەمان ئامادە كرد، بەڵام مادەكانی ئەوەندە زۆرە ئەو ماوەمان بۆ رێك نەكەوت لەو بەینەی بتوانین داخلی بەرنامەی پەرلەمانی بكەین بۆ گفتوگۆكردن، لەبەر ئەوەی مادەكانی یەك جار زۆرە و ئەو پڕۆژانەی كە ئێستا بۆمان دێت وئەو پڕۆژانەی كە ئێستا لەبەر دەستمانە گرنگتربوون لەو پڕۆژانەی كە هەیە لەپێشوو، بۆیە بەباشمان زانی كە دوابخرێت بۆ ماوەیەكی تر، هەتا بتوانین زیاتر قسەی لەسەر بكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێروان فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە لەلیژنەی یاسایی پڕۆژەی هەمواركردنی پەیڕەوی ناوخۆمان ئامادە كردووە و هیچ عیلاقەی بە ئێمەوە نەماوە و ئاراستەی سەرۆكایەتیمان كردووە، ئەگەر ئێوە داخلی بەرنامەی بكەن بۆ خوێندنەوەی یەكەم ئێمە هیچ مانیعیكمان نیە و هیچ كەموكوڕیەكیشی تێدانیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئێمـەیش ئاراسـتەی كاروبـاری ئەنجومـەنمان كـردووە، ڕەزامەنـدیمان پێشـانداوە بـۆ ئـەوەی خوێندنـەوەی یەكەمی بۆ بكرێت وبخرێتە بەرنامەی كار، داوایـش دەكـەم ئێسـتا لەبـەردەم ئێـوە كـە لەدانیشـتنی داهـاتوو بخرێتە بەرنامەی كار بۆ خوێندنەوەی یەكەمی، كاك طارق فەرموو.

بەڕێز طارق محمد سعید جامباز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لەهـەموو پەرلـەماناتی دنیـا كـە پەرلـەمان دەسـت بـەكاربوو دەبوایـە، ئێمـە سـاڵی 2005 دەسـت بەوئیشـە بكەین نەك ئێستا، چونكە پەرلەمان ئێستا بـەرەو كۆتـایی دەچێت، لـەئێراق چـەند سـاڵە پەرلـەمان هەیـە دووجار پەیڕەوی ناوخۆیان گۆڕیوە، ئێستا درەنگە بەرەئیی من ئەمە بۆ دەورەیـەكی تـر دەیكـەین نـەك بـۆ خۆمان و دەبوایە یەكەم شت لەپەرلەمانی كوردستان، پەیڕەوی ناوخۆ بگۆڕایـە وەك لەهـەموو دنیادەكرێـت و ئەوەی كراوە زۆر دواكەوتووەو بەرەئیی من كردن و نەكردنەكەی یەك شتە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ڕاستە دواكەوتووە، بەڵام مەعنای ئەوە نیە دوای بخـەین بـۆ خـولی داهـاتووی پەرلـەمان وپـاش هەڵبـژاردن، ئەوە ئەركی ئێمەیشەو ئەوانیشە كە بۆمان بكرێـت دەیكـەین، بۆمـان نـەكرێت ئـەوان دەیكـەن، نازنـاز خـان نوقتەی نیزامێت هەیە، فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

هـەر بـۆ پاڵپشـتكردنی قسـەكانی د. نـوری تاڵـەبانی، ئێمـەیش دوو حەفتـە پـێش ئێسـتا هـەموو سـەرۆك لیژنەكان شتێكمان نووسی و ئاراستەی جەنابی د. كەماڵمان كرد بۆ ئەوەی بەزوترین كات پەیڕەوی نـاوخۆیی بێتـە نـاو بەرنامـەی كـار و ئـەوەی كـە بەراسـتی هانـدەریش بـووە بـۆ ئێمـە كـە ئـەوەمان داواكـردووە بـۆ پێچەوانەی ڕەئیەكـەی كـاك طـارق جامبـاز، ئێمـە سـێ سـاڵە ئـیش دەكـەین بـەو پـەیڕەوی ناوخۆیـە وە كـو سەرۆكی لیژنە و وەكو ئەندامانی پەرلەمان، كەمو كوڕی پەیڕەوی ناوخۆ بۆ ئێمە دەركەوتووە، بۆیە حەقی وایە ئێمە ئێستا ئیصلاحاتی تێدابكەین، بەڵام ئەو گروپەی كە لەدوای ئێمە دێت ئـەویش دەبێـت دوو سـاڵ ئیش بكات تاوەكو بزانێت كەموكوڕییەكان چیە، بۆیە هـەر وەكـو خـۆی دەمێنێتـەوە بۆیـە بـەر لەرۆیشـتنی ئێمە شتێكی زۆر باشە پەیرەوی ناوخۆی نوێ دابڕێژین، لیژنەیەك پێـك بێـت لـەناو پەرلـەمان، لیژنەیـەك لەپسـپۆڕو كارامـە سـەرلەنوێ بـا پـەیرەوێكی نـاوخۆی گونجـاوی سـەردەمەیانە دابڕێـژێت، ئەمـە بـۆ سـاڵی 1992 باش بوو، شتێكی كە دابمـەزرێنین یـاخود ئـەو تەعدیلاتـەی كـە لیژنـەی یاسـایی كـۆی كردووەتـەوە ئەوە بخەینە كار، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

تازە دەیخەینە بەرنامەی كار و خوێندنەوەی یەكەمی بۆ دەكەین انشاء الله لەئاییندەدا، خاڵی چوارەم لەبەرنامەی كار ئەوەی خوێندمەوە، بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو گفتوگۆكردنی پرۆژەی هەمواركردنی یاسای باری كەسی، ئێستاكە دەیخوێنینەوە، من دەمەوێ پێش ئەوە بەئیجازەی ئێوە هەندێ قسەی لەسەر بكەم، یەكەم ئەهمیەت و گرنگی ئەو پرۆژەیە دەركەوت لەخیلالی گفتوگۆكانی ئێوە و هەروەها رەنگ دانەوەی لەناو كۆمەڵگادا دیارە كە زۆر كەس بەوتارو بەنووسین موتابەعەی كردووە، تەنانەت هەندێك مامۆستایانی ئاینەدی بەڕێز لەخوتبەی جومعەیشدا ئاماژەیان پێكردووە، ئامارێك لێرە پێشكەش كران دەریخست كەلەو چوار ساڵەی رابردوودا ئەو حاڵەتەی كەتەسجیل كراون لەمەحاكم، حالاتی هێنانی ژنی دووەم ناگاتە چوار سەد كەس، پرسیارێك لەئارادایەن خەڵك هەر دەپرسێت شتێكی وا كە ئەوەندە دیاردەیەكی كەم بێت بۆ ئەوەندە پەرلەمان ئیهتیمامی پێ بدات؟ وخۆی مەشغوڵ دەكات، ئەوە رێگای كردەوە خەڵكانێك هەندێكیان بەمەسئولیەتەوە، هەندێكیان بەبێ هەستكردنی مەسئولیەت لەسەر ئەو مەسەلەیە قسە بكەن، یان وتاری لەسەر بنووسن، پێش هەموو شتێك گرنگی ئەو یاسایە تەنها لەوەدا نایەت ئەو چوار سەد كەسە ژنی دووەمیان هێناوە، گرنگیەكە لەوەدادێت ئەو مەسەلەیە پەیوەندی بەهەموو كۆمەڵەوە هەیە، هەموو خەڵكی كوردستان باسی لێدەكەن و بەئیهتیمامەوە وەریانگرتووە بۆچوونی خۆیان دەربڕیوە لەسەر ئەو موناقەشاتانە وگفتوگۆكردنە كە لەپەرلەماندا كراوە، جگە لەوەیش لەرووی یاسایەوە ئەو یاسایە لەساڵی 1959 دەرچووە، هەموو یاسایەك لەرووی عەمەلیەوە كە رەفتاری لەسەر دەكرێت، كەم و كورپەكانی دەردەكەوێت، بۆیە هەریاسایەك كە دێتە هەمواركردن لەبەر رۆشنایی ئەزموونی دەسەڵاتی دادوەری پەیوەندیدارەكان كە بەپێویستی دەزانن هەمواری بكەن بۆ ئەو خەلەلانەی، ئەو پێداویستیانەی كە پێویستە بۆ ئەو یاسایە چاكتربكرێت دەیخەینە بەردەمتان هەتاكو ئێستا دەیان یاسا هەمواركراوە، دەیان بڕیار هەمواركراوە و هەر لەبەر رۆشنایی ئەوە بووە، جگە لەوەیش ئێستاش لە مەحاكمەكان لەكوردستاندا هەیە رەفتاری جۆراوجۆر دەگرێت، هەموو وەكو یەك نیە، بڕیارێك هەیە لەسلێمانی ئیختیلافی هەیە لەگەڵ ئەو یاسایە، ئەمەیش پێویست دەكات حكومەتی هەرێم یەكی گرتووەتەوە، یەك لەبڕیارەكانمان، یەك لەبەڵێنەكانمان ئەوەیە هەموو ئەو یاسایانەو بڕیارانە كە لە دوو ئیدارەیدا هەن دەبێت هەموار بكرێن و بكرێنە یەك یاساو یەك بڕیار، ئەمەش بەشێكە لەمەسەلەكە، جگە لەو شتە دیاردەیەك لەكوردستاندا هەیە، دیاردەیەكی زۆر ناشرینە دژی ئیسلامە، دژی شەریعەتە، دژی مرۆڤە، ئەویش دیاردەی كوشتنی ژنە، هەموومان باسی دەكەین وهەموومان پێی ناڕازین، هەمومان هەوڵدەدەین وخەبات دەكەین بۆ ئەوەی ئەو دیاردەیە نەهێڵێن، جگە لەوەی ئەو یاسایە كە موناقەشە دەكرێت و رەئی لەسەر دەدەین، ئێمە دەمانەوێت رۆشنبیریەك لەناو كۆمەڵگادا بلاو ببێتەوە كە ژنیش مرۆڤە، ئینسانە، خەڵكانێك كە موتابەعەی ئەو یاسایە دەكەن لەهەمان كاتدا ئەو رۆشنبیریە لەلایان دەچەسپێت بۆ رێزگرتنی زیاتر لەژنان، چونكە ئەو ژنانە كە باسیان دەكەین ئەگەر خێزانیشمان نەبن یان

دایكمانن یان خوشكمانن یان كچمانن یان كچی برامانن یان كچی خوشكمانن، بەهەر شێوەیەك بێت هەموو ئینسانێك لێیان مەسئولە، زوڵمێك لەیەكێك بكرێت لەبنی دنیایش بێت ئینسان لێرەدا بۆی موتەئەسیر دەبێت، بەوە نیە كە دوورە لەتۆ، چونكە ئەوەی دوورە لەتۆ هەستێكی هەیە ئینسانیەت كۆمان دەكاتەوە، جالێرە جگە لەئینسانیەت ئێمە نەتەوەیەكین لەكوردستاندا دەژین لەگەڵ نەتەوەكانی تر هەموومان لێرەدا پێكەوە دەژین، هەموومان بەیەكەوە موتەئەسیرین، خەم بۆ یەكتر دەخۆین، خەفەت بۆ یەكتر دەخوین، حەزەكەین ژیانی هەموو خەڵكی كوردستان باش بێت، هیچ زوڵمێك، هیچ جورە زوڵمێك لەسەر خەڵكی كوردستان نەمێنێت بە ژن وپیاوو منداڵ وپیرەوە، هەر یەكە لەشوێنی خۆیدا رێزی تایبەتی هەبێت، دیارە دینیش لە كوردستاندا وەكو هەموو وڵاتانی رۆژهەڵات جێگاو رێزی خۆی هەیە، خەڵكێك پابەندن بەدین، ئیماندارن هیچ یاسایەك، من ئەو رۆژەیەش ئاماژەم پێی كرد، بەناچاری جارێكی كە ئاماژەی پێدەكەم، ئێمە دەنگمان داوە بەدەستووری هەمیشەیی ئێراق، پرۆژەی دەستوری خۆمانیش لەبەردەمانە، سێ بنەمای ئەساسی هەیە لەدەستوری ئێراق و دەستوری ئێمەش، نابێت هیچ یاسایەك دەربچێت دژی بنەماكانی دینی ئیسلامی پیرۆز، نابێت هیچ یاسایەك دەربێت دژی بنەماكانی دیموكراتیەت، نابێت هیچ یاسایەك دەربێت دژی مافەكانی مرۆڤ، مافەكانی ئەساسی كە لەدەستوردا هاتووە، بەرچاوكردنی ئەو سێ شتە یاساكان دەردەچن، جا كەدێتە موناقەشە كردن بەتەئكید هەر یەكە لەروانەگەی تێگەیشتنی خۆیەوە، رۆشنبیری خۆیەوە موناقەشە دەكات و رەئی دەدات، ئەوەی رەئی دەدات بەهەرچی رەچاوبكرێت رێزدارە، بەرێزە، ئەبێت خەڵك رێزی لێ بگرێت، چونكە هەوڵێكە، ئەوەی ئیجتیهاد دەكات ئەوە ئیجتیهادە ئێوە دەیكەن، ئەگەر ئیجتیهادەكان سەری گرت و راست بو و، خزمەتی كرد ئەوە دوو ئەجری هەیە، ئەگەر نا هەتا ئەگەر هەڵەیەكیش بوو هەوڵێكە بۆ چاكردن، ئەو قسە مەشهورە كە دەڵێت: للمجتمهد اجران، اذا اصاب اجران واذا لم یصب اجر، لەبەر ئەوەی هەتا ئەو كەسەی كە رەئیەك دەڵێت و رەئیەكەیشی راست نەبوو یان سەری نەگرت ئەجرێكی هەیە، چونكە هەوڵێكی داوە رەئی بدات، ئەو رەئیە زۆر زۆر سەهوە، زۆ هەڵەیە كە دەیەوێ پەرلەمان تەقسیم بكات بەینی موحافیزكارو پێشكەوتنخۆازو ئەوانە، شتی وا لەناو پەرلەماندا نیە و ناشكرێت خەڵك رێگا بەخۆی بدات بەوشێوەیە باسی بكات، ئەوە بۆ رۆژشنبیریەكە، بۆچوونێكە هەر یەكە لەباگراوندێكی جیاوازەوە هاتووە، زۆر كارێكی نا بەجێیە كە ئەو كەسانەی كە بەو شێوەیەدا ئەیانەوێ پەرلەمان تەقسیم بكەن، ئەمرۆ لەرۆژنامەیەكدا نووسراوە ئەڵێت یەكێتی نیشتیمانی كوردستان بڕیاری داوە لەوانەیە دە ئەندامی خۆی زیاتر سزابدات، من ئەندامی مەكتەبی سیاسیم تەلەفۆنم كرد بۆ د. كمال بەو بەیانیە وتم شتی واهەیە؟ وتی نە، ئەندامێكی تر هەر لەعەینی شوێندا وتی شتی وا نیە، باشە ئەوە یەكێتی چۆن شتی وا دەكات؟، حزبێك مەسئول بێت چۆن ئەندامی پەرلەمان كە متمانەی پێی داوە ببێت بە ئەندامی پەرلەمان رێگای لێدەگرێت و دەڵێت رەئی خۆت مەدە، مەگەر لەسیاسیەتی حزب دەربچێت، ئەوە دەرچوون نیە لەسیاسەتی حزب، ئەوە سیاسەتێكە كە بۆ كۆمەڵگا، هەر یەك رەئیەك دەدات بۆ ئایندەیەك، بۆ كۆمەڵگایەك، بۆ پێشكەوتنی ئەو كۆمەڵگایە، بۆ نەهێشتنی زوڵمێك بەرامبەر بەژنان و

تێگەیشتنی باشتر لەمەسئولیەت، برادەرێك دەنووسێت دەبێت ئەو پەرلەمانە هەڵبوەشێتەوە، بۆ؟ لەبەر ئەوەی 39 کەس دەنگی داوە بۆ ئەوەی فرە ژنی هەبێت، ئەوە لەخۆیەوە ئەو قەرارە چۆن دەدات، من تێناگەم ئەوە چ دیموکراتیەکە، هەر لەبەر ئەوەی بەدڵی نەبووە قەرارەکە، دیموکراتیەت یەعنی چ، یەعنی لەموناقەشەدا هەر دەبێت ئەکسەریەت وئەقەلیەت، کە مەسائیلی کۆمەڵگابێت ئەکسەریەت و ئەقەلیەت قەراردەدات، ئەمڕۆ لەنەتیجەی موناقەشەدا پاش ئەوەی دوو ساڵ ئەو پڕۆژەیە موناقەشە کراوە لێرە گفتوگۆی لەسەر کراوە، چووەتە حکومەت گفتوگۆی لەسەر کراوە، خەڵکی پسپۆڕ هاتووە موناقەشەی لەسەر کردووە لەهەموو بوارەکانی کۆمەڵگادا پیاوی ئاینیە، مامۆستای جامیعەیە، خەڵکی رۆشنبیرە، ریکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنیە هەموو رەئیان لەسەر ئەوە داوە وهەر یەك بۆچوونی جیاوازی هەیە، ئەو بڵێت لەبەر ئەوەی تۆ بەدڵی من نەبێت، دەبێت پەرلەمان هەڵبوەشێتەوە، ئەو بڵێت تۆ لەبەر ئەوەی پێنج کەس دەنگی داوە بۆ فرەژنی دەبێت ئەو پەرلەمانە کافربێت، باشە کێ حەقی داوەتە تۆ ئەو حوکمە بدەیت لەسەر ئەو پەرلەمانە، ئایەت دەخوێنیتەوە لەمزگەوت بەرامبەر خەڵکێکی دیندار، دەڵێت نەسیحەتی ئەو پەرلەمانە دەکەم، تەشبیهی پەرلەمان دەکات، قەراری پەرلەمان دەکات بەقەرارێکی صدام یان بەقرارێکی فرعۆن، ئەوە بەراستی تێنەگەیشتنە لەدین کە ئایەتەکەیش دەخوێنێتەوە بەتەواوەتی نایخوێنێتەوە، مثنی وثلاث ورباع، بەلآم تەواوی ناکات کەدەڵێت: فإن خفتم فواحدة، ئەویش ناڵێت بۆ ئەوەی وازیح بێت، دوایی جگە لەوەیش ئایەتێکی تری لە سورة النساء دەڵێت: ولن تستطیعوا ان تعدلوا بین النساء ولو حرصتم، باشە ئەو ئایەتە بۆ ناخوێنێتەوە، فلا تمیلوا کل المیل، لێرەدا ئایەتی پیرۆزی قورئان بە ئەمر نەیوتووە دوو ژن و سێ ژن بێنە، ئەڵێت دەتوانێت بێنی، موباحە نەیوتووە نابێت ئەوە بکەی، یان دەبێت ئەوە بکەی، واجب نیە دەڵێت دەتوانێت نەفسی بەشەر ئەزانێت، خوای تبارك وتعالی نەفسی بەشەر باش دەناسێت و دەڵێت برۆ بیکە، بەلآم دەڵێت: ئەگەر ترسای مەیکە، لەشوێنێکی تر ئەڵێت: ناتوانیت عەدالەت بکەی لەبەینی ژنان، باشە تەجروبەی بەشەریش نیشانی داوە ئەو عەدالەتە ناکرێت، بۆچی ئەگەر یەکێك ئیجتیهادێك بکات بڵێت: ئەوە یان شەرتێك دابنات لەحیاتی ئەو قسەیە، فأن خفتم، ئەو شەرتێك بۆ دابنات، پیاوێکی گەورە وەکو شێخ محمد عبدە کە شێخی ئەزهەر بووە، نەك هەر شێخ ئەزهەر بووە، یەکێکە لە موفەکرین و فەیلەسوفینی ئیسلام، رێزی تایبەتی هەیە و دەیان کتێبی هەیە، کتێبێکی هەیە تایبەتە ناوی (ژن وئیسلام)، لەوێدا شەرحی ئەو ترسەدەکات، شەرحی ئەو حرسەدەکات، لەنەتیجەدا دەڵێت من تێگەیشتنم ئەوەیە خوا دەفەرمێت مەیکەن، خوا بەتۆ دەڵێت مەیکە، نایەوێت بەیەك جاری لەبەر ئەوەی دەزانێت نەفس چەند (امارة بالسوء)، ونەفسی بەشەر خۆی زۆر خوشدەوێت، بەلآم پێت دەڵێت، دەڵێت ئەگەر ترسای مەیکە، کە دەیشزانی دەترسێی، دەڵێت ئەگەر دەتەوێت عەدالەت بیت و حرسیشت بێت بۆ ئەو عەدالەتە ناتوانێت بیکەیت، شێخ محمد عبدە دەڵێت: من لەوکتێبەدا ئەوەی دەیەوێت ناوی بگەرێت، ناوی (المرأة والاسلام)، پێی دەڵێم کە وایە دوو ژنی نابێت هەبێت لەبەر ئەوەی نە ئەو عەدالەتە دەتوانیت دابین بکەیت، بەلآم فێڵ لەخۆت دەکەیت، لەتۆ وایە ئەو ترسەت لانیە، بۆیە یەعنی ئەو ئسینانەو ئەو بۆچوونانە

داوایان لێ دەکەم چۆن ئەوان نەسیحەتی ئێمە دەکەن، زۆر سوپاسیان دەکەین بۆ نەسیحەتەکە، بەڵام خۆزگە راوەستابان هەتا هەموو یاساکەیان بدیبایە ئیجا تەقیمیان بکردایە، خۆزگە پێمان بڵێن لەکوێندەر دژی شەریعەت ئێمە قسەیەکمان نووسیوە، بڵێت لەفلان جملەدا دژی شەریعەت نووسراوە ئەو قسەیە، فەیناکە، ئەو خەڵکانەی کە موناقەشەی ئەوەیان کردووە، کاک د. نوری یەك لەوانە بووە، بەشداری کردووە، یەکێکە کە دیندارە، موسڵمانە، کاك مصطفى زەڵمی کە داعیەیە کەسێکی وەکو ئەومان نیە بتوانێت فتوامان بۆ بدات، هەموو پرسی پێکراوە، دەڵێت دژی شەریعەت نیە، مامۆستایەك لەمزگەوتێکدا قابیلە لە مصطفى زەڵمی زیاتر تێبگات، ئەگەر تێشدەگات مەمنونی دەبین پێمان بڵێت لە کوێندەر دژی شەریعەت جملەیەك نووسراوە و ئەو ئینسانەیش پێی وایە، ئێمە دیموکراتی نین وکۆنە پەرستین ئەویش پێمان بڵێت لەکوێندەر، ئێمە بەعەکسەوە ئەو قەیدانەمان کە داناوە بۆ ژنی دووەم بۆ ئەوەیە کە نەبێت، لەگەڵ شەریعەتیشدا دەگونجێت و لەگەڵ دیموکراتیەتیشدا دەگونجێت، چونکە تۆ ناتوانیت بێیت لێرەدا کەقانونێك دابنەیت، حەقائیقی ناو کۆمەڵگا لەبیربکەیت تۆ قانونێك دانانەیت بۆ ئەو خەڵکانەی لەئەسکیمو، تۆ لەکوردستانیت، کوردستانیش مەعروفە چ بنەمایەکی هەیە کۆمەڵگاکەمان، مانشێتێك دەنووسرێت دەڵێت، بەبڕیاری پەرلەمان ژن بۆی هەیە طلاق بدات، ئەوە کەی پەرلەمان قەراری وای داوە، دەڵێت ژن بۆی هەیە داوا بکات لەمارەبڕینا ئەو مەرجە بدرێتە ئەو، کە پیاوەکە قەبوڵی نەکرد تەواو، ئەوە ئێمە بیڵێن یان نەیڵێین ئەو قانونە بیکەین یان نەیکەین ئەوە 1400 ساڵە ئەوە هەیە، ریگای نەگرتووە، بەڵام ئێمە زیاتر بۆ بڵاو کردنەوەی رۆشنبیریە، بۆ ئەوەی لەرێگای قانونیشەوە مادەکە بنووسرێت کە وا نووسراوە، یەکێکیش دەڵێت پەرلەمان فرەژنی برپاردراوە ئاخر بەراستی ئەوە تێکدانی راستیە یەك، بۆورووژاندنی خەڵکە، داوا لەرۆژنامەنووسان دەکەم کە بەمەسئولیەتەوە تەماشابکەن، هەموو یاساکە وەکو خۆی تەماشابکەن، ئەوەی کە دژی دیموکراتیەتە پێمان بڵێت کێیە دژی دیمورکراتییەت؟ ئەوی پێی وایە دژی ئاین ئیشمان کردووە پێمان بڵێت دژی ئاین ئیشتان کردووە لەفلان شوێنا، بێتە ئێرە ئەگەر دەیەوێت بەراستی خزمەتی گەل بکات وخزمەتی ئاین بکات لەجیاتی ئەوەی لەخوتبەیەکدا بیڵێت، بێت لێرە لەگەڵ لیژنەی یاسای دابنیشێت وقسەبکات، ئەندامانی پەرلەمان حەتمەن ژمارەیەکیان هەیە دەیناسن لەگەڵ ئەوان قسەبکەن، بەنووسین بۆمان بنووسن وبڵێن فلان فەقەرەتان، فلان شتان دژی ئاینە با دیراسەتی بکەین، ئەوە کاك عونیش دەڵێت هەر ئەو قانونە لەئێراقدا 13 جار تەعدیل کراوە، بەقەراریش 13 قەراردراوە بۆ؟ ئەگەر نەهاتبایە هیچ کەمو کوڕی تێدانەبوایە بۆچی 13 تەعدیل دەکرێت؟، بەهەر حاڵ من داوا لەئەندامانی بەرێزیش دەکەم رەئی خۆیان لێرە چیە بیدەن، ئازادن، هەموو کەسێك ئازادە لەرەئیدانی خۆی، بەڵام نە کەس لێرە پێی وابێت کە ئیصلاحیە یان پێشکەوتووخوازە ولایەنەکانی تر پیان وابێت کە موحافیزن یان کۆنە پەرستن، نە کەسیش پێی وابێت کە ئەوانە لە دین لایان داوە، کۆمەنیست یان وانە و وانە، یەعنی ئەو ئیتیهاماتە بەراستی بەجێنین، ئێمە لێرە لەخزمەتی یاسادانین، لەخزمەتی ئەوەین کە شتێك بکەین بۆ کۆمەڵگا سوودی هەبێت و قازانجی هەبێتن، مەسئولیەتی ئێوە هەر لێرە نیە،

مەسئولیەتی ئێوە لەدەرەوەیشە، یەعنی ئەندامێکی بەڕێز ئەگەر بڕیارەکە بەدڵی نەبوو پێی وانەبێت دنیا تاریکەو تەواو، هەرکەسێك پێی وایە ئەوشتانەی بەبیروباوەڕی خۆی باشە، پێم وایە موتڵەقەن راستە لەرووی دینیەوە، ئەگەر لەبنەمایەکی دینیەوە ئنتیلاقی کردبێت، راستەئەگەر لەرووی دیموکراتیەوە ئەگەر پێی وابێت لەرووی عەلمانیەتەوە سەیری کردبێت، هەڵەکە لەوەدایە کە واتەسەور بکرێت کە ئەم دونیایە دبێت بەس گوێ لەرەئی تۆ بگرین، لە بڕیاری تۆ بگرین، ئەگەر وابێت بۆ گفتوگۆدانراوە لەپەرلەمان، بۆ هەڵبژاردن دەکرێت، غێر بۆ ئەوەیە گوێ لەزۆرینەی خەڵك بگرێت، ئینجا باشترینیان بەوەی کە زۆرینەی لێی رازی دەبن وبڕیاری بدەن و پەیڕەوی بکەن بۆ ئایندە، ئەگەر هەڵەیشی کردبێت هەر بەعەینی رێگایە و جارێکی تر دەتوانێت دابنیشێتەوە وبڵێت هەڵەمان لەفلان شوێنا کردووە، دەبێت دابنیشین هەمواری بکەین، بەهەر حاڵ من ئومێد دەکەم ئەم دانیشتنەمان کە بەردەوام دەبێت و ئەمڕۆیش بڕوا ناکەم تەواو بێت، بەو مەسئولیەتەوە موناقەشەکانمان تەواو بکەین وخزمەتی دەرهێنانی باشترین هەموارکردنی ئەو یاسایە بۆ خزمەتی خەڵکی کوردستان و بۆ خزمەتی مروڤ و بۆ نەهێشتنی ئەو زوڵمەی لەسەر ژن هەیە بەتایبەتی بۆ چاکردنی ماڵی کورد، کاك د. نوری تاڵەبانی بەئعتیباری بەشداری کردووە لەزۆر لەو دانیشتنانە، فەرموو.

بەڕێز د. نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لەگەڵ عوزر خۆاستن لە جەنابی د. مصطفى زەڵمی، دوێنێ رووداوێکی بۆگێڕامەوە حەزەکەم ئەندامانی پەرلەمان ئاگاداری ئەو رووداوە ناخۆشەبن، رۆژی هەینی رابردوو لەیەکێك لەمزگەوتەکانی هەولێر د. مصطفى زەڵمی چووە بۆ نوێژی جمعە، خوتبە خوێنی ئەو مزگەوتە ناوی ناهێنم بەشێوەیەکی زۆر ناشیرین باسی پەرلەمان و حکومەتی کردووە سەبارەت بە پڕۆژە یاسای باری کەسیەوە، لەپاش تەواو بوونی خوتبەی یەکەمدا د. مصطفى زەڵمی خۆی پێڕانەگیرا وهەستاوەتە سەر پێ و توویەتی ئەو قسانەی کەوا جەنابی مامۆستا کردی هەمووی بەپێچەوانەی حەقیقەتن، بۆیە مەلاکە نەیتوانیە خۆی بگرێت وچوەتە دەرێ، بەڵام بەشێك لەئامادە بووانی ئەو مزگەوتە، بەشێکی کەمیان بەناشرینانە گفتوگۆیان لەگەڵ جەنابی د. مصطفى زەڵمی کردووە، ئەوە شێوازێکە لەوەی کەوا بەشێوەیەکی زۆر نادروستانە ئەو پڕۆژە قانونە دەخرێتە بەردەم رای گشتی خەڵکی کوردستان، پێویستە ئێمە لێرەدا بەروونی باسی هەموو لایەنەکان بکەین هەر وەکو جەنابتان ئاماژەتان پێکرد، لێرانەدا باس لەوە نەکراووە کەوا طلاق دراوەتە دەست ژن، نەخێر، ئەوە مەرجێکە لەو مەرجانەی کەوا لەقانونی پێشویشدا هەیە کە دەتوانێت ئەو کچە یان ئەو ژنە لەکاتی مارە بڕیندا ئەو مەرجە دابنێت، ئەگەر بەرامبەرەکەی رازی نەبوو ئەو کاتە ئەو مارە بڕینە سەرناگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نازناز خان فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

تەنها تـوزیحێكم هەیە لەسەر قسەكانی جەنابت، چونكە ئەوە جاری دووەمە من بەراستی لەگەڵ ئەو ئامارانە نیم كە ئەندامانی پەرلەمان لێرە پێشكەشی دەكەن، بەداخەوە دەبوایە ئێمە پێش سێ ساڵ لێرە باسمان كرد سەنتەری لێكۆڵینەوەمان هەبێت لەناو پەرلەمان بۆ هەر پڕۆژەیەك، یاسایەك خۆمان لێكۆڵینەوە بكەین بۆ ئەوەی ئاماری دەقیق بدەین، من حەقی خۆمە شك بكەم لەو ئامارانەی كە دەدرێت و خەڵكیش حەقی هەیە شك بكات لەو ئامارانەی كە من پێشكەشی دەكەم، بۆیە ئەو ئامارەی كە جەنابت ئیشارەتت پێدا، ئێمە ناتوانین قەبوڵی بكەین، دووەمیش: زۆربەی زەواجەكان ئێستایش بەتایبەتی لەناو خەڵكی عەشایەر لەمەحكەمە ناكرێت، بۆیە زۆر رووداوی وا هەیە لەدەرەوەی مەحكەمە، سێهەم شت، ئێمە كەدیاردەیەك دەمانەوێت بنبڕی بكەین دیارە لەنەتیجەی كۆمەڵێك لێكۆڵینەوەی كۆمەڵناسیدا مجتەمەعی خۆت دەناسیت وەكو جەنابت باست كرد، مەسەلەكە ئەوە نیە كە (500) كەس لەخیلالی ئەو چەند ساڵەی پێشوو ژنی دووهەمیان هێناوەو كێشەیان دروست كردووە، بەڵكو ئەمە هەرەشەیەكە لەسەر هەموو خێزانەكان وەكو رۆژانە بووەتە داردەستێك بەدەستی پیاو بۆ ئەوەی هەرەشەی پێ بكات لەسەر ژنان كە تاوەكو ئیتاعەی نەكات یان موخالەفەیەكی بچكۆلەبكات، بڵێن من بۆم هەیە ژنی دووەم بێنم، تۆ دەتەوێت توندو تیژی و ژیانی هەڕەشە لەناو خێزاندا كەم كەیتەوە، بۆیە دەتەوێت ئەمە بنبڕبكەیت، دوایش بالەبیرمان نەچێت بەراستی ئەوەی كە قوربانی فرە ژنیە منداڵەكانن نەك تەنها ژن و پیاو كەخۆیشیان قوربانی ئەو وەزعە دەبن، بەڵكو منداڵەكان لەناو سیراعێكی دووبەرەكیدا دەژێن و ئێمە هەمووومان لەدەورو بەری خۆمان دەیان دەرئەنجامی وەها بەچاوی خۆمان دەبینین، لەهەمان كاتیشدا ژمارەیەكی زۆر لەو ژنانەی كە رووبەرووی خۆكوشتن دەبن یان دەكوژرێن بەشێكیان هۆكارەكەی بۆ ئەو هەڕەشانە دەگەڕێتەوە كە پیاوەكە بەزۆرو زۆردارێتی دەیەوێ رەزایەتی ئەو وەربگرێت بۆ ژنی دووەم و سێهەم، بۆیە ئەو یا ئینتیحار دەكات یاخود بەشێوەیەك لەشێوەیەكان وای لێدەكرێت كە خۆی بكوژێت، ئەمە لەسەر قەزیەی ئامارەكە، مەسەلەكەی تریش جەنابی سەرۆكی پەرلەمان، زۆر ئیعتیادیە لەمێژووی بریتانیا لە ساڵانی هەزارو شەش سەدەكانەوە كە پەرلەمان دامەرزا، یەكەم جار دوو فراكسیۆن دروست بوون، ئەو دەمەی كە هێشتا حزب دروست نەبوو، فراكسیۆنی پارێزگاران وفراكسیۆنی ئازادیخواز، یەعنی زۆر زۆر تەبیعیە ئەمە شتێكی زۆر تەندروستە لە ناو پەرلەمانی ئێمەیش خەڵكێك هەبێت پارێزگاربێت وخەڵكێك هەبێت ئازادی خوازبێت، ئەمە بەمەعنای رەفزكردنەوەی هیچ لایەكیان نیە، پارێزگاریش فكرەیەكە، بیروبۆچونێكە زۆر جێگای ئیحتیرامە، حەقی خۆیەتی ئەو دەیەوێت ئەو شتانەی كە هەیە بیپارێزێت، خەڵكێكیش هەیە حەز لەگۆڕان و ریفۆرم دەكات، ئەمەشیان زۆر زۆر تەبیعیە، بانەبێتە داردەسێك بۆ هەڕەشەكردن و ئیهانەكردنی یەكتری، رەئی هەردوو لا زۆر موحتەرەمە و زۆر پێویستیشە، لایەزالیش ئێستاش وەكو حزب لەبریتانیا سێ

حزب هەیە وا ئیشدەکەن لەناو پەرلەمان، حزبی محافظین و حزبی کرێکارەو حزبی لیبڕاله، یەعنی ئەمانە ئێمە توزێك بابەتەبیعی وەربگرین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك حسن فەرموو.

بەڕێز حسن بابکر احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من یەك، دوو مولاحەزەم لەسەر قسەکانی جەنابت هەیە، یەکەمیان ئیمام محمد عبده موجتەهید نەبووە، لەتاریخی ئیسلامدا وەکو مفکر ئەو جەمال الدین ئەفغانی و خەڵکێکی دیکە، بەڵکو ئەوانەی موجتەهید بوون و لەفیقهی ئیسلام لێکۆڵینەتەوە خەڵکێکی دیکەن، یەعنی لەنێو عولەمای ئیسلامدا دیارن، بۆیە مەسەلەی ئیمام محمد عبده لەگەڵ رێزمان بۆی وەکو مفکرێکی ئیسلامی قەزایەی فیقهی و شەرعی لێوەرناگیرێت لەعالی ئیسلامی نەك هەر لەکوردستانی خۆشماندا، ئەگەر لیشی وەربگیرێت لەفەرزێکدا لەئیسلامدا قاعیدەیەك هەیە، دەفەرمێت: (الفتوی تختلف زمانا ومکانا وشخصا) ئایا کوردستانی ئێمە لەوقۆناغ و شوێنە کە ئەو شتەی لێبوترێت ئەوە خاڵێك، دووەمیان مەسەلەی مامۆستا زەڵمی، ئێمە وەکو ئاگادارین دوای ئەوەی کە دەنگدراوە لەسەر هەندێ مادەو بڕگە بەراستی ئەو تێبینی خۆی هەیە بەتایبەت لەسەرەتای مادەی یەکەم کە باسی عوزری مەشروع دەکات، علی سبیل الحصر، ئێمە ئەکسەریەتی پەرلەمان دەنگی بۆدا کە لە دوو نەخۆشیدا کۆی کردەوە، بەڵام ئەو علی سبیل المثال هێنابووی گلەیی زۆرە لەوە هەر بۆ مەعلوماتی جەنابتان، سەبارەت بە ئازادیخوازو پارێزگاریش بەراستی ئێمە شانازی بەوە دەکەین کە پارێزگاربین لەسەر دین و قیەم و کلتورو رەسەنایەتی گەلی کوردستان کە شتێك نەکەین لەگەڵ عەقیدەو بیروباوەڕ رێك نەیت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، کاك حسن من نەمووت شێخ محمد عبده موجتەهیدە، وتم موفەکیرو فەیلەسوفە، شێخی ئەزهەریشە، من وتم ئیجتیهاد لەئێوەدا، ئێوەیش هەریەکە ئیجتیهاد دەکەن، ئەگەر ئیجتیهادەکان راست بوو دوو ئەجرتان هەیە یەکێك کە ئیجتیهادەکەتان راستەومادام جوهدتان لێی سەرفکردووە، ئەجرێکت هەیە، بەڵام نەموتووە محمد عبده موجتەهیدە، بابگەرێنەوە سەر ئەصڵی مەوزوعەکە تکایەو لەمەوزوع دەرنەچین، من دەزانم هەر یەکە قسەیەك بکەن وەختەکەمان بڕوات، کاك د. کمال دەمێکە داوای کردووە دوو قسەی هەیە فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. کمال کرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لێرە وەکو ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان دانیشتوینە یاسایەك هەمواردەکەین کە شعورێك بێت زوڵمی تێداهەیە، بۆیە عەدالەت بەرپابکرێت، بۆ ئەوەی عەدالەتێك دابنرێت، ئەو عائیلانە، ئەو کۆمەڵگایە

بەسەعادەت لەگەڵ یەك بژین، لەو ڕەوانگایەوە و هەوڵی هەموو ئەم بەڕێزانەیش ئەوەیە کە ئەو عەدالەتە بەرپابکرێت و واجیبی ئێوەی بەڕیزیشە وەکو ئەندامانی پەرلەمان دوای ئەوەی یاساکە تەواو دەبێت لەگەڵ میدیاکان، لەگەڵ کۆمەڵگای مەدەنی، لەناو گوندەکان لەگەڵ خەڵك خەڵك ڕوونی بکەنـەوە کـە بەچـی شـێوەیەك و بۆ ئەم شتانە کراوە، چونکە کەسانێك هەیـە هەوڵـەدەن سـوء ئیسـتیفادە بکـەن و وانیشـانی بـدەن کـە دژی دینە، ئەمە بەهیچ شێوەیەك دژی قورئانی پیرۆز نیە، دژی شەریعەت نیە وە لـەو ڕەوانگەیـەوە ئەنـدامانی پەرلەمانی بەڕێز بۆچوونەکانیان لەدائەرێژن، دینەکانی تریش تەحدیـدی زەوجـە نـەکراوە، قـانون بۆیـانی کردووە، بەڵام لێرە چ عەلمانی چ پیاوی ئاینی لەرۆژنامەکانا دەنووسـن یـان لەمنبـەرەکانا قسـەئەکەن، ئێمـە داوایان لێ دەکەین بەخێربێن بۆ ئێرە موناقەشەیان لەگەڵ بکەین، ئەو بۆچوونەی لـەبیرو مێشـکی ئەوانـە ئـەوەیش هـەر ئێـوەی بـەڕێز قـەرارتان لەسـەر داوە، بـەڵام ئیحتیمالـە سـوء فـەهمێك هـەبێت، بـاش گـوێی لەقسەکان نەبێت، لەتەفصیلەکان بـاش تێنەگەیشـتبن، بۆیـە هـەر کەسـێك لەحرسـی خۆیـەوە، ئێمـە نـاڵێین ئەوانە دژی پەرلەمانن یان خراپن یان دژی دینن یـان دژی عـەلمانین، بـەڵام تـەوەقوعیان وایـە، بۆچـوونیان وایە، واتێگەیشتوونە، بۆیە ئەمیش بەدانیشتن، بە موناقەشە، بـە گفتوگۆ و بەشـێوەیەکی هێمنانـە لەگـەڵ یەك تێدەگەین وە تەوەقوع دەکەم هـەموو کۆمەڵگاکـەمان لەگـەڵ ئـەو بڕیارەیـە کـە پەرلـەمانی کوردسـتان دەری دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێمە ئەگەر قانونەکە تەواو بێت بەکۆنگرەی رۆژنامەنووسی ئیعلانی دەکەین، بەنیسـبەت قسـەکردن تـەنها کاك د. نوری دووجار قسـەی کـردووە، ئـەویش لەبـەر ئـەوەی لەموناقەشـەکاندا لەگـەڵ بـووە لەئەجومـەنی وەزیران، لەکۆنفراسەکان، لەگەڵ لیژنەی یاسایی، لەگەڵ لیژنـەی ژنان پێکەوە دانیشتوون و موحتاجی ئـەوە بووین کە پێمان بڵێت، فەرموو ئەصڵی مادەی نۆ بخوێنەوە.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بسم الله الرحمن الرحیم:

المادة التاسعة: یوقف العمل بالمادة التاسعة من الفصل الثالث ویحل محلها مایلي:

اولاً : لایحل لاي من الاقارب او الاغیار اکراه اي شخص ذکرا کان ام انثى على الـزواج دون رضـاه ویعتـبر عقـد الزواج بالاکراه موقوفا اذا لم یتم الدخول بعد زوال اثر الاکراه، کما لایحق لاي من الاقارب او الاغیار منـع من کان اهلا للزواج بموجب احکام هذا القانون من الزواج.

ثانیا: یعاقب من یخالف احکام الفقرة واحد من هذه المادة بالحبس مدة لاتقل عـن سـنة ولا تزیـد عـن ثـلاث سنوات اذا کان قریبا من الدرجة الاولى، اما اذا کان المخالف من غیر هؤلاء فتکون العقوبـة السـجن مـدة لاتقـل عن ثلاث سنوات او السجن مدة لا تزید عن عشرة سنوات.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

پەخشان خان ئێوە ڕەئی خۆتان بڵێن، فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە لەكاتی خۆی لەهەمواركردنی ئەم مادەیە، كێشەی مارە كردنی كچی منداڵ لە ئارادابوو، كێشەیەكی گەورە بوو و داوایەكی زۆر هەبوو بۆ چارەسەركردنی ئەو مەسەلەیە، بەراستی ئەوە بوو لەپەرلەمانیشدا جارێك، دوو جار باسكراو ڕەبت كرا بەم یاسایەوە، ئێستا دیارە ئەوەی لەم هەمواركردنەدا هێشتا جێی، یەعنی ڕازیبوون یان ئەوانەی كە گیرۆدەی ئەو حاڵەتەن، حاڵەتی مارەكردن بەمنداڵی، كوڕو كچ، دیارە ڕەئێكی تریان هەیە، داوا دەكەن توزێك توند تر بكرێت ئەو مادەیە، ئێمەیش وەكو لیژنەی داكۆكیكردن لەمافی ئافرەتان و ژنان تەبەنی ئەو ڕەئیەمان كردووە، ئینجا ئەگەر ئیجازە بدەن من ئەیخوێنمەوە: بڕگەی دوو لەهەمواركردنەكە لەمادەی نۆ:

تعديل الفقرة الثانية:

يعاقب من يخالف احكام الفقرة (1) من هذه المادة بالحبس لمدة لاتقل عن سنتين ولا تزيد عن خمس سنوات اذا كان قريبا من الدرجة الاولى، اما اذا كان المخالف من غير هؤلاء فيكون الحبس مدة لاتقل عن ثلاث سنوات او السجن مدة لاتزيد عن عشرة سنوات واضافة فقرة اخرى الى المادة التاسعة وهي، ابطال عقد النكاح المبرم لصغيرات السن ممن لم تكمل السابعة عشرة من العمر دون موافقتها وموافقة القاضي ويتم ذلك امام المحكمة المختصة وكل من خالف ذلك يعاقب بالحبس مدة مدة لاتقل عن ثلاثة سنوات ولا تزيد عن خمس سنوات.

ڕەنگە جەنابی سەۆك مەسەلەی (ابطال عقد النكاح) ئەوە بكرێت بە تەعلیماتیش وچارەسەر بكرێت، بەلآم ئێمە پێمان باشە ئەمە لەوروانگەیەوە موناقەشەی ئەم مادەیە بكرێت كە ئێستا كێشەیەك لەئارادایە، كێشەی مارەكردنی منداڵ بەكوڕو كچەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك سعدالدین لەگەڵ لیژنەی یاسایی یەك ڕەئیتان هەیە؟ كاك محمد فرج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە وەكو لیژنەی مافی مرۆڤ لەگەڵ بڕگەی یەكەمین لەهەمواركردنەكە، فەقەرەی دووەم، بڕگەی دووەمی: اما اذا كان المخالف غير هؤلاء فتكون العقوبة الحبس مدة لاتقل عن سنتين ولا تزيد عن خمس سنوات، بۆ ئەوەی هەر بەحەپسی بمێنێتەوە، بۆ ئەوەی هەر حەپس بێت، چونكە ئێمە لەسەرەوە وتوومانە كەلیمەی سجن بكرێت بەحەپس، سجن لەپێنج بەرەو ژوورە، حەپس لە پێنج بەرەو خوارە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك محمد فرج، یەعنی دەڵێت دوو ساڵ، بۆ ئەو مەوزوعە داوا لە كاك عونی دەكەم تۆزێك شەرحی كات، پێش ئەوەی قسەتان پێبدرێت، فەرموو كاك عونی.

بەڕێز عونی كمال سعيد بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

پێشەكی دەمەوێت بەیانكەم دەرەجەی قەرابە چیە، وچەند دەرەجەیە، وچۆن تەوزیع كراوە، دەرەجەی قەرابە بەپێی قانونی ئەحواڵی شەخسی لەچوار دەرەجە پێك دێت:

دەرەجەی یەكەم: باب و دایك و منداڵەكان.

دەرەجەی دووەم: باپیرو دا پیرو خوشك وبرا.

دەرەجەی سێهەم: مام و پلك و خاڵ، پلك بەدوو لایەن، لایەنی باب ولایەنی دایك، بەعەرەبییەكەی: الاعمام والعمات والاخوال والخالات وابناء الاخ وبنات الاخ وابناء الاخت وبنات الاخت.

دەرەجەی چوارەم: اولاد العم واولاد الخال واولاد الخالة.

ئەوە دەرەجاتی قەرابەیە لەقانونی الاحوال الشخصية، ئەوە دارجە، نیزامێكی دەتوانین بڵێن، سیستمێكی عالمیە، بەنیسبەت پرۆژەكە، لەپرۆژەكەدا هاتووە جیاوازی كردووە، ئەگەر هاتو ئەو كەسانەی كە ئەو تاوانانە دەكەن كەمەوزوعی مادەكەیە، مادەی نۆ لەقانونی احوال الشخصیە، ئەگەر هاتو خزمەكان لەدەرەجەی یەك بوون عقوبەیەكی جیاوازی بۆ داناوە لەوانەی كە لەدەرەجاتی دیكەن یان غەریبن لە مەوزوعەكە، بەوسیاغە هاتووە: لایحق لاي من الاقارب او الاغیار اكراه شخص ذكرا كان ام انثى على الزواج دون رضاه ويعتبر عقد الزواج...... هەتا دوایی، بۆ عقوبەكەی بەو شێوە هاتووە، يعاقب من خالف احكام الفقرة (1) من هذه المادة بالحبس مدة لاتقل عن سنة ولا تزيد على ثلاث سنوات اذا كان قريبا من الدرجة الاولى، واتا ئەگەر باب و دایك یان منداڵەكان بوون، ئەوانە حوكمیان كەمترە لەوانەی كە غەریبن زیاتر یان دەرەجەی قەرابەیان دوورترە، ئەوەیە مەوزوعەكە، دەرەجەی قەرابەی دوورتر ئەوانەیە: باپیرو داپیر و خوشك و برا ئەوە دەرەجەی دووەمە، دەرەجەی سێهەم: اعمام و عمات واخوال وخالات وابناء الاخ وبنات الاخ وابناء الاخت وبنات الاخت، دەرەجەی چوارەم: اولاد العم واولاد الخال واولاد الخالە، واتا ئەوانەی دەرەجەی دووەم وسێهەم و چوارەم ئەگەر هاتو ئەو تاوانەیان تەواو كرد حوكمەكانیان بەكوێرەی پرۆژەكە لیژنەی یاسایی و ئەوقاف تەئییدیان كردووە لەسێ ساڵ كەمتر نابێت و لەدە ساڵیش زیاتر نابێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئێستا لاتان رون بووەوە چۆنە، یەعنی عقوبەكە لیژنەكان موختەلیفن لەسەر ساڵەكان، كەلیژنەی مافی مرۆڤ دەڵێت ئەوەی دەرەجە یەكە ببێت بە دوو ساڵ هەتا پێنج ساڵ، دەرەجە یەك وەكو خۆی بمێنێتەوە، ئەوەی دەرەجە یەك نیە نووسراوە سێ ساڵ هەتا دە ساڵ، لیژنەی مافی مرۆڤ دەڵێت ببێتە دوو ساڵ هەتا

پێنج ساڵ، لیژنەی ئەوقافیش لەگەڵ لیژنەی یاسایش عەینی رەئیان هەیە، لیژنـەی ژنـانیش دەڵێن ئـەوەی یەکەم لەیەك ساڵ با بکرێتە دوو ساڵ، سێ ساڵەکەیش بکرێتە پێنج ساڵ، کاك سعدالدین فەرمووو.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی ئەوەی کە دەیلێم رەئی خۆمە نەك رەئی لیژنە، لەسەر هەندێك لەبڕگـەکانی ئـەو مادەیـە، لێرەدا لەم مادەیە، لەزەواج نوقتەیەك هەیـە حـەز دەکـەم روونـی بکەمـەوە، زەواج باتیلـە، فاسـیدە، موکرەهـە، لـە قانونی ئەحوالی شەخصی ئەصلیەکە، لەوێنـدەرێ بـە باتیـل هـاتووە، لێژنـەی تەعـدیلی سـێ رەئـی هەیـە، باتیل، فاسید، مەوقوف، لێژنەی موعەدەل کە موشەریعی عێراقیە، یەعنی ئێستاکە باتیلی هەڵبژاردیە، ئەو لێژنەی تەعدیل مەوقوفی هەڵبژاردووە، لێرە پرسیارێك هەیـە، پرسـیارەکە ئەوەیـە: ئایـا ئێمـە بـاس لـەوەی دەکەین کە نابێ زەواج موکرە بێ بە هیچ شـێوازێك، ئـەوە مـەوزوعێکی دیـاری کـراوە، بـەس ئەگـەر هـاتوو (بعد الدخول) بوو، چونکە لێرە بەس باسی (قبل الدخول)ی کردیە، ئەگەر (بعد الدخول) بوو، هەتا ئەگەر زەواجەکە مەوقوفیش بێت ئایا شەرعیەتی پێ دەدرێ؟ ئەوە لێرە دەبێ ئەو خاڵە حەلی بۆ بکرێ، نوقتـەی دووەم: مەوقوف راستە یەعنی کە گوتت مەوقوف یەعنی (عـدم الساری) باشـە کـو مـەوقوف دەبێـت؟ ئـەوە ئەگەر (بعد الدخول) بێ کو مەوقوف دەبێ؟ یەعنی لێرە موشەریع شـەرعیەتی داوەتـە زەواجەکـەی ئەگـەر مەوقوف بێ، یەعنی (تترتب علیه الاثار ام لا تترتب علیه اثـار العقوبـة) یـەعنی ئـەوە نوقتەکـە دەبـێ لێـرە حەلی بۆ ببینینەوە، دووەم: وجوهی ئیکراهی دیاری نەکردووە، ئایا وجـوهی ئیکـراە چیـە؟ ئـەدی لـە پـاش ئیعلانی زەواج ، زەواجەکە ببوو و دخولەکەش ببوو چ ئیکراهێك لێرە قبـول دەکـرێ و قبـولی ئـەو نەوعـە ئیکراهە هەیە؟ نوقتەکی تر هەیە جەنابی سەرۆك، لێرە کەلیمەی مەنع ، مـەنع زۆر بـە موتلـەقی هـاتووە، کە دەڵێ(لا یحق لاي من الاقارب او الاغیـار منـع مـن کـان اهلآ للـزواج) ، ئایـا هـەموو مـەنعێك؟ نەسـیحە و مەشـوورەتیش داخیـل دەبـێ؟ ئەگـەر مەقصـەدێکی لادەدا و مەنعـە یـان نەسـیحەت و مەشـوورەت بـوو ئایـا مەنعەکە بە موتلەقی بێت یان بەس لێرە مەنعی تەعەسوفی مەقصودە؟ یەعنی ئەگەر لێرەش تەقییدی ئەو مەنعە بکرێ باشە کە مەنعی تەعەسووفی بێت، نـەك مـەنعێك بێـت لـە قـازانجی ئافرەتەکـە بێـت، حـەلێکی دیکە حەز دەکەم هەر لەناو ئەو ماددەیە بیبینینەوە باشە، لە زەواجی کەنەسی یەعنی مەسیحی نابێ لە بۆ موسڵمان، ئەگەر هاتو کچێك ویستی مێرد بە کوڕێك بکات، کوڕێکی موسـڵمان ئایـا کـە ئـەوان مـەنعیان کـرد ئەوە بە مەنع حیسابە یان نا؟ لەگەڵ رێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك ئارێز فەرمووو.

بەڕێز ئارێز عبد الله احمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

مارەبڕین بە زۆر یاخود بە ئیكراه پێم وایە دوو لایەن ئەگرێتەوە، یەكێكیان كە ئەو كەسە گەورەیە و بە زۆر مارەی ئەبڕن، ئەوەی تریشی منداڵە لە خوار سنی یاساییە هێشتا نەگەیشتووتە تەمەنی یاسایی و ئەهلیەتی تەواو نەبووە ئەوەش مارەی ئەبڕن، هەردووكی بە ئیكراهە، من پێم وایە ئەوە تاوانێكی گەورەیە، تاوانە دژی كەسەكە خۆی كە بە زۆر مافەكانی لێ زەوت دەكەن و بەزۆر ئازادییەكانی لێ زەوت دەكەن و بە زۆر بەشووی دەدەن و یان بە زۆر مارەی ئەبڕن، لە لایەكی تریشی ئەوە تاوانێكە لە رووی كۆمەڵ، چونكە لە ئەنجامی ئەو جۆرە مارە بڕین و ئەو جۆرە مارە كردنانە چ لەوەی پێشی ئەوەی بە ئیكراه بێت هەندێك كاریگەری لەسەر كۆمەڵ دەبێت، كێشە و گیروگرفتی كۆمەلأیەتی و ئابووری و سیاسی و هەموو جۆر كێشەیەك رەنگە سەر هەڵبدات، لەبەر ئەوە ئەوە تاوانێكە بەرامبەر بە تاكەو تاوانێكە بەرامبەر بە كۆمەڵ، بۆیە من سەد دەرسەد تەئیدی دەركردنی سزایەكە دەكەم بۆ رێگە گرتن لەو دیاردەیە و بە تایبەتی پشتیوانی لە لێژنەی داكۆكی كردن لە ئافرەتان دەكەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

چرۆ خان فەرموو.

بەڕێز چرۆ علی حمە امین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەللآهی منیش سەبارەت بە كچ یان كور بە زۆر مارە بڕینی بۆ بكرێ، ئەوە كێشەیەكە باری خێزان تێك ئەدات، باری كۆمەڵ تێك ئەدات بە گشتی، لەبەر ئەوە عقوبەكە هەتا توند بێ بەراستی من بە كەمی ئەزانم، تەئیدی پێشنیاری لێژنەی مافی ئافرەت دەكەم، ئەوە یەكەم، دووەمیش: بەراستی من لەگەڵ سجنەكەشدا پێم باشە غەرامەشی لەگەڵ بێ، نەك هەر سجنەكە بێت، غەرامەكە لە 15 ملیۆن كەمتر نەبێ و لە 30 ملیۆنیش زیاتر نەبێ، لەگەڵ سجنەكە، یەعنی غەرامەكەشی لێ بسێندرێ و لەگەڵ سجنیش بكرێ بەو پێشنیارەی كە لێژنەی ئافرەتان كردیان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك جەمال فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من لێرە مەوزوعێك باس دەكەم بە حەقیقەت لێرە باس نەكراوە، بەلأم لەسەر بنەمای ئەوەی كە ئیكراه یەعنی كە بەزۆر ئافرەتێك ئەدەن بە شوو لەناو چ تابعێكدایە؟ عادەتەن لەناو كەسوكاردایە یان كوری مامە و یان كچی پوورە و یان كوڕی خاڵە، یەعنی ئەوەی من تێبینیم كردبێ و دیراسەم هەبێ تەبیعی حەز دەكەم برادەران بزانن من تەفسیری قورئانم بە حەقیقەت چەند جارێك زۆر بە موفەسەڵی و بە وردی

خوێندووتەوە، ئەگەر سەیری بکەی ئەزانی قورئان مەنبەعی حەزارەتە، مەنبەعی تێکۆشانە، سەرچاوەی سەرکەوتن، هەرچی تۆ تەسەوری دەکەی لە ژیاندا کە ئەبێ، ئەتوانرێ لەناو قورئاندا بدۆزرێتەوە، چونکە بە حەقیقەت لە تەجاروبی شعوب و لە هەموو شتێکی تێدایە، بەڵام مەوزوعێکی گرنگ هەیە ئێستا خوبەراو و خەڵکی پسپۆر و زانایان و ئەوانەی کە شارەزاییان هەیە لە باری دروست کردنی خێزان و ئەوانە، مەوزوعێك هەیە مەسەلەی مارە کردنی خزم ، ئێستا لە دەرەوە و لە کۆمەڵگای مەدەنی خەڵکێك ئەگەر ئامۆزا بێنێ یان پوورزا بێنێ زۆر قەدەغەیە لەبەر چی؟ لەبەر ئەوەی سەبەبێکی تەندروستی زۆر گەورەیە، عادەتەن ئەو کەسانەی کە خزمی خۆیان دێنن و بە زۆر ئەیاندەنێ ئەنجامی منداڵەکان خەلەلیان هەیە یان کوێرن، یەعنی زۆرینەیان مەشاکیلی سیحیان هەیە، لەبەر ئەوە قەدەغە کراوە کە خەڵك خزمی خۆی بێنێ، لێرە ئەگەر جێگەیەك بۆ ئەو بابەتە بکرێتەوە، گۆڕینێك لەم بابەتە بێت بۆ داهاتووی خەڵکی کوردستان، بەرەئی من شتێکی باشە، ئەوە لە لایەك لە لایەکی تریش بە حەقیقەت لێژنەی ئافرەتان مەوزوعێکیان وروژاند ئەویش مارە کردنی منداڵ، منداڵ کەی مارە ئەکرێ خۆ 7ساڵ و 8 ساڵ مارە ناکرێ، ئێوە دەنگتان دا بۆ 16 ساڵ ، مەعنای ئەوەیە لەوێ رێگەتان کردەوە و موافیق بوون لەسەر ئەوەی 16 ساڵ مارە بکرێ، ئێستا کە ئەڵێین نابێ منداڵ مارە بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بەڵێن فەرموو.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە فەقەرەی یەکەم دیارە مارەبڕینی بە زۆر بە تاوان لە قەڵەم درایە، سەرەرای پشتگیریم بۆ قسەکانی مامۆستا سعد الدین لە مەسەلەی مەوقوف و باتیلەکە دەبێ یەکلا بکرێتەوە بەراستی، بەڵام لە فەقەری سێ کە تاوان بکات دەرەجە یەك بێت یان دوو بێت یان سێ بێت یان چوار بێت، تاوانە ئیتر ئەنجامیداوە، بۆ لەوێ تەسنیفمان کردووە؟ ئەگەر باوك تاوانێك بەرامبەر کوڕەکەی یان کچەکەی بکات یان مامی کچەکە یان کوڕەکە هەر تاوانێك بکات ئەوە تاوان نیە؟ ئێمە لە فەقەری یەکەم مەبدەئەکەمان وتمان تاوانە ئەوە نابێت بکرێت، بۆ لە حوکم دانەکە و سزا دانەکە تەصنیفی دەکرێت؟ لەبەر ئەوە بەرای من یەك حوکم هەبێ لەسەریان و حوکمەکەی قورس بێت و پێویست ناکات تەصنیفی بکەین دەرەجەی یەك و دوو و سێ و چوار، ئەوەی تاوانە، تاوانە، جا بابی بیکات، برای بیکات، کورە مام بیکات، پلك زا بیکات، هەر نازانم کێ بیکات، ئەوەی تریشیان سەبارەت بە رای من کە ئێمە لەو قانونە 16 ساڵیمان کردۆتە تەمەنی بە مێردان و ژن هێنان داڕشتووە حەق نیە لە خوار ئەوە و ئەوانە ئیتر مارە بڕین چ کوڕ بێت چ کچ بێت بکرێت، ئەویش وەکو تاوانێك حیساب دەکرێ، بەڵام پێم وا نیە عقوبەکەی دەبێ وەکو ئەوەی کە لێرە هاتووە فەرقی هەبێت، ئەویش یەکێکە لە تاوانەکان، مادەم ئێمە دامانناوە لە 16 کەمتر هەقی مارە بڕین و ژن هێنانی نیە، لازمە عقوبەشی لێرە دیاری بکرێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك مەلا ئەنوەر فەرموو.

بەڕێز ملا انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

تەبیعی فەلسەفەی زەواج بریتیە لە مەوەدە و رەحمە و خۆشەویستی، هەر وەكو لە ئایەت باس كراوە: (وجعلنا بینكم مودةو رحمة ان في ذلك لایة لقوم یتفكرون) ، ئەو كەسانەی كە ئەتوانن زیاتر بیر لەو مەجالە بكەنەوە و تێیبگەن دەبێ بە فكرەوە بێت نەك بە شتێكی تر ، حەتمەن ئەگەر شتێك بوو بە ئیكراه و بە زۆر ئەو فەلسەفەیە نایەتە جێ لە زەواج، یەعنی مەوەدە و رەحمە دروست نابێت بە زۆری، یەعنی شتێك نیە وا بكات ئینسان لە عەتف و لە سۆزەوە بە زۆری بێ، ئەوەی كە ئێمە ئەزانین و هەمووومان وەكو هەست پێكردنێك وایە زۆر دوورە لە شەریعەت و خوا كە ئەگەر كچە بە تایبەتی ئافرەت كە ئەگەر بە زۆر بەشوو بدرێ و چەندەها ئەحادیسمان هەیە لەسەر ئەوە كە ئافرەت بە زۆری بەشوو دراوە، هاتووتە لای پێغەمبەری خوا (د.خ) پێغەمبەر (د.خ) فەسخی نیكاحەكەی كردووە و فەرموویەتی بە خۆت ئەو كەسە هەڵبژێرە كە حەز دەكەی شووی پێبكەی نەك ئەوەی كە باوكت ویستوویەتی، وەكو ئەو كچەی كە ناوی خەنسا بوو دوو داخوازی دیكەی هاتبوو یەكێكیان ناوی ئەبو نوبابە بوو و یەكێكیان عەشیرەتی خۆی بوو و گوتی من حەز دەكەم ئەوەی كە ئەبو نوبابە هاتووە شووی بەوی بكەم، بەڵام باوكم بە زۆر و زۆریم لێ دەكات مێرد بەوەی كە لە عەشیرەتی خۆمەو خزمی خۆم بكەم، فەرمووی ئەوەی هەڵبژێرە كە تۆ حەزت لێیە نەك ئەوەی باوكت، ئەو حەدیسانە زۆرن كە ئەوە زۆر دوورە لە شەریعەتی ئیسلام، لەبەر ئەوە ئێمە دەبێ هەموو مامۆستایانی ئایینی بە دەرەجە یەك بەراستی هۆشیار كردنەوەیەكی تەواو بدەین لەناو كۆمەڵگای خۆمان كە ئەو جۆرە حاڵەتانە هەنە و بووینە و الحمدلله كە ئێستا كەمتر بووە، بەڵكو هەر نەمێنێ، جا ئێستا ئەگەر بێت و ئافرەتێك خۆی بالیغە بێت و گەیشتبێتە 18 ساڵی و ئەوانە باوك بۆ نەبێ، ئەدی ئەوانەی هەر بە هیچ شێوەیەك ئێستا نوزوجی نەبووە، منداڵە، چۆن ئەكرێ كە ئیرادەی زەواجی نیە و مارە بكرێ و بەیانی ببێتە عەرقەلە و كێشە لەناو كۆمەڵگادا شتی وا رووی داوە، لەبەر ئەوە، ئەوە پێچەوانەی شەرعە بە دەرەجەی یەكەم و ئەو جۆرە حاڵەتانەی كە ئێستا هەن زۆر جاران كە ئافرەتێك ئەدەن بە پیاوێك بۆ سوڵح و ئەیكەن بە بەدەل خوێن و ئەیكەن بە شتێكی تر كە ئەوە نە لە دین و نە لە ژین جێی نابێتەوە، لە فەلسەفەی ژیان زۆر زۆر دوورە، یان كەسێك دەسەڵاتدارە ئەچێ بە زۆر ئیغتیسابی ئافرەتێك دەكات و ئەیهێنێ، لەوانەیە كەسێك مامۆستایەك ئیحتیماله وەكو پێویست شارەزا نەبێت، بێت و بچێت ئەوەش مارە بكات، كە ئەوانە بەراستی هەمووی پێچەوانەی ئەو ئیسلامە پیرۆزەیە و هەروەها پێچەوانەی فەلسەفەی زەواجە، بە نیسبەت عقوبەكانیش من پێم چاكە عقوبەی ماددیشی لەگەڵدا بێت، باسەكە لە باسی حەبس نەبێت و ئەو حەبسەش بەو شێوازە بكرێت و رەئیم وایە كە یەك شێواز بێت و لەگەڵ غەرامەی ماددی ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سارا خان فەرموو.

بەڕێز سارا خضر پێروت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پێم باشە پێش پێشنیارەکان هەندێك روونکردنەوە لەسەر ئەو حاڵەتانە بدەم، ئێمە دیارە لە 2005 ەوە پەرلەمانی کوردستان جەخت لەسەر ئەو مەسەلەی قەدەغەکردنی مارەبڕینی کچی منداڵ دەکات کە ئەوە جێگای دەست خۆشیە، کاتێ خۆی 60 ئەندام پەرلەمان ئیمزایان کرد و کردمانە پرۆژە، ئەوەبوو سەرۆکایەتی پەرلەمان وتی با لە یاسای باری کەسی موعالەجە بکرێ، ئێستا کاتیەتی کە ئەو مەسەلەیە چارەسەر بکرێ، هەندێ کەس دەڵێن ئەو دابو نەریتە کەم بوویتەوە و کەی ئەوە باوی ماوە، زۆر جار گوێبیستی ئەو حاڵەتانە دەبین، بەڵام من بۆ دڵنیاییتان دەڵێم ئەو دیاردەیە ئەگەر لە فرە ژنی زیاتر نەبێ کەمتر نیە لە ناو کۆمەڵگای ئێمە، بۆ ئەوە نموونەمان هەیە، ئێمە لەناو خۆمان ئامار زۆر کراوە بە تایبەتی لە بیتوێن و پشدەر، سەنتەری رووناکبیری و راگەیاندن ئاماری کردووە، وەزارەتی مافی مرۆڤ ئاماری کردووە، ئێمە وەکو پەرلەمان عەینی شت بەدواداچوونمان کردووە لە خوێندنگاکان و لە شوێنەکان و لەو ناوچانە، هەر بۆ بەرچاوروونی ئەو ئامارانەی کە کراوە، لە کۆی ئامارەکان 5218 حاڵەت بەس لە بیتوێن وپشدەر هەیە، کە دڵنیام لە ناوچە دوورەکانی تری کوردستانیش هەیە، بەڵام لەوانەیە ئامارەکان نەکرابن و بەدواداچوون نەکرابێ، سەبارەت بە ئامار لێرە قسە لەسەر ئەوە کرا کە باسی هەندێ ئامار دەکرێ و بۆ ئەوەی دڵنیابوونیش کە ئەو ئامارانەی من باسی دەکەم راستەقینەیە، ئەوە ناوی کچەکان بە وازیحی نووسراوە و ساڵی لە دایك بوونیان و لەگەڵ هەتا ئەوەی کە هەندێکیان کە خوێندکاری خوێندنگاکانن، پۆلی خوێندنەکەشیان نووسراوە، یەعنی ئەوەندە بە وردی ئەو ئامارانە ئەنجام دراون، هەتا لەگەڵ وەزیری پەروەردە باسم کرد کە هاتە ناوچەکەمان کە ژمارەیەکی زۆری قوتابی و خوێندکار لە قۆناغی بنەڕەتی و ئامادەیی کە ئەو حاڵەتەیان هەیەو چارەنووسیان بەستراوەتەوە بە کەسێکەوە لە تەمەنی پێنج و شەش ساڵی تا 10 ساڵی، بڕوا بکەن جارێ وا هەیە لەسەر بێشکە بێ ئەوەی یان هەتا پێش لە دایك بوون، یەعنی لەوانەیە باوەڕ نەکەن کە پێی دەڵێن بنەتۆ، بە هەر حاڵ من دڵنیام ئەو حاڵەتە بەرەو کەمی دەڕوات، بەڵام بەرێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەو کێشەیە دوو رووی هەیە، یەکێکیان ئەوانەی کە لەمەودوا ئەو یاسایەی ئێستا کە لەبەر دەستە، بەشوودانی بەزۆر بکرێ ئەوە بەشێکی چارەسەر دەکات لە داهاتوو، سزایەکەش تەنها هەر دیاری بکرێ کە بۆهەموو ئەوانە بێت، بۆ ئەو مەلایەی کە مارەی دەکات لە دەرەوەی دادگا، ئەوە لە مارەبڕینی دەرەوەی دادگا تەئکیدی لێ دەکەینەوە، پێشنیارەکە لە لای لێژنەی ژنان هەیە، رووەکەی تریان ئەو حاڵەتەیە کە ئێستا ئەو کچانەی کە چارەنووسیان بەستراوەتەوە چی بکەن؟ ئایا دەکرێ لەو یاسایەدا؟ ئەگەر لەو یاسایەدا ئەوە ناکرێ دەبێ پەرلەمانی کوردستان بڕیارێك دەربکات بەراستی بۆ هەڵوەشاندنەوەی ئەو مارە بڕینانە جا نازانم بە چ شێوەیەك دادەرێژرێتەوە ئەو بڕیارە، کە ئازاد بکرێن

ئەو کچانە، پێویستیان بە ئازاد کردن هەیە، سەبارەت بە پێشنیارەکانیش لێژنەی داکۆکی کردن لە مافی ژنان خوێندیەوە، بەڵام سەرەرای ئەوە پشتیوانی لە رایەکەی کاك بەڵێن و چرۆ خانیش دەکەم ئەگەر غەرامەشی لەسەر بێ باشترە و سزایەکە توندتر بێ، زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سالم فەرموو.

بەڕێز سالم محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

(یعتبر عقد الزواج بالاکراه موقوفاً)، دیارتان نەکردیە، ئەز بە رەئیا من ببێتە (موقوفاً علی من اکره علی الزواج)نوقتەکی دی کاك مەلا سعد الدین گوتی ، (بعد الدخول) نەکردیا راست دەبێژیت، بێژی لڤێری ئەوە لاببەین (موقوفاً اذا لم یتم الدخول)لابردرێت، دەبێ شامل بێت و هەردوو حاڵەت بگرێت، چونکە (اذا لم یتم الدخول) بەحسی وی حالەتێ کردیا لە ئەصڵی قانون وتی (یعتبر العقد باطلاً) لێرە ئێمە بێژین مەوقوفەن، بلا هەردوو حالەتا شامل کات، (بعد الدخول و قبل الدخول)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەم ماددەیەدا ئەبێنم تۆزێك کۆکردنەوەی دوو حاڵەتە، حاڵەتی یەکەم بە ئیکراه زەغت بکەی لە یەکێك و بە زۆر بیدەی بە شوو، یاخود، ئێمە هەر باسی ژن ناکەین، چونکە کوڕیش هەیە کە ئارەزووی ئەوەی هەیە یەکێکی تر بێنێ و بە زۆر یەکێکی خزمی خۆی بۆ مارە ئەکەن، ئەو حاڵەتەش هەیە، لێرەدا بەشێکی ئیکراهە ئەوەیە کە ئیکراهی دەکات بۆ زەواج، بەڵام لە شەتری ئەخیردا نووسراوە کە (لا یحق لای من الاقارب او الاغیار منع من کان اهلاً للزواج) کەواتە دوو حاڵەت لێرەدا لە عەینی ماددەدا ئەیەوێ چارەسەری بکات یاخود باسی بکات، یەکێکیان بە زۆر بیدات بە شوو و ئەوەی تریان مەنعی بکات شوو بکات بەو کەسەی کە دڵخوازێتی، یاخود ئەوەی کە رەزامەندێتی لەسەری ، من پێم باشە ئەو دوو حاڵەتە جیا بکرێتەوە و ئەلف و بای بۆ بکرێ، چونکە دوو حاڵەتی زۆر جیاوازە، ئەوە ئیقتیراحی یەکەمی منە، ئیقتراحی دووەمی من ئەوەیە: (ویعتبر عقد الزواج موقوفاً اذا لم یتم الدخول بعد زوال الاکراه) باشە ئەدی ئەگەر(اذا تم الدخول مع الاکراه) ئەوە چۆن چارەسەر دەکرێ؟ ئیکراه کراوە و هیچ چارەسەرێکی نیە و ناشتوانێ هیچ شتێك بکات و (دخل بها) ئەدی چ بکەین دوای ئەوە؟ حاڵەتی سێیەم: من تێناگەم یەعنی بۆ ئەو تاوانە ئەنجامدراوانەی نێوان کەسوکارەکان و دەرەجاتەکاندا جیاکراوەتەوە، تاوان هەر کەسێك بیکات دەرەجە یەك بێت یان دەرەجە دە بێت، کە ئەو حەقەی دا بەخۆی کە ئەو تاوانە بکات مەفروزە یەك عقوبەی هەبێت و ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

هەر بۆ ڕوونکردنەوەیەك، ئینسان ئەگەر دخولی لەسەر کرا بە ئیکراه لە ماددەی 40 لە ئەصڵی قانونەکە عیلاج کراوە، تەلەبی تەفریق لە حاڵەتێکدا لە چوارەم دەڵێ: اذا کان الزواج قد جرى خارج المحكمة عن طريق الاكراه و تم الدخول، یەعنی ژنەکە دەبێتە ژنی، بەڵام بۆی هەیە داوای تەفریق بکات، کاك زرار فەرموو.

بەڕێز زرار طاهر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی ئەو دیاردەی گەورە بە بچووك، یان بچووك بە گەورە، هەر چەندە سارا خان ئاماژەی پێدا، ئێستا وردە وردە بەرەو کەمی دەڕوات و ئەو ژمارەی ئەویش گوتی ئەو ژمارەیە لە 100٪ ڕاستە، بەڵام لە کۆندا ئەو شتانە کراوە، ئێستا زۆر زۆر بەرەو کەم بوونەوە بووە، بەڵام من لێرە پرسیارێك ئاراستەی هەموو ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان دەکەم و هەموو ئەوانەی کە ئێستا گوێیان لێمانە، ئایا کەس ڕازیە گەورە بە بچووك بدرێ یان بچووك بە گەورە بدرێ؟ دڵنیام کەس ڕازی نیە، ئەی باشە بۆ چی لەسەر دانانی غەرامەکان یان عقوبەکان جیاوازی هەبێ؟ من پێم باشە چەند زیاد بکرێ باشە، ئێمە لە یاسای باری کەسێتیدا ئاماژەمان بەوە کرد دوای ئەوەی تەمەنی 16 ساڵ نەبێ ناتوانێ بە شوو بدرێ، ئەی باشە بۆچی لێرە جارێکی تر باسی ئەوە بکرێ گەورە بە بچووك بدرێ یان بچووك بە گەورە بدرێ حەبسەکەی دوو ساڵ نەبێ، سێ بێ، یان سێ ساڵ نەبێ، دوو بێ؟ بەراستی من لەگەڵ ئەوەدام چەند زیاد بکرێ ئەوەندە باشە، شتێکتاان بۆ دەگێڕمەوە: ئێمە لە یاسای باری کەسێتیدا لە دانیشتنی ڕابووردوو ئاماژەمان بەوە کردووە ئەوەی تەمەنی 16 ساڵ نەبێ ناتوانێ مارەی ببڕدرێ، ئەی باشە منداڵێك لەسەر بێشکە مارەی ببڕن، سزاکەی چەند زۆر بێ جێگای خۆی نیە؟ دەڵێ جارێکیان لە دایکێکیان پرسی، دایکێك بە منداڵەکانی خۆی گوت و وتی وەسیەتێکتان بۆ دەکەم لەبەر ئەوەی من بە سەیارە تێك دەچم، توخوا ئەگەر بردتانم بۆ سەر قەبران بە دار جەنازە بمبەن و بە سەیارە مەمبەن، وتیان دایە گیان جا خۆ تۆ کە مردی تێکچوون کوا ماوە؟ دەڵێ ئەوەندە بە ڕشانەوە ترساوم دەترسێم بە مردوویش بڕشێمەوە، بەڵام ئێمە ئەوەندە لە دانی گەورە بە بچووك و بچووك بە گەورە دەترسێین، بۆیە لە دوای دەرکردنی ئەو یاسایەش باس لە گەورە بە بچووك و بچووك بە گەورە دەکەین، خۆی لە ڕاستیدا حەقە غەرامەیەك و عقوبەیەك دابنرێ کە کەس نەوێرێ بە لایەوە بچێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە دووەم ئەندامی بەڕێزە کە ئاماژە بەوە دەکات، ئێمە یاسایەکمان داناو دەنگمان بۆدا فەقەت، بۆ ئەوەی کە لە 16 ساڵ کەمتر نەبێت، ئەوە لە مەحکەمەیە، قازیە، بەڵام ئەوەی کە ئێوە باسی دەکەن لە دەرەوەی مەحکەمەیە و مەلایە کە دەبێ سنوورێك بۆ ئەوانیش دابنێ، ئێمە قانون لە دوائیری دەوڵەت جێبەجێ دەکرێ، بەڵام لە دەرەوەی دەوائیری دەوڵەت لە ناحیەی شەرعی مەلا، بۆی هەیە مارەی ببڕێت، ئەگەر بێت

و ئەو قانونەو ئەو سزایە دانەنێن، رەنگە مەلایەکە بەردەوام بێت لەسەر ئیشی خۆی، بۆیە ئەو سزایە، بۆ ئەو کەسانەیە کە لە دەرەوەی مەحکەمە ئەو کارە دەکەن، کاك باپیر کامەلا فەرموو.

بەڕێز باپیر کاملا سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دەربارەی ئەو دیاردەی کە باسی مارە کردنی کرد، بنەتۆ و گەورە بە بچووك و بچووك بە گەورەو ئەوانە دیارە بووە، ئێستا دیاردەکە کەم بوویتەوە بەرادەیەکی زۆر ئەو ئامارەی سارا خانیش باسی کرد هی پێشترە، بە تایبەتی لە 2000 بەرەو سەر کەم بوویتەوە هەتا وای لێ هاتووە زۆر لەو کەسانەی کە کچی بچووکیان لێ مارە کراوە بۆ خۆیان و بە ئارەزووی خۆیان لە گوندەکانیشدا من ئاماریشم هەیە و بەناویش لە لامە کە خۆیان دەچن داوای ئەوە دەکەن کە ئازادیان بکەن، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا من تەئیدی پرۆژەکە دەکەم، ئەوەی کە لێژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان ئیزافەی کردووە بۆ ئەوەی کە دووبارە نەبێتەوە و رێگەی لێ بگیرێ بۆ تەئکید کردن من تەئیدی دەکەم، ئەو سەرنجەی کاك سعدالدین باسی کرد من لەگەڵیدام کە ئەوە نەك هەر بەس مەوقوف بێت، بەڵکو باتیڵ بێت، بۆ ئەوەی کە نەك ببێتە ئەمرێکی واقیع کە هەر یەکێك بە تۆبزی ئەوە دەکرێ کە دەکەوێتە ناو ئەمرێ واقیع و دوایی بە سوڵحی عەشائیری پێك دێن، راستە ئەوەی کە باس دەکرێ کە دوو کەس کێشەیەك یان ناخۆشیەکیان دەبێت بە تایبەتی ئافرەتێك بە تۆبزی یان بە ناخۆشی بێت دەروات لەگەڵ یەکێکی تر و دوو کچی بچووکی لەجیاتی ئەدەنێ، هەرچەندە ئەوە ماوە، بەڵام بەشێوەیەکی زۆر کەمە و ئەو فەقەرەیەی کە زیادیان کردووە لێژنەی داکۆکی مافی ئافرەت دووبارە من تەئکیدی لێ دەکەمەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

صبریە خان فەرموو.

بەڕێز صبریە غفار امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەڕاستیدا یەعنی تەندروستی گرێبەستی هاوسەرێتی مەرەجی سەرەکی بریتیە لە رەزامەندی جا شتێکی حەسم و قسە هەڵنگرە، ریوایەی فەرموودەی پێغەمبەر(د.خ): ژنێك دێتە لای دەڵێ: ئەی پێغەمبەری خوا، باوکم مارەی کردووم لە کوری مامم بە ئیکراهی خۆم، ئەفەرمووێ دەتوانی هەڵیبوەشێنیەوە و دوایی ئافرەتەکە دەڵێ رەزامەندیم هەیە، بەڵام بۆیە ئەوەم تەرح کرد بۆ ئەوەی ژنان بزانن (وان لیس للاباء من الامر شيء)، یەعنی بۆیان نیە باوك و کەسوکار هیچ شتێك بە ئیکراه بە کچەکانی بکات، ئەوە فەرموودەیەکی صەحیحە دەربارەی (رضا) لە مەسەلەی عەقدی زەواجدا، بەراستی لەم گرێبەستە مەوقوفە و ئەم مەوقوفە (رضا) حوزوزری نیە لە ئەساسی مەسەلەکە و ئیرادەی ئینسان حوزوری نیە تیایدا و دخولیش نەبووە، ئێمە راستە خیلافاتی زۆر هەبووە لەسەری، بەڵام چ ئیشکالێکمان هەیە بیکەینە

عەقدێکی باتیل، هەر کاتێك ڕەزامەندی بوو بە عەقدێکی صحیح تەرتیبی بۆ بکرێ، من لەگەڵ ئەوەم بەراستی وەکو عەقدێکی باتیل موعامەلەی لەگەڵ بکرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك طلعت فەرموو.

بەڕێز طلعت خضر سیف الدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی قسەکانی من صبریە خان کردی ئیتر منیش ڕەئیم وایە، هەڵبەوەشێتەوە و دوایی عەقدێکی سەر لەنوێ بکرێتەوە، چونکە ئەو مەوقوفە ماوەدانە بۆ خزم و کەس و کارەکانی بۆ ئەوەی ئیقناع بە ژنەکە بێنن، ئەویش ئەگەر لە شەرمی خۆی و ئەو بابەتانە و لەبەر ئەوە لەگەڵ ئەو باتیلەمە، لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عوسمان احمد فەرموو.

بەڕێز عثمان احمد حمد امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ڕۆژی یەکەم لە باسی موناقەشەی ئەو پرۆژە یاساییەی باری کەسی کرا، هەموو ئەندامانی پەرلەمان لە سەرەتای قسەکانیان دەیانگوت ئێمە هەموومان موسڵمانین و شتێك نالێین و ناکەین پێچەوانەی قورئان و سونەتی پێغەمبەری پێشەوا بێت (د.خ)، بەراستی ئەوە جێگەی دڵخۆشی بوو، دەست خۆشی و ئافەرینیش بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان کە پرۆژە یاسایەکەی نارد، یان پێش ئەوەی پرۆژە یاسایەکەی بنێرێتەوە بۆ پەرلەمان، لێژنەیەکی فیقهی لە زانایان و خوبەرا و شارەزایان دیاری کرد، تا بە دەقیقی مودارەسەی بکەن و شتێك پێچەوانەی قورئان و سوننەت و شەریعەتی پیرۆزی ئیسلام بێت نەنێردرێ بۆ پەرلەمان، ئەوەش جێگای دەستخۆشی لێ کردنە، قورئانی پیرۆز هەر سەرەتا لە سورەتی بەقەرەدا دەفەرمووێ: (بسم الله الرحمان الرحیم: الم ذلك الکتاب لا ریب فیە هدی للمتقین) ئەو قورئانە کە کەلامی خوایە گومانی تێدا نیە، ئەصڵەن وەختی موناقەشە لەهەر ئەحکامێك دەکەین، ئەگەر لە 1٪ گومانت هەبێ لەسەر ڕاستێتی ئەو قورئانەی هەبێ (والعیاذ بالله) لە دائیرەی ئیسلام دەچێتە دەرێ، سوپاس بۆ خوای گەورە و ئومێد دەکەم کەس بە خەیالی دڵی تێنەپەرێ کە هەر شتێك ئیقرار دەکرێ لەو پەرلەمانە پێچەوانەی قورئان و سوننەتی پێغەمبەری پێشەوا بێت (د.خ) ، قورئان دەفەرمووی (وما ارسلناك الا رحمة للعالمین) تۆمان نەناردووە ئەی موحەممەدی پێشەوا ئیلا بۆ ڕەحمەت و بەرەکەت بۆ تەواوی عالەمین، لەو قانونەداو لە فەقەرانەدا کە باسی مەوقوف و باتیل دەکرێ، برادەران پێویستە شارەزا بن لە فیقهی ئیسلامیدا کە ئەوەی خۆی بە موسڵمان بزانێ دەبێ شانازی بکات کە ئەو فەقیهە گەورانەی ئیسلام و ئەو موجتەهیدە گەورانەی ئیسلام ڕەزاو ڕەحمەتی خوایان لێ بێ گۆڕیان پڕ نوور بێ، سەدان ساڵ پێش ئێستا ئەوەی کە دایان ناوە پێشکەوتووترین قانونی ئەو سەردەمە هەر ئەوان دایانناوە و وتوویانە، بۆیە جێی شانازیە بۆ

ئیمانداران ئەوان شەو و رۆژ و بەیانیان و ئێواران بڵێن (رضیت بالله ربآ و بالاسلام دینآ و بمحمد نبیآ و رسولآ و بالقرآن حکمآ و امامآ) ، ئاخر ئەگەر تۆ بڵێی ئەو فەقیهانە خوێندویانەتەوە (موقوف قبل الدخول او بعد الدخول) بێ، مەسەلەی عەقدی زەواج ئەگەر مەوقوف نەبێ جارێ (قبل الدخول) یان (بعد الدخول) جارێ ئافرەت ئیکراهی لەسەر کرابێ یان نەکرابێ، ئیسلامی پیرۆز رێگەی داوە بە ئافرەت، ئەوە حەدیسەکەی پێغەمبەری خوایە کە صبری خان خوێندییەوە کە بۆی هەیە ئەو ئافرەتە رازی نەبێ بەو عەقدی نیکاحە و بچێتە لای قازی شەرعی داوای فەسخی نیکاحی بکات، چەند عەزیمە ئەو ئیسلامە، (نعم الدین الاسلام) بەراستی، ئەگەر باتیل بێ ئەو عەقدە (قبل الدخول وبعد الدخول) ئەگەر ئەو عەقدە (قبل الدخول) باتیل بێ، سێ شتی زۆر خراپی لە واقیع دەبێ کە دژی ئافرەت و مرۆڤ بوونی ئافرەتە، یەکەم: ئەو دخولە دەبێتە زینا (والعیاذ بالله)، دووەم: ئەو حەملەی کە دەبێ دەبێتە (ولد الزنا والعیاد بالله) وە هیچ حقوقێکیشی ناکەوێت، بۆیە ئەگەر مەوقوف بێت، (قبل الدخول) یان (بعد الدخول) ئەو ئافرەتە بۆی هەیە بچێتە لای قازی و بە پێی شەرع و حاکم دادگا داوای فەسخی نیکاحی خۆی بکات، مەسەلەی کچی بچووکیش لە ساڵی 1993 کە خەتیب بووم لە قەڵادزێ سارا خان زۆر باش ئەوە دەزانێت، کۆمەڵەی فەرمان بە چاکەو بەرگری لە خراپە بۆ خۆم بەپرسی یەکەمی بووم داوام لە ئیتیحادی عولەمای کوردستان کرد کە ئەو مەسەلانە قسەی جدیان لەسەر کراو نامەیەکیشم بۆ مەرحومی مەلا عبدالکریمی مودەریس نووسی کە رەئیسی عولەمای عیراق بوو و گەورە عالم بوو لە ئاستی عالەمی ئیسلامی نووسینێکی جدی لەو بارەیەوە بنێرێت بە تایبەت بۆ پشدەر و بیتوێن، ئەو مەوزوعانە جێی خۆیەتی باس بکرێت بە وردی، بەڕاستی موستەڵەحەکان موستەڵەحی فکرین، ئەو مامۆستا بەرز و بەڕێزانە و ئەو لیژنەی فقهیەی کە بە پێی تەوسیەی جەنابی سەرۆکی حکومەت تەوسیە کرابوون، مامۆستا زەڵمی کە هەم یاساناس و عالمێکی زۆر گەورەیە، بەڵام موجتەهید نیە تەبعەن، کۆمەڵێك عالم و یاساناس و نوێنەری ئافرەتانیش لەوێ وجودیان هەبووە، ئەو موستەڵەحانە زۆر گرنگن، لەبەر ئەوە مەوقوف وەکو لیژنەی ئافرەتان گوتیان باتڵ بێت، لەڕاستی ئەوە شتێکە زۆر موخالفە، ئەسڵەن موخالفە لەگەڵ حقوقی ئافرەتان، مەسەلەی عقوبەکەش غەرامەش بێت و حەبسیش بێت، تکایە ئەو حەبس کردنانە دوو ساڵ و سێ ساڵ و چوار ساڵ ئەوانە شتی زۆر خراپی تری لە واقع دەبێت، سەرکەوتوو بن (والسلام علیکم).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خۆی لیژنەی ئافرەتان نەیان گوتووە باتڵ بێت، ئەوە صبریە خان باسی ئەوەی کردو، فەرمووو.

بەڕێز صبریە غفار أمین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە ئەو شتە لەلامان وازحە، عەقدی باتڵ ئەگەر دخول بێت، فعلەن یەعنی ئاسەوارەکانی خراپە، بەڵام ئێمە دەڵێین ئەو عەقدە مادام ریزای تیا نیە و شەرتی ئەساسی عەقدی زەواجە، ئیرادەی ئینسانەکە دەبێ

حزوری بێت، ئەم عەقدە با باتڵ بێت، ئیشی پێ نەکرێت، ئەگەر بوو ئێمە لەگەڵ ئەوەین (قبل الدخول)، ئەگەر نا هەمووی لەگەڵ عەقدی مەوقوف داین، ئەوە ئاسەوارەکانی هەمووی وازحە لەلامان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عادل فەرمووو.

بەڕێز عادل محمد أمین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵلا من حەزدەکەم تەوزیحێك بدەم بەر لەوەی ڕەئیەکەم بدەم، ئەوە سی ساڵە ئەو ماددەیە هەیە پێم وایە ئیشی پێ نەکراوە، سۆزان خان ئاماژەی بەوە دا ئێمە لێرە ئەگەر تەماشای ماددەکە بکەین دەتوانین بڵێین ئەوە ماددەیەکی جەزائیە، ئەو حاڵەتە دوو فعلی بە جەریمە داناوە، مەنع کردن لە زەواج ئەگەر کوڕ بێت یان کچ ئیکراه لە زەواجە، یەعنی دوو ڕەد فعلە بە جەریمە دانەدراوە، سەبارەت بە مەوقوفەکە قسەی زۆری لێوە کرا، ئێمە هەموومان دەزانین هەروەك ئەوەی لە تەعریفەکەش باسمان کرد یەکێك لە ئەرکانەکانی عەقد دەبێ ڕەزامەندی هەبێت، مادام (قبل الدخول)ە من پێم باشە باتڵ بێت هیچ ئاسەوارێکی نیە هێشتا نەیگواستووەتەوە و مەشاکلی نەبووە، بەڵام دوای (بعد الدخول) مەوزوعێکی ترە کە پێم وایە لە تەفریق باس کراوە لە ماددەی 40 ، من ڕەئیم ئەوەیە کە بە باتڵ بێت لە دخولەکە، سەبارەت بەوەی لە بڕگەی ئەخیر لە ئەسڵی یاساکە نەهاتووە، ئێمە وەکو خۆمان دەزانین ئیختساسی مەحکەمەی ئەحوالی شەخسی سەبارەت بەوەی ئەگەر یەکێك مەنع بکرێت یان ئیکراه بکرێت ئیختساسی مەحکەمەی ئەحوالی شەخسیە، مەحکەمەی ئەحوالی شەخسی ئەو جۆرە دەعوایانە دەبینێت، دواتر ئەم جۆرە دەعوایانە ئیعتماد دەکاتە سەر ئەوەی کە کەسێك هەبێت تەحریکی بکات، وەکو گوتم ئەم ماددەیە 30 ساڵە هاتووەو کەس بەکاری نەهێناوە، نە ژنێك نە کوڕێك، دەیان کوڕ، دەیان کچ ئامۆزایەکی نەهێڵاوە شوو بکات، دەیان کوڕ هەیە بەزۆر باوکی ژنی بۆ هێناوە کە لە تەمەنی ئەو دا نەبووە، بۆیە من پێم باشە بڕگەی سێی ماددەکە بمێنێتەوە لەبەرئەوەی دەبێت قازی ئەم قەزیەیە تەحویلی سوڵتەی تەحقیقی بکات، لەبەر ئەوەی بە پێی قانونی ئسوڵی مەحاکەماتی جەزائی کە قانونێکی شکلیە، بەڕاستی مەنع دیاری نەکراوە، لێرە ئەم عقوبەیە کە قانونێکی خاسە، ئەم نەسە کە لێرە دانەدراوە من پێم باشە بڕگەی سێ ئەسڵەکەی بمێنێتەوە، لەبەرئەوەی کە شکات دەکات خۆ قازی ئەحوالی شەخسی ئەو ناچێت تەحقیق بکات، هەتا سوڵتەی تەحقیقی هەبێت لەوێ تەحقیق بکات و دواتر ئیحالەی مەحکەمە بکرێت بۆ عقوبەکەی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من حەزدەکەم تەوزیحێك بدەم لەسەر ئەو ئەشکالەی بەینی کاك عثمان و صبریە خان و کاك عادلیش دروست بووە، ئەسڵی مەشروعەکە دەڵێت (یعتبر باطلا اذا لم یتم الدخول) زۆر وازحە، یەعنی لە منالێیەوە مارە دەبڕێت، هەر کاتێك ئاشکرا بێت ئەوە باتڵ دەبێت، بەڵام کە دخول بوو بوو مانای چیە؟ یەعنی ئەو ئافرەتە یان ئەو کچە گەورە بووە و وەعی هەیە، ئیحتیمالی هەیە قبوڵی کردبێت ئیحتیمالی هەیە

دخولەکەشی بە ئیکراه بوو بێت، ئەگەر قبوڵی کردبێت، ئەو باتڵە نامێنێت، ئەگەر بە ئیکراه بێت بۆی هەیە داوای تەفریق بکات لە ماددەی 40 کە هاتووە و پێشتریش ئاماژەم پێی کرد، کاک عثمان فەرموو.

بەڕێز عثمان عبدالله قادر(بانی مارانی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە ئەو تاوانە 3 خاڵە، یەکەمیان: ئەوەی کە باسیان کرد مارە بڕینی منداڵی بچووک.

دووەمیان: بە زۆر بە شوودان.

سێیەمیان: ڕێگری لە شوو کردن بە ئازادی.

تەبعەن خاڵی سێیەم زۆر زۆر ترە لە ئەوانی تر، هەموو ئەندامانی پەرلەمان لە سنوورو ناوچەکانی خۆیان زۆر باش دەزانن دەیان کچ هاتووەتە سەر ئەوەی شەکراو بخورێتەوە، کەسێکی دوور لە خانەوادەکە ڕێگری دەکات و تا ئێستا یەکلایی نەبووەتەوە، من پێم وایە ئەو تاوانەی خاڵی سێیەم هیچ کەمتر نیە لە تاوانی خاڵی یەکەم و دووەم، چ ئەوەی بە منداڵی مارە دەکرێت چ ئەوەی بە زۆر بەشوو دەدرێت، هەروەها چ ئەوەی ڕێگری لە شوو کردن دەکات، یەعنی حەز دەکەم ئەو خاڵەش ئیزافە بکرێت شان بەشانی خاڵەکانی تر، فعلەن ڕێگریەکەش هیچ جیاوازی نیە، تاوانەکە وەکو یەکن، مەسەلەی سزا دان بۆ کەسی تاوانبار چ لەوەی مارەی دەکات، چ لەوەی موسەببە بۆ ڕێگری، حەقە هەردووکیان بگرێتەوە جا چ مامۆستای ئایینی و چ ئەو کەسەی ڕێگرە، مادام ئەو یاسایە دەرچووە دەبێت فعلەن ئیلتیزام بەو یاسایەوە بکرێت، دەنا ئەگەر بە پێی ئەو یاسایە ئەو مەلایانەش ئیجرائاتی خۆیان وەرنەگرن کە مارە دەبڕن لە دەرەوە، یەعنی ئەو یاسایە هەروەکو خۆی دەبێت و مەرەکەبی سەر کاغەز دەبێت، ئەوانەی ڕێگریش دەبن فعلەن کە دیسانەوە تەئکیدی دەکەمەوە، کە سجن و سزاش، هەردوو خاڵەکە بیانگرێتەوە بۆ ئەوەی بنبڕی ئەو مەسەلەیە بکرێت، هەموومان دیفاع لە ماف دەکەین، چونکە ئەو مافەی لێرە دیفاعی لێ دەکەین و خەتەری نیە لەسەر کیان، بۆیە پێشتر کە ڕێگاتان نەدا دوو قسەی بکەین، پەرلەمانتارانیان دابەش کرد، بەرەی ڕیفۆرم خواز و بەرەی محافزکار، کە زۆر بە داخەوە ئێمە پێمان وایە هەندێك قەرار هەیە لێرە تەئسیری لەسەر کیانی نەتەوەییمان دەبێت، بۆیە عەجەلەکردنی بەڕاستی خراپە، ڕەنگە مەبەستمان کاتەکە بێت، ئەگەر زۆربەمان نائێم هەمومان لەگەڵ مافی ئافرەتین، من خۆم دژی فرەژنیمە، بەلام داوام کرد کە دوا بخرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بە حەقیقەت زۆر باس لەسەر عەقدی باتڵ و مەوقوف کرا، بەلام من وەکو ناحیە قانونیەکەی قسەی لەسەر دەکەم، ئەگەرچی جەنابیشت پێش تۆزێك تەلمیحێکت لەسەری دا، ئەسڵی عەقدی زەواج وەکو هەموو

عەقدەکانی تر روکنی رەزایە، ئەگەر روکنی رەزای تیا نەما ئەو عەقدە ئینعدام دەبێت و نامێنێت، پێویستە روکنی رەزا لە عەقدی زەواج دا هەبێت هەروەکو لە مەوادی ماددەی یەکەم دا لە ئەسڵی زەواجەکە دەڵێت موتابەقەی قبولٌ و ئیجاب دەبێت، ئەگەر موتابەقەی قبولٌ بە ئیجاب نەبوو، ئەوا ئەو عەقدە قانونەن نەکراوەو مەعدومە و هیچ ئەسەرێکی نامێنێت، بە نیسبەت ئەو فەقەرەیەی من باس لەسەری دەکەم (قبل الدخول) هیچ پێویست ناکات لێرە ئەو عەقدە پێی بوترێت عەقدێکی مەوقوف، ئەگەر پێی بڵێین عەقدی مەوقوف، کەواتە ئێمە لە فەقەرەی دووەم لە عقوبەکان دا دەبێت دەستکاریەکی عقوبەکەش بکەین و تەغیراتی تیا بکەین، بەڵام بۆ؟ عەقدی مەوقوف یەعنی وەستاوە لەسەر ئیجازە، یەعنی هەر کاتێك ئیجازە درا وەقفەکە نامێنێت، بە گوێرەی فقە (اذا زال المانع عاد الممنوع) دەگەڕێتەوە بۆ حاڵەتی خۆی، کەواتە ئەو کەسەی کە بە زۆر کچەکەی خۆی دا بە شوو یان بە زۆر ژنی بۆ هێنا یان مەنعی کرد شوو بکات، عقوبەکەش نامێنێت لەسەری، لە فەقەرەی دوو دا کەواتە هیچ پێویست بە ئەوە ناکات، ئەمە من پێم وایە شتێکی باش نیە، بۆچی؟ زۆر جائیزە بە ئیکراە لەلای ئێمە کچ بدرێت بە شوو یان ژنی بۆ بهێندرێت، بەڵام وەکو گوتەنی لای خۆمان لەگەڵ ڕێزم بۆ هەموو کەسێك کە دوو ڕیش سپی لێ کۆدەکەنەوەو دوو برادەری دەکەن بە گژی دا بەهەر نەوعێك بێت قەناعەتی پێ دەکەن، ئەو زەواجە قوڕ بەسەریە هەر بە زۆر بەسەریدا دەسەپێنن، ئەو کاتە دەڵێن مەوقوفەکە نەماو لەسەر ئیجازەی خۆی ئیجازە دراو زەواجەکە لە زەواجی ئیکراە نەماو بوو بە زەواجێکی شەرعی و فەرموو برۆ دخولی پێ بکە، ئایا ئەو ژیانە چۆن دروست دەبێت، لەبەر خاتری ئەم و ئەو ، چونکە عیلاقەی زەوجی لەبەر خاتری من و تۆ و لەبەر خاتری ڕیشی فلان دەبێت، بۆیە من پێم وا نیە ئەو زەواجانە ناجیح بێت، زەواج دەبێت روکنی رەزای تیا بێت، لەبەر ئەوە لە ئەسڵی مەشروعەکەی عیراقیش دا کە ئیعتمادی لەسەر هەموو مەزاهیبی ئیسلامی کردووە، بەڕاستی ئەوە سەنەدێکی زۆر زۆر بە قوەتە بە عەقدی باتلٌ هێناویەتی، ئەگەر روکنی رەزای تیا نەما ئەو عەقدە موباشەرەتەن دەبێتە عەقدێکی باتلٌ، مەفسوخە و ئەو ئافەرەتە حور دەبێت، ئیترئەو عەقدە هیچ قیمەتێکی قانونی نامێنێت، بۆی هەیە حەیاتی خۆی بەرێت بەڕێوە، بە نیسبەت باقی تری عقوبەکان، ئەگەر بێتو بە مەوقوفی بمێنێت، دەبێت عقوبەکان گۆڕانکاری تیا بێت، بەڵام ئەگەر هاتو بوو بە عەقدی باتلٌ ئەمە فیت ناحیە قانونیەکەی خۆی سەد لەسەد لە هەدەفی خۆیدا نابێت، ئەو عقوبانەش عقوبەی چاکن

بۆ ئەوەی بمێنێت بۆ ئەو کەسانەی کە بە زۆر کچ بە شو دەدەن، وەکو موشەرعی عیراقی دەڵێت ئیکراە بە زەواج لەغوە، یان مەنع کردنی شوو کردن یان بە زۆربە شوو دانی کچ، وەلەو من پێم باشە ئەو عەقدە مەوقوف نەبێت، ئەو عەقدە موباشەرەتەن باتلٌ بێت (قبل الدخول) بەڵام ئەگەر دخول بوو ئەوا دەبێتە حەقیقەتەن، حوکمەن، واتە ئەو بە ماددەی 40 فەقەرەی 4 بۆی هەیە ئافرەتەکە لەسەر رەغبەتی خۆی (قد یجوز) حەملی هەبێت ئیتر وازی لێ دەهێنێت و ئیکراهە، وقوفە و چارە نامێنێت و دەڕوات بەڕێوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

وەڵڵا هەر سەبارەت بەوەی كە پەلە كراوە لەو پرۆژەیە یان پەلە نەكراوە بۆ كاك عثمان، ئەو پرۆژەیە لە ساڵی 2006 لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە بۆمان هاتووە، یەعنی نزیكەی دوو ساڵ و چوار مانگە، لەبەر رۆشنایی حكومەت پێداویستی پێی هەیە، بۆیە دەبێت ئەم یاسایە هەموار بكرێت، نوقتەیەكی تریش هەیە كە یەكخستنەوەی هەموو بڕیارو یاساكان كە لە دوو ئیدارەیی دا هاتوون، لێرە پاش ئەوەی كە دیراسەت كرا و پاش ئەوەی كە ناردمانەوە بۆ حكومەت و گوتمان هەندێك بۆچوونی جیاواز هەیە پێویست دەكا دیراسەتی تری بۆ بكرێت ئەو پرۆژەیە و، بۆیە با پەلەی لێ نەكەین، ئێمە گوتمان پەلەی لێ نەكەین، ئەوان دیراسەتیان كردو قەراریان دا كۆنفرانسێك ببەستن، داوایان كرد كە ئەندامانی پەرلەمان بەشدرا بن و لیژنەی یاسایی و لیژنەی داكۆكی كرد، لە مافی ئافرەتان و ژنان بەشداریان كردو چەندین كۆبوونەوە كرا و خەڵكی پسپۆری زۆر كە ئاماژەم پێی كرد بەشدرایان كرد، جارێكی تر پرۆژەكەیان بە هەمواركردنەوە ناردیانەوە بۆ ئێمە و جارێكی تریش لێرەوە پاش ئەوەی كە خوێندنەوەی یەكەمی بۆ كرا درا بە لیژنەی تایبەت، ئینجا ئەو لیژنانەش چەندین كۆبوونەوەیان كردووە و پاش دوو ساڵ و چوار مانگ زیاتر لەو تەئخیر كردنەكەی مەسئولیەت دەكەوێتە سەر ئێمە لە ڕاستی دا، چونكە ئەوە پێش هەموو شت داواكاریەكی حكومەتە بۆ یەكخستنی بڕیار و یاساكانە، دواتر زۆر بە تێروتەسەلی موناقەشەی كرا، بەڵام تۆ بڵێی بگەینە ئەوەی كە هەموومان یەك رەئی بن، ئەوە زۆر زەحمەتە، ڕەنگە دوو ساڵی تریش تەئجیلمان بكردبا ئەو ئیختلافەو ئەو موناقەشەیە هەروەكو خۆی دەمایەوە، ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان احمد خضر پاشا:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

منیش لەگەڵ خاڵی سێەمی لیژنەی داكۆكی كردنی مافی ئافرەتانم، كە مارەیی منالٚ حالاٚتی زۆری تیٚ كەتووە، ئەوە دوو قەزیەیە، یەكەم ئەوانەی كەوا منالٚن و لەسەر بێشكە مارە دەكرێن و شعوریان نیە و 5 ساڵی و 6 ساڵین تا دەگاتە ئەو تەمەنەی كە كاتیەتی، حاڵەتێكی تر ئەوەیە كە گەورە بە بچووك حاڵەتێكی ترە دەبینین خێزانی گەورەكەیە ژیانێكی تەبیعی و ئاسایی بەڕێوە دەبات، دەمێنێتەوە، ئەوەی بچووكەكە ئەوەیە كێشەیەكی تر دەهێنێتەوەو كاتیٚ: كە دەگاتە تەمەنی هاوسەرگیری ئەوەش كێشەیەكی ترە، یەعنی ئەوە لێرە دو حاڵەتی دەبێت، زۆر لەگەڵ خاڵی سێیەمی لیژنەی داكۆكی كردنی ژنانم، كاتێك كە شێوازی عقوبە دەدرێت لەو خاڵە منیش لەگەڵ ئەوە بووم كە زۆر لە ئەندامان ئەوەیان پێشنیاز كرد كەوا عقوبەكە لە بۆ هەموو خزمەكان وەكو یەك بێت، چونكە كاتێك كەوا یەكێك پلە سێیەو پلەی چوارە هەڵدەستێتەوە لە حاڵەتێكی وا ئەوە شتێكی زۆر ناشایستە و نا ڕێكە، كەوا لە هاوسەرگیریەك هیچ حقوقێكی نیە و لێی هەڵدەستێتەوە، خاڵێكی ترم ئەوەیە كە هاوسەگیری خزمانە ئەوە بە هۆشیاری دەبێت، چونكە هۆشیاركردنەوەی تەندروستی دەبیٚ دەست پیٚ بكرێت لە ناو كۆمەڵگا و لەقەناتەكانی راگەیاندن بە هۆشیاركردنەوە دەكرێتو بە یاسا نابێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

فضیله خان فەرموو.

بەڕێز فضیله رمضان سعدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لەڕاستیدا ئەو ماددەیە زۆر ماددەیەكی باشە، چونكە ئەگەر تەماشای كۆمەڵگای خۆمان بكەین دەبینین هەموو ئەو كێشانەی ئێستا پەیدا بووە لە ناو كۆمەڵگا سەبەبی ئەو خاڵەیە كە بە ئیكراهە، مەوزوعی تەعەدود دەبێتە سەبەبێك ئەگەر ئەو پیاوە ئەو ژنەی هێنا بێت بە ئیكراه تەبعەن تەعەدودی دەكات، مەوزوعی تەڵاق مەوزوعی خیانەتی زەوجی لەسەردەمی ئێمە پرۆژەی عونفی خێزانی دروست كرا، موتابەعەی سجن و ئەو شتانەی كرد، زۆربەی ئەو شتانەی كە كرا و زەحیە بوون و لە سجن دابوون و تووشی غەڵەتی بوون بۆ ئەو ئیكراهانە، لەبەر ئەوە من لەگەڵ ئەوەم عقوبەكەی توندتر بێت و هەتا بتوانین مەنعی ئەوە بكەین، پشتگیری لە لیژنەی ئافرەتان دەكەم كە ئەو خاڵە ئیزافە ببێت، چونكە ئێمە پێویستمان بە ئەوەیە كە روون ترو وازح تر بێت بۆ خەڵك، ئەوەش ئەوەیە دوو فەقەرە بێت، وەكو ڤیان خان ئیشارەتی پێ دا، مەوزوعی مەهری تێ بچێت و مەوزوعی شیغاریش تەبادول و گەورە بكرێ و گەورە بە گەورە و بچووك بە گەورە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من لەگەڵ ماددەكەدام، بەڕاستی مەسەلەی ئیكراه لە هەر شتێك دابێت بەرەو خراپی دەبات، بە تایبەتی لە عەقدی زەواج، ئەگەر هەموو شتێك ڕێی پێ درابێت لە زەواج نابێ، زۆرترین هەرەسهێنانی خێزانەكان لە ئەنجامی ئەوە بووە كە لەسەرەتاوە بناغەكەی دروست نەبووە و لەسەر ئیكراه بووە، مەسەلەی مارەبڕینی منالْ بە بچووكی دیارە ئەو قانونەی ئەحوالی شەخسی یەك جۆرە عەقدی زەواج كە شەرعیەتی قانونی پێداوە، ئەویش ئەوەیە كە لە 16 ساڵ كەمتر نەبێت، ئەوانەی تری هەمووی شەرعیەت لێ سەندووەتەوە، بەڵام جێگای خۆیەتی لێرە ئەو ماددەیە موعالەجەیەكی بكەین، من پێشنیارێكم هەیە بۆ جەنابتان ئەگەر پێتان باش بێت، عیبارەتێك زیاد بكەین لە دوای (ذكرا كان أو انثى قاصرا كان أو بالغا دون رضاه) ئەوەش زیاد بكەین، ئەو كات منالێش دەگرێتەوە، عقوبەكانیشی لەجێی خۆیەتی، بەڕاستی مەنع كردنیش لە زەواج تاوانێكە، زۆر خەڵك هەن بە داخەوە كە دەچی داخوازی كچێك دەكەی دەبێت ئەو ڕازی بكەی و ئامۆزاكەی ڕازی بكەی و خالۆزاو كەسانی تری ڕازی بكەی، ئەوەش گرفتێكی گەورەیە بۆ ئاسانكاری پێكەوەنانی خێزان، جا ئەگەر ئەو تەعبیرە زیادبكرێت، (قاصرا كان أو بالغا) ئیحتیماله مندالیش بگرێتەوە باش دەبێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

گێلاس خان فەرمو.

بەڕێز گێلاس محی الدین محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەم شێوەی زەواجە بەهەر شێوەیەکیان بێت هەر تاوانە ئیتر دەرەجە یەك پێی هەڵسێت یان دەرەجە سێ، ئەگەر دەرەجە یەك کە باوك و دایکی خۆی دەگرێتەوە رەحمە لەسەری نەبێ و زوڵمی لێ بکات ئیتر سێ و چوارەکە هەر گوێشی پێ نادەن، لەبەر ئەوە من پێشنیار دەکەم کە عقوبەکان توند تر بکرێ و هەموویان وەکو یەك بگرێتەوە، من شتێکی ترم هەیە کە (قبل الدخول و بعد الدخول) هەیە کە (قبل الدخول)، ئەوە باتڵ دەبێتەوە، بەڵام (بعد الدخول) ئەگەر ئەمە ڕاگیرێت، ئەگەر بە ناڕازی ئەو کچە مارە بکرێت لە هەموو شتێك بە ناڕازی ئەو بکرێت ئیکراهە، ئەمە چۆنە یەعنی حەڵاڵ و حەرامەکەی لە کوێ دایە، یەعنی بەڕاستی من داوای لێ بوردن دەکەم، ئەمە وەکو ئیختسابێك وایە، بەڵام بە ئاگاداری خەڵك، بۆیە من پێشنیار دەکەم لەو حاڵەتەش ئیبتاڵ بکرێتەوە، هەروەها عقوبەی (بعد الدخول) لە ئەوانی تریش زیاتر بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

هەندێك جار ناچارین کە تەعلیق بدەین، ئەوەی جەنابت داوای دەکەی ئیمکان نیە کە (قبل الدخول وبعد الدخول) وەکو یەك بێت، (بعد الدخول) ئەمرێکی واقعە، چۆن دەتوانی بڵێی (بعد الدخول) باتڵە، ئەی ئەو دخولە چۆن تەفسیر دەکەی؟ ناکرێت ئەوە، کاك حاتم نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز حاتم محمد جان حسن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

نوقتەی نیزامم ئەوەی کە ئەو هەموو بەڕێزانەی کە قسەیان کردووە هەمووی یەك قسەیە، قسەیەکی تر نەبووە کە موناقسی ئەو قسانە دروست بێت، بۆیە با بخرێتە دەنگدانەوە تەواو شتێکی تیا نیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو مەوزوعە وەکو مەسائیلی تر نیە، مەسەلەیەکی حەساسە، نازناز خان فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش لەگەڵ ئەوەم ئەگەر دخول ڕووی نەدابێت باتڵ بێت، بەڵام (بعد الدخول) مەوقوف بێت، ڕابگیرێ تاوەکو ئەو ئیکراهەی لەسەر نەمێنێت، لە سزا دانەکەش غەرامەشی بێتە سەر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ببورە، کە دخول بوو نابێت بە قانون ئیقافی بکەین، یەعنی ژنەکە ئەگەر داوا نەکات چۆن دەبێت تۆ وای لێ بکەی، مانای وایە داخل بووە، نابێت تەنها ئەگەر خۆی داوای کرد، قازی بۆی هەیە تەفریق بکات، کە

دخولی کرد باتڵەکە نامێنێت، دەمێنێتەوە سەر ژنەکە کە داوا بکات قازی بۆی هەیە بەپێی ئەو حوکمە ئیقافی بکات، لەبەر ئەوەی ئیکراهی تێدا بووە، د.هالە فەرموو.

بەڕێز د.هالە سهیل وادی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بە نیسبەت مارە بڕینی منداڵی بچووک ئەکید لەمەودوا پاش دەرچوونی ئەم یاسایە، ئەو نەوعە عەقدە نابێت بکرێت، بەڵام ئەوەی کە کراوە و مارەی بڕاوە لە تەمەنێکی بچووك و ئێستا 15 یان 16 ساڵە، ئەوانە لەڕووی دەروونیەوە و لە ڕووی کۆمەڵایەتیشەوە کێشەیەکی یەکجار زۆریان هەیە، جا چ کچ بێت یان کوڕ بێت،دەکرێت لەو یاسایەو لەو فەقەرەیە جێی بکەنەوە، لەبەر ئەوەی لە ناوچەیەکی 5 هەزار کەسی، ئەکید لە هەموو کوردستان ژمارەکە زۆر لەوە زیاترە، ئێستا جێی خۆیەتی کە ئێمە لێرە کێشەکە چارەسەر بکەین و حەلی بۆ دابنێین، بە ڕەئی من ئەو عەقدانەو ئەو مارەبڕینانە سەرلە نوێ هەڵبوەشێنەوە و سەرلەنوێ ڕەئی کوڕ و کچ وەربگیردرێت بۆ ئەوەی عەقدی نوێ بکرێت، لەبەرئەوەی کێشەکە زۆر لەوە گەورەترە کە ئێمە تەوەقوعی دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دیلمان فەرموو.

بەڕێز محمد أحمد صالح(دیلمان ئامێدی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بە ڕەئی من بڕگەی یەکەم، خۆی دوو حاڵەتە ئیکراهەو مەنعە، ئەوەی عیلاقەی بە عەقدی زەواجەوە هەیە وابزانم مومکینە کە لێرە نەمێنێت بچێتە فەسڵی چوارەم، (تسجیل عقد الزواج واثباته) لەوێ عقوباتی لەسەرعەقد داناوە، ئیتر ئەوەش مومکینە یەك لەو عقوبانەی کە بە ئیکراه دەبێت عقوبەی لەسەر هەبێت، لێرە تەنها دوو حاڵەتی ئیکراه و مەنع دەبن وە عقوبەکەش تەنها لەسەر هەدوو حاڵەت هەبن، ئەگەر هاتو بەردەوام بوو لە ئیکراه دوو شت موخالفە، یەکەم: موخالەفی تەعریفی زەواجە، دووەم: موخالفی (تحقیق الاهلیة فی الزواج) کە (شروط العاقدین)ی تێدا نیە، ئیفترازیشی تێدا نیە، منیش لەگەڵ ئەوەمە کە ببێتە باتڵ، دەربارەی بڕگەی دووەم لە عقوبات، من لەگەڵ ئەوەم چەند عقوبە زیاتر بێت زیاتر خزمەت دەکات، چونکە ئەوە تەنها ئیکراهی یەك کەس نیە، یان حوریەتی یەك کەس تەقییم ناکات، کەواتە یان جەریمە لەگەڵ یەك کەس ناکات، بەڵکو لەگەڵ هەموو کۆمەڵگا دەکات، لەگەڵ خێزان دەکات کە کۆمەڵێك منداڵی دەبێت و ئیفترازاتی کۆمەڵایەتی لەسەر ئەو حاڵەتە زیاتر زەرەر بە خەڵك دەگەیەنێت، لەبەر ئەوە من لەگەڵ پێشنیارەکانی لیژنەی ئافەرتانم کە عقوبەکان زیاتر بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من دەمەوێت قسە لەسەر سێ مەسەلە بکەم، یەکەم: کە حدودێك بۆ ئەوانە دابندرێت کە مارەییەکە دەکەن و ئەوەی کە بە زۆر بە شووی دەدات، هەم سجنەکەو هەم غەرامەکەشیان بۆ دیاری بکرێت، ئەوەی کە مارە دەکات بە رەئی من چ مامۆستای ئایینی بێت چ هەرکەسێکی ترە، لە سالێك بەرەو سەرەوە تر بێت، لە 5 ملیۆنیش کەمتر نەبێت کە غەرامەی بۆ دابندرێت، ئەوانەی کە بە زۆر کچ بەشوو دەدەن، ئەوە با لە دووسالّ بەسەرەوە بێت و غەرامەکەی هەرچەند بێت حەقە لێرە تەحدید بکرێت، چونکە بەڕاستی شتێك هەیە کە دەمەوێت لێرە باسی بکەم، تا ئێستاش ژن زەحیەیە لە زۆر لە ناوچەکان، بۆ نموونە ئەوەی من بۆت باسی دەکەم دوو ڕۆژە لەسەر کێشەیەکی کۆمەلایەتی کچێك لەجیاتی برایەکەی لە قەسرێ ڕاکێشراوە، واتە ئیختساب کراوە، مەفەرەزەیەکی ئاسایش چووە کۆمەلێك چەکدار بە ناوی ئاسایشەوە کچێکیان بردووەو لە مالّەوە دەریان هێناوە و ئێستا لە مالّە قایمقامی سۆرانیان داناوە، بە زۆر بە شوویان داوە، ڕەنگە سولعی پێ بکەن، من لێرە داوا لە لیژنەی ئافرەتان دەکەم فریای ئەو مەسەلانە بکەون، بە زۆر سولع بەو کچە نەکرێت، تا ئێستا لەو شوێنانە ئەوە دەکرێت، من قانونی نیم ڕەنگە لە قانونی ئیجرام هەیە کە ئیختساب باس بکات، بەلام ئەگەر شوێنێك دیاری بکرێت لەو یاسایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو جۆرە تاوانانە کاری مودەعی عامە، کاك د.کمال فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کەسێك زیندانی بکرێت، ئەگەر تەعزیب درا، ئیعترافی کرد کە بچێتە پێش حاکم ئیعترافەکەی قەبولّ ناکرێت، چونکە بە زۆر ئیعترافی پێ کراوە، لێرە ئەگەر یەکێك بە زۆر بەشوو بدەی ئێنجا چ کوڕ بێت، یان کچ بێت، هەیە بۆ کوڕەکەی ژن دێنێت بە نابە دلّی و بە خۆی بۆی دێنێت، ئەوە قەبولّ نییە، ئەوە عەدالەت نیەو زەواجیش نیە، ئێمە لە ماددەی 6 گوتمان ئەگەر شەرتێك لە شروتی زەواج نەبێت، ئەو عەقدە باتلّە، یەعنی نابێت، پاشان باسی ئەوە دەکرێت (بعدالدخول) ئەگەر یەکێك بەنابەدلّی بەشوو بدرێت، تەجاوزی بکرێت، ئەوە ئیختسابە، یەعنی ئەوە دەبێت بە دەرەجەی ئیختساب عیقاب بدرێت، عەقدەکەش باتلّ بێت، ئینجا دابندرێتەوە لەسەر نوێ، ئەگەر خۆی ڕازی بوو ئەوجا عەقدێکی تر بەو ئسولّەی کە داندراوە، ئەگەر وا نەبێت هەرکەسێك کچەکەی ئیجبار دەکات و بە ئیکراه بەشووی دەدات، ئەوجا دەبێتە ئەمری واقع و دخولیش دەبێت و حاکمیش لە پێشی ئەمری واقعەکە دەمێنێتەوە و، هەروەها کچەکەش لە پێش ئەمری واقعەکە دەبێت، یەعنی زولمێکی مورەکەب دەکرێت، هەم لە دادگا و هەم لە کچەکەش دەکرێت، بۆیە با ئێمە ئەو مەجالە نەدەین، با ئەو مەجالەی زۆر وازح تر بێت، ئەوەی شەرتێکی زەواج لە ئەوانەی کە داندراوە بە قانون نەبێت ئەو عەقدە باتلّ بێت، پاشان مەسائیلی تر دێتە

پێشەوە، بۆیە ئەگەر وا نەکەین ئەو عەمەلیە بەردەوام دەبێت و بەزۆر کچەکان بە شوو دەدەن، یان هەندێك کوڕی گەنجی تریش هەن کە بە زۆر ژن بۆ کوڕەکەی دەهێنێت، ئەوەش هەر ئیختیسابە، حاڵەتی زەواجیان بۆ دروست دەکەن و دەچنە پێش مەحکەمەو وەڵلا چی بکەین؟ دخول بووەو ئیتر چارەمان نیە، کچەکەش شەرم لە خۆی دەکاتەوە و لە بنی ئەو زوڵمە دەمێنێتەوەو دادەڕزێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من ئەو ناوانەی کە ناوم نوسیوون هەمووم خوێندەوە و داوام کرد کە کێ ناوی نەنووسراوە با بینووسم، دواتر نابێت تەنها ئەگەر خیلافێك هەبێت یان موشکیلەیەك هەبێت، دوایی بە دوای حەلی دەگەڕێین، ئەوە قەیدی نیە، بەڵام ئەوانەی هینیان کرد هەموویان دیارن، خیلافەکی وا نیە، تەنها لەسەر دوو، سێ شتە، دەیخوێنمەوە، داوا دەکەم لیژنەی یاسایی جارێکی تر ڕەئی خۆیان بڵێن، بۆ ئەوەی هینەکەیان دیسانەوە بخەینە دەنگدانەوە، با لە کوێستان خانەوە دەست پێ بکەین، لە لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە وەك لیژنەی ژنان و ئافرەتان پشتگیری لەو پێشنیارەی کاك عادل دەکەین کە بڕگەی 3 ئیزافە بمێنێتەوە لە یاساکە، پشتگیری لەو ڕەئیەی کاك اسماعیلیش دەکەین، کە ئەو مەلایەی کە گرێبەستەکە دەکات عقوبەشی بۆ دابندرێت، بۆ ئەوەی هیچ مەلایەك نەتوانێ لە دەرەوەی مەحکەمە بە بێ ڕەزامەندی کوڕ یان کچ هیچ گرێبەستێك بکات و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەم تەعدیلە، تەبعەن ماددەکە وەکو گوتم باسی بە شوودانی کچە و ژنهێنانە بۆ کوڕ، ئیکراهەکە باسی هەردووکیانە، ئیکراهیش لەسەر فعلەو مەنعە، یەعنی تۆ کە ناهێڵی ئەو کچە شوو بکات و ئەو کوڕە ژن بێنێ، یەعنی بۆ هێنانیشە واتە بۆ مەنع و بۆ فعلە، لە هەموو عقود ئیرادە، ئیختیار، حوریەت، ڕەغبەت، ئەمانە روکنێکن لە سیغەی ئیجاب و قەبوڵ دەبێت، ئێمە ڕەوتی ئەو گۆڕینە و ئەم هەموارکردنەی یاسایە لەبەرئەوە تاوەکو ئێمە ژیانی شەراکەتی حەقیقی لە نێوان ئەو دوو تەرەفە، مەسئولیەتێکی مەشتەرەك دروست بکەین، ئیلتزامات و حقوق لەسەر ئەساسێکی وازح بێت، ئیکراه لە ئیسلام دا هیچ شتێك قەبوڵ نیە، لە حەدیسێکی سەحیح پێغەمبەر (د.خ) دەڵێت (ان الله وضع عن امة الخطأ والنسیان وماستکره علیه) مەوزوعی ئیمان یەعنی یەکێك بەزۆری لازمە کافر بێت، کە لەفزی کوفر بدات، یان سوجدە ببات بۆ غەیری خوا ، ئەمە چونکە ئیکراهی تێدایە کافر نابێت، یەکێکی تر بە تەعەدا بڵێ وەرە شەهادە بهێنە

کافر نابێت، مادام به ئیکراه بێت شەهادەشی پێ بهێنی هەر کافر نابێت، له عەینی ئەم قانونە له ماددەی 35 دەڵێت (لایقع طلاق المکره)، یەعنی عونسوری ئیرادە شتێکی زۆر گرنگە، له عەقدێکی وەکو زەواج ئەوەندە ئەهمیەتی خۆی هەیە، ئەوەندە قودسیەتی خۆی هەیە، کە عونسوری رەهبەت و ئیجبار و قوەت تێدا بێت، چ مەعنا بۆ ئەمە دەبێت؟ چ ئیکراهە دوای ئەو زاڵ ببێت، ئەمە شتێکی ترە، ئێمە باسی عەقدێك دەکەین، ئەم سیاغەی ئێستا مونسەجم نیە لەگەڵ ئەو رەوتەی ئێستا دەمانەوێت باسی عەقدی زەواجە کە عەقدێکی رەزائیە، باسی مەسئولیەتی موشتەرەکەیەو شەراکەتێکی حەقیقی من نابینم مونسەجم بێت، ئەو کەلیمەی مەوقوفیە من نای بینم مونسەجم بێت لەگەڵ فەقەرەی دووەم کە باسی عقوباتەکان دەکات، ئەسڵی ماددەکەش کە دەڵێت (یعتبر) ئیتیفاقی موکرەه باتڵە، ئەو ماددەیەش غەڵەتە، چونکە گوتی (اذا لم یتم الدخول) له هەموو قەوانینی دنیا باتیڵە، گوتی ئەم عەقدە باتڵە (لا تلحقه اجازة، واذا لم یتم الدخول)، (اذا تم الدخول) ئەوە عەقدێکی باتڵتان صەحیح کرد، یەعنی ئەمە نازانم چۆن موشەریعی عێراقی ئەم خەتەئە گەورەیەی کردووە کە لێرە دروست بووە، لێرە من پێم باشە نە ئەمە بێتن و نە ئەویتر، عەقد لازمە باتڵ بێت، بەڵام کەلیمەی عەدم دخول نەڵێین (لایتم الدخول) لازمە حزف بکرێت، دەڵێت کە ئەم واقیعە دروست کرا، ئێمە عیلاجی واقیعێك دەکەین بەو قانونە تەصحیح دەکەین، ئەگەر شتێك روویداو لەو قانونە نەبوو ئەو کاتە با بگەڕێینەوە بڕگەی دوو له ماددەی یەکەم یەعنی (شریعة الاسلامي الاکثر ملائمة) ئەوە دەبێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خەلیل زۆر سوپاس، بەس یەك پرسیارت وەڵام نەدایەوە، داوا له کاك شێروان دەکەم وەڵامی بداتەوە، لیژنەی داکۆی کردنی مافی ئافرەتان و ژنان داوا دەکەن، وەڵامی نەدایەوە من ئەوەم مەبەستە، فەقەرەی سێ، فیکرەکە گەیشت برۆ بۆ سەر ئەو خاڵە.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لیژنەی قانونی لێرە دانیشتووە کە وەڵام و تەسائولات بدات و تەوزیح بدات، رەئی خۆشی بدات، یەعنی ئیشی ئێمە ئەوەیە، راستە قسەمان زۆرتر دەبێت له برادەرانی تر، ئێمە تەئیدی ئەو بڕگە دەکەین، کە بڕگەی سێ بمێنێت، چونکە ئێمە لەگەڵ عقوبەکەینە، من لێرە ئەگەر ئیجازە بە من بدەن برادەرانی لیژنەی قانونی لەگەڵ تەشدیدشم، عقوبە تەشدید بکرێت، چونکە عنصری ئیکراه شتێکی زۆر خەتەرە بۆ ئەم عەقدە، ئێمە سوڵتە دەدەینە قازیش و دەدەینە مەحکەمە تەعقیباتی قانونی بکات، بۆ ئەو کەسی تەرەفی عەقدی کو ئیکراه کەوتووتە سەر، بۆ ئەویش هەیە حەقە شکایەت بکات، ئەو بڕگەی سێیەم زەرورە بمێنێت، تا ماددەکە هەموو موتەکامل بێت، بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن، من دەڵێم ئێمە ئەگەر کەلیمەی (اذا لم یتم الدخول) ئەوە لا ببەین و عەقدەکە بکەینە باتڵ لەگەڵ هەموار کردن هەمووی مونسەجم دەبین له

هەردوو فەقەرەش پێکەوە گونجاو دەبین، موحارەبەی عنصری قوەت و تەرهیب و ئیکراهیش ئەوە تەحقیق دەبێت، ئێمە لەگەڵ ئەوەینە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاکە تۆ بەناوی لیژنەی یاسایی قسەی دەکەیت، تۆ دەتەوێت (اذا لم یتم الدخول) لاببەی، نازانم کاک شێروان تۆقسەیەك بکە، ئەگەر ئەوە بکەین مانای وایە زۆر موشکیلەیە، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من یەك، دوو تەوزیحم هەیە، ئێمە تەبیعی ئەو ڕەئیەمان کە داوە، بەڕێزان مامۆستا مصطفی زەڵمی و مامۆستا مەلا بەشیر حازر بوون لەوێ، ئەو تەفسیراتەی کە ئەوان کردیان، بەڕاستی پێتان بڵێم ئێمە کەوتینە ژێر زەختی ئەو تەفسیراتانە، بۆیە لە راپۆرتەکەمان بەو شکلە هات، بەڵام ئێستا لە نەتیجەی موناقەشات دوو، سێ نوقتە هەیە دەبێت من تەوزیحی بکەم، یەکەم: بە نیسبەت ماددەی 3 دەبێت بمێنێتەوە، چونکە ئەگەر ماددەی 3 نەمێنێت، تەوازون نامێنێت لەگەڵ فەقەرەی 1 و 2، یەك لە نەفسەکانی ئەو پرۆژەیە ئەوەیە، بە داخەوە دەیڵێم کە ماددەیەکیان دوو فەقەرەیان لە ماددەیەك تەعدیل کردووە تەوازنیان نەداوەتێ لەگەڵ فەقەرەکانی تر، هەر ئەو فەقەرەیە نیە فەقەرەی تریش هەیە، بۆیە من لەگەڵ مانەوەی فەقەرەی سێیەمم، دووەم: من پێم وایە ئەسڵی مەشروعەکە چ لە ماددەی 1 و چ لە فەقەرەی 1 و چ لە فەقەرەی 2 یش، زۆر بە باشی هاتووە، هەتا ئەوەی سۆزان خان گوتی بە نیسبەت کچ و کوڕ تێیدایە، بۆ لەغو کراوە من نازانم، بۆیە بەڕاستی من لەگەڵ مانەوەی ئەسڵی ماددەکەمە بە هەر سێ فەقەرەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

موناقەشە تەواو بوو، چونکە زۆر قسە کرا، لیژنەکان کۆکن لەسەر مانەوەی فەقەرە 3، ئەگەر کەسێك ڕەئی هەیە کە فەقەرە 3 نەمێنێت؟ تەنها ئەوانەی کە پێیان وایە فەقەرەی 3 نەمێنێت، کاك د.نوری ڕەئیت وایە؟ فەرموو.

بەڕێز د.نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من هەندێك تێکەڵی پێکەڵی دەبینم سەبارەت بە تەمەنی 18 ساڵی، ئێمە لێرە بڕیارمان دا پێش تەمەنی 18 ساڵی بە هیچ شێوەیەك جائیز نیە، بۆ حاڵەتی ئیستسنائی ....

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د.نوری عەفوم دەکەی، ئەوەڵەن 18 ساڵی نیە، 16 ساڵیە، دووەمیش ئەو نوقتەیە موناقەشە بکە، کاك د.نوری فەرموو.

بەڕێز د.نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بۆ 16 ساڵی تەنها ئەگەر هاتو كچەكە یان كوڕەكە تەمەنی 16 ساڵ بوو، بە بڕیاری دادگا، چونكە هەندێك حاڵەتی تایبەتی هەیە، تەماشا دەكەی كچێك تووشی كارێكی خراپ دەبێت، تۆ ئینتزار بكەی تا تەمەنی دەگاتە 18 ساڵ، ئەو كاتە حەملەكە دەردەكەوێت و ئەو كچە دەكوژرێت، بۆیە لەو حاڵەتە دا دادوەر دەتوانێ بڕیاری ئەوە بدات كە ئەوا ئەو كچە مارە ببڕێت لەو كوڕە، چونكە هەر دوولا بە موافەقەتی وەلی ئەمریان هەردوو ڕازی بوونە، ئەوە غەڵەتێكی حەزم كرد ئەوە ڕوون بكرێتەوە، لێرەدا بە پێی بنەما سەرەكیەكان بە هیچ شێوەیەك مارە بڕین، پێش 18 ساڵی ناكرێت، ئەگەر كرا ئایا لەناو بێشكە بوو پێشی 16 ساڵی تا دەبێتە 18 ساڵی ئەوە باتڵە، بە پێی بنەما سەرەیەكان، بەلام بۆ حاڵەتێكی تایبەتی كە لێرەدا باس كراوە، دەڵێ ئەگەر هاتوو باسی ئەوە كرا ئەوە مەوقوفە، مەوقوفیش پێویست دەكات كەوا ڕەزامەندی لەسەر بدرێت، ببورە ئێمە پێشنیازی ئەوەمانكردووە، كەوا سیستەمی مەئزون لەكوردستاندا كاری پێبكرێت، پاش ئەوەش پرۆژەیەك ئامادە دەكرێت، دێتە بەردەم پەرلەمان، بۆ ئەوەی كەوا هەر مەلایەك نەتوانێ لەجێگای خۆیەوە مارەبڕین ئەنجام بدات، تەنها چەند مەلایەك لەناوچەیەكدا دێن دەورەی تایبەتیان بۆ ئەكرێتەوە لەوەزارەتی ئەوقاف، ئەوانە تەنها دەسەلاتیان ئەبێت، وەكو ئێستا لە میصر كاری پێ ئەكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك دكتۆر ئەوە مەحكەمەی شەرعی لەهەموو شوێنێك هەیە، لە ناحیەكانیش ئەگەر نەشبێت مدیر ناحیە دەتوانێ بەو ئیشە هەڵبستێت دەسەلاتی قەزای هەیە، ئەوە دەمانگەڕێنێتەوە دواوە،ئێستا لیژنەی یاسایی و لیژنەی داكۆكی لە مافی ئافرەتان دەڵێن فەقەرە سێ بمێنێتەوە بگەڕێتەوە، ئەوەل جار ئەوە دەخوێنمەوە ، كێ لەگەڵ ئەوەیە فەقەرەی سێ بمێنێتەوە؟ فەقەرەی سێ دەخوێنمەوە، (على المحكمة الشرعية او محكمة المواد الشخصية اشعار الى سلطات التحقيق بأتخاذ التعقيبات القانونية بحق المخالف باحكام الفقرة (اولاً) من هذه المادة ولها توقيف لضمان حضوره، امام السلطات المذكورة، ويحق لمن يتعرض للاكراه او منع مراجعة سلطات التحقيق مباشراً بهذا الخصوص) زۆر جوان هاتووە نازانم بۆ هین كراوە، كێ لەگەڵ ئەوەیە بمێنێتەوە دەستی بڵند بكات؟ سوپاس ، كێ لەگەڵ دانیە دەستی بەرز بكاتەوە؟ سوپاس، كەواتە ئەو فەقەرەیە مایەوە، دەمینێت لەسەر ئەوەی باتلەكەو هینەكە لە ئەسلی پرۆژەكەدا هاتووەو دەڵێت (لا يحق لای من الاقارب او الاغيار اكراه ای شخص ، ذكرا كان ام انثى على الزواج دون رضاه ، ويعتبر عقد الزواج بالاكراه باطلا اذا لم يتم الدخول كما لايحق لای من الاقارب او الاغيار منع من كان اهلاً للزواج بموجب احكام هذا القانون من الزواج) تەبعەن لە موقتەرەحەكەدا هاتووە و دەڵێت ئەو باتلە ببێتە مەوقوفەن،زۆر لە برادەران قسەیان كرد ووتیان، باتڵ باشترە،كاك عەونی لە تەنیشتەوە دەڵێت هەتا د.مونزریش پێیوایە دەبێت باتڵ بێت، ئەسڵەن كە باتڵە باشترە، (اذا لم يتم الدخول) ئەوەی كاك خەلیل شەرحی كرد ئەوە

لابدرێت هەمووی باتڵ بێت،ئەوە رەئی خۆتە یان رەئی لیژنەی یاساییە، ئاخر ئەگەر رەئی لیژنەی یاساییە دەبێت دەنگی لەسەر بدەن، ئەگەر رەئی خۆتە ئەوە شتێکی ترە، کاك شێروان رەئی لیژنەی یاسایی لەسەر ئەوە چیە؟ کاك خەلیل رەئی خۆی شەرح کرد.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ ئەسڵی نەصەکەمە کەلە ئەصلی قانونەکەدا هاتووە،ئەوە مەبدەئێکە پەنجا ساڵە قەزای عێراقی لەسەری ڕۆیشتیە، ئیستقرارەکی قەزائی لەسەرە، بۆیە بە حەقیقەت پێویست ناکات دەسکاری مەبدەئێك بکەم کە پەنجا ساڵە لەسەری رۆیشتین و مەحاکم ئیستقراری لەسەر کردووە، هەموو لە بەرامبەر مەحاکم ڕوونە، بۆیە مانەوەی نەصەکە وەك خۆی لە جێگای خۆیەتی، لەگەڵ ڕێزماندا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئاخر عەفوم دەکەی، موساعەدە بکەن توخوا، مانەوەی قانونەکە وەك خۆی ناتوانین دەنگی بۆ بدەین،ئێمە مناقەشەی زۆر فەقەراتمان کردووە باتلەن هەیە، مەوقوفەن هەیە، عقوباتەکە جیاوازە، رەئیەکە دەڵێت (الاقارب) دایك و باوکە ئەوانە هەموو جیاوازن، بۆیە دەبێت بڕگە بە بڕگە ئێمە فەقەرەی سێیەممان تەسبیت کرد، ئێستاکە لە ئەسڵی مەشروعەکە کەلیمەی باتڵ لە ئەسڵێ قانونەکە، ئەوەل جار باتڵ یان مەوقوفەن، ئەو شتەی تازە داوا کراوە کە ببێـە مەوقوفەن، ئەگەر پەشیمان نین لیژنەکان داوا سەحب ناکەنەوە، دەبێت بیخەمە دەنگدان، لیژنەی یاسایی لیژنەی مافی مرۆڤ رەئیتان لەسەر کەلیمەی مەوقوفەن و باتڵەن، کاك خلیل، فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەس رەجائەن تۆ ناتوانی بڵێی باتلەن وەکو کەلیمەی(اذا لم یتم الدخول)هەتا ئەوکەلیمە لەوێ ببێت قانونەن و شەرعەنیش نەدروستە،لە قانون عەقدی باتڵ نابێتە صحیح لە شەرعەنیش عەقدی باتڵ نابێتە صحیح بەهیچ شێوەیەك، هەتا ئێمە دەمانەوێت بە باتڵ بێت، لازمە ئەو کەلیمەی (اذا لم یتم الدخول) لاببەین من رەئیم ئەوەیە لابچێت و ببێتە باتڵ ئەمە باشتر دەبێت،ئەگەر (اذا لم یتم الدخول) مایەوە لازمە ببێتە مەوقوف، ئەگەرما شەرعەن و قانونەن نابێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد فەرەج، فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوە ڕاستە کە ئیکراه بوو باتڵە، بەلاّم ئەمە کە سەماحی پێ دەدرێت لەبەر کۆمەڵێ هۆکاری ترە،یەعنی کە دخول بوو کۆمەڵێ هۆکاری تر دێنە پێشەوە، مەسەلەن مناڵە، فلاّنە ئەمە گرفتەکە لێرەدایە، ئەمەیە

جەواز ئەدات بە صەحیەتی ئەم نیکاحە، ئەگینا لە ئەصلاً ئەگەر دخول نەبێت باتڵە ئەم کەسە ئیختیاری هەیە ئەتوانێ فەسحی نیکاحەکە بکات، چ ژنەکە بێت چ کوڕەکە بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەڵێ ڕاستەکەی زۆر ڕاستە، کوێستان خان، فەموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش دوای ئەو شەرحەی کاک خەلیل لەگەڵ ئەو ڕەئییەی کاک خەلیل داین وەك لیژنەی مافی ژنان دوای ئەو شەرحەی ئەو کردی.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

قەیدی ناکات ئێوە موساعەدە بکەن، یەعنی دەبێت واقعیانە بیر بکەینەوە، ئەو قسانەی کاک خلیل لەگەڵ واقعەکە ناگونجێت، کاك خەلیل دەڵێت باتڵە، ئەو بعدە دخولە لابیەین، باشە ئەگەر دخولی کرد باتڵ بوو چی دەکەی؟، جوابمان دەوێت، ئەگەردخولی کرد ئەتۆش باتل حسێب دەکەی، ئەوەمناڵی بوو، چۆن معامەلەی لەگەڵ دەکەی؟.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڵێ ئەگەر عەقد باتڵ بوو، کاچ متەرەتبە لەسەر عەقدی باتل و هەم لەسەر ئەوەش، چونکە ڕوکنی ریزا تێدانیە،ئیجبارە ئیرادەی مەفقودە،سەلبی ئیرادە کراوە،ئەمە هەموو ئەحادیسی پێغەمبەر(د.خ) هەموو قسەش ئەوی بەو شێوەیە کراون، پێغەمبەر(د.خ) گوتویەتی ژنەکە ئایا تۆ رازی، یان نا، قەبولی نەکردووە، دوای رازی بوون بووە بە عەقدێکی تر.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لە قانونیەکان دەپرسم کاك عومەر و کاك کریم قسەی بکەن.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ ئەو ڕەئیەی کاك خلیل دانیم بۆچی؟ بۆ (قبل دخول) ئەگەر عەقدەکە باتڵ بێ هیچ ئەسەرێکی نابێت، بەگوێرەی قانون (العقد باطل لاینتج اثارا ولا یفید حکم)، ئەگەر دخول بوو دخولەکە (حقیقة وحکما)مەعنای رزای خۆی پێشان دابوو، بۆیە دخول بوو، لەنەتیجەی ئەم دخولە نەسەب دروست دەبێت ئەو نەسەبە چی لێدێت،دوو، حوکمی میرات دێتە پێشەوە لەدوای دخول بوو، باشە یەکێك لەم ژن و مێردە مردن،چۆن ئەو میراتە تەحدید دەکرێت،لە کاتێك ئافرەتەکە خۆی بە رەزامەندی خۆی تازە چاری نەماوە، ڕۆیش قبولی کرد، ئیجازەی داوەتێ وەقفەکە نەما،لەبەر ئەوە قەبلە دخولەکە ئاساری نیە، بەلاَم بعد دخول ئاساری هەیە، نابێت پێی بوترێت عەقدی باتل چونکە(عقد الباطل لاینتج اثرا ولا یفید حکم).

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك كەریم فەرموو.

بەڕێز كریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەوەی ڕاستی بێت لەڕووی یاساییەوە، بۆچوونەكەی كاك عومەر پڕ بەپێستیەتی ڕاستە، ئەگەر باتڵ بێت (قبل الدخول) باتڵ دروستە، بەڵام (بعد الدخول) مەوقوفە، بۆیە (بعد الدخول) حوكمەكەی ئەگەر ئیكراهی تێدا بێت دەچێتە حوكمی ئیختصاب، ئیختصابیش ڕائەوەستێت موتەوەقیفە لەسەر ڕەزای ئەوەی كە ئیختصاب كراوە، ئەگەر ڕازی بوو حساب ئەكرێت بە موتەزەویج دائەندرێت، ئەو كاتەش عەقدەكە ڕاست ئەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ببورن من كە قسە ئەكەم، بەس بۆ زیاتر وەڵام دانەوەی كاك خەلیل، عەقدەكە باتڵە پێش دخول، پاش دخول ئەو ژنە، ئەگەر بەزۆریش دەخل كرابێت، تەماشای خۆی ئەكات ئایا قبوڵی بكات یان كێشەیەكی كۆمەڵایەتی بۆ خۆی و بۆ كەسوكارەكەی دروست بكات، لەبەر ئەوە ئیمكان نیە، تۆ پاش دخولیش بێیت بڵێیت باتڵە، مناڵە، ئیرسە، كۆمەڵایەتیە، كاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵڵا منیش پێچەوانەی ڕەئیەكەی مامۆستا خەلیلم، كاتێ عەقدەكە باتڵ دابنێین پاش دخول، ئیكراهەكە زوڵمێكە، باتڵ كردنیشی زوڵمێكی ترە لێی ئەكەین، لەبەر ئەوە نەمەسەلەی میرات نە مەسەلەی نەسەب، هیچ حقوقێكی ناكەوێت ئەو ژنە، بۆیە ڕەئیەكەی وابزانم تەواو نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

باشە بە خەمان بڵێ با بزانین چی بوو قسەكەی، خەمان خان فەرموو.

بەڕێز خەمان زرار اسعد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من لەگەڵ ڕەئیەكەی بەڕێز كاك خەلیلم، كە پشتگیری لیژنەی ژنانیشی بۆ كرا، لەبەر ئەوە ئێمە باسمان كرد، لەو دانیشتنانەی ڕۆژانی ڕابردووش هەر باسمان كرد، ڕەزامەندی ڕوكنێكی ئەساسی عەقدی زەواجە، ئێمە كاتێك ژنێك بەزۆری بەشوو دراوە، زەواجی كردووە، یەعنی ڕوكنە ئەساسیەكەی ئەو عەقدە نەماوە، لە حوكمی شەریعەی ئیسلامی، ئەگەر باسی شەریعەی ئیسلامی بكەین وەكو كاك عوسمانی بەڕێزیش باسی كرد، ئەمە ئەبێت بە زینا، مناڵەكانیش حوكمی مندالّی زینای لەسەر تەتبیق ئەبێت، بەپێی قانونیش وەكو لە قانونی عقوباتی عێراقی هاتووە، ئەمە بە ئیختیصاب حیساب ئەكرێت، دیسان لەوێش هەمووی ئاساری موتەڕەتیبەیە بە جەریمەی ئیختیصاب بۆی حیساب كراوە، لەبەر ئەوە بەڕاستی من لەگەڵ ئەوەدا نیم بە

هیچ شێوەیەك، بە عاتیفەی خۆمان بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان زۆرجار باسی ئەكەیت، ئەڵێیت ئەبێ یاساكانی ئێمە لەكاتی دەنگداندا بە عاتیفە بڕیار نەدەین، ناكرێت بەڕاستی لەبەر ئەوەی كێشەیەكی كۆمەڵایەتی دروست ئەبێت، یان لەبەر خاتری ئەوەی باوك وبرایەك تووشی ئیحراجی نەبن، یان لەبەرخاتری ئەوەی كچێك كچایەتی خۆی لەدەست داوە، یان كۆمەڵێك تەبڕیراتی تر ئێمە بێین شەرعیەت بدەین بە گوناهێك، چونكە گوناه بەپێی شەریعەتی ئیسلامی تاوانیشە، بەپێی یاسای سزادانی عێراقیش لەبەر ئەوە بەڕاستی ئەبێ حوكمەكە باتڵ بێت، چ پێش دخول بێت چ پاش دخول بێت، هیواداریشم ئەگەر بكرێت وشەكانمان زیاتر بەكوردی بەكاری بهێنین، چونكە ڕەنگە هیچ یاسایەك بەقەد ئەم یاسایە خەڵك لەماڵەوە بەتایبەتی ژنان موتابەعەی دانیشتنەكانی پەرلەمان نەكەن، قبل الدخول وبعد الدخول خەڵك چوزانێ مانای چیە؟، ئەكرێ بووترێت پێش گواستنەوەو دوای گواستنەوە، بۆ ئەوەی خەڵكەكە باشتر تێبگات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

مولاحەزەی دوایتم زۆر بەدڵە، كاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من تەئیدی ڕەئیەكانی كاك عومەر ئەكەم، من خۆم بۆ نموونەیەكی زیندوو شاهیدم، لە ساڵی 2002 لە حەج بووین لە سعودیە، مەلایەكی خانەقینی ناوەكەیم لە بیر چووە، لەگەڵمان بوو، عەرەبێكی خەڵكی مەكە، كەبینی جلی كوردی لەبەرایە هاتە لای مەلاكە وتی دەتوانی بێیتە ماڵی ئێمە، وتی تۆ ئیشت بەمن چیە نە دەمناسی و نەدەتناسم، وتی نەخێر بەس حەزم لێیە بێیتە ماڵی ئێمە، لەماڵەوە داوای تۆ ئەكەن، وتی دەمناسی وتی نەخێر بەس تۆ كورد نیت، وتی بەڵێ كوردم ئاخیرەكەی چوو، كە چوو ماڵەكەی یەكێك لەو ئافرەتانە بوو كە لە ئەنجامی ئەنفال فرۆشرابوو، مێردی بە عەرەبێكی سعودی كردبوو، پاش دانیشتن مەلاكە لێی پرسی كە چوار منداڵی هەبوو، ئافرەتەكە خەڵكی گەرمیان بوو، وتی دەتەوێت بگەڕێیتەوە بۆ كوردستان، وتی تازە بێمەوە بۆ كوێ، ئەی منداڵەكانم چی لێ بكەم، لەبەر ئەوە ئەو باتڵەكەی پاش دخول ئاساری زۆر موزاعەفاتی لێ دروست ئەبێت، مەسەلەی میراتەو هی منداڵەو كۆمەڵێك مەشاكیل دێتە ئێرە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

تاڤگە خان فەرموو.

بەڕێز تاڤگە محمد علی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەنیسبەت ئەو مەوزوعە، ئێمە لێرە وەكو داكۆكی كەرێك لەمافی ئافرەتان دەبێ قسە بكەین، ئێمە باوكیشی هەیەو عەقدەكەشی صەحیحە، جاری وا هەیە مەسئولیەت هەڵناگرێت، جا وەرە لە نەتیجەی عەقدێكی

باتڵەوە بێت، یان عەقدێك كە دخول بێت و منداڵیش هەبێت، ئەو منداڵە مەسیری چی لێ دێت، لەبەر ئەوە من پێشنیار ئەكەم، ئەگەر لەباتڵ جێگای نەبێتەوە(اذا تم الدخول) ببێت بە عەقدێكی فاسد، چونكە فاسد موتەرەتیباتی عەقدی صەحیح ئەگرێتەوە، خۆی دوای ئەوەی كە ژنەكە بەزۆر درابوو بەشوو، مەسەلەی زیناو ئیختیصاب، زینا ڕەزامەندی ژن وپیاوەكەی لەسەرە، ئەبێ هەردووكیان ڕازی بن ئینجا ئەچێتە بابی زینا، بەپێی حوكمی شەرع، بەڵام ئەگەر ژنەكە ڕازی نەبوو ئەو كاتە ئەبێت بە ئیختیصاب، چونكە زینا ڕەزامەندی ژن وپیاوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خليل ابراهيم محمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

با ئێمە لەیەك حاڵی ببێن، چونكە ئەمە مەوزوعێكی زۆر خەتەرە، ئاسەواری زۆریشی دەبێت لەدەرەوە، من باسی شێت ئەكەم ئێمە وەكو تەشریعێك دائەنێین لازمە دەقیق بین لە بەكارهێنانی موصتەڵەحەكان، موصتەڵەح لێرە لە قانونی ئەحوالی شەخصی لازمە مەنتقی قانونی قبوڵ بكات، مەنتقی شەرعی قبوڵ بكات، وەكو تۆ عەقدێكت دانا بە باتڵ مانای وایە (لاتلحقه الاجازة) یەعنی مەوقوف نیە لەسەر شتێكی تر، ئەم عەقدە باتڵە مانای وایە باتڵ هەبوون و نەبوون وەكو یەكە، موشەڕیعی عێراقی هەمووجار بوتلانی بە موتڵەق داناوە نەك بە نیسبی، بوتلانی نسبی هەندێجار تلحق الاجازە لە قەوانینی عێراقی بوتلانی نیسبی نیە هی موتڵەقە، من ئەڵێم لێرەدا، ئەگەردخول نەبێ دخول دەبێ بە ئیجازە، باشە چۆن ئیجازە لە مەنتقی شەرعیدا و هی قانونیش (تلحق عقد الباطل)؛ ئەمە لە هیچ شوێنێك نیە، خاڵی دووەم: ئەگەر مالم يتم الدخول، كە ئەنەهو تۆ دێیت تەحایولێك لەسەر قانونێك ئەكەیت، هەرجارێك كە دخول هەبێت مانای وایە ئەمە تەواو بۆ ئەوەیە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ببورە كاك خەلیل كاك دكتۆ فوئاد نوقتەی نیزامی هەیە.

بەڕێز د.فؤاد احمد محمد بابان:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لەبەر گرنگی ئەم گفتوگۆیەی كە كراوە، لەسەر دەربڕینی ڕای زۆربەی یاساناسان، لێرە كە جیاوازییان هەیە، من پێشنیار ئەكەم ئەم ماددەیە دوا بخرێت بۆ پاش ئەوەی كە لیژنەی یاسایی، كۆبوونەوەیەكی تر ئەكات، لەگەڵ چەند شارەزایەكی تر لە یاساو لە فقهدا پاش ئەوە بگەڕێینەوە بۆ باسكردنی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

نوقتەی نیزامیەكەت دەبوایە ڕابوەستایتایە تا كاك خەلیل قسەكەی تەواو ئەكرد، فەرموو كاك خەلیل قسەكانت تەواو بكە.

بەڕێز خليل ابراهيم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەك ڕستەم ماوە بەڕێزان، یەعنی تۆ ئێستا لە بەینی دوو شتدایت، ئەگەر بیکەین بە باتڵ نابێ تۆ نەشەرعەن نە قانونەن بڵێت(اذا تم الدخول) ئەگەر ئەو کاتە وترا (اذا لم یتم الدخول)مانای وایە لازمە بیکەیت بە مەوقوف، یان بیکەیت بە فاسد وەکو ئەوەی خوشکێك وتی فاسدیش دروستە، ئەگەر تۆ کردت بە باتڵ نابێ تۆ دخول دابنێیت، چونکە دخول ئیجازەیە، دخول ئیزنە، ئەمە قبوڵ ناکرێت، نە عەقڵەن نە مەنتقەن، نە قانونەنیش، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

هەر وەکو جوابێکی بچووك بۆ کاك خەلیل، تۆ ئەو هەموو تەعنە ئەکەیت بۆ ئەو قانونە، کە لەگەڵ واقیعدا ناگونجێت، ئەو قانونە لە ساڵی 1959 موشەرعی عێراقی دایناوە، لە خۆتەوە بە موشەرعی عێراقی کە چل ساڵە یان پەنجا ساڵە، تەتبیق ئەکرێت، تۆ پێت وایە غەڵەتە، باشە بەس بەو موتڵەقیە مەڵێ غەڵەتە، با نە من بیڵێم، نە تۆش بیڵێ، کەسیش نەڵێت بەشتێك کە غەڵەتی موتڵەقە، نە ئیختیصاصین ئێمە، نە موشەرعین بەتەنها خۆمان، پەرلەمان هەمووی موشەرعە بەتەنها کەسێکمان موشەرع نین، لەبەر ئەوە لێرەدا مەڵێ فلان شت غەڵەتە، بۆچوون هەیە، موناقەشەی دەکەین دەپرسین دەگەڕێینەوە بۆ سەرچاوەکان ئەوکاتە بڕیاری لەسەر ئەدەین، ئەوە پەنجا ساڵە کاری پێ ئەکرێت، جوملەکەش وا هاتووە، ئێستا بڵێین غەڵەتە، کەوابوو ئەوە پەنجا ساڵە ئەو قانونە بەغەڵەتی لێرە تەتبیق ئەکرێت، ئەوە چۆن شتی وا ئەبێت، یەعنی مەنتقەکە قبوڵی نیە، موقتەرەحی کاك دکتۆ فوئاد ئەڵێ باپرسیار بکەین، لەگەڵ ئەوەشدا کە من خۆم شەخصی موتەئەکیدم لەوەی کە لە ئەصڵدا نووسراوە ڕاستە، با بمێنێتەوە بۆ سبەینێ، ئەگەر موافقن تەئجیلی ئەکەین، کاك شێروان تۆ ڕەئیت چیە؟.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ موقتەرەحەکەی جەنابتم، من پێم وایە باتڵ (قبل الدخول) شمول ئەکات (بعد الدخول)یش شمول ئەکات، هەر یەکەشیان ئاسەواری قانونی خۆی دیارییە کە چی تەرەتوب ئەکات لەسەر (قبل الدخول وبعد الدخول)، چ بەنیسبەت ئینجاب، چ بەنیسبەت نەسەب، چ بەنیسبەت عدە، چ بەنیسبەت عقوبەش، بە نیسبەت هەر چوارییان، بۆیە بەڕاستی من، لەگەڵ مانەوەیم لەسەر بوتڵان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو موقتەرەحەی دکتۆر فوئاد، کە دەڵێت با دوابخرێت دەیخەمە دەنگەوە، باشە سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پـاش تێگەیشـتن لـەوە، ئێمـە ئـەتوانین هـەردوو حاڵەتەکـە جیـا بکەینـەوە (قبـل الـدخول) ئـەتوانین وا بڵێین(لایحق لاي من الاقارب او الاغیار اکراه اي شخص، ذکراً کان ام انثـی علـی الـزواج دون رضـاه و یتعتـبر عقد الزواج باطلاً، قبل الدخول و موقوفاً بعد الدخول، و بعد زوال اثر الاکراه) هەردووکی ئەگەر داخڵ بوو ئەوە مەوقوف ئـەکرێت، ئەوکەسـە یـان ئـەو ژنـە، ئەگـەر تـوانی ئەچـێ شکایەتی خـۆی ئـەکات، بـەڵام قبـل الدخول با بە باتڵی بمێنێتەوە، یەعنی تۆ حەلێکی وەسەت لەبەینی هەردووکیان ئەکەیت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەزانی چۆنە سۆزان خان، تۆ لە ڕستەی یەکەمدا ڕاست ئەکەیت، باتڵی ئەکـەیت (قبـل الـدخول)، بـەڵام کـە دخولی کرد، ناتوانین قەرار بدەین لەسەر ئەوەی کە وقوفە، لێرەدا ناکرێت وقـوف بێـت مـادام دخـولی کـرد دەمێنێتەوە بۆ ئیرادەی خۆی، ئەگەر بە زۆری بێت ڕەغبەتی نەبوو ئەچێت هـاوار ئـەکات ئـەڵێ مـن بـەزۆر مارەبڕاوم، بەزۆریش بە ئیکراه ئـەوەم کـردووە، ئـەو کاتـە حەقـە قـازی بـە پێـی مـاددەی 40 فەقـەرەی 4 دەتوانێ تەفریقی بکات، ئەمە خۆی قەرار ئـەدات بەشـکوم ڕەئیەکـەی گـۆڕی بـاش ئـەوەی کـە ئیکـراه کـرا، بەڵام کە بەیانی هەستاو ئەو واقیعەی بینی و پێی ڕازی بوو، فەقیرە هیچی دەسەڵات نیە، باشە ئـەوە چـۆن ئەبێ تۆ لە خۆتەوە قەرار بدەیت، کاك کەمال فەرمووە.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە حەقیقەت ئەمە مەوزوعێکی زۆر حەساسە، ئەوەی کـاك خـەلیل وتـی زۆر دروسـتە، ئـەبێ لـەو وەختـەوە عەقدەکە باتڵ بێت، بۆیە من پێشنیارەکەی کاك دکتۆر فوئاد پشتیوانی ئەکەم، بۆ ئەوەی برادەران ورد تـر، لەگەڵ شارەزایان قسەی لەسەر بکەن، بۆ سبەی دووبارە لەسەری دابنیشینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد فەرەج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە خیلافمان لەسەر ئەوە نیە، ئەم عەقدە باتڵە، چونکە باتڵەو ساری مـەفعولیش ئـەبێت، بـەڵام کـە بعـد الدخول بوو، ئەچێتە حاڵەتی ئیزترراری ئەم ئافرەتە، ئەگەر منداڵێکی بـوو کـێ تەحـەمولی هـەڵگرتنی ئـەم منداڵە ئەکات، بە کوڕی زینا، یەعنی وەکو ئەو کەسە وایە کە گۆشتی بەراز حەرامە بیخوات، بەڵام کە ناچار بوو ئەیخوات، یەعنی حاڵەتەکە بۆ ئەو ئەگۆڕێت بە شێوەیەکی تر، ئەمە حاڵەتی ئیزتراریيە نە حاڵـەتێکی تەبیعی، حاڵەتی تەبیعی ئەو عەقدە باتڵە، بەڵام بۆ ئەم کەسە ئەگۆڕدرێت، جا ئەم ئافرەتـە خیـاری هەیـە،

ئەگـەر زانـی تـەرەتوباتی لەسـەر دروسـت نـەبووە، ئاسـاری لەسـەر دروسـت نـەبووە ئـەتوانێ عەقدەکـە هەڵوەشێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نوقتەی نیزامی هەیە کاك جەمال، فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەبیعی نوقتەی نیزامیەکەم لەسەر جەنابتە، کتێبەکە هەڵئەگریت و ئەڵێیت ئەمە لە 1959 دانـراوە، زۆر واردە لە 1959 دانرابێ، بەڵام بەغەڵەت دانرابێ ئێستا ئێمە ئەبێ چاکی بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوەم قبوڵە، بەڵام قبوڵم نیە بڵێیت غەڵەتە یەکسەر، قبوڵـە بڵێیـت دەبـێ چـاکی بکـەین یـان موناقەشـەی بکەین، قبوڵە بڵێیت با هەمواری بکەین، بەڵام قبوڵم نیە بڵێیت غەڵەتـە، دەبـێ ئیزنیشـت پـێ بـدەم، باشـە سەرۆکی لیژنەی ئەوقاف داوای قسە کات، فەرموو کاك سعدالدین.

بەڕێز ملاسعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هیچ ئیشکال لەسەر ئەوە نیە، ئەگەر عەقدێك لەپێش دخول بوو ئەوە باتڵە، چـونکە کـەل عەدەمـە، ئـەوە هەموومان موتەفقین لەسەر ئەوە، لەبەر چی؟ چونکە عەقدی باتڵ فەرقی بەینی باتڵ و مەوقوف ئەوەیـە، باتڵ هیچ تەرەتوبێك ئاساری لەسەر ناکات، کەل عەدەمە، بەس مـەوقوف ئاسـاری لەسـەر تـەرەتوب ئـەکات، مانای چیە، یەعنی ئەگەر هاتوو (بعد الـدخول) بـوو خـۆ تـۆ ناچیت، ئەگـەر منـداڵێکیان بـوو بڵێیـت ئـەوە زینایە، نەسـەب لـە مابـەینیان نیـە، لەبـەر ئـەوە دەڵێین مەنتیقـەی فـەراغ کـە لێـرە عیلاجـی بـۆ نـەکراوە ئەوەیە کە بعد الدخول بێت، ئەسەری ئیکراهیش لێرەدا ئەوەیە کە نەسەبەکە ئەمێنێت، یەعنی ڕاسـتە ژن و مێردایەتیەکە هـەڵ ئەوەشـێتەوە، نەسـەبەکە ئەمێنێتـەوە، بـەڵام لێـرە ئـەوە باشـە وەکـو زۆر بـرادەریش ئیشارەتیان پێکرد، کە قبل الدخول باتڵەو ئیشکالی نیە، بعد الدخولیش با مەوقوف بێت، چـونکە ئەسـەری لەسەرە، بەس بە حەسەب ماددەی 40 بۆی هەبێت داوای ئەوە بکات، کە حەقی هەبێت فەسـخی نیکاحەکـە بکات، یان حەقی ئەوەی هەبێت کە نیکاحەکە بمێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم وایە، عەقدی مەوقوف عادەتەن لە مەسائیلی مەدەنی و لە مەسائیلی عقودی ئیعتیادی دەبێت، عقودی مەوقوف لە مەسائیلی ئەحوالی شەخصی نایەتە گۆڕێ، من تەسەور ناکەم لەم قانونە کەلیمەیەك هاتبێ بە کەلیمەی مەوقوف، لە ماددەی یەکەوە تا ئەخیری ماددەکانیش، بۆیە بە قەناعەتی من ئەوەی لە قانونەکەدا هاتووە لە جێگای خۆیەتی، مەسەلەی مەوقوفیش من تەحەداش ئەکەم، لەیەك ووشەدا نەهاتووە لەم قانونەدا، چونکە ئەوە تەنزیمی ئەحوالی شەخصیە، ئاساری موتەڕەتیب لەسەر بوتلان دایناوە، قبل الدخول و بعد الدخول، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

داواکارییەکە بۆ دواخستنی بۆ سبەینێ سەعات یانزە، چونکە کەمێك ئیلتزاماتمان هەیە، باشە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات کە دوابکەوێت بۆ سبەینێ سەعات 11؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا بۆ سبەی سەعات 11 خواحافیز.

عونی کمال بزاز	**محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)**	**عدنان رشاد مفتی**
سکرتێری ئەنجومەنی نیشتمانیی	**جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**	**سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان – عێراق**	**کوردستان - عێراق**

بڕیـاردان لەسـەری، خـاڵی دووەمـی بەرنامـەی کارمـان: خوێندنـەوەی یەکـەمی پـڕۆژەی پـەیڕەوی نـاوخۆی پەرلـەمان کەلەلایـەن ئەنـدامانی ئەنجومـەنی نیشـتمانی پێشکەشـکراوە. ئەمـەش تەبعـەن لەسـەر داوای سـەرۆکایەتی بـوو داوامـانکرد کـە ئـەو پـەیڕەوە حـازر بکرێـت، هـەموو پێداچـوونەوەیەك کـراوە خـۆی هەموارکردنـە، بـەڵام هـەموو ماددەکـان پێداچـوونەوەی تێـدا کـراوە 146 ماددەیـە، دوای خوێندنـەوەی ئاراستەی هەموو ئەندامانی پەرلەمانی ئەکەم، هەروەها لیژنەی یاسایش پاش ئەوەی کە پڕۆژەی یەکەممان کە خوێندنەوەی یەکەممان بۆ کرد و بڕیارمان لێدا، ئەمەش دەخەینە بەرنامەی کار، بەڵام تـا ئـەو وەختـە هەر ئەندامێك تێبینی هەیە، بۆ کار ئاسانکردن چونکە، ئەگەر وابێت بەمانگێك ئەوە تەواو نابێت، دەکرێت ڕەئی خۆی بە نووسین بنووسێت، بۆ سەرۆکایەتی یـان بـۆ لیژنـەی یاسـایی بنێرێـت، بـۆ ئـەوەی لـە ڕۆژی دانیشـتندا کارەکانمـان ئاسـانتر بێـت، خـاڵی سـێیەمی بەرنامـەی کـار: بـەردەوام بـوون لەسـەر خسـتنەڕوو وگفتوگۆکردنی پـڕۆژەی هەموارکردنی یاسای باری کەسی ژمارە(188)لـە 1959، کـە لەلایـەن ئەنجومـەنی وەزیرانـەوە پێشکەش کراوە. دوێنێ ئێمە زۆر قسەمان لەسەر ئەو ماددەیە کـرد، مـاددەی نۆیـەم کـە دوایـش ڕاوەستاین، ئەمڕۆ لیژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف، لەگەڵ ژمارەیەك لە قازییە بەڕێزەکان کۆبوونـەوە بـۆ ئەوەی ڕەئی ئەوانیش بزانن لەسەر ئەو گفتوگۆیەی کە دوێنێ کرابوو، لەسـەر داوای ئێوەش دوامـان خسـت بـۆ ئـەوەی پـرس بەوانـە بکـەین، دیـارە سوپاسـیان ئەکـەین کـە هـاتبوون بـۆ ئێـرە، جێگـای تەقـدیرە ئـەو هاتنەیان، ئەوان پێیان وایە ئەو باتڵە ئەبێ بمێنێ، پێشیان وایـە ئەصـڵی ماددەکـە کـە لـە قـانونی ئـەحوالی شەخصیدا هاتووە، هی ساڵی 1959 موعالەجەی کردووە، ئەوە هەم لەگـەڵ قـانون ئـەگونجێت هـەم لەگـەڵ شەریعەتیش ئەگونجێت، هەم لەگەڵ واقیعیشدا ئەگونجێت، بۆ ئەوەی ئـەو تێبینیانـەی کـە دوێـنێ ڕوونمـان کردنـەوە ئـەوانیش هـەمان تێبینیـان هـەبوو، کەواتـە ئـەوان پێیـان وایـە ماددەکـە بـەو شـێوەیە بێـت، کـە عەرەبییەکەی وایە(لایحق لاي من الاقـارب او الاغيـار اكـراه اي شـخص، ذكـراً كـان ام انثـى علـى الـزواج دون رضاه، ويعتبر الزواج بالاكراه باطلاً اذا لم يتم الدخول، كما لايحـق لاي مـن الاقـارب او الاغيـار منـع مـن كـان اهلاً للزواج، بموجـب احكـام هـذا القـانون مـن الـزواج) ئـەوە ڕەئـی یەکـەم: بـوو، ئـەوە دیسـان ژمارەیـەك لـە ئەندامانی پەرلەمان ئەو حاڵەتەیان شەرح کـرد پاشـی گواسـتنەوەی، ئـەوە دیـارە پـێش گواسـتنەوەی باتڵـە، پاش گواستنەوەش قازییە بەڕێزەکانیش وتیان دەتواندرێت بگەڕێتـەوە بـۆ مـاددەی 40 فەقـەرەی چـوارەم، داوای تەفریق بکات حەقی ئەوەی هەیە، ئەگەر بێت وبیـەوێت ئـەو عەقـدە باتـڵ بکـات پـاش گواسـتنەوەی، باشە پێش گواستنەوەی عەقدەکـە ئەگـەر ئاشـکرا بکرێـت، یـان داوا بکـات باتـڵ دەبێـت، ئەگـەر لـەوە زیـاتر شتێك هەیە، کاك کەریم فەرموو چیت هەیە.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەر لێرەدا باس بکرێت بعد الدخول موقوف بێت لە عەقدەکە، واتە هەر لێرە زکر بێـت، نـەك بـۆ مـاددەی تەفریق لێ بگەڕێین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان من باسی ڕەئی قازییەکانم بۆ کردن، ڕەئیم تەرح نەکرد، وەکو پێشتر بیستم لە کاك شێروان و کاك عونی لێرەدا، ڕەئی قازییەکانیان بۆ نقلْ کردین وتیان ئەصلّی ماددەکە باش هاتووە، عیلاجی ئەو حاڵەتەی پێشی گواستنەوەی کچەکە کە پێشتر بە زۆر کراوە ئاشکرا کراوە، کە ئاشکرا کراو ژنەکەش هات شکایەتی کرد ئەو کاتە باتڵە، پاش گواستنەوەی دەگەڕێتەوە بۆ ماددەی 40، دوێنێ کاك عومەریش باسی کرد، منیش باسم کرد و ژمارەیەکی تریش باسیان کرد، ماددەی 40 فەقەرەی چوار موعالەجەی کردووە، ئەوەیان وتووە، کاك شێروان ئەگەر خیلافی ئەوەیان وتووە، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بزەبت ئەوەی جەنابت وتت، چارەسەری رەئی ئێمەشی کرد، ئێمە کە کۆبووینەوە هەر سێ قازی ئەحوالی شەخصی لێرە ئامادە بوون، فیعلەن ڕەئیەکەیان بەو شێوە بوو کە جەنابت وتت، تەبریراتی خۆشیان دا، تەبیعی بەنیسبەت قبل الدخول ئەوانیش پێیان وابوو کە باتڵە، ئەوانیش پێیان وابوو ئەو سێ فەقەرەی کە هاتووە، لەسەر باتلْ تەتبیق ئەبێت، نەك لەسەر مەوقوف ئەوانیش پێیان وایە ئەوەی لە ماددەی 40 هاتووە، دیسان بعد الدخول بە نیسبەت اکراه تەتبیق ئەبێت، چونکە ئەوەش لە ماددەی 40 هاتووە، حاڵەتێك موعالەجە ئەکات، کە عەقدەکە خارجی مەحکەمە کراوە، اکراهی تێدایە حەقی داوە بە زوجە ئیقامەی دەعوای تفریق بکات، بەهەمان شێوە ئەگەر هاتوو بعد الدخول بێت بەس اکراهی تێدا بێت، ئەم حەقەی هەیە بۆ ئەوەی حقوقەکان نەفەوتێن بەگوێرەی ئەو ماددەیە حقوقەکان پارێزراوبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش لەگەڵ ئەو پێشنیارەی کاك کەریمین، کەلە حاڵەتی دوایدا ببێت بە مەوقوف، چونکە ئەوەی من تێگەیشتووم ئەوە دوایی کە داوای تەفریق ئەکات، نە ئەوانەی کە بەزۆر داویانە بەشوو، یان بەزۆر ژنیان بۆ هێناوە سزاکەی ئەیگرێتەوە، من ئەو پرسیارە ئەکەم ئایا دوایی حەقی ژنەکە چی لێ دێت، کە خۆی داوای تەفریق ئەکات، لەبەر ئەوە لەگەڵ ئەو ڕەئیەی کاك کەریمین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دوێنێ زۆر باسمان کرد، هەر یەك لە ئێمەش موتابەعاتی زۆرمان کرد، ئەمە لە قانونی مصری یەعنی زەواجی باتڵ داناوە (یترتب شيء من اثار الزواج الصحيح ولو حل بعد الدخول) لە ئوردنیش هەروایە، لە قانونی تر چۆن ئەم مەسەلەیان حەل کردووە، یان بەناوی فاسدیان داناوە یانیش لە کوتوبی تر بە موقوف دانانی زیاتر ئەگونجێ، لەگەڵ شەرع وەکو موصتەڵەحیش وا باشترە، من لێرەش تەئکید ئەکەم، یەعنی تۆ دانێی باتڵ و ئەوی تریش دانێیت وەکو ناحیەی شەرعی ئەو وەسفەی بۆ دائەنێیت، یەعنی قانونی و شەرعی هەردووك لەسەرە، ئەصڵی عەقد ئەکرێت تا ئەو دخولەی پێ حەڵاڵ بێت، عەقدێکی باتڵ بەدخولێك چاك بێت، جا بۆیە من لەگەڵ ئەوەدام کە وەك پرۆژەی پێشتر کە هاتووە مەوقوف باشترە، دەتوانین لەو موشکیلەش دەربچین، من خۆم لێرە ڕەئی خۆم تەسبیت ئەکەم، با بە موقوف بێت باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە ڕەئێکی تایبەتی خۆتە، ئێستا دوو ڕەئی هەیە، ڕەئیەك ئەوەیە کە لیژنەی یاسایی وتی، حاکمەکان ئەمرۆ دایاننـاوە، ڕەئەکەی تریش هی لیژنەی داکۆکی کردنە لە مافی ئافرەتان وژنان، کاك خەلیلیش پشتیگری لەوە ئەکات، لەڕاستیدا زۆر قورس نیە هەرکامێکیان بێت، ئەگەر بوترێت مەوقوفیشە هەر دەگەڕێتەوە بۆ ماددەی (40)ەکە، چونکە دەبێ دیسان قازی حوکم بدات ئەو مەوقوفیە بەردەوام ئەبێت لەسەر داوای ژنەکە، ئەگەر بێت ژنەکە شکایەت بکات بڵێت من نەمزانیوە داوا بکات مەوقوف بێت، ئەوە باتڵی ئەکات، دوو ڕەئییە دوێنێش زۆر موناقەشە کرا، من ئەو موقتەرەحە تازەیە کە لەلایەن لیژنەی داکۆکی کردن لەمافی ئافرەتان وژنان کە ژمارەیەکیش دوێنێ پشتگیرییان لێ کرد، بەو شێوەیە کە دەیخوێنمەوە پێشتر ئەوە ئەخەمە دەنگەوە، ئینجا ئەگەر دەنگی نەهێنا ئەو کاتە ئەصڵیەکە ئەمێنێتەوە، بەڵێ پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پرسیارێکم هەیە، ئەگەر هاتو مەوقوف بوو، ئەو عقوباتانەی کە لەسەر ئەو اکراهە دانراوە، ئەبێت، یەعنی سەرەیانی ئەبێت؟، ئەمە پرسیارێك، ئەگەر لەو حاڵەتە داوای تەفریقی کرد حەق وحقوقی بەکاملی ئەتوانێ دەستی بکەوێت؟ من ئەو دوو پرسیارەم هەیە، چونکە ئەگەر مەوقوف بێت بەپێی تێگەیشتنم بەو مانای کەلیمەکە، ئەو عقوباتانەی دوای ئەو نازانم چۆن ئەیگرێتەوە، حەز ئەکەم ئەوەم بۆ ڕوون بکەنەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

داوا لەکاك شێروان ئەکەم بۆی ڕوون بکاتەوە.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

حاڵەتێکمان لە پێشە دخولی حەقیقی بووە، باشە ئەگەر عەقدەکە مەوقوف بوو، ئەو دخولی حەقیقیە چی لێ دێت، ئەمە یەك، دوو: ئەم عەقدە مەوقوفە لەسەر ئیجازەی کێ ڕادەوەستێت؟ ژن موافقە، مێردیش موافقە، دخولیش بووە، با برێك عیلمیانە بچینە ناو مەسەلەکە، بۆیە بەقەناعەتی من ئەگەر ئێمە بمانەوێت وەحدەی خێزان بپارێزین، ئەو مەوقوفە نابێ دابنێین، ئەوە کەلیمەیەکە لە مەسائیلی مەنەدەنی ئیستیعمال ئەکرێت، نەك لە مەسائیلی ئەحوالی شەخصی، ڕجاتان لێ ئەکەم لەمەسائیلی قانونی مەدەنی ئەوە زۆر ئیسارە ئەکرێت، ئەوەی تر کە پەخشان خان وتی، بەقەناعەتی من هەموو حقوقێکی ئافرەت لە باتڵەکە زامنە، چونکە ئەمڕۆ لەگەڵ قازییەکان قسەمان کرد، هەر حەقێکی هەبێت بەنیسبەت بوتلانەکەی حەقەکەی زامنە، لە حاڵەتی بعد الدخول، بۆیە بەقەناعەتی ئێمە ئەو بوتلانەی کە قبل الدخول هاتووە، ئەو مەرجانەشی کە قبل الدخول هاتوون بەهەمان شێوە وەکو بعد الدخول مەعامەلەی لەگەڵدا دەکرێت، کەلە ماددەی 40دا هاتووە، ئەوە هیچ فەرقی نیە، تەنها ئەو لە خارجی مەحکەمەیە ئێرەش لەبەرامبەر مەحکەمەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

موناقەشە کراوە تەنها لەڕووی یاسایی ئەمێنێتەوە، ئێستا کاك عبدالکریم دوایش کاك کریم ئیتر تەواو، فەرموو مامۆستا کاکە.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ڕەئیم وایە مەوقوف دابندرێت، چونکە باتڵ (لاتلحق الاجازە) ئەگەر ئەوە بۆ باتڵ بێت، دوایش موافەقە بکات، یان نەیکات نابێ، ئەو عەقدە هەر باتڵە، پاشان تەرەتووبی ئەحکامی لەسەر دەردەکەوێت، لێرەدا هەردووکیان زەوج و زەوجەش هەر زەرەر ئەکەن لەم بابەتەدا، نەسەبە، نەفەقەیە، هەموو جۆرە جەریمەیەکیش، ئەو جەریمەی کە پەخشان خان ئەیڵێت ئەوەی کە عقوبەی دانراوە، مەوقوف بێت عقوبەکەی هەر دەدرێت، مەوقوفیش نەبێت هەر عقوبەی دەدرێت، بەڵام باتڵ مانایەکی هەر زۆر گەورە ئەگەیەنێت، کە (انە لم یکن) کەواتە ئەگەر شتێك نەبێت چۆن ئەتوانی لەپاشان بیکەیت بە صەحیح، نەخێر ئەوە فاسیدە، لەبەر ئەوە بەڕەئی من ئەبێ ئەوە زۆر زۆر باش ئاگامان لێی بێت، ئەوە غەڵەتێکی شائیع بووە، کە ئەڵێین باتڵە، باتڵ نیە موقوفە چونکە باتڵ هیچ حوکمێکی لەسەر ئەوە نابێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کەریم فەرموو.

بەڕێز كریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەوەی مەعلومە عەقد سێ روكنی هەیە، (رضا، محل، سبب) لێرەدا دوو فقە هەیە، فقهی غەربی و فقهی ئیسلامی، فقهی غەربی بوتلانی تەقسیم كردووە بۆ دوو بوتلان، بوتلانی موتڵەق و هی نسبی، لە شەریعەتی ئیسلامیدا ئەوە نیە، بوتلان هەر بوتلانە واتە باتڵە، موتڵەق و نسبی نیە، بەڵام ئەو رضایەی كە شاهیدەی تێدا بێت، بە ئیكراە چ نوقسانی ئەهلیەی تێدا بێت ئەوە پێی ئەوترێت عەقدی مەوقوف لە ئیسلامدا، عەقدی مەوقوفیش لێرەدا ئێمە پێمان باشە، ئەوەی قبل الدخولە ئەوانە، لەبەر ئەوە هیچ ئاسارێك تەڕەتوب ناكات، ئەوە باتڵ بێت، ئەوەی بعد الدخوله موقوف بێت، لەبەر ئەوەی ئاسار تەڕەتوب ئەكات، ئەگەر هاتو بەباتڵی بوو ئەوە دوو جۆرە ئاسار هەیە، ئاساری ئەصڵی وئاساری عەرەزی، هی ئەصڵییەكە، لە بوتلان نامێنێت، بەڵام ئاسارە عەرەزییەكە ئەمێنێت، وەكو (مهر وحەد) ئەوانە ئیسقات ئەكات، هەروەها نەسەبی منداڵەكەش ئەوە ئیقراری بۆ ئەكرێت بۆ پیاوەكە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

فەرموو كاك سعدالدین نوقتەی نیزامیت هەیە.

بەڕێز ملاسعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

كاك كەریم ئەڵێت لە شەرعیەتی ئیسلامی باتڵ و فاسید نیە، بابە دەڵێت فقهی ئیسلامی، لە فقهی ئیسلامی، لە فقهی حەنەفی كە لێرەدا باس لەوە ئەكات، باتڵ ئەوەیە كە خەلەل بگەڕێتەوە بۆ رووكنەكە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ببوورە كاك سعدالدین قسەت پێ دەبڕم ئەوە نوقتەی نیزامی نەبوو، ڕەئیە لەسەر ڕەئی تر، مادام وایە داوای قسەت بكردایە، كاك كەرخی فەرموو.

بەڕێز كرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵڵا ئێمەش خۆی ئەصڵەن وەكو لیژنەی مافی مرۆڤ، ئێمە لەگەڵ ئەصڵی پرۆژەكە بووین، بەڵام پاش ئەو هەموو باس وگفتوگۆیەی كە هاتە سەر ئەو ماددەیە، ئێمە قسەشمان لەگەڵ مامۆستا محمد فەرەج كردووە لەو بارەیەوە، ڕەئیمان ئێستا ئەو عەقدەی كە كاتی خۆی كراوە، رضای تێدا هەبووە، ئەگەر بە اكراهیش بووبێ، كە رضای لەسەر هەبێ، چونكە رضا لە عەقد روكنە شەرت نیە، لەبەر ئەوە نەبوونی ڕوكن لە عەقدەكە، عەقدەكە باتڵ ئەكات، بۆیە ئەوە مەوقوف بێت پێمان باشترە، هەتا ئەو ئاساری موتەڕەتیبەی كە دەبێت، حەلێكی بۆ ببینینەوە ئەگینا موشكیلەكە گەورەتر دەبێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك مەلا ئەنوەر ئەو کیتابەی ناردووە، (احكام النكاح) مامۆستایەکی زانکۆ نووسیوویەتی، نیزام الدین عبدالحمید لەساڵی 1986 چاپ کراوە، ئەو حاڵەتە وەسف ئەکات، دەڵێت(لایجوز الدخول بالمرأة في عقد الباطل) شەرحی ئەکات،(ولایجب به المهر ولا نفقة ولا تثبت به توارث ولا نصیب اي لايترتب عليه اي اثر من الاثار الزوجية واذا تمت الدخول على اساسه وجب الافتراق) یەعنی باتڵە ئەگەر دخولیش هەبێت، (والا لم يفترق وجب على كل من له علم بالحال مراجعة قاضي لارغامهما في الانفصال) ئەوە زۆر بەقوەت هاتووە، بەهەر حاڵ ئەوە زۆر موناقەشەی لەسەر کراوە، دوو موقتەرەحی جیاواز هەیە، موقتەرەحی تازە کە لەلایەن لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان وژنان و پشتگیری کردنیشی لەلایەن چەند ئەندامێکی پەرلەمانەوە هاتووە، بەو شێوەیە دەبێت کە دەیخوێنمەوە(لايحق لاي من الاقارب او الاغيار اكراه اي شخص، ذكراً كان ام انثى على الزواج دون رضاه، ويعتبر عقد الزواج بالاكراه باطلاً اذا لم يتم الدخول، وإذا تم الدخول فيعتبر موقوفاً، كما لايحق لاي من الاقارب او الاغيار منع من كان أهلا بالزواج بموجب أحكام هذا القانون من الزواج)، ئەوە موقتەرەحی تازەیە و ئەو ئیزافەیە کراوە، کێ لە گەڵ ئەو موقتەرەحەیە دەستی بڵند بکات تکایە؟ 46 کەس لەگەڵ دایە، کێ لەگەڵ دانیە؟ باشە بە زۆرینە موقتەرەحەکە موافەقەتی لەسەر کرا، فەقەرەی یەکەم تەواو بوو، فەقەرەی دووەم لە ماددەی 9 دا عقوبەکەیە، بۆ ئەوەی فەقەرەی یەکەم دڵنیای ئەوەتان بکەم کە دەنگیشی لەسەر درا، بەڵام فەرقێکی ئەوتۆ نیە لەڕاستی دا، لە نێوان ئەوەی سیغەی ئەسڵیەکەو بەینی ئەو سیغەیە تۆزێك تەئکید لەسەر مافەکە بکات، بۆ ئەوەی زیاتر پابەند بن پێی، زیاتر هینی دەکات، عقوبەکە لە ئەسڵی پرۆژەکە دا هاتووە، من جوملەیەك دەڵێم بەداخەوە یەعنی ئەو چەند ڕۆژە مولاحەزەم کرد زۆربەی زۆری خەڵکانێك هەن کە باس لە لەو یاسایە دەکەن، کە خەڵکانی رۆشنبیریشن، ئەسڵی قانونەکەیان نەخوێندووەتەوە، چونکە ئەسڵی قانونەکە کە لە ساڵی 1959 دەرچووە کە حوکمی تێدایە، حەبسی تێدایەو نەیانخوێندووەتەوە و پێیان وایە تازە پەرلەمان قەراری حەبسی داوە، پەنجا ساڵە ئەو قانونە جێ بەجێ دەکرێت و ئیقرار کراوە، کەهەندێك رۆژنامەنووس پێیان وایە ئێمە هاتووین و قەراری حەبسمان داوە، ئەوە ئەسڵی ماددەکەیە و بۆتان دەخوێنمەوە (يعاقب من خالف أحكام الفقرة أولا من المادة بالحبس مدة لاتزيد عن ثلاث سنوات وبالغرامة أو بأحدى العقوبتين اذا كان قريبا من الدرجة الاولى، أما اذا كان مخالف من غير الهؤلاء فتكون العقوبة بالسجن مدة لاتزيد على عشر سنوات، أو الحبس مدة لاتقل من ثلاث سنوات) ئەوە لە 59 وا نووسراوە (بالحبس)، دوێنێ زۆر موناقەشەی ئەوەمان کرد، موقتەرەحی تازە ئەوەیە غەرامەکە لابردرێت لە عقوبەکە، عقوبەکە تەنها حەبس بێت یان سجن بێت، دەیخەمە دەنگدانەوە کێ لەگەڵ ئەوەیە کە غەرامەکە لابردێت؟ کە لیژنەکانیش پشتگیریان لێی کردووە، دەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێ لەگەڵ دانیە؟ بە زۆرینەی دەنگ غەرامەکە لادرا، دوو شتی تر دێتە پێشەوە، تەبعەن ئەو قسانەی کە دەیکەم هەمووی لەبەر رۆشنایی گفتوگۆکانی دوێنێ یە، بۆ ئەوەی جارێکی تر نەچینەوە سەری و سەرلەنوێ هینی نەکەینەوە، دوێنێ کاك بەڵێن بۆ یەکەم جار گوتی

دەبێت ئەقارب وەکو یەك بێت، وەاتە باوك و دایك لە دەرەجە یەك و دوو عقوبەکەیان با وەکو یـەك بێـت، دوو ئەندامی تریش پشـتگیریان لـە ئـەوە کـرد، پـێش ئـەوەی ئـەو موقتـەرەحـەی بخەمـە دەنگدانـەوە تـەنها شەرحێکی پێویست دەکات، بۆچی موشـەریع لـە سـاڵی 59 ەوە تـا ئـەمڕۆش کـە ماوەتـەوە ئـەو جیاوازیـەی کردووە؟ بۆچی عقوبەی دایك و باوك کەمترە لە مام و خاڵ و کەسی تر؟ لەبەر ئەوەی مەعلومە کە باوك و دایك حرس و خۆشەویستیان بۆ نەوەکەو بۆ کچەکەیان و بۆ کوڕەکەیان زیاترە لە ئەوانی تـر، مەعلومیشـە ئەگەر باوك و دایك نەما وەلی ئەمر بووە مام یان خاڵ ئیحتمالی ئەوەی هەیە زۆر بە ئەرکی بزانێت لە مـاڵ دا، مومکینـە زۆر بیر لەوە نەکاتـەوە کـە بیـەوێت بەشـووی بـدات و لـەکۆڵی بکاتـەوە، بۆیـە عقوبـەی ئـەوان زیاترە بۆ ئەوەی تـرس بخاتـە دڵیـان، ئەگـەر وەکـو یـەك تەماشای بکـەین مـن پـێم وایـە کـە لـەنگ دەبێـت شتەکە، ئەو شەرحە دەدەم ئەگەر کاك بەڵێن و برادەران بـەردەوام بـن لەسـەر رەئیەکـەیان ئـەوا مـەجبورم بیخەمە دەنگدانەوە، یەکێك کە کچی خۆی هەبێت وەکو مام و خاڵ نیە کە بـە ئـەرکی بزانێـت لـە مـاڵ کـە غەریبێکە تا حەدێك بە ئاسانی بیەوێت لە کۆڵی بکاتەوە، فەرموو کاك بەڵێن تۆ ساحبی موقتەرەحەکەی.

بەڕێز حمد عبدالله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

زۆر سوپاس بۆ ئەو روونکردنەوەیە، من موقتەرەحەکەم سەحب دەکەمەوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سارا خان فەرموو.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وابزانم شتەکە بە پیاوانەوە هین دەبێت، یەعنی کەس و کار ئەگەر بەڕاستی خۆشی دەوێت بە عەکسەوە ئەگەر عەتفی بۆ هێنا بێت ناتوانێ بە زۆر بە شووی بدات، یەعنی بێگانەیەك کە بە زۆر بە شووی دەدات لێی ناگری کە دوورە خزمایەتیەکەی، چ خۆشەویستیەکە کە دایك و باوك بۆ منداڵەکەی کە بە زۆر بە شوی بدات؟

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نا، نا بە عەکسەوە، قسەکانی من تێ نەگەیشتی، تۆ دەڵێی بە عەکسەوە، منیش دەڵێم کە عەکسەکەت بۆ روون بکەمەوە کە وانیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سارا خان فەرموو.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەر دوێنێ لیژنەی ژنانیش پشتیوانیان لەو پێشنیارە کرد کە سزاکە زیاد بکرێت، لە ساڵێکەوە ببێتە دوو.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئێمە باسی زیادبوونەوەكە ناكەین، فەقەرە بە فەقەرە دەڕۆین، دوێنێ موناقەشە لەسەر چەند فەقەرەیەك كرا، یەك: ئەوە بوو كە غەرامەكەمان حەسم كرد، دوو: ئەوەی كاك بەڵێن داوای كرد دەڵێت عقوبەكە بۆ خزمی دەرەجە یەك و دوو و سێ وەكو یەك بێت، یەعنی باوك و دایك ئەگەر نەمان ئەو مناڵانە تەمەنیان بچووكە غیر وەلی ئەمرەكە و مام و خاڵ و كەسانی تر دەبێت، داوای كرد وەكو یەك بێت كە شەرحم كرد ئەو سەحبی ئیقتراحەكەی كردەوە، سێ: عقوبەكەیە، عقوبەكە لە ئەسڵەكەیدا كە هاتووە، باشە ئێستا ئێمە دوو شتمان حەسم كرد، كە یەكەمیان غەرامەكەمان لابرد، دووەمیان ئەو موقتەرەحەی كاك بەڵێنی سەحب كراوە، كە دەبێت فەرق هەبێت لە نێوان دەرەجە یەك و دەرەجە دوو، لە ئەسڵی قانونەكە عقوبە پاش ئەوەی كە پارەكەمان لابرد، دەڵێت (مدة لاتزید عن ثلاث سنوات اذا كان قریبا من الدرجة الاولی) یەعنی ئەگەر دایك و باوك بێت لە سێ ساڵ زیاتر نەبێت عقوبەكەی، (اما اذا كان المخالف من غیر هؤلاء) ئەگەر بێتو ئەوەی موخالەفەكەی كردووە غەیری ئەوانە بوو، ئەوە كێ دەگرێتەوە؟ كە مام و خاڵ و ئەوانە دەگرێتەوە (فتكون عقوبة السجن مدة لاتزید علی عشر سنوات، أو الحبس مدة لاتقل عن ثلاث سنوات) یەعنی زیاتر لە سێ ساڵ و كەمتر لە 10 ساڵ، موقتەرەحێكی تازە هاتووە كە بە زیاد كردنیەتی كە دوێنێش موناقەشەی ئەوەمان كرد، دوو ڕەئی جیاواز هەیە لە زیادكردنی، فەرموو یەكەم جار لیژنەی داكۆكی كردنی مافی ئافرەتان بیخوێنێتەوە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

نازانم دوێنێ ڕەئیەك هاتووە دەربارەی ئەو مەوزوعە كە ئێمە پشتگیری لێ دەكەین، كە بە نیسبەت عقوبەكە كە لە دووساڵ كەمتر نەبێت و لە پێنج ساڵ زیاتر نەبێت حەبسەكە، بۆ نزیكی دەرەجە یەك، ئێستا لام وایە شتێكی تر باسی لێوە كرا، بە نیسبەت ئەوەی تر وەكو خۆی دەمێنێتەوە لە قەریبی دەرەجە یەك بەولاوە، ئەو ڕەئیەی كە هەیە جەنابی سەرۆك لەوەوە سەرچاوەی گرتووە كە كێشەیەك هەیە و سارا خان كۆمەڵێك پاساوی هەبوو بۆ ئەوە و ئێمەش تەبەنیمان كردووە كە ژمارەیكی زۆر لە كچان هەن، كە سارا خان باسی مەنتیقەی بیتوێن و پشدەری كرد، بەڵام ئەو موشكیلەیە لەگەرمیان و لە شوێنی تریش هەیە كە كچان گیرۆدەی مارە كردنی بەزۆرن، بۆیە پێویستە ڕێگە بگیردرێت لەوەی ئەو مەلایەی كە ئەو مارەكردنە دەكات لە دەرەوەی مەحكەمە، ئەویش جەزایەكی هەبێت، بەڵام ئەوە ڕەنگە لە جێگایەكی تر لە بابی ئەوەی كە زەواجی خارجی مەحكەمە شوێنی بۆ كراوەتەوە، ئێستا مەسەلەیەكی تر هەیە لە پاڵ ئەوە، كۆمەڵێك كوڕو كچ گیرۆدەی ئەو موشكیلەیەن، دەكرێ لە یاساكە شتێك دابنێین یان دەكرێت ئێستا پەرلەمان بڕیارێك بدا كە بڕیارێك دەردەچێت ئەو مارە كردنانەی كە كراون بە بێ ڕەزای هەردوو تەرەف

ئیبتاڵ بکرێت هەر ئێستا، ئەوەی کە بە شەرعەن کراون، کراوە تازە ئەوە شەرعەن مارە کراوە، ناتوانێ بچێت شوو بکات بە یەکێکی تر، پیاوەکە دەتوانێت بچێت ژنێکی تر بێنێت، بەڵام ئەو ناتوانێت بچێت شوو بکات بە یەکێکی تر.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دوو وەڵامم هەیە بۆ پەخشان خان، یەکەم: بە نیسبەت عقوبەی ئەو مەلایەی کە مارەی دەبڕیت لە خیلافی قانون لە ماددەی دواتر لە 5 داهاتووە (يعاقب بغرامة لاتقل عن مليون دينار ولاتزيد عن ثلاثة ملايين دينار كل من اجرى عقد الزواج خارج المحكمة) ئەوانە دەگرێتەوە (وتكون عقوبة الحبس مدة لاتقل عن ثلاث سنوات ولاتزيد على خمس سنوات اذا عقد خارج المحكمة زواجا اخر مع قيام الزوجية) ئەوە لێرە دەتوانین موناقەشەی بکەین ئەوانە، دووەم: ئەوەی کە بە ئەسەری رەجعی ئەو قەرارە و ئەو قانونە ناکرێت، بێجگە لەوەش ئەو قانونەی ئێستاش هەیە دەتوانێ بەو قانونە بچێت کە ئەوە باتڵەو شتێکی تازەمان نەهێناوە، ئەو زەواجەی کە کراوە پێشی ئەوەی ئێمە ئیقراری بکەین، بۆتان دەخوێنمەوە، ئێستا دەتوانین بە پێی ئەوەی دوێنێ و پێرێ و ئەمرۆش تاوەکو ئەو قانونە دەردەچێت (لايعقل لأى من الاقارب أو الاغيار اكراه أى شخص ذكرا كان أم انثى على الزواج دون رضاه ويعتبر عقد الزواج بالاكراه باطلا) دەتوانی بەو نەسە بچێت داوای تەفریق بکات، بە ئەسەری رەجعی ناکرێت، لەبەرئەوەی هەتاوەکو ئەوە دەرنەچێت، ئەوانەی داوای قسەیان کردووە، کاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵلا من پرسیارێکم هەیە، ئێمە ویلایەتمان لە کاتی نەبوونی باوکدا ویلایەتمان گەڕاندەوە بۆ ژنەکە، پرسیارەکەم ئەوەیە ئایا مام و خاڵ و ئامۆزا چ مەوقعێکیان هەیە قانونیەن لەم مەوزوعە هەتا تەدەخول بکەن، مەبەستم ئەوەیە ویلایەت لە ژنەوە لە کاتی غیاب ونەبوون دا درایە ژن، ئامۆزاو خاڵۆزا و مام و ئەوانە چ مەوقعێکیان هەیە تا بێن تەدەخول بکەن؟

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

رەبتی نیە بە ئەوەوە، لێرە باسی ئەوە دەکەین ئەگەر بە زۆر بە مێردی دا باوك و دایکی نەبێت و وەلیەکەی ئینتقال دەکات بۆ باپیری، یان مامی، یان خاڵی، بە پێی دەرەجەی ئەقاربی کە کێ مەوجودە، باسی ئەوە دەکەین، ئەوەی جەنابت دەیلێی لە حاڵەتێکی ترە، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێستا باسی کێشەیەك دەکەین کە بلێین مەوجودە، کە کۆمەڵێك کچی پێوە گیرۆدە بووە، گەورەترین کێشە کە ئێستا هەیە، ئەوەیە کە ئەمانەی کە لەسەر بێشکە مارە کراون لە یەکتری ناهێڵن بخوێنن، یەعنی مادام مارە کراوە، واجباتی زەوجیە و تەسەروفاتی زەوجی بەرامبەری دەکەن، ناهێڵن بخوێنن، ناهێڵن ئیختیاری

یەکێکی تر بکەن، ناهێڵن بەردەوام بن لە ژیانیان، یەعنی ئێمە ئێستا موقابەلەی کێشەیەك دەکەین کە جزورەکەی قوڵە، داوای پارەیان لێ دەکەن لە جیاتی ئەو، کە دەڵێت من دەچم شکایەت دەکەم دەڵێ بڕۆ شکایەت بکە، بەڵام من لێت خۆش نابم و ناچمە دەرەوە لە سجن، هەر دەبێت بە نموونە 50 وەرەقەم بدەیتێ، ئاخر کچێکی ئاوا لە ئامادەیی دەخوێنێت، 50 وەرەقەو 60 وەرەقەی لە کوێ بوو هەتاوەکو خۆی پێ رزگار بکات، لەبەرئەوە با ئێمە لە پێشدا تێ بگەین مەوزوعەکە چیە؟ ئەوەیان کردووە، کە کچیان مارە کردووە لەسەر بێشکە ئێستا وەکو مێرد تەسەروفی لەگەڵ دا دەکات، یان حوریەتی خۆت دەکڕیتەوە بە پارە یان ئەوەتا من تەسەروفاتی خۆمت لەگەڵ دادەکەم، ئەمەیە کێشەکە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دەزانی چیە سۆزان خان، خۆ ئێمە ناتوانین بچینە ناو هەموو ماڵێك و هەموو تایبەتمەندیەك و هەموو عەقڵیەتێك، ئێمە کە قانونێك دادەنێین بۆ ئەوەی ئەو قانونە تەئسیر لەو عەقڵیەتانە بکات کە لە قانون تێ ناگەن یان ناعەدالەتانە رەفتار دەکەن لەگەڵ مەسائیلی ئاوا، بەڵام ئەوەی جەنابت دەیڵێی ڕاستە، بەڵام ئەوەش ئەرکی ئێمە نیە بچینە ناو هەموو ماڵێك بۆ ئەوەی بڵێین ئەوەی مەکە و ئەوەی بکە، ئەوە بە هەموو لایەکمان دەبێت چارەسەری ئەوە بکەین، قانونەن ڕێگەمان داوەتێ کە ئەوە بکات، بۆیە ئەوەیە واجبی ئێمە، قانونی کۆنیش هەر وابووە، ئەوە لێرە نووسراوە دەڵێت تەفریق هەتا قەزاییش لە ماددەی 40 دەڵێت (اذا كان عقد الزواج قد تم قبل اكمال أحد الزوجين الثامنة عشرة دون موافقة القاضي) بۆی هەیە داوای تەفریق بکات، یەعنی ئەگەر مەلا مارەی بڕیبێت، هەر هیچیش نەبێت، تەنها لەبەرئەوەیە کە لە 18 ساڵی کەمترە بۆیە دەتوانێ داوای تەفریق بکات، خاتوو نازناز فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پشتگیری لە برادەرانی پێشووی خۆم دەکەم بۆ ئەو تەرحەی پەخشان خان گوتی، ڕاستە ئێمە ئەوە قانونمان دانا وەکو تیۆری شتێکی زۆر جوانە و دروستە، بەڵام لە عەمەلدا، زۆر زەحمەتە تەتبیق بکرێت لەسەر ئەو نموونانەی کە سارا خان باسی کرد، دەشزانین ئەوە هەیە، من دەڵێم و شکیش دەکەم لەو هەموو ئامارانەی کە هەیە، بەڵام ئەو دیاردەیە هەموومان دەزانین لە وڵاتی ئێمە هەیە، کە هەیە دەبێت بەڕاستی چارەسەرێکی ڕیشەیی بۆ بکەین، ڕاستە ئێستا ئێمە ئەو قانونەمان نووسی و ئەو 111 کەسە لێی تێ دەگەین و چەند قازیەکیش لێی تێ دەگەن، بەڵام لە مەناتقی دوورەدەست و گوندەکان و ناحیەکانی ئێمە خەڵك ئاگای لێ نیە، ئێمە هەموومان وەزعی موجتەمەعی خۆمان دەزانین، ئایا کچێکی 12 ساڵەی دووی ناوەندی دەتوانێ بڵێ ئەو قانونە هەیە، ئێستا ئاگای لەو وەزعە هەیە کە لێرە وا دەکرێت، بچێت بڵێ من بە پێی ئەو قانونە و ماددەی فڵان دەمەوێت داوای جیابوونەوە بکەم، من مامۆستای زانکۆ بووم هیچم لە یاسای باری کەسی نەدەزانی تا هاتمە پەرلەمان، ئەی ئەو منداڵەی دووی ناوەندیە و بەسەریشیدا فەرز کراوە، چۆن ئەوە دەزانێ؟ بۆیە من داواکارم و حەز دەکەم هاوکارانیشم بەڕاستی لە پشتمان بن، پاش

ئەوەی ئەو قانونەمان دەرکرد بڕیاریشی پێ دەربکەین، هەموو ئەو زەواجانەی کە بە منداڵی و بە ئیکراهەوە کراوە بە تایبەتی ئەوانەی لە خوار 16 ساڵین بە باتڵ حیسابە، هەر هەمووشیان پێویستە موراجەعەی مەحکەمە بکەن بۆ ئەوەی سەرلەنوێ مەسەلەی عەقدی زەواجیان بۆ بکرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، ئەو داواکاریەت باشە، بەڵام من پێش ئەو داوایە داوایەکی ترم لە ئێوە هەیە بە تایبەتی لەوانەی کە شارەزان، ڕۆژانە پاش ئەوەی کە ئەو جەلسانە تەواو دەبن حەقە چەند کەسێك لە تەلەفزیۆنەکان شەرحی ئەو جەلسەیە بکەن، ڕێژەیەکی زۆری خەڵك تێ ناگات، بە تایەبتی هەندێکیان کە حەقیانە، چونکە سیغەکان عەرەبین و تێی ناگەن چۆنە، شەرحی بکەن بۆ خەڵك، جارێ من ئینتیباهم کردووە کە زۆربەی ئەوانەی کە لەسەر ئەو مەوزوعەی دەنووسن قانونە کۆنەکەیان نەدیوە، چونکە ئێمە شتێکی تازەمان نەهێناوەتە پێشەوە غەیری ئەوەی نەبێت کە لەگەڵ ئەو چل ساڵەی گۆڕانکاریە کە لەگەڵ ئەوە بگونجێت، پێیان وایە کە شتی تازەمان هێناوە، هەندێك دەڵێن فرەژنیان قەبوڵ کردووە، کوا ئێمە قبوڵمان کردووە، فرەژنی هەیە و بە قانونیش ڕێگای پێ دراوە، بەڵام مەرجەکانمان توند کردووە، لەبەر ئەوە داواکارم لە ئێوە ئەوەی شارەزایە بە پێی ئیمکان لە پاش جەلسەکان ئێوە لە تەلەفزیۆن و لە رادیۆ و لە ڕۆژنامەکانیش شەرحی دانیشتنەکان بکەن، نەك بچێت بۆچوونی خۆی بە تەنها بڵێ و بڵێ ئەوا بوو، بەڵام بەداخەوە سەری نەگرت، ئەوە ئیشی پەرلەمان نیە لەڕاستی دا، هەر کەسە ڕەئی خۆی هەیە، زۆر جار منیش زۆر ڕەئیم هەبووە و سەری نەگرتووە، بەڵام دەکرێت بچم بڵێم من ڕەئیم وابوو، بەڵام چی بکەم ئەکسەریەت وا قەراری دا، ئەی دیموکراتیەت چیە؟ دەبێت پابەند بین بە ئەکسەریەت و دیفاع بکەین، بۆ ئەوەی خەڵکەکە تێ بگات، مەبەستمان خزمەت کردنی خەڵکە، هەدەفمان ئەوەیە هەموو خەڵك لەو قانونە تێ بگەن، ڕەئی خۆمان کە لێرە دەیدەین لەبەرئەوە پابەند دەبین بە قەراری پەرلەمان، ئەگەرنا بۆچی پەرلەمانین؟ پابەند نەبین بە قەراری پەرلەمان بە ڕەغمی ئەوەی کە هەندێك جار لەگەڵ ویست و بۆچوونی خۆمان نیە، ناکرێت پێمان بڵێین ئێمە نوێنەری خەڵکین، چونکە زۆرینە تەعبیر لە ئیرادەی خەڵك دەکەین، پەرلەمان بڕیارێك دەدەن و قانونێکی دەردێنێ دەبێ پابەند بین پێی و دیفاعی لێ بکەین و شەرحی بکەین بۆ خەڵك، گوڵاڵە خان فەرموو.

بەڕێز گوڵناز عزیز قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من بۆ پشتگیری لە ڕایەکەی جەنابت لە کاتی ئیش کردنی خۆم لە مافی مرۆڤ پێنج لەو حاڵەتانەم هاتۆتە بەردەم، یەعنی یاساکە کۆنە ئەوە نیە بڵێین ئەمڕۆ دروستمان کردووە و خەڵك بیکەن بە شتێك، 5 حاڵەت هاتووەتە لام کە ڕێگر بوونە لەشوو کردنی کچە کە، یەکێکیان گواسترابووەو خۆی سووتاندبوو بەوەش هەر ناڕازی بوو، من پێشتریش بۆیە زۆر داکۆکیم دەکرد، دەمویست پرسیار لەوە بکەم کە ئافرەتێك بە زۆر دەگوازرێتەوە و خۆشی دەسوتێنێ و ناشمرێت، دواتر تەڵاقی دەدەی، کێ سزا دەدرێت؟ چ مافێکی بۆ

دەگەڕێتەوە، بۆیە دەبێت ئەگەر بە تەعلیماتی دادگاش بێت ئەو ئافرەتانە قەرەبوو بکرێنەوە، قەرەبووی تەئمینی حەیاتە، تەئمینی ترە.... دوێنێ پیاوێك لێی پرسیم باشە ئەگەر ئافرەتێك بە زۆر گوازرایەوەو ئێوەش دەڵێن زەواجەکەی باتڵە، ئەگەر منالێکی بوو، مەسیری ئەو منالە چیە؟ من بەشەرحی خۆم گوتم ئەو منالە شەریکە لە میراسی باوکی، چونکە ئەو منالە گوناحێکی نیە دەبێت ئەوە وابێت، ڕاستیەکەشی هەر ئەوەیە، ئایا مەسەلەی گەورە بە بچووك، زۆربەی باوکەکان دەستیان هەیە لە گەورە بە بچووکی، کەمتر مام و خاڵ و ئەوە دێت، بۆیە ئێمە داکۆکیمان دەکرد کە عقوبەکە وەکو یەك بێت، باوکە دێت گەورە بە بچووکی دەکات، کچ هەیە دەڵێت پارە لە مەعاشی خۆم کۆدەکەمەوە و خۆمی پێ دەکڕمەوە، ئەو کچە گوناحی چیە؟ بە نیسبەت ئەوەی کە ئێستا داکۆکی لێ دەکەین، دووبارەی دەکەمەوە یاساکە کۆنە، بەڵام شەرح و روونکردنەوەمان دەبێت کە ئەو حاڵەتانە بێت کە ژنێك بە زۆر دەگوازرێتەوەو دواتریش نارازیە بە ئەوەوە، ئەوە بەڕاستی دەبێت تەعویز بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د.کمال فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بۆ چارەسەری ئەو حاڵەتە دەتوانین ماددەیەك ئیزافە بکەین، هەر زەواجێك کە دەکرێت، پێویستە عەقدێکی زەواجی قانونی هەبێت، ئەوجا ئەوانەی کە دەچن عەقدەکە دەکەن، چ ئەوەی کە بە منالی عەقدی زەواجیان بۆ کردووە، دەچنە مەحکەمەو یەکلا دەبێتەوە، ئەو شروتە قانونیەی ناکرێت، بۆیە من پێشنیار دەکەم، کە هەر زەواجێك کە دەبێت دەبێت عەقدێکی قانونی هەبێت و ئەو عەقدەش لە پێش قازی کرا بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد أمین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من تێکەڵیەك و ناوازحییەك دەبینم هەتا لەلایەن ئەندامانیشەوە، من لە دانیشتنی دوێنێش باسی ئەوەم کرد کە جەنابیشت باست کرد کە ئەم یاسایە لە 1959 دەرچووە، لە ساڵی 1978 تەعدیلێکی بۆ کراوە، لە ساڵی 1987 یش تەعدیلێکی تر بۆ ئەم ماددەیە، یەعنی مەسەلەکان ئەوە نیە کە ئەو عقوبەیە وجودی نیە، بەڵام دەبێت هەموو لایەك ئەوە بزانین کە مەنع کردن دەوەستێت لەسەر ئەوەی کە کەسەکە دەبێت خۆی بچێت داوای بکات، کچە، بێوەژنە، دەیەوێت شوو بکات، کوڕەکەی ناهێڵێت یان باوکێکە ژنی مردووە دەیەوێت ژنێکی تر بهێنێتەوە، یەعنی ئەو مەوزوعانە ئەوە نیە تۆ بچی دەستی بگریت و بیهێنی، من دەپرسم بۆچی ئەم ماددەیە سی ساڵە هەیە و ئەو حاڵەتانەش هەر هەبووە، بەڵام بۆ خەڵك نەچووە سکاڵا

بكات؟ ئەوە عیلاقەیەكی ئیجتماعیە ئامۆزایەك شكات لە ئامۆزایەك بكات دەبێتە هۆی زۆر كێشە، من یەكێك دەناسم چووە شكاتی لە ئامۆزای خۆی كردووە، بووەتە مایەی ئەوەی تێك چوون روویدات لە نێوانیان، یەعنی ئەوە مەوزوعێكە دەبێت زۆر باش لێی بزانین پەیوەندی بە ئەوەوە هەیە كە خودی شەخسەكە كە مەنع دەكرێت یان ئیكراهی لەسەر دەكرێت دەبێت بچێت دعوا بكات، ئەگەر ئەو نەچێت دەعوا بەرز بكاتەوە خۆ ئیدیعای عام ناچێت ئەوە بكات، ئەمە مەوزوعێكە دەبێت وای لێ حاڵی ببین، سەبارەت بە گەورە و بچووكی یان ئەوەی بە بچووكی مارە دەبڕێت، نیهائیەن مارەی نەهاتووە، با خراپ حاڵی نەبین، ئێمە پێشتر ئەوەی 15 ساڵی تەواو كردبێت بۆی هەیە ئیستسنایە داوای زەواج بكات، ئەگەر كوڕ بێت یان كچ، ئێمە ئێستا كردمانە 16 ساڵ، كەوایە لەخوار ئەوەوە و بە قانونە كۆنەكەش كە لەخوار 15 ساڵیەكەشەوە، ئەو بچووكانەی كە مارەییان بڕاوەو ئێستا ئۆباڵیان بە گەردەنی من ئەوانە مارەییان نەهاتووە، خۆیان ئازادن چ دەكەن یان چی ناكەن، یەعنی مەوزوعێكە ئەساسی نیە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك د.نوری فەرموو.

بەڕێز د.نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لە كاتی تاوتوێ كردنی بڕگەی دووی ئەم ماددەیە، ئێمە باسی ئەوەمان كرد كەوا وشەی (لاتزید) بكرێت بە (لاتقل) تاوەكو ئەو سزایە هەموویان بگرێتەوە، بەلایەنی كەم ئەو ماوەیەی كەوا لێرە دیاری كراوە، بۆیە لێرەدا هەردوو لا دەگرێتەوە، سەبارەت بە بڕگەی دووەم كەوا ئێستا كاك عادل ئاماژەی بۆ كرد بە تاڵ بوون ماوەی بۆ نیە، ئێمە دەڵێین بە تاڵ بوونی گرێبەند مانای ئەوەیە كە ئەو عەقدە لەسەرەتاوە نا دروستن، هەموو كاتێك ئەوەی كەوا مارەی بڕاوە بەو شێوەیە ئەو عەقدەو ئەو گرێبەستە و ڕێككەوتنە بنەمایەكی قانونی نیە، هەموو كاتێك خۆی یان كەسوكاری بە هاوكاری ڕێكخراوانی ژنان و ئافرەتان دەتوانن هاوكاریان بكەن وداوا لە دادگا بكەن كەوا ئەو گرێبەستە و ئەو ڕێككەوتنامەیە بە تاڵ بكرێتەوە، من لەگەڵ بڕگەی دووەمم تەنها ئەوەندە دەڵێم (مدة لاتقل عن ثلاث سنوات ولاتزید عن عشر سنوات) جاری دووەم سجن ئەوە زیادەیە، لەم حاڵەتە دا هەموویان ئەو سزایە دەیانگرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سارا خان فەرموو.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

هەروەك دوێنێ باسی ئەو حاڵەتەمان كرد، دەست خۆشی لە گوڵاڵە خان دەكەم كە روونكردنەوەیدا لە ناوچەكەی ئەوانیش ئەو دیاردەیە هەیە، دیارە ئەوە شتێكە لە هەموو كوردستان هەیە هەتا لە ناوچەی ئاكرێ و بادینان و لە شارەزوور، ئێمە كە دەڵێین پشدەر و بیتوێن، یەعنی ئامار لەوێ كراوە، نموونەیەك

دێنمەوە پار کچێك ڕای کردبوو لە حاجی ئۆمەران هات پەیوەندی بە کۆمیتەی ژنانی قەڵادزێ کرد، کێشەکەی خۆی خستە ڕوو و گوتی بیستوومە دەڵێن لە پشدەر ئەو کێشەیەم چارەسەر دەکرێت، کە لە ڕاگەیاندنەکان ئەوەی بیستبووی ئامار لەوێ کراوە و ئەو حاڵەتە هەیە، جا مەبەستم ئەوەیە ئەگەر بێتو ئامار بکرێت دیارە لە هەموو شوێنەکان ناوهێنان ئەو حاڵەتە هەیە، بۆیە چارەسەر کردنی ئەو کێشەیە بەڕاستی گرنگە، ئەگەر لە یاسای ساڵی 1959 یش ئاماژەی پێ نەکراوە، وەکو کاك عادل دەڵێت ئەوانە عەقد نین و کەیفی خۆیانە، بەڵام چۆن دەکرێت ئەوانە وازیان لێ بێنین، ڕاستە ئەوانە لە دەرەوەی دادگا مارە بڕاون، ئێستا بۆیان نیە داوای تەفریق بکەن، چونکە عەقدیان نیە و لە دەرەوەی دادگا مارە بڕاون، چۆن داوای تەفریق بکەن؟ لەبەرئەوەی حەقی تەفریقیان نیە، بۆیە من تەئکیدی لەسەر دەکەمەوە کە ئەو بڕگەیە زیاد بکرێت، ئەگەر ڕێگام بدەن دەیخوێنمەوە (ابطال عقد النكاح المبرم لصغيرات السن من لم تكمل 17 من العمر دون موافقتها وموافقة القاضي ويتم ذلك امام المحكمة المختصة) یەعنی ئەگەر دادگایەکی تایبەت بۆ ئەو مەسەلەیە هەبێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د.ڕمضان فەرموو.

بەڕێز د. رمضان عبدالرحمن محمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ ئەوەدام کە لە حوکمەکان غەرامە بمێنێت، چونکە ئێمە حکومەتمان مولزەم کردووە کە کۆمەڵێك نەفەقاتی موتەڵەقەو ئەو کەسانەی کە موتەزەررن لەم مەحکەمەیەدا، دوایش فەلسەفەی بەند کردن سێ شتە ، یەکەم: پاراستنی تاوانبار لە لایەنی موتەزەرر لەوانەیە هێرش بکرێتە سەر، دووەم: چاکسازی، سێیەم: عقوبەیە، لێرەدا ئەوەی کە تێبینی دەکرێت و جێی خۆی دەپێکێت تەنهاعقوبەکەیە، چونکە کەسێك ژنێك دێنێت هەموو ڕۆژێك ناچێت ژنی تر بهێنێت، تیکراری نەکاتەوە، لێرەدا بەس مەبدەئی عقوبە هەیە، کەواتە بوونی غەرامە زەرورە لە هەموو دونیادا بەشێك لە نەفەقاتی مەحکەمەو نەفەقاتی تەحقیق دەکەوێتە سەر موتەهەم بۆ کارئاسانی، پێویستە ئێمە مەبدەئی غەرامەش بمێنێتەوە، چونکە ئەو موئەسەساتەی کە هەڵدەستێت بە تەعویز دانەوەی موتەزەرر دەتوانێت بەشێك لەو پارەیە بەکاربهێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك د. ڕمضان ئێمە دەنگمان بۆی داو غەرامەشمان لابرد، کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت ئەو عقوبەیەی کە دانراوە لە فەقەرە دووی ئەو ماددەیە و باسی لەسەر کرا، جەنابت تەوزیحێکی باشت لەسەر دا، بۆیە کە دەرەجاتی ئەقاریب بە دەرەجات دانراوە، بە دەرەجەی یەك و دوو و

سێ و چوار دانداروه، لەبەرئەوەی عقوبەکانیش بە تەفاوت داندراوە ئەوە شتێکی زۆر تەبیعیەو زۆر قانونیە، لە قانونە کۆنەکەش دا وا هاتووە، ئەگەر غەرامەکەشی لابردرێت لەسەر عقوبەی حەبس و سجن و ئەمانە فەسڵ بکرێت شتێکی زۆر باشە، چونکە پێ دەچێت ئەو کاتە سەلاحیەت بدرێت بە قازی یان سجن بێت، یان حەبس بێت، یان غەرامە، یەکیان دەبێت حوکم بدات، جائیزە بیکات بە غەرامەو ئەمە لە سالحی من پێم وایە ژنان و ئافرەتان نیە، ئەگەر هەر بە حەبسەکە بمێنێتەوە ئیتر بە سێ ساڵە، پێنج ساڵە بە تەفاوت شتێکی باشە، ئەما بەنیسبەت ئەوەی کە جەنابی کاك عادل و سارا خانیش باسیان کرد کەوا زەواجی منالێ کە لەسەر بێشکە دەدرێت بە شوو جا لەلایەن دایکی بێت یان باوکی وارده یان وارد نیە؟ دەتوانێ هەڵی وەشێنێتەوە یان ناتوانێ هەڵی وەشێنێتەوە؟ کاك عونی باش لەوە دەزانێت کە ئیشمان تێیدا کردووە و یاسا کۆنەکەش باسی لەسەر کردووە، لە فەقەرە سێی ماددەی 40 دا بۆی هەیە وەلیەکە بێت داوای هەڵوەشانەوەی عەقدی زەواجەکە بکات، خۆشی بۆی هەیە کە گەیشتە 18 ساڵی با بێت لەلای قازی تەڵەبێك تەقدیم بکات و بڵێت من ئەو کاتەی کە قاسڕ بووم وەلیەکەم داومی بە شوو، بەڵام ئێستا من ڕەزامەند نیم، ئەو عەقدە زەواجە بە لەحەزات، یەعنی بەیەك جەلسە تەواو دەبێت، ئێمە سەدان حاڵەتمان لە مەحاکمی شەرعی سلێمانی و کەرکووك و هەولێر و دهۆك دیوە کە ئەو عەقدە زەواجانە هەڵدەوەشێنەوەو بە بێ هیچ ئاسارێك، لەبەرئەوە یاسا کۆنەکە ڕێگایەکی زۆر باشی بۆ داناوە هیچ مانعێك لەوە نییە کە ئەو منالەی لەسەر بێشکە دراوە بە شوو موراجەعەی مەحکەمە دەکا و زەواجەکەی هەڵدەوەشێتەوە، سارا خان باسی ئەوەی کرد کە ئەوانی عەقدی زەواجیان نیە، عەقدی زەواج شەرت هەر نووسین نیە، عەقدی زەواج کە دەنووسرێ ئێستا عیبرەت بە تەسجیل کردن لە دەوائیری حکومەت بۆ مەسائیلی دەفتەر نفوس و شتی وا، جاران عەقدی زەواج هەر لای مەلا دەکرا ئیعتیباری قبوڵ و ئیجابە، عەقدی زەواج لە شەریعەت دا هیچ ڕێسایەکی بۆ دانەنراوە، موجەرەد موتابەقەی قبوڵ و ئیجاب هەبێت و دوو شاهیدی عەدلی لەسەر بێت عەقدی زەواجە، بە واتای عەقدی زەواج قابیلی ئیسپاتە لەبەرئەوەی لەبەردەم مەحکەمە بە هەموو وەسائیلی ئیسپات، دوو کەس دەتوانێ بێت بڵێن ئەمە زەوجیەکەیە، ئینجا مەحکەمە زەوجیەکەی بۆ ئیسپات دەکات، دەشتوانێت تەڵەب بکات و بڵێت ئێستا من ئەو پیاوەم ناوێت و باوکم داومیەتی بە شوو، عەقدەکەم بۆ هەڵوەشێنەوە مەحکەمەش هەڵی دەوەشێنێتەوە بە گوێرەی ماددەی 40 فەقەرەی 3ی، بۆیە شتێکی زۆر تەبیعیەو زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك باپیر فەرموو.

بەڕێز باپیر کاملا سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لە ئەنجامی ئەو گفتوگۆیەی کە بیستم بە تایبەتی لەسەر مارە کردنی کچی بچووك و منداڵ سەرنجێك و روونکردنەوەیەکم هەیە، دەربارەی ئەوەی کە ڕاستە ئەوە هەبووە و ئێستاش بوون و ئاسەواری هەر ماوە،

بەڵام زۆر کەم بووتەوە ئەو مارەکردنە، بەڵام ئەوەی کە باس دەکرێت بەو شێوەیە نیە، با ئێمە هەر لایەنە چەق بەستووەکەی کۆمەڵگا نەبینین، پێم وایە ئێستا پێچەوانەش بووەتەوە، ئێستا خەڵك کە ئەوەی کچەکەی مارە کراوە بۆ خۆی داوا دەکات دەڵێ وەرە کچەکەم بگوازەوە، دەڵی کە کوڕەکەم پێی ڕازی نەبێت، بێ هیچ مەرجێك دەستبەرداری دەبێت، ئەو دیاردەیە زۆر بووە لە دوای 2001 و 2002 و 2003، ئەوە بە ڕێژەیەکی زۆر، بە پێی مروری زەمەن و پێشکەوتنی دونیا ئەوە لەلایەك، لە لایەکی تر ڕەنگە ئەوە زانیاریەکی زۆر ئەوە بێت، داخوازیەکەی خەریکە پێچەوانە دەبێتەوە لە حاڵەتێك لە هەولێر داخوازی لە جیاتی ماڵی کوڕە بچن داخوازی بکەن، ماڵی کچەکە خۆیان چوونەتە داخوازی کوڕەکە، ئەوە بوونی هەیەو ، مەبەستم ئەوە نیە کە ئێمە بەو تاریکیە ببینین، من پێم وایە ئەوە بووە کێشەیەکی زۆر لەو بڕیارەی کە باس دەکەین، ئەو بڕیارە بدرێت، بەڵام لێرە بەدواوە ئەگەر لە یاساکە جێگیر بکرێت باشە، وەکو جەنابتان فەرمووتان ئەسەری رەجعی نیە، واتە گەڕانەوەی بۆ دواوە نیە، سەرنجەکەم ئەوەیە کە پێم وایە لە یاسا کۆنەکەش دا هەیە، بەڵام کاری پێ نەکراوە، دوو لایەنی هەیە، یەك وشیاری خەڵك بەتایبەتی ئافرەت و ژنان کە ئەو وشیاریەی نەبووە، ئەوەش دەبێت رەخنە لە چ بگرین؟ رەخنە لە رێکخراوی ئافرەتان و ئەو هەموو رێکخراوانەی ئافرەتان هەیە تا ئێستا نەیتوانیوە وشیاری ئافرەتان بەو شێوەیە داکۆکی لە مافی خۆیان بکەن، کە هەر حیزبێك چوار تا پێنج رێکخراوی ئافرەتانی دروست کردووەو لە ژێر ناوی جیاجیا دا، ئەوە دەلیلی ئەوەیە کە ئێمەش با رەخنە لە ئافرەتان بگرین، کە نەیانتوانیوە بەو ڕادەیە بچنە ناو ئافرەتانەوە و بتوانن داکۆکی لە مافی خۆیان بکەن و ڕادەی وشیاریان بەرنە سەرێ، بە تایبەتی ئەو ئافرەتانەی کە لە ناوچە دوور لە شارەکان دەژین، نەچووینە ناویان و دەوریان نەدیوە و نوێنەرایەتیان نەدیوە، سەرنجی دووەمم ئەوەیە، کە ئێمە باس لە یاسا دەکەین، یاساکە بوونی هەیە جێبەجی کردنی نیە، ئەو یاسایە بوونی هەیە و گەورە و بە بچووکی هەیە و سزار بۆ مەلا هەیە و سزا بۆ وەلی هەیە، بەڵام جێبەجێ کردنی نیە، با پێدا بگرین ئەو یاسایانەی کە ئێمە دەریان دەکەین جێبەجێ بکرێن، پێ لەسەر ئەوە داگرین، زۆر یاسای تریش لەو پەرلەمانە دەرمان کردووە تا ئێستا جێبەجێ ناکرێ، من پێم وایە خەلەلەکە دوو رووە ، یەکیان رادەی وشیاری و تێگەیشتن بۆ یاسا و دووەمیشیان ئەوەیە کە جێبەجێ نەکردنێتێ، هەیئەتی تەنفیزی بەدواچوونی ناکات و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، تەواو دوا قسە دوو دەقە دەدەمە کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بۆ مەسەلەی ئەوەی کە یاسا هەیە، کاك عومەر و کاك باپیر باسیان کرد، ئەم قەزیەی کە ئەکرێ لە مەنتیقە دوورەکان ئەکرێ لە جێیە دوورەکانی گەرمیان ئەکرێ و لەتەمەنی خوار 16 ساڵەوە ئەکرێ، ئەو کچانەن کە وشیاریان نیە، دووەم، ئەو کچانە جورئەتیان نیە بچێتە بەردەم مەحکەمە هەر نازانێ

مەحکەمە لە کوێیە؟ هەر نازانی یاسای وای هەیە، ئەو مەسەلەیە مەسەلەیەکە هەیە ئێستا ، راستە ئێستا و لەمەودوا ناکرێت خەڵك کچی خۆی لەسەر بێشکە نادات بە شوو و گەورە بە بچووکی پێ ناکات، بەڵام ئەوەی کە 16 ساڵ پێش ئێستا کراوە و 17 ساڵ پێش ئێستا کراوەو 20 ساڵیش پێش ئێستا کراوە، بە دەیان کچ کە لە هەموو مەنتیقە دوورەکانی ئەو هەرێمە هەیە، ئەوە پێویستی بە رێگا چارەسەرێك هەیە، من نازانم رێگا چارەسەرەکە چیەو خۆم ئێستا فیکرەیەکم لا نییە، بەڵام ئەوانە ژمارەیەکی زۆرن و هەر کچێیش نین و کوریشن و قوربەسەرن و پێشتر مارە کراون لەسەر بێشکە نە کچەکە کورەکەی بە دڵە و نە کورەکە کچەکەی بە دڵە، نە ئازادی ئەکەن و ئەبێ وەکو گوڵاڵە خان و سۆزان خان باسی کرد بۆی بکرێتەوە وئەگەر ئینکاری کرد ئەیکوژن، زۆربەی حاڵەتی ئەو کوشتنانەی هەیە ئەوانەن کە ئەکوژرێن، بەناوی شەرفیشەوە ئەکوژرێن بەس لەبەر ئەوەی لە منداڵیەوە بە شووی داوەو رازی نییە شوو بەو کورە بکات ئەیکوژن و ئەڵێن بۆ شەرەف ئەیکوژن، ئەم موشکیلەیە هەیە، بەڵام پێویستی بە چارەسەر کردنێك هەیە، چۆن؟ من نازانم و پێویستە چارەسەرێکی بۆ بکەین و، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، وەڵلا من فەقەت تەعلیقێکم هەیە ئەوەیش ئەوەیە، تکام وایە هەندێ جار تێکەڵاوی دەکرێت، دیاردەی ناشرین هەیە لەناو کۆمەڵگادا هەندێ کولتووری خراپ هەیە بەکار دێتن و عیلاقەی نیە بە یاساکە، یاسا شتێکە دایدەنێین و دەبێ خەبات بکەین بۆ نەهێشتنی ئەو دیاردە ناشرینانەی ناو کۆمەڵگاکە، منداڵ لە ناو بێشکەدایە بە مێردی دەدەن و ژن دەکوژرێ و دەسووتێندرێ و ئەوانە هەمووی دیاردەن، نە دین قبوڵی دەکات و نە یاسا قبوڵی دەکات و نە ئینسان قبوڵی دەکات، دەبێ خەبات بکەین و هەموو لایەکمان ئەو دیاردانە نەمینێت، بەڵام لێرەدا یاساکە ئەوە دەکەین، قسە تەواو بوو لەسەر ئەو مەوزوعە، ئەصڵی ماددەکە و عقوبەکە بەو شێوەیە، ئەصڵی ماددەکە کە لە 59 نووسراوە و چەندین جار هەمواریش کراوەتەوە: مودەی حەبسەکە لە 3 ساڵ زیاتر نەبێ و غەرامەکەمان لابرد، ئەگەر بێت و ئەو کەسەی کە ئەو کارەی کردووە، باوك بێ یان دایك بێ، یەعنی وەلی ئەمر بێت، لەدەرەجە یەك بێت خزمیاتیەکەی و ئەگەر بێت و خزمایەتیەکەی لە دەرەجاتی تردا بێت عقوبەکە لە 3 ساڵ کەمتر نەبێ و لە 10 ساڵ زیاتر نەبێ، ئەوە ئەصڵی قانونەکەیە، لێژنەی یاسایی رەئیەکی تری هەیە، لێژنەی یاسایی دەڵێت: لە یەك ساڵ کەمتر نەبێت و لە سێ ساڵ زیاتر نەبێ ئەگەر بێت و دەرەجە یەك بێت، ئەگەر بێت و ئەوەی کە موخالەفەی ئەوەی کردووە، عقوبەکەی لە سێ ساڵ زیاتر نەبێ ، تەبعەن ئەوە لێژنەی ئەوقافیش موشتەرەکە، لێژنەی داکۆکی کردنی مافی ژنان و ئافرەتان، دەڵێ: لە دوو ساڵ کەمتر نەبێ دەرەجە یەك، یەعنی ئەوەی کە ئەو موخالەفەیە دەکات لە دەرەجە یەك بێت و لەگەڵ ئەوەی کە قەراری بۆ داوە دەرەجە یەك بوو لە دوو ساڵ کەمتر نەبێ و لە پێنج ساڵ زیاتر نەبێ، یەعنی ساڵەکەی کردۆتە دوو ساڵ و زیادەکەشی لە سێ ساڵ کردوویەتە پێنج ساڵ، مافی مرۆڤیش پشتگیری لە ئەصڵەکەی دەکات، فەرموو .

بەڕێز كرخی نجم الدين نورالدين:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

نەصەكە بخوێننەوە كە لەوێندەر نووسیمانە، (يعاقب من يخالف احكام الفقرة الاولى من هذه المادة بالحبس مدة لا تقل عن سنة و لا تزيد عن ثلاث سنوات اذا كان قريباً من الدرجة الاولى، اما اذا كان المخالف غير هؤلاء فتكون العقوبة الحبس مدة لا تقل عن سنتين).

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كەواتە ئێستا بووە دوو بەش ، يەكەم جار ئەوانەی كە دەرەجە يەكن، يەعنی ئەو كەسانەی كە دەرەجە يەكن خزمايتيەكەيان، لیژنەی مافی مرۆڤیش وەكو لیژنەی ياسايی دەڵێ: كەمتر نەبێ لە ساڵێك و زياتر نەبێ لە 3 ساڵ، هەر وەكو ئەصڵەكەيە تەقريبەن، لیژنەی داكۆكی كردنی مافی ئافرەتان و ژنان، دەڵێ نەخێر: ئەوەی دەرەجەی يەك بێت ، دوو ساڵ كەمتر نەبێ و لە پێنج ساڵ زياتر نەبێ، لەبەر ئەوە موقتەرەحی لیژنەی داكۆكی كردنی مافی ئافرەتان و ژنان موقتەرەحی تازەترە لەوان، ئەوەڵ جار ئەوە دەخەمەوە دەنگەوە، كەواتە ئەوەی كە موخالەفەی دەكات و خزمايەتيەكەی دەرەجە يەك بوو وەكو باوك و دايك و ئەوانە، داوايان كردووە كە عقوبەكە لە دوو ساڵ كەمتر نەبێ و لە پێنج ساڵ زياتر نەبێ ، ئەو بەشەی لەو فەقەرەيە دەخەمەوە دەنگەوە، كێ لەگەڵ ئەوەيە دەستی بڵند بكات تكايە، فەرموون، كێ لەگەڵ ئەوەدا نيە؟ بە زۆرينەی دەنگ قبوڵ كرا، عقوبەكە بووە لە دوو ساڵ كەمتر نەبێ و لە پێنج ساڵ زياتر نەبێ ئەوەی لە دەرەجە يەكە، كەواتە ئێستا لیژنەی داكۆكی كردنی مافی ئافرەتان و ژنان و لیژنەی ياسايی و لیژنەی ئەوقاف، هەر سێ لیژنەكە دەڵێن ئەصڵی پرۆژەكە كە لە حكومەتەوە هاتووە ئەوانەی كە موخالەفە دەكەن، لە ئەقارب و لە خزم و كەسەكان كە دەرجە يەك نينە عقوبەكەيان بەو شێوەيە دەبێت: لە سێ ساڵ كەمتر نەبێ و لە دە ساڵ زياتر نەبێ، كێ لەگەڵ ئەو موقتەرەحەيە دەستی بڵند بكاتەوە تكايە، كێ لەگەڵدا نيە؟ كەواتە فەقەرەكە وای لێ دێت، بەعەرەبی دەيخوێنمەوە: يعاقب من خالف احكام الفقرة (1) من هذه المادة بالحبس لمدة لا تقل عن سنتين و لا تزيد على خمسة سنوات اذا كان قريباً من الدرجة الاولى، اما اذا كان المخالف من غير هؤلاء تكون العقوبة الحبس مدة لا تقل عن ثلاث سنوات او السجن مدة لا تزيد على عشرة سنوات. فەقەرەكەی هەمووی دەخەمە دەنگەوە، كێ لەگەڵێتی دەستی بڵند بكات، كێ لەگەڵدا نيە؟ بە زۆرينەی دەنگ وەرگيرا، فەرموو.

بەڕێز عبدالكريم ابوبكر مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

فەقەرەك ئيهمال كراوە، فەقەرەی سێيەمە كە لە هەمووی موهيمترە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

جەنابت لێرە نەبووی دوێنێ دەنگمان بۆ داو تۆ چووبويە دەرێ، فەقەرەی سێيەم دەنگمان بۆدا، ئێستا ئەو ماددەيە دوێنێ فەقەرەكەی ئەصڵيمان كە هين كردبوو گەڕاندمانەوە لە ئەصڵی قانونەكەدا فەقەرەی

سێیەم کە دەنگمان بۆ داو هاتووە وتمان (علی المحکمه الشرعیه.......الخ) سێیەم بوو لەو فەقەرەیەو دەنگمان بۆدا ، کەواتە گەڕاوە، ئێستا بە هەر سێ فەقەرەکەیەوە یەکەم کە دەنگمان بۆ دا پاش چاککردنی:
لا يحق لاي الاقارب او الاغيار...........الخ).
دووەم: عقوبەکەیە.
سێیەم: مەحکەمەی شەرعیە، ئێستا هەر سێك خوێندرایەوەو دەیخەمە دەنگەوە ئەو ماددەیە، کێ لەگەڵێتی دەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون ، کێ لەگەڵدا نییە؟ بە ئەکسەریەت قبوڵ کرا، سێ دەنگ موخالیفە، زۆر سوپاس، بڕۆن بۆ ماددەی دواتر تکایە.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الفصل الرابع

تفسير عقد الزواج واثباته

يوقف العمل بالفقرتين (2 و 5) من المادة العاشرة و يحل محلها ما يلي:

2- يرفق البيان بتقرير طبي يؤيد سلامة الزوجين من مرض نقص المناعة و بقية الامراض السارية و الموانع الصحية و بالوثائق الاخرى التي يشترطها القانون.

5- يعاقب بغرامة مالية لا تقل عن مليون دينار و لا تزيد عن ثلاثة ملايين دينار كل رجل عقد زواجه خارج المحكمةو تكون العقوبة الحبس مدة لا تقل عن ثلاث سنوات و لا تزيد عن خمس سنوات اذا عقد خارج المحكمة زواجاً آخراً مع قيام الزوجية.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەمان رەئیە، تەنها لە بڕگەی دوو کە وشەی (مكتسبة) زیاد کراوە (مرض نقص المناعة المكتسبة) لە بڕگە پێنجیش (كل من اجرى عقد الزواج) ئەوە زیاد کراوە، ئەو گۆڕانکاریە لە راپۆرتی لێژنەی یاسایی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە وەك لێژنەی ژنان داوا دەکەین دەربارەی ئەو پیاوانەی کە لە دەرەوەی مەحکەمە ژنی یەکەمیش مارە ئەکەن، سجنی بۆ زیاد بکرێتەوە، لە ساڵێك کەمتر نەبێ و لە سێ ساڵ زیاتر نەبێ ، کە لە ئەصڵی مەشروعەکەش حەبسی تێدایە، داوا ئەکەین لە ساڵێك کەمتر نەبێ و لە سێ ساڵ زیاتر نەبێ، ئەگەر

لێرەش، چونكە لە ماددەی 9 باسی ئەوە دەكەین كە لە ماددەی 10 جێگای بۆ دەكەینەوە، بۆیە لێرە مەلایەكەشی بۆ زیاد بكەین كە لە دەرەوەی مەحكەمە ژنێك یان كوڕێك مارە ئەكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لە راپۆرتی لێژنەی ئەوقاف و لێژنەی یاساییدا هاتووە، دەڵێ: كل من اجرى، ئەوە مەلایەكەش دەگرێتەوە، ئەوە موتەفیقین لەسەر ئەوەی كە لە ئەصڵی پرۆژەكە كە ئەوەی خیلاف لەسەر نییەو لە ئەصڵی پرۆژەكە هاتووە كە هەموو پیاوێك، هەر چوار لێژنەكە موتەفیقن لەسەر ئەوەی (كل من اجرى) یەعنی مەلایەكەش ئەگرێتەوە، كێ لەگەڵ ئەو فەقەرەیە دەستی بڵند بكاتەوە تكایە، كێ لەگەڵدا نییە؟ كەواتە ئەو مەوزوعە حەسم بوو، (كل من اجرى) مەلایەكەش دەگرێتەوە و ئەوەی كە مەسئولیشە دەیگرێتەوە، دەمێنێتە سەر عقوبەكەی، لە ئەصڵی پرۆژەكەی هاتووە(یعاقب بالحبس مده لا تقل عن 6 اشهر و لا تزید عن سنة) یەعنی عقوبەكە لە 59 حەز دەكەم بیڵێم و دەیڵێمەوە لە 59 ەوە ئەو عقوبەیە هەیە، بەڵام شەش مانگە كەمترینی و ساڵێكە زیاترینی، او بغرامة لا تقل عن 300 دینارو لا تزید عن 1000 دینار، كل رجل عقد زواجە خارج المحكمة وتكون العقوبة الحبس مدة لا تقل عن ثلاث سنوات و لا تزید عن خمس سنوات اذا عقد خارج المحكمة زواجآ اخرآ مع قیام حالة الزوجیة، یەعنی ئەگەر ژنی دووەم لە دەرەوە مارەی بڕن خیلافی قانون، ئەوە عقوبەكەی سێ ساڵە تا پێنج ساڵ لە ئەصڵی قانونەكە ئەوەی 59 ، بۆیە دیسان دەیڵێمەوە بۆ ئەوەی خەڵك نەڵێت پەرلەمان قەراریدا مەلا حەبس بكات، بەبێ ئەوەی بزانێ مەلا موخالیفی قانونە یان نا؟ رەئی لێژنەی یاسایی و لێژنەی ئەوقاف وا بزانم مافی مرۆڤیش عەینی رەئیە، كاك كەرخی فەرموو.

بەڕێز كرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

الفصل الرابع، چونكە بەراستی من لێرە موكەلەفم ئەو راپۆرتە بخوێنمەوە،

الفصل الرابع

تفسیر عقد الزواج و اثباته

1- ئەندامانی لێژنە پشتگیریان لە برگەی پێشنیار كراو لە جیاتی برگەی دوو لە ماددەی 10 لە پرۆژە یاسایەكەدا كرد، لەگەڵ زیاد كردنی وشەی المكتسبە (الایدز) ، یەعنی ئەو وشەیە تەحدید بكرێ، ئەو نەخۆشی مەناعەی موكتەسەبە هەر دەبێ ناوەكە بهێندرێ.

سەبارەت بە برگەی پێنج لە ماددەی دەیەم، ئێمە وەك لێژنە پێشنیار دەكەین كە سزاكە كەم بكرێتەوە و بەم شێوەی خوارەوە بخوێندرێتەوە، (5- یعاقب بغرامة مالیة لا تقل عن ملیون دینار و لا تزید عن ثلاثة ملایین دینار كل من (ئەوەی ئێستا كە جەنابتان تەصویتتان لەسەری كرد پێش ئەوەی ئێمە تەقریرمان بخوێنینەوە، ئەوە لێرە بوو ئیعتیرازەكەم، چونكە من ئێستا پاش تەسویت ناتوانم بڵێم ئێمە (كل رجل)مان دانابوو، بەڵام ئێستا بووە (كل من)و تەسویت كرا لەسەری) عقد زواجە خارج المحكمة(ئەوە بە رەئی ئێمە

(زواجه) نابێ ، دەبێ ببێته (كل من عقد زواجآ) بۆ هەموویان بێت، چونكه (زواجه) تەنیا بۆ پیاوەكە دەگەڕێتەوە)، (وتكون العقوبة الحبس مدة لا تقل عن سنة ولا تزيد عن ثلاث سنوات اذا عقد خارج المحكمة زواجآ آخرآ مع قيام الزوجية)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سوپاس، من وامزانی تۆش لەگەڵ راپۆرتی هاوبەش و موشتەرەك بووی و هەندێ جاریش لەوانەیە چاوم حوكمەكەی تا ئێرە بروات، غەرامەكە ئێستا وازیحە، بە نیسبەت ئەو فەقەرەی دووەم كە داوا كراوە هەموار بكرێ، فەرقەكەی ئەوەیە لێژنەی مافی مرۆڤ داوا دەكات پاشی ئاماژە كردن بە نەقصی مەناعە (ایدز)یش بنووسرێ بۆ ئەوەی وازیح بێت كە مەبەست ئایدزە، لە عقوبەكە فەرق هەیە لە بەینی لێژنەكان، لە پرۆژەكەدا نەوعێك هاتووە و لە لێژنەكانی پەیوەندیدار رەئیان وایە كە هین بكرێ، ئەوەی كە (كل رجل) گۆڕیمان و دەنگمان بۆدا (كل من اجرى)، غەرامەكە لە ناحیەی پارەكە خیلاف نیە وا بزانم، (يعاقب بغرامة مالية لا تقل عن مليون دينار ولا تزيد عن ثلاثة ملايين دينار كل رجل عقد زواجه خارج المحكمة وتكون العقوبة الحبس مدة لا تقل عن ثلاث سنوات ولا تزيد عن خمس سنوات اذا عقد خارج المحكمة زواجآ آخرآ مع قيام الزوجية)، لێژنەی مافی مرۆڤ پێشنیار دەكات لە یەك ساڵ كەمتر نەبێ و لە سێ ساڵ زیاتر نەبێ، لێژنەی یاسایی و لێژنەی ئەوقاف و لێژنەی داكۆكی كردنی مافی ئافرەتان و ژنان دەڵێ: سێ ساڵ بێت كەمترینی و پێنج ساڵ بێت زیاترینی، یەعنی لەسەر مودەكە ئەو ئیختیلافە هەیە بەینی سێ لێژنە و لێژنەی مافی مرۆڤ، ئەوەی تر مەفهومە كە عقوبەكەی ناڵێت (احداهما) كەواتە هەردووكیەتی مەفهومەكەی وایە، فەرموو پەخشان خان نوقتەی نیزامی.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بۆ قازی نەبێ ئەو حوكمە رابگرێ؟ چونكە ئێمە لە تەجروبەیەكدا قازی مەحكەمەی شەرعی وتی: هەتا ئێستا كەس هیچ سزایەك نەدراوە لە مەحكەمە لەبەر ئەوەی كە زەواجی خاریجی مەحكەمەی كردووە، لەبەر ئەوە قازی بۆی نەبێ ئەو حوكمانە رابگری، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

بۆ تەوزیح، ئەگەر ساڵێك زیاتر بێت قازی بۆی نیە رایبگرێ، لە ساڵێك كەمتر بێ ئەوجا بۆی هەیە، بۆیە لەوێ دوێنێ رەئیمان دا وتمان بۆی نەبێت رایبگرێت، لەبەر ئەوەی لە ساڵێك كەمترە، لە ساڵێك زیاتر بێ بۆی نییە رایبگرێت، جا كێ رەئیەكی تازەی هەیە ناوی دەنووسم، فەرموو كاك كەریم.

بەڕێز كریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من بەس تێبینیم هەیە لەسەر بڕگەی دوو، (يرفق البيان بتقرير)، نەك (تقرير طبي، بتقرير لجنة طبية) لە نەتیجەی مومارەسەی عەمەلی لە مەحاكیمان زۆر جاران یەك دەیەوێ تەقریرێكی دەدا بە برادەرێكی

کە پێی دەدا بە (تقریر طبي) حیساب دەکرا، بەراستی ئەوە ئاساری باشی نەبوو، بکرێتە لیژنەی طبي، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك جەمال فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەبیعی ئەوەی من تێبینم کرد لەم چەند ماددەی ئەخیر، سزاکان پارەشی تێدایە و سجنیشی تێدایە، بەلاَم یەك نوقتەی موهیم کە کۆمەلگای مەدەنی چارەسەری ئەو کێشانەی کردووە، ئەوەیە کە نەتیجەی ئەو مەسەلەیە کە زۆر ئەبێ یان کەم ئەبێ، نەتیجەکەی چیە؟ یەعنی لە ئەنجامی چیە؟ لە ئەنجامی ئەوەیە، خوێندەواری وەکو پێویست نیە، زانست نیە، شارەزایی نیە، ئیحتیماله مەعلومات نەبێ لەسەر ئەوەی ئەوە یەکێکی گەورەیە و ئەوە یەکێکی بچکۆڵە ئەهێنێ، زەرەری چەندە؟ کۆمەلگای مەدەنی چارەسەری ئەوەی کردووە، ئەو کەسانەی کە ئەو موخالەفانە ئەکەن وەکو هەموو جونحە، یان جینایەتێکی تر لە مەحکەمە فەرزی دەکات لەسەری ئەبێ لەو شوێنەی کە لێیەتی کە چاکسازیە، ئەبێ ئەگەر نەخوێندەوار بێ، ئەبێ فێری خوێندن ببێ، لەگەلْ ئەوەشدا ئەبێ بەشداری بەرنامە بکات بەپێی ئەو کەم وکورییەی و ئەو شتەی کە مەحکەمەکەی لەسەر کراوە و کە سزاکەی لەسەر دراوە، ئەگەر لەسەر ئەو مەشاکیلە ئیجتیماعی و خێزانیانە حوکم درابێ ئەبێ لە چاکسازیەکەدا بەشداری دەورە ببێ و خۆی تەتویر بکات و بزانێ ئەم ئیشەی کە کردوویەتی و کە حوکم دراوە لەسەری مەشاکیلەکانی چیە و زەرەرەکانی چیە، بۆ ئەوەی تێبگات سبەینێ کە دێتە دەرەوە لەناو کۆمەلگاکە خۆی ببێت بە ئەداتێك بۆ بنبڕ کردنی ئەم موشکیلەیە، لەبەر ئەوە ئەو نوقتەیە بە نەزەری من زۆر زەروریە و کۆمەلگای مەدەنیش زۆر زۆر گرنگی پێ داوە، هەر کەسێك کە لەسەر کارێك ئەگیرێ ئەبێ ئەو مودە زەمەنیەی کە تێدا حوکم دراوە، ئەبێ زانیاریەکی تەواوی هەبێ لە سەر ئەو مەشاکیلانە، بۆ ئەوەی یەکەم : ببێتە عاملێکی موساعید بۆ ئەوەی بنەبڕی ئەو کێشانە بکات، دووەم: ئەو شەخسە چاکسازی لە شەخسیەتی بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەلـلاّ من مولاحەزەیەکم لەسەر تەقریری لیژنەی مافی مرۆڤ هەیە، لیژنەی مافی مرۆڤ بە ناوی مافی مرۆڤەوە ئەیەوێ عقوبەکان زۆر خاو بکاتەوە، بەناوی مافی مرۆڤ ئەیەوێ ژن وەکو مرۆڤ نەبێ، لە 59 دا 300 دینار بوو ، 1000 دیناری داناوە بۆ غەرامە، لە 59 کەم کەس 300 دیناری هەبووە، چونکە ئەو غەرامە گەورەبوو لە مەنتیقەی پشدەر و گەرمیان وئەوانە، 300 بووە 1000 لە 59 هەر نەئەسووڕا، ئێستا لەم پارە زۆرە و لەم ئیمکانیەتە زۆرە لە 59 مالْ و خانوو و سیارە هەمووی لایە، ئێستا تەقریرەکانی لیژنەی مافی مرۆڤ بە ناوی مافی مرۆڤ ئەیەوێت حوکمەکان خاو بکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك حاتم فەرمووو.

بەڕێز حاتم محمد جان حسن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مـن زیـاتر بـۆ بـەهێز کردنـی قانونەکـە ئیقتیراحـێکم هەیـە، ئـەویش ئـەوەتانێ برگەیـەك زیـاد بکـرێ لـە بیدایەتەوە، برگەکە بەو شێوەیە بێت ، کە هیچ گرێبەستێکی هاوسەرگیری لە لای قازی نەبێ، ناکرێت، ئەو برگە زیاد بکرێ دوای ئەوە ئەو عقوبانە دیاری بکرێ، ئەوە زیاتر یاسایەکە بەهێزتر دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بەڵێن فەرمووو.

بەڕێز حمد عبد الله محمود(بەڵێن):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من هەر زیاتر پرسیارێکم هەیە بۆ لێژنەی یاسایی، ئێمە ئەوەمان کردە (کل من اجری عقدآ) ئایا ئەوە کێ دەگرێتـەوە ؟ کـچ و کوڕەکـە دەگرێتـەوە، یـان ژن و پیاوەکـە دەگرێتـەوە؟ مەلایەکـەش دەگرێتـەوە؟ یـان شاهیدیش دەگرێتەوە؟ دایك و باوکی کچە و کوڕەکە دەگرێتەوە؟ ئەوە دەمەوێ لەبـەر چـاوم روون بێتـەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خەلیل جەوابی دەدەیەوە؟ بەرەئی من هەموویان دەگرێتەوە.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

(کل من اجری) کەواتە (کل) لە قانون و لە لوغەی عەرەبی (من الفاظ العموم)ە، یەعنی هەردوو تەرەف کـە ژن و مێردن و وەکیل و شاهید، ئێمە ئەو عیبارەتەم پێ باش نیە کە بڵێین هەر مەلا دەگرێتەوە، مەلا ئـەو کاتی کە عەقدەکەی دەکات وەکیلە، کەواتە وەکیل دەگرێتەوە، خۆی دەکاتە وەکیلی بـاوکی ئینجـا ئـەو کچـە دەدات، ئینجا دەڵێین وەکیل دەگرێت و شهود دەگرێت و هەردوو تەرەفی عەقدیش دەگرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مەلاش دەگرێتەوە.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر وەکیل بوو دەگرێتەوە، ئەگەر وەکیل نەبوو ناگرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

د.ئاریان فەرمووو.

بەڕێز د. ئاریان خالص جواد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە بەیاناتەکان باسی ئەوەی دەکات (تقرير طبي يؤيد سلامة الزوجين)، قانونێکمان دەرکرد لە پەرلەمان پیش چەند مانگ باسی تالاسیمیای دەکرد، لە دانشتنێکدا سیاسەتی بنبڕ کردنی نەخۆشی تالاسیمیا لە کوردستان، بۆیە پێم وایە زەروورییە لێرە ئیزافەی بکەین لە وەسیقەکانی نەخۆشی تالاسیمیا، هەروەها نەخۆشی نەفسی مەناعەی موکتەسبە(ئیدز)و هەروەها (الامراض السارية) ئێستا (الامراض السارية) شتێکی وا نیە مەنعی زەواج بکات، نەخۆشیەکی وا نییە، چونکە چارەسەری هەیە، بەس ئەوەی کە لە کوردستاندا ناکرێت بەس ئەو قانونە بۆ دوا ڕۆژیشە نەخۆشی (ویراسی عائیلە) هەیە، بۆیە زۆر زەروورییە باسی ئەو نەوعە نەخۆشیانە بکرێ کە لەناو عائیلەش دەگوازرێتەوە، دەبێ بنکەیەکی تایبەتمان هەبێ بۆ پشکنینی پێش زەواج و بە تقرير طبي بێت ئەو بنکە تایبەتیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خەمان خان فەرموو.

بەڕێز خەمان زرار اسعد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

زۆربەی قسەکانم کرا، من تەنیا لە برگەی پێنجەم لەگەڵ ئەوەم بەراستی غەرامەکە زۆر زۆرتر بکرێ و ئەوەی لە لێژنەی موشتەرەك هاتووە ئەڵێ ئەوەی لە یەك ملیۆن دینار کەمتر نەبێ و لە سێ ملیۆن زۆرتر نەبێ ، ئێمە خۆمان باسمان کرد و دووبارەشی دەکەینەوە ئەو یاسایانەی ئێمە دەریان دەکەین کێشەکە لەویەیە، لە دادگاکانی هەرێمی کوردستان جێبەجێ ناکرێن، بەڵام من پێم وایە ئەگەر حەبس و سجنەکەش هەندێ جار جێبەجێ نەکرێ ئەوە غەرامەکە باشترە جێبەجێ بکرێ، من لەگەڵ ئەوەم بەراستی تا چەند غەرامەکە زۆر بکرێ بەلای کەمی لە پێنج ملیۆن کەمتر نەبێ و لە دە ملیۆن زیاتر نەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کاك جوتیار فەرموو.

بەڕێز کریم مجید شریف(جوتیار):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە مارە کردن لە دەرەوەی دادگا وەکو ئەوەی کرا، غەرامەیەك دیاری کراوە ناتوانێ ڕێگری لەوە بکات کە لە دەرەوەی دادگاکان مارە کردن نەکرێ، بەڕاستی تەنیا مارە برین لەناو دادگاکان بۆ ئەوە نییە ئیلتیزاماتێکی یاسایی جێبەجێ دەکات، یەکێك لەو شتە زۆر گرنگانەی ئەوەیە ڕاپۆرتێکی پزیشکی دێنێت، ئەو ڕاپۆرتە پزیشکیە ئەهەمیەتێکی زۆری هەیە بۆ هەردووکیان، چونکە زۆر کەس لە دەرەوەی دادگاکان مارە بڕینیان کرد، لەبەر ئەوەی بڕی پارەکە کەمە ئەتوانن پارەکە هەڵسوڕێنن و لە وەختێکی درەنگتر ئەچنە دادگا تا پارەکە ئەتوانن جێبەجێ بکەن، بەڵام دواجار گرفت و کێشەی زۆریان بۆ دروست دەبێت و زۆر عائیلە هەن منداڵەکانیان کەم ئەندامن و منداڵەکانیان مردوون، یان گرفتی تەندروستی بۆ ژن و پیاوەکە دروست بووەو بوویتە سەبەبێك بۆ تێکچوونی ئەو عائیلەیە، جاری وا هەیە دەبێتە سەبەبی

هێنانی ژنی دووەمیش، یەعنی ئەبێتە بیانوو بۆ ئەوەی ژنی دووەم بێنێ و بە بیانووی ئەوەی منداڵەکانیان نەخۆشن و یان منداڵیان نابێ، ئەوە لە لایەك گرفتێکی زۆر گەورەیە، بۆیە بڕی پارەکە باشترە کە زیاد بکرێ، چونکە لە ساڵی 59 دا 300 دینار دیاری کراوە، کە کەم کەس توانیویەتی ئەو بڕە پارەیە هەڵسوورێنیتەوە و لە دادگا ئەو پارەیە بدات، بەڵام ئێستا ئەو بڕە پارەیە زۆر کەس ئەتوانێ بیدات و بە بیانووی ئەوەی پارەکەی ئەتوانن بدەن درەنگتر ئەچنە دادگا، زۆر جار پێش ئەوەی بچنە دادگا ئەو عەقدەی کە لە لای مامۆستایەکی ئایینی جێبەجێ کرا هەر لە لای مامۆستایەکی ئایینی هەڵئەوەشێنرێتەوە و ئەوە کۆتایی پێدێت، ئەوە لە لایەك، لە لایەکی تر لە راستیدا زۆر دایك و باوك رازی نابن کچ و کوڕەکانیان بچنە دەرەوە بۆ مەحکەمە و بۆ هەندێ موعامەلات و ئەوانە تا وەکو لێی مارە نەکرێ، باشترە وا رێك بخرێت پێش گواستنەوە عەقدی زەواجەکەیان لە دادگا جێبەجێ بکرێ، لە یەکێ لە برگەکانی تر ئەو حەبسەی کە دیاری کراوە بۆ پیاو بەڕاستی ئەوە گرفتێکی تر دروست ئەکات، راستە زۆر کەس کە تاوان، سزایەکەیان بە حەبس دەکرێت، دەچنە سجن و ئیش و کاری بەرێوەبردنی عائیلەیەك و خەرجی دابین کردن بۆ عائیلەیەکیان لە ئەستۆیە، راستە ئەمە کێشەیەکە، بەڵام کۆمەڵێك کێشەی تری بۆ دروست دەبێت بۆ ئەو عائیلەیە کەکێ بەخێویان دەکات، ڕەنگە ژنان ئەمەیان پێ ناخۆش بێت کە کەسێك لەسەر مەوادی موخەدەر دەگیرێت بۆ 20 ساڵ کێ ئەو عائیلەیە بەخێو دەکات؟ بۆ تەنیا لە کێشەی ژناندا ئەمە دێننە پێشەوە، لەوەی مەوادی موخەدەرو لەوەی کەسێکیش دەکوژرێت سجن دەکرێت وەلەوەی ئێستاش ژنێك لە دەرەوەی دادگا مارە دەکرێت، کە ئەمەش بۆ خۆیان هەر گرفتن، پێویستە حکومەت ئەمە بخاتە سەر خۆی و چارەسەری بکات، بەڕاستی بۆ ئەوەی ژن و مناڵان نەکەونە دەرەوە، لە بازاڕدا زۆر عائیلە هەیە ناتوانن ئیدارەی ژیان و خەرجی ژیانی خۆیان دابین بکەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەرکی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من هەدەفی موشەرەعی عیراقی و هەدەفی ئەو برادەرانەو ئەو خوشکانەی کە ئەو تەوسیاتانە یاخود ئەو پرۆژانەیان نووسیوەتەوە وای تێ دەگەم کە هەوڵ دەدەن مارە برین لەدەرەوەی دادگا مەنع بکەن بە دەلیلی ئەوەی چەندین سزایان هێناوەتەوە، لەبەرئەوەی لە مەحکەمە ئەو مارەبڕینە دەکرێت، تەوسیق دەکرێت ئەو مافانەو ئەوئەرکانەی لەسەر هەردوو لا هەیە، ئەوەش وا دەکات کە پارێزگاریەکی یاسایی لە بۆ ئەو مافانەو ئەو ئەرکانە بکرێت، بەڵام من حەز دەکەم ئاماژە بە یەك شت بکەم کە یاسای پێشتر حەبسی تێدا بوو کە دەڵێت (یعاقب بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر ولاتزيد عن سنة أو بغرامة لاتقل عن ثلاثة مائة دينار ولاتزيد عن ألف دينار بالرجل عقد زواجه خارج المحكمة) لێرە لە پرۆژەکە من وای دەبینم کە کەمی کردووەتەوە، یەعنی داوای تەعدیلی کردووە، ئایا هەدەفی ئەو پرۆژەیە چیە؟ ئەوە ئەسڵی قانونەکەیە، لەو پرۆژەیە هەر زیندانیەکە لادراوە، نازانم یەعنی هەدەفی ئەو پرۆژە ئەوەیە تەخفیف بکرێت یان هاندانە بۆ ئەوەی زەواج خارجی مەحکەمە بکرێت، ئەو پرسیارە لەو برادەرانەو لەو خوشکانە دەکەم کە پرۆژەکەیان نوسیوتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

عەمەلیەن كاك سەردار تا ئێستا ئەو قانونە كە لە ساڵی 59 ەوە هەیەكە دەڵێت یان حەبس یان غەرامە، نەمبیستووە كەس حوكم درابێت، هەر بە غەرامەكە بووە، عەمەلیەن زەواجی یەكەم هاتووە لە مەحكەمە تازەی كردووەتەوە، هەندێك جار غەرامەكەشی بە تەریقەیەكی تر كراوە، بۆیە عەمەلیەن من نەمبیستووە كەس لەبەر ئەوەی كە مارەی بڕیوە حەبس بكرێت، كاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەركی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

تەبعەن زۆر لەو یاسایانەی كە دانراون زۆر مادده دەبینین كە جێ بەجێ نەبووە، لەبەرئەوەی لە دادگاكان بە باشی جێ بەجێ یان نەكردووە، ئەگەر بهاتبا بە باشیان جێ بەجێ كردبا و زیندانی تێدابا، بە قەناعەتی من ئێستا ئەوە وا نەدەما، یەعنی مارە بڕین لەدەرەوەی مەحكەمە نەدەما، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە دەزانین كە حاڵەتێكمان هەیە كە پێی دەگوترێت مارەكردنی دەرەوەی دادگا، ڕاستە مەلایەك دەیكا، بەڵام لەگەڵیشی دا ئەو هینانە هەیە، یەعنی ئەو شتانەی كە لە دەرەوەی یاساش دەكرێت كە یاساش باوەڕی پێی نیە، ئەو موخالەفاتانە دەكرێت، هەر مەلایەكە دێت دوو مناڵەكە مارە دەكات لەسەر بێشكە، من لەگەڵ هەموو ڕێزێكم بۆیان، یەعنی مەبەستم نیە لە شەخسی ئەو كەسە كەم بكەمەوە، بەڵام موخالەفەكە دەكات، هەر ئەوە دەیكات لەدەرەوەی مەحكەمە، باشە بە ڕەئی ئێوە ملیۆنێك تا سێ ملیۆن دینار بۆ ئەو عقوبەیە ئەگەر بخەینە ناو میزانێكەوە بە قەدەری خۆیەتی؟ ئەگەر هاتوو بۆ مناڵێكی مارە كرد یان شتێك كە پرس و ڕاو قبوڵ و ئیجابی تیا نەبوو یان گەورە بە بچووك بوو یان لە بڕی خوێن بوو كە ڕەدعیش ناكات، ئەوە یەك، خاڵی دووەمم سەبارەت بە خاڵی یەكەم، ئێمە گوتمان (مرض نقص المناعة المكتسبة) بەڵام ئێمە خۆشمان لێرە لە پەرلەمان یاسایەكمان دەركردووە ئەوەی تالاسیمیا، ئەگەر برادەرێكیش پێش من گوتبێتی من پشتگیری دەكەم بخرێتە ناو ئێرەوە بۆ ئەوەی لەمەودا حاكمەكان داوای بكەن، من ڕەجام وایە ئێمە تەنها بیر لە ئەوە نەكەینەوە و بڵێین غەرامە ڕەدعەو تەواو، پارە هەموو كەسێك دەتوانێ پەیدای بكات بۆ ئەوەی كە كێشەیەكی هەبوو كێشەكەی خۆی پێ حەل بكات، با ئێمە ڕەدعێك دابنێین بۆ ئەو موخالەفاتانەی كە لە دەرەوەی مەحكەمە دەكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد امین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵڵا من پێم وایە حەقە زۆر واقعی بین، هەمووومان كە ژنمان هێناوە پێش ئەوەی لە مەحكەمە مارەی ببڕین چووینە لای مەلا مارەمان بڕیوە، بە حیساب ئەوە هەر دەكاتەوە زەواجی خارجی، ئەم مەوزوعە هەر

بەردەوامیش دەبێت، کۆمەڵگای کوردەواریش کە هەتا ئێستاش لە مەحکەمەکان دە زەواجی خارجی دێت لەوێ تەسدیق دەکرێت، بۆیە بەڕاستی حەق وایە زەوابتێك دابندرێت بۆ ئەو مەلایانەی کە لە دەرەوەی مەحکەمە، یەعنی ئەگەر بە نیزام بێت، ئەگەر بە قانونێك بێت، زەوابتێك دابندرێت لە ناوچەیەك مەجموعەیەك خەڵك ئیزن بدرێت بە مەرج و بە شروت بۆ ئەوەی مارە بڕینەکە بکرێت، هەموومان دەزانین کاتێك قازیش دەڵێ زەحمەت نەبێت مارەت بڕیوە؟ یەعنی ئەوەش وەکو تەئیدەك وایە بۆ ئەو مەوزوعە، ئەوە واقعێکە هەیە با ئێمە خۆمانی لێ ئەوە نەکەین، وانیە و خەڵك بێت لە مەحکەمە مارە ببڕێت، سەبارەت بە کۆتایی بڕگەی 5 ئێمە بۆ فرەژنی عقوبەمان دانا، بۆ ئەو کەسەی کە ژنی دووەم دەهێنێت عقوبەمان دانا، لێرەش عقوبەیە، بەڵام من نازانم پێم وانیە ئەگەر یەك کەس دوو عقوبەی بدەی، ئێمە لێرە عقوبەیەکمان داوە، لەوێش عقوبەیەك، من نازانم کامیانە کە یەك فعل یەك عقوبەی هەیە، ئەگەر من خراپ تێ گەیشتبم هیوادارم تێم بگەیەنن؟.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

د. رۆژان ئەو قسەیەی کاك عادل تێ گەیشتی؟ جوابی دەدەیەوە؟ فەرموو.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو سزایەی کە داندراوە لە ماددەی پێشوو کە باسمان لە مەرجەکانی سنووردار کردنی فرەژنی کرد جیایە، ئەو سزایەی لەو ماددەی کە پەسەند کراو دەنگی بۆ درا تەنها باسی چەند حاڵەتێك دەکات کە سەرپێچی ئەو بڕگانەی کە بە (أ و ب و ج و د و هـ) هاتووە، کە سەرپێچی کرد سزایەکە، تەنها بۆ سەرپێچی کردنی ئەو حاڵەتانەیە، بەڵام ئەوەی ئێرە جیایە، هەر سزایە، بەڵام بۆ بابەتێکی ترە مەوزوعەکە دەگۆڕێت، لێرە باس لەوە دەکەین کە ئەو گرێبەستە دەبەسترێت لە دەرەوەی دادگا، بۆیە باسی دوو جۆرە سزا کراوە، چونکە دوو بابەتی جیاوازن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە عەقدی زەواجی خارجی مەحکەمە، ئەوە زاهیرەیەکی کۆمەڵایەتیە، ئەو بەڕێزانەی لە پێش منەوە ئاماژەیان بەوە کرد کە خەڵك ئیلتزاماتی هەیە، دڵنیا نابێت، بۆ چارەسەری ئەمە پێشنیازی ئەوە دەکەم کە تەنسیقێك لە نێوان وەزارەتی ئەوقاف لەگەڵ وەزارەتی عەدل کە نیزامی مەئزونی پێ دەڵێن کە لە هەندێك وڵات دا هەیە، بە زەوابتی مەحکەمە ئیستمارەیەکی تایبەت هەیە ئەو مەسەلەیە ڕێك دەخات و ئەو تێکەڵیە ناهێڵێت، ئینجا گونجاندنێکی باش دەبێت، هەروەها ئەو تەشەنوجەی ئێستا هەیە لەلایەن مامۆستایان و زانایانەوە کەمی دەکەینەوە لە پێشنیازی خۆشیان هاتووە کە راپۆرتێکیان نووسیوە، چەند

مامۆستایەکی شارەزا بە زەوابت سەر بە وەزارەتی عەدل لە ناوچەکان و لە گەڕەکەکان ئەو مەسەلەیە ڕێك دەخەن لەگەڵ وەزارەتی عەدل، چونکە ئەگەر وەك ئاماژەمان پێی کرد لە زۆر گوند و شاروشارۆچکەکان مەحاکم نیە، دادگا نیە، خەڵکیش هەر دەچێتە لای مامۆستای ئایینی و بۆ ڕێکخستنەوەی ئەوە بە تەنسیقێك و بە ئیستیمارەیەك بە زەوابتی مەحکەمە دەتوانن ئەوە ڕێك بخەن بە یاسا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عبدالرحمن جەنابت وابزانم باسی ئەوەت کرد، یان برادەرێکی تر بوو؟ مەسەلەی مەئزون و ئەوانە، ڕاستە لە هەندێك وڵات هەیە، وابزانم لە مصرە، لێرە ئەوە بکەین پاش دیراسەتێك بێت لە دەسەڵاتی دادوەریەوە، ئەگەر بە باشیان زانی سیغەیەك تەقدیمی ئێمەی بکەن، ئێمە موناقەشەی بکەین، ئێمە لێرە ئێستا ئەوە بکەین کێشەیەکی گەورە دروست دەبێت، وانەبێت ئینسان تێ ی نەگات کە ئەوە پێداویستیەو ئەو شتەیە، با سوڵتەی قەزائی ڕاوێژ لەگەڵ مەحکەمەی شەرعی بکات، ئەگەر پێیان باش بێت، با پرۆژەیەك تەقدیم بکەن، ئەوە شتێکی گرنگە، ئەگەر پرۆژەیەکیان تەقدیم کرد لێرە دەتوانین باسی لێوە بکەین و بڕیاری لەسەر بدەین، کاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا من پشتگیری لە قسەکانی کاك جوتیار و کاك عادل دەکەم، بەڕاستی زەواج زەواجی مەدەنی نیە لەلای ئێمە، بڵێین زەواجی مەدەنیەو هیچ عیلاقەی بە دینەوە نەبێت، رابیتەیەکی موقەدەسە لە زۆربەی ئایینەکانیش سیغەیەکی دینی هەیە، لە کەنیسە دەکرێت یان لە شوێنی تر دەکرێت، بەداخەوە هەندێك لە قازیە بەڕێزەکان سیغەی شەرعی لە کاتی عەقدی زەواج بەکارناهێنن وەکو تەزویج و تەنکیح و ئەوانە، ئەوەش شك پەیدا دەکات لای هاووڵاتیەکی مولتەزمی بەدین، حەز دەکات ئەو قەزیەیە شەو لەلای مەلا بیکات و بەیانی بچێت لە مەحکەمە بیکات، ئەوەی کە قانون موشکیلەی لەگەڵی هەیە تەسدیقی زەواجی خارجیە، کابرا زەواجی کردووە و منداڵی پەیدا بووە و تا ئێستا نە عەقدی زەواجی کردووە نە منداڵەکانی تەسجیل بووە لە هیچ شوێنێك، ئەو موشکیلەیە تەقریبەن لەبەر بیتاقەیتەموینی حەل بووە، کابرا ئەو ڕۆژەی ژنی مارە دەکات دەچێ عەقدی زەواجەکە دەردێنێ بۆ ئەوەی بیتاقە تەموینیەکەی مەزمون بێت، کەواتە موشکیلەی ئێمە لە عەقدی زەواجی خارجیە کە حقوقی منداڵەکانی یان حقوقی ژنەکەی دەفەوتێت، بۆیە دەتوانین بڵێین (كل من اجرى عقدا خارج المحكمة بخلاف الشروط الواردة في هذا القانون) ئەگەر خیلافی کردبێت حەقی هەموو جۆرە سزایەکی هەیە، یەعنی ئێمە لێرە بابەتەکە بابەتی تەسجیلی عەقدی زەواجە، هەر بابەکەو فەسڵە قانونیەکەش هەر وایە، تەسجیلی عەقدی زەواجە، نەك ئیجرایەکەی، پاشان ئێمە لە شروتی تەعەدود وەکو ئەو برادەرەی پێش من باسی کرد عقوبەکەمان دانا، لێرە دوو موخالەفەیە، یەکەم: تەعەددودی کردووە بە خیلافی شروتی ئەو قانونە، دووەم: لە خارجی مەحکەمە کردوویەتی، بەڵام لە هەردوو حاڵەتەکەی لەوە دەرناچێت کە موخالەفەیە، نەگەیشتووەتە دەرەجەی جونحە هەتا ئێمە عقوبەیەکی وا گەورەی بۆ دانەنێین سێساڵ و چوار ساڵ و شتی وا بێتە گۆڕێ، بۆیە عقوبەی یەکەم کە دەڵێت شەش مانگ تا ساڵێك بۆ تەعەددودەکەی کە کردوویەتی بە خیلافی ئەو قانونە و غەرامەکەشی کە لە پێشەوەیە لەبەر ئەوەی لە خارجی مەحکەمە کردوویەتی، ئەوە حەلێکی وەسەتە بە رەئی من توند تر نەبێت لەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ماموٚستا كاكە فەرموو.

بەڕێز عبدالكريم ابوبكر مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

پێشەكی د. ئاریان باسی مەوزوعەكەی كرد، من مولاحەزەیەكی كورتم هەیە لە (بقية الامراض السارية الخطيرة) دابندرێت، چونكە پەسیویش ساریە، ئایا ئەگەر پەسیوی هەبوو لێی مارە ناكرێت؟ جا لەبەر ئەوەی ئەگەر ئەوە بكرێت باشە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك د.نوری فەرموو.

بەڕێز د.نوری جميل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سەبارەت بە بڕگەی دوو (يرفق البيان بتقرير اللجنة الطبية) ئەوەی كەوا پێشنیاز كرا من تەئیدی ئەوە دەكەم و لەگەڵ ئەوەدام كە باسی (نقص المناعة المكتسبة و بقية الامراض السارية والموانع الصحية) ئەوە هەمووی دەگرێتەوە، (والوثائق الاخرى) لێرەش مەبەستی ئەوەیە ناسنامەی كەسێتیە كەوا بزانن تەمەنیان چەندە؟ ژنی هێناوە یان ژنی نەهێناوە، سەبارەت بە بڕگەی 5 لێرەدا وەكو ئاماژەی بۆ كرا جیاوازی لە نێوان دوو حاڵەت دا دەكرێت، یەكەم: ئەوەی كەوا ئەو مارە بڕینەی لە دەرەوەی دادگا كراوە، ئەوە سزایەكی تایبەتی بۆ داندراوەو دەچێتە شێوازی موخالەفە، پێویست ناكات كەوا تۆ عقوبەی بۆ دابنێی، لێرەدا دووبارە من ئاماژە بۆ ئەوە دەكەم لە كاتی تاوتوێ كردنی ئەم ماددەیە لە ئەنجومەنی وەزیران پێشنیازی ئەوەمان كرد كەوا سیستەمی مەئزون كە جەنابتان ئاماژەتان بۆی كرد پێویستە لە كوردستان دابندرێت، چونكە لە زۆر جێگا دادگا نیە، هەموو كەس ناتوانێ بچێتە دادگا جگە لەوەی وەك كاك زانا ئاماژەی بۆ كرد، هەتا لە وڵاتانی رۆژئاواشدا لە پێشدا دەچنە كەنیسە، لەوێ مارە بڕینەكە دەكرێت پاشان دەچن لەلای بەرپرسی مەدەنی ئەو مارە بڕینە لەوێ دووبارە تەسجیل دەكرێتەوە، من ئاماژە بۆ قسەیەكی كاك جمال دەكەم كەوا باسی لە سزادان كرد، سزادان لە وڵاتی ئێمەدا پێویستە ببێتە هۆیەكی چاكسازی نەك تۆڵە سەندنەوە، من هەر بۆیە كاتێك كە باسی ئەو راپۆرتەی وەزارەتی كاروبار كرا هی زیندانیەكان باسی ئەوەم كرد كەوا سیستەمێكی زۆر فراوان هەیە، من دیراسەیەكم لەسەر كردووە كاك شێروان حەیدەری ئاماژەی بۆ كرد و گوتی لە عێراقدا هەیە، لە عیراق دا 15٪ ی وەرگیراوە كە ئیفراجی شەرتیە، بەڵام ئەو سیستەمەی كەمن باسی لێوە دەكەم سیستەمێكی گەلێك فراوانە، حاكمێك دروست دەكرێت بەناوی حاكمی جێبەجێ كردنی سزاكان، دەتوانێت بچێتە ناو هەموو زیندانیەكان، پەیوەندی پێوەیانەوە بكات، چاودێری رەوشتیان بكات، پاشان راپۆرتی خۆی پێشكەش بكات بۆ ئەوەی كەوا ئەو سزایانە، ئەگەر ئەو كابرایە بەرەو ئەوە چووە رەوشتی چاك بكات، داوا بكات كەوا بەرەڵا بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

چرۆ خان فەرموو.

بەڕێز چرۆ علی حمه أمین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

زۆربەی قسەکانم کرا، بەڵام لێرە بە نیسبەت ئەو پێشنیارەی لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان کە کردیان من لەگەڵ پێشنیارەکەمە، بەڕاستی ئەگەر هاتو عقوبەکە غەرامەکەی لە ملیۆنێك بۆ سێ ملیۆن بێت من زۆر بە کەمی دەزانم، پێشنیاری ئەوە دەکەم ئەو غەرامەیەش زیاد بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

گوڵناز خان فەرموو.

بەڕێز گوڵناز عزیز قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە قسەکانمان و لە واقعیشدا شتێك دەرکەوت کە دادگاکان کۆمەڵێ یاسا هەیە جێ بە جێی ناکەن، من دەڵێم نەك ئەوەندە ساڵ، یەك مانگیش بۆ ئەو کەسانەی کە سەرپێچی دەکەن و لە دەرەوەی دادگا ژن مارە دەبڕن بەند بکرێت، ئەو دیاردەیە لە ساڵی 59 ەوە تاوەکو ئێستا ئاوا نەدەما، دووەم: مەلاکانی ئێمە تا ئێستا سیستەمێك پەیرەو دەکەن بە کچ دەڵێن کێ دەکەیتە وەکیل، خۆی دانیشتووە و دەڵێت کێ دەکەیتە وەکیل بۆ ئەوەی مارەت ببڕم؟ یەعنی ئەگەر مەلاش، قەد شەرعیەت نادەمە ئەوە مەلاو ئەوە دابنێن، ئەمە واقعێکەو بەسەریدا تێ دەپەڕین، وەزارەتی ئەوقاف ئەو تەعلیماتانە دەربکات کە مەلا با لەو سیستەمە بهێنێت، کچە کە خۆی دانیشتووەو شەخسیەتی کاملە، یەعنی چیە باوکی دەکەیتە وەکیل، دادگاکانیش دەبێت یاسا جێ بەجێ بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر بەڕێز جەنابی کاك شێخ فەتاح و کاك عومەر، چونکە ئێستا ناوتانم نەنووسیبوو چونکە داوای قسەتان نەکردبوو، ئەگەر لە وەڵامی لیژنەکان قسەی ئێوە نەکرا، قسەتان پێدەدەم، باشە فەرموو کاك شێخ فەتاح.

بەڕێز فتاح عبدالله نەقشبندی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵاهی من ڕەخنە لەسەر یەك قسە ئەگرم، زۆربەی بەڕێزان گوێم لێبوو، ئەمڕۆ مەلاکان، مەلاکانیان بوو، من مەلا نیم هەمووتان ئەزانن، بەڵام زۆر ئەسەف کە پیاوی ئایینی بەو شێوە بەبێ ڕێزییە ناوی ببردرێت، چونکە مەلا ئێستا گوڵاڵە خان مەلا مارەی بڕییوە، هەتا گوڵاڵە خان مەلا مارەی نەبڕی، حاکم مارەی نەبری، ئەوە حەقیقەتێکە، کەواتە بۆچی ئێمە بەو شێوە تەماشای ئەو پیاوە موقەدەسانەی خۆمان بکەین، کە مەلا قدوەی ئیسلامە، حەز ئەکەم بەشێوازێکی تر باسی مەلا بکرێت، لەگەڵ ڕێزمدا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ماموٚستا ئەگەر ڕەخنەکەت ئاراستەی من دەکەیت، ئەوە جەنابت خۆت باش ئەزانیت ئێمە لە خزمەتی مەلایان بووینە، لە خزمەتی پیاوانی دین بووین، بەڵام لێرەدا ئێمە مەقسەدمان ئەو مەلایەیە کە موخالەفەی قانون ئەکات، ڕەنگە لە 2٪ی مەلاکان نەگرێتەوە، کە دەڵێین مەلاکان مەقسەدمان ئەو مەلایە

که موخالفی قانونه، خیلافی شەرع شت ئـەکات، ئـەگینا مـەلا بـەڕێزە تـەنها ئەوەندەیـە، یـەعنی لـە هـەموو ڕێژەکانـدا موحـامی هـەموویان بـەڕێزن ئایـا هـەموویان وەکـو یـەکن؟ دکتۆرەکـان هـەموویان بـەڕێزن ئایـا هەموویان پابەندن بەو سوێندەی کەداوییانە؟ بەتەئکید فەرقیان هەیە، کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ئەمەویێت تەوزیح بدەم، ئەو برگە پێنجە لەو ماددەیە، زۆر بەڕێك وپێکی هاتووە لە مەشـروعەکە، مـن پێموایە خەلقێك هەبێت لە تێگەیشتندا، کە بۆ یەکەمجار مەلا لە دەرەوەی مەحکەمە مارەیان ئەکات، وەکو گوڵاڵـەخان باسـی کـرد، دادگاکـان دەوری خۆیـان نـابینن، بەعەکسـەوە دادگاکـان دەوری خۆیـان بینیـوە، بەدەعوای مونجەزە کاك عەونی و کاك شێروانیش باش ئەزانن، ئیحالەی مەحکەمەی جونح ئەکرێن و سێ سەد دیناریش غەرامەیان لێ ئەسەندرێت، ئینجا ئەگەڕێتەوە بۆ مەحکەمەی شەرعیە، عەقدی زەواجی بـۆ تەنزیم ئـەکرێت، بـە تەسـبیتی زەواجـی خـاریجی، بەنیسـبەتی ئـەوەی تـر کـە عقوبـەی فەقـەرەی دووەمـی مودەی حەبس (لاتقل عن ثلاث سنوات) عقوبـەکان زۆر کافیـە، پـێم وایـە ئـەو فەقەرەیـە هـیچ ئەشـکالێکی لەسەر نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، فەرموو کاك شێروان.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من هەر یەك تەوزیحم هەیـە، بـۆ ئـەوەی کـاك عومـەر، بەتەئکیـد پشـتگیری لـێ ئەکـەم، بـەس یـەك ڕاسـت کردنەوەم هەیە، ئێمە موناقەشەی فەقەرەی پێنج ئەکەین لـە ماددەی 10 ئـەو فەقـەرە پێنجـە، لـە خـولی پێشووی پەرلەمان تەعدیل کراوە، سزاکانیشی تەشدید کراوە، ئەوە نوسخەی قەرارەکەی لای کـاك عەونیـە، بۆیە من حەزم کرد ئاماژە بەوە بدەم، یەعنی ئـەو مـاددەی گۆڕانکـاری بەسـەردا هـاتووە، ئـەوەی کـە ئێسـتا ئێمە موناقەشەی ئەکەین، چ ئەو سێ سەد دینارە ماوە چ ئەو عقوبەیەش ماوە، بڕیارێکی تازەی وەرگرتووە لە پەرلەمانی پێشوو، لەو بابەتە سـزاکانی تونـد کـردووە، بـەڵام ئێسـتا ئـەو پـرۆژەیـەی کـە هـاتووە سـزاکان دەبێ توندتر بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا موناقەشە تەواو، دواجار قسە ئەدەم بە لێپرسراوی لیژنەکان کە لەسەر مەنەسە دەنیشتوون، سـەرەتا بە لیژنەی مافی مرۆڤ دەست پێدەکەم، لەبەر ئەوەی غەدرێکمان لێ کردووە، فەرموو کاك کەرخی.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا ئێمە لە ڕاپۆرتەکەماندا ڕەئی هەموو ئەندامانی لیژنەکەمان دەرخست، بـەڵام ئـەوەی کـە کـاك بـارزان باسی کرد، کە گوایە لیژنەی مافی مرۆڤ، خـاوی دەکاتـەوە، عقوبـەکان کـەم دەکاتـەوە، مـن نـازانم لـە پارەکـە ئەوەی عقوبەی یەکەم، هی هەموو لیژنـە پەیوەندیـدارەکان وەکـو یـەکین، بۆچـی تـەنها باسـی ئێمـەی کـرد

نازانم؟، چونكه هەتا ليژنـەی داكـۆكی كـردنيش لـەماڤی ئافرەتـان وژنـان، ئـەوانيش هـەر نەفسـی عقوبـەيان دانـاوە بـۆ حاڵـەتی يەكـەم، ئێمـە تـەنها لەحاڵـەتی دووەم عقوبەكـەمان كـەم كردۆتـەوە، ئـەويش ئێمـە لـە ڕوانگەی ئەوەوە باسی ئەو مەسەلەيە دەكەين، ئەو عقوبەيە بۆ ئيصلاح كردنی كەسەكانە، بۆ موعالەجـەی حاڵەتێكە، بۆ تۆڵە سەندنەوە نيە، ئێمە وەكو ليژنەی ماڤی مـرۆڤ تـەبيعی ئـەبێ سـەيری هـەموو لايەنـەكان بكەين، سـەيری ئـەوەش بكـەين كـە چۆن شـتێك بكـەين كـە شـيرازەی كۆمـەڵگا نەشـێوێت، مـن پرسـيار لـە جەنابتان دەكەم ئايا؟ ئەگەر عقوبەكە زياتر بكەين، يەعنی كابرايەك شتێكی وای كردبێ منداڵی لێی بووەو چەند ساڵێكە ئەو شتەی كردووە، بەزياد كردنی عقوبەكە موعالەجە ئەكرێت؟، يان تـۆ ئەبيتـە موسـەبيبی سەرەكی لەوەی كە خێزانەكە تێك بچێت و تەڕەتوباتيشی لەسەر دروست ئەبێت، ئێمـە ئـەو شـتەمان تـەنها لێرەدا فەرقێكی زۆر بچووكمان هەيە، دەنا لەوی تردا هەمووومان وەكو يەكين، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ليژنەی ماڤی ئافرەتان و ژنان كوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە وەكو ليژنەی داكۆكی كردن لەمافەكانی ژنان تەئكيـد ئەكەينـەوە، كـە هـەردوو سـزاكە هـەبێت، لەبـەر ئەوەی وەكو جەنابتان ئاماژەتان پێـدا، غەرامەكـە ئـەدرێت و كـەس عقوبـەی دووەم نادرێـت، كـە عقوبـەش وەكـو زۆر لـەبرادەران باسـيان كـرد، مەسـەلەی غەرامـە زۆر ئاسـانە هـەموو كەسـێك ئـەتوانێ بيـدات، بۆيـە تەئكيد ئەكەينەوە حەبسەكەی تێدا بێت كە لەساڵێك كەمتر نەبێت و لە سێ ساڵيش زيـاتر نـەبێت، لەگـەڵ غەرامەی پارەكەش، لەسەر مەسەلەی ئەوەی كە پياو ژنی دووەم لە خاريجی مەحكەمە بێنێت، پشتگيری لە قسەكانی دكتۆرە ڕۆژان ئەكەين، ديارە ئەوە ئەو پياوانـەن كـە مـەرجيان تێـدا نيـە، لـە دەرەوەی مەحكەمـە ژنەكە مارە ئەكەن، بۆ ئەوەی لەو سزايە نەجاتيان بێت، بۆيە تەئكيد ئەكەينەوە كـە پرۆژەكـەی حكومـەت بێت، لەسەر مەسەلەی ئەوەی كە مەئزونی شەرعی ومەحكەمە دوورە، ئەوەی كە من بـزانم زۆربـەی هـەرە زۆری ئينسانەكان لە ژيانياندا تەنها يەكجار زەواج ئەكەن، مەعقولـە ئـەو يـەكجارە نەچـێت بـۆ مەحكەمـە، زۆر ئەركێكی قورس بێت، لەبەر ئەوە پێويست ئەكات ئەو يـەكجارە لەژيانيـدا كـە گرێبەسـتی هاوسـەرگيری ئەكات، كە گرێبەستێكی زۆر گرنگە بۆ ئينسان بچێت لـە مەحكەمـە تەسـجيلی بكـات، يـەك ڕەدم هەيـە بـۆ كاك شێخ فەتاح من تـا ئێسـتا بـۆ خـۆم نـەمزانيوە وشـەی مـەلا وشـەيەكی ناشـيرين بێـت، مـن بەوشـەيەكی جوانم زانيوە، يەعنی ئەوەی كە گرێبەستی هاوسەرگيری ئەكات، ئەوەی كە لە مزگەوت بانگ ئەدات، ئـەوەی كە ئەو شـتانە ئـەكات نـاوی مەلايـە، يـەعنی بـە وشـەی ناشـيرين نـەمان وتـووە، بـە وشـەيەكی ناشيرينيشـم نەزانيوە، وام زانيوە وشەيەكی جوان و پيرۆزە، بۆيە بەكارم هێناوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئێمەش مەلا زادەين كوێستان خان، باشە فەرموو كاك شێخ فەتاح.

بەڕێز فتاح عبدالله نەقشبندی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵڵا من ڕێزم هەیە بۆ كوێستان خان من نەموتووە مەلا، چونكە گوێم لێیە ئەڵێت مەلاكە، مەلاكە من قسەكەم لەسەر ئەوەیە، كە نەڵێن مەلاكە، مەلا پیشەی خۆیەتی زۆر شتێكی جوانە، بەڵام بۆچی بە ماموٚستایەكی ئیبتیدائی تەربیە ئەوترێت ماموٚستا، بەڵام بەماموٚستایەكی عالی زانا ئەوترێت مەلاكە، قسەكەی من لێرەدایە، وشەی مەلاكە لابەرین بڵێین ماموٚستا یان مەلا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

هەردوو ناوەكە بەكار دێت ماموٚستاش و مەلای ئایینیش، لیژنەی یاسای فەرموون.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

یەكەم: ئێمە لەڕاپۆرتەكەی خۆمان ئەوەی كە هاتووە تەئیدی ئەوە ئەكەین، لێرەدا ئێمە تەئیدی ئەو نوقتەیەش ئەكەین(بتقریر طبي) ببێت بە (تقریر لجنة طبیة رسمیة) ئەمە زۆر باشە، دووەم: باسی نەخۆشی تر ئەكرێت، وابزانم خۆی ئەڵێت (الامراض الساریة والموانع الصحیة) خۆی عادەتەن لە وەزارەتی تەندروستی لیژنەیەكی موختەص ئەم نەخۆشیانە دیاری ئەكات، تەعمیمی ئەكات لەسەر مەحاكم ولەسەر دكتۆرەكانیش، حەتا ئەوە نەصی تەعمیمی وەزارەتی تەندروستیە كە باسی نەخۆشی تەناسولی ساری ئەكات، باسی (جوزان ئەكات، باسی تەئەدومی ریئەوی ئەكات، باسی نەخۆشی عەقڵی ئەكات) ئەمە ئیشی ئێمە نیە، بڵێین با ئەوە زیاد بێت با ئەوەی تر زیاد بێت، ئەوە ئیشی وەزارەتی تەندروستیە، بە تەعلیمات ئەمە دائەبەزێنێت، ئەمە دوو، سێش: قانون بۆ واقیع دائەندرێت، فەلسەفەی قانونیش بۆ ئەوەیە كە نابع بێت لە واقیع وموم‌كینی تەتبیقیش بێت، ئێمە لەواقیعی خۆمان دێی دوور هەیە، زۆر كۆمەڵگا هەیە، هەر مەحكەمەی لێ نیە، هەندێ شوێن هەیە سەختن و زەحمەتە ئەوەی كە موتڵەق بڵێت خارجی مەحكەمە، یەك رۆژ خارجی مەحكەمە یەك سەعاتیش خارجی مەحكەمە ئەبێت، ڕەئی یەكێتی پەرلەمانتارانی كوردستان، كە هەموو جارێك لە هەموو پرۆژەیەكدا ڕەئی ئەدەن، تەعمیم ئەكەن لەسەر لیژنەكان، لەسەر ئەندامان تكامان وایە ئیستیفادە لە ڕای ئەوانیش بكرێت، چونكە لەوێ زۆر كەسی موختەص بانگ ئەكرێت، ڕەئی ئەوان بەئیجماع بۆ ئەوە بوو كە مودەیەك دابندرێت، بڵێن لە ماوەی ئەوەندەدا ، چونكە هەندێ دێ هەیە ئیحتیماله خارجی مەحكەمە عەقدەكە بكات، بزانێ ئەگەر زمنی ئەو ماوەیە بێت ماشی ببێت ئیشەكەی، بۆیە موقتەرەحی ئەوان 60 رۆژیان داناوە، لە ماوەی ئەو كاتەدا، ئەگەر نەهات تەسجیلی بكات لە مەحكەمە یەعنی ئەوكاتە ئەو عقوبەیە ئەدرێت، ئەمە وا بزانم ڕەئیەكی باشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

نازانم ئەوە ڕەئی لیژنەی قانونی هەموویانە، كاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەوە ڕەئی كاك خەلیله، ڕەئی لیژنە قانونی نییە، ئێمە ئەو ڕەئیەی كە هەمانە بە تەحریری داومانە، هەر سەقفێكیش دابندرێت بەڕاستی خیلافی قانونە، بۆ ئەو مەسەلەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سعدالدین هیچ قسەت هەیە، فەرموو.

بەڕێزملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەرچەندە زۆر باس لەسەر مەسەلەکان کرا، بەس زەواجی خارجی مەحکەمە حەقی وایە، وەزارەتی ئەوقاف دوو پرۆژەمان بۆ بنێرێت، یەکەم: بەکێ ئەوترێت مەلا؟، چونکە ئێستا ئەوە زۆر موشکیلەیە خادیم وموئەزنە لە مزگەوت مەندیلێکیان هاویشتۆتە سەریان پیان دەوترێت مەلا فلان و مەلا فلان، ئەوە دەبێ عیلاجی بۆ بکرێت، دووەم: مەشروعێکمان بۆ بنێرێت بۆ مەئزونی شەرعی کە دیاری بکات، چونکە هەرچەندە مەحکەمەش هەبێت خەڵکی ئێمە یەعنی هی کوردستان، هەتا نەچێت لەلای مەلا ژنەکەی مارە نەبڕێت دڵی ئاو ناخواتەوە، دەبێ هەر مارەشی بکات، ئینجا بەڕاستی ئەبێ ئەوە حەل بکرێت، یەعنی ئەو دوو جانبە هەردووکیان حەل بکرێت، یەك پرسیار هەیە؟ لە فەقەرەی پێنجەم لە ئاخیرەکەی ئەڵێت (اذا عقد خارج المحكمة زواجاً اخر مع قيام الزوجية) ئێمە لە ماددەی یەکەم باسی موخالەفەی شروتمان کرد، دەڵێت (لايجوز الزواج بأكثر من واحدة) واتە نابێ لەیەك زیاتر بێنێت، ئەگەر لە یەکێك زیاتری هێنا ئەوە (يترتب عليه) یان موخالەفەی ئەو مەرجانەی کرد ئەو عقوبەی لەسەر واريد ئەبێت، دیسان هاتووین لێرەدا عقوبەیەکی تریشمان بۆ داناوە، ئەوە ناکرێت تۆ بڵێیت ئەوە داخیلی مەحکەمەیەو ئەوە خارجی مەحکەمەیە، ئەوی تریش هەر لە خارجی مەحکەمە کراوە، زەوجەکە تەحریکی دەعوای کردووە و هاتووە وتوویەتی ژنی بەسەر من هێناوە، یەعنی دەبێت دوو عقوبە لەسەر یەك حاڵەت بێت، یەعنی ئەگەر بشڵێین ئەوە بۆ قازییە مەعنای وایە ئەگەر هاتوو موفتەرەحی یەکەم کە ڕابوورد وەدەنگمان لەسەردا، حوکمەکە بەس بۆ قازی ئەگەڕێتەوە، کابرا مانای وایە موخالیف نیە، ڕەجا ئەکەم ئەمە وانابێ، یەعنی عیلاجێك لەو دوو عقوبەیە بکرێت، هەر هەمان عقوبەیە ئەگەر لە خارجی مەحکەمە بێت، لە ماددەی یەکەم هەر هەمان شتیشە ئەگەر لە داخلی مەحکەمەش بیکات بە ئیزنی قازیش بێت، ئەگەر موخالەفەی شروتی تێدا بێت، دوایش ئەگەر دوو عقوبە بێت بۆ لێرە بەو توندیەیە، بۆ لێرەش بەو شێوەی تر، من ڕەئیم وایە جەنابی سەرۆك کە باسی غەرامەکە ئەکەین باسی عقوبەکە ئەکات، عقوبەی ئەوە زیاد بکرێت کە خارجی مەحکەمە ئەکرێت، یەعنی(كل من اجرى عقد زواجه خارج المحكمة) ئەو فەقەرەیە بەس بۆ خارجی مەحکەمە بەجێ بهێڵدرێت ئەو (مع قيام الزوجية) لێرەدا زیادەیە، چونکە لەماددەی یەکەم چارەسەری بۆ کراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

موناقەشە زۆر کرا، ئێستا دێینە سەر ئەوەی کەلەبەر ڕۆشنایی موداخەلاتی ئێوە کرا، فەقەرەی یەکەم لەماددەی دەیەم، کە دوو فەقەرەیە خراوەتە هەمواركردن و موناقەشەکردن، یەکەم: لەبەر ڕۆشنایی موداخەلەکانتان وای لێ دێت، (يرفق البيان بتقرير اللجنة الطبية) ڕەسمیەکە ئەگەر داخڵ بکەین، ئێستا خەستەخانەی ئەهلیمان هەیە، کە بەهەموو ئیشەکان هەڵئەستێت، ئەوەش موئەهەلە کە زیاد بکرێت، وە

ئەگەر خەستەخانەی ئـەهلیش بێـت دکتۆرەکـان پابەنـدن بەیاسـاو رێنماییـەوە، لەبـەر ئـەوە ڕەسمـی داخـڵ بکـەین دەبـێ بچـێتە خەسـتەخانەوە، ئینجـا بەمـە ئیشـەکە قـورس ئەبێـت، بۆیـە ئـەو مولاحەزەیـە کـاك ئاریزیش دای ڕاستە(یرفق البیان بتقریر من اللجنة الطبیة یؤید سلامة الزوجین من مـرض نقـص المناعـة المكتسبة، هیچ زەرەرێكی تێدا نیە، لەبەینی قەوسدا (الایدز) وبقیة الامراض الساریة، ئەو بەقیـە مەعروفـە توبیەن، والموانع الصحیة، مەوانعی صەحی ئەوەی دکتۆرە ئاریانیش باسی کـرد دەیگرێتـەوە، ئەگـەر بێـت و لەناو خێزانەکەدا نەخۆشییەك هەبێـت مانع بێت بۆ زەواجی خزم و کەسوکار، وەك ئەوەی نەخۆشی هەیە بە ویراسە نقلْ ئەبێت، ئەوەش دەگرێتەوە، ئەوەی کاك دکتۆر نوری ئاماژەی پێکرد، والوثائق الاخری ئـەوە توبی نیە، یشترطها القانون، ئینجا ئێستا وای لێ دێت، بۆیە دەیخەمە دەنگەوە بەڵێ دکتۆرە ئاریان، فەرموو.

بەڕێز د. ئاریان خالص شێخ جواد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر باسی ئەیدز بکەین، لەگەڵ تالاسیمیا، ئەیدز ئەوەنـدە موشـکیلە نیـە حالیـەن لـەناو کوردسـتان وەکو تەلاسیمیا، بەس تەئکید کردن لە ئەیدز دەبـێ نەفسـی شـت بێـت لەگـەڵ تەلاسـیمیای، بـەس ئـەوەی ئـەوە الامراض الساریة هەر پێویست ناکات، یەکسەر الموانع الطبیة، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئاخر ئەگەر وابێت لێرەدا بەڕەئی ئێوە ئەبێت، چونکە لێرەدا موختەصە، کاك دکتۆر فوئادیش بـا قسـەمان بـۆ بکـات لەوبارەیـەوە، ئەگـەر بنووسـرێت (مـرض نقـص المناعـة المكتسـبة والموانـع الصـحیة) ئـەوە کافیـە، فەرموو.

بەڕێز د. فؤاد احمد محمد بابان:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەڕاستیدا کە وتمان الموانع الطبیة ئەوە هـەمووی ئەگرێتـەوە، یـەعنی ڕاسـتە ئێمـە یاسـامان دەرکـردووە بـۆ تەلاسـیمیاو بـۆ نەخۆشـیە بۆماوەییـەکانی تـر، لەبـەر ئـەوە پـێم وایـە کێشـەیەك نیـە، وەزارەتـیش خـۆی تەعلیماتی هەیە، وەکو کاك خەلیلیش باسی کرد، کەوا ئەو نەخۆشیانە کامانـەن کـە دەبـێ تـەقریری تـوبی هەبێت، دیاری کراوە هیچ کێشەیەك نیە لەم یاسایەدا بەعەمەلی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کەواتە لەبەر رۆشنایی ڕەئی پزیشکی دیـارە دکتـۆرە هالـەو دکـۆر رەمـەزانیش هـەمان ڕەئیـان هەیـە، ڕەئـی پزیشکیە کاك جەمال باشە فەرموو.

بەڕێز جمال محمد قاسم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا مـن لەسـەر مەوزوعەکـەی خـۆم قسـەم هەیـە، مـن شـتێکم تـەرح کـرد، کـەوەکو واقیـع بنـەمای بـۆ چارەسەکردنی ئەم کێشەیە، گرنگی پێنەدرا، د. نوری پشتیوانی کردم حەز دەکەم ئەوە توزێك بەفراوان تر باسی لێبکەین، مەسەلەی چاکسازی و ئـەو دەورانـەی کـە لەچاکسازیا ئـە نوێنـەری بـۆ کەمکردنـەوەی ئـەم موشکیلەیە، خەڵك کە دەچێتە سجن سێ سـاڵ سجنەکە تـەواو دەکـات، بـەڵام نازانێـت لەسـەر چ گێـراوە وچ

موبەریریێك، یەعنی جاریێکی تر وەکو ئینسانیك صالح ناچیێتەوە کۆمەڵگا، لەبەر ئەوە پێویستە ئەوە چارەسەر بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە مەوزوعێکی ترە کاك جمال، ئێستا ئەو فەقەرەیە بەو شێوە، ئەوە طبي کەیە، فەرموو کاك بارزان.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە قانونی تەلاسیماکە مەنعی زەواجی نەکردووە، فەقەت بۆ ئاگادارکردنەوەیە، یەعنی مەنعێکی تێدا نیە ئەوەی تالاسیماکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو سیغەیە دەیخوێنمەوە ئەگەر بەدڵتان نەبوو ئەوجا قسەتان ئەدەمی، ئەگەر بەدڵت نەبوو، فەرموو کاك بکر.

بەڕێز بکر فتاح حسین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەندەی من دەزانم کەسبی مەناعەی موکتەسەبە بەس ئایدزنیە، مەجموعەیەك نەخوشی هەیە کەسبی مەناعەی موکتەسەبەی هەیە وەکو ئایدەز دوای ئەوە نەوعی گروپی خوێنەکەی کە ئەمانە زۆر موشکیلەی دروست دەکات بۆی، ئینجا حەقە تەحدیدی بکەن لەسەر ئەوانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەزانی چیە، ئێستا بەوە ناسراوە، بەڵام بەو سیغەیە کەسیغەیەك نووسراوە دەیخوێنمەوە لەبەر ڕۆشنایی طبیش، خیلافت هەیە کاك رمضان؟ ئەگەر سیغەکەت بەدڵ نەیە ئەوجا ڕێگات دەدەمی قسە بکە، سیغەکە دەڵێت: (یرفق البیان بتقریر من لجنة طبیة مختصة یؤید سلامة الزوجین من مرض نقص المناعة والموانع الصحیة والوثائق الاخری التي یشترطها القانون)، خیلافێکتان لەسەر ئەوە هەیە؟ دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵێتی دەستی بڵندبکات تکایە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ ئەو فەقەرەیە وەرگیرا، فەقەرەی دووەم: لیژنەی یاسایی ولیژنەی ئەوقاف خیلافیان نیە ولیژنەی داکوکی کردنی ماڤ ژنان پشتگیری پڕۆژەکەیان کردووە کە دەڵێت: یعاقب بغرامة لاتقل عن ملیون دینار ولاتزید عن ثلاثة ملایین دینار کل من اجری عقد الزواج خارج المحکمة وتکون العقوبة الحبس مدة لاتقل عن ثلاث سنوات ولا تزید عن خمس سنوات اذا عقد خارج المحکمة زواجا اخر مع قیام الزوجیة، ئەوە موتەفیقن لەسەری تەنها لیژنەی ماڤ مروڤ نەبێت کە دەڵێت عقوبەکە لە سێ ساڵ ببێتە ساڵێك و کەمترین شت ساڵێك بێت وزیاترین شت سێ ساڵ بێت، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە داوای ئەوەمان کرد کە بۆئەو پیاوەی کە بۆ ئەو کەسانەی عقد دەکەن لەدەرەوەی مەحکەمە جگە لەوەی کە ژنی دووەم ئەهێنێ ئەوەیش عقوبەی ئەوەی بۆ دابنرێت کە لە ساڵێك بۆ سێ ساڵ، یەعنی لەگەڵ غەرامەکەدا حەپسیش هەبێت، ئەوە بۆ ژنی یەکەمیش، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

باشە ئێستا موقتەرەحی تازەیە، یەعنی جیاوازە، تازەیە، ئەم موقتەرەحە تازەیە دەڵێت هەتا بۆ ژنی یەكەمیش لە لایەن لیژنەی داكۆكیكردن لەمافی ژنان، ئەگەر لەدەرەوەی مەحكەمە ژنی یەكەمیش مارە كرا، ئەوە موقتەرەحە دەبێت بیخەینە دەنگدانەوە، فەرموو كوێستان خان.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لە ئەصلی قانونەكەش ئەو عقوبە هەیە، لەئەصلی قانونەكەی ساڵ 1959 حەپس هەیە، بەڵام ئەمە من نازانم بۆ تەخفیف كراوە لەوەی كە لەحكومەتەوە هاتووە، ئەو پڕۆژەیە كە لەلیژنەی ژنانیش چووتە حكومەت خۆی هەر دوو عقوبەكەی تێدایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئێمە وتمان وباسمان كرد ئەوە لەپڕۆژەی پێشودا هاتووە دەڵێت: عقوبەكە لەشەش مانگ كەمتر نابێت یان غەرامە (300) دینار بێت، وتیشمان و شەرحیشمان كرد وتمان عەمەلیەن كەس عقوبە نەدراوە، ئەگەر بەمەعلوماتی ئێوە كەس عقوبەدرابیت هەتا ئێستا لەو پەنجا ساڵەیدا لەخاریجی مەحكەمە، كاك غەفور فەرموو.

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەراستی من لەگەڵ ئەو پێشنیارەی لیژنەی داكۆكی كردن لەمافەكانی ئافرەتاندا نیم، لەبەر ئەوەی كە ژنی یەكەم مارەدەكرێت، كابرا ژنی نەهێناوە، لەگوندێك دانیشتوونە یان لەكۆمەڵگایەك دانیشتوونە كە مەحكەمەیشی لێ نیە و خزمەكان كۆدەبنەوە بەیەكەوە دەچنە خوازبێنێ ئەو كچە وپاشتر دێنە موحكەمەو مارە دەكرێت ئەوە یەك، دوویش: یەعنی بەراستی حەق نیە بەو شێوە، ئەوەندە مامۆستایانی ئاینی ئەوەندە بە گومان بین، كە لەدەرەوە ئیش دەكەن، ئیشی غەیرە شەرعی دەكەن، خۆ دواتر زۆر جاریش هەیە كە لەمەحكەمەیش مارە بكرێت ئیلا دەیبەنە لای مەلا مارەی دەكەن، یەعنی حەقە ئێمە هەندێ رێز لەو كۆمەڵگایە بگرین و حەق نیە ئەوەندە تەهەجومیش بكەینە سەر مامۆستایانی ئاینی لەبەر ئەوە، یەعنی ئێمە هەموو شتێك بەگومان تەماشابكەین، لەیاساكانی پێشتریش هەندێ جار بەگومانەوە تەماشای ئەدای واجیبی حاكمەكان دەكرا، یەعنی بەراستی دەبێت ئێمە هەندێ ئەو شتەكان مەوزوعیانە بیربكەینەوە، ئێمە یاسایەك دەردەكەین ئەو یاسایە بۆ كۆمەڵگای كوردستانە، دەبێت شتێكی وابێت ئیمكانی جێ بەجێكردنی ئەو یاسایەش هەبێت، بەڵام ئەگەر پێشنیارەكە بۆ ئەو مەبەستە بێت كە لیژنە دەیكات، هەندێ كەس كە ژن لەدەرەوەی مەحكەمە مارەدەكەن و پاش دوو، سێ منداڵ ئینجا دەچن زەواج دەكەن، ئەوە پێشنیارەكەیان لەجێگای خۆیاندایە ئەگەر بۆ ئەو ئامانجە بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مـن جـەوابێکم هەیـە بـۆ کـاك غـەفور، تکایـە قسـەکانی ئێمـە بـا بەهەڵـەو تەشـویە وەرنـەگیرێت، ئێمـە نەمانوتووە و گومانیشمان لەکەس نیە لەدەرەوەی مەحکەمە و لـەپیاوانی ئـایینی و ەکو کـاك غـەفور باسـی دەکات، مەسەلەکە ئەوەیە کە جاری واهەیە کە لـەخاریج مەحکەمـە عەقـدی زەواج دەکرێـت، زۆری تێدایـە بـەبێ رەزامەنـدی کچـەکەیە، بـەبێ رەزامەنـدی کوڕەکەیـە، مەسـەلەکە ئەمانەیـە، مەسـەلەکە ئـەوە نیـە گومانمان لەکەس بێت ودەکرێت وئەمە لەدەستوری هەندێ وڵاتیش نووسراوە وئەو پیاوی ئاینیەی کە کوڕو کچێك مارە دەکات، ئێمە دڵنیاین کە هەر کچ و کوڕێك لەهەرێمی کوردستان لەدوای ئەوەی کە لەمەحکەمـە مارە دەکرێن هەر دەچنە لای پیاوێکی ئاینی، یەعنی پیان وایە ئەگەر نەچنە لای پیاوێکی ئاینی شـەرعیەت وەرناگرێت، دەکرێت ئـەو پێـاوە ئاینیـە کاتێـك ئـەو عەقـدە بکات کـە وەرەقـەی مەحکەمـەی پێبێـت وئـەو وەرەقـەی مەحکەمەیـە بباتــە لای پیــاوی ئــاینی، ئینجـا مــارەی کــەن، ئەمــە مــن لەدســتوری وڵاتیــك خوێندمەتەوە وکاتی خۆیشی مەناقەشەمان کردووە لەلیژنەی یاسایی کـە لەدەسـتوریش ئـەوە بنووسـرێت، هیـچ پیاوێکی ئاینی کچ وکوڕێك مارەنەکات ئەگەر وەرەقەیەکی مەحکەمەی پێنەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە ئێوە مەوزوعێکی تازەتان هێناوە پێشەوە خەریك بـوو تـەواوی بکـەین ئـەو مەوزوعـە و هێناومانتانـە سەر سفر، صبریە خان فەرمووو.

بەڕێز صبریە غفار امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەراستیدا من سەیری سەراپای ئـەم یاسایە دەکـەم دوو گـرفتی گـەورەمان پێکـەوە تێکـەڵ کـردووە، یەکـەم: گرفتی باگراونـدێکی تـاکێکی ئـەم کۆمەڵگایـە کـە تـەغیرێکی جـذري، سـەقافی، کلتـوری، کۆمەڵایـەتی دەوێـت ودەمانـەوێ لەئەساسادا هەمووی جێ بکرێتەوەو تەرتیب بکرێت، من یەك نموونە بۆ جەنابتان دەهێنمـەوە، لەسەراپای هەموو هەرواماندا کویەیەك بێنە کۆمەڵێك لـەم دیاردانـە کـە کچان تیـادا دەچەوسێنەوە بـەدی ناکرێت، گـەورە بەبچووك، شـیربایی، لەسـەر بێشکەمارەکردن، فرەژنـی، نـادر حاڵاتمـان هەیـە، بـۆ؟ چـونکە سـەقافەی جـذري تێـادابووە، کاریگـەری، بـۆ نموونـە لـە کۆیـە مـەلای گـەورە چ تەئسـیراتێکی گـەورەی بەجێهێشتوە لەسەر ئەو شوێنە، لەهەورامانا ئەو سەقافە ئیسلامیە بوەتە جذورێکی باش، رۆڵ و کاریگەری بینیوە، ئێمە ناتوانین بەغەرامەو بەعقوبە و بەسجن ئەم شتانە چارەسەربکەین، باشە من شتێك ئاراستەی ئەم خوشکە بەڕێزانـە دەکـەم، لیژنـەی مـافی ئافرەتـان، ئـەو ئافرەتـەی شـووی کـردووە بەرەزامەنـدی خـۆی لەدەرەوە، عەقدی لەگەڵ پیاوێك کردووە لەبەر کەمی ئاستی سەقافەی، لەبەر نەگونجانی، لەبەر بەنەزەرور زانینی، هەتا ئێستا لەرووی کۆمەڵایەتی و رۆشنبیریەوە وامان نەکردووە کە ئەم عەقـدە لـەناو مەحکەمـەدا زەرورە، دەبێت ببێت، ئێستا سەقافەکە وردە وردە دروست دەکرێت وبەراستی مـن لـەو رۆژانـەدا پرسـیاری زۆرم کردووەو دەڵێن نیسـبەیەکی زۆر بـاش دروسـت بـووە، ئێمـە جـاری وا هەیـە 15٪ یـان 10٪ حاڵاتمـان هەیـە لەوانـە وردە وردە، تەدریجیـەن ئەمـە چارەسـەردەکرێت، باشـە کـە پیاوێـك غەرامـەدەدات لەحیسـابی منداڵەکانی و ژنەکـەی نیـە؟، پیاوێـك سـجن دەکرێت لەحیسابی ژنەکـەی ومنداڵـەکانی نیـە؟، بەراسـتی بـا

وردترو عميق تر بچينه ناو مەوزوعەو بەديديكى مروڤ دۆستانە ليى بدويين نەك يەك جانبى بۆ ئەوەى مافى هەموو كەسێكى تێدا پارێزرابێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

كوێستان خان فەرمووو.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

ئێمە حەقى خۆمانە بەنوقتەى نيزامى قسەبكەين لەبەر ئەوەى صبريە خان هجوميكى ناڕواى كردە سەر ليژنەكەمان، ئێمە ئەوە حەڤدە ساڵە ڕێكخراوەكانى ژنان خەباتى بۆ دەكەن، زۆر ورد، زۆر بەمروڤ دۆستانە ئيشى لەسەر دەكەن، ئێمە لە بيدايەتى مەسەلەكانەوە كە قسەدەكەين لە ديدێكى ئينسانيانەوە لەسەر پرۆژەكە قسەدەكەين، لەمادەى سێوە هەتا ئێستا، لەديدێكى ئينسانياەوە و تەئكييديشمان كردوەتەوە وساڵێك لەليژنەكەى خۆمان بەئامادەبوونى ڕێكخراوەكانى ژنان، ڕێكخراوى كۆمەڵگاى مەدەنى، كۆمەڵێك حاكم كۆمەڵێك شەريعەتناس هاتوونەتە ئەيرە وئەو پرۆژەمانە نووسيوە، زۆر بەوردى و زۆر بەمروڤ دوستانە تەعامولمان لەگەڵيا كردووە وەنەبێت ئێمە خەڵكى ورد نەبين ومروڤ دوست نەبين، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

كێ دەيەوێ قسەبكات لەسەر ئەو مەوزوعە ناوى دەنووسم، موقتەرەحێكى تازەيە، ليژنەى ژنان هێناويتى، دەڵێت: زەواجى يەكەميش لەدەرەوەى مەحكەمە دەبێت ئەوەى مارەى دەبڕێت، پياوە ئاينيەكە، مامۆستاكە، سزابدرێت، ئەوە موقتەرەحێكى تازەيە، كێ دەيەوێ قسە بكات؟ كاك محمد حكيم فەرمووو.

بەڕێز محمد حكيم جبار:

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن.

من ڕاپۆرتێكم لەبەرەستە، ڕاپۆرتى ليژنەى داكۆكى لەسەر مافى ئافرەتان، لەدوێنيوە تەماشادەكەم، لەگەڵ ڕێزمدا تەبعەن بەمافى خۆم دەزانم ئەو ڕەخنەيە بگرم، خوشكان تەرحى تازەيان پێيە كە لێرە نەنووسراوە، من چۆن بزانم ئەو پێشنيارانەيان هى ليژنەكەيانە كە كۆبوونەتەوەو ئەوەيان تەرح كردووە، يەعنى ڕاپۆرتێكم لەبەردەستە لەدوێنێوە هيچ ئەوەى تێدانيە، بۆ هەر مادەيەك سێ شتى تازەيان پێيە، ئايا ئەوە موخالەفەى عورف نيە؟ دووەم: داوا لەجەنابتان دەكەم يان زۆر مەرن بيت ، يان زۆر توند بيت، كەناو دەنووسيت، دواى ناو نووسين كەس هەڵنەسێتەوە، يەعنى ڕۆژێك زۆر توندى، دەستت خۆشبێت، ڕۆژێكيش زۆر نەرميت، هەم دستت خۆشبێت، بەڵام پێم وايە لەو نێوانەدا هەندێك وەسەت بە، بۆ ئەوەى نەوعە عەدالات بەرپابێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى ئەنجومەن:

ئەگەر هەمووتان موافيق بن، بەتوندى ناڵێم من ، بەڵام بەزەبتى دانيشتنەكە، من مەمنونم، بەڵام هەريەكە لەديدى خۆيەوە تەماشاى دەكات، هەر يەك پێى وايە ئەو حەقە وەكو لێدوانەكان، لەلێدوانەكانيشدا نەفس شتە، لەبەر ئەوە تۆيش لێرە دابنيشى نەفس شت دەكەيت، ئەمڕۆ لەم جەلسەيەدا تەنها نوقتەى نيزاميە،

چەندکەس بەناو نوقتەی نیزامیەوە قسەی کرد؟ هەمووی رەدانەوەبوو، فەرموو لیژنەی داکوکی کردن لە مافی ژنان و ئافرەتان بۆچی لەراپۆرتەکەتانا نەهاتووە؟ ئایا ئەوە رەئی هەمووتانە یان نا؟ وقسەکەی کاك محمد حکیم راستە، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەم دوو مادەیەدا دوێنێ پەخشان خان ئیشارەتیشی پێدا، وتی ئەم پێشنیاری تازەیە لەلایەن کۆمەڵێك رێکخراوەوە بۆمان هاتووە، ئیشارەتی پێدا، بەیارمەتیت صبریە خان تۆ قسەی خۆت کرد مەجال بدە با ئێمەیش قسەی خۆمان بکەین، ئینجا تۆ قسەبکە، ئێمە دوێنێ پەخشان خان ئیشارەتیشی پێدا، وتی ئەم پێشنیارانە لەکۆمەڵێك رێکخراوەوە بۆمان هاتووە و ئیزافەیە وئیشارەتیشمان پێداوە، وتی تازەیە وئیزافەیشمان کردووە و، ئێمە وەکو خۆمان پشتگیری دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەکسەریەتی لیژنەی ژنان موناقەشەتان کردووە لەبەینی خۆتان کە تەرحی بکەن؟ کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەکرێت ئێستا لێیان بپرسن، چونکە ئەمە پێشتر، جارێکی کە لیژنەی ژنان پێش ئەوەی کە یاسای باری کەسی ئێمە پرۆژەکەی بۆ دارێژین، لیژنەی ژنان بەکۆی دەنگی هەموومان ئەم پرۆژەیەمان جارێك داوە بەسەرۆکایەتی پەرلەمان، بەڵام دواتر ئێوەی سەرۆکایەتی پێتان راگەیاندین لەبەر ئەوەی هەموارکردنەکە پارچە پارچە نەبێت، هەمووی دەکەین بەیەك، ئەگینا ئەمە پیشتر جارێکی تر بەجیا و بەئیمزای هەموو ئەندامانی لیژنەی ژنان دراوەتە سەرۆکایەتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەهەر حاڵ ئێستاکە ئەمە موقتەرەحێکی تازەیە هاتووەتە پێشەوە لەبەر رۆشنایی ئەم موناقەشاتانە، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر مەوزوع موقتەرەحات بێ، بەراستی ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی، ئێمەش موقتەرەحاتێکی زۆرمان هەیە لەسەر ئەو یاسایە، ئێمە هەر هەموومان دانیشتووین و مامۆستا زەلی لەوێ بوو و هەموو لیژنەکان لەوێ بوون، مامۆستا زەلی تەرحی ئەوەی کرد و گوتی: وەڵلاهی من پرۆژەیەکم لە دەستە بە نیسبەت قانونی ئەحوالی شەخسی لە ئەلفەوە بۆ یاء ، پرۆژەیەکی موتەکامیلم لەدەستدایە، خوزگە ئەو پرۆژە موتەکامیلە بهاتبا ئێستا لێرە گفتوگۆی لەسەر بکرابا نەك بەو شێوەیە، بەڵام ئێستا بە قەناعەتی شەخسی خۆم، ئەگەر ئێمە لێرە موقتەرەحێك وەربگرین خاریجی پرۆژەکە بێت، ئێمە رەنگە تووشی هەڵە بین لەو یاسایە و یاسایەکە سەقەت دەردەچێت، بۆیە بە حەقیقەت و لەبەر ئەوەی لە راپۆرتەکەش نەهاتووە، حەق وایە ئێمە پابەندی راپۆرتەکانی خۆمان بین و لەسەر ئەو ئەساسە موناقەشە بکەین، نەك ماددەیەك بێنین وقانونەکەشمان لێ سەقەت بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێروان عەفوم دەكەی قسەكەت وەكو مەبدەء وایە، بەڵام لە نەتیجەی موناقەشە كە دوو كەس یان سێ كەس پێشنیارێك بكات دەبێتە پێشنیار بەناوی لێژنە نا، زۆربەی ئەندامانی لێژنە وەكو ئەندامانی پەرلەمان ئەو پێشنیارەیان هێناوەتە پێشەوە كە دەڵێ من پێویست ناكات بیخەمە موناقەشەوە، بەڵام چونكە زۆر روونە، لێژنەكە دەڵێ وەكو نازناز خان وتی و پەخشان خان و سۆزان خان دەستی هەڵگرتووە، ئەوە سۆزانە و ئەوە كوردستانە ئەوانە ئەكسەریەت وانە و دەڵێ زۆر موناقەشەمان كردووە، دەڵێ بەندێك هەبێت بۆ جاری یەكەمیش ئەگەر بێت و لە دەرەوەی مەحكەمە مارە بڕا عقوبە بدرێت یان ئەصڵی ماددەكە بمێنێتەوە كە دەڵێت ئەو عقوبەیە بدرێت لە شەش مانگی حەبس كەمتر نەبێ و غەرامە 300 دینار، لە ئەصڵی هینەكە دەڵێت یان غەرامە یان حەبس، ئەوان دەڵێن با هەردووك بێت، ئێستاكەش لە پەرلەماندا ساڵی 2001 ئەوە هەموار كراوەتەوە، ئەوەی لە 2001 كە ئێستا ساریە لە كوردستان دەڵێ (یعاقب بالحبس مدة لاتقل عن ستة اشهر و لا تزید عن سنة او بغرامة لا تقل عن 3000 دینار و لا تزید عن 5000 دینار كل رجل عقد زواجه خارج المحكمة)، موفتەرەحی ئەوانە دەڵێ: ئەو (او) ببێتە (و) یەعنی هەردووكی بگرێتەوە، كێ لەگەڵ ئەو موفتەرەحە تازەیەی داكۆكی كردنی مافی ژنان و ئافرەتانە با دەستی بڵند بكاتەوە تكایە؟ كێ لەگەڵدا نیە؟ نوقتەی نیزامی فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

كۆمەڵێك نوقتەی نیزامیم هەیە و داوای لێبوردن دەكەم دەبێ قسە بكەم، بەداخەوە پێش رەئی دانەكان هەر چ فەقەرەیەك ئاراستەی گفتوگۆكان بەلایەكدا دەروات كە تەبیعی نیە، دەیكەنە ململانێی ژن و پیاو، دەیكەنە ململانێ عەلمانیەت و ئیسلامیەت، ئەنواعی ململانێ دروست دەبێت ئاراستەكە دەگۆردرێت، ئێستا بۆ نموونە من یەك یەك باس دەكەم، كاك شێروان لەگەڵ رێزم بۆی هەڵدەستێ و دەڵێ بریا ئەوەمان نەكردبا و جەنابی شێخ زەلی پرۆژەیەكی پێ بوو لەوە موتەكامیل ترمان هێنابایە، ئەوە ئەو موشكیلاتانەش حەل دەبوو، ئایا شێخ زەلی پرۆژە تەقدیم بكات یان سەرۆكی لێژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان و ژنان؟ ئایا ئەندام پەرلەمانێك لە پێشترە یان شەخسێك با عەلامەی دەهەریش بێت؟ ئێمە بۆ لێرە نرخی ئەندام پەرلەمانەكانی خۆمان كەم بكەینەوە؟ لێژنەیەكی زۆر كارا بە پشت بەستن بە كۆمەڵێك رێكخراوی كۆمەڵگەی مەدەنی و حوزوریشمان دوو رۆژ لەسەر یەك لێرە بینی، ئەوە بەشێك لە موجتەمەعی ئێمە داوای ئەو گۆڕانكاریانە دەكات، بۆ دەبێ ئێمە بە ئاراستەیەكی دیكە ببەین و مەلایەك لە دەرەوەی ئەو پەرلەمانە لەگەڵ رێزم حەز دەكەی با عەلامەی عالەمیش بێ، بەڵام ئەوەی هی خۆمان لە پێشترە نەك ئەوە، ئەوە نوقتەی نیزامی یەكەم، جەنابی شیخ فەتاح و كاك غەفور هەر لە خۆڕا ژنەكانی ئێمە و ئافرەتەكانی ئێمە هیچیان نەگوتووە و ئەو تانە و تەشەرەی دەخەنە پاڵیان گوایە ئیهانەی پیاوانی ئایینیان كردووە، رۆژێك لە رۆژان ئێمە كە نیوەشمان مەلا زادەین دانیشتووینە لێرە یان كەسوكارمان

مەلان، باشە کەی ئێمە ئیهانەی مەلامان کردووە؟ دوایی ئێمە باس لە قانونێك دەکەین، کە ئەو قانونـە کـە ئەوەی موخالیف و سەپێچکارە بەدەرجەی یەك پیاوانی ئـایینی یـاخود مەلایـەکانن ئەوانـەی کـە عەقدەکـە دەکەن، دایك و باوکانن، ئێمە باسی دایك و باوکانیشمان کردووە، ئایا ئەوە بووە مەعنای ئەوە کە ئێمە دژی دایکایەتی و دژی باوکایەتین؟ یان کە دەڵێین خێزان دەبێ رێك بخرێ، ئەوە یەعنی ئێمە دەمانەوێ شیرازەی خێزان تێك بدەین؟ بۆ شتەکان دەبێ بە ئاراستەیەکی تردا بڕوات؟ خۆمـان هـەموومان شاهیدین هـەر ئـەو ئاراستە و جەوەکە کە دەگۆڕدرێ تەئسیر دەکاتە سەر دەنگدان و شێوەی دارشتنی قانونەکەو، لەگەڵ رێزم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

جارێ ئەوەلەن تەسویت کرا، دووەمیش: من خۆم روونکردنەوەیەم دا، پێویست نەبوو جەنابت وا بڵێ، خۆم جوابی کاك شێروانم دایەوە کە وتم ئێمە و سێ ئەنـدامی پەرلـەمانیش پێشـنیارێك دێننـە پـێش دەیکەینـە پێشنیار و دەیخەینە دەنگەوە، ئەوەی پێویست نەدەکرد بیڵێـێ، چونکە مـن جـوابم دایـەوە، دووەمـیش مـن دوو جاریش و سێ جاریش رێگەم دایە کوێستان خان رەئی خۆیدا و زۆریـش بـە روونـی و بـە ئاشـکەرایی و ئەو ماددەیەش کە قبوڵ نەکرا، لە راستیدا من نەمویست رەئی خۆم بدەم نەوەك تەئسیر لە هەندێ بـرادەر بکـات و ئەوانـە، ئـەو ماددەیـە زۆر تەبیعیـە، نیگـەران نـەبی لەسـەر ئـەوە، خـۆ چـی وتـووە؟ ئیلغـای ئـەو ماددەیەی نـەکردووە کـە پـێش سـەعاتێك ئیقرارمـان کـرد، وتمـان ئەگـەر بـە ئیکـراه بێـت باتیلـە و حـوکم دەدرێت، ئەوە مارە بڕینێکی تەبیعیە و عادەتێکە خەڵك دەچێت کچەکەی مارە دەبڕێ لـە لایـەن مـەلا، زۆر تەبیعیە دوو مانگ پێشتر دەچێتە مەحکەمە و ئەوەش موخالیفە، ئێستا قـەرارمان دا ئـەوەش نـابێ بکـرێ، دەبێ ئەوەل جار بچێتە مەحکەمە، بەڵام تاوەکو خەڵکەکە تێـدەگات لـە ئێسـتاوە حاڵـەتێکی زۆر تـەبیعی و زۆر ئاسایی و نۆرماڵ لەگەڵ قانون بگونجێت، تۆ زیندانی باویتە ناوی، ئەوە قورسە، رۆیی و دەنگمان بۆ دا، بۆیە ئەو شەرحەی دەکەم، ئەگینا دەیانگوت تەئسیری لێ کردووە، ئەوە مانای وا نیە کە ئێمە پێشتر گوتمان ئـەوەی بـە ئیکـراه زەواجـی دەکـات سـاڵەکانمان دیـاری کـردووە و باتیلـە و ئەگـەر پاشـی ئـەوەی کـە دەگوازرێتەوەش مەوقەفە ئەوەمان هین کردووە و لە هینەکان هەمووی سزا دەدرێن، ئەوەی کە ئێستا باسی دەکەین فەقەت ئەو حاڵەتانەی بۆ زەواجی یەکەم نەك دووەم، ئـەوەی دووەم ئێسـتا دێـین و باسـی دەکـەین، زەواجی یەکەم لای مەلا کە سجنی تێدا بێت یان نا؟ ئەوە دەنگتان بۆ نەدا تەنها مالیەکـە، لەبـەر ئـەوە دژی یاسا نیە زۆر لە حەقیقەتدا موخالەفەیـەکی قانونیـە و عقوبەکـە زۆر هـین دیـاری کـراوە، لەبـەر ئـەوە زۆر نیگەران مەبن کە ئەوە هین بووە، شتێکی گەورە نیە بڵێین مافی ژنان پیشێڵ کراوە، دوا قسەشم بۆ جەنابت ئەوەیە ئاراستەی ئەوە مەکەن کە ژن و پیاو، لێرەدا زۆرینەی دەنگ بۆ ئەو پـرۆژەی کـە لـە لایـەن لێژنـەی داکۆکی مافی ئافرەتان و ژنان درا زۆرینەیان پیاون، ئاخیر دەنگدانیش ئەگەر سەیری بکـەین، ئـەوەی دەنگـی بۆ دا بۆ ئەو پرۆپۆزەلە تازەیە پیاو زیاتر بوون، بۆیە ئەو جوملەیە وارید نیە، عەفوم دەکەن، ئێستا دێینـە سەر فەقەرەی یەکەم دەنگمان بۆ دا، فەقەرەی دووەم موقتەرەحی کاك هین دەنگی نەهێنا، فەقەرەی دووەم کە لێژنەکان موتەفیقن لەسەری، (یعاقب بغرامة لا تقل عن مليون دينار و لا تزيد عن ثلاثة ملايين دينـار

كل من اجرى عقد زواج خارج المحكمة و تكون العقوبة الحبس مدة لا تقل عن 3 سنوات و لا تزيد عن خمس سنوات اذا عقد خارج المحكمة زواجآ اخرآ مع قيام الزوجية)، یەعنی ئەوە ئەگەر دووەم بێت، نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز زرار طاهر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من تەنیا یەك پرسیارم لە جەنابتان هەیە، تەبعەن زۆر مارە کردن هەیە، مەسەلەن پێش ئەوەی بچنە مەحکەمە، بە خۆشەویستیە، پێش ئەوەی بچنە دادگا، ئایا ئەوەش دەگرێتەوە؟

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دەرەوەی مەحکەمە بە پێی ئەو قانونە تازەیە باتیلە، بەڵام ئەگەر زەواجی یەکەم بێت ئەوە غەرامەیە، ئەگەر زەواجی دووەم بێت ئەوە تەنیا حەبسە، زەواجی دووەم بێت لە دەرەوەی مەحکەمەش بێت.

بەڕێز زرار طاهر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مەسەلەن ئێستا زۆر کوڕ و کچ هەیە پێش ئەوەی بچنە مەحکەمە شەو دەچن بۆ لای مامۆستایەك بۆ ئەوەی ئەو مەلایەیە پێی ناخۆش نەبێ دەچن مارە کردنەکەی تەواو دەکەن، دوایی کە مارەکردنەکەیان تەواو کرد دوو رۆژ و سێ رۆژی پێ ناچێ دەچن لە مەحکەمە دەیکەن، ئایا شمولی ئەوانە دەکات؟

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر بێی لە رووی رەسمیەوە، بەڵێ ئەوانیش شمول دەکات، بەڵام لە رووی شەرعیەوە نەخێر، لە رووی شەرعیەوە جائیزە، بەڵام ئێمە لێرە باسی قانون دەکەین، باسی قانونی ئەحوالی شەخسی دەکەین، بە پێی ئەو قانونە دەریدەکەین، هیچ زەواجێك لە دەرەوەی مەحکەمەی شەرعی ناکرێت، باسی مەئزونیان کرد منیش تەئیدی ئەوە دەکەم کە دەسەڵاتی دادوەری پرۆژەیەك تەقدیم بکات بۆ ئەوەی سیستەمێك دابنێن کە کار ئاسانی بکات، رەنگە ئەوە هەندێك زەحمەت بێت ئەو جێبەجێ کردنی ئەو پرۆژەیە، خۆی ئۆتۆماتیکیەن وای لێ دێت لە مەحکەمە مارەببڕن و پاشان لە لای مەلا، بەڵێ کاك زانا نوقتەی نیزامی.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئایا مەلا شەرعیەت دەداتە قەراری مەحکەمە بۆ ئەوەی لە پاش مەحکەمە بچێ بیکات؟ یان مەحکەمە شەرعیەت دەداتە ئەوەی کە مەلا کردێتی؟ ناکرێت لە دوای مەحکەمە بچێتە لای مەلا، ئەوە یەك، دووەمیش ، ئەگەر قەصدی لێژنەی داکۆکی مافی ئافرەتان و ژنان بێت بەس لەبەر ئەوەی غەدر دەکرێت و حیسابی شرووتی عەقد ناکرێ، بە پێی ئەو قەصدی شارع ئەوەی قەصدی شارع بێت دەبێ بڵێین: بخلاف احکام هذا القانون، یەعنی ئەگەر لە خاریجی مەحکەمە بوو بە خیلافی ئەحکامی ئەو قانونە کرا ئەوجا عقوبەکە بیگرێتەوە، چونکە ئەوە وەکو کوێستان خان شەرحی کرد، لەبەر ئەوەیە کە هەندێ خروقات هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تا کاك زانا ئەوە بۆ ڕێکخستنی ئەو مەوزوعەیە، لە مەحکەمە عەفوم دەکەی، مارە بڕین قانونیە و شرعیە، چونکە مەحاکم قازیە و دەسەڵاتی شەرعی و قانونیشی هەیە ، بەڵام هەندێ کەس هەیە نەفسیەن لای مەلایەکە مارەکە دەبڕێت پێی وایە نوقسانیەکی هەیە، لە مەحکەمەی دەبڕی، بەڵام بۆ جانیبە نەفسیەکەی خۆی و جانیبە ئیجتیماعیەکە خۆی ئەتوانێ، بەڵام پێش ئەوەی لە مەحکەمە کە مارەی ببڕێت بۆی نیە لە دەرەوە مارە ببڕێت، ئەگەر شتێکی ترت نیە کاك خۆرشید دەمەوێ بیخەمە دەنگەوە، فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مەوزوعی مارە کردنی ژنی یەکەم کە بە رەغبەتی خۆی هێناوەیەتی و بە ئیکراه نەبێ، سزای لەسەر بێ تا نەچێتە مەحکەمە و کارەساتێکی گەورەمان بۆ دروست دەکات، ئەو لادێیەی کوردستان و شارەکانی کوردستان لە پایتەختی کوردستان ئەوە تەنفیز ناکرێ، ئایا لە گوندێکی سەر حدوود ئەوە دەکرێت دەبێ ئیلا لە قازی؟ مارە شەوێ دەیکات بە رەزامەندی هەموو لایەکە و بە ئیکراە نیە، یەعنی رۆژی مەحکەمە هەر ئەو کارەی دەبێت بچێت خەڵك بگرێ، تکام وایە بیر بکەنەوە لەو مەوزوعە، ئەوە ئەوەندە ئاسان نیە، هەموو کەسێك بێتە مەحکەمەی بە ئیکراە بێت لەگەڵتانم، بەڵام بە رەغبەتی هەموو لایەك بێت مەلا مارەی دەکات، ئەوە کارەسات دروست دەکات، مەحکەمەی ئێمە موشکیلەمان بۆ دروست دەکات.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس کاك خورشید، ئێمە ئاماژەمان پێکرد رەنگە جەنابت ئینتیباهت نەکردبێ یان لێرە نەبووی، ئەو قانونە 50 ساڵە جێبەجێ دەکرێ، 49 ساڵ پێش ئێستا موشەریعی عێراقی ئەو قانونەی دەرکردووە لە هەموو مەحاکیمی شەرعی جێبەجێ دەکرێ، ئەو وەختی دەڵێت: یعاقب بالحبس مدة لا تقل عن 6 اشهر و لا تزید عن سنة، او بغرامة..........کل رجل عقد زواجه خارج المحكمة، 50 ساڵە ئەو قانونە هەیە خۆ شتێکە لە گیرفانمان دەرنەهێناوە، دوایی لە 2001 پەرلەمان هاتووە جارێکی تر تەئکیدی لەسەر کردووە، ئێستاش ئەو هەموار کردنە تەئکیدەکی ترە بەرەو زیاتر بەبیر هێنانەوەیە و توندکردنیشە بە سەریەکەوە، دەیخوێنمەوە و دەیخەمە دەنگدان، فەرموو.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو بڕگەیەی زەواج خاریجی مەحکەمە موقارەنەی بکەن بە بڕگە سێ هەندێ شەرت و شرووتمان داناوە، حوکمەکە لەوێ جیاوازە، لەوێ دەڵێ: (لا یجوز الزواج باکثر من واحدة الا بأذن القاضي و یشترط......) هەندێ شەرت و شرووتی هەیە لە خوارەوە .

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوەی گوتمان ئیکراهە و بە زۆرە و شتێکی ترە، ئەوەی وتمان و باسمان کرد دوێنی و ئەمڕۆ ئەو زەواجە بە زۆرە، ئەوە بە رەغبەتە، ئەوەی لێرە باسی ئەوەی دەکات، دەرەوەی مەحکەمە عەقدی زەواجەکە لە دەرەوەی مەحکەمە ئەگەر شرووتیشی تێدا بێت نابێ لە دەرەوەی مەحکەمەی بیکات، حالەتی یەکەم و حالەتی دووەمیش، ئەوە فەرقی هەیە ئەوە فەقەت باسی ئەوە دەکات مەنع کردنی زەواج لە دەرەوەی مەحکەمە، زەواجی یەکەم و دووەمیش، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە هەر لێرە، یەعنی سێ ، چوار لایەن موناقەشە کرا، موناقەشە ئەکرێ و دێینە سەر لایەنێکی دیکە و ئەگەڕێینەوە سەر موناقەشەی ئەوەی تر، پێم وایە ئەوە خیلافی نیزامی بەڕێوەچوونی جەلساتەکانە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەللا ئەوە راستە، بەلأم منیش وا بزانم ئێوەش لە پەیڕەو لاتان داوە وەکو لێژنە، پرۆژەیەکتان هێنا و لێتانم قبول کرد و دەنگیشمان لەسەر دا، فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوە یەکەم جار نیە لەم مینەصەیە لێژنەی قانونی و لێژنەکانی تر لەم مینەصەوە پێشنیاری تازەیان کردووە، ئەوە یەك، دوو: ئەو پرۆژەیە لە $9/10$ لێرە خوێندرایەوە و لێژنەی داکۆکی ماڤی ئافرەتان و ژنان تەقەیودەن بە نیزامی داخیلی پەرلەمان $9/16$ کۆبوونەوەی کردووە و تەقریرەکەی خستووە خزمەتی ئێوە و ئەندامانی پەرلەمان، بەلأم شتی تازە کە ئەوەندە دواخرا، شتی تازە هاتووە و تەقاریری لێژنەکانی ترمان دیت، لەبەر ئەوە ئەوە یەکەم جار نیە شتێ لەم مینەصەیە پێشنیاری تازە ئەوترێ.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پێشنیارەکەی ئێوەمان قبولێ کردو خستمانە دەنگەوەو دەنگی نەهێنا، ئەوە یەك، دووەم: دیسان دەیلێمەوە بەداخەوە ئەو قسەی کە کاك محمد حەکیم کردی کە داوای لێ کردین زەبتی بکەین، لە هەردوو حالەتدا دەستی خۆش بێت، من لە یەك حالەتدا دەستم خۆش بێت کە زەبتی دەکەم، کە تەساهولم کرد یاخوا دەستم خۆش نەبێ، بەلأم خەتای ئێوەشە عاجز دەبن و منیش رێزتان هەیە نامەوێ عاجزتان بکەم، هەر لە یەکە یەکەتان و کەستان عاجز ناکەم، هەر یەکە کە داوای قسە دەکات و ناتانەدەمێ لە دڵی خۆتان گرژ دەبن و جەنابیشت دوور نی لەوە، تۆش عاجز دەبی، کاکە ئەوە زۆر موناقەشە کرا، ئەم خاڵە دەخەمە دەنگەوە،تەواو مناقەشەکە تەواو،دەخوێنمەوەو دەیخەمە دەنگەوە، (یعاقب بغرامة لاتقل عن مليون دينار ولا تزيد عن ثلاثة ملايين دينار كل من اجرى عقد الزواج خارج المحكمة وتكون العقوبة الحبس مدة لاتقل عن ثلاثة سنوات ولا تزيد عن خمس سنوات إذا عقد خارج المحكمة زواجا أخر مع قيام الزوجية) کێ

لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ سوپاس، کێ لەگەڵدانیە دەستی بەرز بکاتەوە؟ سوپاس، بە ئەکسەریەت قبوڵ کرا، ئێستا هەردوو فەقەرەکە لە ماددەی پێنجەم هەموارکردنەکە، دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟سوپاس، کێ لەگەڵ دانیە دەستی بەرز بکاتەوە؟ سوپاس، بە ئەکسەریەت دوو فەقەرەکە لە ماددەی دە هەموار کرا، کە لێرە لە پرۆژەکە ماددەی حەوتە، ماددەیەك هەیە زۆر کورتە فەقەرەیەکە، پرۆژەی حکومەت دەڵێت ماددەی 19 وەك خۆی بمێنێتەوە، وەکو دانراوە، کە ئەسڵ پێویستی نەدەکرد بخرێتە ناو پرۆژەکەوە، کە حکومەت گوتوویەتی وەك خۆی بمێنێتەوە دەستی لێمەدەن، چ خیلافتان لەسەری هەیە لیژنەی داکۆکی کردنی ژنان، کەواتە دەیخەمە دەنگەوە کێ لەگەڵدایە ماددەی 19 وەك خۆی بمێنێتەوە دەستی بەرز بکاتەوە؟ سوپاس، کێ لەگەڵدانیە دەستی بەرز بکاتەوە؟سوپاس، وەك خۆی مایەوە، کۆبوونەوەکە دوا دەخەین بۆ بەیانی سەعات دە، زۆر سوپاستان دەکەم، بەخێر بێن سەرچاو.

عونی کمال بزاز	**محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)**	**عدنان رشاد مفتی**
سکرتێری ئەنجومەنی نیشتمانیی	**جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**	**سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان – عێراق**	**کوردستان - عێراق**

هەرێمی کوردستان - عێراق
ئەنجومەنی نیشتمانیی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆڵەکان

٥٠

ساڵی/ ٢٠٠٨ – بەرگی پەنجا

چاپی یەکەم/ ساڵی ٢٠٠٩

پێڕیست

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (١٣) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە ٢٠٠٨/١١/٥ ل٥

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (١٤) خولی دووەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە ٢٠٠٨/١١/٦ ل٣٢

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (١٥) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە ٢٠٠٨/١١/١٢ ل٥٩

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (١٦) خولی دووەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە ٢٠٠٨/١١/١٣ ل١١٩

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (١٧) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە ٢٠٠٨/١١/١٧ ل١٨١

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (١٨) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە ٢٠٠٨/١١/٢٤ ل٢٢٧

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (١٩) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە ٢٠٠٨/١١/٢٦ ل٣٠٢

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (٢٠) خولی دووەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە ٢٠٠٨/١٢/١ ل٣٦١

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (٢١) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە ٢٠٠٧/١٢/٢ ل٤١٥

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (٢٢) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە ٢٠٠٨/١٢/٣ ل٤٨١

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (٢٣) خولی دووەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە ٢٠٠٨/١٢/٤ ل٥٢٣

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (٢٤) خولی دووەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە ٢٠٠٨/١٢/٣٠ ٥٦١

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی (١٣)

چوار شەممە ڕێكەوتی ٢٠٠٨/١١/٥

كاتژمێر (١٠،٣٠)ی سەر لە بەیانی ڕۆژی چوار شەممە ڕێكەوتی ٢٠٠٨/١١/٥ ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستانی عێراق بە سەرۆكایەتی بەڕێز عدنان رشاد مفتی سەرۆكی ئەنجومەن و, بە ئامادەبوونی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی) جێگری سەرۆك و, بەڕێز عونی كمال بزاز سكرتێری ئەنجومەن بەوەكالەت, دانیشتنی ژمارە (١٣)ی خولی دووەم, ساڵی (٢٠٠٨)ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمی برگە (١) لە مادده (٢٠) لە پەیرەوی ناوخۆی ژمارە (١)ی هەموار كراوی ساڵی ١٩٩٢ی ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستانی عێراق، دەستەی سەرۆكایەتی ئەنجومەن بڕیاریدرا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە (١٣)ی خولی دووەمی هەڵبژاردن لە كاتژمێر (١٠،٣٠) ی پێشنیوەڕۆی ڕۆژی چوار شەممە ڕێكەوتی ٢٠٠٨/١١/٥دا بەم شێوەیە بێت:

١- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو وگفتووگۆكردنی پرۆژەی هەمواركردنی یاسای باری كەسی ژمارە (١٨٨)ی ساڵی ١٩٥٩، كەلەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشكەش كراوە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان، دانیشتنەكەمان دەكەینەوە بەرنامەی كار:

١- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو وگفتووگۆكردنی پرۆژەی هەمواركردنی یاسای باری كەسی ژمارە (١٨٨)ی ساڵی ١٩٥٩، كەلەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشكەش كراوە.

داوا لە ئەندامانی لیژنەی تایبەتمەند دەكەم، وەكو هەمووجارێك بێن لەشوێنی خۆیان دابنیشن، داوا لە لیژنەی یاسایی ئەكەم، لە ئەصڵی پرۆژەكە ماددەی ٢٣ بخوێننەوە كە لەوێوە وەستاین، دوایش ڕەئی لیژنەكان.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

الفصل الثاني

نفقة الزوجة

يوقف العمل بالمادة الثالثة والعشرون ويحل محلها مايلي:

تجب نفقة الزوجة على الزوج، و في حالة يسار الزوجة تكون المسؤولية مشتركة.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ڕەئی لیژنەكان لەسەری تكایە، فەرموون لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان و ژنان لەسەر ئەو ماددەی بیست وسێیە.

بەڕێز بەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ مەشروعەکەین، هیچ تێبینیمان نیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی یاسایی ڕەئی ئێوە.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە برگەی (١١)ی ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی کە تایبەتە بە ماددەی (٢٣) لە ئەصڵی یاساکە، کە دەبێت بە ماددەی (٨)ی پرۆژەکە، لیژنەی هاوبەش بە زۆرینەی ئەندامان بە باشیان زانی کەوا ئەو عیبارەیە زیاد بکرێت، اما فیما یتعلق بالمادة الثالثة والعشرین من القانون والتی ستصبح المادة الثامنة من المشروع فان اللجنة المشترکة تؤیدها بالاکثریة بعد اضافة عبارة ﴿ إن رضيت بها ﴾الى الفقرة (١) منها کالآتی:

المادة الثامنة: (یوقف العمل بالمادة الثالثة والعشرین من القانون ویحل محلها مایلی:

١ـ تجب نفقة الزوجة علی الزوج وفی حالة یسار الزوجة تکون المسؤولیة مشترکة إن رضيت بها، واتە تەنها ئەو وشەیە زیاد کراوە (إن رضيت بها) ئەویش بەزۆرینەی ڕای ئەندامانی لیژنەی یاسایی و ئەوقاف، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ، فەرموو.

بەڕێز اسعد شاكر امين:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە ماددەی (٢٣) ئەندامانی لیژنە بە تێکڕای دەنگ، لەگەڵ ئەوەدا بوون کە ئەو برگەیە هەر وەکو خۆی بمێنێتەوە، کە لەیاسای باری کەسی هاتووە، نەك برگەی پێشنیار کراو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لێرە ڕوون کردنەوەیەکی ئەوێت، ئەصڵی یاساکە، دوێنێش باسمان کرد یاسای باری کەسی کەلە ساڵی ١٩٥٩ دەرچووە، دواتریش (١٣)جار هەموارکراوە، ماددەکە دوو بەشە، ئەڵێ:

١ـ (یجب نفقة الزوجة علی الزوج في حالة عقد الصحیح ولوکان مقیماً في بیت اهلها، الا اذا طلبها الزوج من انتقال الی بیته فأمتنعت بغیر الحق).

٢ـ یعتبر الامتناع بحق مادام الزوج لم یدفع لها معجل مهرها او لم ینفق علیها.

ئەوە ئەصڵی یاساکەیە، ئەو پرۆژەی کە هاتووە بۆ هەموارکردن لەلایەن حکومەتەوە دەڵێت، ئەوە ببێت بەیەك فەقەرە لەجیاتی دوو فەقەرە(تجب نفقة الزوجة علی الزوج، و في حالة یسار الزوجة تکون المسؤولیة

مشتركة) يەعنی نەفەقە لەسەر پیاوە بۆ هاوسەرەکەی لە حاڵەتێکدا، ئەگەر هاوسەرەکەی ئیمکانیەتی هەبوو، مەسئولیەتەکە موشتەرەك نەبێت، لیژنەی ماف مرۆڤ ئەڵێت ئەصڵی یاساکە بمێنێتەوە ئەو دوو فەقەرەیە، لیژنەی داکۆکی کردن لەمافی ئافرەتان وژنانیش دەڵێت پشتگیری لە پرۆژەکە ئەکەین، کە ئێستا خوێنرایەوە، لیژنەی یاسایی و ئەوقافیش ئەڵێن وشەی (إن رضيت بها) بۆ زیاد بکرێت لەکۆتاییەکەیدا، واتە ئەگەر ژنەکە ڕازی بوو ئەو وەختە موشتەرەك ئەبێت، یەعنی لێرەدا سێ ڕەئی جیاواز هەیە، یەکەمیان: ئەڵێت ئەصڵی قانونەکە بمێنێت، دووەمیان: ئەڵێت پشتگیری لە پرۆژەکە ئەکەین، سێیەمیان: ئەڵێت وشەی ئەگەر ژنەکە ڕازی بێت دابندرێت لەکۆتاییەکەدا، لیژنەی مافی ئافرەتان و ژنان ئەڵێن روون کردنەوەمان هەیە، فەرموون.

بەڕێز بەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو ماددەی(٢٣)ە کەمن ماددەیەکی ترم روونکردەوە بەس لێرە ئەڵێین لەدوای وشەی (الزوجة) کەلیمەی (معسرة) زیاد بکرێت و عبارەتی (من حين اجراء العقد الصحيح) ئیزافە بکرێت، بۆ دوای کەلیمەی (الزوج) عبارەتی(وفي حالة يسار الزوجة تكون المسؤولية مشتركة)لابرێت، چونکە لەو حاڵەتەدا ماناکەی روون نابێت، ماددەکەش وای لێ بێت نەفەقەی ژنی موعسر، واتە نەدار لەسەر مێرد ئەبێت، لەکاتی گرێبەستی ڕاستەقینە، یەعنی(تجب نفقة الزوجة المعسرة، على الزوج من حين اجراء العقد الصحيح). زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خليل ابراهيم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لە لیژنەی یاسایی ئەو کەلیمەی (تكون المسؤولية مشتركة) کە نەفەقە لەسەر ژنیش بێت، ئێمە ئەمە بە خیلافی جمهوری عولەما ئەزانین، بە خیلافی شەرعی ئەزانین، چونکە نەفەقەی ژن لەسەر پیاو واجبە، موعسر بێت یان موسر بێت، واتە چ نەدار بێت یان خاوەن موڵك بێت، واتە واجبە لەسەر پیاوەکە نەفەقەی بدات، نەفەقە لە ئیسلام سێ سەبەبی هەیە، ئەگەر زەوجیە بێت هەر لەبەر عەقدەکە، چونکە عەقدەکە صەحیحە زەوجیەیە، لەبەر ئەو عیلاقەیە بە کاملی لەسەر پیاوە، ئیحترام بۆ ئەهلیەتی ژن، بۆ شەخصیەتی وی پیاو هی ویلایەتی لەسەر ژن نیە ئەبەدەن ، ئەگەر بۆ قەرابەش بێت ئەوە حاجەیە، ئەگەر باوك ماڵی هەبێت یان کوڕ ماڵی هەبێت، نەفەقە واجبە بۆ موڵکیش ئەویش باسی عەبدایە ئەویش نەماوە، لێرە لە زەوجیەت نەفەقە لەسەر پیاوە، واجبی پیاوە، ژن هیچ مەسئولیەتی نەفەقە هەڵناگرێت، بۆیە لێرە ئێمە وای ئەبینین ئەگەر خۆی بە ئیختیاری خۆی ئەو تەبەرووعەی کرد یان تەنازولی لەو حەقە کرد، کە بەشێك لە مەسئولیەتی نەفەقەی خستە سەر شانی خۆی، ئەوە باشتێکی ئیختیاری بێت، ژن

مەحروم نەکەین لەو مافە، ئەمە لە مەسڵەحەتی ژندا نیە، ئێستا هەندێجار موشکیلەمان هەیە، پیاو تەداخول لەماڵی ژن ئەکات، ڕاتب وەر ئەگرێت لێی ئەسەنێت، یان نایەڵێ نەفەقە لەسەر شتێکی تر بکات، نایەڵێ تەسەڕوفێکی تری بکات لەسەر ماڵەکەی، ئەمەی بۆ زیاد بکەین وا بزانم زیاتر لەڕووی واقیعی ئەشکالات دروست ئەکەین، من لەگەڵ ئەوەدام کە (إن رضيت بها) زۆر پێویستە، لەگەڵ مەحاکمیش دانیشتووین، لەگەڵ عولەماش دانیشتووین هەموویان ڕەئیان ئەوە بوو، هی یەکێتی زانایانیش، هی ئەوقافیش، هی حوکام هەموویان وتیان پێویستە بۆ ئەوەی شتێکی ئیختیاری بۆ دابنێین، ئەوکاتە جەمعەن بەینی هەردوو ڕەئیەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە ئێمە زۆربەی ئەندامانی لیژنەکەمان، لەگەڵ ئەوەداین نە کەفەقەی ژنی کەم دەرامەت لەسەر پیاو بێت، بەڵام هی ئەو ژنەی کە دەرامەتی باشە هاوبەش بێت، ئەم تێڕوانینەی ئێمە تێڕوانینێکی یەکسانیە بۆ ژن وپیاو، ئێمە کەداوای یەکسانی ئەکەین پێویستە لەماف وئەرکەکانماندا یەکسان بین، نابێ ئێمە داوای هەموو مافێك لە پیاو بکەین، بەڵام هیچ ئەرکێك نەخەینە ئەستۆی خۆمان، ناکرێت ژنێك وەزعی ماددی زۆر لە پیاوەکەی باشتر بێت، بەڵام نەفەقەی هەر لەسەر پیاوەکەی بێت، ئێمە لەم تێڕوانینەوە کە یەکسانیە، کە تێڕوانینێکی مرۆڤ دۆستانەیە بۆ ژن و پیاو، پێمان وایە لەکاتی ئەوەدا کە پیاو بتوانێ نەفەقەی خۆی یان هاوبەشی بکات لە نەفەقەدا، پێویستە هاوبەش بێت تەنها لەو تێڕوانینەوەیە، لە یاسای باری کەسێتی مەغریبیشدا بە هەمان شێوە هاتووە، نەفەقەی ژنی کەمدەرامەت لەسەر پیاوە، هی ژنی دەرامەت باش و دەوڵەمەند بە هاوبەشییە، ئەو پێشنیارەش کە هاتووە لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە دیارە لەهەمان لیژنەدا کە دایان ڕشتووە خەڵکی شەریعەت ناس وخەڵکی شارەزای شەریعەتیشی تێدا بووە، بۆیە پێمان وایە خیلاف شەرع نیە، دووبارەی ئەکەمەوە لە تێڕوانینمانەوە بۆ یەکسانیمان لەماف وئەرکەکانمانەوە ویستوومانە ئەوە جێبەجێ بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی ماف مرۆڤ، فەرمووو.

بەڕێز اسعد شاکر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەسەر چ بنەمایەك ویستوومانە یاسا ئەصڵیەکە بمێنێتەوە، چونکە هەبوون ونەبوون هیچ بنەمایەکی نیە، ستاندارد نیە، ناتوانی بڵێیت ئەوە هەبوونە و ئەوەش نەبوونە، لەبەر ئەو حاڵەتە بۆیە گەڕاینەوە بۆ ئەصڵی یاساکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی ئەوقاف، فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

هەروەكو برای بەڕێزیشم كاك خەلیل ئیشارەتی پێكرد، كە قەزیەی نەفەقە حەقە، واتە حەقی ژنەكەیەو فەرزە لەسەر پیاوەكەی، یەعنی پێویستە ئەو نەفەقەیە بدات، حەتا ئەگەر نەیدات حەقی ئەوەی هەیە، كە ژنەكە بچێتە مەحكەمەو داوای فەرز كردنی بكات لەسەر پیاوەكەی، حەتا ئەوەش كە چەند سالی ڕابردوو نەیداوە، بۆ ژنەكە دەبڕێتەوە ، مەعنای وایە ڕاستە كەلێرەدا مەسئولیەتی موشتەرەك بەمانای وا نەبێت كە، ئەگەر هاتوو ژنەكە تەنازولی لە حەقی خۆی كرد، یەعنی وتی من ئەو نەفەقەیەم ناوێت، من خۆش ئەبم لەو حەقەی خۆم، بەس زۆر ئیحتیمالی هەیە ئێستا پرسیار بێتە پێشەوە بلێت ئەو (إن رضیت بها) شتێكی زیادەیە، نەخێر تەحصیل حاصلٚ نیەو شتێكی زیادەش نیە، بۆچی؟، چونكە ئەگەر هاتوو ژنەكە خۆی ڕەزامەندیدا لەسەر ئەوەی كە وتی من نەفەقەم ناوێت، دوایی ژنەكە بۆی نیە، بچێتە مەحاكم تەڵەبی چی بكات؟ هی ئەوە بكات كە بلێ ئەو پیاوە نەفەقەم نادات، چونكە بە ڕێگای ئیسپات، ئیسپات ئەكرێت كە ئەو ژنە لە حەقی خۆی خۆش بووە، بەس بەو كەلیمەی كە وتوویەتی من ڕازیم كە ئەو پیاوە نەفەقەم نەدات، ئینجا تكایە لەبەر ئەوەی كە ئێستاش كەس ڕازی نیە بەوەی كە كابرایەك بچێت داخوازی كچێك بكات، بە ماڵەكە بلێ من داوای كچەكەتان ئەكەم بەس بەشەرتێك من نەفەقەی نادەم، ئەوە كەس بەو شتە ڕازی نیە، بۆیە داوا ئەكەم با (المسؤولیة مشتركة)نەبێت، چونكە هەموو كەسێك لە كوردستان هەموو ئافرەتێك لە كوردستان ڕاتب و مەعاشی نیە، هەتا بتوانێ ژیانی خۆی دابین بكات، ئەوانەی كە ڕاتبیان هەیە و خاوەنی دەخلێكن زۆر زۆر دیاری كراون، واتە مەحدوودن، با ئەو حەقە لە ژنان نەفەوتێ، ئەو موعسیرەش بە نەزەری من ئیجحافە لە ئافرەت ئەكرێت، ئەگەر تۆ بلێیت ژنی موعسر مانای وایە ژنی فەقیر، ئەوەش باش نیە لەقانوندا هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئێستا ئەوەی ئەیەوێت قسە بكات ناوی ئەنووسم فەرموو كاك بارزان.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەوانەی كەناویان نووسی نزیكەی ٣٠ كەس ئەبێت، خۆی تەنها لەسەر ئەوەیە كە (المسؤولیة مشتركة) بێت یان موشتەرەك نەبێت، بیخەرە دەنگەوە، چونكە كەس ئیزافەی بۆ ناكات، من پێم وایە لە تەعریفەكەدا هاتووە ئەڵێت (المسؤولیة مشتركة) با نەیكەین بە شیعرو شانامە، هی وا هەیە ١٦ جوملە ئەڵێت بۆ كەلیمەیەك، دوایی كەلیمەكەشی لێ تێك ئەچێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵلا قسەکەت بەجێیە، باشە با ڕوونکردنەوەیەك بدات پەخشان خان، دوایی قسەی لەسەر ئەکەین، فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بۆ ئەوەی ڕەئیەکان نەشێوێت وڕێك بێت، باسی ژن نەکراوە، کە لەسەر خۆی بێت، بەعام باس کراوە، ئەگەر ژنێك موسر بوو یەعنی ئەو زاتانەی کەدانیشتوون ئەزانن (یسار) یەعنی لەناوەندیش زیاترە، مامناوەندی تەنها باسی ئەو حاڵەتە کراوە ڕجا ئەکەم لەقسەکاندا، ئەگەر ئەوە دووبارە ببێتەوە، ئێمە نوقتەی نیزام بەکار ئەهێنین چونکە باسی ژن نەکراوە بەعام، ئێمەش ئەزانین ژنی کوردستان نیسبەتێکی زۆر زۆر کەمی دەخلی هەیە، بەڵام دەخلیشی هەبێت، واتە دەخلێکی وای هەبێت کە موسر بێت، کە ئیمکانیەتێکی باشی هەبێت، هەر لەو مونتەڵەقانەوە کە کوێستان خان ڕوونی کردەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دکتۆر کەمال قسەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لە فەصڵی دووەم لەماددەی شەش، فەقەرەی سێ هەیە، (الشروط المشروعة التي تشترط ضمن عقد الزواج، معتبرة يجب الايفاء بها) مەسەلەن ژن هەیە دەوڵەمەندەو پیاویش هەیە دەوڵەمەندە، ئەملاکیان هەیە، ئەتوانن وەختی عەقدەکە هەر کەسێك بینووسێت هەتا بڵێن لەحاڵەتێ کە جیابین هەرکەسێك بۆ خۆی بێت، کەس داوا لەوی تر نەکات، ئەتواندرێ ئەمە بنووسرێت، بەڵام ئەمەی کە (إن رضيت بها) ئیزافە بکرێت بەحەقیقەت شەرتێکی باشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کەمال نوقتەیەکی گرنگی ئاماژە پێدا، ئەویش ئەوەیە لە عەقدەکەدا چ شروتێك ئیزافە بکرێت، ئەوە بەشێك ئەبێت لەعەقدەکەو هەموو لایەکیش پێی پابەند ئەبن، لەبەر ئەوە ئەو مەوزوعە کە ئەو پیاوە پێی وابێت کە خێزانەکەی دەوڵەمەندە، دەتوانێ مەسروفی خۆی بکات، ئەتوانێ بڵێ با نەفەقە موشتەرەك بێت، یان هاوبەشە یان ئەکەوێتە سەر ژن، ژنەکە وەزیرەیە یان ئەندام پەرلەمانە، پیاوەکە مومکینە کەم دەرامەت بێت یان موچەی کەمە، ئەتوانن ئەگەر شتێکیان هەبێت بۆ دواڕۆژ ئەتوانن لەعەقدەکەدا ئەو شەرتانە بنووسرێت، لەبەر ئەوە من ئیقتراحەکەی کاك بارزان کە ئەڵێت، بەڕاستی زیاتر لە ٣٠ کەس داوای کردووە کە قسە بکات، هەمووشی دوو، سێ جوملەیە، ئەگەر وا بڕۆین مانای وایە ئێمە لەسەر هەر کەلیمەیەك دانیشتنێکی ئەوێت، بەحەقیقەت ئەوە نابێت، ئەگەر ئیجازە هەبێت من پێم وایە وەکو حەلێکی ناوەندی لیژنەی یاسایی ئەو کەلیمەی ئیزافە کردووە، پڕ بەپێستی خۆیەتی (إن رضيت بها)

شتێکە کەحەقێکە ئەوی تریش ئەگەر لیژنەی داکۆکی کردن لەماف ئافرەتان وژنان سەحبی بکەنەوە، چونکە ئەوە ئەتواندرێت داوا بکرێت بخرێتە ناو عەقدەکەوە، ئەو کەلیمەیەش کە لیژنەی یاسایی و ئەوقاف بەزۆرینەی دەنگ لەسەری ڕێك کەوتوون کە کەلیمەی تەڕازی ئیزافە بکرێت، ئەوە لێرەدا ئێمە هەنگاوێك چووینەتە پێشەوە، یەعنی حەق دانێکە بەژنەکە، کاك شێخ فەتاح دەمێکە دەستی بەرزکردۆتەوە بابزانین چیە؟ فەرموو.

بەڕێز فتاح عبدالله نەقشبندی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی کەباسکرا، وەکو جەنابی دکتۆریش باسی کرد، (إن رضيت بها)جەنابیشت باست کرد، ڕاستە ئێمە لە لیژنەی موشتەرەك ئیتیفاقمان لەسەر ئەو صیغەیە کردووە، بەڵام ڕەئی هەموومان نەبووە، چونکە من پێم وایە ئەو نەفەقەیە لە هەموو نصوصێکی شەرعی واجبی پیاوە، لەبەر ئەوە ڕجا ئەکەم شێوازەکە نەگۆڕدرێت، ئەتوانین ئێمە بە نەوعێکی تر ئەو ئافرەتانەی ئێمە وەکو جەنابیشت فەرمووت، هەمووی ئەندامی پەرلەمان نیە، هەمووی ماعاشی باشی نیە، هەمووی ئیمکانیەتی مالی نیە، لەبەر ئەوە ئێمە با وای لێنەکەین ئافرەت مولزەم بکەین بەو نەفەقەیە، چونکە لە زەرەری ئافرەتە، لەشەریعەتی ئیسلامدا نەفەقە واجبی پیاوە، بۆ ئەوەی مولزەم بێت بە خزمەتی خێزانی خۆی و ماڵ ومنداڵی خۆی، زۆربەی پیاوانی ئێمە بێویژدانن بەحەقیقەت، بەرامبەر بە خێزانەکانیان، پیاوی وا هەیە زۆر بێویژدانانە موعامەلە لەگەڵ خێزان وئافرەتەکەی خۆی ئەکات، خێزانەکەی لێرەیەو خۆی لە ئەوروپا ئەژی، منداڵەکانی و خێزانەکەی دەروەزە ئەکات، لەبەر ئەوە باش نیە ئێمە بیخەینە ناو ئەو قانونەوە، کە نەفەقە بخەینە سەر ئافرەت بە هیچ شێوەیەك، وشەیەکی تر هەیە کەلیمەی (معسرة) نابێ بخرێتە ناو ئەم قانونەوە، چونکە تەئسیرە لە نەفسیەتی ئافرەتی کەم دەرامەت، دووەم: قانونیەن و شەرعیەن من حەز ئەکەم نموونەیەك بۆ جەنابتان بهێنمەوە، (عەبدووڵڵای کوڕی مەسعود) یەکێك بوو لەئەصحابی (پێغەمبەر) (ص) زۆر فەقیر بوو ناحیەی مالییەکەی، خێزانەکەی زۆر دەوڵەمەند بوو، حەز ئەکەم خوشکان بیر لەو قسەیە بکەنەوە، خێزانەکەی کە دەوڵەمەند بوو بینی کە عەبدوڵڵای مێردی زۆر فەقیرە، چووە لای (پێغەمبەر) (ص) وتی ئەی رسول الله عبدالله زۆر فەقیرە، منیش ئیمکانیەتی مالیم هەیە، ئەمرت بەچیە؟، زۆر بەفەرەحی خۆی فەرمووی (لك اجران: الصله والصدقه) فەرمووی تۆ دوو ئەجرت هەیە، یەکێکیان: صیلەی ڕەحم بەجێ دێنیت، دووەمیش: صەدەقەیە ئەیکەیت بەو پیاوە و بەو ماڵ ومنداڵەت، مەعنای چیە؟، مەعنای وایە بەهیچ شێوەیەك ئافرەت مولزەم نیە بەنەفەقە، ئەوەی کە ئەیکات با بیکات صیلەی ڕەحمە بەجێی دێنێت، یان صەدەقەیە بەو پیاوەی ئەکات، زیاتر ئیلزام کردنی پیاوە بەنەفەقە بەئافرەت، لەبەر ئەوە لەقازانجی ئافرەتدایە، حەز ئەکەم ئەو خاڵە لەبەرچاو بگیرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

مامۆستا قسەکانی جەنابت لەسەر کەلیمەی (إن رضيت بها) جەنابیشت باش تێدەگەیت، یەعنی موافەقەتی کرد، هیچ شتێك کەیەکێك ڕازی بێت کەسمان حەقمان نیە، بڵێین ڕازی مەبە، لەبەر ئەوە من بۆ حەسمی ئەو مەوزوعە، ئەگەر لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان وژنان پشتگیری لەزۆرینەی لیژنەی هاوبەش ئەکەن، ئەوە ئەیخەینە دەنگەوە، ئەگەر دەنگی نەهێنا ئەو وەختە ئەگەڕێینەوە بۆ موقتەرەحی لیژنەی مافی مرۆڤ کە ئەصڵەکە بمێنێت، پەخشان خان فەرموو ڕەئیتان.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە ڕازین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کەواتە ئەو موقتەرەحە کەبەزۆرینەی لیژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف، وە بەموافەقەتی لیژنەی داکۆکی کردن لەمافی ئافرەتان وژنانیش کە ئەڵێت (تجب نفقة الزوجة على الزوج وفي حالة يسار الزوجة تكون المسؤولية مشتركة إن رضيت بها)، دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرمووون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، سوپاس، فەرموو کاك بارزان.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کاتێ تەفسیری ئەو قانونە کراوە، کەی وەزیر و ئەندام پەرلەمان و سەفیری ژن هەبووە، ئێستا مەعقولە ئەندام پەرلەمانێك (حەوت ملیۆن ونیو) وەرئەگرێت، مێردەکەی مامۆستایە یان فەرمانبەرە، ئەو پارەکەی خۆی هەڵبگرێت بۆ خۆی و پیاوەکە کە مامۆستایە ئەو مەسرەف بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بارزان ئەوەمان حەسم کردووە، زۆر سوپاس، ئەو صیغەی کە ئێستا هەیە هەنگاوێکە بەرەوپێشەوە، ماددەی دواتر تکایە، فەرموون.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

اما الفقرة(١) من المادة الرابعة والعشرين فيوقف العمل به ويحل محلها مايلي:

تعتبر نفقة الزوجة المعسرة غير المخلة بالالتزامات الزوجية الواردة في هذا القانون دينا في ذمة زوجها من وقت امتناع الزوج الانفاق.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموون ڕای لیژنەکان بڵێن، لیژنەی یاسایی، د. ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بڕگەی ١٣ لە ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی (أما فيما يتعلق بالفقرة واحد من المادة ٢٤ من القانون والتي ستصبح المادة التاسعة من المشروع فأن اللجنة تأيدها كالاتي:

المادة التاسعة يوقف العمل بالفقرة واحد من المادة الرابعة والعشرين من القانون ويحل محلها مايلي:

١ ـ تعتبر نفقة الزوجة غير المخيلة بالالتزامات الزوجية الواردة في هذا القانون دينا في ذمة زوجها من وقت امتناع الزوج عن الانفاق.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ ، کاک أسعد فەرموو.

بەڕێز أسعد شاكر أمين:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە بڕگەی ١ لە ماددەی ٢٤ بە هەمان شێوە ئەندامانی لیژنە پشتگیری لە مانەوەی یاسایەکە دەکەن، هەروەها لیژنە پشتگیری لەو دەقە دەکات کە لە یاسای باری کەسێتی دا لە بارەی نشوز ئاماژەی بۆ کراوە، لەگەڵ ئەوەشدا نشوزی پیاو ئاماژەی بۆ بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وشەی نشوز لە ماددەی دواترە، ئەوە جیاوازە، لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لە ڕاپۆرتەکەماندا لەگەڵ پرۆژەکە بووین، بەڵام ئێستا بە پەیوەست لەگەڵ ئەوەی کە ماددەی پێش ئەوە بڕیاری لەسەر درا، لەگەڵ ئەوەین کە لە ڕاپۆرتی لیژنەی یاساییە کە ئەویش هەمان ماددەکەیە تەنها موعسیرە هەڵگیراوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وابزانم ئەوەش وەکو ماددەی پێشترە، هیچ موشکیلەی نیە، کەواتە موقتەرەحی لیژنەی هاوبەش و لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان پشتگیری کراوە، فەقەرەی ١ لە ماددەی ٢٤ دێتە گۆڕین، لە جیاتی ئەوە دەبێتە (تعتبر الزوجة غير المخلة بالالتزامات الزوجية الوازدة في هذا القانون دينا في ذمة زوجها من وقت امتناع الزوج عن الانفاق) ئەوە مەعروفە، کێ لەگەڵیەتی دەستی بڵند بکات تکایە؟ کێ لەگەڵ دانیە؟ زۆر سوپاس، ئەوەش بە زۆرینەی دەنگ قبوڵ کرا، بۆ ماددەی دواتر، کاک سعدالدين فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

يوقف العمل بالمادة الخامسة والعشرين ويحل محلها ما يلى:

١ ـ على كل واحد من الزوجين أن يعامل الاخر بالمعروف ويحسن عشرته ويتجنب الحاق الضرر به.

٢ ـ يقوم الزوجان بالواجبات الزوجية وفق أحكام هذا القانون.

٣ ـ يتعاونان على تسيير الاسرة وحسن تربية الابناء وتصريف شؤنهم بما فى ذالك التعليم والسفر والمعاملات المالية.

٤ ـ يشترك الزوج والزوجة فى الانفاق على شؤون البيت ورعاية الاسرة والاطفال حسب الامكانيات المالية لكل منهما، ويلزم طرف المسير بالانفاق.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

فەرموون ڕای ليژنەكان بڵێن، ليژنەی ياسايی، د. ڕۆژان فەرمووو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەيی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سەبارەت بە برگە ١٣ ی ڕاپۆرتی ليژنەنی ياسايی و ليژنەی ئەوقاف، (اما فيما يتعلق بالمادة الخامسة والعشرين من القانون فان اللجنة المشتركة لاتؤيد التعديل الوارد في المشروع وتقترح احلال مادة بديلة عنها نظراً لان المادة الواردة فى المشروع لا تتضمن احكاما الزامية وتنظيمية وان إلغاء المادة الاصلية تخلق فراغا قانونيا كبيرًا للمحاكم بشأن المنازعات والقضايا التى تعرض عليها وتبقيها بلاحلول أو معالجات ولذلك فان اللجنة المشتركة تقترح المادة البديلة التالية لتصبح المادة العاشرة من المشروع وكالآتى:

المادة العاشرة: يوقف العمل باحكام المادة الخامسة والعشرين من القانون ويحل محلها مايلي:

أولاً: يعتبر عدم تقيد احد الزوجين بالالتزامات الزوجية التالية نشوزاً:.

١/ هجر الزوج أوترك الزوجة بيت الزوجية بلا أذن وبغير وجه شرعي.

٢/ تعسف أى من الزوجين في اداء الواجبات الزوجية او الاخلال بها قاصداً الاضرار بالزوج الآخر .

٣/ عدم تهيئة الزوج لزوجته البيت الشرعى المناسب لحالتهما الإجتماعية والاقتصادية.

٤/ منع الزوج او الزوجة من الدخول الى البيت دون عذر شرعي.

ثانياً: على المحكمة ان تتريث في اصدار الحكم بنشوز احد الزوجين حتى تقف على اسباب النشوز وان تستنفد جميع مساعيها في ازالة تلك الاسباب التي تحول دون ذلك.

ثالثاً: يعتبر النشوز سببا من اسباب التفريق بعد مرور سنة على اكتساب حكم النشوز درجة البتات وعلى الوجه الآتى:

١/ اذا كان الزوج هو الناشز فيلزم بنفقة الزوجة طيلة فترة النشوز وفي حالة التفريق بينهما يلزم بدفع المهر المؤجل و نفقة العدة والتعويض المستحق ان كان له مقتضى.

٢/ اذا كانت الزوجة ناشزاً فتحرم من النفقة ويسقط مهرها المؤجل في حالة التفريق بينهما بعد الدخول فاذا كانت قد قبضت جميع المهر الزمت برد نصف ماقبضته، اما اذا كان التفريق قبل الدخول فيسقط المهر المؤجل وتلزم برد ماقبضته من مهرها المعجل.

رابعاً: يعتبر التفريق وفق احكام هذه المادة طلاقاً بائنا بينونة صغرى.﴾

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لیژنەی ئێمە تەئیدی مادەی ٢٥ دەکات بەو شێوەیەی کە لە پرۆژەکە هەموار کراوە، بەڵام بە پەیوەست لەگەڵ ئەو گۆڕانکاریەی کە لە دوو ماددەی پێشوو دابوو لە بڕگەی ٤ (ورعاية الاسرة حسب الامكانيات المالية لكل منهما..)، (.....يلزم الطرف المسر) کە ئەوە دەبێت لابردرێت، یەعنی بە ئیرتبات لەگەڵ ئەوە، ئەگەر ئەمە لە دەنگدان دا سەری نەگرت، ئێمە پرۆژەی ترمان هەیە بۆی، یەعنی ئیزافەمان هەیە بۆی، لەگەڵ ئەوەین کە لە پرۆژەکە دا هاتووە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ ، کاك أسعد فەرموو.

بەڕێز أسعد شاكر أمين:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لیژنەی مافی مرۆڤ پشتگیری لەو دەقە دەکات کە لیژنەی هاوبەش خوێندیەوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە ماددەیەکی گرنگە لیژنەی هاوبەش و لیژنەی مافی مرۆڤ ئەو پرۆژەیەی کە لەلایەن حکومەتەوە هاتووە لەو ماددەیەدا پێی وایە ناگونجێت، ماددەیەکی تریان دارشتووە کە خوێندیانەوە، دەڵێن ئەگەر بێتو ژن و پیاو بە ئیلتزاماتی هاوسەریەتی کە دیاری کراوە بە ئەوانەی خوارەوە هەڵدەستن و ئیعتبار دەکەن بە نشوز، یەکەم لێرەدا نشوزەکە بۆ ژنیشەو بۆ پیاویشە، نشوز بە مانای چی دێت؟ تەبعەن خەڵك دەزانن، بەڵام لە کوردیەکەی دا بە مانای چیە؟ لە کوردی دا بە مانای یەکەم: خۆ بەشت زان، ناڕازی نەبوون، یاخی بوون، زۆر شت دەگرێتەوە، بەڵام موهیم ئەوەیە کە بە یەکتری ڕازی نین، جا هۆیەکانی هەرچی بێت، غروری بێت، خۆ بەشت زان بێت، ناڕازی بێت لە ئیدارەو ئەسبابی تریشی هەبێت یان نا، موهیم ئەوەیە کەلیمەی نشوز با بزانرێت چیە، لێرەدا نا تەبیعیش دێت کە بۆ هەردووکیانە، بۆ ژنیش و بۆ پیاویشە، شەرتەکانیشی دیاری کردووە و دەڵێت ئەگەر بێتو یەکێکیان ژن یان پیاوەکە ماڵی خۆیان جێ هێشت بە بێ ئەوەی ئیزن لە یەکتری وەربگرن، بە بێ ئەوەی کە لایەنی شەرعی ڕەچاوبکرێت، یەکەم: ئەگەر بێتو یەکێك لەو دوو هاوسەرە قاسر بوو و ئیخلالی کرد بە واجباتی زەوجی خۆی، ئەگەر بێتو پیاوەکە نەتوانێت

لەڕووی مادیەوەو لەڕووی ئیقتسادییەوە دابینی ئموری ژیانیان بکات، ئەگەر بێتو ژن یان پیاوەکە مەنعی یەکتریان کرد بۆ چوونە ماڵ بە شێوەیەکی ناشەرعی، دووەم: لەسەر مەحکەمەیە کە پەلە نەکات لە حوکم دان بۆ جیابوونەوە، لە حاڵەتی نشوزی هەر یەکێکیان، نابێت یەکسەر ببێتە هۆی ئەوەی کە مەحکەمە قەرار بدات تەڵاق بدرێن، دەبێت ماوەیەك یان فورسەتێکیان بداتێ بۆ ئەوەی پێداچوونەوە بکەن و یەکێکیان یان هەردووکیان پەشیمان ببنەوە بگەڕێنەوە لای یەکتری، تاوەکو مەحکەمە لەسەر هۆیەکانی نشوزەکە ئاشنا دەبێت و هۆیەکانی دەزانێت کە لەلای کامیانە، ئەوجا ئەو کات نشوزەکە دەبێتە هۆیەك لە هۆیەکانی پاش تێپەڕبوونی ساڵێك لەوەی کە لەبەر هۆی نشوزەکە لێك دوورن ژن و مێردەکە، پاش تێپەڕبوونی ساڵێك مەحکەمە بۆی هەیە قەراری نیهائی بدات، بەو شێوەیەی خوارەوە کە دیاری کردووە، ئەگەر بێتو پیاوەکە ناشز بێت، پێویستە نەفەقەی خێزانەکەی بدات لە ماوەی نشوزەکە دا، ئەگەر تەڵاق درا بوو و پیاوەکەی سەبەب بوو، ئەو کاتە دەبێت مەهری دواخراو و نەفەقەی عیدەو هەموو تەعویزاتەکانی موستەحەق بە پێی ئەوە دەبێت پیاوەکە بیدات، ئەگەر بێتو ژنەکە ناشز بوو ئەو کاتە مەحروم دەبێت لە نەفەقە و مەهرەکەشی نامێنێت و لە کاتی تەڵاق دانیشی ئەگەر بێتو مەهرەکەی وەرگرتبوو ئیلزام دەکرێت نیوەی بگەڕێنیتەوە، ئەما ئەگەر تەفریقەکە پاش گواستنەوەی بوو، ئەو کاتە مەهرەکەی دەفەوتێت و بۆی ناگەڕێتەوە، هەروەها ئیلزام دەکرێت ئەو شتەی کە وەری گرتووە لە مەهری موئەجەلەکەی بیگەڕێنیتەوە، چوارەم: ئەو تەڵاقە تەڵاقی بەینونەی سوغرایە، یەعنی تەڵاقی نیهائی نیە دەتوانن لە موستەقبەل دا داوا بکەن بە عەقدێکی شەرعی نوێ بگەڕێتەوە، ئەمە دەقی پێشنیارەکەی لیژنەی هاوبەش و لیژنەی مافی مرۆڤیش پشتگیری لە ئەوە کردووە، سیغەکەشی زۆر وازحە زۆریش دیارە، هەنگاوێکی زۆر پێشکەوتووە، لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان ئەوان پشتگیری لە پرۆژەکە دەکەن، ئەو پرۆژەی کە هاتووە و بۆتان خوێندرایەوە کە دەڵێت لەسەر هەر ژن و مێردێك پێویستە موعاملەی یەکتری بکەن بە چاکی و خۆیان دووربخەنەوە لە زەرەر گەیاندن بە یەکتری، دووەم: پێویستە هەردووکیان بە واجباتی بەرامبەر یەکتری هەڵبستن بە پێی قانون، سێیەم: هاوکاری یەکتری بکەن بۆ ئەوەی ئیش و کاریان بڕوات بۆ پەروەردەی منداڵەکانیان و بەڕێ کردنی کاروباری ماڵەکە و خوێندن و سەفەر و هەروەها هەر پێویستیەکی دارایی، چوارەم: مەسئولیەتی ژن و مێردە کە لەسەر ماڵ پارە سەرف بکەن بۆ پێ گەیاندنی منداڵ و پێگەیاندنی خێزان هەر یەکە بە پێی ئیمکانیەتی خۆی، ئەو جوملەیەیان داوا کردووە کە شەتب بکرێت، کە دەڵێت ئەو تەرەفەی کە ئیمکانیەتی زیاترە ئەو پێویستە زیاتر دەفعی بکات و لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان هەموو پرۆژەکەی حکومەتی تەئید کردووە، بەڵام دەڵێت ئەوە شەتب بکرێت، وابزانم ئەو شەرحەم بۆ ئەوە بوو نەچینە ناو تەفسیلات، کاك خلیل ئەگەر رزگارمان بکەی لەوەی موناقەشاتەکە بە ئیختساری بڵێ و مەچووە ناو تەفسیلات، فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو پڕۆژەیەی کە لە حکومەت هاتووە لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان تەئیدی کردووە، ئەم پڕۆژەیە دەبێتە بەدیلی ماددەی ٢٥ کە ئەمە پڕۆژەیەکی یەعنی دەتوانم بڵێم ماددەی قانونی نیە، زیاتر تەوجیهاتە و ئیرشادیەو جانبێکی نەسیحەتە، باشە، بەڵام لێرە ناتوانی بیکەیە بەدیل بۆ ئەم ماددەیە، لەبەر چەند سەبەبێك، یەکەم: موعالەجاتی تێدا نیە، زۆر مەشاکل هەیە، دەعوا هەیە لە مەحکەمە، یەعنی شت هەیە کە موعالەجاتی تێدا نیە، ماددەی ٢٥ ئەوەی کە ئێستا ئێمە دامانڕێشتووە، چەند موعالەجاتی تێدایە، کە موعالەجەی ٥ مەوزوع دەکات، جەنابت باش شەرحی ئەوەت دا لە فەقەرەی یەکەم و مەوزوعی یەکەم مەعالەجەی سقوتی نەفەقە دەکات بە بێ نشوز،مەوزوعی دووەم باسی ئەوە دەکات ئەگەر ژن مل نەدات بۆ پیاوەکە و باسی ئەوانە دەکات، باسی مەوزوعی ئیجرائاتی مەحکەمە دەکات کە چۆن بێت لە مەوزوعی نشوز، مەوزوعی چوارەم باسی ئەوە دەکات کە نشوز دەبێتە سەبەبێك لە ئەسبابی تەفریق، باسی نەتیجەی ئەو تەفریقەش دەکات کە دەبێتە بەینونەی سوغرا، ئێمە ناتوانین ئەوەی لە پڕۆژەی حکومەت هاتووە بیکەینە بەدیل بۆ ئێرە، چونکە موعالەجات تێدانیە و فەراغێکی تەشریعی تەواو دروست دەبێت، ئەوەی ئێمە کردوومانە لە لیژنەی قانونی شتێکی باشە، کەلیمەی نشوز ئەگەر تۆزێك تەحەفوز هەبێت یان حەساسیەتێك بەرامبەری هەبێت، لە قورئان شتێکی مەعیب نیە و هاتووە، کەلیمەیەکە نە زەمی تێدایە و نە مەتحی تێدایە، نە موشکیلەیەکە، زۆر موستەڵەح هەیە کە بۆ پیاویش هاتووەو بۆ ئافرەتیش هاتووە، لێرە بۆ هەردووکمان بەکارمان هێناوە، شتێکی تر کە کراوە پێشتر ئەگەر دەرەجەی تەڵەبی تەفریق لە مەحکەمە حوکمی قەتعی وەرگرا بۆ ئافرەت دوای دوو ساڵ ئینجا حەقی داوە داوای تەفریق بکات، بۆ پیاو رەئسەن و موباشەرەتەن، لێرە هەردوکمان وەکو یەك لێ کردووە، ساڵێك بە ساڵێك، دوای ساڵێك تەڵەبی تەفریق هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

شەرحی موکەرەر ئیفادەی هەیە، ئەو پڕۆژەیە، دوو موقتەرەحە، موقتەرەحی یەکەم، سێ لیژنەکەیە، دەیخەمە دەنگدانەوە، کاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بۆ ئەو مەوزوعی نشوز تەڵاق و نەفەقەو ئەو شتانەی کە هەیە، لە ئوردن قانونێك هەیە ژن و پیاو لە دەرەوەی مەحکەمە ڕێك بکەون بە شاهێدی دوو شاهێد و وەکیلێك خۆیان چۆن ڕێك دەکەون لەسەر ئەوەی کە جیابوونەوەکە ئاسان بڕواو درێژە نەکێشێت لە مەحاکم و لەوانە، خۆیان چوونە ڕێك کەوتوون بە دوو شاهێد و بە عەقدێکی ئسوڵی دێن لە مەحکەمە تەسدیقی دەکەن، بەبێ تەفاسیلات و درێژەدانی مەحکەمە و سەرئێشەو ئەوانە، حەزدەکەم ئەگەر ژن و پیاو ڕێك بکەون و تەواو.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک بارزان، ئێمە حاڵەتێك باس ناکەین لە دەرەوەی مەحکەمە، ئێمە باسی حاڵەتی مەحکەمە دەکەین، ئەو حاڵەتانەی کە لە ناو مەحاکمیش دا هەیە یەکجار زۆرە، ئەوەی کە تازەیە لێرە زۆر بە ڕوونی نشوزەکەی روونکردوەتەوە پیاویش دەگرێتەوە، واتە هەردووکیان دەگرێتەوە، ئەوە شتێکی موهیمەو هیچ خیلافی قانون و شەرعیش نییە، هەنگاوێکە بۆ پێشەوە، بۆ ئەوەی ئەوەی کە جاران کەلیمەی نشوز خەڵك پێی وابوو تەنها بۆ ژنە، کە ئەو کاتیش وا نەبوو، بەڵام تێ گەیشتنەکی غەڵەت هەبوو کە دەتگوت نشوز کەئەنەهو ژنەکەی نشوز دەکات، ئێستاکە پیاویش نشوز دەکات و، فعلەن لە ڕووی عەمەلیەوە دەیان حاڵەتی وا هەیە کە لە مەحاکم دا پیاویش نشوزی هەیە، ئەوەی ڕێکخستووە، بەڵام لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان رەئی خۆتان، چونکە ئەوە دوو رەئیە، پێش ئەوەی بیخەمە تەسویت کوێستان خان شەرحی هەیە، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دوای ئەوەی کە خرایە دەنگدانەوە، ئەگەر پێشنیارەکەی لیژنەی هاوبەش سەرکەوتنی بەدەست هێنا ئێمە داوا دەکەین موناقەشە بکرێت، چونکە هەندێك ئیزافەمان هەیە، ئێمە ئەمڕۆ لیژنەکەمان کۆبوونەوەیەکمان کردووەو کۆمەڵێك ئیزافەمان هەیە بۆ ئەو پێشنیارە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە ئەوەڵ جار ئێمە دەنگی بۆ دەدەین، ئەگەر دەنگی هێنا ئەو موقتەرەحە نوێیانەی ئێوە باس دەکەین، ئەگەر دەنگی نەهێنا دەچینە سەر موقتەرەحی ئێوەو موناقەشەی ئەوەی بۆ دەکەین، نوقتەی نیزامی نەبێت قەتعی دەکەم، سارا خان فەرموو.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لە هەموو یاساکان دا کە لیژنەکان قسەی خۆیان دەکەن، مەجالی موناقەشە دەدرێت، ئێستا بۆ ئەو دوو ماددەیە کە ماددەی پێشووش مەجالی موناقەشە نەدرا، بەڕاستی ئەوە تەئسیری هەیە بۆ رەئیەکان، با موناقەشە هەبێت، بەڵام بە کورتی بێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک طارق فەرموو.

بەڕێز طارق محمد سعید جامباز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە کوردەواری ناشیزە بەکاردێت، نەك ئەو وشانەی کە لێرە دەگوترێت، بەڵام ئەوەی کە دەیانەوێ باسی بکەن بە بەدیل بۆ ئەوە دەبێت ئێستا باسی بکەن و موناقەشەشی بکەن، ئەوجا بخرێتە دەنگدانەوە، نەك

پاش دەنگدان، چونکە پاش ئەوەی دەنگدان کرا حەسم دەکرێت، نابێ بەدیلەکە تەقدیم بکەن، دەبێ ئێستا بەدیلیان بڵێن بۆ ئەوەی گۆڕانکاری بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وابزانم ئەوەی ڕوون کردەوە، دەڵێ ئێمە موقتەرەحی ئیزافیمان هەیە، ئەگەر ئەوەی لیژنەی هاوبەش هێنای ئیزافەمان هەیە، حەقی خۆیانە ئەگەر ئیزافەکە لە شوێنی خۆی دابوو موافەقەتان کرد بۆی هێنی دەکەین، کاک عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

دیارە بەڕێزتان دوو پرۆژە دەخەنە دەنگدانەوە، پرۆژە ئەسڵیەکە ئەو تەعدیلەی لیژنەی هاوبەشە، دواتر ئیقتراحی تر دەکرێت و بخرێتە ناو هینەکەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەکە لە ئێستاوە دەڵێت ئەگەر بێتو ئەوە بخرێتە دەنگدانەوە، ئێمە ئیزافەمان هەیە، تەبیعیە تۆ موقتەرەحێکت تەقدیم کرد هێشتا بۆ ماددەکە بە عام دوو فەقەرەی تریشی هەیە، ئەگەر موقتەرەحی تازەیان کە دەڵێت ئەوە ئیزافە بکرێت، ئەوە وەرگیرا تەعدیلی دەکەین و دەنگی بۆ دەدەین، باشە ئەوە شتێکی تازە هاتە پێشەوە پێش ئەوەی دەنگی بۆ بدەین، ئەوە حەسم بکرێت باشترە فعلەن، چونکە من زانیم موقتەرەحی تازەیە، دوو رەئی هەیە لەسەر موقتەرەحی هاوبەش و ئەوانەی کە خوێندرایەوە، لەسەر کەلیمەی نشوز و لەسەر کەلیمەی ٦ مانگەکە، ئەگەر موافەقەتتان کرد ئەوا دەیخەینە تەسویتەوە، فەرموون، با لەسەر رەئی لیژنەی داکۆکی کردنی مافی ئافرەتان و ژنان و دواتر لەسەر رەئی لیژنەی هابەش و رەئی مافی مرۆڤ بڵێین، فەرموو پەخشان خان.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەمە یەکەم جار نیە، هەر لەم پرۆژەیە کە مەسەلەی فرەژنی خرایە دەنگدانەوە کە موقتەرەحی ئەوەی لەگەڵ وەستانی نەهێشتنی فرە ژنی بوو سەری نەگرت، مەسەلەی فرەژنیەکە دوایی خرایە موناقەشەوە، ئەمەش عەینەن شتە دوو رەئیە، یەکێکیان ئەگەر سەری نەگرت، خۆ ئێمە ناچین تەواو بە زدی ئەوەی تر بێت، ئێمەش دەمانەوێت بەشداری بکەین و ئەوەی تریش بەعزێك مولاحەزاتمان هەیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر ڕاستە، بۆیە دوو موقتەرەحە کە ئەمەتان قەبوڵ کرد دواتر حەقی خۆیانە موناقەشەی بکەن، ئێستا موقتەرەحی لیژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف و پشتگیری لیژنەی مافی مرۆڤ کە خوێندمەوە، بەڵێ کاک سەردار.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەرکی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێشنیار دەکەم موقتەرەحی حکومەت بخرێتە دەنگدانەوە، ئەگەر دەنگی نەهێنا یەك موقتەرەح دەمێنێتەوە، ئەو کاتە بۆمان هەیە قسەی لەسەر بکەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وانییە کاك سەردار، موقتەرەحی تازە موقتەرەحی حکومەت و دوو موقتەرەحی تریش هەیە، موقتەرەحی لیژنەی هاوبەش تازەیە، موقتەرەحی لیژنەی مافی مرۆڤیش و لیژنەی ئافرەتان و ژنان کە پشتگیری لە موقتەرەحی حکومەت دەکەن، بەلام موقترەحی تازە هی ئەو سێ لیژنەیە کە ئەو ئەوەڵ جار دەخرێتە دەنگدانەوە، ئەگەر دەنگی نەهێنا ئەوجا دەچینە لای پرۆژەکەی پێشتر، ئەو ماددەیە کە خوێندمانەوەو شەرحیشمان کرد بە کوردی و کاك خلیلیش شەرحی کرد، بۆیە ئەوە دەخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە ئەو موقتەرەحەی وەربگرین دەستی بلند بکات تکایە؟ بە زۆرینەی دەنگ موقتەرەحەکە وەرگیرا، ئینجا لێرە لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی نافرەتان و ژنان رەئیان هەیە بۆ ئەو پێشنیارەی کە هی لیژنەی هاوبەش قبوڵ کرا، ئێستا لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان، رەئیان هەیە لەسەر پێشنیارەکەی کە قبوڵ کرا لەلاتان، فەرموون رەئیەکە بڵێن، ئەگەر وەرتان گرت گۆڕانکاری لێ دەکەین و ئەگەر وەریشتان نەگرت ئەوا ماددەکە دەمێنێتەوە، فەرموو پەخشان خان.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لە مەزمون دا تەحەفوزێکی ئەوتۆمان نیە، لە مەزمونی ئەو تەعدیلاتانەی کە راپۆرتی هاوبەشی هەر سێ لیژنە کردوویانە، بەلام ئێمە رایەکمان هەیە، هەموو ئەندامانی پەرلەمان دیتیان کە رێکخراوەکانی ئافرەتان و ژنان و زۆرێکی تر لە خەڵکانی مافی مرۆڤ کە با ناویان نەڵێم، بۆ ئەوەی گلەییم نەیەتە سەر، زۆرێکی تریش لە پیاوان، غەیری ژنان لەگەڵ کەلیمەی نشوز نەبوون، کەلیمەی نشوز کەلیمەیەکە لە قورئان هاتووە لەسەر تەوقی سەرمان، بەلام ئەو کەلیمەیە بەڕاستی ئیحایەکی داوە بە درێژی ئەو چەند ساڵەی بەکارهاتنی کە ژن یەعنی ناشزە، هەموو دەزانن کە گوتت ناڵێن ژن ناشزە، شتێکی باش نەبووە بۆ ژن، ئەمەیان یەك، مەسەلەی نشوز کاتێك کە ژن ناشز دەبێت، شەرعیەن هەندە سلوکێك تەرەتوب دەکات لەسەر پیاو، کە ژنی ناشز دەشێت لێی بدرێت، هەرچەندە لە یاسای هەرێمی کوردستان، لە قانونی عقوبات، ئەوە لابراوە لە دەورەی پێشووی پەرلەمان، بەلام ئەوە شەرعەن وایە، لەبەر ئەوە ئێمە لەگەڵ ئەوەین لە جیاتی کەلیمەی نشوز (أو اخلال بالالتزامات الزوجية) زۆر وشە هەیە کە لە قورئان دا هاتووە، بەلام لێرە لەم قانونە و لە قانونەکانی تردا، یەعنی مەزمونەکەی هاتووە بەلام مەرج نیە هەمان وشە بەکاربهێنین، خاڵێکی تر بەڕاستی بە رەچاوکردنی کۆمەڵگای خۆمان زۆر زەحمەتە پیاو تەحەمولی ئەوە بکات بە ناشز دەرچێت، پیاویش تەلاقی بەدەستە لەبەر ئەوەی پێش ئەوەی بگاتە مەسەلەی نشوز دەچێت تەلاقی

تەعەسوفی دەکات، بۆ ئەوەش ئەگەر ئەمە هەر وا بڕوات، بەم شێوەیە ئێمە بۆ تەلاقی تەعەسوفی پێشنیاری ترمان هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەك ئەوەی پەخشان خان گوتی و باسی کرد لە تەلاقی تەعەسوفی هەندێك ئیزافەمان هەیە، کە ئێستا ئەوە یەکلایی بکرێتەوە، کە ئەو دەسکاریانە بکەین یان نا، بۆ ئەوەی لەو کاتەی کە پیاو ناشزە دیارە ئێمە داوا دەکەین ساڵێك بۆ ژنیش و بۆ پیاویش بێت، دیارە کە لە قانونە ئەسڵەکە دوو ساڵە، کە ژن دەتوانێ دوای دوو ساڵ داوای تەفریق بکات، بۆ پیاویش هەر دوو ساڵە، ئێمە دەمانەوێت ئەوەی کە لیژنەی هاوبەش کردوویەتی بە ساڵێك بکرێت بە ٦ مانگ لەبەر ئەوەی بەڕاستی ئەگەر ژنێك پیاوەکەی خۆی نەوێت یان پیاوێك کە ژنەکەی خۆی نەوێت لە شەش مانگ دا دەتوانێ قەراری خۆی بدات، بۆ ساڵێك پیاوێك بەدیار ژنێکەوە ببەستینەوە، یان بە پێچەوانەوە ژنێك بە پیاوێکەوە ببەستینەوە، با لەو شەش مانگە قەراری خۆیان بدەن، بۆ ئەو مەسەلەیەی کە دەبێت بە ٦ مانگ ئەم مەسەلانەمان هەیە، یەکەم: بۆ ئەوەی ڕێ بگیردرێت لە هەندێك لەو فێڵە قانونیانەی کە دەکرێت لە ماوەی ئەو ٦ مانگەدا ئەو پیاوەی ناشز دەکرێت بۆی نەبێت کڕین و فرۆشتن بە موڵکەکانیەوە بکات، چونکە دوایی کە پیاو ناشزە دیارە کە ژن مافی هەیە بەسەریەوە، بۆ ئەوەی لە ماوەی ٦ مانگەدا هیچ کڕین و فرۆشتنێك نەکات و ژن بێ بەش نەبێت لە مافەکانی یان ڕابگیرێ یان ئەسەری ڕەجعی هەبێت، مەسەلەیەکی تر ئەوەیە کە ئەو پیاوەی کە وەك پەخشان خان گوتی ناشز دەبێت، ئیجبار بکرێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بزانم نوقتەی نیزامی چیە لەسەر قسەکانی، کاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

نوقتەی نیزامی من ئەوەیە، کە ئێمە دەنگمان داوە لەسەر ئەو ماددەیە وەکو خوێندرا، کەلیمەی نشوزی تێدایە، دوای تەسویت نابێت بڵێی لابچێت.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خلیل ئەوە نوقتەی نیزامی نیە، با قسەکانی تەواو بکات، یەکەم شت نوقتەی نیزامی نەبوو، کاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەمە کە تۆ دەڵێی لە بڕگەیەك دا دوای ساڵێك، یەعنی دوای ساڵێك بۆیان هەیە تەڵەبی تەفریق لە ناو بڕگەیەك کە تەسویتی لەسەر دراوە و ئێستاش دەڵێن ببێتە شەش مانگ، چۆن نوقتەی نیزامی نیە؟.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خلیل دیارە ئینتباهت نەکرد، نوقتەی نیزامیەکەت وا نەبوو، ئێمە دەنگمان دا و لەبەر ئەوەی گوتمان دەنگ بۆ پێشنیارەکە دەدەین، بەڵام بۆ ناوەڕك و تەعدیلاتی دواتر بۆیان هەیەو حەقی ئەوەیان هەیە تەعدیلاتی لەسەر بکەن، نوقتەی نیزامیەکەت لەجێ نەبوو، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بۆ تەئیدی قسەکانی بەڕێزتان ئەوەی فرەژنیش هەر وابووئێمە دوو مەسەلەمان خستە دەنگەوەو دواتریش بڕگەکانی تریشمان دەسکاری کردو هیچ کێشەیەکمان نەبوو، ئەوەش هەر وایە، ئەو پیاوەی کە وەك ئەوەی پەخشان خان باسی کرد ئیجبار بکرێت کە ژنەکەی تەلاق بدات، تەفریقی قەزائی بکات بە بێ ئیجبار، چونکە ئەمە زۆر لەسەر ژن دەهێڵێتەوە، خاڵێکی تر هەیە کە لە ماوەی ئەو شەش مانگەدا پیاو ژنی بۆمارە نەکرێت، ئەو سێ، چوار ئیزافەیەمان هەیە دەشکرێت بتان دەینێ.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بۆ وەڵام دانەوەکەت دەکرێت لەو شەش مانگەدا بۆی نییە ژنی تازە مارە بکات، تەنها بەو شروتەی نەبێ کە بۆی داندراوە و ئەوە شتێکی تەبیعیە، لەسەر کەلیمەی نشوز هەرچەندە من شەرحم کرد، ئەگەر بهاتبا بە تەنیا نشوز خێزانی بگرتباوە من خۆم لام دەبرد، بەڵام کە گوتت پیاو و ژن شتێکی تەبیعیە و شەرحیشمان کرد، ئەو یاسایەو ئەو نشوزە وا بڕوات قەت تەواو نابێت، لە شەریعەتیش دا وا ناوی هاتووە، لێرەش کە دەڵێت پیاو و ژن ئەوە حاڵەتێکی ئیعتیادیە، مادام پیاو و ژنەکە دەگرێتەوە عەدالەتێکی تێدایە، ناحەقی نییە ژن، بەڵام ئەوە دەمێنێتەوە سەر ڕەئی لیژنەکان، خۆی دوو ساڵ بوو وابزانم، ئێستا پرۆژەکە کردوویەتی بە ١ ساڵ و ئێستاش دەڵێن بکرێت بە شەش مانگ، ئەوە دەبێت قەراری لەسەر بدەن، مەوزوعی نشوزەکە ئەگەر ئیکتیفا دەکەن بە ڕەئی من با بیخەینە دەنگدانەوەو ڕەئی لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان کە دەڵێت ئەو کەلیمەی نشوزە لابچێت، موفتەرەحی لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان دەڵێن ئەو کەلیمەیە نەمێنێت و لە جیاتی ئەوە ببێتە (الواجبات الزوجية)، شەرحم کرد کە نشوز بۆ پیاو و بۆ ژنە، لەبەر ئەوەدەنگ نادەم، کاك حسن فەرموو.

بەڕێز حسن بابكر احمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵلاهی من پێم وایە با زیاتر قسەی لەسەر بكرێت، چونكە نشوز كەلیمەیەكی قورئانیە خوای گەورە باسی ژنی ناشیزە دەكات باسی پیاویش دەكات و دەفەرموێت (وان امراة من بعدها نشوزا) بۆ هەردووكیان هەیە كە دەفەرموێت (وان خفت شقاقا بینهما وابعثوا حكما من أهله وحكما من أهلها) ئەوە بۆ پیاو، بۆ ئافرەتیش دەفەرموێت (واللاتی تخافون نشوزهم) ئەو كەلیمەیە بۆ هەردووكیان هاتووە، لە ١٤٠٠ ساڵ لەمەو پێش كە پێش ئەوەی ئێمەش لەدایك بین گوتوویەتی پیاویش ناشیز دەبێت ئافرەتیش، جاری واشە هەردووكیان ناشز دەبن.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سوپاس بۆ ئەو ڕوونكردنەوەیەت، ئێمە لێرە كە دەنگ دەدەین هەوڵ دەدەین قانونی بێت، پشت دەبەستین بە ئایەتی قورئانی پیرۆز، یەكێك لە دەرەوە نووسیویەتی كەئەنهو ئێمە رەئیمان داوە لەسەر ئایەتی پیرۆز، ئەوە بەڕاستی ناحەقیەكەبەرامبەر پەرلەمان و بەو گفتوگۆیانەی لێرە دەكرێت، حەق نیە كەس ڕێگا بە خۆی بدات بەو شێوەیە ئەو دانیشتنانە بشێوێنێ، پێیان وابووە ئایەتی قورئانمان هێناوە و دەنگمان بۆی داوە، كەی شتی وا هەیە، جەنابت وات كرد كە ئەوە هین بێت، ئێمە ئایەتی قورئانی پیرۆز دەهێنین، كاك عادل فەرموو.

بەڕێز عادل محمد أمین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەگەر وشەیەكی تر هەیە مانای ئەوە بدات، ئەوە باشە، بەڵام ئەوە ئیستلاحێكی شەرعی و قانونیە ناكرێت لای ببەین، تەعریفە عەرەبیەكە ئەوەیە (النشوز هو استعصاء الزوج أو جفت الزوج وحدها) نشوز حاڵەتێكی نەفسیە لە بەینی یەكێكیان دەبێت یان ژنەكە، ژنەكە مەسەلەن بە قسەی مێردەكەی ناكات بێ موبەرر و بێ ئەوەی سەبەبێك هەبێت، لێی یاخی دەبێت، بە قسەی ناكات و ماڵ بەجێ دێڵێ و، پیاوەكەش هەروا بێ ئەوەی سەبەبێك هەبێت و عەیبێك لەو ژنە هەبێت ئاژاوە دەگێڕێت و كێشە دەنێتەوە لە ماڵەوە، لەگەڵ ژنی ناخەوێت و ئەمە موستەلەحێكە ناكرێت نەبێت بەڕاستی.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

داوا لە لیژنەی ئافرەتان و ژنان دەكەم، بۆ دەست نیشانی كردنی ژن و پیاو بۆ حاڵەتی نەشاز عەدالەتێكی تێدایەو هەنگاوێكە بۆ پێشەوە، ڕوونكردنەوەیەكی باشەو هیچ ئەوەیەكی تێدا نابێت، ئەگەر لیژنەی ژنان و ئافرەتان بیانەوێت دەیخەمە دەنگدانەوە، بەڵێ پەخشان خان.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەگەر بخرێتە دەنگدانەوە سەحبی ناكەینەوە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

باشە، كاك رفعت فەرموو.

بەڕێز محمد رفعت عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لیژنـەی داكـۆكی كـردن لـە مـافی ئافرەتـان و ژنـان دوو موفتـەرەحی هەیـە، یـەكێكیان ئەوەیـە كـە بـە موستەلەحێكی تر بگۆڕدرێت، دووەمیـان ئەوەیـە گـۆڕینی ماوەیەكەیـە لـە سـاڵێكەوە بـۆ شـەش مـانگ، ئـەو دووانە با بخرێتە دەنگدانەوە، ئەگەر دەنگی هێنا باشە، ئەگەر نا هیچ.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سوپاس، كاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من یەك تـەوزیحم هەیـە، لـە كێشەی فرەژنـی بـەو سیغەیـە نـەبوو كـە ئێـستا كـرا، ئـەوەی جـەنابت ئێـستا ئیشارەت كرد لە بەینی لیژنەی هاوبەش بوو، خرایە دەنگدانەوە و تەسویتی لەسەر كرا، ئەوجا مـەجال درا بە لیژنەی ئافرەتان موقتەرەحی ئیزافی تەرح بكەن، بەو شكلە بوو، نەك بـەو شـكلەی پێشتر، بـە نیـسبەت نـشوزەكە ئەگـەر جـەنابت لـە ئـەوەڵی فەقەرەكـە بـەو شـكلە بتگوتبـا ئـەوا ئیمكـان هـەبوو فەقـەرەكانی تـر موناقەشە بكرابا، بە قەناعەتی شەخسی خۆم ئەوەی كە تەسویتی لەسەر كرا جێگای موناقەشە نیە، ئەگەر ئیزافەیەك هەبێت لەسەر فەقەرەكە ئەوە جێگای موناقەشەیە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

نا كاك شـێروان عـەفوم دەكـەی، ئێمـە موناقەشـەمان بـۆ ئـەوە نـەكردەوە نـە لـە پـرۆژە ئەسـڵیەكەو نـە لـە پرۆژەی پێشنیاری لیژنەی هاوبەش، بۆ مەناقەشـە و هێـشتا موناقەشـەی نـەكراوە ئـەو پێـشنیارەی لیژنـەی مافی مرۆڤمان قەبوڵ كرد، لەبەرئەوە پێشتریش شەرحمان داو گوتمان بۆیان هەیە رەئـی بـدەن، هێـشتا دوو رەئیان داوە، لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان و ژنان دەڵێن ئاخر نوقتەی نیزام، فەموو كاك ئارێز.

بەڕێز ئارێز عبدالله أحمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

هەندێك كەس دەست بەرز دەكاتەوە مەجالی دەدرێت، هەنـدێكی تـر دەسـت بـەرز دەكاتـەوە دەڵێـی تـەواو، جیاوازی چیە لە بەینی من و برادەرێكی تر كـە هەڵدەسـتەوە قـسە دەكـات و مـن دەسـت بـەرز دەكەمـەوە هەڵم ناستێنی؟

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

فەرقەكەی دەزانی چیە؟ فەرقەكەی ئەوەیە لە حاڵـەتی وادا نـاتوانم رەئـی بدەمـە هـەمووتان، مەسـئولیەتی سەرۆكایەتی ئەوەیە ئەو مەوزوعەی كە تەرحی دەكات لە توێی قانونی بێت روو دەكاتـە ئـەو كەسـانەی كـە

قانونینه، عیلاقەی به دینەوه بێت قسه دەمه شێخ و کاك محمد و کاك حسن بۆ ئـەوەی نـەڵێن شتێکیان کرد دژی قورئان و دژی شەرعه، جـەنابت لەگـەڵ لیژنـەی ئافرەتـان و ژنـانی و پـشتگیریت لـه رەئیەکـەیان کردووه، ئەوه تەبیعیەو ئێوەش زدی ئەوه نین دەزانم، نا، نا کەسمان نابێت ئـەو شـته قبـوڵ بکـەین کـه بـه یەکێکمان بگوترێت موحافز کار یان شتی تـر، ئـەوه شـتێکی نادروسـته، عـەلمانی و نـا عـەلمانی شـتی وانیـه، خەڵکێك هەیه نوێنەری دوو حیزبی ئیسلامی تێدایه، لێره دوو حیزبی ئیـسلامی هەیـه، مـن جارێـك گـوتم (ئیسلامیەکان)که ئیعترازیان کرد، حەقیشیان بوو، نوێنەری دوو حیزبی ئیسلامین، یەکگرتووی ئیـسلامی و کۆمەڵی ئیسلامی هەیه، پارتی و یەکێتی و شیوعی ونەتەوەیی و تورکمان، هەموویان ئەفکاریان هەیه، سـارا خان فەرموو نوقتەی نیزامی نەبێت قەتعی دەکەم.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی ئـەو قـسانه دەکـات نیـشانەی ئـەوه نیـه دژی ئـایین بێـت، ئەگـەر ڕێگامـان بـدەی ڕەئیـەکانمان بڵـێین ئێمەش قسه دەکەین و دیفاع دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرموو ڕوونکردنەوەکانت بڵێ.

بەڕێز سارا خضر پیرۆت:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئـەو پرۆژەیـه کـه لـه حکومەتـەوه هـاتووه زانایـانی ئـایینی و خـەڵکی شـەرعی تێـدابووه، باسـی نشوزیـشی تێدانیـه، شـتێکی وانیـه کـه ئێمـه بڵێین نـشوز نـەمێنێت، لەگـەڵ ئـایینی ئیـسلام نـین، بـەڵام کـه پێناسـەی هاوسەگیریمان کردووه (گرێبەستێکی ڕەزامەندە) وشەی نشوز هیچ لەگەڵ ئەو پێناسەیە نایەتەوه، بەڕاستی کۆمەڵگا گەشەی کردووه با ئێمـه لەگـەڵ ئـەو گۆڕانانـه بـین، وەکـو دەنـگ نـادەن بـه پـرۆژەی حکومـەت بـه داخەوه که پرۆژەیەکی زۆر پێشکەوتووە، دەبوایـه لیژنـەی ژنـان ڕوونکردنـەوەی دابـا لەسـەری، وەکـو چـۆن یاسایی و هاوبەش دیفاعیان لـه پێشنیارەکەی خۆیـان دەکـرد، ئـەو دەبـوو زیـاتر دیفـاعی لـه پێشنیارەکانی بکردبا به بێ ڕوونکردنەوه خراپه دەنگدانەوه، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کێ له ئێمه گوتی ئەو موقتەرەحەی لیژنەی ژنان دژی ئایینه؟ تـۆ ئـەو تۆمەتـه داوێیـه سـەر ئێمـه، لەگەڵ ئەو قسەیه نیمه تەبعەن جوملەیەکیان گوتووه که ئەویش عەینی شتی گوتووه، خۆ پرۆژەکه لـه حکومـەت نشوز لاداوه، کەس ئەو قسەیەی نەکردووه که ئەو موقتەرەحه دژی ئایینـه، بـه عەکسەوه عـەینی مەفهومـه، بەڵام مادام بەو شکله شەرح کراوه و دەشگونجێت لەگەڵ شەریعەت دا، ئەمەش وەری دەگرین، کـەس ئـەوەی نەکردووه، کاك د.کمال فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.كمال كەركووكی):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەو مەوزوعە زۆر موهیمە، ئەو وشەیەش زۆر زۆر وازحە كە نشوزە، لیژنەی داكۆكی كردن لە مافی ئافرەتان وژنان پێشنیاری خۆیان كرد، با چوار یان پێنج بێت، جەنابت تەحدیدی بكە، كە قسە بكەن و بیخە دەنگدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد رفعت عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من پێم وایە هەردوو موقتەرەحەكە بخە دەنگەوەو بڕایەوە، یەكە یەكە بیخە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵ نشوزەكەیە و كێ لەگەڵ ماوەیەكە و كێ لەگەڵ ساڵەكەیە؟ ئەوە دەبڕێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەگەر بە قسەی تۆ بكەم سارا خان ئیعتزازی ئەوەی كرد، كە بە نوقتەی نیزامی ئەو ئیعترازەی كرد، پێش ئەوە دەمویست بیخەمە دەنگدانەوە ئەو ئیعترازەی كرد، قسە دەدەم بە دوو كەس قسە بكەنن كاك ئارێز و كاك شێخ قسەی بكەن، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێزسۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

جارێكی تر دەگەڕێنەوە سەر تەعریفەكە.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

نا، نا تەنها لەسەر ئەوە بێت نشوز هەبێت یان نا؟

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بۆچی تەئیدی ئەمانەكەی دەكەم، خۆ دەبێت كە تەئیدی دەكەم دەبێت ئەوەی تر قەناعەتم پێ بكات، ئەگەر من پێم باش بێت نەمێنێت، لە بیدایەتەوە گوتوومانە كە مەسئولەیەتێكی موشتەرەكە و خۆشەویستی و رەحم و بەزەیی دادەمەزرێت، باشە كە تۆ ئەو خێزانەت هێنا و داوات كرد بەو هەموو مەرجە كە بە یەكتری ڕازی بوون، كە گەیشتنە ئەو نوقتەیە یاخود بڵێی ئەم دوانە نەیانتوانی پێكەوە بژین، ئیتر ئیتیهام بكرێت بەوەی كە بە قسەی منت نەكرد و تۆ ناشزی، تۆ تاعەتی منت نەكردووە، یەعنی من لێرەدا مەبەستم ئەوەیە چ بۆ پیاو چ بۆ ژنیش عیلاقەی هەیە بەسەو شێوازی فێركردنی خێزان، بۆچی ئەوە بخرێتە چوارچێوەی ئەوەی بە پیاوەكە بڵێت تۆ بە قسەی منت نەكرد، پیاویش بە ژنەكەی بڵێت تۆ بە قسەی منت نەكرد، ئێمە لێرەوە دەڵێین هەیبەت بگەڕێنینەوە بۆ خێزانەكان، ئەوەی كە هەر

کەسە لەسەر شانیەتی با بیکات، لەوە وە با سەرچاوە بگرێت، بۆیە لەگەڵ ئەوەداین ئەوە لابرێت ئەو ماددەیەو ئەوەی حکومەت کاری پێ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کاك شێردڵ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ عبداللە حەوێزی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەر لە ئەسڵی ژن هێنان و لە بیدایەتی هاوسەریەتی کە داوایەکە دەکرێت بە زمانی گوڵە، جا ئێمە ئێستا زمانی خۆمان زمانی کوردیە ئەگەر ئەو شتە بە زمانی کوردی بڵێن کەلیمە نیە، باشە ئەگەر بە زمانی کوردی وشەی نشوز بڵێین ئیعتیادیە وەك لەوەی لە عەرەبیەکە دایە، چی تێدایە؟ زۆر نسوسی قورئانی هەیە بەکاری ناهێنین و هیچیش نەبووە، لەبەر ئەوە من لەگەڵ ئەوەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کاك عثمان فەرموو.

بەڕێز عثمان احمد حمدامین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من سەرەتا پرسیارێك لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم، لە دائیرەی ئەو پەڕی ڕێزو حورمەت بێت، داوای لێ بوردن دەکەم ئەگەر پرسیارەکەم هین بێت، داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم بە تایبەتی لە سەرۆکی پەرلەمان ئایا بە دەنگ دان بە کەلیمەی نشوز کە کەلیمەی قورئانی پیرۆزە، بەوەی بمێنێت یان نەمێنێت ئەمەیان دروستە؟ حەقی خۆمە بپرسم بەس ئەشکال دروست نەکەن، حەقی خۆمە وەکوموسوڵمانێك و وەکو ئەندام پەرلەمانێکیش ڕەئی خۆم دەرببڕم، حەتمەن لە کەسی ناکەم تەنها لە سەرۆکایەتی پەرلەمانی دەکەم، قورئانی پیرۆز کە کەلیمەی نشوزی بەکارهێناوە، ئێمە وەکو موسڵمان باوەڕمان هەیە، گەلی کوردستان وەکو موسڵمان کە لە ۹۸٪ ی موسڵمانە، ئێستا ئەو کەلیمەی نشوزە کە کەلیمەیەکی قورئانە بەو برادەرانی کە ڕەئیشیان لەسەری نیە، هەموو دەڵێن موسڵمانین، بەڵام بۆ ئیستفزازن بە وشەی نشوز؟ بە ڕاستی ئەو ئیستفزازە ناپەسەندە، کە ئیستفسارى زۆر هەڵدەگرێت، تەمەنای ئەوە دەکەم کە ئەو جۆرە ئیستفسارانە بۆ پەرلەمانی کوردستان نەکرێت، چونکە الحمدلله ۹۸٪ ی موسوڵمانە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی جێی قبوڵ نیە لە حەقیقەتدا، کاك ئاریز فەرموو.

بەڕێز ئاریز عبداللە أحمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە کە دەستوری هەرێمی کوردستانمان هێشتا پەسەند نەکردووە، دەستوورێك هەیە، لە ژێر ڕۆشنایی ئەم دەستورە کاردەکەین، سێ بنەما هەیە بۆ دەرکردنی هەر یاسایەك کە ئێمە کاری لەسەر بکەین ئێستا ئێمە

لەبیرمان نەچێت،سێ بنەماکان دیارن،بنەمای ئەوەی لەگەڵ پرێنسیپەکانی دیموکراسی ناکۆك نەبێت، بنەمای ئەوەی کە ئازادی مافی تاکە کەس کەلەم دەستورە هاتوە ناکۆك نەبێت لەگەڵ بنەماکانی شەریعەتی ئیسلام ناکۆك نەبێت،بەراستی خەریکە وایلێدێت لە گەڵ دوو بنەمای پرێنسیپەکانی و ناکۆك لەگەڵ ئەوە تەنیا لەبیرمان دەچێت لەگەڵ ئەوە،تەنیا وادەبێت یەك بنەما لەبیر دەمێنێت ئەوە یەك، دوو من حەز دەکەم بەبیر برادەران بێنمەوە، یەکێك لەسەرچاوە سەرەکیەکانی یاسا تەنیا یەك لە سەرچاوەکانی شەریعەتی ئیسلامە، برادەرینە ئێمە نە خەلافەتی ئیسلامەمان هەیە، نە ئێرەش حوجرەی فەقێیانە ٢٤ سەعات خەریکی شەرح کردنی ئەو ئایەت و ئەو ئایەتین، ئەوە دەخوێنین دەڵێن غەلەتت کرد، ئەو دەڵێت وات کرد، بۆ وات کرد؟ ئێمە حەز دەکەم زۆر بە وازحی قسە لەسەر ئەو مەسەلە بکەین،کەلیمەیەك لە قورئاندا هەیە پیرۆزە، من موسڵمانم خۆشم پێ لەهەموو ئەو کەسانە موسڵمانترە کە بەناوی ئیسلامەتی قسە دەکەن بە دڵنیایەوە، خۆم پێموایە، ئومێدیش دەکەم وابم لای خوای گەورە ئەوە یەك، کەلیمەیەك لە قورئاندا هاتوە پێی دەڵێن نشوز، نابێت لابدرێت، من پرسیارێك دەکەم برادەرینە ئایا هەر کەلیمەیەك لە ناو قورئاندا هەبێت پیرۆزە، ئایا کەلیمەی کەر لە قورئاندا هاتووە حەیوانێکی پیرۆزە ؟ ئایا سەدان کەلیمەی تر هاتووە بیئسەو نازانم چی ئەوانە پیرۆزن،جەنابی سەرۆك من چوار کتێبم هەیە، سەدان نووسینم هەیە بە عەرەبیشم نووسین هەیە، هەتا ئەو قانونەم لەو یاسایە نەخوێندۆتەوە نەمزانیوە نشوز چیە،حەزەکەم پێتان بڵێم لە کوردەواری نشوز دیاردەیەکی کۆمەڵایەتیە، ئەوەی ئێستا دەڵێی نشوز، دەڵێن تۆران، غەزرین، رۆیشتن هەموو ئەو وشانە لە کوردیدا بەلامەوە سەیرە خەڵك پێیوابێت نشوز دیاردەیەکی کۆمەڵایەتیە، لە کوردستان وای پێدەگوترێ و لەوێ وای پێ دەگوترێ، ئەوە یەك، دوو ئێمە دوو پرێنسیپمان هەیە کاری لەسەر دەکەین، جەنابی سەرۆك لەناو ئەو پەرلەمانە پرانسیپی دیالۆك، گفتو گۆ ، پرێنسیپی دەنگ دان، ئیتر پێویست ناکات ئەو هەموو ئیتیهام کردن و ئەو هەموو پەنا بردن بۆ ئەوانە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نوقتەی نیزامی کاك دکتۆر، فەرموو دانیشە، ئێمە قسەمان داوە بە تۆ تەعلیق نەدەی لەسەر برادەرێکی تر، بۆ ئەوەیە کە لەسەر ئەو موقتەرەحە قسەی بکەی بەڵێ کاك حسین رشید فەرموو.

بەڕێز حسین محمد رشید:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەکەس قەبوڵ ناکەین لێرە ئیهانە بە قورئان بکرێت یان بڵێت هەرچی کەلیمەیەك، هەموو کەلیمەیەك موقەدەسە،بۆ مەجلیسیش نابینین کەلیمەی قورئان بڵێتن هەمووی موقەدەس نیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

قورئان پیرۆزە، موقەدەسە، ئایاتەکانیش موقەدەسە بەڵام کەلیماتی کە لە قورئاندا هاتووە چوار، پێنج مەعنای هەیە.لێی هین دەکاتەوە شەرحی دەکات و شی دەکات،ئەو تەوەرە وازی لێبێنن ، ئەو تەوەرە تەواو بڕاوەتەوە، جوابی درایەوە، پێشمان وتن کاك محمد فەرەج ئاخیر کەس قسە دەکات.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وا دەزانم موناقەشەكان علمی نین، یان بڵێین قانونی نین زۆرترسیاسی و ئەوانە تێكەڵ دەكەین، یان فكرە ئایدە لۆجیە بەڕاستی، من پێم باشە كەس قسە لەسەر قسەی خەڵكی تر نەكات، سەرۆكایەتی هەیە فەقەت مولاحەزە ئەدا لەسەر قسەی من ئەگەر باشم نەووتوە یان ئەگەر باشم وتووە تەئیدم ئەكات،بەڕاستی ئەم هینە هەڵگرین ئەم ڕەوشە، داوا دەكەم وەكو سەرۆكی پەرلەمان هەركەسێك تەعلیق لە یەكێك بدات، ئەوە لە پەیرەوی ناوخۆ نابێت، هەركەسێك تەعلیق لەسەر قسەی خەڵك دەكات دەبێت بیوەستێنیت، ئەوە ئەو ڕەوشە لابەین،من لەسەر ئەمە قسە دەكەم،ئەم كەلیمەیە كەلیمەی نشوز ئەگەر ئێمە بە عەرەبی قسەمان نەكردایە ئێستا بەكوردی قسەمان لەسەری ئەكرد، بەڵام داخەكەم ئەسڵی پرۆژەكە بە عەرەبی هاتووە، ئێستاش ئەو كەلیمەیە ئێمە بەحسی لێوە دەكەین، ئەم كەلیمە لە قانونا تەعریف كراوە بۆتە موصتەلەح،بۆ پیاویش بریتیە لە چی بۆ ژنیش بریتیە لە چی،بۆ ژن بریتیە لە (استعصت علیە) یەعنی زال بوو بەسەر پیاوەكە ، یەعنی بەگوێی نەكردووە (أبغضتە وخرجت عن طاعاتي فتركت) یەعنی پیاوەكە چیە، (ضربها وجافاها وأضر بها) یەعنی لە قانون نشوز تەعریف كراوە، بەس ئیخلال تەعریف نەكراوە، تۆ ئێستا ناتوانی كەلیمەی ئیخلال بێنی، كێ مەعنای ئیخلال تەعریف دەكات،خۆ دەبێت لە ڕووی قانونیەوە بێی جارێكی تر تەعریفێكی بكەی، لەبەر ئەوە من پێموایە ئەو كەلیمە هەر كەلیمەیەك لەبەر ئەوەیە لە ڕووی قانونیەوە بۆتە موصتەلەح تەعریفی كردووە هی پیاو چۆنە هی ژن چۆنە، بەس ئیخلال ناتوانێت ئەوە دروست بكات، چیە یەعنی چیە ئیخلال؟ لەبەر ئەوە داوا دەكەم یەعنی بیخەیتە دەنگ دانەوە ئایا ئەم كەلیمەیە بێت یان نەو؟.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

دەبا من پێش ئەوەی حەسمی ئەو مناقەشاتانە بكەم تكاتان لێدەكەم هینو ئەوانە،ئەوەلەن پرۆژەكە ڕەئی خۆم دەڵێم بەناچاری لەبەر ئەوەی زۆر هینە، پرۆژەكەی كە تەقدیم كراوە لەلایەن هەردوو لیژنەوە لیژنەی مافی مرۆڤیش، پرۆژەیەكی مەدروسە و قانونیشە، بەتایبەتی عەدالەتیشی تێدایە، باسی ژنیش دەنووسێ باسی ژنیش دەكات و ئی پیاویش دەكات،لە عەینی كاتیشدا ئەو نەمانی نشوزەكە بەمانای عەكسەكەوە نیە، لەبەر ئەوەی كە لەلایەن حكومەتیشەوە هاتووە دیراسەت كراوە، لەوێندەریش پیاوی ئاینی تێدا بووە ماموستایانی ئاینی تێدابووە،مامۆستای زانكۆی تێدابووە،پێشتریش قەرارات دەرچووە بۆ لابردنی ئەو نشوزە، كە بە واجباتی زەوجی شتەك نیە، بەڵام ئێمە لێرە موناقەشەی ئەوە ناكەین، ئێمە فەقیە نین لێرە، دوو موقتەرەح (پرۆپۆزەڵ) هەیە لێرە، ئێستاكە لیژنەی مافی ژنان و ئافرەتان دەڵێت ئەو كەلیمەیە بگۆڕێت ببێتە واجباتی زەوجی، كێ لەگەڵ موقتەرەحی لیژنەی ژنانە دەستی بەرز بكاتەوە ؟ ٣٠ كەس لەگەڵ دایە، سوپاس، كێ لەگەڵ دانیە دەستی بەرز بكاتەوە؟٣٠ كەس لەگەڵ دانیە، سوپاس ، من لەگەڵ لیژنەی قانونی و مافی مرۆڤم، جارێكی دیكە دەیخەمە دەنگدان و ئیعادەی دەكەینەوە مادام ٣٠ بە

٣٠، من لەگەڵ لیژنەی قانونی و لیژنەی مافی مرۆڤم،کاك کەمال داوای دەکات ئیعادەی بکەمەوە، کاك کەمال گوتی دیارە لە ژماردن تەدقیقت نەکردیە، مادام شکوك کەوتە سەر ئەوەی کە تەدقیق نەکراوە لەسەر ژماردن وتمان ٣٠ بە ٣٠ یە، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەصویت کرا و مەتەعادیل بوو، جەنابت ئەو وەختە تەدەخول دەکەی کە موتەعادیل بوو، مەعنای وایە کەسی دیکە تەصویت بکات قبوڵ ناکرێ ئەوجا مەوقیفی جەنابت دیاری بکرێ.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کەمال لە مینەصە دانیشتووە، ئەندامی سەرۆکایەتیە و جێگرە، گوتی پێم وایە باشت نەژمارد، حەقی تەبیعیە کە شکوکێك بخرێتە سەر ئەوەی کە باشم نەژمارد، هەر چەندە خۆی وەکو من دەنگی بۆ ئەوە داوە، بۆ مانەوەی ئەوە بداتن، بەڵام ئێستاکە جارێکی دیکە دەیژمێرمەوە، ئێستا پێشنیارەکەی لێژنەی هاوبەش و لێژنەی مافی مرۆڤ قبوڵ کرا، پاش ئەوە لێژنەی داکۆکی کردن لە مافی ژنان و ئافرەتان داوای کرد، دوو موقتەرەحی هێنا یەکێکیان ئەوەیە کەلیمەی نشوز نەمێنێ و لە جیاتی ئەوە ببێتە واجیباتی زەوجی، ئەو موقتەرەحە دەخەینە دەنگەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە؟ چیە نوقتەی نیزامی؟

بەڕێز ملاسعد الدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من نوقتەی نیزامەکەم ئەوەیە، لە لای ئێمە لە پەرلەمانی کوردستان، عەرەبیەکە مەقصودە یان کوردیەکە؟ ئەگەر کوردیەکە مەقصود بێت، یەعنی ئەو تەصویتە شتێکی زیادە، چونکە هەر ئەو نشوزە کەلیمەکە دەگۆردرێ و دەبێتە کوردی و تەسویتەکە زیادە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

خۆی راست دەکەی، بەڵام ئێمە لێرە قانونەکە عەرەبیە، مادەم شکوکیەت هەیە لە دەنگدانەکە، موقتەرەحی لیژنەی ژنان و ئافرەتان دەخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵیتی با دەستی بڵند بکاتەوە، جارێکی تر دەژمێرمەوە، ئەوە ٣٥، دانیشتنەکە دوا دەخەین بۆ وەختێکی تر، فەرموون.

عونی کمال بزاز	**محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)**	**عدنان رشاد مفتی**
سکرتێری ئەنجومەنی نیشتمانیی	**جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**	**سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**
کوردستان — عێراق	**کوردستان — عێراق**	**کوردستان - عێراق**
بەوەکالەت		

ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی (١٤)

پێنج شەممە رێکەوتی ٦\١١\٢٠٠٨

خولی دووەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی (١٤)

پێنج شەممە ڕێکەوتی ٢٠٠٨/١١/٦

کاتژمێر (١١)ی سەر لە بەیانی ڕۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی ٢٠٠٨/١١/٦ ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز عدنان رشاد مفتی سەرۆکی ئەنجومەن و، بە ئامادەبوونی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) جێگری سەرۆك و، بەڕێز عونی کمال بزاز سکرتێری ئەنجومەن بەوەکالەت، دانیشتنی ژمارە (١٤)ی خولی دووەم، ساڵی (٢٠٠٨)ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمی برگە (١) لە مادده (٢٠) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (١)ی هەموار کراوی ساڵی ١٩٩٢ی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی ئەنجومەن بڕیاریدرا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (١٤)ی خولی دووەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (١١) ی پێشنیوەڕۆی ڕۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی ٢٠٠٨/١١/٦دا بەم شێوەیە بێت:

١- بەردەوام بوون لەسەر خستنە ڕوو و گفتوگۆکردنی پرۆژەی هەموارکردنی یاسای باری کەسی ژمارە (١٨٨)ی ساڵی ١٩٥٩، کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە بە خوێندنەوەی بەرنامەی کار:

١- بەردەوام بوون لەسەر خستنە ڕوو و گفتوگۆکردنی پرۆژەی هەموارکردنی یاسای باری کەسی ژمارە (١٨٨)ی ساڵی ١٩٥٩، کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە.

داوا لە لیژنەی پەیوەندیدار دەکەم، ئەو بەڕێزانەی کە لەو شوێنە دانشتوون، ئەمڕۆش بێن دانیشن فەرموون، وەك هەمیشە بەخێر هاتنی هەموو میوانە بەڕێزەکان دەکەم، کاك (سعد)یش کە دوێنێ غائیب بوو، ئەمڕۆکە بەخێر بێت، ئیتیفاقمان کردووە کە من قسە دەکەم، فەرموو نازناز خان.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ژمارەیەکی یەکجار زۆر لەو قوتابیانەی کە ئەم ساڵ لە ناوەندەکانی وەرگرتن وەرنەگیران لەبەر زۆری ژمارەی دەرچووانی شەشەمی ئامادەیی، ئەمڕۆ هاتوونە بەردەم پەرلەمان، ئێمەش وەکو لیژنەی پەروەردە لەگەڵ بەڕێوەبەری گشتی لە وەزارەتی خوێندنی باڵا بۆ کاروباری قوتابیان کۆ بووینەوە بەیانی، پێویستە جەلسەیەکی زۆر بە پەلە ساز بکرێ لە پەرلەمان بە ئامادە بوونی وەزیرانی بەڕێز خوێندنی باڵا و پەروەردە و کۆمەڵایەتی و وەزارەتی پلان دانان، ئایا بەرنامەی حکومەت چیە بۆ ئەو قوتابیانە؟ نزیکەی دە هەزار قوتابین لە زانکۆکانی خۆمان مەحروم دەکرێن و ناتوانن بچنە ئەو زانکۆیانە، ئایا بەدائیل چیە

بۆ سوود وەرگرتن لە وزەی ئەو قوتابیانەی کە ئەم ساڵ دەرچووینە و لەسەر شەقامەکان ماونەتەوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر ئێوە لەگەڵیان دابنیشن، دەتوانن تۆ و سۆزان خان لەگەڵیان دابنیشن و بزانن داواکاریەکانیان چیە؟ دوایی پێمان بڵێنەوە، ئێستا لێرە هاتوون و مەشغولیان بن، دانیشن راپۆرتتان بنووسن، دەتوانن هەردووکتان برۆن، دانیشن لەگەڵیان؟ بەڵێ هالە خان فەرموو.

بەڕێز د.هالە سهیل وادی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پشتگیری لە رەئیەکەی نازناز خان دەکەم، بەراستی دە هەزار کەس لەسەر جاددە مانەوە، پێویستە ئێمە هەڵوێستێکمان هەبێ، کێشەکە بەو ئاسانیە نیە، پێویستە نوێنەری حکومەت وەکو وەزیری خوێندنی باڵا و پلان دانان و کۆمەڵایەتی و پەروەردە ئامادە بن بۆ ئەوەی وەڵامی ئەو کەسانە بدەینەوە، لەبەر ئەوەی هەموویان وا دەڵێن کە ئایندەیان دیار نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک کەمالیش چاوی بە خوێندکارەکان کەوتووە، دەکرێت ئەو داواکاریەی ئەوانیش لەگەڵ حکومەت قسەی لێ دەکەین و دانیشتنێکی تایبەتی بۆ دەکەین، هەموو ئەو داواکاریانە ئەوانیش تێگەیشتوون، دێینە سەر مەوزوعی خۆمان، من حەز دەکەم دوو قسەی لەسەر دانیشتنەکەی دوێنێ بکەم، بەراستی خۆم دڵگران بووم بە بەڕێوەچوونی دانیشتنەکەی دوێنێ، چەند مەبدەئێك هەیە دووپاتی دەکەمەوە، سێیەم جار، چوارەم جار، لە موستەقبەلیش هەر دەیڵێمەوە، من لەوە دڵنیام کە هەر یەك لە ئەندام پەرلەمانێك زۆر دڵسۆزە بۆ ئەوەی یاسایەك کە دەردەچێ بۆ کۆمەڵگاکە سوودی هەبێت، لەبەر رۆشنایی تێگەیشتنی راستیەکان بێت و واقیع بێت، لەبەر رۆشنایی تێگەیشتن بێت لە دەستووری هەمیشەیی عێراق، لە پرۆژەی دەستووری خۆمان، لەبەر رۆشنایی رێزگرتن لە ئایین، رێزگرتن لە ماڧ مرۆڤ، رێز گرتن لە دیموکراتیەت، ئەمانە هەمووی دەبێ لە پێش چاومان بێت، بەتەئکید تێگەیشتن و رۆشنبیری هەر ئەندامێك جیاوازی هەیە لەوەی تر، بەڵام هەر یەکە و لە دیدی خۆیەوە پێی وایە هەموو راستیەکان لای ئەوە، هەموو حەقائیق لای ئەوە، هەموو قانون لای ئەوە، حەقە هەندێ جاریش مەجال بدەینە خۆمان لە مەسەلەیەکی تایبەتدا خەڵکانێکی پسپۆر و شارەزای ئەوە مەسەلەیە زیاتر بایەخ بە رەئیەکانیان بدەین، مەسەلەیەکە کە هی ژنانە، لێژنەی داکۆکی کردن لە ماڧ ژنان زیاتر قسەی لەسەر بکات، لێژنەی یاسایی زیاتر قسەی لەسەر بکات، ئەو لێژنانەی پەیوەندیدارن، ماڧ مرۆڤە، ئەوقافە، هەر یەکە و لە رووی هێنەوە پەیوەندیدارە و ئیشی سەرەکی ئەو لێژنانەیە کە پرۆژەکە لە ئەسڵدا ئاراستەی ئەوان کراوە، کە دێین لێرە بۆ گفتوگۆکردن لەسەری هەر ئەندامێك ئازادە و حوریەتی خۆیەتی رەئی بدات، بەڵام پێی وا نەبێت ئەو رەئیەی کە ئەو دای هەموو حەقیقەتێکە، هەمووی راستیەکە، ئەوەی موقابیلەکەی ناحەقە و هەندێ جار بە بێ ئەوەی

ویستی ئەو برادەرە بێت کە قسەی دەکات، مومکینە وا تەفسیر دەکرێ کە عەکسی ئەوەی ترە، جا من لێرەدا بە تەئکید تەئکید دەکەمەوە کە ئەو قسانەی کە ئەو رۆژە کران هەمووی لە ئیتاری حیرسەوە دادەنێم بۆ ئەوەی ئەو پرۆژەیە دەوڵەمەند بکرێ، چ ئەوەی کە بە ئیتیجاە قسەی کردووە و چ ئەوەی بە عەکسەکەی قسەی کردووە، رەنگە لە دۆزینەوە وشەدا فەرق بکات، بەڵام هەردوو لا مەبەستیان ئەوە بووە کە یاسایەك دەربچێ بۆ بەرژەوەندی خەڵك بێت و بۆ پێشکەوتن بێت و بۆ رێز هێنان بێت لە مافی ژنان و بۆ یەکسانی بێت، لە هەمان کاتیشدا لەبەر رۆشنایی تێگەیشتنی دەستووری هەمیشەیی بێت و لەبەر تێگەیشتنی کۆمەڵگا بێت و رێز گرتن بێت لە ئایینی ئیسلامی پیرۆز، ئێمە شتێکی تازەمان نەهێناوە و چەند جار باسم کرد، ئەو پرۆژەیە کە موناقەشەی دەکەین و باسی دەکەین، یاسایەکە پەنجا ساڵە پەیڕەو دەکرێ لەو هەرێمە، قیود لەسەر فرە ژنی ئێمە دامانەناوە، فرە ژنیش ئێمە دامانەناوە، یەك پێمان دەڵێ فرە ژنیتان سەپاند، فرە ژنی لە قانونەکە هەیە، یەك پێمان دەڵێ سنوورداری کرد، سنوورداریەکەش لە قانوندا هەیە، ئێمە هاتووین ئەو سنوورداریە زیاتر روونکراوەتەوە لەبەر رۆشنایی ئەو گۆرانکاریانەی کە لەناو کۆمەڵگادا دەکرێت، لە تێگەیشتنمان، مەسئولیەتی ئەوەیە کە دەست لە ئەساسیات نەدرێ، دەست لە دەستوور نەدرێ، دەست لە قورئانی پیرۆز نەدرێ، بەڵام ئەوەی کە قابیلی موناقەشەیە بۆ پێشکەوتن، ئەوە لە زەمانێکدا و لە مەکانێکدا دەگۆرێت، ئەوەی ئێستا دەکرێ لە پێش پەنجا ساڵ نەدەکرا، لەوەتەی کە قابیلی چاککردنە و قابیلی باش کردنە، لە ئەساسیاتمان نەگۆڕیوە، من هەموو جار تەئکید دەکەمەوە ئەو ماددانەی کە دەنگمان بۆ دا، لە ئەساسیاتی ئەو بنەمایانەی کە ئاماژەم پێکرد بە یەك مسقاڵ نەمانگۆڕیوە، موناقەشەکان ناڵێم لێرە کە ئەوەی برادەران قسەیان لێ کرد لە لایەکەوە و برادەران قسەیەکی تریان کرد، بەڵام لە هیچ شتێکدا نەمانگۆڕیوە، جارێکی دی دەڵێمەوە ئەوەی دەیەوێ ئەو دانیشتنانەی پەرلەمان هەڵسەنگێنێ، تکای لێ دەکەمەوە کە قانونی ئەحوالی شەخسی هی ساڵی ١٩٥٩ بخوێنێتەوە، ئینجا تەماشا بکات چ گۆرانکاریەکمان لێ کردووە، گوڕانکاریەکان لەبەر ئەو گۆڕانکاریەیە کە لە کۆمەڵگا کراوە، ئەو پێشکەوتنەیە کە لەناو کۆمەڵگادا هەیە، ئەو یەکسانیەیە کە دەمانەوێ لەناو کۆمەڵگادا هەبێ، ئەو رێزگرتنەیە کە دەمانەوێ زیاتر بێت بۆ خۆشکان و دایکان و هاوسەرەکانتان، بۆیە تکا دەکەم هەرچی ئیسائەیەك بێت، یاخود وا تەفسیر کرا بێت کە لە دەرەوەی پەرلەمان دەرچوون و لە کۆبوونەوە دەرچوون لە بیرتان بچێتەوە، بەردەوام بوون لەسەر جۆری گفتوگۆ لە دەرەوەی هۆڵی پەرلەمان زەرەرمان پێ دەگەینێ، لەگەڵ بنەماکانی رێز لێ گرتن و مەبادیئی پەرلەمان و پەیڕەوی ناوەخۆ ناگونجێت، بۆیە گفتوگۆکان لەناو هۆڵدا نەوعێکە بۆ بەرژەوەندیە، بەڵام کە چوونە دەرەوە نابێ تەفسیرات بکرێ و زیاتر بوەترێ لەوەی کە یەکێك بڵێت ئەوە دژە یان لەگەڵە یان قسە بکات و بڵێت ئیهانە بە ئایین کراوە، خوا نەخواستە کەی شتی وا بووە، یەکێکیش وا تەصەوەر بکات کە ئیهانە بە مافی ژنان کراوە، کە هیچ شتی وا نەبووە، بەڵکو لەبەر رۆشنایی رەوشنبیری و تێگەیشتنەکەیە، دوو: بێینە سەر دانیشتنەکەی ئەو رۆژەمان ئەگەر ئیجازەم بدەن من سلبیاتەکانیش دەڵێم و ئیجابیاتەکانیشی دەڵێم، سێ لێژنە لێرە دانیشتوون، لێژنەی یاسایی و لێژنەی

ئەوقاف و لێژنەی مافی مرۆڤ، موقتەرەحێکیان هەبوو تازەتر بوو، لێژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان پشتگیریان لە پرۆژەی حکومەت کرد بە گۆڕینێکی بەسیت، ئەو دوو پرۆژەیە خرایە دەنگدانەوە، کامەیان قبول بکرێ بۆ موناقەشە؟ بە زۆرینەی دەنگ پێشنیارە تازەکەی سێ لێژنەکە قبوڵ کرا، کە شتێکی تازە بوو و تەفسیرێکی زۆر تازەی تێدا بوو و پێشکەوتنێکی گەورە بوو، لە دیدی خۆمەوە و ئێستاش دەیلێمەوە و شەرحیشی دەکەم و ئامادەم دە جاریش شەرحی بکەم، پێم وایە لە بەرژەوەندی ئافرەتان و ژنانە زیاتر لە پرۆژەکەی حکومەت، ئەوە رەئی شەخسی خۆمە و دیفاعیشی لێ دەکەم، چونکە یەکەم جارە وشەی نشوز بۆ پیاویش بەکار دێت لە قانون، چونکە لە قورئانیشدا هاتووە و پرسیارمان کردووە ئەوە خیلافی قورئان نیە، ئەو کەلیمەیە خیلافەکەی لێژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان کە پرۆژەکەی قبول کرد و دوو مولاحەزەی دا، بەدوای ئەوەی بگەڕێین کەلیمەیەکی تر بدۆزینەوە بۆ نشوز و بە دوای ئەوە بگەڕێین کە ئایا دەکرێت دوو ساڵەکە کە داندراوە لە دەست پێ کردن رۆژی نشوز تا ئەو رۆژەی کە قازی بۆی هەیە تەلاق بدات لە هەردوو حالەتەکاندا پرۆژەکە وتوویەتی یەك ساڵ و ئەوان دەیانەوێ بیکەنە شەش مانگ، نەگەیشتنی، ئەوە لەسەر وشەی نشوززەکە خیلاف کەوت، خۆ جارێ ئۆتۆماتیکیەن بە دوو زمان دەردەچێ، بە زمانی کوردی ئەو کەلیمەیە نیە، دەبێ زمانەوانیەکان وشەیەك بدۆزنەوە لە جیاتی نشووز، عەرەبیەکە بەکار دێت، بەهەر حاڵ لەکاتی دەنگداندا ئێمە گەیشتینە ئەوەی کە ٣٠ بە ٣٠ یە، کاك د.کەمال وتی ژمارەکەت تەواو حیساب نەکردووە، کە بوو بە قسە و هێن و ئەوانە لە ناو موناقەشات و گفتوگۆکاندا تەوەری تەبیعی گفتوگوکان تەوەرێکی تری بە خۆیەوە دێت و لە ئوصوڵی خۆی دەرچوو، ئەگەر چی بەشی یەکەمی درایە دەنگدان، بەڵام لە حاڵەتی ناتەبیعیەکەدا خرایە دەنگدان، بۆیە من دەنگدانەکەی دووەمم تەواو نەکرد، یەعنی نەمگوت کێ لەگەڵی نیە، چونکە نا تەبیعی بوو، رامگرت جەلسەکە، دەنگدانی دووەم کە قەرارتان دا سەری نەگرت و تەواو نەبوو و قاعەکە بووە هۆسە و سەرۆکایەتی پەرلەمان بۆی هەیە رایبگرێت، بۆیە رامگرت دوێنێ دوایش تەماشای فلیمەکەمان کرد، بۆ ئەوەی هەر بۆ تەئکید بزانین دەنگدانی یەکمان چۆن بووە؟ ئایا هەڵەمان کردووە یان نا؟، من خۆم رەنگە دە جار زیاتر تەماشات کردبێ، هەڵەکەی من لە چییەوە هاتووە؟ نامەوێ ناو بێنم تەبعەن فلیمەکە هەیە و هەمووومان تەماشان کردووە، تەبعەن دوو دەنگ نەهاتە ژماردن لە حاڵەتی یەکەم، سییەکە بە خۆی (٣٢)و رەنگە ٣٣ (یش) بێت، من (١٥)م ژماردووە و ئینجا لە فلیمەکە دەردەچێ دوو کەس پاش گەیشتنم بە (١٥) دەستیان هەڵگرتووە، کە من نەمدیون، لە پێشەوە دانیشتووین و دوایی کە گەیشتوومەتە (١٥) مەسەلەن لێرەمە و ئەو دەستی هەڵگرتووە لە تەلفزیۆنەکە دیارە، پێویست ناکات بڵێم کێیە وهێن و ئەوانە دیارە ئەو دوو کەسەم نەدیوە، ئینجا ئەگەر وابا ئەو وەختی کاك عەونی پرسیارم لێ نەکرد رەئی چیە؟ کاك کەمالیش پرسیارم لێ نەکرد رەئی چیە؟ لەگەڵ ئەوەن یان لەگەڵ ئەوانن؟ ئەویش بە تەواوەتی حەسم نەکرا، ئێوەش کە قەرارتان دا ئەو مەوزوعە دووبارە بکرێتەوە، یەعنی دەنگدانەکە بە هەر چ نەوعێکی بێت ئەوە دەبێ دووبارە بکرێتەوە لەبەر ئەوەی قەرارتان دا، بەڵام یەکەمیان بەو شکلە بووە و دووەمیشیان

سەری نەگرت و فەشەلی هێناوە، ئەو مەوزوعە مەسەلەیەکی گرنگە و خیلافەکە لەسەر دوو شتە فەقەت، وشەی (نشوز) وشەیەکی تری بۆ بدۆزینەوە یان نا؟ خیلاف بەینی هەردوو لێژنەکە لەسەر ئەوەیە بۆی بدۆزینەوە یان نا؟ ساڵەکە بکرێتە شەش مانگ یان نا؟ پێم وایە باشترین رێگا بۆ ئەوە ئەو سێ، چوار لێژنەیە رێکبکەون لەبەینی خۆیاندا و مەوزوعەکە بەو تەریقەی کە کردمان نەخرێتە دەنگدانەوە، بۆیە من داواتان لێ دەکەم موافەقەت بکەن موناقەشەی ئەو ماددەیە کە ماددەی (٢٥)ە چەند رۆژێك دوا بخرێت، دواتر کە دێینەوە ئێرە ئومێد دەکەین هەر چوار لێژنەکە گەیشتبنە قەرارێك، ئەگەر نەگەیشتبن ئەوە خۆتان قەرار دەدەن، بۆیە بێ موناقەشە داوا دەکەم دەنگ بدەن بۆ ئەوەی ماددەی (٢٥) دوا بخرێت، کێ لەگەڵ ئەوەیە دوا بخرێت دەستی بڵند بکات تکایە، فەرموون، کێ لەگەڵدا نیە؟ بە زۆرینەی دەنگ ماددەی (٢٥) دوا دەخرێ بۆ چەند رۆژێکی تر، بۆ ئەوەی بتوانین سیغەیەکی باشتری بۆ بدۆزینەوە، ئەگەر نەمانتوانی ئەو کاتی دەیخەینە دەنگدانەوە و قەراری نیهائی لێ دەدەین، بەڵێ کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

زۆر سوپاس بۆ جەنابت ئەو روونکردنەوە باش بوو، من پێم وایە ئەو رەخنەی کە دوێنێ هەبوو لەبەر دوو شت بوو، یەکەم : بەراستی جۆری موناقەشەکە تۆزێك وەکو دەڵێن مەساری خۆی بە جێ هێشت و وەکو پێویست نەبوو، دووەم: پرۆسەی دەنگدانەکە بەهەمان جۆر، یەعنی جۆرێك لە ئاڵۆزی دروست کرد، خۆی بە ئەصڵ لەو هەرێمەی ئێمە یەك ریزی و یەك دەنگی نیە، هەتا ئەو دووانە مەحکەم تر و بە قوەت تر بێ، ئێمە گەورەتر و بەهێزتر دەبین بەرامبەر بەهەر شێوازێکی تر و بەرامبەر بە هەر تەعەدایەکی تر، پێم وایە تۆزێك نەرمی لەوە دروست بوو، لەبەر ئەوە من وەکو سەرۆکی کوتلەیەك داوا دەکەم پرۆژەکە چەند رۆژێك رایبگرین، هەر بە مەبەستی هێور کردنەوە، ئەوەی ئێمە تا ئێستا هێناومانەوە شتێکی جوان و مەحکەمە وەکو جەنابت وتت ئەوە ٤٩ ساڵە لە عێراقدا تەنها (نشوز) بەغەڵەتی بۆ ژن بەکار هێنراوە، مەعەلعیلم لە ئایەتەکان زۆر بە توندی بۆ پیاو بەکاری ئەهێنێ، موشەریعی عێراقی غەڵەتێکی گەورەی کردووە، ئایەتەکەی لەت کردووە، لەتێکی هێناوە و لەتێکی ئیهمال کردووە، بەراستی ئەوە پێم وایە جۆرێکە لەنا تەوازونی، لەبەر ئەوە من داوا دەکەم وەکو سەرۆکی کوتلەیەك ئەوە بیخەیتە دەنگدان و خەڵکی تری لەگەڵدا بێت بۆ چەند رۆژێك ئەوە دوا بخەین، هەم هێور بوونەوەیەکی خۆشتر دروست دەبێت و هەم ئەو هاورێزیە و دەنگەکانیشمان نزیك دەکەینەوە و، ئەو چوار لێژنەیە پێکەوە دابنیشن راپۆرتێکی هاوبەش دروست بکەین، ئەو خاڵانەی کە خاڵی ناکۆکن بیگەیێنینە نەتیجەیەك ئینجا دیاری بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من ئەگەر ئەو دوو ماددەی کە دواتر دێت پێم وابا قورسترە و خیلافی لەسەرە، قسەکەت زۆر مەنتیقی بوو و پشتگیریشم دەکرد، بەڵام پێم وایە یەك، دوو ماددە هەیە چ خیلافێکی لەسەر نیە، کاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من سەد دەرسەد تەئیدی قسەکەی کاك محمد دەکەم، وەکو دوێنێ کە من لێرە نەبووم، بەڵام تەشەنوجێکی زۆر پەیدا بووە، ئێمە ئەوە ٤٩ ساڵە ئەو مەوزوعە هەیە، دەتوانین ٤٩ ڕۆژی دیکەش ڕابوەستین، بۆ ئەوەی موتەکامیل بێ و بۆ ئەوەی هیچ موشکیلەیەکمان تووش نەبێ و بۆ ئەوەی ئێمە وەحدەکەمان بپارێزرێ، من سەد دەرسەد تەئیدی دەکەم ئەو مەوزوعە تەئجیل بکرێ و شتی گەورەتریشمان لەپێشە تا وەزعەکە تەهدیئە تر دەبێ زیاتر و کارێك دەربچێ لە بەرژەوەندی ئێمە دەبێ، من ڕجام ئەوەیە ئەو مەوزوعە تەئجیل بکرێ لە مەسڵەحەتی پەرلەمانە و لە مەسڵەحەتی میللەتی کوردە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سوپاس، بەڵام ٤٩ ساڵە بۆ دەیکەیە ٤٩ ڕۆژ؟ بیکە ٤ ڕۆژ و ٥ ڕۆژ قەیناکە، نازناز خان فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ١٠٠٪ دژی ڕەئیەکەی کاك محەمەد فەرەج و کاك خورشید شێرەم، لەبەر ئەوەی کە یەکەم: شتی گەورەترمان لە پێشتر نیە، ئەوە گەورەترین شتە بە نیسبەت زۆرمان، لەو دواییەداش زۆر تەئجیل کراوە، ئەوە نزیکەی دوو ساڵە ئەوە هاتووە، سێیەم کەلیمەی (نشوز) لە تەرحەکەی حکومەت نەهاتووە و ئێمە لێرە قانون بۆ حکومەت دادەنێین و لەناو تەرحەکەی حکومەتیش عالیمی گەورە (شێخ زەلمی) تێدا بووە، ئەویش تەئیدی کردووە، لێژنەی داکۆکی کردن لە ماڤی ئافرەتان و ژنانیش تەئیدی پرۆژەکەی حکومەتیان کردووە، جا بۆیە حەقی وایە سەرۆك فراکسیۆنەکان ئەو ئیعازەیان دابا، چۆن جاران ئیعازیان بە ئێمە دەدا و دەیانگوت دەبێ پرۆژە قانونەکانی حکومەت بەرێ بکەین، بەڵام بە ڕێگایەکی قانونی، ئێستاش دەبوایە ئەوەیان بگوتیا بە ئەندامەکانی خۆیان و کەسانی کە لەناو فراکسیۆنەکانن کە ئەوە تەرحی حکومەتە و کۆمەڵێك عالیم و مامۆستای جامیعە ئیشیان لەسەر کردووە ئینجا هاتووتە ئێرە، بەڵام ئێمە بۆمان هەیە موتەکامیلتری بکەین، موتەکامیلیشی بە گۆڕینی صیغە ناکرێ، بۆیە ئێمە هەم وەکو ئەندامانی پەرلەمان و هەم وەکو ئەوەی کە ژنین و حاشا لە ژن بوونی خۆمان ناکەین، داوا دەکەین کە ئەو بەرنامەیە بە هیچ شێوەیەك تەئخیر نەکرێ، تەنانەت لە ڕۆژی یەکشەمەوە دەست پێ بکەینەوە و بە ئەقل حەدی نیسابیش بێ کە ٥٦ کەسە، ئیدامە با کارەکانی خۆمان بکەین.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فیکرەکەت گەیشت، بەڵام تۆ موناقەشەی شتێکت کرد کە قەرارمان لەسەر دا، قەرارمان دا دوای بخەین، تۆ حەق نەبوو ئەو موناقەشەیە بکەی، باسی ئەوە دەکەین لەسەر ماددەکانی تر، کاك کەرخی فەرموو.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش وای بۆ دەچم کە ئێستا خەریکە تەشەنوجات دیارە لە قاعەکە، بۆیە پێم وایە دوای بخەین باشترە و لەگەڵ ڕەئیەکەی مامۆستا محمد و کاك خورشیدم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پێم وا نیە تەشەنوج هەبێ و ئەو یاسایە نازناز خان باسی کرد، نەك سێ ساڵە لەو پەرلەمانە ئیشی لەسەر دەکرێ و پێش ئێستا دراوەتەوە حکومەت، حکومەت یەك ساڵ موناقەشەی لەسەر کردووە، چەند مانگێکیشە دوای ئەوە مانگێکە و دوو مانگە دراوەتە پەرلەمان و دەستمان پێ کردووە بە موناقەشە، با تەئجیلی نەکەین، چونکە ئیشی زۆرمان لە پێش ماوە، بۆیە ئەمڕۆ بەردەوام بین، ئێمە وەکو فراکسیۆنی سەوز رامان وایە کە بەردەوام بین، بۆ ئەوەی ئیشی ترمان کە ئیشی زۆرمان لە پرۆژەی یاسا لە بانگهێشتکردنی وەزیرەکان کە راپۆرتیان داوەتە لێژنە پەیوەندیدارەکان کە بانگهێشتی پەرلەمان بکرێن، ناکرێ بەو شێوەیە پەرلەمان ئیشەکانی خۆی تەئخیر بکات، من پێشنیارێك بۆ بەرێزتان دەکەم، دوو رەئی هەیە دیارە، رەئیەك هەیە تەئجیلی بکرێ، رەئیەك هەیە تەئجیل نەکرێ، بۆیە وا باشترە بخرێتە دەنگەوە و ئێستا ئەوەندە قسەی لەسەر نەکرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە ئەوە رەئی هەیە مەعلومە، کاك شێروان نوقتەی نیزامی.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەگەر جەنابت بگەڕێیەوە رۆژی یەکەمی جەلسە، ئەوەی جەنابت دەڵێی، تەصویتی لەسەر کراو و براوە، کە موناقەشات بەردەوام بێت، ئێستا دووبارە ئەوەی بدەینەوە تەصویت وا بزانم ئەوە وارید نیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان وا نیە، چونکە من باش شەرحم کرد و وتم کە شکوکیەت خراوەتە سەر ژماردنی دەنگەکان، قەرارتان دا جارێکی تر دەنگەکان بژمێردرێتەوە، کە دەنگەکان ژماردراوە قاعەکە بووە فەوزا، کە قاعەکە بووە فەوزا و تەواو نەبوو هینەکە، ئەوە دوامان خست، کە دوامان خست ئێستاکە ناتوانین بگەڕێنەوە دەنگدانەکەی یەکەم، چونکە دەنگمان دا ، شەرحم کرد کە بە فیدیۆ دیتمان وا بوو، ئەوەی موناقەشەی ماددەی (٢٥) لەسەر ئەوەیە کە دوا بخرێ، ئەوەمان خستە دەنگدان و تەواو بوو ئەو مەوزوعە، یەعنی داوات ئەوەیە کە تەئجیل نەکرێ؟

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من مەقصەدم ئەوە نەبوو کە جەنابت چوویە سەر مەوزوعی دوێنێ و ئەو وەزعەی کە دوێنێ روویدا تەئجیل بکرێ یان نا؟ من دەڵێم ئەصڵی پرۆژەکە لە یەکەم رۆژ لێرە دەنگمان لەسەر دا ، وتمان ئەو پرۆژەیە موناقەشە دەکرێ لەو خولەدا و لەگەڵ ئەوە نەبووین کە ئەو پرۆژەیە بەهیچ شێوەیەك تەئخیر بکرێ، من لەگەڵ ئەوە بووم، ئێستا دووبارە تۆ بیدەیەوە تەصویت ئەوە بەراستی من ئەوەی بە خیلافێکی نیزامی داخیلی دەزانم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان، ئەوەڵەن: تەئجیلەکە ئەوە نیە کە کاك خورشید وتی کە ٤٩ رۆژ تەئجیل بکرێ، تەئجیلەکە ئەمرۆ تەئجیل دەکرێ بۆ بیدایەتی هەفتەی داهاتوو، ئەوەیە خۆ منیش تەعلیقم لێ دا وتم بۆ ٤٩ رۆژ بڵێ ٤ رۆژ، ئێستاکە دوو موقتەرەح هەیە، موقتەرەحێك هەیە دەڵێ تەئجیل بکرێ چەند رۆژێك تەبعەن ئەوەی کە من تێگەیشتم لە کاك محمد فەرەج، موقتەرەحی موقابیل دەڵێ بەردەوام بین، بۆ هەفتەی داهاتوو، جا هەفتەی داهاتوو لە راستیدا من ئیلتیزامێکم هەیە رۆژی یەك شەم و دووشەممە ، دەکرێ رۆژی چوار شەم، چوار شەمیش بەیانیەکەی کاك سەعد مەوعیدێکی هەیە، نازانم تەسبیت بووە یان نا؟ باشە دەکرێ رۆژی چوار شەم بێت، کێ لەگەڵ ئەوەیە دوا بخرێ بۆ رۆژی چوارشەم با دەستی بەرز بکاتەوە تکایە، کێ لەگەڵ ئەوەیە دوا بخرێ بۆ هەفتەی داهاتوو؟ من دوایی خەبەرتان دەدەمێ چ رۆژێکە، بۆ هەفتەی داهاتوو، تکایە دەستی بەرز بکاتەوە، بیژمێرە کاك عەونی من لەمەودوا نایژمێرم، فەرموون، کێ لەگەڵدا نیە؟ تەواو بەردەوام دەبین، ئێمە دوو ماددەمان هەیە ئاسانە خیلافێکی وای لەسەر نیە، بەردەوام دەبین لەسەریان، بەڵێ فەرموو.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە مەجلیس شورای دەولەمان نیە، صیاغەی قانونەکە لە رووی زەمانەوانی و قانونیەوە لیژنەکانمان هەیە، ئەگەر خیلافەکان لە لیژنەکان هەبوو حەقە هەمووی بخرێتە دەنگەوە، برادەرێك دێت هەر ئاگای لە قانونەکە نیە، لێرە فیکرەیەکی بۆ دەردەچێت و قسەیەکی تر تەرح دەکات و عەرقەلەی بۆ دروست دەکات، ئێمە ئەگەر خیلافاتمان لە رووی شەرعیەوە بێت ئەوە مامۆستا خەلیل لەوێیە و کاك سعد الدین لەوێیە، ئەگەر لە رووی قانونیەوە ئەوە قانونیەکان لەوێنە، ئەوە شتێك نیە هەموو کەس تەدەخولی تێدا بکات بەراستی؟ هەر بۆ ئەوەی لەو تەلفزیۆنە دەربچێ، حەقە ئەوە مەنع بکرێ، ئەوەی خیلافی لیژنەکان ئەگەر هەبوو بخرێتە تەصویتەوە و تەواو.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئاخر هەندێ جار ئەندام پەرلەمانێ حەقی خۆیەتی، بەلکم ئەفکاری تازەی هەیە؟ موقتەرەحی تازەی هەیە؟ بەلام بە عام حەقە بایەخ بدرێ بە راپۆرتی لێژنەکان، حەقی ئەندام پەرلەمانیشە شتی تازەی هەبێ بیلێت، ئێمە دەچینە سەر ماددەی دواتر کە داوا کراوە هەموار بکرێ، ماددەی (٢٩) لە یاساکە، لە پرۆژەکەدا هاتووە: راگرتنی کارکردن بە ماددەی (٢٩ و ٣٠)، و ئەوەی خوارەوە جێگایان بگرێتەوە، (اذا ترك الزوج زوجته المعسرة بلا نفقة و اختفى او تغيب او فقد او سجن، حكم القاضي لها بالنفقة من تاريخ اقامة الدعوى، وتقوم صندوق الرعاية الاجتماعية بصرف النفقة المقدرة لها) ، ئەوە ماددەی (٢٩ و ٣٠) کە پرۆژەی حکومەت داوای کردووە ئیلغا بکرێت و بکرێتە یەك ماددە ئەویش وەکو ئەوەی کە خوێندمەوە، دەڵێ : ئەگەر پیاوەکە خێزانی خۆی بەجێی هێشت کە خێزانەکەی موحتاج بوو و بە بێ نەفەقە بەجێی هێشت و ون بوو یان غائیب بوو یان بزر بوو یان گیرا بوو، قازی بۆی هەیە حوکم بدات بۆ ئەوەی بە نەفەقە لەو رۆژەی کە ئیقامەی نەفەقەی داوا دەکات لە مەحکەمە، سەندوقی ریعایەی ئیجتیماعی دەبێ ئەو پارەیەی بۆ خێزانەکەی سەرف بکات، ئەوە زۆر وازیحە، لێژنەی قانونی و لێژنەی هین رەئی خۆیان بڵێن تکایە.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە برگە ١٤ راپۆرتی لێژنەی یاسایی، هەر وەکو لە ماددەی (١١)ی پرۆژەکەدا هاتووە، ئێمە لێژنەی یاسایی و لێژنەی ئەوقاف دوو گۆرانکاریمان کردووە، یەکەم (الزوجة المعسرة) وشەی (المعسرة) لادراو تەنها (زوجة) ماوە، گۆرانکاری دووەم لە ئەصڵی پرۆژەکە کە لە لایەن حکومەت هاتووە، دەڵێ (حكم القاضي لها بالنفقة من تاريخ اقامة الدعوى)، ئەوە هەر دوو لێژنە پێمان باش بوو لە تەئریخی تەرك بێت، لەو تەئریخەی کە لێی دوور دەکەوێتەوە، یان ئەو حاڵەتانەی کە تێدا روو دەدات لە ماددەکەدا هاتووە، ئەو دوو گۆرانکاریانەمان کردووە کە بەو شێوەیەی بۆ بەڕێزتان دەخوێنمەوە: (اما فيما يتعلق بالمادتين ٢٩ و ٣٠ من القانون فان اللجنة المشتركة تؤيد مضمونهما و تصبح المادة ١١ من المشروع و كالآتي:

المادة(١١): يوقف العمل بحكم المادتين ٢٩ و ٣٠ من القانون و يحل محلهما ما يلي : اذا ترك الزوج زوجته بلا نفقة و اختفى او تغيب او فقد او سجن، حكم القاضي لها بالنفقة من تاريخ الترك و يقوم صندوق الرعاية الاجتماعية بصرف النفقة المقدرة لها) ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە لەبەرژەوەندی ژنان و ئافرەتانە بە تەئکید و لێژنەی ئەوقافیش عەینی رەئی هەیە، لێژنەی مافی مرۆڤ فەرموو.

بەڕێز اسعد شاکر امین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش هەمان بیرو بۆچوونمان هەیە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لێژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان و ژنان

بەڕێز پەخشان عبداللە زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە هیچ مولاحەزەیەکمان نەبوو لەبەر ئەوەی لە پرۆژەکەی حکومەت هاتووە، بەڵام ئێستا بە حوکمی ئەوەی ئەو ماددانەی پێشەوە کەلیمەی (معسرە) لادرا، ئێمە لەگەڵ ڕەئیەکەی لێژنەی قانونین، هەروەها لەگەڵ ڕەئیەکانی کە لە جیاتی لە تەشریخی ئیقامەی دەعوا نەبێ و لە تەشریخی تەرکی زەوجە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کەواتە هەر چوار لێژنەکە موتەفیقن لەسەر ئەوە، جارێکی تر بە عەرەبیەکەی دەخوێنمەوە و بە کوردیەکەش تەرجومەی دەکەم بۆتان تا بیخەینە دەنگدان:

المادة (١١): يوقف العمل بحكم المادتين ٢٩ و ٣٠ من القانون و يحل محلهما ما يلي: اذا ترك الزوج زوجته بلا نفقة واختفى او تغيب اوفقد او سجن حكم القاضي لها من تاريخ الترك ويقوم صندوق الرعاية الاجتماعية بصرف النفقة المقدرة لها)، بەکوردیش شەرحم کرد کێ لەگەڵ ئەو ماددە تازەیە؟ دەستی بڵندکات، تکایە، کێ لەگەڵدانیە؟ بەکۆی دەنگ قەبوڵ کرا، ماددەی (٣٣) لەپرۆژەکەدا بیخوێننەوە ودواتر ڕەئی لیژنەکان بڵێن، کاک سعدالدین فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدین عبداللە مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بسم الله الرحمن الرحيم.

يوقف العمل بالمادة الثالثة والثلاثين ويحل محلها مايلي:

لاطاعة للزوج على زوجته ولا للزوجة على زوجها في كل امر مخالف لاحكام الشريعة وهذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕەئی لیژنەکان چیە؟ فەرموو د. ڕۆژان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لیژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف هەر وەکو لەئەصڵی پرۆژەکە هاتووە تەنها ئەوەی (هذا)کەی ئەخیری کە لەپێش قانونەکە هاتووە ئەوەمان هەڵگرتووە کە دەبێتە : لاحكام الشريعه والقانون، ئەوەیش تەنها شتێکی صیاغیەو هیچ گۆڕانکاریەك نیەو تەئییدی پرۆژەکە دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەکان، مافی مرۆڤ، کاک اسعد فەرموو.

بەڕێز اسعد شاكر امين:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سەبارەت بە ماددەی (٣٣) بە هەمان شێوە ئەندامانی لیژنە بەتێكڕایی دەنگ پشتگیری بڕگەی پێشنیار كراو دەكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەكان داكۆكیكردن لەماڤی ئافرەتان وژنان، كاك اسعد فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ ئەو دەقەین كە لەپڕۆژەكەی حكومەتدا هاتووە وپێمان وایە لە (وهذا القانون) (هذا)كە بمێنێتەوە باشترە، چونكە بەپێی حوكمی ئەم قانونەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

من تەنها مولاحەزەیەك دەدەم لەسەر ئەو مولاحەزەی لیژنەی ژنان و ئافرەتان، ئەگەر بڵێیت (وهذا القانون) زۆر قانونی تر هەیە لەبەرژەوەندی ئێوەیە ناتانگرێتەوە، بەراستی یەعنی (وهذا القانون) زۆر قانونی تر درچووە ناتانگرێتەوە، زۆر قەوانینی تر دەرچووە لەبەرژەوەندی ژنانایە، ئەگەر بڵێت: وهذا القانون، یەعنی ئەوانەی تر ناتانگرێتەوە، والقانون باشترە جاكەیفی خۆتانە، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من یەك جوملە دەڵێم، ئەم قانونە زۆر جاریش وترا تەنها بۆ ژن نیە، یەعنی طاعەی هەردووكیان بەپێی ئەم قانونە هەر بۆ ژنەكە نیە ئەمە یەك، دوو: ئێمە ئەم قانونە تەنزیمی عیلاقاتی ئوسەری و زەوجی دەكات لەگەڵ ئەوەیشدا ئەگەر ئەندامانی پەرلەمان وا ئەبینن لەبەر ئەوەی من كەسێكی قانونی نیم، ئەگەر قانونییەكان وا ئەبینن با بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

یەعنی ئەوە ئەگەر نیجازە بدەیت، لەقانونی مەدەنی، قانونی قاصرین، قانونی ئەحداث، هەمووی لەبەرژەوەندی ریعایەی ئیجتیماعیە، جگە لەوەیشە، ئێمە هەندێ قەوانین و قەراراتمان دەرهێنا لەپەرلەماندا، مەسەلەن قانونی عفوعام كە دەرمان كرد لێرە وتمان ئەو كەسانە ناگرێتەوە كە بەتوهمەتی شەرەف ژنەكانیان كوشتووە یان كچیان كوشتووە نایانگرێتەوە، یەعنی زۆر لەقانونیی تریشدا هەیە، كاك د. نوری فەرموو.

بەڕێز د. نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مـن لەگـەڵ ئـەوەدام کـەوا وشـەی (هـذا القـانون) بمێنێتـەوە، لەبـەر ئـەوەی ئـەو قانونانـە خۆیـان جـێ بەجێدەکرێن، قانون بۆ دادەنرێت؟ بۆ ئەوەی جێ بەجێ بکرێت، لێرەدا ئەم قانونە تایبەتە وەکو پەخشان خان ئاماژەی بۆ کرد بۆ باری کەسێتی، پەیوەندی نێوان تاکە کەس و خێزان وکۆمەڵ، کۆمەڵێك قـانونی تـر ماوەتەوە هێن سەردەمی حوکمی بەعسە، بەشێك لەو قانونانـە ناگونجێت لەگـەڵ مـافی ئافرەتانـا، بۆیـە مـن لەگەڵ ئەوەدام کە ئەم وشە بمێنێتەوە لەجێگای خۆی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دکتور جەنابت قانونیت و من قانونیش نیم، بـەلام لـە ناحییـەی سیاغە عەرەبێکە پێم وانیـە، جا (وهـذا القانون) یەکەم شت کە بڵێت (هـذا القـانون) ئـەو قانونـەیش دەگرێتـەوە و قانونـەکانی تـریش دەگرێتـەوە، رەئیی لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ژنان و ئافرەتـان دەڵێت: ببێتـە ئـەو قانونـە وکـاك د. نـوریش دەڵێت بـا (هذا القانون) بمێنێتەوە، کاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هیچ موشکیلە نیە کە بڵێین (هذا القانون) بەعەکسەوە دەقیقتریش دەردەچێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە، قانون عامەکە راستە، بەلام کاك د. نوری ئەو شکەی تێخست بزان چۆن دەبێت، د. رۆژان فەرموو.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕێزان کێشەکە تەنها باسی یەك حاڵەت دەکات کە طاعەتە، طاعەتی زەوجە بۆ زەوج، بۆ طـاعـەتی شـتێك بکات کە پێچەوانەی هەر قانونێك بێت، مەبەستەکە تەنها طاعەتە بۆ ئاگاداریتان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

(لا طاعة للزوج على زوجتـه ولا للزوجـة على زوجها في كل امـر مخالف لاحكام الـشريعة والقانون)، ئـاخر ئەحکامی شەریعەت و قانون زۆرە، راستە طاعەیە، ئەحکامی شەریعەت و قانون زۆرە، یەعنی تـۆ موخـالیف ئەحکامی شەریعەو تەنها ئەو قانونە، ئەی قانونەکانی تر، ئەحکامەکانی تر، بەهـەر حاڵ، کـاك محمـد فـرج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەعنی ئەم حەصرە بە (هذا) بۆ ئەمە لەباری کەسێتیدایە فەقەت، یەعنی باری کەسێتی لەئێراقدا فیدرالیە و جاری تەئسیری لێ نەکراوە، بۆ ئەوەی وەهمێك دروست نەبێت کە ئەویش کاریگەری هەیە، ئێمە لەباری کەسیتیدا لەکوردستان مولتەزم دەبین بەم قانونە فەقەت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کریم فەرموو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی د. ڕۆژان ئاماژەی پێدا لەجێگای خۆیەتی، مەسەلەکە طاعەیە، لێرە شەریعەو ئەحکامی شەریعەتی بەفراوانی وەرگرتووە، دەبێت ئەحکامی قانونیش بەفراوانی وەربگرێت، کە موتەعەلیق بێت بەطاعەی ژن بۆ پیاو، یان پیاو بۆ ژن، لێرەدا قەوانین باشترە (الشريعة والقانون)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سعدالدين فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

کە دەڵێت: لا طاعة للزوج على زوجته ولا للزوجة على زوجها في كل امر مخالف لاحكام الشريعة وهذا القانون، خۆ مەقصود لەو قانونە نیە، یەعنی مەقصود موخالەفەی قانونی تریشە، یەعنی ئەگەر زەوجەکە ئەمری پێ بکات، یان زەوج ئەمر بە زەوجەکە بکات، یەعنی ئەگەر بەس ئەحکامی ئەوە بێت ئەوجا موخالەفەی تێدابکات، مەعنای وایە تەعارزەدەکات لەگەڵ ئەحکامی شەریعەت، چونکە ئەحکامی شەریعەت زۆرە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە ئەو (هذا) بمێنێت یان نەمێنێت هیچ موشکیلە نیە، لەبەر ئەوەی ئێمە تەئییدی ڕەئیەکەی لیژنەی قانونی دەکەین بۆ حەسمی نیقاش، زۆر سوپاس.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە ئەوە مادام سەحبی رەئیەکەی خۆیان کرد، دەیخوێنمەوە و دەیخەمە دەنگەوە: (لاطاعة للزوج على زوجته ولا للزوجة على زوجها في كل امر مخالف لاحكام الشريعة وهذا القانون)، دەیخەمە دەنگەوە کێ لەگەڵێتی؟ دەستی بڵندکات، کێ لەگەڵیدا نیە؟ فەرموون، بەکۆی دەنگ قەبوڵ کرا.

مادەی دواتر ئەصلەکەی بخوێننەوە ودوایی رەئی لیژنەکان لەسەری، فەرموو کاک سعدالدین.

بەرێز ملا سعدالدين عبدالله مولود:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الباب الرابع

انحلال عقد الزواج

الفصل الاول

الطلاق

يوقف العمل بالمادة الرابعة والثلاثين ويحل محلها مايلي:

اولاً: الطلاق رفع قيد الزواج بصيغة صريحة تدل عليه لغة او عرفاً دون التقيد بصيغة محددة او لغة معينة بايقاع من الزوج او الزوجة ان وكلت به او فوضت او من القاضي.

ثانياً: لايعتد بالوكالة في اجراءات البحث الاجتماعي والتحكيم وفي ايقاع الطلاق ما لم يكن هناك مانع من حضور احد الزوجين.

ثالثاً: لايعتد بالطلاق الا بحضور شاهدين عادلين حين الايقاع او الاقرار به امامهما او امام القاضي.

زۆر سوپاس.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

رەئی لیژنەکان، د. رۆژان فەرموو.

بەرێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت بەو مادەیە هەر وەکو لەپرۆژەکە هاتووە، لیژنەی یاسایی پشتگیری دەکات و تەئییدی دەکات، تەنها لە (اولا) کە هاتووە: ان وکلت او فوضت بە، (بە)یکە زیاکراوەو، ئەگینا وەکو ئەصڵی پرۆژەکە هاتووە، وشەیەکی تر تەنها وشەی (عدلین) بکرێتە (عادلين) ئەو دووشتە، ئەو دوو گۆڕانکاریە کراوە ئەگینا پشتگیری پرۆژەکە دەکەین، (بە) زیادبکرێت پاش (فوضت)، و (عدلين) بکرێتە (عادلين) زۆر سوپاس.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەکان مافی مروڤ، کاک اسعد فەرموو.

بەڕێز اسعد شاكر امین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

دەربارەی مادەی (٣٤) لیژنەی مافی مـرۆڤ بەزۆرینـەی دەنگی ئەنـدامان دەقی پرۆژەكـەیان لا پەسـەند بـوو، شوێنی مادەی (٣٤) لەیاسای باری كەسایەتی (١٨٨)ی ساڵی ١٩٥٩ی هەمواركراو بگەڕێتەوە كە دەڵێت:

المادة الرابعة الثلاثون:

اولاً: الطلاق هو رفع قيد الزواج بايقاع من الزوج او من الزوجه ان وكلت او فوضت او مـن القاضـي و لايقـع الطلاق الا بالصيغة المخصوصة له شرعا.

ثانيا: لا يعتد بالوكالة في اجراءات البحث الاجتماعي والتحكم في ايقاع الطلاق.

زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی داكۆكیكردن لەمافی ئافرەتان وژنان، پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

لیژنەكەمان لەگەڵ ئەوەیە كە لەپرۆژەكە هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك محمد حكیم فەرموو.

بەڕێز محمد حكیم جبار:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من پێموایە ئەمەیان هەندێ قسە هەڵدەگرێت، بۆیە پێشتر حەزم كـرد داوا بكـەم پـێش ئـەوەی كۆتـایی پـێ بێنین بۆ هەفتەی داهاتوو، بەڵام جەنابت رێگات پێنەدام لێرەدا دەڵێـت: بـصيغة صـريحة تـدل عليـه لغة او عرفا، پێشتر كە شەرعەنە، مـن پـێم وایـە لەشـەرعەن بێینـە لەسـەر ئـەوەی مەصلەحەتە، ئـەویش ئـەبێت لەشەرعەن سیغەی طلاقي شەرعی زۆر تەزییقی كردووە، عورفەن لەكوردەواریا هەندێ شتی عـورفی طلاقي ئافرەت دەخەن كە لەشەرعدا نەكەوتووە، بۆ نموونە پیاوەكە بەئافرەتەكـە دەڵێـت مـاڵ بـەجێبهێڵێ، بـچیتە دەرەوە، بـچیتەماڵ باوكت طـەلاقت كـەوتبێت، ئەمـە زۆربـەی مامۆستایلنیـشمان طـەلاقی دەخـەن و خـۆی لەرووی شەرعیشەوە بێیتە سەر شـەرعەكەو رەئـی عولـەمای موعتەبـەری ئیـسلام ئەمـە دەكـەن بـە سـوێند خواردن وكەفارەتێك بەرامبەر بە پیاوەكە نەك طەلاقی كـەوتبێت، مـن بۆیـە لـەجیاتی ئـەوەی كـە دەڵێـت: (لغة او عرفا)، ئێمە بڵێین شرعا او قانونا من پێم باشترەو لەمەصڵەحەتی موجتەمەعەكەمانەو بـۆ ئـەوەی حاڵاتی طەلاق كەوتن تەزییق بكەین، كە بڵێین عرفا، یەعنی لەكوردەواری خۆمان زۆر جار طەلاقی ئافرەت بـە زوڵـم دەخـەن و زۆر مامۆسـتایان كـە دەیخـەن بەراسـتی مـن لێـرە ئـەو رۆژەیـەش لای مامۆسـتایەكی موعتەبەر بووین كە لێمان پرسی، مامۆستایەكی هەم شەرع زانە، هەم قانونیـە، لێمـان پرسـی وتـی فیعلـەن

ئەو جۆرە طەلاقانە ناکەوێت، بەڵام بەسوێند حیسابە، جا لێرە ئەگەر تەوزیحێك لەلیژنەی یاساییەوە هەبێت، من پێم وایە سیغە پێشووەکە لەمەصلەحەتی موجتەمەعەکەمانە، ئەویش لەجێگای (لغة وعرفا) بیکەینە (شرعا وقانونا)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من موئەیدی (عرفا) نەکەم بەراستی، چونکە بابی تەفسیرێکی زۆر هەڵدەگرێت، فەقەرەی سێ دەڵێت: لایعتد بالطلاق الا بحضور شاهدين عادلين، حين الايقاع او الاقرار بە امام القاضي، بەراستی مانیع نیە، بەڵام ئەو کەلیمەیە ئەگەر لغة بێت باشە، بەڵام شرعا وقانونەنیش ئیزافەبکرێت چیە، یان قانونا یان شرعا، د. هالە فەرمووو.

بەڕێز د. هالە سهیل وادی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من تەئییدی قسەکانی بەڕێز کاك محمد حکیم دەکەم، طەلاق زۆر تەشدیدی بخرێتە سەر، وای لێ بکرێت با لەمەحکەمە بەشەرعی طەڵاق بدرێت، نەك بەشەفەهی ولەماڵێ و بەبێ شهود، یەعنی شەك بکەوێتە ناو مەسەلەکە، تەنها طەڵاق وەکو عەقدی لێ بێت، چۆن لەمەحکەمە مارەدەکرێت وعەقدی زەواج لەمەحکەمەیە، بەهەمان شێوە با طەلاقیش لەمەحکەمە ئەمری پێ دەربکرێت، ئەو فەقەرەی ئەخیر کە دەڵێت: مالم یکن هناك مانع من حضور الزوجين، لابدرێت، یەعنی ئەوە هەندێك شك دەخاتە ناو مەسەلەکە، ئەگەر لابدرێت باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کریم فەرمووو.

بەڕێز کریم بحری عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم وایە ئەگەر بێت و ئێمە لەجیاتی تدل علی لغة او عرفا بنووسرێت شرعا پێم وایە ئەو ئیشکالیەتەی کە هەیە نامێنێت، لەعرف بەڕاستی زۆر شت هەیە نادروستە، بەڵام ئەگەر وترا شرعا ئەوە هەموو شتەکان تەواو دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سەردار فەرمووو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەرکی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی ئەوەی کاك محمد حکیم باسی دەکات ئەگەر هەبێت هیچ ئیشکالی تێدا نیە، بەڵام بەشی دووەم لە قسەکانی لە قانونەکە موعالەجە کراوە، لە ماددەی (٣٥) دەڵێت: (لايحدث الطلاق للاشخاص الاتية:

١- السكران والمجنون والمعتوه والمكره ومن كان فاقد التمييز من غضب او مصيبة مفاجئة او كبر او المريض.

٢- المريض في مرض الموت او حالة يغلب في مثلها الهلاك اذا مات بذلك المرض او تلك الحالة.

مادەی سی و شەش دەڵێت: لايقع الطلاق غير المنجز او المشروط او المستعمل بصيغة اليمين، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك محمد فرج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

منيش بەشی يەكەم تەنييدی ئەوەی كاك كريم دەكەم، پێموايە عرف يەعنی هەڵەی زۆر تێدايە لەم بابەتانە، دوو: لەرووی شەرعيەوە بۆ طلاق دوو بۆچوونی شەرعی هەيە، ئەگەر تاوانەكە لەلای پياوەوە بێت، لای ژنەكە مانيعی نەبێت، شەرع موحاوەلە دەكات قيامی خێزانەكە بمێنێت، يەعنی خێزانەكە بگەيەنێتەوە بەيەك، هەتا زۆر جار پياوەكە ئيتيهام دەكەن بە حەيوانێك، يەعنی حەتا بەعەمەلی دەيكەن بەحەيوانێك بۆ ئەوەی تێبگەن كە ئەم حاڵەتەی استخدامی سوئی ئەم طەلاقەی كردووە حەيوان بووە نەك ئينسانێك بووە، بۆ ئەوەی حاڵەتەكە بگەڕێتەوە، بەڵام ئەگەر شەرع زانی ژنەكە نايەوێت و ژنەكە ئينكاری ئەمە دەكات، هەوڵی تەفريق دەدات، لەبەر ئەوە ئەگەر مەسەلەی شەرعيەكە بۆ ئەم حاڵەتانە زۆر زەورەو پێويستە بمێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك طارق فەرموو.

بەڕێز طارق محمد سعيد جامباز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

مەسادری تەشرع سێيە، يەكەم: قانونە، دووەم عرفە، سێهەم شەريعەی ئيسلاميە، باعرفەكە بيمێنێتەوە، چونكە لەجێگای خۆيەتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێخ فتاح فەرموو.

بەڕێز شێخ فتاح عبدالله نەقشبندی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

والله كاك كرێم قسەكەی منی كرد، مەبەست بۆ تەئكيدێكە، ئێمە لەليژنەی موشتەرەك كە كۆبوونەوەمان كرد بە ئامادەبوونی مامۆستايانی ئاينی ئيتيفاقمان لەسەر ئەوسيغەيەكرد: لغة او شرعا او قانونا، كە هەر دوولای هەبێت، (شرعا او قانونا)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

گوڵناز خان فەرموو.

بەڕێز گوڵناز عزیز قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەگەڵ ئەوەم ئەو وشەی عرفا لابدرێت، چونکە بەو کەلیمەی عرفا زۆر نموونەمان بینیوە هەر وەکو کاك محمد حکیم باسی کرد، پیاو بەژنەکەی وتوویەتی بڕۆیتە دەرەوە طەلاقت کەوتووە، شرعا و قانونا یاسایی ترەو جوانترە وعرفەکە ئەبێتە هۆی دروستکردنی توندوتیژی زۆرتر وشتی خراپی لەگەڵە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

گێلاس خان فەرموو.

بەڕێز گێلاس محی الدین محمد غریب:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش هەر لەسەر عرفەکە قسەم هەبوو وقسەکانم کرا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

د. شکریە فەرموو.

بەڕێز د. شکریە رسول ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من لەجیاتی، لغە او عرفا، بەرەئیی من بکرێتە، شرعا وقانونا، چونکە ئەوە لەژیانی کۆمەڵایەتیمانا وارۆیشتووە کە ژن مارە دەکرێت بەشەرعیش وبەقانونیش ئەمە یەك، دوو: ئێستا سێ حاڵەت هاتووەتە لامان لەلای کەلەك و دارەتووەوە، ئێستا کێشەیەك رووی داوە: کچێك چواردە ساڵانە لەبەر ئەوەی حەزی کردووە لەکوڕێك باوکی نایداتێ، چووە لەکابرایەك دوو ژنی هەیە مارەیکردووە بە ١٣٠ هەزار دینار، بەزۆر، کچەکە لەلای نەبووە، دوای ٢٠ رۆژ خۆی پێ طەلاق داوە، هەر عیلاقەی لەگەڵ کوڕەکە هەیە، ئێستا رەدووکەوتووە ئەوەتا لەسجنی ئەحداث کەوتووە و چاوپێکەونیشیان لەگەڵ کردووە، ئێستا باوکی کچەکە دەڵێت سێ دەفتەرم دەوێت (٣٠٠٠٠) دۆلار لەگەڵ ژنیکا، چونکە بەمەلا مارەکراوە، لەبەر ئەوە من نازانم چ شوێنێك بکەمەوە لێرە، ئەو مەلایانە دەبێت یان لەلایەن وەزارەتەوە، یان لەلایەن مەحکەمەوە شوێنێکیان بۆ بدۆرزرێتەوە، دوو شاهیدە، ئەمە یەك، خاڵێکی تریشم هەیە، هەر نەفسی ماڵەکە باوکو دایکی کچەکە، کچێکیان داوە بەکوڕی ئەو ماڵە ئەڵێت لەبەر ئەوەی کچەکەتان رەدووکەوتووە ئیلا ئەبێت کچەکەی ئێمە طەلاق بدرێت، کابرا دەڵێت والله خۆشم ئەوێت، چوونە مەلایان بردووە لەگەڵ دوو شاهیدیان بردووە ئیلا ئەبێت طەلاقی بدەی، بەکچەکەی وتووە طەلاقت بدەم؟ ئەویش ترساوە لەدایك و بابی خۆی وتوویەتی بەڵێ، یەك سەر طەلاقی دەدات، ئەمڕۆش تەلەفۆنێکی ترم بۆ هات، لایەکی تریش عەینەن مەوزوعی هەیە، کابرایەکە هیچ شتێکی نیە لەزێرەڤانیە، ١٩٥ هەزار وەرەگرێت، ئەڵێت: کوڕکەم حەزی لەکچێك کردووە وباوکی نایداتێ، داوای ژنێکم لێدەکات وفلسیکیشم نیە، سەیارەیەکی شکاوم هەیە سێ وەرەقە دەکات (٣٠٠٠)

هەرزار دۆلار، باوكی كچەكە داوای ٥٠ وەرەقەم لێدەكات (٥٠٠٠) هەزار دۆلار بۆ نەختەكە، باشە لەناو ئەم یاسایە نەنەختی تێدایە، نە قانونێكم هەیە، رووڵەكۆێ بكەن ئەوانە، من ئەوە حەفتەیەكە دێم بەو برادەرە دەڵێم، بەو برادەرە دەڵێم، من بچمە كوێ شكات بكەم، بۆ ئەوەی ئەو حاڵەتە دووبارە نەبێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

شمسە خان فەرموو.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

منیش لەگەڵ ئەوەدام كە عورفەكە لابدرێت و شرعا وقانونا، زیاد بكرێت بۆ نموونە لەبڕگەی سێهەم دەڵێت: حزوری شاهیدین هەبێت لەكاتی كەوتنی طەلاقەكەدا، راستە ئێمە لەئایەتەكەدا كە دەڵێت: اذا طلقتم النساء، كەوا دوو شاهید هەبێت، بەڵام بەعەكسەوە ئێمە وەرمان گرتووە، هەمووجارێ بۆ عەقدی زەواجەكە دوو شاهید دەبەین و بۆ طەلاقەكە نایبەین، بەڵام حاڵەتی وا دێتە پێشەوە ئەگەر وشەی شەرعی تێدا نەبێت بۆ نمونە ئێستا ئەگەر پیاوێك ژنەكەی طەلاق بدات لەماڵەوە هیچ شاهیدێكی نیە، ئەچێتە بەردەم قازی ژنەكە دەڵێت طەلاقی داوم، شەرعەن دەبێت، بەڵام لەو كاتەدا پیاوەكە پەشیمان دەبێتەوەو حەزوری شاهید نیە، یەعنی لەوێدا چیبكات لەبەر ئەوە ئەو وشەیە بەلای منەوە زەرورە لەوێدا دابنرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك ئارێز فەرموو.

بەڕێز ئارێز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من پشتیوانی لەقسەكانی كاك محمد حكیم دەكەم كە ئەو عرفە نەمێنێت و شرعا دابنرێت وشرعا وقانونا تەسبێت بكرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

قاعیدەیەك هەیە دەڵێت: (ثلاثة جدهن جد و هزلهن هزل)، یەعنی ئەو سێ شتانە بەتایبەتی نیكاح وطلاق بەجیدی هەر جیدیە وبەگاڵتەیش هەر گاڵتەیە، هەر خەتەرە و نابێت درابێ بكەوێت، هەندێ ئەندامی بەڕێز دەڵێن: لەقانون نەبێت یان لەمەحكەمە نەبێت بانەكەوێت، ئەوە پەیوەندی بەمەسائیلی تر هەیە،

یەعنی شەرعەن دەکەوێت، دوایی قانون رەسمیاتەکەی دەداتێ، هیچ شتێ کە نیە، بۆیە منیش لەگەڵ عـرف نیم بەراستی پێم وایە شەرعەن بێت باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك بارزان فەرموو.

بەڕێز بارزان محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

والله مـن تەئییـدی قـسەکانی د. هالـە دەکـەم، بەراسـتی ئـەوەی لـەدەرەوەی مەحکەمـە طەلاق بـدات حەقـە غەرامە بدرێت، لەبەر ئەوەی طەلاق دان لەمەحکەمـە زیـاتر رێگـە لـەطەلاقی تەعەسفی و تـورە بـوون و حالاتی تر دەگرێتەوە ولەمەحکەمەدا رەنگە نصوڵی تربێت، دوو: ئەوەی بڕگەی دووەم کـە لیژنـەی قـانونی دەڵێت: مالم یکن هناك مانع من حضور احد الزوجین، لابدرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە زۆر سوپاس، ئێستا ئەوانەی کە قسەیان کرد تەواوبوون، بەنیسبەت ئەوەی کـە لـەدەرەوەی مەحکەمـە طەلاق نەدرێت، خۆ طەلاقەکە مومکین نیە لەخاریجی مەحکەمە بێت، چونکە ئەگـەر حاڵـەتی ئینفیعالیـە یـان شـتی تـرە، بـەڵام دەبێـت لەمەحکەمـە تەسـبێت بکرێـت، مـادەی (٣٩) عیلاجـی کـردووە دەبێـت لەمەحکەمەبێت، ئەگینا ئیجرائاتی قانونی هەیە وەریناگرێت، ئەگەر نەچێتە مەحکەمە، ئەگەر بەتایبـەتی غەرامی نەبێت، ئیقتیراحێك هەیە کـە دەڵێت: ئەگـەر بێت و لـەدەرەوەی مەحکەمـە طـەلاق بـدرێت ئـەو جیهەتەی کە لەدەرەوەی مەحکەمە طەلاق دەدات غەرامەی لەسەر دابنرێت، لـەمادەی (٣٩)دا هـاتووە ئـەوە، دەکرێت کە گەیشتینە ئەو مادەیە بیکەینە بابێك، لەمادەی (٣٩) هاتووە کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمـەیش وەکـو لیژنـەی داکۆکیکردن لەمافـەکانی ژنـان پـشتگیری هـەردوو پێـشنیارەکەی د. هالـە و کـاك بـارزانیش دەکـەین لەسـەر دانـانی غەرامـەو لابردنـی: مـالم یکـن هنـاك مـانع مـن حـضور احـد الـزوجین، لەفەقەرە دوو لابدرێت، تەئییدی هەردوکیان دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باسمان کرد کە لەمادەی ٣٩ دا ئەو ئیقتیراحەتان تەرح کەن، کەهات لەوێ باسی بکـەن، لـەمادە ٣٩ کـە بـاس هاتە پێش ئەوە موقتەرەحتان تەرح کەن، فەرموو کاك سعد الدین.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەنیسبەت ئەوەی کە دەڵێت: (تدل علیه لغة او عرفا)، پێش ئەوەی کە بچمە ناو مەوزوعەکەی، ئێمە باسـی سـیغەی صـریحمان کـردووە، صیغەی صـەریح لەشـەرعەن طـەلاقـە، یـەعنی هـیچ ئیـشکالی نـەماوە، ئێمـە

لەفەقەرەی دووەم دەڵێت: لایعتد بالوکالة في اجراءات البحث الاجتماعي، لەکوێندەریش لە طەلاقیش، باشە چۆن لەتەعریفەکەی دەبێت بڵێیت: ان وکلت بە، ئەمە لەفەقەرەی دووەم باسی ئەوەمان کردووە کە وەکالەت نیە کەدەڵێت: الطلاق رفع قید الزواج بصیغة صریحة تدل علیە لغة او عرفا دون التقید بصیغة محددة او بلغة معینة بایقاع الزوج او الزوجة ان وکلت بە، هەر لێرە لەفەقەرەی یەکەم، ان وکلت بە، ئەوە تەفویزە ئەوە تەوکیل نیە فەرق لەبەینی تەوکیل و تەفویز هەیە، ئەگەر پیاوەکەی طەلاقەکەی دابەدەست ژن لەعەقدەکەدا، ئەوە تەفویزە، ئەگینا ئەوەی تر هەر مەعنای تەوکیل دەگرێتەوە، ئێمەیش لەفەقەرەی دووەم باسی ئەوەمان کردووە دەڵێین: اعتبار بۆ وەکالەت نیە لە طەلاق، یەعنی موحامیەك ببێتە وەکیلی کابرایەك و بڵێت ئەوە من ئەو ژنەم طەلاق دا لەباتی پیاوەکەی، ئەو وەکالەتە لێرانەدا نەمێنێت، ئەوە شەرحی قانونی احوال الشخصیەشم لایە ئەوەی ئیشکالی هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد فرج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەو وەکالەتە کە لەزەواجا لەبیدایەت لەعەقدەکەدا دەکرێت، ئەوە خۆی حازرە، قازی لێی دەپرسێت دەڵێت تۆ ئەتەوێت ئەم شەخصە وەکیلت بێت، ئەویش دەیکات بەوەکیل، بەڵام لەم تەفریقەدا موەکیلەکە دیارنیە ئەو کە سەی کە تەوکیل دەکات دیار نیە، دیارنیە کە لێی بپرسی وبڵێت ئەری تۆ ئەمەت کردووە بەوەکیل؟ ئەوەیش کە لیژنەی ژنان دەڵێن من پێم وایە ئەوە زۆر خەتەرە بۆ ئافرەتان، پیاوێك لەئەوروپابێت خۆ حازر نابێت، ئەی ئەم ژنە بمێنێتەوە هەتا ئەو دێتەوە، ئەوە خەتەرە زۆر، پیاوێك وژنی، پیاوەکە لەئەوروپایە ئەبێت هەردووکیان حازربن، بەڵام ئەو ناتوانێت حازربێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە بۆ فەقەرەی یەکەم کاك سعدالدین دەڵێت: ان وکلت بە، راستە، کاك عبدالکریم فەرموو.

بەڕێز عبدالکریم ابوبکر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

(ان وکلت بە)، زیاد نییە، چونکە ئەمە لەقەیدی دوایی ئیستسنامان کردووە، فەقەت مەجال هەیە بەوەکالەت بیکەن بۆ ئەو وەختە، بۆ حاڵەتی ئەوەیە کە بەوەکالەت بکرێت، چونکە شەرتمان بۆ دانابوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

(اسأل المجرب ولا تسأل الحكيم)، وکالەت ئەخوات، بەتایبەتی ئەگەر بۆ ئەو کەسانەی کە بەتایبەتی ئێستا حاڵەتی دوورە وڵاتمان هەیە، ڕاستە وەکالەتی خصوصی ئەبێ بکرێت، واتە وکالە خاصە، بەڵام حاکم هێشتا تەنها بەو وەکالەتەش باوەڕ ناکات، بۆ ئەوەی شتەکە بگاتە یەقین، لەسەر تەلەفۆن تەئکید ئەکاتەوە، کەواتە ئەبێ لەو حاڵەتەی دووەمیش ئەوە نەبێت کەلیژنەی ژنان داوا ئەکەن، (مالم يكن هناك مانع)ً چونکە هەندێ حاڵەتمان هەیە، ئەبێ ئێمە بزانین خەڵکەکە نەتیجەی وەرنەگرتووە، هیچ دۆکۆمێنتێکی نیە پێی بگەڕێتەوە، لەبەر ئەوە ئەچێت موحامیەك تەوکیل ئەکات، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا قازییەکە لەسەر تەلەفۆن لەخۆی ئەپرسێت تەئکیدی لێ ئەکاتەوە، بە دەمی خۆی بە وجودی موحامیەکە وەکو وەکیل تەواو تەئکید ئەبێت، ئەگینا بەبێ ئەوە نایکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

شەمسە خان فەرموو.

بەڕێز شمسه سعيد محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش لەگەڵ ڕەئیەکەی مەلا سعدالدینم چونکە ئێمە بەڕاستی بەشەرت تەفویزمان داوەتە دەست ئافرەت، تەڵاقەکە، تەفویزیش نەتەملیکە نە تەوکیلە، یەعنی ئەبێ ئێمە لەبەینی ئەوەدا فەرق بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك کەریم فەرموو.

بەڕێز كريم بحرى عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی لێرەدا (وكلت) هەم (فوضت) دروستەو لەجێگای خۆی هاتووە، ئەبێ بشمێنێت وەکالەت پیاوەکە ئەیدات بەژنەکەی بۆ ئەوەی تەڵاقی بدات، لێرەدا بۆی هەیە پیاوەکە ئەو وەکالەتە عەزل بکات، واتە ژنەکە عەزل بکات، بەڵام لە تەفویز بۆی نیە، ئەوەیە جیاوازی تفویز و وەکالەت، تەفویز ئەبێت بە موڵك، بە تەنازول لە حەقێکی خۆی بۆ ژنەکەی، کە دەبێتە موڵکی ژنەکە، بەڵام لەوەکالەت بۆی هەیە عەزلی بکات لەوەکالەت هەر دەمێك پیاوەکە بیەوێت، مەبەستی (اجراءات البحث الاجتماعي) و وەکالەت زۆر زۆر دروستە، لێرەدا وەکالەت کە دەڵێت(لايعتد بالوكالة) مەبەستی ئەوەیە موحامیەك ناتوانێ ببێ بەوەکیل لەباتی باحیسەی ئیجتماعی بچێ لەجیاتی ژنەکە یان پیاوەکە لە بەحسی ئیجتماعی دابنیشێت، ئیفادە لەباتی هەردووکیان بدات، مەبەستی لێرەدا ئەوەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خەلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە یەکەم، زۆر باسی عورفەن وعادەتەن کراوە کە لابچێت، یان لانەچێت، ئەوەی ئەم مەشروعەی داناوە مەبەستی بووە، کە چۆن ئیلزامی تەرەفێك نەکات بە لەفزێکی مەخصوص بڵێ ئیلا ئەم لەفزە بێت، ئینجا مەعنای ئەوە ئەدات، مەبەستی ئەوە بووە بڵێت لە قورئان ولە سونە، هیچ نەصێك نیە ئیلزام بە صیغەیەکی موحەدەد یان لوغەیەکی موعەیەن بکات، چونکە ئێستا باسی لوغەی عەرەبیە، ملیارو نیوێك موسوڵمان هەیە، بە لوغاتی جیاواز، ئیلزامی ژن یان پیاو بە صیغەیەکە ئێمە باسی موشەریع ئەکەین لێرە خاوەنی ئەو مەشروعە، ئەڵێت یەکێك عەرەبی نازانێت یان ئەم صیغەی بۆ دابنێین وتی (بصیغة صریحة تدل علی الطلاق) مەبەستی ئەمەیە ئەمە قەزائەن، ئینجا مەبەستی لەوە کە وتوویەتی بصیغە مخصوصە، ئەمە یەك، دووەم: باسی توکیل و تفویز لێرەدا کراوە، (وکلت بە او فوضت)تەڵاق حەقی پیاوە بنفسە ئەوە لە لایەکەوە، لاکەی تری (من تصرفاتە القابلة للتوکیل) واتە (للتصرفات القابلە للانابە) ئینابەش دوو جۆری هەیە، یەکێك لەجیاتی ئەو بیکات، یان تەوکیلە یان تەفویضە، تەوکیل و تفویض چوار فەرق لەبەینیاندا هەیە، موەکیل ئەتوانێ رجوعی بکات مفوض ناتوانێ رجوعی بکات، موەکیل ئەگەر ئینعدامی ئەهلیە بوو وکالە ساقت ئەبێ، بەڵام مفوض ئینعدامی ئەهلیە بوو ساقت نابێ، یەعنی مەبەستم لێرەدا ئەوەیە کەزۆر باش هاتووە، جوان هاتووە، لێرە باسی ئەوەی کە ژن ببێت بەوەکیل کابرا بەژن بڵێت (وکلتك في طلاق نفسك) ئەوەیە ماناکەی، یان بڵێیت (وکلت غیري في طلاق زوجتي) تفویزیش ئەوەیە بەژنەکە بڵێت ئیشی تۆ لە دەستی تۆیە، مەبەستی تەڵاقە، یان بڵێت (ملکتك حقي في الطلاق) ئەم حەقە هی من بوو بەس دام بەتۆ، بۆت هەیە بەکاری بهێنی، ئینجا چ بە مەشیئە یانیش هەرکاتێك تۆ ویستت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێمە بەنیسبەت لوغەتەن یان عورفەن زۆرینە داوایان کرد، ببێت بە شەرعەن وە قانونەن، ئەوە ئیتیفاقمان کردووە، دووەم: ئەمێنێت (وکلت او فوضت)ئەوەش کاك سعدالدین و دوو برادەری تر ئیشارەتیان پێدا کەوتیان تەنها با وکلت بێت، باشە ئێستا صیغەکەم پێ بڵێ تابیخەمە دەنگەوە، ئەصڵی قانونەکە یەکەم ئەڵێت(الطلاق رفع قید الزواج بایقاع من الزوج او الزوجة ان وکلت بە او فوضت او من القاضي) لە قانونی ئەصڵیەکەشدا باش هاتووە، لێرە فەقەرەیەك ئیزافە کراوە، لەگەڵ تەعدیلێکی بەسیت، قانونە ئەصڵەکە ئەڵێت(الطلاق رفع قید الزواج بایقاع من الزوج او من الزوجة وان وکلت بە او فوضت او من القاضي)زۆر باشە، ئێستا صیغەکەش هەر وایە، (ولا یقع الطلاق الا بصیغة مخصوصة لە شرعا) ئەوە وتمان (شرعاً و قانوناً)، (٢- لایعتد بالوکالة في اجراءات البحث الاجتماعي والتحکیم وفي ایقاع الطلاق) ئەوەش هەر هەبووە، شتێکی تازەمان نەهێناوە بەس مەشروعەکە بڕێك دەوڵەمەندی کردووە، ئینجا من فەقەرەی یەکەم ئەخوێنمەوە و دەیخەمە دەنگەوە، چونکە گۆڕانکاری تێدا کراوە، (١- الطلاق رفع قید الزواج بصیغة صریحة تدل علیە شرعاً او قانوناً دون تقید بصیغة محددة او لغة معینة بایقاع من الزوج او

الزوجة ان وكلت به او فوضت به او من القاضي) وەکو مەشروعەکەیە بەس گۆرانکاری هەیە، کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، (٢- لايعتد بالوكالة في اجراءات البحث الاجتماعي والتحكيم وفي ايقاع الطلاق مالم يكن هناك مانع من حضور احد الزوجين) لیژنەی داکۆکی کردن لە مافی ئافرەتان وژنان، ئەڵێن ئەو جوملەیە با نەمێنێت (مالم يكن هناك مانع من حضور احد الزوجين) قسەشی لەسەر کرا، باشە کەواتە ئەوانیش موافقن چونکە پێویست ناکات گۆڕانکاری تێدا نەکراوە، (٣- لايعتد بالطلاق الا بحضور شاهدين عدلين حين الايقاع او الاقرار به امامهما او امام القاضي) ئێستا هەر سێ فەقەرەکە ئەخەینە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ وەرگیرا، پێم وابێ بەسە کۆتایی بە دانیشتنەکە دێنین هەفتەی داهاتوو ئاگادارتان دەکەینەوە، فەرموو کاک محمد حکیم.

بەڕێز محمد حکیم جبار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

گروپی ئێمە یەك شەممە ناتوانین ئامادە بین، بۆیە داوا ئەکەین لەجەنابت کەوا دوای بخەیت، باشە یەك شەممە خۆشم لێرە نیم، بەتەئکید ئەکەوێتە دوو شەممە یان سێ شەممە، یان چوار شەممە، ئیعلانی ئەکەین، زۆر سوپاس.

عونی کمال بزاز	**محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)**	**عدنان رشاد مفتی**
سکرتێری ئەنجومەنی نیشتمانیی	**جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**	**سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان – عێراق**	**کوردستان - عێراق**
بەوەکالەت		

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (١٦)

پێنج شەممە ڕێکەوتی ١٣/ ١١/٢٠٠٨

کاتژمێر (١١)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی ٢٠٠٨/١١/١٣ ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز عدنان رشاد مفتی سەرۆکی ئەنجومەن و, بە ئامادەبوونی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکوکی) جێگری سەرۆك و, بەڕێز عونی کمال سعید بزاز سکرتێری ئەنجومەن بەوەکالەت, دانیشتنی ژمارە (١٦)ی خولی دووەم, ساڵی (٢٠٠٨) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی برگە (١)ی ماددە (٢٠) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (١)ی هەموارکراوی ساڵی ١٩٩٢ی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی ئەنجومەن بڕیاردرا دانیشتنی ژمارەی (١٦)ی خولی دووەمی هەڵبژاردن لە کات (١١)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی ١٣/ ٢٠٠٨/١١ دا بەم شێوەیە بێت:

١- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆکردنی پرۆژەی هەموارکردنی یاسای باری کەسی ژمارە (١٨٨)ی ساڵی ١٩٥٩ی هەموار کراو کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان.

دانیشتنەکەمان دەکەینەوە, بەرنامەی کار, بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو وگفتوگۆکردنی پرۆژەی هەموارکردنی یاسای باری کەسی ژمارە (١٨٨)ی ساڵی ١٩٥٩ی هەموارکراو کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە.

سەرەتا بەخێرهاتنی میوانە بەڕێزەکان دەکەین کە هەمیشە لەگەڵمانن, لەگەڵ ئەوانەی تریش کە لە کرماشانەوە هاتوون بەخێربێن سەرچاو, داوا لە لیژنە پەیوەندیدارەکان ئەکەم, بێن لە شوێنی خۆیان دابنیشن, پێش ئەوەی دانیشتنەکەمان بکەینەوە, حەزدەکەم ئیجازەم بدەن پێنج دەقەیەك هەندێ مەسائیل هەیە کە پێشتریش باسم کردووە, بەتایبەتی مادەی (٢٥), ئێستایش عەرزتان بکەم, مادەی (٢٥) لەڕووی یاساییەوە جاری یەکەم کە دەنگمان بۆدا و دەنگەکانمان ژمارد (٣٠) بە (٣٠)بوو, گومان لەسەر ژماردنەکەکرا, بۆیە هەرچەندە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ کە سەرۆکی پەرلەمان دەنگی بەلایەکدا بوو کە وەکو یەك بوون دەنگەکان کۆتایی بە مەوزوعەکە دێت, بەڵام لەبەر ئەوەی دیسان سەرۆکی پەرلەمان ئەو گومانەی قبوڵ کرد لەژماردنی دەنگەکان, جارێکی تر خرایە دەنگدانەوە, ئەو جارەی کە خرایە دەنگدانەوە وتمان کێ لەگەڵیەتی ژمارەیەك زیاتر دەرچوون, قاعەکە سەیتەرەی لەسەر نەکرا, یەعنی بوو بە دەنگە دەنگ و لەشێوازی دانیشتنی تەبیعی دەرچوو, ئەویش دیسان بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ سەرۆکی پەرلەمان بۆی هەیە دانیشتنەکە

رابگرێت، بۆیە من دانیشتنەکەم کۆتایی پێهێنا بەبێ ئەوەی دەنگدانی دووەم کۆتایی پێبێت، یەعنی دەنگدانی دووەم کێ لەگەڵیەتی کرا، بەڵام کێ لەگەڵی نیە نەکرا وجەلسەکەم ڕاگرت، لەبەر ئەوە هەردوو حاڵەتەکە قانونی نەبوو، نە یەکەم، نە دووەم، بۆیە دواکەوتین، ئەو دواکەوتنەیش قازانجی هەبوو، قازانجەکەیش لەوەدا بوو کۆبوونەوەمان کرد پێری بەحزوری هەرچوار لیژنەکە، گۆڕانکاریەکی زۆرمان کردووە کە بەشێوەیەك بێت هەموو لایەك پێی رازیبن وهەموو لایەك ئیتیفاقی لەسەر بکەن، ڕەچاوی ئەوەمان کردووە کە ئەو مادەیەو هەموومادەکانی تر هیچ شتێك نەبێت دژی قورئانی پیرۆزبێت، لەهەمان کاتیشدا هیچ شتێکیش نەبێت لەمافی ئافرەتان وژنان کەمبکاتەوە، لەدیموکراتییەت کەم بکاتەوە، چوار هەنگاویش بێت بۆ پێشەوە، ناڵێم هەنگاوێك، چوار هەنگاو دەچینە پێشەوە، ئەگەر ئێمە تەقییمی ئەو هەموارکردنە بکەین، ئەو داوایەم نەك تەنها لەئێوەیە لەهەمو کەسێك ولەپێش هەموویانەوە مامۆستایانی ئاینی ئینجا ڕۆشنبیران، ئینجا ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی کە هەڵیدەسەنگێنن سێ حەقیقەتان لەپێش چاوبێت یەکەم: قانونی ئەحواڵی شەخصی ساڵی ١٩٥٩ لەپێش چاوتان بێت چ بووە، دووەم: ئەو گۆڕانکاریانە چ بووە لەو یاسایەدا کە لەو پەنجاساڵەی رابردوودا هاتوەتە سەری، سێهەم: ئێمە لەدوو ئیدارەییدا جیاوازیەك پەیدابووە، لە ئیدارەی سلێمانی قەراراتێك دەرچووە، هەموارێکی تری کردوەتەوە، لێرە ئەو هەموارە نەکراوە، هەدەفمان ئەوە بووە، ئەو هەموارکردنەیش یەك بخرێت، چونکە ئێمە یەك هەرێمین، دەبێت یەك قانونمان هەبێت، قەرارێکی پەرلەمانەو قەرارێکی حکومەتیشە، چوارەم: ئەگەر تەماشای ئەوە بکەین، ئەگەر لەلایەنی ئاینیەوە بمانەوێ ڕەخنە بگرین تکام وایە، جارێکی تریش دەڵێم نیشانی ئەوەمان بدەنێ کە لەکوێندەر دژایەتی لەگەڵ نەصێك یان ئایەتێکی قورئانی پیرۆز هەیە، غەیری ئەوە بۆچوونی هەر کەسێك بێت، ڕێزم هەیە بۆی قبوڵمان نیە هەر کەسێك لەبۆچوونی خۆیەوە، لەتەجروبەی خۆیەوە، لە دینی خۆیەوە، لەرۆشنبیری خۆیەوە، ئەگەر پێمان نەڵێت ئەوە نەصی ئایەت هەیە، ئێوە واتان کردووە، دژی ئایەتە قبوڵمان نیە، لەهەمان کاتیشدا لایەنەکەی تەماشا بکەین، ئەوەی پێی وابێت کە ئێمە دژی مافی ژنان بووین، یان ئافرەتان بووین، یان پێشکەوتن بووین ئەمەیش بەبێ ئەوەی موناقەشەی بکەین رەدی دەدەینەوە، لەبەر ئەوەی ئەگەر تەماشای یاسای ساڵی ١٩٥٩ بکەن وهەموارکراوەکان بکەن، ئەو یاسایەیش کە لەسلێمانی هەموارکرا، لەگەڵ ئەوەی کە ئێمە دەیکەین چوار هەنگاو بەپێشەوە لەبەر روشنایییە، بە مەبەستی ئەوەی کە یەکسانی هەبێت، ڕێزگرتن هەبێت و عەدالەت هەبێت وئەو زوڵمە زۆرەی کە لەسەر مافی ژنان و ئافرەتاندا هەیە لەکۆمەڵگاکەماندا نەمێنێت، یاخود بەرەو نەمان بروات، بۆیە بەو چاوە تەماشای دەکەین، ئێمە بەسوپاسەوە بۆ ئەو برادەرانەی کە بەشدار بوون لەدانیشتنەکەی پێرێ، دانیشتنێکی زۆر بەسوودمان کرد وگەیشتینە قەراراتێك پێم وایە کە زۆر باشە، یەکەم: پێش هەموو شتێك وشەی (نشوز) کە لەمادەی (٢٥)ە، لەپێشماندایە، ئەو وشەیە لەمێژووی کوردەواری خۆماندا بەشێوەیەك بەکار هاتووە، خەڵکەکە پێی وایە ئەمە وەکو کەلیمەیەکی ناشرین بەرامبەر بەژن بەکار دێت، بۆ ئەوەی ئەو بیروباوەرە بگۆڕین کە لەقورئانی پیرۆزدا هاتووە، وشەی (نشوز) بەکارهاتووە بەرامبەر بە پیاویش وبەرامبەر ژنیش، یەعنی واتا ئەو وشەیە پیاویش دەگرێتەوە وژنیش دەگرێتەوە،

پیاوی ناشیز هەیە و ژنی ناشیزەیش هەیە، زۆر کەس لەکۆمەڵگای ئێمەدا مەعنای نشوز نازانن، یەعنی چی نشوز؟ ئەمە بەمەعنای دوو شت دێت، یەکێکیان: بەو مەعنایەیە کە مەبەستێتی، ئەوی تریان بەمانا زمانەوانێکەیەتی، نشوز بەعەرەبی یەعنی چیە؟ نشوز بەعەرەبی، ئەگەر تەماشای قەوامیس بکەین، یەعنی خۆ بەزلزان، خۆ بەبەرزترزانین، جا ئەو خۆ بەبەرزتر زانین، ئەگەر پیاوەکە بێت بەرامبەر بەژنەکەی، یان ژنەکە بەرامبەر بەپیاوەکەی، ئەگەر پیاوەکە بێت بەرامبەر بەژنەکەی پێی ئەڵێن پیاوێکی ناشزە وخۆی بەبەرزترزانی بەرامبەر بەژنەکەی، ئەگەر ژنەکەبێت دەڵێن ژنەکە ناشزە، یەعنی خۆی بەبەرزتر زانیوە لەپیاوەکە، ئەلێرەدایە بۆیە ئێمە لەکاتێکدا نشوزمان هێناوە باسیشمان کردووە پیاو دەگرێتەوە، ژنیش دەگرێتەوە، یەکەم: لە قورئانی پیروزدا هەردوکیان باسدەکات، دەڵێت پیاوی ناشزو ژنی ناشزیش، دووەم: ئەو تێگەیشتنە بۆ ئەو وشەیە لێرە پێش ئەوەی دەست پێبکەین خەڵکەکە تێبگات کە ئەوە کەمکردنەوەی مافی ژنان و رێزگرتن لەژنان نیە، لەمەودوا خەڵکەکە بزانێت کە نشوز ئەو مەعنایە دەگرێتەوە و هەردوولایان دەگرێتەوە، پێناسەشمان کردووە، بۆ یەکەم جارە دەڵێین نشوز چیە؟ کەوتم خۆ بەزلزان پیاویش دەگرێتەوە وژنیش دەگرێتەوە، کەواتا بەعەرەبیەکەی ئەو تەعریفەمان کردووە کە دەڵێت نشوز: هو تعالی الزوج او الزوجە، او تعالی احد الزوجین احدهما علی الاخر، نەصەکەم لایە ئێستا دەیخوێنینەوە: هو تعالی احد الزوجین علی الاخر کما فی الحالات التالیە علی الاخر، یەعنی ئەو نشوزە خۆ بەزلزانی یەکێکە لەژن و مێرد وەکو ئەو حاڵەتانەی خوارەوە:

حاڵەتی یەکەم: نشوزی پیاو، حاڵەتی دووەم: نشوزی ژن، ئینجا چی دەکەوێتە سەری، ئەو شتە بۆ ئەوەبووە کە ئەو خیلافە لەبەینی پیاوو ژنەکاندا نەمێنێت و هەرچوار لیژنەکە لەسەر ئەوە موافیقن، نوقتەیەکی تریشمان موناقەشەکرد کە مودەی یان ئەو فەترەیەی کە لەمەحکەمەدا شکات دەکات جیابێتەوە لەبەر نشوزەکە، دوو ساڵ بوو، سێ لەلیژنەکان داوایان دەکرد ببێتە ساڵێك، بەڵام لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ژنان دەڵێن ساڵێکیش زۆرە بابێتە شەش مانگ، ئێمە وجەنابی مامۆستا مصگفی زەڵمیشمان لەگەڵ بوو، هەموو لیژنەکانی پەیوەندیدارمان لەگەڵ بوو، لیژنەی یاسایی وئەوقاف و مافی مرۆڤ و لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ژنان، گەیشتینە ئەو قەناعەتەی کە هیچ زەرەرێکی نیە شەش مانگ بێت ولەوێندەریش شەش مانگەکەمان تەسبیت کرد، بۆیە کارئاسانیمان بۆ ئێوە کردووە بۆ ئەوەی نەگەرێینەوە جارێکی تر موناقەشە بکەین، لەبەر ئەوەی ئێمە مادەکەمان هەمووی قبوڵ کردووە، تەنها ئەو دووکەلیمەیە مابوو، ئەو دووکەلیمەیەش بەو صیغەیە ئێستا داوایان لێدەکەم بیخوێننەوە، هەم تەعریفەکە و هەم حاڵەتەکەیش دەخەینە دەنگدانەوە ودواییش مودەکە، ئەگەر کەس ئیعتیرازی نەکرد لەسەری ئەویش بەو شێوە دەخەینە دەنگدان، دکتۆرە رۆژان فەرموو صیغەکە بخوێنەوە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگە دەی ڕاپۆرتی هاوبەشی لیژنەکان کە تایبەتە بەماددەی (٢٥) لەئەصڵی ئەو قانونەی ساڵی ١٩٥٩، دەڵێت: يوقف العمل باحكام المادة الخامسة والعشرون من القانون ويحل محلها مايأتي:

اولا: النشوز هو تعالي احد الزوجين على الاخر كما في الحالات الاتية:

١-هجر الزوج او ترك الزوجة بيت الزوجية بلا اذن و بغير وجه شرعي.

٢-تعسف احد الزوجين في اداء الواجبات الزوجية او الاخلال بها قاصدا الاضرار بالزوج الاخر.

٣-عدم تهيئة الزوج لزوجته البيت الشرعي المناسب لحالتهما الاجتماعية و الاقتصادية.

٤-منع الزوج او الزوجة من الدخول الى البيت دون عذر شرعي.

ثانيا: على المحكمة ان تتغيب في اصدار الحكم بنشوز احد الزوجين حتى تقف على اسباب النشوز وان تستنفذ جميع مساعيها في ازالة تلك الاسباب التي تحول دون ذلك.

ثالثا: يعتبر النشوز سببا من اسباب التفريق بعد مرور ستة اشهر على اكتساب النشوز درجة البتات وعلى الوجه الاتي:

١-اذا كان الزوج هو الناشز فيلزم بنفقة الزوجة طيلة فترة النشوز وفي حالة التفريق بينهما يلزم بدفع المهر المؤجل ونفقة العدة والتعويض المستحق ان كان له مقتضاه.

٢-اذا كانت الزوجة ناشزة فتحرم من النفقة وتفقد مهرها المؤجل في حالة التفريق بينهما بعد الدخول فإذا كانت قد قبضت جميع المهر الزمت برد نصف ما قبضته، اما اذا كان التفريق قبل الدخول فيسقط المهر المؤجل وتلزم برد ماقبضته من مهرها المعجل.

٣-يعتبر التفريق وفق احكام هذه المادة طلاقا بائنا بينونة صغرى.

بەڕێزان ئەوەی لەڕاپۆرتی هاوبەشی لیژنەکاندا هاتووە، سێ خاڵی زۆر گرنگی تێدایە، سێ خاڵەکە ئەوەیە کە جیاوازی هەیە لەنێوان ئەصڵی مادەی (٢٥) کە لەئەصڵی قانونەکەدا هاتووە، کە نشوز لە مادەی (٢٥) تەنها بۆ ئافرەتان بوو، واتا ئافرەت ناشز دەبوو، بەهیچ شێوەیەك ئاماژەی بە پیاوی ناشز نەکربوو، لێرەدا لەپڕۆژەکە، لەڕاپۆرتی هاوبەشی لیژنەکان نشوز بۆ ئافرەتان و پیاوان وەکو یەکە، خاڵی دووەم: حاڵەتەکانی نشوزە کە لەڕاپۆرتەکەدا هاتووە، خاڵی سێیەم: کە حوکمی نشوزە، لەئەصڵی قانونەکە لەبەر ئەوەی نشوز تایبەتە بەئافرەت کە دادگا بڕیاری نشوزدەدات، دەبوایە ئافرەتەکە دوو ساڵ چاوەڕێ بکات پاش ئەوەی حوکمەکە دەرەجەی قەتعی وەردەگرت، ئەوجا دەیتوانی داوای جیابوونەوە بکات، ئەویش وەکو سزایەك بوو بۆ ئافرەت، چونکە نشوزەکە تایبەت بوو بەئافرەت، دەبوایە ماوەی دوو ساڵ وەکو سزایەك چاوەڕی بکات، ئەوجا داوای تەفریق بکات، لێرە ماوەکە کەم کراوەتەوە، ماوەی شەش مانگ هەموو لیژنەکان لەسەری کۆك بوون کەوا ماوەی شەش مانگ یەك جار گونجاوە کە تیادا دەتوانن کێشەکەیان یەکلا بێتەوە، ئەگەر پێکهاتنەوە، ئەگەر نا

ئەوە داوای تەفریق دەکەن، واتا ئەو پرۆژەیە، ئەو برگانە کە لەپرۆژەکەدا هاتووە، ئەو نەگونجان و نادیاریەی کە لەئەصڵی مادەی (٢٥) لەئەصڵی قانونەکە هاتبوو، هەوڵمان دا نەیهێڵین، زۆر سوپاس.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر ئیجازە هەبێت، لەبەر ئەوەی بەعەرەبی نووسراوە، هەوڵدەدەم بەکوردیەکەش بیخوێنمەوە، ئەوەنـدەی بۆم بکرێت: کار بەئەحکامی مادەی (٢٥) ڕادەگیرێت و ئەوەی خوارەوە جێی دەگرێتەوە.

یەکەم: ناساندنی نشوز چیە؟

نشوز ئەوەیە وەکو عەرزم کردن، کوردێکەی ئەوەیە خۆ بەزلزان و بەبەرزترزانینی ژن و پیاو لەسەر یەکتری کەئەم حاڵەتانەی خوارەوە دەگرێتەوە:

١- ئەگەر پیاوەکە ژنەکەی خۆی بەجێهێشت بەبێ ئەوەی هیچ ئیزنێکی لێ وەربگرێت، بەبێ ئەوەی هیچ هۆیەکی شەرعی هەبێت، ئەگەر بێت وهەریەك لەژن ومێرد بەرامبەر یەکتری ئیخلالیان کرد، بە واجیباتی ژن ومێردایەتی، یەعنی پێی هەڵنەسان بەواجبی ژن و مێردایەتی، ئەگەر بێت وپیاوەکە نەیتوانی ماڵێکی شایستە دابین بکات لەرووی کۆمەڵایەتیەوە و لەرووی ئابووریەوە بۆ ژنەکەی، ئەگەر بێت و یەکێك لەپیاوەکە یان ژنەکە ڕێگای نەدا بۆ هاتنی هاوسەرەکەی بۆ ماڵەوە بەبێ ئەوەی هیچ سەبەبێکی هەبێت.

٢- مەحکەمە دەبێت بە پەلە بڕیاری حوکمی نشوز دەرنەکات، دەبێت هەندێ وەختی بداتێ بۆ ئەوەی بزانێت هۆی ئەو نشوزە چیە؟ و هەموو جهودێك سەرف بکات بۆ ئەوەی ئەو هۆیانە لاببات و پێك بێنەوە جارێکی تر.

٣- ئەگەر بێت و لەورۆژەیدا لەمەحکەمە دەعوا قەید دەکرێت بەناوی نشوز بۆ جیابوونەوە و هەتا شەش مانگ مەحکەمە بۆی نەکرا حەلی موشکیلەکەیان بکات، دەکرێت بەقەتعی تەڵاقەکەیان بڕیار بدات بەو شێوەیەی خوارەوە:

ئەگەر بێت و پیاوەکە ناشز بوو دەبێت نەفەقەی ژنەکەی بدات، لەو فەترەیەی کە حوکمەکەیش تەسجیل کراوە، لەپاشی جیابوونەوەکەیشیان، پاش تەڵاقەکەی لەلایەن مەحکەمەوە، ئەگەر خەتای پیاوەکە بوو، پیاوەکە ناشز بوو، پیاوەکە ئیلزام دەکرێت بەمەهری موئەجەلی و نەفەقەی عدەو هەموو موستەحەقاتێکی تر کە بوو بەحەق لەسەری بیدات، بەپێی قەراری ئەو مەحکەمەیە، ئەگەر ژنەکە ناشزە بوو لەنەفەقە مەحروم دەکرێت و پێی نادرێت، ومەهری موئەجەلیشی پێ نادرێت، ئەگەر مەهرەکەی پێشتر وەرگرتبوو، ئیلزام دەکرێت بیگەڕێنێتەوە، نیوەی بگەڕێنێتەوە، ئەوەی کە وەریگرتووە، ئەگەر بێت و پێش گواستنەوە بوو هەموو مەهرەکەی سقوت دەکات و دەبێت بیگەڕێنێتەوە بەکاملی.

٤-ئەو تەڵاقدانە بەعەرەبی پێدەڵێن (بائنا بینونة صغری)، واتا دوو تەڵاقە، یەعنی ڕێگایان هەیە بیهێنێتەوە، بەڵام بەمارەبڕینێکی تازە (بائنا بینونة صغری)، یەعنی دوو تەڵاقە، مەجالی هەیە جارێکی تر بیهێنێتەوە، بەڵام جارێکی تر مارەی ببڕێت، ئێمە وەکو عەرزمانکرد ئەوە شتێکە کە زۆر موناقەشەمان کردووە، وەکو عەرزم کرد نامەوێت دووبارەی بکەمەوە، هەموو مەسەلەکانمان لەچاوگرتووە کە بەوشێوەیەبێت کەباسم

کرد، من پێم باشە ئەگەر شتێکی واتان نەبێت، داواتان لێ بکەم دەنگی بۆ بدەن، هەر چوار لیژنەکە موتەفیقن، لیژنەکان ئێوە موتەفیقن؟ کەس ئیعتیرازی هەیە؟ کەواتا موتەفیقن، دەیخەمە دەنگەوە، کێ لەگەڵ ئەو مادەیە؟ دەستی بڵندبکات تکایە، فەرموون، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟ فەرموون، بەزۆرینەی دەنگ قبوڵ کرا، زۆر سوپاس.

پیرۆزبایی لەهەموو ئەو کەسانەدەکەم کە هاوکاریان کردین لەو دانیشتنەی ئەو رۆژە کە بگەینە ئەو نەتیجە، چونکە ئەوە دوو جەلسەی بەسەردا چوو، گفتوگۆیەکی زۆری لەسەر کرا، مشتومرێکی زۆری لەسەر کرا، باس کرا و ئەوە سەرکەوتنێکە، پیرۆزبایی لەهەموو ئەندامانی پەرلەمان دەکەم، دەسکەوتێکی گەورەیشە بۆ مافی ژنان وئافرەتان، هەنگاوێکی گەورەیە بەرەو پێشەوەیش و لەهەمان کاتیشدا رێزگرتنێکی گەورەیشە لەقورئانی پیرۆز، ئێستا بۆ مادەی (٣٥) لەقانونی ئەحواڵی شەخصی، کە مادەی (٣٥) دەکات مادەی (١٤) لەپرۆژەکەی حکومەتدا، تکایە ئەصڵی مادەکە بخوێننەوە ودواتریش رەئی لیژنەکان، فەرموو کاک مەلا سعدالدین.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بسم الله الرحمن الرحیم.

یوقف العمل بالفقرة ثانیا من المادة الخامسة والثلاثین ویحل محلها مایلي:

یقع طلاق المریض مرض الموت او في حالة یغلب في مثلها الهلاك اذا مات في ذلك المرض او تلك الحالة، ولم یکن فاقد التمییز وترثه زوجته ولو کان الطلاق بائنا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

رەئی لیژنەکان تکایە، د. رۆژان فەرمووو.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بەرەئی لیژنەکان، هەر وەکو لەراپۆرتی هاوبەش هاتووە، ئێمە پشتگیری لەپرۆژەکەی حکومەت دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

رەئی لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ژنان و ئافرەتان، فەرموو پەخشان خان.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەیش پشتگیری لەپرۆژەکەی حکومەت دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

رەئی لیژنەی مافی مروڤ، فەرموو.

بەڕێز كرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە پشتگیری لەپڕۆژەكە دەكەین، بەڵام ئێمە ڕەئێكیشمان هەیە، یەعنی ئیزافەیەكمان هەیە لە (أ) بڕگە دووی مادده سی وپێنج بەزۆرینەی دەنگی ئەندامان مادەكە وەكو خۆی بمێنێتەوە، كە لەیاسای باری كەسی ژمارە (١٨٨)دا هاتووە، هەموار كراوە، ئەندامانی لیژنە بەپەسەندیان زانی كە بڕگەیەك بەم شێوەی خوارەوە زیادبكرێت، ئەوەی كە زیادكراوە بەعەرەبیە لەنێوان دوو كەوانەدا (یقع الطلاق اذا لم تقم الزوجة بالواجبات الزوجیة لزوجها في حالة المرض الموت).

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە وەكو ناشز وایە، نابێت، كاك محمد فرج باشتر شەرحی بكە.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە ئەوەمان كردووە بە دوو بەشەوە، بەشی یەكەم: ئەگەر ئەم پیاوە مەبەستی (اضرار) بوو بەو ئافرەتە، حرمان بوو لە (ارث) دەبی بڵێت: لا یقع الطلاق، چونكە كەوتنی طلاق، مانیعی ئیرثە لە ئەصلاً، تۆ بەچی حوكمێك ئیتر ئەڵێت (ترثه) ئێستا لەوێ وایە ئەڵێت: یقع الطلاق، جا ئەگەر طلاق ئەكەوێت تۆ بەچی حوكمێك ئیتر ئەڵێت یرث و یان ترث بۆ ژنەكە ترپ، لەبەر ئەمە ئێمە وتوومانە ئەم تەڵاقە لەئەصلاً ناكەوێت، ئەگەر لەوێ مەبەستی حرمانی ئەم ژنەبێت، اضرار بەم ژنەبێت تەڵاقەكە ناكەوێت، هەزار تەڵاق بخوات، لەحاڵەتێكی ترا، لێرە پیاوەكە تاوانبارە، ئەی ئەگەر لەجێگایەكی ترا ژنەكە تاوان بار بوو، پیاوێك بڵێین سەیارە لێیداو ئیفلیج بووە، ژنەكە بەجێی ئەهێڵێت، خزمەتی ناكات، ئێمە ئەمەمان وتووە ئەم تەڵاقە ئەكەوێت، تەڵاقی ئەم پیاوە ئەگەر ئێستا لەسەر جێگا كەوتووە وئیفلیج بووە و ژنەكە بەجێی هێڵاوەو خزمەتی ناكات، ئەگەر تەڵاقیدا ئەم تەڵاقە ئەكەوێت، چونكە بۆ اضرار نیە، بۆ؟ لەبەر ئەوەی هروبە، ژنەكە هروب دەكات، یەعنی لێرەدا ژنەكە تاوان بارە كە ئەم پیاوە بەجێ ئەهێڵێت، بەڵام لەحاڵەتی یەكەما ژنەكە تاوانبار نیە پیاوەكە تاوانبارە و دەیەوێت ژنەكە حرمان بكات، ئەو تەڵاقەی كە پیاوەكە دەیەوێت ژنەكە حرمان بكات ناكەوێت (لایقع) لەبەر ئەوەی لەمادە ئەصڵە كەدا واهاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عمر فەرمووو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

خۆی لەئەصڵی یاساكەی ساڵی ١٩٥٩ هاتووە: لایقع طلاق المریض مرض الموت، هەرچەند باس لە ئیرسەكەیشی دەكات، بەڵام ئێمە لێرە، ئەگەر لەمە لیژنەی داكۆكیكردن لەماڧی ژنان باش دیراسەی بكەن كە بڵێت یقع، ئەم تەڵاقە لەوسەریش ژنەكە ئیرسی بەرەكەوێت، من پێم وانیە ژنان ئستیفادە لەم تەعدیلە بكەن بۆ چی؟ خۆی

لەئەصلا تەسەرف المريض مرض الموت، ئەوە كاك شێروان وكاك عونيش باشی ئەزانن دەچێتە دەعوای عەدم نەفازی تەسەروفەوە، تصرف المريض مرض الموت، نافز نيە بۆچی؟ لەبەر ئەوەی ئەو كەسەی لەحاڵی مرض الموت دايە جائيزە پاش شەش مانگ بمرێت يان پاش ساڵێك بمرێت، عادەتەن ئەو كەسانەی كە هەست دەكەن مردن لەبەر ڕێگايانە پێی ئەچێت و ئەوە شەرحی من نيە و شەرحی فوقەهائەو شەرحی قانونيەكانە، ئەوانەی كە زۆر ئيشيان تيادا كردووە، تەسەروف بەماڵەكەی خۆی ئەكات، تەسەروفێكی لاشعوری پێ ئەكات، تەسەروفێكی نا مەسئوليانەی پێ دەكات، قد يجوز، پێش ئەوەی بمرێت هەموو ماڵەكەی وەقف بكات، يان هيبەی كات، يان بيبەخشێتەوە، يان بيكات بەناوی يەكێكەوە وباقی تری لێ مەحروم بكات، لەو كاتەدا تەسەرەفەكەی ئەو ئەگەر وابڕوات ئەچێتە تەسەروق ماليك خۆی كە بەماڵی خۆی حورە، بەڵام ئەم تەسەروفی المريض مرض الموت، كە قانون لەپێشا وتويەتی لايقع، باشترە بۆچی؟ لەبەر ئەوەی لايقع، ژنەكەی ميراتی خۆی بەرئەكەوێت، بەڵام وەكو باسم كرد، ئەگەر بێت و ئێمە وەها بيهێڵين، ئەو كاتە حوكمی بابێك لەقانونی مەدەنی ئەوەستێنێت كە پێی ئەوترێت حوكمی دەعوای بوڵيسە، دەعوای عدم نفاذ التصرف، من پێم وايە ئەومادەيە بەوتەعديلە نەڕوات، چونكە ژنان لێرەدا زەرەرمەند دەبن بەحەقيقەت، پياوەكە لەوانەيە ئەو ڕۆژە نەمرێت ئيحتيماله پاش شەش مانگ بمرێت، پاش هەشت مانگ بمرێت، المريض مرض الموت، ئەبێت بەتەقاريری گبی بێت، دەبێت دكتۆر تەفسيری بكات، خۆ هەروەها گاڵتە نيە ئەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

يەعنی پێت وايە ئەصلەكە باشترە، كاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعيد خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەگەر تەماشای ئەصڵی مادەكە بكەين لەقانونە ئەصڵيەكە بەوە دەست پێدەكات: لايقع طلاق الاشخاص الاتية بيانهم، ئەگەر ئێمە فەقەرە دوو بەو شێوە نوێيەی پێشنيار كراوە بنووسين دەبێت ئەو مادەيە لابدەين، چونكە عينوانی مادەكە باس ئەو كەسانە دەكات كە، لايقع طلاقهم، تۆ لێرە دەڵێت: يقع طلاقهم، دەبێت يان ئەو مادەيە لابدەين يان بيكەين بەمادەيەكی سەر بەخۆ يان دەبێت بگەڕێنەوە سەر نەصە ئەصڵيەكە، ئەو نەصە نوێيە من تێبينيم لەسەری نيە، ئەگەر داواكارييەكی ليژنەی ژنانە، ڕێگای تێدەچێت وشتێكی تەبيعيە، بەڵام دەبێت لەناو ئەم مادەيە لابكەوێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

مولاحەزەيەكی بەجێيە، چونكە ئەوە فيعلەن نووسراوە لايقع، دەبێت ئەوە هەر شەتب بكرێت، هەر نەمێنێت لەناو قانونەكە، كاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزو هەرکی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من هەمان تێبینی کاك زانام هەیە، بۆیە پێشنیار دەکەم فەقەرەی یەکەم بڵێین: یەك، لایقع گلاق السکران والمجنون، هەتا ئەخیری، فەرقەرەی دوو بەو نەوعە بێت کە لەپرۆژەکەدا هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

نووسیانە تەعدیل بۆ فەقەرەی دووەم هاتووە فەقەت، کاك کرخی فەرموو.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەوەی ئێمە دامان ناوە بەراستی بۆ حاڵەتێکی موعەیەنە، یەعنی فەرقی هەیە، لەگەڵ ئەو حاڵەتەی کە لەنشوزدا هاتووە، نشوز حاڵەتێکی تەبیعیە، یەعنی مرض الموت، تێدا نیە، ئەوەی ئێمە لێرەدا باسی دەکەین مرض الموت تێدایە، لەحاڵەتێکدا ئەگەر پیاوێك تووشی مرض الموت بوو، مودەکەیشی دیار نیە و ژنەکە هەجری کرد، ژنەکە وازی لێ هێناو خزمەتی نەکرد، باشە حەقە ئەو ژنە تەلاقەکەی لێ نەکەوێت؟ کە وازی لێ هێناو لەوانیە تووشی دەردە سەری تریش دەبێت، لەوانەیە اضرار روودەدات، ئێمە حاڵەتەکە لێرەیە بۆیە باسی ئەوەمان کردووە، دەنا عیلاقەی بە نشوزەوە نیە، نشوز حاڵەتێکە هەردووکیان ساغن، مرض الموتي، تێدا نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فضیلة خان فەرموو.

بەڕێز فضیلة رمضان سعدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی من لەگەل ئەصڵی قانونەکەمە، مادەی (٣٥) وەکو خۆی بمێنێتەوە وتەلاق نەکەوێت وەکو مامۆستا زانا ئیشارەتی پێدا ئەوە یەکەم، دووەم: بەراستی ئەو تەلاقە ئەگەر بکەوێت، ئەو پیاوە نیەتی خراپە و حەزی لێیە ئەو ژنە مەحروم بکات لەمیرات، من لێرە ئیشارەت پێدەدەم لایەنگیری مەعنەوی زۆر گرنگترە لە لایەنگیری مادی لێرە، یەعنی خەزلێیە ئەو ژنە بژێتن باشترە لەوە، یەعنی ئەو تەلاقە نەکەوێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد حکیم فەرموو.

بەڕێز محمد حکیم جبار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من تێبینی عامم هەیە، ئەو من و بانە، ئەوەی کە دوای خۆی مەجرور دەکات لەیاساکە هەمووی بەباش نەهاتووە، مەسەلەن: یوقف العمل بالمادة الرابعة والثلاثون والرابعة والثلاثين، منەکانی پێشتریش هەمووی

گۆڕاوە ئەگەر تەماشای بکەن وەکو تەنبیهێك بێت و هەمووی چاك بکرێت زۆر باشە، دووەم: ئەم قەزیە بەحەقیقەت هەردوو وەجهەکەی هەڵئەگرێت یان دەبێت ئێمە بگەڕێینەوە سەر یاسا کۆنەکە ئەوە تەسبیت بکەین، یان بۆ ئەو فەقەرەیە شەرتێك زیاد کەین، (ترثە زوجتە شریطة ان یموت الزوج في مدة عدة الطلاق)، ئەوە من ئەو پێشنیارەم هەیە ئەوەی بۆ زیادکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

زۆر سوپاس، برادەران قسەکانی منیان کرد، لایقع بێت باشترە، ئەگەر خۆیشی ئەو مادەیە وەکو خۆی بمێنێتەوە یەك و دوو، چونکە ئەگەر یەکێك لێرەدا مەبەستی یەقەعیش بێت و لەگەڵ یەقەعەکەشا ناتوانێت وەریس بێت، ئەگەر تەلاقەکەی کەوتبێت چون ئەتوانێت وەریس بێت، لایقع بێت باشترە، زۆر سۆپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دلێر محمد شریف.

بەڕێز دلێر محمد شریف:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من هەمان رەئیەکەی کاك عمرم هەیە، بەراستی ئەم ماددەیە زەرورە ئەصڵەکەی وەکو خۆی بمێنێت، چونکە لێرەدا خۆی (ولم یکن فاقد التمییز)، ئەمە بوەتە معیار، ئەگەر لەو حاڵەتەیشدا ئەوەیش ئیجتیهاداتی لەسەر دروست دەبێت، قازی دەتوانێت تەحدیدی هەندێ حاڵەت بکات، ئیحتیمالە بەتەمییز وای دانەناوە کەوا حاڵەتەکەی تەمییزی لەدەست داوە، لەبەر ئەوە بەقەناعەتم ئەوەی کە کاك عمر ئەیلێت زۆر ڕاست دەکات، پێم وایە ئەوە باشترە بۆمەصڵەحەتی ژنان و وەکو خۆی بمێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تاڤگە خان فەرموو.

بەڕێز تاڤگە محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم وایە مادەی (٣٥) لەئەصڵی مادەکە چۆن هاتووە، بەو شێوە بمێنێت، بە یەك ودوو بێت، لێرە زۆر جوان هاتووە دەڵێت: تەلاقی ئەو کەسانەی خوارەوە ناکەوێت، یەکەم: سەرخۆش و شێت و گێل و زۆر لێکراو وهەروەها بێهۆش کە بەهۆی تورەیی، یان کارەساتێکی کتوپر، یان گەورە تەمەنی، یان لەبەر نەخۆشی هۆشەکەی لەدەست دابێت، ئەوە یەکەمە، دووەم: دەڵێت نەخۆشێك لەنەخۆشی مردندا بێت، یان لەبارێکدا بێت کەنومێدی مردنی زاڵ بێت بەسەریدا، ئەگەرپیاوەکە لەئاکامی ئەم نەخۆشیە یان ئەو بارە مرد، ئەوە

ژنەکە میراتی لێدەگرێت، بەهەمووشتێك بێت بەپێوەری مرۆڤایەتی بێت، یان بەپێوەری مافی ئافرەتیش بێت، ئەگەر ئافرەت تەلاقی کەوت ئەوە میراتی ناکەوێت، لەچیا لەگەڵ مافی ئافرەتیشا خۆی دەگرێتەوە، بۆیە پێمان وایە ئەگەر تەلاقەکە لایقع بێت ئەوە پێمان باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من دەمەوێت لیژنەکان قسە بکەن، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە کاتی خۆی کە پرۆژەکەمان ئامادە کردووە، لیژنەی داکۆکیکردن لەمافەکانی ژنان لەپەرلەمان، ئێمە لەسەر ئەم ماددەیە هیچ مولاحەزەیەکمان نەداو دەستکاریشمان نەکردووە، بەڵام کە چوەتە ئەنجومەنی وەزیران بەو شێوەیە گۆڕیویانە، بۆیە ئێمە پێمان وایە هەردوو رەئیەکە، هەرکامێکیان بێت ئێمە پشتگیری لێدەکەین، ئەکسەریەت چی هێنا،چونکە ئێمە خۆمان لەئەساسدا دەستکاری ئەم مادەیەمان نەکردووە، بەڵام ئەمە لەئەنجومەنی وەزیران ئەو لایقع کراوە بە یقع، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەرشتێکی تر نەبێت، ئێستا زۆر وازیحە، ژمارەیەکی زۆر لەئەندامانی پەرلەمان دەڵێن ئەمە موقتەرەحی تازەیە کە ئەصڵەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە نەك پرۆژەی حکومەت، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەراستی ئەو مەوزوعەی ئێستا بەڕێزان ئیسارەیان کرد، ئێمە لەگەڵ لیژنەی فقهی ئەو مەوزوعەمان زۆر باش باسکرد وپێشمان وتن کە جۆرە تەناقوزێك هەیە، چونکە مەعقول نیە نەصێکی ئەصڵی بڵێت: لایقع الطلاق لەوێ میرات بگرێت، ولەنەصی دووەم بڵێت: یقع الطلاق ومیرات نەگرێت، ئەمە تەناقوزێکی وازیح وسەریحە، هەر وەکو کاك عمر ئیشارەتی پێدا، بەڵام بەراستی ئەوان چوونە ئیختیلافی مەزاهیب ورەئیەکە بەو شێوەیە هات، منیش بەهەمان شێوە تەئییدی برادەران دەکەم کە لایقع کە راستتر ودروستترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر خیلافی نەبێت دەیخەمە دەنگەوە، خیلافت هەیە کاك سعدالدین، فەرموو.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لێرە دەڵێت، کە قانونەکە کردوویەتی بە یقع الطلاق، یەعنی یقع طلاق المریض، حەقێك هەیە لەقانونی ئەحواڵی شەخصی کە دەڵێت: یقع الطلاق من کل زوج بالغ، عاقل، مختار، مستیقض، لەناو فوقەهاکان ئەو تەلاقە پێی دەوترێت طلاق الفار، لەبابی سد الذرائع، لەوێ باس کراوە، بۆ؟ ئەو کابرایە کە تەلاقەکە دەخوات

عاقڵەو مستيقضە، تەڵاقەكەی دەكەوێت، بەڵام لەبەر زەنە سەیئەكەی، لەبەر ئەو زەنە خراپەی كە هەیەتی كە دەیەوێت ژنەكەی میراتی وەرنەگرێت، ئەو تەڵاقەی لەبەر هەندێ دەخوات، عقوبەتەن لەبەر هەندێ فقەها ناویان لێ ناوە، طلاق الفار لرد قصده السئ، دەبێت میراتی لێ بگرێت، یەعنی ئەوە شتێكی مەسموح بهیە، لایق بۆ نابێت؟ لەقانونی مەدەنی ساڵێكی دیاری كردووە، چونكە مرض، مرض الموت، ئێستا كە مردن بەدەست خوایە، كابرا نەمرد، قانونی مەدەنیش ساڵێكی بۆ ئەو مرض الموتە داناوە یەك ساڵ نەمردو ئەو ساڵە تەواو بوو، باشە چۆن تەڵاقی ناخەیت؟ ئاخر لێرە سڕەكەی لێرە بەدیار دەكەوێت، كە هەتا ساڵێك نەمرد، چۆن لەدوایدا تەڵاقی ناخەیت؟، ئەو رەئیە باشترە كە دەڵێت تەڵاقەكەی بخەو با میراتەكەیشی وەربگرێت، حەقەكەیش هەر لەمیراتەكەیە زیاتر نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك مەلا انور فەرمووو.

بەڕێز انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

بەنیسیبەت ئەو مەوزوعە، تەبیعی دوو بڕگەیە، مەسەلەی كەوتنی تەڵاق، مەسەلەی كەوتنی میراتەكەیە، لەهەموو مەزهەبەكان، وەكو مامۆستا سعدالدین باسی كرد، تەڵاقی خواردووە كابرا و هۆشی لەسەر خۆیەتی ج مرض الموت بێت، ض او مایشابە ذلك وەكو مەسەلەی ئیعدام كردن بێت یان كابرا مەسەلەن لەناو بەحرێك، یان لەناو تەیارەیەك ئەزانێت وەزعەكەی وایە ئەوە تەڵاقەكەی دەكەوێت، مادام ئەو ئینسانە زاكیرەو فكری تەواوە، بەڵام دەگەڕێتەوە سەر ئەوەی كە ئایا نیەتی ئەوەیە كە ئافرەتەكەی مەحروم بكات لە میرات؟ وەكو مامۆستا ئیشارەی پێكرد، ئەگەر مەقسەدەكەی ئاوهابێت حەتمەن دەبێت میراسەكەی بگرێت هەتا لەكن جەنابتان ولەهەموو مەزهەبەكان باس دەكات لە حەنەفیە، لەمالكیە، لەوانە، یەعنی ئەوە عقوبەیەكە، زۆر كەس هەیە مەسەلەن هەتا لەزەكاتدا، ئەگەر كەسێك نیەتی وابێت سەیارەیەك بكڕێت یان خانوویەك بكڕێت مەقصەدی فیرار بێت لەزەكات، زەكاتەكەی هەر لێ ئەكەوێت، یەعنی ئەوە زۆر شتمان هەیە لەشەریعەتدا لەو قیاسانەی هەیە كە مادام كابرا نیەتی خراپ بێت، ئەوە یەك، دووەمین: ئەگەر بێت و تەڵاقی بكەوێت، عدەكەی جیایە، عدەكەی سێ مانگە، یان پلاپە قروئە یان سێ عادەیە، ئەگەر بێت و تەڵاقی نە كەوێت، ئەوە لەشەرعدا هەم ئافرەتەكە مانگێك و دەرۆژی تر زەرەر دەكات لەو عدەیەی كەهەیە، ئەبێتە حاڵەتێكی تر، لەبەر ئەوە لە هەموو مەزهەبەكان تەڵاقەكەی ئەكەوێت، بەڵام پێی ئەوترێت(تەڵاقی فار) و میراتەكەی وەرئەگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك خەلیل فەرمووو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش هەر ڕەئی مامۆستا سعدالدین و مامۆستا ملا انوەرم هەیە، بەس تۆزێك شەرحی ئەکەم، ئەمە ئەصڵی ئەو مەوزوعە ئەو کاتە ڕوویداوە، کە عبدالرحمانی کوڕی عوف، ژنەکەی خۆی کە ناوی تەمازوڕ بوو تەلاقیدا، ئەو کات هاتنە لای(ئیمامی عوسمان)، لەداخی ئەوەی وتی ئێوە دەوڵەمەندن زوڵم ئەکەن، تەلاق ئەدەن تا ئەمە مەحروم بێت لەمیرات، تەلاقی خست، وتی لازمیشە واریسیش بێت، چونکە نیەتی ئەو نیەتێکی خراپە، ئیجماعی صەحابەو تابعین، هەموو لەسەر ئەوەن، کە تەلاقەکە دەکەوێت، چونکە لەسەر وەعیە، بەئیختیاری خۆیەتی، بەلام هەندێ شەرتی بۆ دادەنێت هەتا بڵێن فیعلەن ئەوە نەخۆشی مردن بێت، دووەم: ئەم تەلاقە نە لەسەر تەڵەبی ژن بێت، نە لەبەر سەبەبی ژن بێت، سێیەم: ئەڵێت ئەم تەلاقە پاش دخول بێت، ئەو کاتی تەلاق دانە لەکاتی کامل وەعی بێت، ئەو کاتە تەلاق دەکەوێت، بەلام لە مەوزوعی میرات خیلافێك لەبەینی فوقەها هەیە، ئایا موتڵەقەن میراتی دەگاتێ ئان بەس ئەگەر مرد لەکاتی عدەدا بێت، لێرە بەموتڵەقەنی وەرگرتووە مشرعی عێراقی، وتوویەتی (تریثە زوجە) ئەوە ڕەئی مالیکی و ئیبازیە، من ئەڵێم واببینێت موافقی عولەمایە و ئیجماعێکی عولەما لەسەری هەیە، فەقەت زاهری ئەڵێن ناکەوێت، لەبەر ئیرسەکە، ئیرسەکە ئێمە لێرەدا ئەڵێین ئەیگەیەنێ، ئینجا دواتر مونسەجیم تر ئەبێت، لەگەڵ ڕەئی فوقەها، ئەگەر بڵێین(یقع) ئیرسیش ئەمێنێت، ئیرسەکە بۆ دەمێنێت یەکێکی وەکو کاك شێروان ئەڵێت، ئەوە تەناقوز دروست ئەبێت، ئەگەر وتت تەلاق مانای وایە تەواو بوو زەوجیە نەما (یعامل بقصد السيء) (یعامل علی نقض قصده)وەکو قاتلی لێ دێت، چۆن یەکێك باوکی خۆی بکوژێت تا میراتی بگاتێ، ئەوا لێرەدا مەحروم ئەبێت لەمیرات، چونکە مانعێك هاتە کایەوە لەوەی کە میرات وەربگرێت، ئەم تەلاقەش وایە، چونکە ئەم ژنە تا لە میرات مەحروم بێت لە میراتەکە ڕائەکات، بۆیە بەو شێوە بمێنێت ئەوە شتێکی باشە، بەلام ڕێك بخرێت لەگەڵ بیدایەتی ماددەکە هی ئەصڵ و تەرتیبی بکەین، ئەوەش صیاغەیە و ئەتوانین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان پرسیارت هەبوو، فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

پرسیارەکەم ئەوە بوو، ترپ بۆ هەتاکەی یان وەکو شکلێکی موتڵەق هەرکاتێ ئەو پیاوە مرد، پاش تەلاقەکە، یان مودەیەکی دیاریکراوی هەیە، ئەوە بوو کاك خەلیل جوابی دامەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر قسەی لەسەرکرا، هەردووکیشی لەیەك نزیکن، هیچی تێدا نیە، پرۆژەکەی حکومەت حجەتێکی هەیە، با عەرزتان بکەم، حجەتەکەی لەوەدایە، ئەگەر نەخۆشی مردنیش بێت، خۆ فەقدی وەعی نەکردووە، تەلاقی

ئەدات لەبەر هەر سەبەبێك بێت، بەڵام لێرەدا چونكە كابرا ئەو نەخۆشیەی هەیە، لەوانەی عاملی تری وەكو وەرەسە هەبێت، مومكینە ئینتیقام هەبێت، مومكینە ئیغرا هەبێت، وا بكات ئەو قەرارە بدات، یەعنی تەلاقەكە ئەكەوێت، ئەگەر وەعی هە بێت، بەڵام وا نابێت كە ژنەكە لە وەرەسە مەحروم بێت، مەبەست لەوەدایە، ئەو صیغە تازەی كە حكومەت ناردوویەتی بۆ ئەوەیە كە تۆ ناتوانیت ڕێگە بگریت لەتەڵاقدان، ئەگەر نەخۆشیش بێت بەس مادام وەعی هەیە، بەس ئەو نەخۆشە نەكەوێتە ژێر تەئسیراتی دەرەوە، هی خزم و كەس، هی منداڵ، چونكە بەپێی قانون ژنەكە لەژێر ئەو تەئسیراتانە تەڵاق نەدات، بۆ ئەوەی لە تەوزیعی تەریكە ئەو فەرق و جیاوازییە هەبێت، ئەو صیغە دانراوە(یقع الطلاق) بەڵام وەرەسەكە وەری بگرێت، من پێم وایە حوجەتەكەیان لەوەدایە چونكە ئەساسەكە ماوە، هەدەفەكە ئەوەیە كەژنەكە مەحروم نەبێت لە میراسەكە، ئەگینا لەكاتی مردندا من نازانم زۆر دوور نین لەیەكتری بەحەقیقەت، یەعنی جیاوازییەكە تەنها ئەوەندەیە كەمەعنەوییە، تەڵاقەكە دەكەوێت یان ناكەوێت، مادام میراسەكە ئەمێنێتەوە، شتەكە تەنها مەعنەوییە، بەڵێ كاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

یەك تەوزیح لەسەر ئەو قسانەو ئەوەی كاك خەلیل، ئەسبابی میراس چیە، ئەسبابی ئیرس(قەرابە و نیكاحی صەحیحە) ئەگەر هاتو عیلاقە زەوجیەكە نەما، چۆن دوای ئەوە ژنەكە میرات وەردەگرێت، ژن لێرەدا زەرەرمەند ئەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

دەزانین ئەسبابی میراس ئەوەیە كە كاك عومەر دەیلێت، بەڵام ئیستسنایە، ئەمە عقوبەدانە بۆ ئەو پیاوەی كە ئەیەوێت زەرەر لەژنەكەی بدات، وەرە تەسەوری حاڵی ژنێك بكە، كە پیاوەكەی لە نەخۆشیدایەو تەڵاقی ئەدات، ئینجا ئەو ژنە تەڵاقی نەكەوێت، ساڵێك چاوەڕێ بكات، لەو موعاناتەی چ لەماڵی باوكی بێت، چ لەماڵی مێردی بێت، پیاوەكە دەری كردووە، یەعنی ناكرێ تەڵاقی نەكەوێت، دەبێ تەڵاقی بكەوێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

وەڵڵاهی بەڕای من زۆر فەرقی نیە، هەردووكی ڕاستە، من لەبەر ئەوەی دوو موقتەرەحە، موتقەرەحێكی حكومەت، كەڕەچاوی ئەوەی كردووە واقیعی ترە، ئەوی تریش ئەگەر هەر وەكو خۆشی بمێنێتەوە، لە نەتیجەدا ناگۆڕێت، بەڵام حكومەت كە دەڵێت تەڵاقەكە دەكەوێت، موهیم ئەوەیە تەئسیری سلبی نەبێت ئەو تەڵاقە لەسەر ژنەكە، تەنها ئەوەندەیە، من یەكەمجار موقتەرەحی حكومەت دەخەمە دەنگەوە، ئەگەر دەنگی نەهێنا ئینجا ئەوی تر، ئێستا كێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات تكایە؟ فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟

بەزۆرینە لەگەڵ ڕەئی موفتەرەحی حكومەتن، زۆر سوپاس، ماددەی سی وحەوت لە قانونەكە كە دەبێت بە ماددەی پانزە، فەرموو بیخوێننەوە.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

یوقف العمل بالفقرة (٢) من المادة السابعة والثلاثين ویحل محلها مایلي:

لایقع الطلاق المقترن بعدد لفظاً او اشارة الا واحدة ولا یقع طلاق المعتدة.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

رای لیژنەكان فەرموون.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سەبارەت بەو بڕگەیە پشتگیری لە پرۆژەكەی حكومەت ئەكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی داكۆكیكردن لەمافی ئافرەتان وژنان، فەرموون.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمەش پشتگیری لەپرۆژەكەی حكومەت ئەكەین بۆ ئەو ماددەیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ، فەرموون.

بەڕێز كرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمەش لەگەڵ پرۆژەكەی حكومەتین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كە هەموو لیژنەكان لەگەڵ پرۆژەكەی حكومەت بن، دیارە بە ئیجماعیش ڕاتان لەسەرە، بۆیە دەیخەمە دەنگەوە كێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات؟ فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟ بەكۆی دەنگ وەرگیرا بۆ ماددەی سی وهەشت، تكایە.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

یوفق العمل بالمادة الثامنة والثلاثین ویحل محلها مایلي:

١-رجعي/ وهو كل طلاق بعد الدخول للمرة الاولى او الثانیة على ان لایكون عوض(خلعاً) ولا للمرة الثالثة وحكمه هو ان للزوج مراجعة زوجته اثناء عدتها منه دون عقد جدید.

٢-لايعتبر الطلاق الرجعي فكا لعصمة الزوج.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕای لیژنەکان تکایە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە ماددەی پانزەی پرۆژەکە أما فيما يتعلق بالمادة الثامنة والثلاثين فأن اللجنة المشتركة ترى الابقاء عليها لوضوح احكامها وكونها اكثر دقة مما هو وارد في المشروع.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وابزانم ڕەئیێکی تازەتان هەیە، بەیەکەوە ئیتیفاقتان کردووە، ئەوە بخوێننەوە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەنها ئەو بڕگەیە زیاد بکرێت، على ان تتوافر رغباتهما في الاصلاح يان بقصد الاصلاح وعدم الاضرار بها، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ئافرەتان وژنان، فەرموون.

بەڕێز بەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەگەڵ ئیزافەی ئەو جوملەی پێشەوەین، (على ان تتوافر رغبتهما على الاصلاح)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەر لەکۆبوونەوە موتەفیق بووین، لەگەڵ ئەو ڕەئیەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا لیژنەکان ڕەئیان وایە کەوا ئەصڵی ماددەکە باشترە، واتە ئەصڵی فەقەرەکە، تەنها یەك ئیزافەیان هەیە لەفەقەرەی یەکەم کەنووسراوە، نوقتەی نیزامی هەیە کاك محمد حکیم فەرموو.

بەڕێز محمد حکیم جبار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەڵێت یوقف العمل بالمادة الثامنة والثلاثون، خۆ الثامنة والثلاثون، تەنها باسی تەڵاقی ڕەجعی ناکات، باسی (بائنا بینونة صغری والکبری) ئەکات، ئەگەر وابێت ئێمە ئەو دوانەشمان ڕاگرت.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئاخر باسیانكرد جوابیشیان دایەوە، ئەوە گۆڕانكاری تێدا كراوە، فەرموو پەخشان خان.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەوەی لە پرۆژەكەدا هاتووە سەبارەت بە برگەی (١)ەم تەلاقی ڕەجعی، ئەوە زۆر باسكراوە، لەو كۆبوونەوە هاوبەشەشدا كە جەنابی دكتۆر زەڵمیش لەوێ بوو، وەختی خۆشی باسكرا، ئێمە پێمان لەسەرداگرت كەوا موافەقەتی ژنی لەسەر بێت بۆ كاتی گەڕانەوە، هەر جانبێكی ئیعتیبارییە، یەعنی جانبێكی ئیحترامە، ئیتیفاقكرا كە ئیرادەی موشتەرەك بێت، یان ئەم فەقەرەی كە ئێستا دانراوە، لەبەر ئەوە قسە لەسەر قانونەكە نەبووە، قسە لەسەر پرۆژەكەی حكومەت بووە، جەنابیشتان لەوێ بوون و برادەرانیش زۆریان لەوێ بوون، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عەونی شەرحی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەگەر مولاحەزە بكەین لیژنەی یاسایی و لیژنەی ئەوقاف ڕاپۆرتێكی هاوبەشیان تەقدیم كرد لەسەرەتا، ڕەئیان وایە، كە پرۆژەی حكومەت وەرنەگیرێت، ئەصڵی قانونەكە بمێنێتەوە، بەڵام پاش كۆبوونەوە لەبەینی هەر چوار لیژنەكە بەسەرۆكایەتی جەنابی سەرۆكی پەرلەمان، ئیتیفاق كرا، لە مەوزوعی تەلاقی ڕەجعی ئەو مەوزوعەی كە ئێستا خوێندرایەوە ئیزافە بكرێتە سەر ئەو فەقەرەیە بەتەنها، وا بزانم ئەوەش ئیتیفاقمان لەسەر كرد برادەرانیش ئاگادارن، جوملەكەش ئەوەیە (على ان تتوافر رغبتهما على الاصلاح)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

زۆر قسە لەسەر ئەمە كرا، ئەگەر بێین تەماشای قانونەكە بكەین، تەلاقی ڕەجعی تەعریف نەكردووە، تەنها ئەوەندە نەبێت، (وهو ماجاز للزوج مراجعة زوجته) بەڵام لە مەشروعەكەی حكومەت ئەڵێت(وهو كل طلاق بعد الدخول للمرة الاولى او الثانية على ان لايكون عوض(خلعاً) ولا للمرة الثالثة وحكمه هو ان للزوج مراجعة) تا كۆتایی ئینجا حوكمەكەی ئەڵێت، واتە قانونەكە تەنها حوكمی تەلاقی ڕەجعی ئەڵێت، لەبەر ئەوە ئەمەی پرۆژەكە زۆر زۆر دەقیقترە و وازحترە، لەگەڵ ئیزافەی ئەو عیبارەتەی كە دكتۆرە رۆژان خوێندیەوە، بۆ فەرقەكەشی ئەوەتا بیخوێننەوە تەنها حوكمەكەی ئەڵێت، (الرجعي/ وهو ماجاز للزوج مراجعة زوجته)تا كۆتایی، بەڵام لێرە باسی كردووە كەچیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

فیعلەن لەدانیشتنی پێرێ ئەو مەوزوعە زۆر موناقەشە کرا، نەصی مەشروعەکەش نیقاشی لەسەرکرا، ئەصڵی ماددەکەش کەلە ئەصڵی قانونەکە هاتووە موناقەشەی لەسەرکرا، ڕەئی مامۆستا زەڵمی وئەوان وابوو، پێویستە پێشتر ئێمە حوکمەکە دەست نیشان بکەین بەنیسبەت تەڵاقی ڕەجعی و ئەوانە، پاشان مەسەلەی تەڵاقەکە بێتە کایەوە، تەعریفی بکەین، کە تەڵاقی ڕەجعی چیە؟، بەڵام دوای ئەوەی کە گفتوگۆیەکی زۆر کرا و ئەوەش مەداری باس نیە، ئێمە لەنەصی ئەصڵی هەتا ئێستا هیچ موشکیلەیەکمان نەبووە، چ بەنیسبەت تەڵاقی ڕەجعی و چ بەنیسبەت تەڵاقی بائینی کبراو صغراش، بۆیە ئەو نەصەی کە کاک عەونی ئیشارەتی پێدا، ئەوە هاتە ئاراوە کە لە تەڵاقی ڕەجعی فەقەرەیەك ئیزافە بکرێت، لەسەر ئەو مەبدەئەش ئێمە ئیتیفاقمان کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان، ئەگەر ئێمە ئەو جوملەیە ئیزافە بکەین، ئیعتزازتان لەسەری چی دەبێت هی ئەصڵەکە، یەعنی چ زەرەرێکی هەیە، لەبەر ئەوە ئەصڵەکە تەفسیری تێدایە، ئەگەر ئەو جوملەیە ئیزافە بکرێت کە ئیتیفاقمان لەسەری کرد، کاک محمد فەرەج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەکەم: ئەوەی لە پرۆژەی حکومەت هاتووە، هەمووی زیادە، مەسەلەن، الطلاق الرجعي/ وهو كل طلاق بعد الدخول، خۆی تەڵاقی ڕەجعی هەر بعد الدخوله، چونکە لەپێش دخول هەمووی بائینە، دووەم: خولع خۆی خولع تەعریف کراوە، ئینجا(طلاق بينونة الكبرى) ئەویش خۆی لەدوایدا تەعریف کراوە، ئەمانە هەمووی زیادە، ئەبێ بڵێت(طلاق الرجعي/ وهو ان للزوجە مراجعة) ئەوە هەمووی زیادە، قبل الدخول ئەوەش هەمیشە بائینە، یەعنی لەهیچ حاڵەتێکدا نابێتە ڕەجعی، ئینجا دووەمیش خولع دوایی هاتووە، تەعریفی ئەکات، لە فەقەرەی دوای ئەمەدا باسی خولع ئەکات و تەعریفی ئەکات، ئەمیش هەر زیادە بۆ لێرەدا باسی بکات، ئەمەی ئەصڵی ماددەکە بەقوەتترەو کورت تریشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە مەسەلەی ئەوەی کەخولع، لەگەڵ تەلاقی ڕەجعیدا هاتووە، ئەو ڕەئیەی کاک محمد فەرەجم هەیە زۆر ڕاستە، چونکە ئەوە تایبەتە بەتەلاقی ڕەجعی ئەوەش هەر عادەتەن هەر بعد الدخولە، واتە تەلاقی ڕەجعی ئەوەیە کە عادەتە پاش ئەوەی پیاوەکە تەلاق ئەدات، دوایی ئیعلانی ڕەجعی خۆی ئەکاتەوە، بۆ ئەوەی ژنەکە بهێنێتەوە ژێر عصمەتی خۆی، بەلام من یەك مولاحەزەم هەیە، لەم تەلاقی ڕەجعیەدا، تەلاقی ڕەجعی ئەگەر بێینەوە سەر شەریعەتی ئیسلامی وبێینەوە سەر ئارائی فوقەهاو قانونیش هەر هەمووی، لەبەر ئەوەی عەقدی زەواج لە ئەصڵدا لەو عەقدانەیە کەپێی ئەوترێت، عقد ملزم للجانبین، کە دوو ئیرادە تەحەقوقی کردووە، بە روکنی ڕەزامەندی دێتە دی، ئەمە شەرعەن لە ئەصڵدا عەقدی زەواج عەقدی دوو ئیرادەیە، نەك بە ئیرادەیەکی مونفەریدە ئەو عەقدە هەڵبوەشێتەوە، بەو مانایەی ئەم تەلاقە ڕەجعیە کە ئەدرێت، واتە کابرای مێرد کەتەلاقی ڕەجعی ئەدات، دوایی ئیعلانی ڕەجعی خۆی ئەکات لەبەردەم دوو کەسدا، ئەڵێ ئیعلانی ڕەجعی خۆم کرد بۆ ئەوەی ژنەکە بێتەوە ژێر عیصمەتی خۆم، من پێم وایە ئەمە ئیرادەی مونفەریدە، لەبەر ئەوەی عەقدی زەواج لەو عقودانەیە کە دوو ئیرادە تەحەقوق ئەکات، وە ئیجاب و قبولی تێدایە، پێویستە لە تەلاقی ڕەجعی روکنی ڕەزامەندی وەکو لە ئەصڵدا هەیە، بەنیسبەت ئیبرامی عەقدەکە، کە دەبێت رەزای زەوجە هەبێت، یەعنی ئەوەی کە ئێستا دکتۆرە ڕۆژان خوێندیەوە بە دوو ئیرادە، واتە بە روکنی رەزای ژنەکە ئەو تەلاقە بگەڕێتەوە، بەتەنها بەیەك ئیرادە نابێ تەحەقوق بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەزانی ئەگەر جوملەیەك لاببەین فەقەرەکە وای لێ بکرێت(طلاق الرجعي/ وهو ماجاز للزوج مراجعة زوجته اثناء عدته على ان تتوافر رغبتهما في الاصلاح) ئەوە ئیتیفاقمان کرد لە چوار لیژنەکە، ئێستا ئەوە دەخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ یەك کەسی لەگەڵدا نیە، ئەوەی دووەمیش وەکو ئەصڵەکە ئەمێنێتەوە، بۆ ماددەی سی و نۆ، تکایە ئەصڵی ماددەکە بخوێننەوە، فەرموو کاك ئاریز.

بەڕێز ئاریز عبدالله احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەبەر ئەوەی ڕاستەوخۆ لە تەلەفزیۆن پەخش ئەکرێت ئەو دانیشتنە، پەیوەندیشی بەهەموو تاکێکی کوردستانەوە هەیە، بە هەموو خێزانێکەوە هەیە، ئەگەر بەکورتیش بێت پێش ئەوەی بخرێتە دەنگەوە بکرێت بەکوردی ئەوە شتێکی باشە، بۆ ئەوەی خەڵك تێبگات، هەندێجار ئێمە بەکوردی قسە ئەکەین بەپێچەوانە دەخوێندرێتەوەو قسەی تری لەسەر دەکرێت، ئینجا ئەگەر بەعەرەبی بێت رەنگە خەڵك بەغەڵەت لێی تێبگات، بۆیە واباشترە بکرێتەوە بەکوردی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە ڕاستە، بەڵام ڕۆژانی پێشتر ئەو تەلاقی ڕەجعیەمان زۆر باسکرد، برادەران باسیان کرد، من ئەوەی پێشتر کە نشوزەکە بوو، خەڵکێکی زۆر ئیتیصاڵیان بەمن کرد وتیان نازانین نشوز چیە؟ مانای چیە؟، لەبەر ئەوەی کە ئیشی منیش نەبوو بووم بە موتەرجم، شەرحم کرد، هەر ماددەیەك کە بزانم خەڵکەکە تێناگات وا دەکەم، بەڵام لەدانیشتنەکانی پێشوو تەلاقی ڕەجعی باسکراو دوایش باوە خەڵك ئەزانێت مانای چیە؟ دووەمیش: ئێستا ئاماژەتان پێکرد، لەبەر ئەوە بوو وتم با کاتەکەتان نەکوژم، ئەگینا قسەکەت ڕاستە، هەموو ماددەیەك ئەبێت بەکوردی شەرح بکرێت، دەبوایە ئەصڵەن پرۆژەکە بەکوردیش هەبێت، بەڵام ئەمە کاتێکی زۆری ئەویست، لەوانەش بوو لەسەر وشەی کوردی ئیتیفاق نەکەن بەو ئاسانیە، بۆیە بەجێمان هێشت تا قانونەکە دەربچێت، دوایی تەرجومەی بکەن، ئێستا ماددەی سی ونۆ ئەصڵەکەی بخوێننەوە دوایی ڕای لیژنەکان.

بەڕێز ملا سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

يوقف العمل بالفقرة(٢) من المادة التاسعة والثلاثين ويحل محلها مايلي:

٢-يلزم الزوج بوضع مبلغ من المال بقدر مساهمته في الانفاق على الاسرة لفترة ٣ اشهر في صندوق خاص لرعاية الاسرة عند رفعه دعوى الطلاق.

وتضاف هذه الفقرة الى المادة التاسعة والثلاثون:

٣-تلتزم الدولة برعاية المرأة المطلقة التي لاتملك دخلاً شهرياً وتخصص مبلغ شهري لها من قبل الرعاية الاجتماعية ولغاية ايجاد فرصة عمل لها.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕای لیژنەکان تکایە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە ماددەی شازدەی پرۆژەکە (اولاً- يوقف العمل بالفقرة(٢) من المادة التاسعة والثلاثين من القانون ويحل محلها مايلي: يلزم الزوج بوضع مبلغ من المال بقدر مساهمته في الانفاق على الاسرة لفترة ٣ اشهر في صندوق خاص لرعاية الاسرة لدى المحكمة عند رفعه دعوى الطلاق. لەو بڕگەیە تەنها وشەی (لدى المحكمة) مان زیاد کردووە، ئەویش بۆ ئەوەی مافەکەی زیاتر مسۆگەر بکرێت، واتە پارەکە لەلای مەحکەمە ئیداع بکرێت، ٣-(اذا طلق الزوج زوجته) ئەو بڕگە سێیەش هەمان بڕگەیە کە لە ئەصڵی قانونەکە هەیە، لە پرۆژەی حکومەتدا نیە، ئێمە بەباشمان زانی ئێستا وەکو دەیخوێنمەوە بۆ بەڕێزتان ڕوون ئەبێتەوە، کەچەند لەبەرژەوەندی تەرەفی عەقدی زەواجە، بۆیە بەباشمان زانی کە ئەو بڕگەیە هەر بمێنێتەوە لەئەصڵی پرۆژەی حکومەت نەهاتووە، ٣- اذا طلق الزوج زوجته وتبين للمحكمة ان الزوج متعاسف في طلاقها وان الزوجة اصابها

ضرر من جراء ذلك يحكم المحكمة بطلب منها مطلقها بتعويض يتناسب حالتها المالية ودرجة تعسفه يقدر جملة على ان لاتقل عن نفقتها لمدة سنتين ولا تزيد على ثلاثة سنوات، علاوة على حقوقها الثابتة الاخرى)، برگەی چوار هەمان برگەیە كە لە پرۆژەی حكومەت هاتووە، ٤- تلتزم الدولة برعاية المراة المطلقة التي لاتملك دخلاً شهرياً وتخصص مبلغ شهري لها من قبل الرعاية الاجتماعية ولغاية ايجاد فرصة عمل لها. یەك روونكردنەوەم هەیە سەبارەت بە برگەی سێ، ئەوەی لە ئەصلی قانونەكەدا هاتووە لەسەر برگەی سێ ماوەكە، ماوەی نەفەقەكە دوو ساڵە، لەو پرۆژەیە كراوە بەوەی لە دوو ساڵ كەمتر نەبێت و لە سێ ساڵیش زیاتر نەبێت، ئێستا دادگاكان بەو شێوەیە كاری پێ ئەكەن، چونكە لە پەرلەمانی كوردستان لە ساڵی ٢٠٠١ یاسای ژمارە (٨) دەرچوو، قانون التعسف في الطلاق، كە لەماددەی یەكەم ئەو شتەی روونكردووەتەوە كە مودەكە لە دوو ساڵ كەمتر نەبێت و لە سێ ساڵیش زیاتر نەبێت، هەمان یاسایە كە ئێستا دادگا پەیرەوی ئەكات، ئێمەش كردوومانە بەبرگەیەو زیادمان كردووە لەو ماددەیە، چونكە ئێستا كار بەو برگەیە ئەكرێت، زۆر سوپاس.

بەرێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ فەرموون.

بەرێز كرخی نجم الدین نورالدین:

بەرێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ مەشروعەكەین لەم حاڵەدا، زۆر سوپاس.

بەرێز سەرۆكی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەرێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەرێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ مەشروعەكەین و ئەو ئیزافەی لیژنەی قانونیش، فەقەرەی سێ كە لێرەدا هاتووە، لە مەشروعەكە لانەبراوە، چونكە ئەڵێت(یوقف العمل بالفقرة(٢) من المادة التاسعة والثلاثین) بەڵام كە ئەڵێت(وتضاف هذه الفقرة الى المادة التاسعة والثلاثون) یەعنی رەقەم سێی داوەتێ ئەوە پەیوەندی بەوەوە نیە، چونكە فەقەرە سێ هەرماوە، ئەمە یەك: دوو: بەنیسبەت فەقەرەی سێوە، ئێمە بەراستی لە حوكمی نشوزدا كە ئێستا بۆ پیاویش هاتووە، دڵەراوكێیەك هەیە كە پیاو نەهێڵێت بگاتە ئەوەی كە ناشز بێت، تەلاقی بەدەستە بچێت تەلاقی تەعەسوفی بكات، بۆ ئەوەی رێگا لەوەش بگیرێت ئەوەی كە پەرلەمانی كوردستان لە ٢٠٠١ تەعدیلی كردووە، لە دوو ساڵ كەمتر نەبێت و لەسێ ساڵیش زیاتر نەبێت، ئێمە پێشنیار ئەكەین كەوای لێ بكرێت، لە سێ ساڵ كەمتر نەبێت و لە پێنج ساڵیش زیاتر نەبێت، ئەوە بۆ ئەو فەقەرەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵڵاهی ئەوە شتێکی زۆر چاکە ئەو موفتەرەحە، فەرموو پەخشان خان تەواوی بکە.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئینجا لەو حاڵەتەش بەعزێك ئیجرائات هەیە ئەبێ بکرێت، چونکە بەڕاستی کاتێك کە تەڵاقەکەی بەدەستە، نایەوێت حوکمی نشوز بکات، ئەچێت تەڵاق ئەدات، ئێستا نەفەقە روبعی مەعاشە، هی پیاو مەعاشی ئەصڵی بەبێ موخەصەصات وشتە ئەبێ ئیعادەی ئەزەر بەوەشدا بکرێتەوە، ئەبێ ڕێگا بگیرێت لە بەعزێك حیەلی شەرعی کە ئەکرێتە ماڵ ئەفرۆشێ، شت ئەکات هەتا دوایی، ئەمانە کۆمەڵێك شتن کە ئەبێ ڕەچاو بکرێت، لە برگەی سێی ماددەی سی ونۆ کە عیلاقەی بەتەڵاقی تەعەسوفیەوە هەیە، تەڵاقی تەعەسوفی بەدەست پیاوە، ئێستا حجەیەکی بەقوەتتریشی هەیە، عەفوەن ئەوە بەخراپ ناڵێم کەمەسەلەی نشوزە، یەعنی زۆر زەحمەتە تا ڕادێت، لەگەڵ ئەوەی کە ناشز بێت، یەکسەر ئەچێت پێش ئەوەی ئەو حوکمەی بۆ دەربچێت، ئەچێت تەڵاقی تەعەسوفی ئەدات، بۆ ئەوەی ڕێگا لەوە بگیرێت دەبێ نەفەقەکەی لە پێنج ساڵ کەمتر نەبێت، من بەغەڵەت وتم سێ ساڵ ئەوە ڕەئی لیژنەکەیە، حەتا ئیعترازیش هەیە لەسەر ئەوەی کە ئێستا نەفەقە چۆن ئەبرێت، ئێستا روبعی ڕاتبی پیاو ئەبرێت لێی بۆ نەفەقە، بەس مەعاشەکەی بەبێ دەرماڵەو شتی تریش، ئەبێ ئەوەش تەعدیل بکرێت، ئەبێ ڕێگاش بگیرێت لەهەر حیلە قانونیەك کەبکرێت، ماڵ بفرۆشێت نازانم چی بکات بۆ ئەوەی نەفەقەکەی زۆر نەیەتە سەر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا خیلاف فەقەت لەسەر مودەکەیە، کاك عەونی فەقەرەیەك هەیە حەز ئەکات تەوزیحی پێبدات، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە قسەکانی خوشکە پەخشان کە ئەڵێت پیاو حەقی تەصەروفی نەبێت لە موڵکەکانی، بۆ ئەو ماوەی پێش تەڵاقدان یان هەر وەزعێك بێت، ئەو بابەتە لە قانونی مەدەنی موعالەجە کراوە لە ماددە(٢٦٣ هەتا ماددەی ٢٦٧) لە بابی (دعوى عدم النفاذ من تصرف المدين في حق الدائن) واتە پیاوێك، ئەگەر ژنەکەی خۆی تەڵاقدا، مەبەستی ئەومیە کە پیاوەکە قەرزار دەبێت کە قەرزاریش بوو، ئەحکامی موعالەجە کراوە کە هەر تەصەروفێکی قانونی بکات، مەبەستی ئەوە بێت خۆی ئەجات بدات لە قەرزەکەی ئەوە ڕێگای لێ گیراوە بەپێی ئەحکامی قانونی مەدەنی، دووەم: من پێشنیارێکم هەیە بۆ ئەو ماددەیە، کە فەقەرەیەك ئیزافە بکرێت، هەر پیاوێك ئەگەر هاتوو ژنی خۆی خارجی مەحکەمە تەڵاق بدات، غەرامە بکرێت لە ٥٠٠ هەزار دینار کەمتر نەبێت لە ملیۆنێکیش زیاتر نەبێت، زۆر سوپاس.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرمووو پەخشان خان.

بەرێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەو مەسەلەی کە نەفەقەی ژن ئیزافە کراوە، لە صندوقی ریعایە بێت یان هەتا هەلی دۆزینەوەی کارێك بۆی، یان جارێکی تر شوو بکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

فەرمووو کاك بەکر.

بەرێز بکر فتاح حسین:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەنها ئەو پرسیارە بوو کە پەخشان خان جوابی دایەوە، کە حکومەت ریعایەی ئەو ژنە بکات، هەتا هەلی کاری بۆ ئەدۆزێتەوە، لەحاڵەتی شووکردنەوە، پرسیارەکەم ئەوە بوو، زۆر سوپاس.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پرسیارەکەت بەجێ بوو، باش بوو جوابی دایتەوە، کاك عومەر فەرمووو.

بەرێز عمر عبدالرحمن علی:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێم وایە لە ئەصڵی مەشروعەکە کە ئەڵێت (یلزم الزوج بوضع المبلغ) ئەوە باس لەوە ئەکات (عند رفعه دعوى الطلاق) ئەو عیبارەتە چیە؟ (عند رفعه دعوى الطلاق)پیاوەکە رەفزی دەعوای تەلاق بکات، خۆ ماددەی (٤٠ — ٤١)حەقی داوە بەژن.

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرمووو.

بەرێز سۆزان شهاب نوری:

بەرێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پشتگیری قسەکانی پەخشان خان ئەکەم، بۆ چاککردنی بوارەکانی نەفەقەو گۆڕینی، لەگەڵ سەردەمدا، ئێستا خومسی ئەدەن بەژن نەك روبعی، کاك عومەر ئیشارەتی بۆ کرد وتی خومس ئەدەن، ماڵ وموڵکەکەشی هەمووی ئەفرۆشن، کەسیش ناتوانێ پێی بڵێ تۆ وات کردووە، ئەیکات و بەردەوامیشە لەکردنی پیاو، چونکە ئەزانێت کەس بەدوای ئەم مەوزوعەدا ناچێت، لەبەر ئەوە ئێمە داوا ئەکەین، لێرە لەجەنابتان ئەو ئیقتراحانەی کە خاتوو پەخشان کردی، بەنەزەری ئیعتیبار وەربگیرێت، مەوزوعی نەفەقە چاکبکرێت، ئەو ماددەیەش کە کاك عەونی باسیکرد، ئەو نەصە بخرێتە ناو ئەم یاسایەوە، بۆ ئەوەی بەو جۆرە مامەڵە نەکرێت، لەگەڵ ژندا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تافگە خان فەرموو.

بەڕێز تافگە محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەو ماددەیەی کەهاتووە، ئەڵێت (یوقف العمل بالفقرة(٢) من المادة التاسعة والثلاثين) و، لێرەش باس ئەکات، (في صندوق خاص لرعاية الاسرة)، ئێمە پشتگیری لەوە ئەکەین، تەبعەن في صندوق خاص لرعاية الاسرة ئەبێ بەقانونێك تەنزیم بکرێت، ڕاستە ئەوە حکومەت وەعدی داوە، بەڵام قانون بەوەعد ناچێتە سەر، دەبێ ئێمە لێرە جەخت لەسەر ئەوە بکەین، کەیان لێرە بنووسرێت ينظم ذلك في القانون، یان بەشتێکی تر بێت، یان دەبێت ئێمە یەکسەر دوای ئەوە داوا لە حکومەت بکەین، یان خۆمان لەپەرلەمان یاسای سندوقی خێزان دابنێین، بۆ ئەوەی کاری پێبکرێت، چونکە قانون بەوەعد دانانرێت، ڕاستە حکومەت وەعدی داوە، زۆر جەخت دەکەین کەئەو سندوقە پێویستە بەعەمەلی هەبێت، نەك بەقسە لێرە هاتبێت، ئەوە خاڵی یەکەم: خاڵی دووەم: بەنیسبەت تەڵاقی تەعەسوفی بەڕاستی ژن تا ئێستا زۆر زەرەرمەند بووە، لەوەی کە وەری دەگرێت، بۆیە تا زۆر بکرێت ئێمە پشتگیری لێ ئەکەین، کە بەڕاستی ئەگەر لێرە باس لە ماڧی ئافرەت بکەین، ئافرەت لێرەدا ماڧی دەبێت، کە لە تەڵاقی تەعەسوفی بەمودەیەکی زۆر مەسەلەن لەجیاتی ئەوەی دوو ساڵ بێت بکرێت بە لە پێنج ساڵ کەمتر نەبێت و حەتا، ئەگەر زیاتریش بێت ئەوە لە مەسەڵەحەتیدایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

شەمسە خان فەرموو.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش هەر ئەوەندەم هەیە، کە ئیزافەیە پەخشان خان لەکاتی دانیشتنی لیژنەدا، لە بیری کرد هەرچەندە دووبارەشی کردەوە، کە ئەڵێت ئەو ژنە با موتەڵەقەش بێت، یەعنی دەوڵەت پارەی بۆ ببڕێتەوە، هەتا شوکردنەوەی دووەمی، ئەوە با جەختی لەسەر بکەین وبیرمان نەچێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تێبینی یەکەمم: لە بڕگەی دووەم، (بقدر مساهمته في الانفاق على الاسرة) بەپێی ئەو تەعدیلاتانەی کە لەماددەکانی پێشوو کردوومانە، لێرە دەبێ لابچێت، چونکە ئینفاق لەسەر خێزان هەمووی لەسەر پیاوە، بۆ لێرە کەمێکی لێ وەربگیرێت، بازۆری لێ وەربگیرێت پیاوەکە، ئەو تەعدیلە لێرە نابێ بمێنێت، چونکە ئێمە

حاڵەتی زەوجی موعسیرەمان لابرد، ئینسیجامەن لەگەڵ ئەو تەعدیلاتانەی پێشوو، تێبینی دووەم: برگەی سێیەم کە دەڵێت: وتخصص مبلغ شهری لها بکرێت بە یکفیها، با دیاربێت حکومەت بە ٣٠ هەزار دینار ڕازی نەکات، وەکو لە چاودێری کۆمەڵایەتی ئەوە هەیە، مبلغ شهری یکفیها، ئینسانێك چەندی پێویستە بۆ مانگێك با شتێکی دیاریکراو هەبێت، سەبارەت بە تەڵاقی تەعەسوفی کە پەخشان خان پێشنیار ئەکات، لە پێنج ساڵ کەمتر نەبێت، با بڵێین پێنج ساڵ ئەو زواجها ئەبینین لە خیلالی ساڵێك قیسمەتی هەڵ دەستێت و شوو نەکات، با ئەو عقوبەی لەسەر نەمێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێردڵ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ عبدالله حەوێزی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵلاهی من لەسەر برگەی یەکەم، لەسەر ڕۆشنایی ئەوە پرسیارێکم هەیە، کەلە مەحکەمە تەسجیل ئەکرێت، جا نازانم پرسیارەکەم لێرە جێگایەتی یان نا، بەڵام هەر وەکو پرسیار لە لیژنەی قانونی ئەیکەم، کە لە مەحکەمە تەسجیل ئەکرێت، دەچنە دائیرەی ئەحوالی مەدەنی، لەوێشەوە خانەی ئەو ژن و مێردە جیا ئەکرێتەوە، هەویەی ئەحوالی مەدەنیان بۆ دەردەکرێت، لە هەویەکەی ژنەکە ئەنووسرێت، لەوێ حالەی زەوجی تێدایە، ئەنووسرێت موتەڵەقە، ئێستا ئێمە ژنیشمان تەفویز کرد بە تەڵاق، ئایا لێرە بۆ مێردەکەش ئەنووسرێت موتەڵەق، لە کوردی دەنووسرێت سەڵت و خێزاندار، شتێکی جوانە لەوێ ناکرێ شتێك بنووسین بێ ژن و بە ژن بێت، ئەوە نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

قانونەن ئەنووسرێت، بۆ پیاویش ئەنووسرێت موتەڵەق، فەرموو کاك شێردڵ.

بەڕێز شێردڵ عبدالله حەوێزی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەزانی چۆنە من لە موحامیەکانم پرسیوە، ئەوان نەیان بینیوە، لە هی ژنەکە ئەنووسرێت موتەڵەقە، ئەوە گرفتی ئیعتیباری زۆر بۆ دروست ئەکات، ئێستا هی پیاویش ئەبێت، ئەگەر ئەوە وەکو کوردیەکە بە سەڵت و خێزاندار بنووسرێت باشتر نیە؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد حەکیم قسەت کرد وانیە؟، دەی باشە فەرموو.

بەڕێز محمد حکیم جبار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵلا من قسەیەکم هەبوو، کاك عومەر کردی و بۆمان ڕوون بوویەوە، ڕەفز نیە ڕەفعە، بەس ئەو پێشنیارەی کاك عەونی من پێم وایە، ئێمە ئەو میللەتەی خۆمان فێری ڕاست گۆیی بکەین، فێریان نەکەین کە تەحایل

لەقانون بکەن، تۆ کە عقوبەت دانا ئەو ژن و پیاوە، ئەگەر ڕازی بن تەڵاق لەیەکتری وەربگرن و جیا ببنەوە، ئەوە لەبەردەم حاکمدا، حاکم ئەپرسێت تەڵاق داوای یان تەڵاقتان کەوتووە، ئەویش بۆ ئەوەی عقوبە نەدرێت دەڵێت نەخێر فەرموو ئێستا تەڵاقی دەدەم، ئەوە پێم وایە نەختێك ڕاستگۆیی تەنمیە ناکەینەوە لەناو کۆمەڵگای خۆمان، شتی دژەکەی زیاتر پەرە پێ ئەدەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان تەوزیحێکی هەیە، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لە دانیشتنی پێشوودا چەند ئەندامێکی پەرلەمان ئەوەی بیرم مابێت، دکتۆرە هالەو کاك بارزانی حەمەی مینە بوو، مەسەلەیەکیان باسکرد، کە هەر پیاوێك لەدەرەوەی مەحکەمە ژنەکە تەڵاق بدات، غەرامەیەکی بۆ دابندرێت، ئێمەش وەکو لیژنەکەمان پشتگیریمان کرد، بەڕێزیشتان پێتان ڕاگەیاندین کە لێرە باسی بکەیت، هەر بۆ بیرخستنەوە ویستم پێتان ڕابگەیەنم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لێرە کاك عەونی باسیکرد، وەعدەکەمان بەجێهێنا، یەعنی وانەبێت ئێمە لەبیرمان چووبێت، ئێستا فەرموو دکتۆرە ڕۆژان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

چەند ڕوونکردنەوەیەکم هەیە سەبارەت، بەو پێشنیارانەی کە ئێستا بەڕێزتان خستانە ڕوو، با لە لیژنەی داکۆکیکردن لەمافەکانی ژنان و ئافرەتانەوە دەست پێبکەم، سەبارەت بە پێشنیارکردنیان بۆ زیاد کردنی ماوەکە بۆ پێنج ساڵ، ئێمە لە لیژنەی یاسایی لاریمان نیە، چونکە هەرچەند ماوەکە زیاد بکرێت، ئەوە زیاتر لەبەرژەوەندی ئافرەتەکەیە، سەبارەت بەو پێشنیارەی کە ئایا نەفەقەکە بگۆڕدرێت یاخود برگەیەك دابندرێت تایبەت بێت بەو نەفەقەیەی، کە لەگەڵ بارودۆخی ئێستادا ناگونجێت، ئەوە لەیاسایی قانونی تەنفیز باس لە پێوەرەکانی نەفەقەکراوە، پێویستە ئەو یاسایە هەمواربکرێت، چونکە لەو یاسایەدا یاسای باری کەسێتی، لە ماددەی (٢٤-٢٧-٢٨) باس لە نەفەقە کراوە، ٢٨ بەهەردوو برگەکەی باس لەوە ئەکات، کە ئەو نەفەقەی دادگا ئەیبڕێتەوە لەهەر لایەنێك بۆیان هەیە داوا بکەن، کە زیاد بکرێت یان کەم بکرێتەوە، بەپێی ئەو گۆڕانەی کە لەبارودۆخی ئابووری ئەو شوێنەی کە تێیدا دەژین ڕوودەدات، واتە ئەو نەفەقەی کە مەحکەمە ئەیبڕێتەوە و بڕیاری لەسەر ئەدات کۆتایی نیە، قابیلی زیادکردن و کەم کردنەوەیە، سەبارەت بە پێشنیارەکەی تاڤگە خان، سندوقی چاودێری خێزان، دامەزراندنی و ڕەزامەندی حکومەت، لە ڕاستیدا ئەو سندووقە ئێستا لە مەحکەمەی ئەحوالی شەخصی هەیە و کاری پێ ئەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا ئەو پرۆژەیەی کە لەلایەن حکومەتەوە هاتووە، لەبەر ڕۆشنایی موقتەرەحی لیژنەی داکۆکی کردن لەمافی ئافرەتان وژنان، کەداوا ئەکەن ئەم پرۆژەیە ئەڵێت پرۆژەی حکومەت هەمواربکرێتەوە، حوکمی ماددەی دوو لە ماددەی سی ونۆی قانونی ئەحوالی شەخصی ڕابگیرێت، بەم شێوەیە دابرێژرێتەوە: (یەکەم: پیاو ئیلزام ئەکرێت کە برێك لەپارە دابنێت بۆ ئەوەی لە نەفەقەی ماڵ موساهەمە بکات، لەماوەی سێ مانگ لە سندوقێکی خاص کەبۆ چاودێری خێزان دائەندرێت لەلایەن مەحکەمەوە، لەو کاتەی کەوا ڕەفعی دەعوای تەلاق دەکرێت، دووەم: ئەگەر پیاوەکە ژنەکەی خۆی تەلاقدا، بۆ مەحکەمەش دەرکەوت کە ئەم پیاوە زوڵمی کردووە، موتەعەسیفە، یەعنی بەتەعەسوف بەبێ ئەوەی سەبەبێك هەبێت، ناحەقە لەو تەلاقەدا، خێزانەکەش زەرەری پێدەگات لەو تەلاقدانە، واتە لەنەتیجەی ئەو تەلاقە، بۆ مەحکەمە هەیە حوکم بدات، کە تەعویزی ژنەکە بکرێت، بەشێوەیەك بگونجێت لەگەڵ دارایی پیاوەکە، بەدەرەجەی ئەو زەرەرەی پێی گەیشتووە لەنەتیجەی ئەو کارە، بەشەرتێك نەفەقەکە لەدوو ساڵ کەمتر نەبێت، لە سێ ساڵیش زیاتر نەبێت، بێجگە لەمافەکانی تری ئافرەتەکە، لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ئافرەتان وژنان، ئەڵێت ئەو دوو ساڵ وسێ ساڵە نەبێت، بووترێت بەشێوەیەك کە لە پێنج ساڵ کەمتر نەبێت، لیژنەی یاسایش پشتگیری لێکرد، هەندێ لەئەندامانی پەرلەمانیش پشتگیرییان لێکرد، بۆیە ئەو فەقەرەی ئەخەمە دەنگەوە، باشە کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ڕاستە ئێمە پێشنیارەکەمان پێشکەش کردووە، لەلایەن زۆر کەسیش تەئید کراوە، بەڵام ئەو پێنج ساڵە بەنیسبەت ئەو کەسەی کە فەقیر و هەژارە زۆر زۆرە، بەقەناعەتی من، ئەگەر مام ناوەندییەك وەربگیرێت، لەبەینی سێ و پێنج ئەوە زۆر باشە، بە تەصەوری من موقتەرەحەکە بەو شێوەیە بێت باشترە، کەلە سێ کەمتر نەبێت و لە پێنجیش زیاتر نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵڵاهی بیدایەتەکەشی خۆتان هەرواتان وت، لە سێ کەمتر نەبێت و لە پێنجیش زیاتر نەبێت، ئەوەش خراپ نیە، تاڤگە خان فەرموو.

بەڕێز تاڤگە محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەرچەندە عیلاقەی بەو برگەوە نیە، بەڵام سندوقی چاودێری خێزان لە هیچ مەحاکمێکی کوردستاندا نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر داش نەمەزرابێت مادام لەقانونىدا هەیە، دەستەلات ئەبێ دایبنێت، ئەگەر نەشبێت ئەبێ دایبنێت، کەخرایە ناو قانون ئەبێ هەبێت، لەقانونی ئەحوالی شەخصی هەیە، ئێستا ئاماژەمان پێکرد، بەلام کەنەبێت ئەوە نەقسێکە ئەبێ حکومەت بیکات، کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەحەقیقەت من، لەگەڵ ئەوەدام تەعویزی تەعەسوف بدرێت، بەلام با هەندێ شتیش هەیە ڕەچاوی بکەین، ئێمە کە ئەڵێین پێنج ساڵ حەقێکی تر دراوە بەژنی تەلاقدراو، ئەوە یاساییەکان باشی ئەزانن، حەقی ژنی تەلاقدراو سەکەنە لەماڵی مێردەکەیدا بەبێ بەدەل بۆ ماوەی دوو ساڵ، ئەمە لەلایەك لەلایەکی تر، ئەو پیاوە عادەتەن نەفەقەی منداڵەکانیشی ئەکەوێتە سەر، مەهریشی ئەکەوێتە سەر کەبیدات، ئێمە پێنج ساڵ تەعویزیشی بخەینە سەر ئەمە بارێکی زۆر گرانە، ئەهوەنی شەڕەین وەربگیرێت باشە، من پێم وایە عەدالەت لەوەدا زیاتر تەحقیق ئەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوانە هەمووی بۆ ئەوەیە زوڵم کەم بێتەوە، بۆ ئەوەی زوڵم کەمبێتەوە عقوبەکە زیاد دەکرێت، کاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەرکی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵا من پشتگیری لەوە ئەکەم، کە دوو ساڵ هەتا سێ ساڵ بمێنێتەوە، چونکە سێ ساڵ تا پێنج ساڵ ئەوە شتێکی زۆر تەعەسوفیە، بەتایبەتی خەڵك زۆربەیان لە تەبەقەی وەسەت بۆ خوارەوەن، یەعنی ئیمکانیەتی ئەوەیان نیە کەئەوە جێبەجێ بکەن، لەو حاڵەتە گیروگرفتی کۆمەڵایەتی پەیدا ئەبێت، ئێمە وەکو موشەریع بەڕەئی من دەبێ ڕیعایەتی ئەوە بەکەین کە ئیستیفادەی کۆمەڵایەتی هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە ڕوونمان کردەوە کە بۆ ئەمانەوێت، لە پێنج ساڵ کەمتر نەبێت، هەرچەندە پێشنیارەکەی لیژنەی یاساییشمان قبوڵکرد، کە لەسێ ساڵ کەمتر نەبێت و لە پێنجیش زیاتر نەبێت، لەبەر ئەم هۆیانە:

یەکەم: لە حاڵەتی نشوزدا تەلاقی تەعەسوفی زیاد ئەکات، تۆ ئەم قەیدانە بۆیە دروست ئەکەیت، بۆ ئەوەی تەلاق کەم بێتەوە، هەموومان لەسەرەتای دانیشتنەکانەوە قسە لەسەر ئەوە ئەکەین، کە تەلاق زۆر بووە لەکۆمەڵگای ئێمەدا، تەلاقی تەعەسوفیش زۆرە، تۆ کە ئەم قەیدانەت دانا ئەو پیاوەی کە ئەیەوێت ژنەکەی

تەلاق بدات، زۆر زیاتر بیری لێ ئەکاتەوە، نەك هەر ئەوە بەڵکو لەکاتی زەواجدا زۆر بیر ئەکاتەوە، کە کێ ئیختیار بکات بۆ ئەوەی تووشی تەلاقی تەعەسوفی نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وابزانم گفتوگۆ زۆر کرا، ئێستا بابێینە سەر ئەو فەقەراتانەی کەپێویست ئەکات هەموار بکرێن، یەکەمیان: ئەوەی کاك زانا تەرحی کرد، جوملەی یەکەم ئەڵێت،(یلزم الزوج بوضع مبلغ من المال بقدر مساهمته في الانفاق على الاسرة) ئەو (بقدر مساهمتة في الانفاق على الاسرة) ئیقتراحی کردووە کەلابرێت، ئەوەش شتێکی مەنتقیە، چونکە لەگەڵ هەندێك بڕگەدا کە دەنگمان پێداوە ناگونجێت، فەرموو کاك سەردار.

بەڕێز سەردار صباح بۆزۆ هەرکی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من پێم وایە وەکو خۆی بمێنێتەوە زیاتر ئەگونجێت، لەگەڵ مەوادەکانی پێشتر، چونکە دەنگمان لەسەری داوە، لەبەر ئەوە کە دەڵێت یوقف العمل بالمادة ٢٣ تجري نفقة الزوج على الزوجة في حالة يسار الزوجة يكون المسؤولية مشتركة) ئێمە ئەوەمان ئیزافە کرد (ان رضيت) باشە لەحاڵەتی (إن رضيت) کە بوو بەمونشتەرەکە، بەڵام کە بڵێین بقدر مساهمتها ئەوە باشتر ئەگونجێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك زانا تۆ شەرحەکەت بکە، بۆ ئەوەی زیاتر تێبگەن و ڕەنگە ئەندامانی پەرلەمانیش لەبیریان نەمابێت، فەرموو.

بەڕێز قادر سعيد خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

(إن رضيت) یەعنی هیچ حوکمێکی قانونی بینا ناکات لەسەری، کەواتە بەڕەزامەندی خۆی بووە، ئیلزامێکی قانونی نەبووە لەسەری، لێرە لەمەصڵەحەتی ژنانە ئەو پێشنیارەی من، بۆ ئەوەی پیاو پارەی زیاتر لێ وەربگیرێت بۆ ناو سندووقەکە، بەڵام ئەگەر (بقدر مساهمته) بێت، کابرا کەمتر دائەنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

هەر سێ لیژنەکە پشتگیری لە موقتەرەحەکەی کاك زانا ئەکەن، کە ئەو فەقەرەیە نەمێنێت، (بقدر مساهمتة في الانفاق) دەیخەمە دەنگەوە مەبەستم ئەو فەقەرەیە کە کاك زانا وتی کە ئەڵێت، (يلزم الزوج بوضع مبلغ من المال) کە دوایی ئەڵێت، (بقدر مساهمته في الانفاق) کەئەوەش لەسەر داوای کاك زاناو ڕای هەر سێ لیژنەکە کە لابچێت، ئێستا کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ کاك سەردارو کاك محمد حەکیم، سوپاس بۆخوا با ئیتیفاقتان هەبێت، دووەم گۆڕانکاری کە ئەڵێت ئەگەر تەلاقەکە بکەوێت و دوایی دەرچوو بۆ مەحکەمە، کە ئەم تەلاقە غەدرە، لێرەدا نووسراوە کە دەبێ نەفەقەیەك بدات، لە دوو ساڵ کەمتر نەبێت و لەسێ ساڵ زیاتر نەبێت، ئێستا قسە ئەکەن، دوایی لەکاتی دەنگدان ئەڵێن نەمانزانی بۆچی دەنگمان داوە، ئێستا لەسەر موقتەرەحی لیژنەی داکۆکی کردن لەماف

ئافرەتان وژنان، دواتر لیژنەکانی تریش موافەقەتیان کرد، گەیشتنە ئەو ئیتیفاقەی کە ماوەکە لە سێ سال کەمتر نەبێت و لە پێنج ساڵ زیاتر نەبێت، کێ لەگەڵ ئەو تەعدیلەدایە بادەستی بڵند بکات؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ ئەوەش بوو بەئەوەی کە لەسێ ساڵ کەمتر نەبێت و لە پێنج ساڵیش زیاتر نەبێت، چوارەم فەقەرە دەڵێت(تلتزم الدولة برعاية المراة المطلقة التي لاتملك دخلاً شهرياً وتخصص مبلغ شهري لها من قبل الرعاية الاجتماعية ولغاية ايجاد فرصة عمل لها) او عند زواجها، دوایی سیغەکەی بۆ دابنێین، کێ لەگەڵ ئەوەدایە کە ئەو جوملەیە زیاد بکرێت بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ وەرگیرا، موقتەرەحی کاک عەونی لەبەر ڕۆشنایی ئەو گفتوگۆیەی کە ئەو ڕۆژە کردمان، کە فەقەرەیەکی تر ئیزافە بکرێت، کەداوای لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ئافرەتان وژنانە، ئەڵێت(يعاقب الزوج الذي يطلق زوجته خارج المحكمة بغرامة لاتقل عن ٥٠٠٠٠٠ الف دينار ولا تزيد عن ١٠٠٠٠٠٠ دينار) ئەوە تەبعەن لیژنەکانی تر ڕەئیان لەسەری چیە؟ کاک خەلیل فەرموو.

بەڕێز خليل ابراهيم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە پێشتر شتێکمان وتووە، ئێمە وتمان مەحکەمە تەصدیقی تەڵاق ئەکات، ئەو تەڵاقەش ئەکەوێت، بەحزوری شاهیدەین، او الاقرار بهم امامهما او امام القاضي یەعنی تۆ ئەصڵەن ئەمەت نەکردووە بەجینایەت، موهیم ئەوەیە بچێت ئیسباتی بکات، تۆ چۆن لەوێ عقوبەی بۆ دائەنێیت، من بەگونجاوی نابینم لەگەڵ ئەوەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەزانی چۆنە، یەکەم: حوجەکەیان بۆ ڕێکخستنە، بەلام حوجەی موقابیلیش هەیە، حوجەی موقابیلیش ئەوەیە کە تەڵاق ئەکەوێت، خۆی ناتوانێ ڕابگرێت تاکو ئەچێتە مەحکەمە، مومکینە لەجێگایەکە مەحکەمەی لێ نیە، بەهەرحاڵ غەرامەکە هەر بۆ ئەوەیە کە شتەکە کەم بکەنەوەو بیڕوێنن، ئێستا گوێمان لێ بوو سەبەبی ئەوەی کە دانراوە، دەمانەوێ ناحیەی شەرعیش بزانین کەچ مانعێك هەیە، کاك مەلا انور فەرموو.

بەڕێز انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

هەروەکو مامۆستا خەلیل ئیشارەتی پێدا، ئێمە لەپێشەوە باسمان کردووە، کە شاهید هەبێ بۆ تەڵاق، یەعنی ئێستا لێرە عقوبەیەکی تر دابنێین، وا هەست ناکەم لەڕووی شەرعیەوە هیچی تێدا بێت، بەلام هەر پێم شتێکی زیادە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك دکتۆر کەمال قسە ئەکات، فەرموو.

بەڕێز محمد قادر عبدالله(د. کەمال کەرکووکی):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەلاقی دەرەوە، تەلاق نیە، عەمەلیەکە بۆ تەلاق کەلە مەحکەمە تەلاق ئەدرێت، بۆ ئەوەی کە ئەم لەماڵەوە قەرار ئەدات کە تەلاقی بدات، موشکیلەیەك ئەکات ئەچێتە مەحکەمە لەوێ بەتەواوەتی تەلاقی ئەدات، لەسەر ئەوە عقوبە دابندرێت من ئەوەم پێ زیادە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوەلەن: تەلاقی دەرەوە تەلاقە، دەلیلی ئەوەش ئێمە نالێین تەلاقی دەرەوە ئیلغا کراوە، دەڵێین پارە بدات، کەواتە تەلاقی دەرەوەش هەر تەلاقە، بەس ئەوەندەیە ناحیەی قانونی، فەرموو کاك شێروان.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خۆی تەلاق عادەتەن لە دەرەوەی مەحکەمە ئەدرێت و زۆر تەبیعیشە، پاشان تەصدیق ئەکرێت لەلایەن مەحکەمەوە، حوجەی تەلاق وەرئەگیرێت، ئیجرائات وەرئەگیرێت، بەڵام من تەئیدی برای بەڕێزم کاك دکتۆر کەمال ئەکەم، کە ئەو عقوبەیە وارد نیە بێتە ناو ئەو مەشروعە، چونکە رۆژانە مومکینە بەسەدان و هەزاران کەس تەلاق دەدرێت، ناکرێت بەڕاستی ئەوە بکرێت بەجەریمەو عقوبەشی لەسەر دابنێین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەهەرحاڵ ئێستا کاك شێروان سەرۆکی لیژنەی قانونیە، پشتگیری لە قسەکانی دکتۆر کەمال و کاك زاناو محمد حکیم کرد، کە خاوەنی موقتەرەحەکە لیژنەی داکۆکیکردن لەمافی ئافرەتان وژنانە، کە چەند ئەندامێکی پەرلەمانیش صیاغەیان کرد لەوانەش کاك عەونی، جا بۆیە حەز ئەکەم، کاك عەونی حوجەکەی بڵێت پاشان دەیخەینە دەنگەوە، فەرموو کاك عەونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مەعلومە لەلای هەمووتان تەلاق لەدەرەوەی مەحکەمە شەرعی و قانونیشە، مەبەستمان لەدانانی ئەو غەرامەیە ئەوەیە، تەنزیمی حاڵاتی تەلاق بکات، وانەبێ کەپیاو تەشجیع بکرێت ژنی خۆی لەدەرەوەی مەحکەمە تەلاق بدات، ئەگەر هاتوو تەلاقیشیدا، دەبێ غەرامەکەی لێ وەربگیرێت، چونکە یەکەم: واریداتێکە بۆ حکومەت، دووەم: تەنزیمی ئموری تەلاقە، موراجەعەت ناکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

بەهەر حاڵ موساعەدە بکەن، مەسەلەیەن نیە خیلافێکی قوڵ بێت، مەسەلەیەکی ئیجرائیەو ئیلزامیە، لەبەر ئەوە موقتەرەحەکە ئەخەمە دەنگەوە کێ لەگەڵ ئەو موقتەرەحە تازەدایە کە غەرامە بکرێت ئەو کەسەی لەدەرەوەی مەحکەمە تەلاق دەدات، با دەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ زۆرینەی

لەگەڵدا نیە، پانزە کەسی لەگەڵدا بوو، ئەو تەعدیلاتەی بەو شێوەی کە خوێندمـەوە دەیخەمـە دەنگەوە کێـی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینە وەرگیرا، تەنها سۆزان خان و سـارا خانی لەگەڵدا نیە، زۆر سوپاس، بۆ ماددەی دواتر تکایە.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الفصل الثاني

التفريق القضائي

يوقف العمل بالفقرة(٥) من المادة الاربعين ويحل محلها مايلي:

اذا تزوج الزوج زوجة ثانية يحق للزوج الاولى طلب التفريق.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمـەش وەکو لیژنـەی یاسایی پشتگیری لـەدەقی ئـەو بەنـدە دەکـەین، کەلەپرۆژەکـەدا هـاتووە، ڕای لیژنـەی یاسایی و ئەوقاف و مافی مرۆڤە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕای لیژنەی ئافرەتان وژنان چیە؟ فەرموون.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش پشتگیری لەدەقی پرۆژەکە ئەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا هەر چوار لیژنەکە پشتگیری لێ ئەکەن، کێ ئیعتزازی هەیە، با ناوی بنووسم ئینجا قسە بکات، کاك بکر فەرموو.

بەڕێز بکر فتاح حسین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەنها یەك پرسیارم هەیە، ژنی یەکەم کە ژنی بەسەرهات حەقی ئەوەی هەیە جیـا ببێتـەوە، هـەموو حقـوقی ئەوەی کە وەکو ئەوەی ژنەکەی تەڵاق ئەدات، لێرەدا ئەبێ باسی ئەوە بکەین کە هەموو حقوقی ئەوەی هەیە، بۆ مارەیی و شت، چونکە لێرەدا باس نەکراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك محمد حەکیم، فەرموو.

بەڕێز محمد حكيم جبار:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئەوە شتێكی چاكە، بەڵام لەحاڵەتێكدا ئەم ئیزافەیەی بۆ بكەین، (اذا كان زواجه بدون أذن من المحكمة) واتە ئەگەر زەواجەكە خارجی مەحكەمە بوو، بەڵام ئێمە موقەیەدمان كردووە، بە ئیزنی ژنی یەكەم بێت زەواجی دووەم، جا ئەگەر لە مەحكەمە بووبێت و زەواجەكە تەواو بێت، ئەبێ ئەوەی بۆ بنووسین (اذا كان زواجه بدون أذن من المحكمة) ئەو كاتە تەواو ئەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك شێخ فەتاح فەرموو.

بەڕێز فتاح عبدالله نەقشبەندی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵڵا من پێم وایە، ئەو بڕگەیە زیادە، چونكە ئەڵێت(اذا تزوج الزوج زوجة ثانية) ئەوە قانونێك هەیە ئەبێ بەو مەرجانە بێت، مادام حەسەب شروتە، چۆن داوای تەفریق بكات ئەو ژنە، بەڵام ئەگەر هەر ئەشمێنێتەوە (لو لم يكن ملتزماً بالعدالة) ئەگینا لەو گۆڕەی هەر ژنێك ژنی بەسەرهات بچێت داوای تەفریق بكات، ئەوە لەلایەك قانونێك دانراوە حەسەب قانون كابرا ژنی هێناوە، لەهەمان كاتیشدا بچێت داوای تەفریق بكات، من داوا ئەكەم یان لابرێت یان ئەو وشەی بۆ زیاد بكەین لەدواییدا، (لو لم يكن ملتزماً بالعدالة) زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

دكتۆرە رۆژان فەرموو.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سەبارەت بەو پێشنیارانەتان سەرەتا كاك بەكر پرسیارێكی هەبوو، ئایا ئەو ئافرەتە هەموو مافێكی دەكەوێت، یان هەموو مافێكی وەردەگرێت، بەڵێ ئەوە وەكو هەموو حاڵەتێكی تەفریق هەموو مافێك وەردەگرێت، كاك محمد باسی حاڵەتێكی كرد، (بدون اذن المحكمة) ئەوە هەر نابێت، مەرجە بە ئیزنی قازی بێت و ئەبێ ئەو مەرجانەی تێدا بێت، هەمان وەڵامیشم بۆ كاك شێخ فەتاح هەیە، كە باس ئەكات ئەو بڕگەیە زیادە، نەخێر زیاد نیە، چونكە ئەوە مافێكە دراوە بە ئافرەت، لەوانەیە داوای تەفریق بكات ولەوانەشە داوای نەكات و بە وەزعەكە ڕازی بێت، وەكو خۆی بمێنێتەوە، بۆیە بەڕێز بەزیادی نابینین، پێویستە ئەو دمقە هەبێت، وەكو مافێك كە ئافرەت هەیەتی، بۆی هەیە ئەو مافە بەكار بهێنێت، بۆشی هەیە تەنازولی لێ بكات، ئاساییە وەكو هەر مافێكی تر، ئایا عەدالەتی تێدا بێت یان نا، ئەو ئەگەر عەدالەت نەكات هەر قەزا ئیزنی نادات، زەواجی دووەمیش هەر ڕوو نادات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من قسەم لەسەر ئەو برگەیە نیە، چونکە ئەوە ماڤی ژنەکەو پیاوەکەشە، ئەگەر حەزی کرد لێی جیا ببێتەوە، هیچ موشکیلەم نیە، لەگەڵ ئەوەدا پشتگیریشی ئەکەم و ئەبێ بمێنێتەوە، بەڵام من قسەم لەسەر بڕگەکانی تر هەیە، چونکە ئێمە ئەگەر سەیر بکەین ماددەی چل پێك هاتووە لە (١-٢-٣-٤-٥) ئەوەی کە ئێستا ئەیبینین لێرەدا، هەندێك لەمەحاکم هەندێکیش لەوانەی کە پەیوەندییان پێوە کردووین، حاڵەتێك هەیە دیاری کردنی (ضرر) مەسەلەن ژنێك داوای تەفریق ئەکات، بەڵام لەبەر ئەوەی ناتوانێت باسی زەرەرەکە بکات کە لێی کەوتووە، یان ناتوانێت سەببەبەکان بەوازحی بدات، دائیمەن حوکمی حاکمەکە بەلای پیاوەکە ئەبێت، نەك بەلای ژنەکەدا، ئا لێرەدا کێشە دروست ئەبێت، ئەگەر ئێمە بێین چاکسازی لەو بڕگەی یەکەم ودووەمەشدا بکەین بەتایبەتی بڕگەی یەکەم، (اذا اضرت احد الزوجين بالزوج الاخر او باولادهما ضرر يتعذر معه استمرار الحياة الزوجية) ئەبێ زەرەرەکە دیاری کراو بێت، واتە لێرەدا نەوعی زەرەرەکە دیاریکراو بێت، کە زەرەرەکان چیە؟ چونکە لێرەدا باسکراوە لە مەحکەمە داوای شتی مەلموس ئەکەن، ژنەکە ناتوانێ بەسەراحەت بڵێ کە چیە، لەبەر ئەوە من زۆر پەیوەندییان پێوەکردووم بەتایبەتی لەناو مەحکەمەشدا تەلەفۆنیان بۆ کردووم، ئەگەر ئەوەمان بۆ ڕوون بکەنەوە ئێمە زۆر مەمنوونین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەگەر ئەو ژنە کە حەقی خۆیەتی، ماڤی خۆیەتی، موستەقبەلی خۆیەتی، ژیانی خۆیەتی، ئەگەر نەیڵێت ئایا دەتوانین ئێمە لێرەدا بەنەصێك بڵێین با بیڵێت، ئەوە ناکرێت، بەڵام دڵنیابن کە دەیڵێت، بەس بەتەنها لەبەردەم قازییدا دەیڵێت، قازیش بۆی هەیە تەحقیق بکات، دانیشتنی نهێنی بکات، ئیلا ئەو کەسانەی کە ئەندامی مەحکەمەکەن، ئەگینا کەس نابێت گوێ بگرێت تا دەگاتە ڕاستی، ئێستا ئێمە فەقەرەی پێنج تەعدیل دەکەین، فەقەرەی پێنجەکە بۆ ئەوەی لەگەڵ ئەو هەموارکردنانەی کە کردمان بگونجێت، ئەگەر ئەو فەقەرەی پێنجە هەموار نەکەین نەیگۆڕین ئەوا ناگونجێت لەگەڵ ئەو تەعدیلاتەی کە کردمان، بۆیە ئەو فەقەرەی پێنجە ئیلغا ئەکرێت، چونکە زۆر شتی تێدا هاتووە لەفەقەرەکانی تر کە هەموارمان کرد بڕیومانەتەوە، تەواو بووە، تەنها ئەو جوملەیە کە دەڵێت(اذا تزوج الزوج زوجة ثانية يحق للزوج الاول طلب التفريق)، ئەوە ئۆتۆماتیکی ئەگەر نەشبێت، بێ موافەقەتی ژنەکە ئەتوانێت، چونکە یەکەم جار وتمان بۆ هێنانی ژنی دووەم ئەبێ موافەقی ژنی یەکەم هەبێت، ئەگەر موافەقەتی نەکرد ئەوەی بۆی هەیە داوای تەفریق بکات، ئەوە دەعمە، ئەگەر ئیزافەیەکیش بکەین لەسەری ئەوە هیچی لێ کەم ناکاتەوە، کاك ئەنوەر فەرموو.

بەڕێز انور محمد غفور:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

تەبیعی ئێمە نابێ زەواج بە تەملیك بوون لێی حاڵی ببین، واتە ئەو ژنە بوو بە موڵكی ئەو پیاوەو پیاوەكەش بوو بە موڵكی ژنەكە، ئەوە شەراكەتی ژیانە، جاری وا هەیە لە مەسیرەی ژیاندا ئەو شەراكەتە خەلەل دێنێت، ڕاستە ئەگەر بێت وبەڕەزای ژنەكە بێت، ئەوجا بتوانێ ژنی تر بهێنێت ئەوە مەوزوعێكە، بەڵام لە خیلالی مومارەسەی ژیان بۆیان دەردەكەوێت، ئەو پیاوە ناتوانێ عەدالەت بكات، ناتوانێ وەكو پێویست بەدەم خێزانەكەیەوە بێت، مەسەلەی تەفریقی قەزائی حەقێكی ئەو ئافرەتەیە، حەقی خۆیەتی كە داوا بكات بۆ ئەوەی ئەو زوڵمەی لەسەر ڕەفع بێت، نەك هەر لەمەوزوعی تەعەدوددا، لەچەند مەسائیلی تردا كە ژن بۆی هەیە داوای تەفریقی قەزائی بكات، وەك ئەوەی پیاو ناتوانێ نەفەقەی بدات یان زوڵمی لێ ئەكات، لەبەر ئەوە مانەوەی زۆر شتێكی چاكە، یەكێكیشە لەو حەقانەی كە شایەنی ئافرەتە، لەڕووی شەریعەتیشەوە حەقی خۆیەتی شتێك نیە موخالیف بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك غەفور فەرموو.

بەڕێز غفور طاهر سعید مەخموری:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

من خۆم لەگەڵ مانەوەی ئەو فەقەرەیەدام، كە ئیزافەكراوە بۆ ماددەی چل، لەبەر ئەوەی بیجگە لەوەی كە لەپێش مەحكەمە زۆرجاران ئەبینین، كە پیاوەكە ئەچێت بەزۆر یان هەندێجاریش ڕەئی ژنەكە وەرئەگرێت، بەڵام ئەی چی لەو پیاوانە ئەكەیت كە بەدزییەوە ژنیان هێناوە، ئەوە پاشتر كەشف ئەبێت كەژنیان هێناوە، ئەو خیانەتی لە ئافرەتەكەش كردووە، لە هەمان كاتیشدا فێڵی لێ كردووە كە بەدزییەوە ژنی هێناوە، بۆ ئێمە ئەو حەقە بە ئافرەت نەدەین، ئەگەر پیاوێك وا تەسەڕوفی لەگەڵ كرد، ئەویش ماڧی خۆی بەكار بهێنێت و داوای جیابوونەوە بكات، ئەمە ماڧێكی ڕەوای ئافرەتانە، ئەبێ ئێمە پشتگیری لەمانەوەی ئەو فەقەرەیە بكەین لێرەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك عەونی تەوزیحی هەیە، فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

مەبەست لەو تەعدیلەی لێرەدایە بۆ ماددەی چل فەقەرەی پێنج لە قانونی ئەحوالی شەخصی، ئەوەیە كە ئێستا بۆ بەڕێزتان تەوزیحی ئەكەم، لە ئەصڵی قانونەكەدا دەڵێت (اذا تزوج الزوج من زوجة ثانية بدون اذن من المحكمة)، جوملەكانی ئەخیری ئەڵێت(وفي هذه الحالة لايحق للزوجة تحريك الدعوى الجزائية بموجب الفقرة (١) من البند (أ) من المادة الثالثة من قانون اصول المحكمات الجزائية رقم (٢٣) لسنة ١٩٧١ من بداية

الفقرة (٦) من المادة الثالثة من هذا القانون)، ئێمە ماددەی شەشمان تەعدیل کرد، واتە لێرەدا ئەو مافەش ماوە بۆ ژن، بۆی هەیە داوای تەفریق بکات، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو حەقەی هەر ئەمێنێت کە داوای ئیجرائاتی قانونی بکات، حەقی ئەوەی پیاوەکەی ژنی دووەمی بەسەر هێناوە، مەبەستی مەشروعەکە ئەوەیە، دوو مافی زیادی بۆ بووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە هەر وایە، چونکە من ئیشارەتم پێدا وتم قانونەکەمان هەموارکردووە، ئەو بڕگانەشمان تەسبیت کردووە، ئەبێ ئەو فەقەرەیە نەمێنێت، بەڵام ئەو جوملەی کە خراوەتە جێگای ئەو هۆیانەشی کە باسیان کرد، زەرووریيە تێیدا بێت، ئێستا کەس ڕەئی موخالیفی هەیە، کاك زانا فەرموو.

بەڕێز قادر سعید خضر(زانا):

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ژن کە ئیزنیدا پیاوەکەی ژنی بەسەر بێنێت، چۆن مافی تەحریکی دەعوای جەزائی دەبێت دوایی، کاك عەونی ئەو تەوزیحەیدا نابێ ئەوە ببێت، بەڵام مافی تەفرقی هەیە، بەبێ هیچ سەبەبێکیش ژن ئەتوانێ داوای تەفریق بکات، کە لەگەڵ ئەو پیاوەدا ناحەوێتەوە، بەڵام ئەگەر ئیزنیدا لەبەردەم مەحکەمەدا بە ڕەسمی کە ژن بێنێت، پاشان بێت تەحریکی دەعوای جەزائی بکات، ئەو عقوبە توندانەی کە دامانناوە لەسەر کابرا جێبەجێ ببێت، وابزانم ئەوە وارد نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك عەونی جوابی ئەداتەوە فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

جوابەکەمان ئەوەیە بۆ ئەو حاڵەتەی کە ئیزن وەرناگرێت، یەعنی ئەگەر ئیزنی وەرگرت ئەوە هیچ کێشەمان نیە، بەڵام کە ئیزن وەرناگرێت ژنی دووەمیش دێنێت، لەو حاڵەتانەدا بۆی هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك مەلا سعدالدین فەرموو.

بەڕێز سعدالدین عبداللە مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵاهی ئەو ماددەیە تازە وەکو زیاد بوون، ئێمە لە لیژنە موتەفیق بووین لەسەری، بەس وا دیارە کە زیادە بۆچی؟، ئێمە تەفریقی قەزائیمان هەیە، (تفریق بالضرر والشقق و تفریق لعلل والتفریق الاختیاري) کە خولعە، مانای وایە لە هەموو حاڵەتێدا ژنەکە، ئەگەر نە تەفریقی قەزائی بێت نە تەفریق بە عیلەل بێت نە تەفریق بە زەرەرو شیقاق بێت، بۆی هەیە تەفریقە ئیختیارییەکە بکات، کە خولعە، مانای وایە ئەمە لێرەدا شتێکی زیادەیە، دوا ڕەئیش ڕەئی جەنابتانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

مەعلومە ئەمە لەحیاتی ئەم فەقەرە پێنجەدا هاتووە، یەعنی ژن لە حاڵەتێکدا کە ئەوەی مامۆستا مەلا ئەنوەر فەرمووی من دووبارەی ناکەمەوە، کە موافەقەتی کرد، بەڵام کە چووە واقیعەکەوە تەماشای کرد ناتوانێت و تەحەمول ناکات، ئەچێ داوای تەفریق ئەکات، ئەو وەختە بەپێی ئەحکامی تەفریق کە چۆنە تەعامولی لەگەڵ ئەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر قسەی لەسەر کرا، خۆ نالێین تەلاقی ئەدات، ئەلێین حەقی هەیە داوای تەلاق بکات، تەلاق ئەچێتە مەحکەمە، مەحکەمەش هەموو حاقائیق وبڕگەکانی تری ئەو قانونە سەیر ئەکات، بەو شێوە تەعامول لەگەڵ ئەو کێشەیەدا ئەکات، لەبەر رۆشنایی تێگەیشتنی لەو قانونە، مەعنای وانیە کە تەلاقەکەی کەوتووە، بەڵام ئەو حەقە دەدرێت بە ژن، ژنی یەکەم ئەگەر ژنی بەسەر هاتبوو هەر وەختێك ئەیەوێت دەچێت داوای تەلاق بکات، بەڵام حاکم خۆ شەرت نیە هەر لەگەڵ داواکەی یەکسەر داواکەی قبوڵ بکات، چونکە لەوانەیە ئیعتیباری بکات بە ناشز، کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

خۆی ئەو نەصە ئەگەر ببێت یان نەبێت موعالجە بەنیسبەت قانونی پێشتر، بەڵام ئێمە پێمان وایە کە دەمانەوێت گۆڕانکاری لەسەر ئەو قانونە بکەین، بوونی ئەو نەصە لەو قانونە بە پێویستی ئەزانم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

زۆر قسە کرا، هەندێ دەڵێت با ببێت هەندێکیش ئەڵێت با نەبێت، با ژنێکیش قسە بکات، شمسە خان فەرموو.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش لەگەڵ مانەوەی ئەو نەصەدام، چونکە ئێمە شتێکی زیادەمان نەهێناوە، هەر لەمادەدی چل دا باس لەوە ئەکات، ئەگەر هەموو بڕگەکانیشی بێنین هەر باسی ئەوە ئەکات، کە ئەو ئافرەتە بۆی هەیە تەڵەبی تەفریق تەقدیم بکات، لەکاتێکدا کە مێردەکەی سەرخۆش بێت یان موخەدەرات بەکار بهێنێت، یان خیانەی زەوجی بکات، هەموو ئەو حاڵەتانەی بۆ دیاری کراوە، کە دێینە سەر ئەو بڕگەیە نازانم بۆ وامان لێ دێت، ئەڵێت ئەگەر ژنی دووەم بهێنێت، لە نەصە ئەصلیەکەشدا باسی ئەکات، ئەڵێت (اذا تزوج الزوج من زوجة

ثانية) تەنها تۆزێك گۆرانكارییەكەمان لەوەدا كردووە، كە ئەڵێت(بدون اذن من المحكمة) ئێمە لەماددەی تەقیدەكەشدا هەر (بدون اذن من المحكمة)مان سابت كردووە، ئێستاش كەتێیدا نیە هەر شتێكی ئاساییە لە دینیشدا بەموتڵەقی نەك بەهۆی تەعەدوودەوە ئافرەت بە موتڵەقی بۆی هەیە تەڵەبی تەفریق بكات، ئێمە هەموومان ئەو حەدیسە ئەزانین (كە ئەو ئافرەتەی هاتە خزمەت پێغەمبەر(ص) باسی لەوە كرد وتی من مێردەكەمم بەدڵ نیە، پێغەمبەر(ص) فەرمووی بۆ بەدڵت نیە، وتی ئەمەوێت لێی جیا ببمەوە، وتی زۆر كورتەو ڕەشەو كەمەڵێ مواسەفاتی وت، پێغەمبەر (ص) فەرمووی ئەگەر ئەو باخەت باتێ یان ئەوەت بۆ بكات ئەو هەر ... امەوێت، یەعنی لە دینیشدا بە موتڵەقی بۆی هەیە بەبێ سەبەب تەڵەبی تەفریق بكات) ئەبەر ئەوە لەگەڵ ... ئەوەی ئەو ئەصەدام، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

زۆر سوپاس، ئەوە زۆر ... ڕحە ئێستا ئەو بڕگەیە عەدالەت تەتبیق ئەكات، حەتا ئەگەر ژنی یەكەم بە ڕەزامەندی خۆی چوو لە مەحكەمەدا ڕازی بوو كە ژنی دووەمی بەسەر بێت، لە زروفێكدا بووە پیاوەكە وەعدی داوە كە عەدالەت دابین بكات، وەعدی داوە خانووی بۆ بكرێت، وەعدی داوە شتی تری بۆ بكات، بەڵام پاش ماوەیەكی تر عەدالەتەكەی بەجێ نەهێناوە، وەعدەكانیشی بەجێ نەهێناوە، ئەو كاتە ژنەكە بۆی هەیە بچێت داوای تەڵاق بكات، موختەسەرەكەدا لەوەدایە، بەهەرحاڵ ئەوە زەرەری نیەو خیلاف شەرعیش نیە، شەمسە خانیش زۆر بەڕوونی نموونەی باشی بۆ هێنایەوە، ئێستا دەیخەمە دەنگەوە كێی لەگەڵدایە با دە... تی بەند بكات تكایە؟ فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ ماددەی دواتر ٤٢ فەرموون.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

یوقف العمس بالفقرة(اولا) من المادة الثالثة والاربعین ویحل محلها مایلي:

اذا حكم على زوجها بعقوبة مقیدة للحریة مدة ثلاث سنوات فاكثر بعد مضي سنة على التنفیذ ولو كان ا مال تستطیع الانفاق منه.

اذا هجر الزوج زوجته مدة سنة فاكثر بلا عذر مشروع، ولو كان الزوج معروف الاقامة وله مال تستطیع الانفاق منه.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئێستا ڕەئی لیژنەكان، دكتۆرە ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمە پشتگیری لە پرۆژەكە ئەكەین، ئەو جیاوازییەی كە كراوە لە پرۆژەكەدا لەگەڵ ئەصڵی قانونەكە لە بڕگەی یەكەم، (بعد مضي سنة على التنفیذ) ئەوە زیاد كراوە، واتە تێپەڕبوونی ماوەی یەك ساڵ بەسەر جێبەجێ كردنی بڕیارەكە، كە بڕیاری گرتنی پیاوەكەیە، لە ...گەی دوو... ماوەكەمان كردووە بەیەك ساڵ

له ئەصڵی قانونەکە دوو ساڵ بوو، بەباشمان زانی کە کەمی بکەینەوە، ئەو ماوەی کە لێك جیابوونەتەوە یان دوور کەوتوونەتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ فەرموون.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ پرۆژەکەداین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ پرۆژەکەداین، بەس سەرەنج بۆ شتێك ڕادەکێشین، کە خەلەلێکی مەتبەعیە، (یوقف العمل من الفقرة(اولا وثانیة) من (اولا)) نەك (اولا) هەمووی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

یوقف العما ، بالفقرە(اولا) فەقەرە یەکەم ئەبێت بە دوو بەش (یەك و دوو) بەڵێ، بەڵێ ڕاستە ئەوە لیژنەی قانونی لە ڕاپۆرتەکەیان چاکیان کردۆتەوە، وا بزانم ئێستا شتەکە وازحە لە ئەصڵی قانونەکەدا هاتووە، دەڵێت(ئەگەر بێت و حوکم بدرێت بۆ ژن هەیە داوای تەڵاق بکات، لە حاڵەتێکدا ئەگەر مێردەکەی حوکم درا بێت، لە سێ ساڵ زیاتر، ئێستا لێرەدا ئیزافە کراوە ئەڵێت پاش تێپەڕ بوونی ساڵێك بەسەر حوکمەکەدا، ژنەکە بۆی هەیە داوای تەڵاق بکات، بەپێی ئەم قانونە، ئەگەر بێت ومێردەکە خێزانی خۆی بەجێهێشت، لە ساڵێك زیاتر، پێشتر دوو ساڵ بوو ئێستا ئەڵێت هەموار بکرێتەوە، ببێت بەساڵێك، چونکە دوو ساڵ زۆرە، لە ساڵێك زیاتر بەبێ هۆ خێزانەکەی بەجێهێشت، وە جێگای دیاریشی هەبوو، پارەشی هەبوو، بەڵام بەبێ هۆیەکی دیاریکراو ژنەکەی جێهێشت لە ساڵێك زیاتر) مەبەستم ئەوەی کە تەعدیلەکە لەوەدایە لەکاتی حوکمدانی لە سێ ساڵ زیاتر و ساڵێکیشی بەسەردا بچێت، بۆی هەیە ژنەکە داوای تەڵاق بکات، لە حاڵەتی دووەمدا ئەگەر مێردەکەی بەجێیهێشت لە ساڵێك زیاتر جێگاکەشی دیار بێت وپارەشی هەبێت، بۆی هەیە قازی تەفریقیان بکات، لەسەر داوای ژنەکە، وا بزانم خیلافی لەسەر نیە، ئەگەر شتێکی جەوهەریتان نیە تو ئەو خوایە وەختەکە مەکوژن، کاك عبدالرحمن قسەی نەکردووە فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی چل وسێ برگەی یەکەم کە باسی ئەو حوکمە ئەکات، دیارە عقوبەکە بە موتڵەقی هاتووە، هەندێ کارەساتیش هەیە مەسەلەن کابرا لائیرادیە بەکارەساتی سەیارە یان هەندێ حاڵەتی ترە، یەعنی بۆچی نەکرێ

به جریمەیەکی عەمدی یەعنی لەحاڵەتی جەریمەیەکی عەمدی، ئەو کاتە تۆ ماڵەکەی تێك بدەیت، بەوە مافی منداڵەکانیشی پێشێل ئەکەیت، دیاری بکەین کاتێ جەریمەیەکی عەمدی بوو، ئەو کاتە ئەو حوکمەی بۆ دیاری بکرێت بەو شێوەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوە یەعنی ئەگەر ژنەکەی بەجێیهێشت کە جێگاشی دیار بوو، پارەشی هەبوو، توانیشی ئینفاق بکات، دیارە ئەو یەکەم ئەڵێت، کاك بەکر فەرموو.

بەڕێز بکر فتاح حسین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یەکەم: پرسیارم ئەوەیە لەحاڵەتێکدا ئەگەر ژنەکە گیرابوو، بۆی هەیە جیاببێتەوە لێی نەك هەر بۆ پیاوەکە؟، دووەم: عقوبة مقیدة للحریة، ئەمە تۆزێك مەتاتیە، یەعنی مەسەلەن ئیقامەی ئیجباری، یان ئەسیری حەرب لەم حاڵەتانەدا چۆن موعالەجە ئەکرێت؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لێرەدا فەقەت باسی ژن ئەکات، باسی پیاوی نەکردووە، کاك محمد حکیم ئەیەوێت تۆڵە بکاتەوە، فەرموو.

بەڕێز محمد حکیم جبار:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

وەڵڵاهی من تەئیدی کاك بەکر ئەکەم، لەماددەی چل و چل ویەك وئەوانەدا، کە باسی تەفریقی قەزائی ئەکات، ئەڵێت للزوجین بۆ لێرەش ئەو شتانەی کە بۆ پیاوە هاتووە، پێ ئەچێت حاڵاتیش هەبێت بۆ ژن بێت، کە ژنەکە پیاوەکە جێبهێڵێت و سەفەر بکات، بەبێ عوزری مەشروع، بەبێ ڕاوێژ لەگەڵ پیاوەکەدا، لەهەمان کاتیشدا ئێستا ئێمە سجنمان هەیە، کە ئافرەت سجن ئەکرێت و حوکم ئەدرێت، پێم وایە للزوجین ئیزافە بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

سێ کەس ماوە قسە بکات، دکتۆرە شوکریە، سۆزان خان، شمسە خان، دکتۆرە شوکریە فەرموو.

بەڕێز د. شکریە رسول ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پرسیارێکم لێرەدا بۆ دروست بوو، ئەگەر ئەو سێ ساڵە ئەو پیاوە لە سجندا بوو، عەفوی عامێکیش دەرچوو، یەعنی لێرەدا هەر ئەبێت ژنەکە داوای تەلاق بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دیاریکراوە ئەگەر ساڵێك بەسەر حوکمەکەدا بەسەر چوو، عەفوی عامیش دەربچێت ئەوە ئەگەر پەشیمان بوویەوە، سەحبی دەعوا ئەکات، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ئەتوانم لەسەر ئەو مەوزوعە قسە نەکەم، لەسەر بڕگەیەکی تر هەیە کە ئەبێت ئێمە لە پاڵپە لەبەینی دوو قەوسدا ئەڵێت (للزوجة العراقية طلب تفريق عن زوجها المقيم) ئەوە ئەڵێم.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ببورە، ئەوە ڕاگیراوە، ئەو فەقەرەیە ئەڵێم، شمسە خان فەرموو.

بەڕێز شمسە سعید محمود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕاستی من هیچ لەگەڵ ئەو ڕایەدا نیم کە ئەڵێت حەق بۆ ئافرەتە کە داوای تەفریق بکات، پیاویشی تێکەڵ بکرێت، بۆ؟ چونکە پیاو نەفەقەی بەدەستە، تەڵاقیشی بەدەستە، کۆمەڵێك ئیمتیازاتی هەیە، ژنەکە بشگێرێت ماڵ ومنداڵەکەی پەکی ناکەوێت، ئەزراری پێناگات لەڕووی مادییەوە، زۆر ئاسانیش یاساکە ڕێگای پێدەدات کە ژن بهێنێت، یەعنی ئەو زەرەرانەی کە بەر ئافرەتەکە ئەکەوێت، بەر پیاوەکە ناکەوێت، بەڕاستی ئەوەش عەدالەت نیە ئەگەر وای لێ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەمرۆ گفتوگۆکان تەندروستین، زۆرم پێخۆشە ئاوا بێ، فەرموو دکتۆرە ڕۆژان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

تەنها یەك ڕوونکردنەوەم هەیە، سەبارەت بەبڕگەی دووەم لە پرۆژەکەی کە لە حکومەت هاتووە، دەڵێت (تلغى العمل بالفقرة (ثالثا) من المادة الثالثة والاربعين) ئێمە تەنها کارکردن بەو بڕگەیە ڕائەگرین، ئەوەی کە سۆزان خانیش ئاماژەی پێکرد، ڕاگرتنی کارکردن بەو بڕگەیە، نەك ئیلغا کردن، چونکە دەسەڵاتمان ئەوەندەیە، ئەو یاسایەش لەپەرلەمانی کوردستان دەرنەچووە، تەنها مافی ڕاگرتنمان هەیە بەکارکردن بەو بڕگەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك حاتم فەرموو.

بەڕێز حاتم محمد جان حسن:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من پێشنیارێکم هەیە، لەسەر یەکەم ئەگەر بڕگەیەکی تری بۆ زیاد بکرێت وای لێ بێت، (ئەگەر گرتنەکە یان سجنەکە یان بەند کردنەکە، لەسەر کارێکی عەمدی بوو)، چونکە بە حەقیقەت ئەوە ئەشکال دروست ئەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

نا كاك حاتم ئەوە شەرت نیە، چونكە لێرەدا مەقسەدی جانبە ئینسانیەكەیە، ئەو ژنەش ئینسانە، ئیحتیاجی ژیانی هەیە، خۆی قەرار ئەدات، زۆر ژن هەیە ١٥ ساڵیش ئەگەر مێردەكەی سجن بێت یان بزر بێت، داوای تەلاق ناكات، یان جیابوونەوە، ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ ڕەغبەتی خۆی، بەڵام ئەو حەقەی هەبێت باشە، كە خۆی ئەیەوێت تەمەتوعی پێوە بكات، كە ویستی مەسەلەیەكە و نەشی ویست مەسەلەیەكی ترە، كاك سعدالدین فەرموو.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

وەڵڵاهی لێرەدا من عەدالەت نابینم، لە فەقەرەی دوودا، (اذا هجر الزوج زوجته مدة سنة فأكثر بلا عذر مشروع) باشە بۆ بەبێ عوزری مەشروع، بێت و ساڵێكیش ڕابوەستێت، واتە بەبێ عوزری مەشروع وازی لێ هێناوە، ئینجا ژنەكەش یەك ساڵ ڕابوەستێت، حەتا ئەوە لەگەڵ ڕەئی هەندێ لە فوقەهاكانیش موخالیفە، یەعنی(ئیمامی عومەر) كەباسی لەوە كرد كە بەژنێكی وت چەند ئەتوانی كە پیاوەكەت نەیەتەوە، وتی هەر چوار مانگ، باشە با لێرەدا چوار مانگ نەبێت ناوەند بێت با شەش مانگ بێت، ساڵێك گەلێك زۆرە لە ژنەكەی دوور بێت و ژنەكەش هەر دابنیشێت و نەتوانێ تەڵەبی تەفریق بكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

وەڵڵا ئەوە دەلیلێكی تر بۆ تەندروستی ئەم دانیشتنە، نازناز خان نوقتەی نیزامی هەیە، هەرچەندە نوقتە نیزامییەكانی تۆ زیاتر شەرحە، فەرموو.

بەڕێز نازناز محمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

نوقتە نیزامیەكەم قسەیەكی خۆشە بەرامبەر بە مامۆستا سعدالدین، وەزعەكە عەكس بووەتەوە، لەوەی كە جەنابت وتت تەندروست، تەندروست تریشە ئەوەی ئەو، چونكە ئیسپاتی كردووە كە خەبات وشۆڕش وژیانی كوردستان بەڕاستی هەموو ژنەكانی ئێمە بەلایانەوە ئاسایی بووە، كە مێردەكانیان پێشمەرگە بووە یەك ساڵیش خەبەریان لێیان نەبووە، تەقەی سەریشیان هاتووە، یەعنی یەك ساڵ هەر هیچ نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

مام خۆرشید فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

جەنابم مەسئولی لقی چوار بووم لەبارزان، بەرقییەكم بۆكرا كوڕەكەم ئەیویست ژن بهێنێت، ژن بەژنیان كرد لەگەڵ مەلا عەزیز وتم خێری تێدابێت، من نەهاتمەوە كە گەڕامەوە كوڕەكەم ژنی هێنابوو منداڵێكیشیان هەبوو، ٢٣ مانگم پێچوو، ژنەكەشم داوای تەلاقی نەكرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك سعدالدین فەرموو.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

نازانم تو ئەو خوایە پێشمەرگایەتی عوزرێكی مەشروع نیە، كە دەڵێین (بلا عذر مشروع)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئێستا موناقەشە تەواو بوو، لیژنەكانیش موتەفقن لەسەری ئەو دوو برگەیە، ئێستا دەیخەمە دەنگەوە فەقەرەی یەك و دوو، فەقەرەی(اولا) ڕادەگیرێت، ئەمەی خوارەوە جێگای دەگرێتەوە، كە پێشتر خوێندمانەوە (یوقف العمل بالفقرة(اولا) من المادة الثالثة والاربعین ویحل محلها مایلي:

١-اذا حكم على زوجها بعقوبة مقیدة للحریة مدة ثلاث سنوات فأكثر بعد مضي سنة على التنفیذ ولو كان له مال تستطیع الانفاق منه.

٢-اذا هجر الزوج زوجته مدة سنة فأكثر بلا عذر مشروع، ولو كان الزوج معروف الاقامة وله مال تستطیع الانفاق منه) ئەمە هەر چوار لیژنەكە پیشتگیرییان لێ كرد، خۆشتان تەئیدتان كرد، كێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات تكایە؟ فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟ بەكۆی دەنگ وەرگیرا، دووەم: لە ماددەكە ئەڵێت(یوقف العمل بحكم الفقرة (ثالثا) من المادة الثالثة والاربعین من القانون في اقلیم كوردستان) سێیەم: ئەوەی لە ئەصڵی قانونەكە هاتووە، ئەڵێت(للزوجة العراقیة طلب التفریق عن زوجها المقیم خارج القطر بسبب تبعیة جنسیته لدولة أجنبیة اذا مضى على مقیمه خارج القطر مدة ثلاث سنوات بسبب منعه و امتناعه على دخول القطر) ئەوە تەبعەن لەقانونەكەدا ئەبێ عێراقیش تەعدیلی كردبێ، ئەوە ئەلف بوو، باء (یعتبر تأید الجهة المختصة بأقامة الزوج في الخارج لاغراض هذه الفقرة بدیلاً عن اجرائات التبلیغ في لائحة الدعوى و موعد المرافعة على ان یتم نشر الحكم الصادر ضد الزوج في احدى الصحف المحلیة) ئەوە لە حەقیقەتدا كاری پێناكرێت لێرەدا، چونكە ئەوە ئیجحافیە و موعالەجە كراوە، دژی پێشمەرگە كراوە، دژی خەڵكی تێكۆشەر كراوە، لە زەمانی ڕژێمی لەناوچوو بووە، بۆیە ئێمە حەقمان هەیە بەپێی دەستوور كار بەوە نەكەین، بۆیە لێرەدا لیژنەی یاسایی ئەڵێت ئەو دوو برگەیە ڕابگیرێت، كێ لەگەڵ موقتەرەحی لیژنەكانە كە ئەو دوو فەقەرەی ڕابگیرێت، بادەستی بڵند بكات تكایە؟، فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟ بەكۆی دەنگ وەرگیرا، ماددەكە هەر هەمووی دەخەمە دەنگەوە بەو دوو برگەشەوە، كێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات تكایە؟، فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟ بەكۆی دەنگ هەردووكی قبوڵكرا، بڕۆن بۆ ماددەی دواتر.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

اما المادة الرابعة والاربعین فیوقف العمل بها ویحل محلها مایلي:

يجوز اثبات اسباب التفريق وانخلال عقد الزواج بكافة وسائل الاثبات بماڤي ذلك الشهادات الواردة على السماع، اذا كانت متوافرة ويعود تقديرها الى المحكمة وذلك باستثناء الحالات التي حدد القانون وسائل معينة لاثباتها.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕای لیژنەکان فەرموو دکتۆرە ڕۆژان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش پشتگیری لە پرۆژەکە ئەکەین ئەوەی کەلە حکومەتەوە هاتووە، دەکرێت بەماددەی چل وچوار، ئەو جیاوازییەشی کە کراوە لە ئەصڵی قانونەکە، (يجوز اثبات اسباب التفريق وانخلال عقد الزواج) ئەو عیبارقیە زیادکراوە (وانحلال عقد الزواج بكافة وسائل الاثبات بماڤي ذلك الشهادات الواردة على السماع، اذا كانت متوافرة ويعود تقديرها الى المحكمة وذلك باستثناء الحالات التي حدد القانون وسائل معينة لاثباتها) زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی داکۆکی کردن لە ماڤی ئافرەتان و ژنان فەرموون.

بەڕێز بەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ ئەوەداین کە لە پرۆژەکەدا هاتووە، وانحلال عقد الزواج، یەعنی مەسەلە هەر تەفریق نیە، تەلاقە، خولعە، هەموو انحلالێکی عەقدی زەواج بە هەموو وەسائیلێك ئەکرێت ئیسپات بکرێت، ئەوەیە مەوزوعەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ماڤی مرۆڤ فەرموون.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ پرۆژەکەداین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کە خیلافێك نەبێت، وابزانم چاك هاتووە پرۆژەکە، ئەو پرۆژەیە لەلایەن حکومەتەوە هاتووە، هەموو لیژنەکانیش پشتگیری لێ ئەکەن، ئێستا دەیخەمە دەنگەوە، کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون، کێی لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ وەرگیرا بۆ ماددەی چل و شەش تکایە.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الفصل الثالث

التفريق الاختياري (الخلع)

توقف وتوحد الفقرة(١-٣) من المادة السادسة والاربعين كالتالي:

الخلع ازالة قيد الزواج بلفظ الخلع او مافي معناه مقابل عوض لايزيد عن ماقبضته من المهر المسمى ولايشترط رضى الزوج في الخلع اذا تبين للقاضي عن طريق التحكيم ان الزوجة لاتطيق العيش معه.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا ڕای لیژنەکان، فەرموو دکتۆرە ڕۆژان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە بڕگەی (٢٤)ی ڕاپۆرتی هاوبەشی لیژنەکەمان

اما فيما يتعلق بالفقرتين (١و٣) من المادة السادسة والاربعين فأن اللجنة المشتركة تؤيدها بعد حذف الجملة {من المهر المسمى ولايشترط رضى الزوج الى أخرها} لكونه يتنافى مع مبادئ التفريق الاختيارى (الخلع) الذى هو عقد بايجاب وقبول وتراضى بين الطرفين وتصبح المادة العشرون من المشروع وتكون صياغتها كالآتي:

المادة العشرون: يوقف العمل بالفقرتين (١و٣) من المادة السادسة والاربعين من القانون ويحل محلهما مايلى:

﴿ ١/ الخلع ازالة قيد الزواج بلفظ الخلع او مافي معناه مقابل عوض لايزيد عما قبضته من المهر المسمى.﴾

بەڕێزان لە ئەصڵی قانونەکەش کە خولعی ڕێکخستووەو پێناسەی کردووە، ئەڵێت عەقدە یان (عقد بأيجاب امام القاضي)زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەی مافی مرۆڤ فەرموون.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی چل و شەشی پڕۆژەکە ئێمە ڕامان وایە کە جێگای ماددەی چل وشەشی قانونەکە بگرێتەوە، واتە لەگەڵ پڕۆژەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ دەقی پرۆژەکەین، ئێمە پێری کۆبوونەوە کرا جەنابیشت لەوێ بوویت، ئیتیفاق کرا، حەتا قسەش کرا، کە ئەو عینوانە تەفریقی ئیختیاری و خولع ئەو شتانە لابرێت، تەنها خولع بە تەنها بمێنێتەوە، ئەم دەقەی پرۆژەکە قبوڵ بکرێت، ئێستا نازانم لیژنەی یاسایی تەقریرەکەیان شتێکی ترە، ئیتیفاقکرا جەنابیشت لەوێ بوویت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

منیش لەخزمەتتان بۆوم ڕاست ئەکەیت، یەکەم: ئیتیفاقکرا عینوانەکە خولع بێت، تەفریقی ئیختیاری نەمێنێت، تەنها خولع بێت، دووەم: فەقەرەی یەك و فەقەرەی سێ دەمج بکرێت بە فەقەرەی یەك، ئەویش وەکو ئەوەی کە لە پرۆژەکەدا هاتووە، دەڵێت الخلع ازالة قيد الزواج بلفظ الخلع او مافي معناه مقابل عوض لايزيد عن ماقبضته من المهر المسمى ولايشترط رضى الزوج في الخلع اذا تبين للقاضي عن طريق التحكيم ان الزوجة لاتطيق العيش معه. کاك شێروان ئەیەوێت قسە بکات فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

فیعلەن لەلیژنەی یاسایی لەگەڵ ئەو ڕەئیەدا بووین، بەلام دوای دانیشتنی پێری کە جەنابی زەڵمی خۆی ئامادە بوو، زۆر لەو مەسەلەیە موناقەشە کرا، تەفصیلاتێکی زۆریشی درایە، موناقەشەکە لەسەر ئەوە بوو کە بابەکە هاتووە بابی تەفریقی ئیختیارییە، خولعیش تەبعەن ئەچێتە بابی تەفریقی ئیختیاری ئەوە زۆر ئاساییە و زۆر تەبیعیە، بەلام شەتری دووەم لە خولعەکە کە دەڵێت(لایشترط) لێرەدا دەچێتە بابی تەفریقی قەزائی، ئێمە ڕەئیمان وابوو بەلام مامۆستا زەڵمی ڕەئی وابوو کە ئەویش هەر خولعە، بەلام خولعێکی قەزائییە بەبێ موافەقەی زەوج، ئەوەی کە ئیتیفاقمان لەسەر کرد بەو شێوەیە بوو، خولع بەتەنها بمێنێتەوە، لەگەڵ نەصی ئەصڵی پرۆژەکەش کە ئەویش بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

من لە پاشی کۆبوونەوەی پێری موتابەعەی هەندێ قانونی مصری و ئوردنیم کرد لەسەر خولع، ئەوەی کە کاك شێروان ئەیڵێت بزەبت لەوێشدا هاتبوو، خولع ئەوەیە کە بەبێ ڕەزامەندی پیاوەکە قازی تەفریق بکات، واتە قەرای حوکمەکە بدات، مونەخەری صەداقەو ئەوانەی لێ مەحروم ئەبێت، لەبەر ئەوە پێویست ناکات موافەقەتی زەوج، ئەگینا پێی ناوترێت خولع، واتە ئەگەر پێویستی بە موافەقەتی پیاوەکە بوو ئەچێتە بابێکی تر نەك خولع، هەر ئەو حاڵەتەیە کە ژنەکە ئەچێتە مەحکەمەو دەڵێت من دەمەوێت تەفریق بکرێت، قازی بۆی هەیە خولعیان بکات، بەلام لەو حاڵەتەدا مەحروم ئەبێت لەمهر ولە صداقی موقەدەم و زۆر شتی تریش کەلە عەقدەکەدا هاتووە، لەبەر ئەوە ئیسراری خۆیەتی بێ موافەقەی مێردەکەی تەلاق دراوە، بۆیە بەو شێوەیە، ئەگەر مێردەکەی موافەقەتی کرد بابێکی ترە ئەوە، تەفریقەکە بە ئیتیفاق ئەبێت

کە مێردەکە موافەقەتی کرد، بەڵام کە ئیتیفاق نەکرا ئەوە خولعە، ئێستا لە محاکمی مصریدا ٤ هەزارو شتێك حاڵەت هەیە و معروزە کە هەمووشی لەو بابەتانەیە، لەسەر ئەنتەرنێتیشە چەندین جاریش باسکراوە، ڕەئی محامیەکان، هی قازییەکان وەرگیراوە، هەندێ قەراردراوە کە تەفصیلاتێکی زۆری تێدایە، خۆ ئێمەش کە قانونێك دەردەکەین خۆ کۆتایی دونیا نیە، دەمێنێتەوە سەر قازییەکە، سەر تێگەیشتنی قازییەکە، زۆر جێگا هەبووە تەعن دراوە لەسەر قەراری قازی کە ئەڵێن ئەو قازییە ڕەئێکی شەخصی خۆی بەکار هێناوە، چووەتە مەحکەمەی تەمییز لەوێ ڕەد کراوەتەوە، بەڵام نەصەکە ئەوەیە کە عەرزم کردن، بۆیە من پێم وایە وەکو ئیتیفاقیشمان کرد لەگەڵ چوار لیژنەکە ئەو بابە ماددەی خولعە، وەکو باسمان کرد پێویست بە موافەقەی زەوجیش ناکات، فەرموو کاك خەلیل.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

منیش لەو لیژنە بووم، وا نازانم ئێمە گەیشتبینە ئیتیفاقێك، ئەمڕۆ ئارائی لیژنەمان تەبع کردووە، هەروەکو دوو ڕەئی مابوون، ئەوەی مەشروعەکە هیچ شتێکی ئیزافە نەکردووە، چونکە لەبابی تەفریق بەکاملی هاتووە، لە ماددەکانی (٤٠ - ٤١ -٤٢-٤٣) لەوێ هاتووە، ئەمە بابێکی تر بەکاملی حەزف ئەکەیت کە پێی ئەڵێن خولع، خولع لە عقودی معاوەزەیە، معاوەزەش ئەوەیە کە ئیجاب و قبول لازمە هەبێت، ئێستا تۆ بەشێکی ئیزافی دائەنێیت کە هەیە، لە مەوادی تر بەتەواوی هەیە، شتێکی تر حەزف ئەکەیت کە ئەویش واقعێکە مومکینە ببێت ولە ئارائی فقهیش هەیە، تۆ ئێستا فەصڵێکی تەواوت هەیە بەناوی تەفریقی ئیختیاری کە خولعە، تۆ ئەمە هەمووی حەزف ئەکەیت لە محتەوای تەفریق ئەکەیت، شتێکی تر ئەکەیتە بەدیل بۆ ئەوەی کە ئەو شتە هەیە لەئەوانی تر، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك شێروان فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حیدری:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە خیلافەکەمان لەگەڵ کاك خەلیل، ئەگەر لەسەر بابەکە بێت، خۆی بەنیسبەت خولعەکە بابەکە ئیعتیادی هاتووە، ئەڵێت التفریق الاختیاری (الخلع)، ئێستا ئێمە، ئەگەر تەفریقی ئیختیارییەکە هەڵبگرین، خولعەکە بەتەنها ئەمێنێتەوە، هەم ئەبێت بەخولعی ئیتیفاقی، هەم ئەبێت بە خولعێکی قەزائی، بەقەراری مەحکەمە بەبێ موافەقەتی زەوج، ئەوە ڕەئی ئیمامی مالیکیشە، بەقەناعەتی منیش نەصەکە لەجێگای خۆی هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لەلیژنەکەش وابزانم کاك خەلیل، لەگەڵمان موافق نەبوو، ئەکسەریەت لەوێ وابوو، کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە ئەصڵی مەشروعەکە خولع بە ئینحلالی عیلاقەی زەوجی هاتووە، کە بەو شێوەش هاتووە، وەکو تەفریقە قەزائیەکە جائیزە کە هەر تەرفێك لەتەرەفەکان بیکەن، وەکو کاك خەلیلیش باسیکرد، وا نیە کە ئەڵێت عیوەزە، بەس خۆی ڕاستی کرد کە خولع خۆی موقابیلی عیوەزە، ئەی ئەوە عیوەز نیە کە ئافرەتەکە(ماقبضته من المهر المسمى) ئەگەڕێنێتەوە یاخود تەنازول لە ئەخیری مەهرەکەی ئەکات، کەواتە پێویست ناکات ڕەزامەندی تێدا بێت مادام عیبرەی خولعیش بە ئینحلالی عەقدی زەواجە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەوەی کەشەمسە خان پێشتر ئاماژەی پێکرد کە حەزرەتی پێغەمبەر(ص) لەژنەکەی پرسی وتی بەوە ڕازیت، وتی ڕازی نیم، وتی چی داویتێ، وتی باخچەیەکی داومەتێ، وتی ئامادەی بیگەڕێنیتەوە، وتی بەڵێ، ئەوەیە، خۆ قابیلە شتێکی تازەمان نەهێناوە لە خۆمانەوە، بەڕاستی شتێکە هەیە، حەقێکە هەیە، لە هەندێ وڵاتدا کاری پێنەکراوە، بۆ ئەوەی ئەو عەدالەتە دابین نەکراوە، ئێمە هاتووین لە قورئاندا دەفەرموێت، ئەگەر ئیصلاحتان پێکرد بیکەن، ئیصلاحەکە ئەوەیە پەرلەمان بۆ چیە؟، بۆ ئەوەیە کە ئیصلاح بکات، بۆ ئەوەی عەدالەت دابین بکەیت، یەکێك لەلایەنەکانی عەدالەت ئەوەیە کە ژیانی هاوسەرێتی بەزۆر نابێت، کە ژنەکە وتی من نامەوێت پێوسیت بە موافەقەتی پیاوەکە ناکات، کاك محمد فەرەج فەرموو.

بەڕێز محمد فرج احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە با غایەی مەسەلەکە بزانین، ، لە ئەصڵدا خولع چەکی ئافرەتێکە کە زیانی لێ ئەکەوێت، ، کە زەرەری لێ ئەکەوێت، خولع چەکی ئەم ئافرەتەیە کە زیانی لێ کەوتووە، ، بەوەش دەست هەڵئەگرێت لەحەقەکانی خۆی بۆ ئەو شتە، ، ئەو نەصەی کە وەختی خۆی هاتووە، ، کە ئەفەرموێت(اقبل الحديقة وطلقها طلقة)عولەماش بوون بەدوو بەشەوە، بەشێك ئەڵێن ئەم ئەمرە وجوب نیە، بۆ ئیستیحبابە، یەعنی پیاوەکەی بۆی هەیە وا بکات، بەشێکی تریان ئەڵێن بۆ وجوبە، یەعنی ئەبێ پیاوەکە ئیستیجابەی هەبێت، بۆ؟ چونکە زەرەری ئەم ژنە موتەحەقیقە، ئەم ژنە زیان لێ کەوتووە موتەحەقیقە، تۆ نابێت ئەم تەحەقوقە جارێکی تر تەئکید بکەیتەوە، بینێریتەوە بۆلای پیاوەکە، چونکە ئەمە موحەقیقەو سەلمێندراوە، تۆ جارێکی تر ئەیسەلمێنیتەوەو ئەینێریتەوە بۆ جێگایەکی تر، ئەمەش ئەبێتەوە بە دوو زوڵم و شتی وا نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك سعدالدین فەرموو.

بەڕێز سعدالدین عبداللە مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

فەرقێك لەنێوان تەفریق وخولع هەیە، فەرقەکەش لەکوێدا هەیە، لەوێدا هەیە کە، ئەگەر خولعی لەگەڵ کرد، نە مارەیی ئەکەوێت ژنەکە نە نەفەقەش، بەس لە تەفریق ئەوا ئەو ئاسارانەی لەسەر موتەڕەتیب ئەبێت مارەیەکەشی ئەکەوێت و نەفەقەشی ئەکەوێت، ئیحتیمال هەیە، ئەگەر پیاوەکە ناشز بێت، بەڵام لە خولع لە قەزیەی(لایشترط رضی الزواج) کە زیادەیان کردووە، ئەڵێت لایشترگ رچی الزواج ئەوە ئیستینادیان کردۆتە سەر حەدیسی پێغەمبەر(ص) ئەوە مالیکینە دوو خولعیان هەیە، خولعی ئیرادیان هەیەو خولعی ئیجباریشیان هەیە، ئیجبارییەکە ئەوەیە ئەڵێن پێغەمبەر(ص) کە خولعەکەی کرد پرسی بە سابت نەکرد بڵێ ئایا تۆ بەو خولعە ڕازیت یان نا، بەڵام ئەوانەی کە ئەڵێن (لایشترط) ئەڵێن خولع پێویستی وەکو عیوەزێکی مالیە، پێویستی بە ئیجاب و قبوڵ هەیە کە ئەبێ ئیجابی تێدا بێت و قبوڵیشی تێدا بێت، لە تەرەفی ئافرەتەکەوە، ئەوە فەرەقەکەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

تاڤگە خان فەرموو.

بەڕێز تاڤگە محمد علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن

هەر کەلیمەی خولع یەعنی موخالەعە، یەعنی ئافرەتێك هەرچی هەیە دای دەڕنێت، لەپێناو ئەو ئازادییەی کە خۆی ئەیەوێت، یەعنی بۆ ئەوەی خۆی ڕزگار بکات، لەوەی کە لەگەڵ هاوسەرێك ئەژی کە هیچ شتێك کۆی ناکاتەوە لەگەڵی، بۆیە ئەو ئافرەتە کاتێك چووە لای پێغەمبەر(ص) دەوری قازی بینی پێغەمبەر(ص) لەوێدا، ئەگەڕایەوە بۆلای مێردەکەی کە بپرسێت تۆ ڕازیت لەو ئافرەتە، لەبەر ئەوە لەسەر ئەو بنەمایە کە کاری پێکردووە پێغەمبەر(ص) ئەمڕۆ زۆرێك لە دەوڵەتان کە باس لە خولع کراوە، ئەگەر وەکو تەفریق بێت وەکو مامۆستا ئیشارەتی پێکرد بەرەزای تەرەفەین بێت و خۆیان ئیتیفاق بکەن، بەڵام خولع ڕێزای پیاوەکەی هیچ تێدا نیە، هیچ شتێکی نیە و نوقسانیەکیشی نیە، بەڵام ژنەکە ناتوانێ لەگەڵی بژی، بۆیە موخالەعەی ئەکات وهەرچیش وەریگرتووە تەنازولی لێ ئەکات، دەیداتەوە بە پیاوەکە بۆ ئەوەی ئازاد بێت، بۆیە ڕیزای پیاوی ناوێ تەنها قازی ئەتوانێ لەوێ حوکم بدات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاك خەلیل ئەگەر قسەی تازەت هەیە، ئەگینا قسەمان لەسەری کرد، فەرموو.

بەڕێز خلیل ابراهیم محمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ئەڵێم ئەوە بابی چوارەم لە قانونی ئەحوالی شەخصیە باسی شتێك ئەکات عینوانی انحلال عقد الزواج سێ ڕێگای هەیە ڕێگایە فەصڵی یەکەم کە وتی تەڵاق، هی دووەم تفریقی قەزائی، فەصڵی سێیەمیش وتی

تفريق ئيختياری (خلع) ئەوەی ئێستا ئێوە ئەیكەین هەر لە تەفریقی قەزائیە، هەر لەو بابەتەیە شتێكی تازەتان نەهێناوە، بەڵام خولع مەوزوعێكی ترە بە ئیتیفاقی عولەما، ئەوانەی مالكی هەر موخالەفەی ئیجبارییە كە مەقسەدیان باسی تەفریقی قەزائیە، ئەوەی پێغەمبەر (ص) كە ئەو حوكمەی كرد، وەكو قازی بوو لەوێ، ئێمە خیلافمان لە جەوهەر نیە، لە ناحیەی فەنیە خەڵتە بەینی ئەحكام، تۆ هەندێجار حوكمی تەڵاق دەدەیت بە خولع و هی خولع ئەدەیت بە تەفریق وكە هەریەكەیان جەوهەرێكی ئەحكامی خۆیان هەیە، ئەمە شێواندنی قانونە، ئەگەر رۆژێك بێت دیراسەت لەسەر ئەمە بكرێت پێكەنیمان بە موشەریع دێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

كاك خەلیل لێرەشدا پیاوانی قانون زۆرن، ڕەئیان زۆر داوە، ئەوە تۆ ڕەئی خۆتە، ڕەئیەكەشت قابیلی ڕاستیەو هی غەڵەتیشە، بەڵام تۆ ناتوانی حوكم بدەیت كەئەوانەی موقابیلت ڕەئیەكەیان دەرئەچێت بڵێیت غەڵەتن، ئەوە بەجێ بێڵە بۆ داهاتوو، لەوانەیە جەنابت غەڵەت بیت، مومكین هەیە ئێمەش غەڵەت بین، پێم وایە بەسە ئێستا پرۆژەكە بەو شێوە هاتووە (الخلع ازالة قيد الزوج بلفظ الخلع او مافي معناه مقابل عوض لايزيد عن ماقبضته من المهر المسمى ولايشترط رضى الزواج في الخلع اذا تبين للقاضي عن طريق التحكيم ان الزوجة لاتطيق العيش معه) ئێستا كێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات؟ فەرموون كێی لەگەڵدا نیە؟ یەك كەسی لەگەڵدا نیە بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، كاك عبدالرحمن نوقتەی نیزامیت هەیە فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن احمد رضا:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

تەنها مەبەستم ئەوە بوو لەو تێكەڵیە نەجاتمان بێت و بیكەین بە دوو بڕگە، لەیەكتریان جیا بكەینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە پرۆژەكە هەر وا هاتووە، ئەوە یەكەم شت، دووەمیش: ئەو دوو بڕگەی كە كاك خەلیل ئاماژەی پێكرد، ئەوەی منیش لەو یەك، دوو رۆژەدا موتابەعەم كردووە، هەر ئەو جوملەیە كەلێرەدا هاتووە، ڕەنگە تەفسیرەكەی یان صیغەكەی نەوعێكی تر بێت، بەڵام هەر ئەو حاڵەتە ئەگرێتەوە كە ڕەزای ناوێت، مەهری موئەخەریشی نامێنێت، سەداقیشی نامێنێت، وەكو لێرەدا هاتووە، بۆ ماددەی دواتر تكایە بەڕێزان تەنها چوار ماددە ماوە با ئەویش تەواو بكەین، هەمووشی لیژنەكان ڕەئیان یەكە و زوو تەواو ئەبێت، بۆیە با بەردەوام بین، چونكە ئەوە هەشتەمین دانیشتنە ئەوەش مەعقول نیە، با بەردەوام بین تكایە، فەرموو.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

الباب الخامس

في العدة

يوقف العمل بالمادة الخمسون و يحل محلها مايلي:

تجب نفقة العدة للمطلقة المعسرة على زوجها الحي ولانفقة لعدة الوفاة.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

تكایە ڕای لیژنەكان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

اما فيما يتعلق بالمادة الخمسين من القانون فان اللجنة المشتركة تؤيدها وتصبح المادة الحادية والعشرين من المشروع وكالآتي:.

المادة الحادية والعشرون: يوقف العمل بالمادة الخمسين من القانون ويحل محلها مايلي:

﴿تجب نفقة العدة للمطلقة على زوجها الحي ولا نفقة لعدة الوفاة.﴾ لێرەدا وشەی معسرەمان لاداوە، لە ڕاپۆرتی هاوبەشی لیژنەكان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

لیژنەی ماڤ مرۆڤ فەرموون.

بەڕێز كرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمەش لەگەڵ ڕای لیژنەی موشتەرەكین لەو بارەیەوە. زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

ئێمەش لەگەڵ ئەوە ڕەئیەداین كە معسرەكە لابراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەوە هەر چوار لیژنەكە لەسەر لابردنی ئەو كەلیمەیە موافقن، كێ لەگەڵ هەمواركردنی ئەو ماددەیە بادەستی بڵند بكات تكایە؟ فەرموون، كێی لەگەڵدا نیە؟ بەس كاك سەردار، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا بۆ ماددەی دواتر تكایە.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الباب السابع

نفقة الفروع والاصول والاقارب

یوقف العمل بالمادة الثامنة والخمسون ویحل محلها مایلي:

نفقة كل انسان من ماله الا الزوجة المعسرة فنفقتها على زوجها من حين العقد الصحيح.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕای لیژنەکان تکایە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش پشتگیری ماددەکە ئەکەین تەنها وشەی معسرەمان لەو ماددەیە لابردووە، وەکو ئەوی تریان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

کاک کەرخی فەرموو.

بەڕێز کرخی نجم الدین نورالدین:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش تەئیدی پرۆژەکە ئەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش پشتگیری ئەو ڕەئیە ئەکەین، ئێمە کەلیمەی موعسیرە زوو لابرا، لەوەختی نەفەقەوە، دەنا ئەبوایە بمایەتەوە، بەڵام لە سەرەتاوە لابرا، لەبەر ئەوە ئەبێ ماددەکانی دوای ئەویش هەر لابرێت، بۆ ئەوەی مونسەجم بێت، بۆیە موافقین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا دەیخەمە دەنگەوە کێ لەگەڵ ڕەئی لیژنەکاندایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێی لەگەڵدا نیە، کاک سەرداری لەگەڵدا نیە؟بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ ماددەی پەنجاو نۆ تکایە.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

یوقف العمل بالمادة التاسعة والخمسون ویحل محلها مایلي:

تعتبر نفقة الاولاد دينا في ذمة ابيهم حسب نسبة مسؤليته في الانفاق من وقت امتناعه عن الانفاق.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ڕای لیژنەکان تکایە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لە ڕاپۆرتی لیژنەی هاوبەش ئێمە لیژنەکەمان، لەگەڵ ئەو پرۆژەیەدا نین، لەگەڵ ئەصڵی ماددەکەین کە لەقانونەکەدا هاتووە، چونکە زیاتر لەبەرژەوەندی منداڵەکانە، ئەصڵی قانونەکەش زۆر بەڕێك وپێکی ئەو حاڵەتانەی ڕێکخستووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمەش لەگەڵ ئەو ڕەئیەین مادام کەلیمەی نسبەی موشارەکە لە ئینفاق وئەو شتانە، لە سەرەتاوە لابرا، واتە لەگەڵ ڕەئیەکەی لیژنەی قانونین، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

یەعنی ئێوە هەمووتان لەگەڵ ئەوەدان کە ئەصڵی یاساکە بێت، باشە لەگەڵ ئەصڵی قانونەکەن، مادام وایە ئێستا موقتەرەحی هەر سێ لیژنەکە کە پرۆژەی حکومەت ڕەد بکرێتەوەو ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە، دەیخەمە دەنگەوە کێ لەگەڵ ڕەئی لیژنەکاندایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون کێ لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ ماددەکە وەکو ئەوەی لە پرۆژەی حکومەتدا هاتووە، بۆ هەمووارکردن وەرنەگیرا ئەصڵی یاساکە وەرگیرا، مام خۆرشید فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم شێرە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من ئیقتراحێکم هەیە، چونکە لەقانونەکەدا نەهاتووە، مەوزوعی ئەوەی کە تەلاق دەدرێت ومنداڵیان هەیە، عیلاقەتی ئەو باوکە لەگەڵ منداڵەکانی، چاوپێکەوتنیان ئایا هەیە، من ئینجا مولاحەزەم لەسەر ئەوە هەیە، ئەگەر ئیجازەم بدەیتێ دوو دەقیقەیەك، لە قانونی ئێمەدا یان ئەو قانونەی کە هاتووە، مانگی دووجار حەقی هەیە باوك منداڵەکانی ببینێت، هەر جارەو دوو سەعات، ئەویش لەجێگایەکی موحاید، وابزانم ئەوەی من لەزۆر کەسم بیستووە کە لەدونیاشدا شتی وا نیە، لە هەموو ئەوروپاش کە پرسیومە، دەبێ هەفتەی جارێك ئەو منداڵانە دێنە لای باوکیان شەوێك لەلای دەمێننەوە، لەبەر ئەوە مە عقول نیە مانگی دووجار ئەو کاتەش تەنها دوو سەعات بیانبینێت، لەبەر ئەوە حەز ئەکەم ئەو ماددەیەش ئیسارە بکرێت، لە شوێنێك جێگای بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

باشە، کە دێینە سەری باسی دەکەین، ئێستا ماددەی دواتر دکتۆرە ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

سەبارەت بە ماددەی حەفتاو چوار لیژنەکەمان پشتگیری لێ ئەکات، و ژمارەکەی ئەگۆڕدرێت وئەبێت بەماددەی ٢٣ لە پرۆژەکە.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

الباب الثامن

في الوصاية

الفصل الاول الوصية

يوقف العمل بالمادة الرابعة والسبعين ويحل محلها مايلي:

١- اذا اجتمع اولاد الاولاد مع الاولاد أو اولاد اولاد الاولاد مع اولاد الاولاد وان نزلوا يحلون محل والدهم المتوفى او والدتهم المتوفاة وينتقل اليهم مايستحقه من الميراث لو كان على قيد الحياة على ان لايزيد عن ثلث التركة اذا لم يرثوا ولم يعطهم الجد او الجدة ما يساوي استحقاقهم واذا اعطاهم الاقل يكمل من الوصية الواجبة.

٢- تسري احكام الوصية الواجبة على اولاد الاخوة والاخوات ذكوراً كانوا او اناثاً وان نزلوا، وعلى الزوجين اذا كانت الزوجة من اهل الكتاب.

٣- للمورث حال حياته توزيع ماله على الورثة ذكوراً كانوا او اناثاً بالمساواة اوأن يوصى بذلك على ان لايزيد على ثلث التركة وباجازة البقية فيما زاد على الثلث.

٤- للمورث ان يوصى لوارثه بما لايزيد على ثلث تركته.

٥- اذا تزاحمت الوصية الواجبة مع الوصية الاختياريه تقدم الاولى على الثانية.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا ڕای لیژنەکان فەرموون.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

اما فيما يتعلقُ بالمادة الرابعة والسبعين فإن اللجنة المشتركة تؤيدها وتصبح المادة الثالثة والعشرون وكالآتي:

المادة الثالثةوالعشرون:

يوقف العمل بالمادة الرابعة والسبعين من القانون في إقليم كوردستان ـ العراق ويحل محلها مايلي:

١/ اذا اجتمع اولاد الاولاد مع الاولاد أو اولاد اولاد الاولاد مع اولاد الاولاد وان نزلوا يحلون محل والدهم المتوفى او والدتهم المتوفاة وينتقل اليهم مايستحقه من الميراث لو كان على قيد الحياة على ان لايزيد عن ثلث التركة اذا لم يرثوا ولم يعطهم الجد او الجدة ما يساوي استحقاقهم واذا اعطاهم الاقل يكمل من الوصية الواجبة.

٢/ تسري احكام الوصية الواجبة على اولاد الاخوة والاخوات ذكوراً كانوا او اناثاً وان نزلوا، وعلى الزوجين اذا كانت الزوجة من اهل الكتاب.

٣/ للمورث حال حياته توزيع ماله على الورثة ذكوراً كانوا او اناثاً بالمساواة اوأن يوصى بذلك على ان لايزيد على ثلث التركة وباجازة البقية فيما زاد على الثلث.

٤/ للمورث ان يوصى لوارثه بما لايزيد على ثلث تركته.

٥/ اذا تزاحمت الوصية الواجبة مع الوصية الاختياريه تقدم الاولى على الثانية.

بەڕێزان ئەوەی کەلە ئەصڵی یاساکە هاتووە، تەنها منداڵی منداڵ ئەگرێتەوە، نەوەی نەوەکانی ناگرێتەوە، واتە وەکو ئەوەی لەو پرۆژەیەدا هاتووە، جیاوازییەکەی لەگەڵ ئەصڵی قانون لەوەدایە کە باوکەکە مرد منداڵەکانی شوێنی دەگرنەوە، منداڵی منداڵی بەپێی ئەو پرۆژەیە ئەوانیش هەمان ماف وبەشیان دەبێت لە میراتەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە پشتگیری ئەوە ئەکەین کەلە پرۆژەکەدا هاتووە، بەس لەخوێندنەوەی دکتۆرە رۆژان، فەقەرەی یەکەم دێڕی سێیەم (على ان لايزيد عن ثلث التركة اذا لم يرثوا) وتی (او) خۆی (و)ەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەو پرۆژەی حکومەت زۆر تەفصیل ترە، و قانونیشە وابزانم، پێری کە دانیشتین قسەمان لەسەر کردووە، خیلافێك نیە هەرچوار لیژنەکە، لەبەر ئەوە بابێك نیە ئیشێکی زۆر دەقیقە، ئەگەر شتێك زۆر دەقیق و موتەئەکید نەبن لێی تکام وایە، تەنها موداخەلەکەتان ئینشائی نەبێت ئەگەر موداخەلەیەکی قانونی هەیە پێمان بڵێن فەرموو کاك عومەر.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

من بەتەئکید موئەیدی فەقەرەی یەکەمیم زۆر ڕاستە، ئەوەی (نزلوا واولاد اولاد) حەقی خۆیانە وەری بگرن، لە حەدی (ثلث) بەڵام بەنیسبەت فەقەرەی سێی ئەم ماددەیەوە، کە ئەڵێت(للمورث حال حياته توزيع ماله على الورثة) من پێم وایە ئەو فەقەرەو فەقەرەی چوار زۆر ئیزافەیە، بۆچی؟ چونکە مورث لەحاڵی حەیاتی خۆیدا حورە لەتەصەروف بەموڵکی خۆی، هەموو مالکێك حورە تەصەروف بکات بەماڵی خۆی، کە چۆن

تەوزیعی ئەكات یان وەصیەی لەسەر ئەكات، ئەمە لە ئەحكامی عامەدا هاتووە، فەقەرە چوارەكەش كەباس لەوەصیە ئەكات، ئەوە تەحصیل حاصلە بەگوێرەی شەریعەتی ئیسلامی وبەگوێرەی رەئی فوقەها و بەگوێرەی قانونیش، هیچ وەصیەتێك (مازاد عن الثلث)جائیز نیە، ئیلا موافەقەی باقی وەرەسەی ئەوێت، من پێم وایە ئەو دوو فەقەرەیە زیادە، ئەگەر نەشنووسێت هەرخۆی تەحصیل حاصلە باقی تری، لەگەڵ ماددەكەدام، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

وەڵلا خۆی دوو نوقتە هەیە یەكەمیان: بۆ تەسبیت كردنی حاڵەتەكەیە بە قانون دووەمیش: بەموتڵەقی نەبێت بێجگە لەوەی كە شەرعی و شتیشە، ئەگەر وا نەبێت مومكینە لەبەر ئەوەی ئاخر عومری یەكێكە كە خزمەتی ئەكات، زوڵم لەوانی تر بكات كە لەوێ نین، تەئسیری لێ بكات، یەكێك كوڕێكی یان نەوەیەكی ٢٤ سەعات لەگەڵیەتی و خزمەتی ئەكات، تەئریخەكەی هەموو لەبیر ئەچێت لەبەر ئەو حاڵەتە هەموو موڵكەكەی دابنێت بۆ ئەو، ئەگەر موافق بوون قەیناكە، ئەگەریش موافق نەبن ئەو شتە زۆر دەقیق هاتووە، كە لە سێیەكەكە زیاتر نەبێت، بۆ پیاو و بۆ ژنیشە، تەریكەكە، وەصیەكە، كاك دكتۆر نوری فەرموو.

بەڕێز د. نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

سەبارەت بە بڕگەی سێ، ئەوە زیادە نیە، چونكە حاڵەتێكی تریش هەیە، حاڵەتی ئیختلاف دیانەت، ئەگەر هاتو ژنەكە ئیسلام نەبوو، ئەوە بەپێی شەریعەت بەڕاستی ئەوە میراتی ناكەوێت. بەڵام پیاوەكەی ئەتوانێ لەڕێگەی وەصیەتەوە، كەوا وەصیەتی بۆ بكات لە سنوری ئەو سێیەكە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن:

ئەو صیغەیە زۆر باش هاتووە، چوار لیژنەكەش موافقن، ئەگەر ئیجازە هەبێت پێرێش زۆر موناقەشەمان كردووە لەسەر ئەوە، دەقیقیشە هەموو شتێك مولاحەزە كراوە، تەسبیتی عەدالەتەكە ڕەچاوكردنی بنەماكانی ئایەتەكانی قورئانی پیرۆز، خیلاف لەسەر نیە، ڕێكخستنیشە، پێشكەوتنیشە، عەدالەتیشی تێدایە بۆ ژن و پیاو، ئێستا دەیخەمە دەنگەوە كێی لەگەڵدایە بادەستی بلند بكات تكایە؟ فەرموون، كێی لەگەڵدا نیە؟ سێ كەسی لەگەڵدا نیە وەڵلاهی زۆرم پێخۆشە، سۆزان خان و شەمسە خان و كاك عومەر، سێ شتی موتەناقزی لەگەڵدا نین، بەهەرحاڵ بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، زۆر سوپاس، بۆ ماددەی دواتر.

بەڕێز سعدالدین عبدالله مولود:

بەڕێز سەرۆكی ئەنجومەن.

الباب التاسع

في احكام الميراث

يوقف العمل بالفقرة(١)من المادة الواحدة والتسعين ويحل محلها مايلي:

يستحق الزوج مع الفرع الوارث لزوجته الربع و يستحق النصف عند عدمه اما الزوجة فتستحق الثمن عند وجود الفرع الوارث والربع عند عدمه بعد اخراج حصتها مما ساهمت به في تكوينه من التركة.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

لیژنەکان موتەفقن وابزانم، فەرموون.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە موتەفقین ئەو جیاوازی هەموارکردنەی کەکراوە، لە ئەصڵی قانونەکەدا زیاد کردنی ئەو عیبارەیە(بعد اخراج حصتها مما ساهمت به في تكوينه من التركة) ئەو عیبارەیە لە ئەصڵی قانونەکە نیە، بەباشمان زانی کە زیاد بکرێت. زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

پەخشان خان فەرموو.

بەڕێز پەخشان عبدالله زەنگەنە:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئێمە لەگەڵ ئەمەین کە لەپرۆژەکەدا هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دکتۆر نوری ئیعتزازت هەیە، فەرموو.

بەڕێز د. نوری جمیل تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ئەم ماددەیە لەگەڵ شەریعەتی ئیسلامیشدا ئەگونجێت، لەگەڵ پرەنسیپێك هەیە لە قانونی فەرەنسیدا لەوێ کەحیساب هەیە، لەگەڵ هەردووکیان ئەگونجێت، چونکە لە شەریعەتی ئیسلامدا شەریکەی ئەبدان هەیە، پێکەوە هەوڵیانداوە ئەو ماڵەیان پێکەوە دروست کردووە، لە قانونی فەرەنسیشدا ئەوە هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێمەش پێرێ کە کۆبووینەوە لەسەر ئەوە زۆر وەستاین، بەکۆی دەنگ ڕێککەوتین کەوابێ، ئێستا دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێی لەگەڵدا نیە؟ بەس سۆزان خان، بەس حەز ئەکەم بزانم بۆ؟ چونکە ئەو فەقەرەیە بۆ بەرژەوەندی ژنان کراوە، مام خۆرشید ئەو فەقەرەی کە جەنابت ئیشارەتت پێدا، لە قەرارێکدا پەرلەمان ساڵی ٢٠٠١ بەقەراری ڕەقەم (٨) دەرچووە، واتە ئەوەی تۆ دەیڵێیت بووە بەقەرار، ئەگەر تەنفیز ناکرێت جەنابت ئەندامی پەرلەمانی بڕۆ بۆی ببە، بڵێ ئەوە قەراری پەرلەمانە ئەبێ تەنفیزی بکەیت، دەبێ بچینە لای دەستەی قەزائی بڵێین ئەو قەرارە بۆ تەنفیز ناکرێت، سێ ماددەی پرۆتۆکۆلی هەیە، دەبێ ئیزافە بکرێت، دکتۆرە ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ڕاپۆرتی هاوبەشی لیژنەکان پێشنیار ئەکەن سێ ماددەی بۆ زیاد بکرێت بەم شێوەی خوارەوە.

ماددەی بیست و پێنج:

کار بەهیچ دەقێکی یاسایی یان بڕیارێك ناکرێت کە پێچەوانەی حوکمەکانی ئەم یاسایە بێت.

لایعمل بأي نص قانوني او قرار يتعارض واحكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئێستا دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێی لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ وەرگیرا بۆ ماددەی دواتر.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی بیست و شەش:

لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکانە حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێی لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ وەرگیرا ماددەی دواتر.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

ماددەی بیست و حەوت:

ئەم یاسایە لە ڕۆژی بڵاوکردنەوەی لەرۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان) جێبەجێ ئەکرێت.

ينفذ هذا القانون أعتباراً من تأريخ نشره في الجريده الرسميه (وقائع كوردستان).

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێی لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ وەرگیرا هۆکاری دەرکردنی ئەم یاسایە بیخوێننەوە تکایە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لیژنەکان پێشنیار ئەکەن، کە هۆکارەکان بەم شێوەی خوارەوە بێت:

الاسباب الموجبة

نظراً لأهمية قانون الاحوال الشخصية وعلاقته المباشرة بالفرد والاسرة والمجتمع وبغية تطوير المجتمع الكوردستاني وتنظيم العلاقات العائلية والاجتماعية السائدة فيه وتحقيق العدل والمساواة بشأن التعامل الاجتماعي والاسرى وخلق تنسيق وتناغم متوازنين بين القانون والتطورات المدنية المعاصرة وانعكاس تطلعات منظمات المجتمع المدني نحو تعزيز حقوق المرأة الكوردستانية وضمانها وتحقيق المساواة الفعالة بين المرأة والرجل جناحي الحياة الانسانية في المجتمع فقد شرع هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

ئەی کوردیەکەتان لانیە، کاك ئاریز تۆ کوردیەکەت لەلا نیە، کوردیەکەی موختەسەرەکەی ئەومیە، تۆ ئەتوانی بیخوێنیتەوە دکتۆرە فەرموو.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

لەبەر گرنگی باری کەسێتی و پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە تاك و خێزان وکۆمەڵ و بەرەو پێشبردنی کۆمەڵی کوردستانی و ڕێکخستنی پەیوەندیەکانی خێزانی و کۆمەڵایەتی، بۆ بەدیهێنانی دادپەروەری ویەکسانی لە هەڵسوکەوتەکانی کۆمەڵایەتی و خێزانی و ڕێکخستن یاخود هاوسەنگیەك لەنێوان یاسا وئەو پێشکەوتنانەی کە کۆمەڵ بەخۆیەوە ئەبینێت، رەنگدانەوەی ئەو بۆچوونانەی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی بۆ کاراکردنی مافەکانی ئافرەتی کوردستان، وە مسۆگەرکردن وبەدیهێنانی یەکسانی کارا لەنێوان ئافرەت و پیاو والرجل جناحي الحیاه الانسانیه في المجتمع ئەو یاسایە دانڕا.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

هەردووباڵی مرۆڤایەتی بەڵێ کاك حەسەن.

بەڕێز حسن بابکر احمد:

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن.

بەڕەئی من ئەو کەلیمەی مساوات العداله بێت باشترە، چونکە مساوات لەنەفەقەو لە میراس ولەوێندەدا هەندێ شت نەکراوە، العداله مەفهومی فراوانترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەن:

وەڵلاهی منیش لەجیاتی لیژنەکان موافقم، چونکە فعلەن مساوات ماویەتی، جا لەبەر ئەوە عەدالەتەکە ڕاسترە، من لەجیاتی ئەوان ئەیڵێم عەدالەتەکە فراوانترەو باشترە، مساوات ماویەتی، (وتحقيق العدالة) واتە مساواتەکە، یەکسانیەکە ئەبێت بە دادپەروەری، ئێستا هەموو ماددەکانی ئەو پڕۆژە یاسایە، لەگەڵ هۆکارەکانی دەرچواندنی دەیخەمە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟ فەرموون، کێی لەگەڵدا نیە؟ بە زۆرینەی دەنگ وەرگیرا و یاساکەیان پەسەند کرد، زۆر سوپاس، سەیر ئەوەیە ئەوانەی کە موعتەریز بوون تەندروستیەکەش لەوەدایە کە لەوپەڕ تا ئەوپەڕی بوو، سۆزان خان و کاک زانا پێکەوە ئیعترازیان کرد، ئەوە دەلیلی ئەوەیە کە ئێمە بڕیارێکی وەسەتیمان داوە لە مەنفەعەتی کۆمەڵگادایە، سەرکەوتنێکی گەورەشە پیرۆزبایی لەهەمووتان ئەکەم، لەخەڵکی کوردستان ئەکەم دەست خۆشی لەهەموو ئەندامانی پەرلەمانیش ئەکەم، کە ماندوو بوون بەڕاستی بەتایبەتی لیژنەکان، پرۆزبایش لەلیژنەی داکۆکی کردن لەماڧ ئافرەتان و ژنانیش ئەکەم، دەستتان خۆش بێت، بۆ سەرکەوتنێکی تر هەر بژین، کۆتایی بەدانیشتنەکەمان دێنین رۆژی دوو شەممە سەعات ١٠/٣٠ بەخێربێن سەرچاوان.

عونی کمال سعید بزاز	**محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی)**	**عدنان رشاد مفتی**
سکرتێری ئەنجومەنی نیشتمانیی	**جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**	**سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان – عێراق**	**کوردستان - عێراق**
بەوەکالەت		